

UJEDINJENE
NACIJE

Međunarodni sud za krivično gonjenje
lica odgovornih za teška kršenja
međunarodnog humanitarnog prava
počinjena na teritoriji bivše
Jugoslavije od 1991. godine

Predmet br.

IT-03-69-T

Datum:

30. maj 2013.

Original:

engleski

PRED PRETRESNIM VEĆEM I

U sastavu: sudija Alphons Orie, predsedavajući
sudija Michèle Picard
sudija Elizabeth Gwaunza

Sekretar: g. John Hocking

Presuda od: 30. maja 2013.

TUŽILAC

protiv

**JOVICE STANIŠIĆA
FRANKA SIMATOVIĆA**

JAVNO S POVERLJIVIM DODATKOM C

PRESUDA

TOM I OD II

Tužilaštvo

g. Dermot Groome
gđa Maxine Marcus
g. Travis Farr
gđa Rachel Friedman
gđa Grace Harbour
g. Adam Weber

Branioci Jovice Stanišića

g. Wayne Jordash
g. Scott Martin

Branioci Franka Simatovića

g. Mihajlo Bakrač
g. Vladimir Petrović

Sadržaj

Opšte skraćenice	7
1. Uvod	10
2. Pitanja u vezi s dokazima	12
3. Zločini	26
3.1 SAO Krajina	26
3.1.1 Ubistvo 56 civila nesrpske nacionalnosti kod Baćina 21. oktobra 1991. godine (Optužnica, par. 27)	26
3.1.2 Ubistvo seljana nesrpske nacionalnosti iz Saborskog, Poljanka i Lipovače u periodu od avgusta do novembra 1991. godine (Optužnica, par. 28)	34
3.1.3 Ubistvo devet civila u Vukovićima 7. novembra 1991. godine (Optužnica, par. 30)	39
3.1.4 Ubistvo najmanje 20 civila hrvatske nacionalnosti u Saborskom 12. novembra 1991. godine (Optužnica, par. 31)	42
3.1.5 Ubistvo najmanje 38 civila nesrpske nacionalnosti u Škabrnji 18. novembra 1991. godine (Optužnica, par. 32)	52
3.1.6 Ubistvo deset civila u Marinoviću, zaseoku sela Bruška, 21. decembra 1991. godine (Optužnica, par. 35)	65
3.1.7 Incidenti deportacije i prisilnog premeštanja	70
3.2 SAO SBZS	159
3.2.1 Ubistvo 11 zatočenika u zgradi policije u Dalju 21. septembra 1991. godine (Optužnica, par. 36)	159
3.2.2 Ubistvo 26 civila hrvatske nacionalnosti u zgradi policije u Dalju 4. oktobra 1991. godine (Optužnica, par. 37)	165
3.2.3 Ubistvo civila hrvatske nacionalnosti i mađarske narodnosti u Centru za obuku u Erdutu 9. novembra 1991. godine i posle tog datuma (Optužnica, par. 38)	172
3.2.4 Ubistvo civila nesrpske nacionalnosti u Centru za obuku u Erdutu 11. novembra 1991. godine (Optužnica, par. 39)	182
3.2.5 Ubistvo civila hrvatske nacionalnosti i mađarske narodnosti u Centru za obuku u Erdutu 26. decembra 1991. godine ili približno tog datuma (Optužnica, par. 42)	187
3.2.6 Incidenti deportacije i prisilnog premeštanja	191
3.3 Bijeljina	222

Prevod

3.3.1 Incidenti deportacije i prisilnog premeštanja	222
3.4 Bosanski Šamac	229
3.4.1 Ubistvo najmanje 16 civila nesrpske nacionalnosti u Crkvini 7. maja 1992. godine ili približno tog datuma (Optužnica, par. 50)	229
3.4.2 Incidenti deportovanja i prisilnog premeštanja	236
3.5 Doboj	365
3.5.1 Ubistvo oko 27 civila nesrpske nacionalnosti koji su 12. jula 1992. godine ili približno tog datuma korišćeni kao živi štit (Optužnica, par. 54)	365
3.5.2 Incidenti deportacije i prisilnog premeštanja	274
3.6 Sanski Most	304
3.6.1 Ubistvo jedanaest muškaraca nesrpske nacionalnosti u Trnovi 20. septembra 1995. godine ili približno tog datuma (Optužnica, par. 56)	304
3.6.2 Ubistvo 65 civila nesrpske nacionalnosti u Sasini 21. septembra 1995. godine ili približno tog datuma (Optužnica, par. 57)	309
3.6.3 Incidenti deportovanja i prisilnog premeštanja	316
3.7 Trnovo	339
3.7.1 Ubistvo šest muškaraca i dečaka, Muslimana, u Godinjskim Barama u julu 1995. godine (Optužnica, par. 61)	339
3.8 Zvornik	344
3.8.1 Ubistvo oko 20 civila nesrpske nacionalnosti u Zvorniku 8. aprila 1992. godine ili približno tog datuma (Optužnica, par. 62)	344
3.8.2 Incidenti deportacije i prisilnog premeštanja	348
4. Pravni zaključci o krivičnim delima	371
4.1 Kršenja zakona i običaja ratovanja: opšta obeležja i uslovi za postojanje nadležnosti	371
4.1.1 Merodavno pravo	371
4.1.2 Pravni zaključci	373
4.2 Zločini protiv čovečnosti: opšta obeležja i uslovi za postojanje nadležnosti	375
4.2.1 Merodavno pravo	375

4.2.2 Pravni zaključci	377
4.3 Ubistvo	379
4.3.1 Merodavno pravo	379
4.3.2 Pravni zaključci	379
4.4 Deportacija i prisilno premeštanje	386
4.4.1 Merodavno pravo	386
4.4.2 Pravni zaključci	387
4.5 Progon	428
4.5.1 Merodavno pravo	428
4.5.2 Pravni zaključci	430
5. Merodavno pravo za utvrđivanje odgovornosti	440
5.1 Udruženi zločinački poduhvat	440
5.2 Planiranje, naređivanje i pomaganje i podržavanje	443
6. Odgovornost optuženih	446
6.1 Uvod	446
6.2 Položaj i ovlašćenja optuženih	452
6.2.1 Jovica Stanišić	449
6.2.2 Franko Simatović	454
6.3 Jedinica	456
6.3.1 Uvod	459
6.3.2 Optuženi su organizovali formiranje Jedinice i rukovodili njime	456
6.3.3 Optuženi su rukovodili Jedinicom u konkretnim dejstvima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini; organizovali su, finansirali i podržavali učešće Jedinice u konkretnim dejstvima i u tu svrhu je snabdevali; i organizovali su finansiranje, obuku, logističku podršku i druge vrste znatne pomoći ili podrške Jedinici i rukovodili njima	612
6.3.4 Optuženi nisu uputili Jedinicu da se uzdrži od činjenja protivpravnih dela	612

6.4 Srpska dobrovoljačka garda	613
6.4.1 Uvod	613
6.4.2 Optuženi su organizovali formiranje Srpske dobrovoljačke garde i rukovodili njime	613
6.4.3 Optuženi su rukovodili Srpskom dobrovoljačkom gardom u konkretnim dejstvima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini	615
6.4.4 Optuženi su organizovali, finansirali i podržavali učešće Srpske dobrovoljačke garde u konkretnim dejstvima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini i u tu svrhu je snabdevali	632
6.4.5 Optuženi su organizovali finansiranje, obuku, logističku podršku i druge vrste znatne pomoći ili podrške Srpskoj dobrovoljačkoj gardi i rukovodili njima	655
6.4.6 Optuženi nisu uputili Srpsku dobrovoljačku gardu da se uzdrži od činjenja protivpravnih dela	666
6.5 Škorpioni	668
6.5.1 Uvod	668
6.5.2 Optuženi su organizovali formiranje Škorpiona i rukovodili njime	669
6.5.3 Optuženi su organizovali učešće Škorpiona, SDG-a i JATD-a u konkretnim dejstvima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini i rukovodili njime, kao i podržavali njihovo učešće u tim dejstvima i u tu svrhu ih snabdevali – u operaciji "Pauk" u periodu od novembra 1994. do jula 1995. godine, operaciji na Treskavici/u Trnovu u periodu od juna do jula 1995. godine i operacijama u SBZS 1995. godine	676
6.5.4 Optuženi su finansirali učešće Škorpiona, SDG-a i JATD-a u konkretnim dejstvima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini – u operaciji "Pauk" u periodu od novembra 1994. do jula 1995. godine, operaciji na Treskavici/u Trnovu u periodu od juna do jula 1995. godine i operacijama u SBZS 1995. godine	729
6.5.5 Optuženi su organizovali finansiranje, obuku, logističku podršku i druge vrste znatne pomoći ili podrške Škorpionima i rukovodili njima	739
6.5.6 Optuženi nisu uputili Škorpione da se uzdrže od činjenja protivpravnih dela	742
6.6 PolICIJA SAO Krajine i TO SAO Krajine	743
6.6.1 Uvod	743
6.6.2 Optuženi su organizovali formiranje jedinica policije i TO-a SAO Krajine i rukovodili njime	743

6.6.3 Optuženi su organizovali finansiranje, obuku, logističku podršku i druge vrste znatne pomoći ili podrške jedinicama policije i TO-a SAO Krajine i rukovodili njima	762
6.6.4 Optuženi nisu uputili policiju i TO SAO Krajine da se uzdrže od činjenja protivpravnih dela	828
6.7 Druge srpske snage	828
6.7.1 Uvod	828
6.7.2 Optuženi su organizovali formiranje jedinica policije i TO-a SBZS i rukovodili njime	829
6.7.3 Optuženi su organizovali finansiranje, obuku, logističku podršku i druge vrste znatne pomoći ili podrške jedinicama policije i TO-a SBZS i rukovodili njima	837
6.7.4 Optuženi nisu uputili jedinice policije i TO-a SBZS da se uzdrže od činjenja protivpravnih dela	799
6.7.5 Optuženi su organizovali formiranje jedinica TO-a Zvornik i rukovodili njime	799
6.7.6 Optuženi su organizovali finansiranje, obuku, logističku podršku i druge vrste znatne pomoći ili podrške jedinicama TO-a Zvornik i rukovodili njima	803
6.7.7 Optuženi nisu uputili jedinice TO-a Zvornik da se uzdrže od činjenja protivpravnih dela	811
6.8 Kanali veze	809
6.9 Mens rea Jovice Stanišića	816
6.10 Mens rea Franka Simatovića	830
6.11 Drugi vidovi odgovornosti	836
7. Dispozitiv	840
8. Suprotno mišljenje sudije Michèle Picard	841
9. Izdvojeno mišljenje sudije Alphonsa Orijeja	857
Dodaci	
Dodatak A: Istorijat postupka	863
Dodatak B: Spisak predmeta i skraćenica	875
Dodatak C: Poverljivi dodatak	

Opšte skraćenice

ABiH	Armija Bosne i Hercegovine
APZB	Autonomna Pokrajina Zapadna Bosna
ARK	Autonomna Regija Krajina
BIA	Bezbednosno-informativna agencija. V. takođe DB.
Bosna i Hercegovina	Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina (kasnije, Republika Bosna i Hercegovina)
CSB	Centar službi bezbednosti
Činjenice o kojima je presuđeno	spisak činjenica o kojima je presuđeno u ranijim postupcima, prihvaćenih odlukama po zahtevima tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno na osnovu pravila 94(B) Pravilnika od 25. novembra 2009. (I), 16. decembra 2009. (II), 28. januara 2010. (III), 26. jula 2010. (IV) i 17. septembra 2010. godine (V)
DB	Državna bezbednost ¹
DEM	nemačka marka
FKD	Fond "Kapetan Dragan"
HDZ	Hrvatska demokratska zajednica
HOS	Hrvatske obrambene snage
HV	Hrvatska vojska
HVO	Hrvatsko vijeće obrane
Izveštaj o interno raseljenim licima i izbeglicama	Etnički sastav, interno raseljena lica i izbeglice iz pet opština u Bosni i Hercegovini, od 1991. do 1997-98, Ewa Tabeau, Marcin Żoltkowski, Jakub Bijak i Arve Hetland, 9. jul 2010. godine
Izveštaj o žrtvama	Žrtve rata koje se dovode u vezu s optužnicom protiv Jovice Stanišića i Franka Simatovića, Ewa Tabeau i Jan Zwierzchowski, 6. avgust 2010. godine
JATD	Jedinica za antiteroristička dejstva, formirana u avgustu 1993. godine
Jedinica	jedinica DB MUP-a Srbije, koju su optuženi formirali u periodu od maja do avgusta 1991. godine, prethodnica JATD
JNA	Jugoslovenska narodna armija
JSO	Jedinica za specijalne operacije
KOS	Kontraobaveštajna služba
MKCK	Međunarodni komitet Crvenog krsta

¹ Ako nije drugačije naznačeno, DB, RDB, SDB i BIA o kojima govore svjedoci i dokumenti odnose se, kako to shvata Pretresno veće, na iste strukture.

MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova. V. takođe SUP.
nadležni lekar	nadležni lekar PJUN-a
PJM	Posebna jedinica milicije
PJP	Posebna jedinica policije
PJUN	Pritvorska jedinica Ujedinjenih nacija
PMEZ	Posmatračka misija Evropske zajednice
PSUP	Pokrajinski sekretarijat za unutrašnje poslove Vojvodine
RDB	Resor državne bezbednosti. V. takođe DB.
Republika bosanskih Srba	Srpska Republika Bosna i Hercegovina; ime republike je 12. avgusta 1992. godine zvanično promenjeno u Republika Srpska
RSK	Republika Srpska Krajina
SAJ	Specijalna antiteroristička jedinica
SAO	srpska autonomna oblast
SBZS	Slavonija, Baranja i zapadni Srem
SČP	Srpski četnički pokret
SDA	Stranka demokratske akcije (stranka bosanskih Muslimana)
SDB	Služba državne bezbednosti. V. takođe DB.
SDG	Srpska dobrovoljačka garda
SDK	Služba društvenog knjigovodstva
SDS	Srpska demokratska stranka
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SJB	Služba javne bezbednosti
SMB	sivomaslinasta boja
SNB	Savet za nacionalnu bezbednost
SNO	Sekretarijat za narodnu odbranu
SOS	Srpske odbrambene snage
SPO	Srpski pokret obnove
SRJ	Savezna Republika Jugoslavija
srpske snage	snage navedene u paragrafu 6 Optužnice
SRS	Srpska radikalna stranka
SSJ	Stranka srpskog jedinstva
SSNO	Savezni sekretarijat za narodnu odbranu
SUP	Sekretarijat za unutrašnje poslove ²

² Pretresno veće napominje da je, shodno članu 30(2) Zakona o ministarstvima koji je Narodna skupština Republike Srbije donela 5. februara 1991. godine, danom stupanja na snagu tog Zakona Republički sekretarijat za unutrašnje poslove nastavio da radi kao Ministarstvo unutrašnjih poslova. (V. dokazni predmet D228 (Zakon o ministarstvima, 5. februar 1991. godine),

SVK	Srpska vojska Krajine
TO	Teritorijalna odbrana
UN	Ujedinjene nacije
UNPROFOR	Zaštitne snage Ujedinjenih nacija
UNTAES	Prelazna uprava Ujedinjenih nacija za istočnu Slavoniju, Baranju i zapadni Srem
USD	američki dolar
UZP	udruženi zločinački poduhvat
VJ	Vojska Jugoslavije – ostatak bivše JNA postao je vojska nove Savezne Republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore)
VRS	Vojska Srpske Republike Bosne i Hercegovine, kasnije Vojska Republike Srpske – vojska Republike bosanskih Srba
ZNG	Zbor narodne garde

str. 1-2, 7.) Pretresno veće takođe napominje da je, koristeći u svom pregledu dokaza termine "SUP", odnosno "MUP", sledilo termine koje su koristili relevantni svedoci ili autori dokumenata.

1. Uvod

1. Optuženi Jovica Stanišić i Franko Simatović se u Optužnici terete za krivična dela za koja se navodi da su počinjena u periodu od aprila 1991. do 31. decembra 1995. godine nad Hrvatima, bosanskim Muslimanima, bosanskim Hrvatima i drugim civilnim nesrpskim stanovništvom na velikim područjima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

2. Tužilaštvo navodi da je Jovica Stanišić cele 1991. godine, dok je bio na položaju zamenika načelnika DB Republike Srbije, *de facto* bio prvi čovek DB-a, i da je 31. decembra 1991. godine zvanično imenovan na dužnost načelnika, odnosno šefa DB-a, na kojoj se nalazio do 27. oktobra 1998. godine. Franko Simatović je radio na raznim poslovima u DB-u, najpre na kontraobaveštajnim poslovima, a zatim je prešao u Upravu za obaveštajne poslove DB-a, gde je bio komandant Jedinice za specijalne operacije DB-a. U Optužnici se navodi da je tokom celog perioda na koji se odnosi Optužnica Franko Simatović delovao po ovlašćenju Jovice Stanišića.

3. U Optužnici se navodi da su Jovica Stanišić i Franko Simatović bili odgovorni za specijalne jedinice DB-a, koje su uključivale grupe ili pripadnike grupa poznatih pod sledećim nazivima: Jedinica za posebne namene MUP-a Srbije, JATD, JSO, Škorpioni, Srpska dobrovoljačka garda odnosno arkanovci i Arkanovi Tigrovi. Oni su organizovali i snabdevali te jedinice, finansirali i podržavali njihovo učešće u pojedinim dejstvima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini i rukovodili njima. Takođe se navodi da su optuženi pomogli da se otvore centri za obuku na područjima Hrvatske i Bosne i Hercegovine koja su bila pod srpskom kontrolom, kao i da su organizovali i snabdevali te centre, finansirali i podržavali obuku specijalnih jedinica i drugih srpskih snaga koje su učestvovala u vršenju zločina u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini tokom perioda relevantnog za Optužnicu, i njom rukovodili. Pojmom "srpske snage" u Optužnici se označavaju pripadnici JNA; srpskog TO u SAO Krajini, SAO SBZS, Bosni i Hercegovini i Republici Srbiji; snaga specijalne policije i policije SAO Krajine, SAO SBZS, kao i na teritorijama pod srpskom kontrolom u Bosni i Hercegovini; i pripadnici srpskih paravojnih i dobrovoljačkih formacija iz Srbije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Hrvatske.

4. U Optužnici se dalje navodi da su najkasnije od aprila 1991. pa do kraja 1991. godine, srpske snage počinile zločine u gradovima i selima u SAO Krajini i SAO SBZS i preuzele kontrolu nad njima. U Optužnici se navodi da su, od marta 1992. pa do kraja 1995. godine, srpske snage činile zločine u gradovima u opštinama Bijeljina, Bosanski Šamac, Dobo,

Sanski Most i Zvornik i da su nad njima preuzele kontrolu, kao i da su činile zločine u Trnovu.

5. Obojica optuženih terete se za učešće u udruženom zločinačkom poduhvatu, koji je prema Optužnici nastao najkasnije u aprilu 1991. i trajao barem do 31. decembra 1995. godine. Navodi se da je zajednički zločinački cilj tog udruženog zločinačkog poduhvata bio prisilno i trajno uklanjanje većine nesrba, prvenstveno Hrvata, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, s velikih područja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Prema Optužnici, to je obuhvatalo činjenje krivičnih dela koja predstavljaju zločine protiv čovečnosti po članu 5 Statuta i kršenja zakona i običaja ratovanja po članu 3 Statuta, konkretno, krivična dela progona, ubistva, deportacije i nehumanih dela (prisilna premeštanja). Tužilaštvo tvrdi da su Jovica Stanišić i Franko Simatović doprineli postizanju ciljeva tog poduhvata svojim činjenjem ili nečinjenjem. Optuženi su posedovali nameru da ostvare zajednički zločinački cilj. Alternativni navod iz Optužnice glasi da su Jovica Stanišić i Franko Simatović razumno mogli da predvide da su zločini progona i ubistva mogući ishod izvršenja udruženog zločinačkog poduhvata, čiji je cilj podrazumevao deportaciju i prisilno premeštanje. Navodi se da su obojica optuženih učestvovali u udruženom zločinačkom poduhvatu sa tom svešću.

6. Osim što se terete individualnom krivičnom odgovornošću po članu 7(1) Statuta za krivična dela počinjena u okviru udruženog zločinačkog poduhvata, i jedan i drugi optuženi se u Optužnici terete da su planirali, naređivali i/ili na drugi način pomagali i podržavali planiranje, pripremanje i/ili izvršenje krivičnih dela navedenih u Optužnici.

2. Pitanja u vezi s dokazima

7. *Standard dokazivanja.* Prema članu 21(3) Statuta, pravo optuženog je da se smatra nevinim dok mu se ne dokaže krivica. Pravilo 87(A) Pravilnika kao standard za utvrđivanje krivice predviđa dokazivanje van razumne sumnje. Shodno tome, sve činjenice relevantne za obeležja krivičnog dela ili za vid odgovornosti kojim se tereti optuženi, kao i činjenice koje su nužne za donošenje osuđujuće presude, moraju biti utvrđene van razumne sumnje.³ Teret dokazivanja ostaje na tužilaštvu tokom celog suđenja.⁴ Optuženi mora biti oslobođen optužbi ako neko drugo razumno tumačenje dokaza upućuje na to da nije kriv.⁵ Prilikom izvođenja zaključaka Pretresno veće je primenilo standard dokazivanja koji nalaže da se Pretresno veće mora uveriti van razumne sumnje. Pretresno veće napominje da su dokazi u mnogim slučajevima upućivali na neki zaključak koji je izgledao vrlo verovatan. Međutim, u skladu s važećim standardom dokazivanja, Pretresno veće je strogo ispitivalo da li je takav zaključak i jedini razuman zaključak.⁶

8. *Svedoci.* Od ukupno 95 veštaka i svedoka o činjenicama koji su stupili pred Pretresno veće, 62 je pozvalo tužilaštvo, 19 Stanišićeva odbrana, a 14 Simatovićeva odbrana. Od ukupnog broja svedoka koji su svedočili u sudnici, osam svedoka je to učinilo po nalogu *subpoena*, a dva po sudskom pozivu da stupe pred Pretresno veće.

9. Pretresno veće je prihvatilo svedočenja svedoka ili njihove izjave na osnovu pravila 92*bis*, 92*ter* i 92*quater*. Svedočenja 66 svedoka prihvatilo je na osnovu pravila 92*ter* Pravilnika. Pravilo 92*ter* Pravilnika dopušta prihvatanje svedočenja kojima se dokazuju dela i ponašanje optuženog.⁷ Svedočenja 26 svedoka Pretresno veće je prihvatilo na osnovu pravila 92*bis* Pravilnika.⁸ Pravilo 92*bis* Pravilnika dopušta prihvatanje dokaza kojima se dokazuje nešto drugo a ne dela i ponašanje optuženog.⁹ Pravilo 92*quater* Pravilnika dopušta prihvatanje dokaza kojima se dokazuju dela i ponašanje optuženog, mada to može biti i faktor za njihovo

³ Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 125, 129; Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 174-175.

⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 22; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 7; Prvostepena presuda u predmetu *Gotovina i drugi*, par. 14.

⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 458.

⁶ V. Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 120, 128.

⁷ Pravilo 92*ter* (B) Pravilnika.

⁸ Odluka o prihvatanju pismenih dokaza Josipa Josipovića i [...] (svedok C-1230) na osnovu pravila 92*bis* Pravilnika o postupku i dokazima Međunarodnog suda, 8. septembar 2009. godine; Odluka po zahtevima tužilaštva za prihvatanje pismenih dokaza na osnovu pravila 92*bis*, 7. oktobar 2010. godine; Odluka u vezi sa zahtevima za zaštitne mere i obaveštenjima tužilaštva o postupanju po odluci Pretresnog veća od 7. oktobra 2010. godine, 7. decembar 2010. godine; Odluka po zahtevu Stanišićeva odbrane za prihvatanje transkripata i povezanih dokaznih predmeta umesto svedočenja *viva voce* za dva svedoka na osnovu pravila 92*bis*, 15. decembar 2011. godine.

⁹ Pravilo 92*bis*(A) Pravilnika.

neprihvatanje.¹⁰ Na osnovu tog pravila Pretresno veće je prihvatilo izjave i prethodna svedočenja 12 svedoka koji nisu bili dostupni.¹¹ Pretresno veće je, u skladu s Pravilnikom, odlučilo da ih prihvati samo ako se uveri da su pouzdani.¹² Prilikom ocenjivanja izjava, Pretresno veće je uzimalo u obzir da li su izjave potkrepljene drugim dokazima, da li u izjavama ima nedoslednosti, okolnosti u kojima su izjave date ili zabeležene, kao i to da li je izjava ikada bila predmet unakrsnog ispitivanja.¹³

10. Pretresnom veću su tokom suđenja predloženi dokazi osam veštaka. Pretresno veće je prihvatilo one izveštaje veštaka za koje je zaključilo da su relevantni i da imaju dokaznu vrednost. Osim toga, uslov je bio da autor izveštaja ima potrebne kvalifikacije za veštaka, odnosno da zahvaljujući svom stručnom znanju, veštini ili obrazovanju može da pomogne Pretresnom veću u razumevanju nekog spornog pitanja, kao i da sadržaj izveštaja veštaka bude iz njegove stručne oblasti.

11. *Ranije nepodudarne izjave.* Pretresno veće je zauzelo stav da pravila 92bis i 92ter predstavljaju *lex specialis* za prihvatanje pismenih izjava i transkripata svedočenja koja su strane u postupku uzele za potrebe ovog postupka, i da se uslovi iz tih pravila ne mogu zaobići pozivanjem na pravilo 89(C), koje je *lex generalis*.¹⁴ Pretresno veće je smatralo da ranija nepodudarna izjava nekog svedoka ipak može da se predloži i prihvati na osnovu pravila 89(C) radi ocene verodostojnosti tog svedoka ili radi dokazivanja istinitosti njenog sadržaja.¹⁵ Pretresno veće je, međutim, napomenulo da svedoka treba suočiti s takvom izjavom, kako bi veće moglo da proceni dokaznu vrednost nepodudarne izjave.¹⁶ Prema zaključku Pretresnog veća, to što delovi izjave na osnovu pravila 92ter nisu potvrđeni ne mora

¹⁰ Pravilo 92quater(B) Pravilnika.

¹¹ Odluka po zahtevu tužilaštva da se u spis uvrsti svedočenje svedoka koji nisu dostupni na osnovu pravila 92quater, 16. septembar 2009. godine; Odluka po zahtevu tužilaštva da se svedočenje svedoka B-179 prihvati na osnovu pravila 92quater, 11. mart 2010. godine; Odluka po zahtevu tužilaštva za prihvatanje dokaza svedoka C-057 na osnovu pravila 92quater, 12. april 2010. godine; *Corrigendum* Odluke po Zahtevu tužilaštva da se svedočenje svedoka B-179 prihvati na osnovu pravila 92quater, 11. mart 2010. godine, 5. maj 2010. godine; T. 5585-5589; Odluka po zahtevu tužilaštva da se iskaz svedoka B-161 prihvati na osnovu pravila 92quater, 16. jun 2010. godine; Odluka po zahtevu tužilaštva za prihvatanje svedočenja JF-070 na osnovu pravila 92quater, 7. oktobar 2010. godine; Odluka po zahtevu tužilaštva za prihvatanje svedočenja Stevana Todorovića na osnovu pravila 92quater, 29. oktobar 2010. godine; T. 10234-10235; Odluka po zahtevu tužilaštva za prihvatanje svedočenja svedoka Milana Babića u skladu s pravilom 92quater, 16. decembar 2010. godine; Odluka po Zahtevu Stanišičeve odbrane da izmeni svoj Spisak svedoka na osnovu pravila 65ter i za prihvatanje pismenih svedočenja na osnovu pravila 92quater, 13. decembar 2011. godine.

¹² Pravilo 92quater(A) Pravilnika.

¹³ V., na primer, Odluka po zahtevu tužilaštva za prihvatanje svedočenja Stevana Todorovića na osnovu pravila 92quater, 29. oktobar 2010. godine, par. 23.

¹⁴ Prva odluka po drugom dodatnom zahtevu Stanišičeve odbrane za uvrštavanje dokumenata u spis bez posredstva svedoka, 28. avgust 2012. godine, par. 4, gde se upućuje na *Tužilac protiv Stanislava Galića*, predmet br. IT-98-29-AR73.2, Odluka po interlokutornoj žalbi u vezi s pravilom 92bis(C), 7. jun 2002. godine, par. 31.

¹⁵ Prva odluka po drugom dodatnom zahtevu Stanišičeve odbrane za uvrštavanje dokumenata u spis bez posredstva svedoka, 28. avgust 2012. godine, par. 4; T. 13136-13137; Odluka o uvrštavanju u spis ranijeg svedočenja svedoka JF-052, njegove izjave i povezanih dokumenata, 28. januar 2011. godine, par. 6.

¹⁶ Prva odluka po drugom dodatnom zahtevu Stanišičeve odbrane za uvrštavanje dokumenata u spis bez posredstva svedoka, 28. avgust 2012. godine, par. 4.

uvek da znači i da su izjave nepodudarne, ali posledice su iste utoliko što se sadržaj kasnijeg iskaza u sudnici bitno razlikuje od sadržaja ranije izjave.¹⁷ Prema tome, da bi nepotvrđeni delovi izjava na osnovu pravila 92ter bili uvršteni u spis, moraju biti ispunjeni pomenuti uslovi koji važe za ranije nepodudarne izjave.¹⁸

12. *Dokumentarni dokazi.* Pretresno veće je uvrstilo u spis dokaze povezane sa svedočenjima svedoka, kao što su izveštaji o ekshumacijama, naređenja, fotografije i (označene) mape, ili ih je uvrstilo bez posredstva svedoka, na osnovu pravila 89(C) Pravilnika. Pretresno veće je uvrstilo u spis ukupno 4843 dokazna predmeta.

13. Pretresno veće je naglasilo da je najbolje da se dokumenti predlože za prihvatanje posredstvom svedoka koji ih mogu staviti u odgovarajući kontekst.¹⁹ Bez takve kontekstualizacije Pretresno veće bi relevantnost i dokaznu vrednost dokaza, uključujući njihovu autentičnost, moralo ocenjivati prvenstveno na osnovu samih dokumenata.²⁰ Što se tiče dokumenata koji nisu ponuđeni posredstvom svedoka, prilikom razmatranja njihovog uvrštavanja u spis Pretresno veće ih je tretiralo kao dokaze ponuđene bez posredstva svedoka. Kako bi lakše ocenilo zahteve za prihvatanje dokumenata bez posredstva svedoka, Pretresno veće je zatražilo da strana koja podnosi zahtev podnese tabelarni pregled s opisom ponuđenih dokumenata, napomenom o njihovoj relevantnosti za predmet i eventualnim prigovorima suprotne strane.²¹ Jedan broj dokumenata ponuđenih bez posredstva svedoka nije prihvaćen, pošto strane u postupku u nekim slučajevima nisu jasno navele zašto je neki dokument relevantan ili kako se uklapa u njihovu tezu.²²

14. Pretresno veće je uvrstilo u spis jedan broj dokumenata koje je tužilaštvo predložilo za vreme unakrsnog ispitivanja svedoka odbrane.²³ Dana 26. avgusta 2011. godine, Pretresno veće je objasnilo da je predlaganje dokumenata tužilaštva, radi uvrštavanja u spis za vreme unakrsnog ispitivanja svedoka odbrane u saglasnosti i načelom unakrsnog ispitivanja i sa duhom pravila 90(H)(i) Pravilnika, s tim da dokumenti koji se predlažu moraju biti dovoljno

¹⁷ Odluka o uvrštavanju u spis ranijeg svedočenja svedoka JF-052, njegove izjave i povezanih dokumenata, 28. januar 2011. godine, par. 8.

¹⁸ Odluka o uvrštavanju u spis ranijeg svedočenja svedoka JF-052, njegove izjave i povezanih dokumenata, 28. januar 2011. godine, par. 8; T. 13133-13137.

¹⁹ T. 1831, 6107.

²⁰ T. 1831.

²¹ T. 1831-1832, 6107.

²² V., na primer, Peta odluka po zahtevu Stanišićeve odbrane za prihvatanje dokumenata bez posredstva svedoka od 17. februara 2012. godine, 24. maj 2012. godine, par. 5-6; Prva odluka po trećem zahtevu Simatovićeve odbrane za prihvatanje dokaznih predmeta bez posredstva svedoka, 7. septembar 2012. godine, par. 27; Druga odluka po trećem zahtevu Simatovićeve odbrane za prihvatanje dokaznih predmeta bez posredstva svedoka, 17. septembar 2012. godine, par. 6, 12.

²³ V., na primer, T. 12095.

povezani s iskazom svedoka.²⁴ Pretresno veće je obrazložilo da se takvi dokazi odnose na svedočenja svedoka odbrane najavljena tek nakon završetka dokaznog postupka tužilaštva. Smatralo je da je u interesu efikasnog utvrđivanja istine da sve takve kontekstualne činjenice odmah budu iznete pred Veće.²⁵ Pretresno veće je smatralo da je na odbrani da argumentuje i dokaže da je zbog prihvatanja dokumenata tužilaštva za vreme unakrsnog ispitivanja svedoka odbrane naneta eventualna šteta, u kom slučaju će Pretresno veće razmotriti odobravanje odgovarajućeg pravnog leka.²⁶

15. Tokom dokaznog postupka odbrane, tužilaštvo je zatražilo da predloži za prihvatanje odlomke iz oba razgovora obavljena s optuženim u svojstvu osumnjičenog, uz zahtev da budu prihvaćeni izričito kao dokazi u postupku pobijanja.²⁷ Pretresno veće je zaključilo da je u interesu pravde da te dokaze razmotri, uprkos tome što su ponuđeni u toku izvođenja dokaza odbrane.²⁸ Pretresno veće je rezonovalo da će nastavak postupka generalno imati jasniji tok i fokus ako se dokazi u postupku pobijanja, kojima se dokazi odbrane kontekstualizuju ili pobijaju, podnesu što pre.²⁹ Ipak, Pretresno veće je odbilo da prihvati pomenute odlomke, smatrajući da je tužilaštvo objektivno moglo da predvidi da će odbrana o tom konkretnom pitanju izvoditi dokaze.³⁰

16. *Javnost postupka.* Optuženi pred Međunarodnim sudom imaju pravo na javni postupak. To pravo nije apsolutno. Statut i Pravilnik sadrže odredbe za zaštitu žrtava i svedoka (član 22 Statuta i pravilo 75 Pravilnika), kao i interesa nacionalne bezbednosti država (pravilo 54bis) ili javnog reda (pravilo 79 Pravilnika). Brojni svedoci svedočili su uz primenu zaštitnih mera, koje su imale za cilj zaštitu lične bezbednosti i sigurnosti svedoka ili njihovih porodica. To je bio slučaj za 54 od 133 svedoka čija svedočenja su predočena Pretresnom veću. Za neke od tih svedoka, zaštita bezbednosti nalagala je da njihovo celokupno svedočenje bude saslušano na zatvorenoj sednici. Pretresno veće je takođe udovoljavalo molbama Srbije za zaštitne mere kojima se štite interesi nacionalne bezbednosti, uglavnom odobravajući da se delovi dokaznih predmeta rediguju za javnost. Rešavajući po tim zahtevima, Pretresno veće je generalno odobravalo zaštitne mere u vezi s identitetom aktivnih

²⁴ Smernice o prihvatanju u spis dokumenata koje je tužilaštvo predložilo kao dokaze tokom izvođenja dokaza odbrane i obrazloženje ranijih odluka o prihvatanju tih dokumenata, 26. avgust 2011. godine, par. 14.

²⁵ Smernice o prihvatanju u spis dokumenata koje je tužilaštvo predložilo kao dokaze tokom izvođenja dokaza odbrane i obrazloženje ranijih odluka o prihvatanju tih dokumenata, 26. avgust 2011. godine, par. 14.

²⁶ Smernice o prihvatanju u spis dokumenata koje je tužilaštvo predložilo kao dokaze tokom izvođenja dokaza odbrane i obrazloženje ranijih odluka o prihvatanju tih dokumenata, 26. avgust 2011. godine, par. 15.

²⁷ T. 16916-16917.

²⁸ T. 16918.

²⁹ T. 16918.

³⁰ T. 16919.

operativaca BIA, identitetom izvora BIA, informacijama koje se tiču kontakta sa stranim obaveštajnim službama, kao i lokacijama koje BIA trenutno koristi.³¹ Na broj zaštitnih mera odobrenih u ovom predmetu uticala je možda i činjenica da su se mnogi dokumenti ili svedočenja svedoka ticali osetljivih pitanja značajnih za interese nacionalne bezbednosti Srbije. Kako bi obezbedilo javni karakter suđenja, Pretresno veće je u ranoj fazi uputilo strane u postupku da kad god je moguće pripreme javne redigovane verzije poverljivih dokaznih predmeta. Takođe je pozvalo strane da na suđenju koriste redigovane verzije kako bi se javnosti omogućilo da što lakše prati postupak.³² Takođe je uputilo strane da takve javne redigovane verzije podnesu po završetku dokaznog postupka u ovom predmetu.³³ Strane su javne redigovane verzije poverljivih dokaznih predmeta podnele 2. i 3. aprila 2013. i 22. maja 2013. godine. Pretresno veće će svoj pristup odobravanju određenih zaštitnih mera na osnovu pravila 54bis Pravilnika o postupku i dokazima bliže objasniti u Poverljivom dodatku C Presudi.

17. *Činjenice o kojima su se strane sporazumele i činjenice o kojima je presuđeno.* Pretresno veće je naložilo stranama u postupku da dostave popis činjenica o kojima su se sporazumele, umesto da predlažu njihovo uvrštavanje u dokazni spis, pošto bi uvrštavanje tih činjenica predstavljalo nepotreban proceduralni korak.³⁴ Pretresno veće je smatralo da je status evidentiranih činjenica o kojima su se strane sporazumele jednak statusu činjenica iz dokaznih predmeta formalno uvrštenih u spis na osnovu pravila 89(C) Pravilnika. Veće je istaklo da se na te činjenice u pogledu istinitosti njihovog sadržaja može osloniti bez dodatnih potkrepljujućih dokaza, ali da nijedno činjenično ni pravno pitanje o kojem su se strane sporazumele za njega nije obavezujuće.³⁵ Strane u postupku su se sporazumele o izvesnim činjenicama u vezi sa žrtvama ubistava za koja se optuženi terete, sukobom u bivšoj Jugoslaviji i biografijama optuženih.³⁶ Pretresno veće napominje da o činjenicama u vezi s Jovicom Stanišićem nije bilo eksplicitnog sporazuma sa Simatovićevom odbranom niti je o činjenicama u vezi s Frankom Simatovićem bilo eksplicitnog sporazuma sa Stanišićevom

³¹ V., na primer, Odluka po zahtevima Republike Srbije za zaštitne mere u odnosu na dva svedoka i povezane dokumente, 11. novembar 2011. godine; Odluka po zahtevu Republike Srbije za zaštitne mere za tri svedoka, 17. april 2012. godine; Odluka po zahtevu Srbije za određivanje zaštitnih mera za osam svedoka, 14. jun 2012. godine; Odluka po zahtevu Srbije za zaštitne mere za dokumente odbrane, 18. jul 2012. godine; Odluka po zahtevima Republike Srbije za zaštitne mere u vezi sa četiri svedoka, 9. oktobar 2012. godine.

³² Odluka po zahtevu tužilaštva da se redigovane kopije poverljivih dokaznih predmeta prihvate kao javni dokazni predmeti, 23. avgust 2010. godine.

³³ *Ibid.*

³⁴ Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine, str. 1.

³⁵ Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine, str. 1.

³⁶ Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; T. 18660-18661; Podnesak tužilaštva u vezi s činjenicama o kojima su se strane sporazumele, 15. jun 2007. godine. U pogledu

odbranom. Bez obzira na to, zbog vrlo individualnog karaktera tih činjenica, Pretresno veće nije zahtevalo eksplicitan sporazum s odbranom suoptuženog. Tokom suđenja je bilo i drugih činjenica o kojima su se strane u postupku dogovorile u kontekstu svedočenja pojedinih svedoka.³⁷ Pretresno veće je tokom čitavog suđenja formalno primalo na znanje i izvesne činjenice o kojima je presuđeno.³⁸

18. *Odmeravanje težine dokaza.* Optužbe protiv optuženih Pretresno veće je razmotrilo u svetlu svih dokaza koje je prihvatilo tokom suđenja. Dokaze je ocenilo u skladu sa Statutom, Pravilnikom i jurisprudencijom Međunarodnog suda. Kad u tim izvorima nije pronašlo potrebne smernice, Pretresno veće je odluke u vezi s dokazima donosilo na način koji najviše ide u prilog pravičnom presuđivanju u predmetu, u skladu s duhom Statuta i opštim pravnim načelima.³⁹

19. Prilikom ocene dokaza Pretresno veće je uvek uzimalo u obzir verodostojnost i pouzdanost svedoka, koje su umele da variraju od jednog dela do drugog njihovog svedočenja. Veće je uzimalo u obzir držanje svedoka u sudnici. Uzimalo je u obzir i individualne okolnosti svedoka, uključujući njegovu eventualnu umešanost u događaje i strah od samoinkriminacije, odnos između svedoka i nekog od optuženih, kao i to da li svedok možda ima neki dublji motiv koji bi mogao uticati na njegovu verodostojnost i pouzdanost. Pretresno veće je takođe ocenjivalo doslednost i druge karakteristike svakog pojedinog svedočenja, kao i to da li postoje potkrepljujući dokazi ili protivdokazi. Dokazi izvedeni u ovom predmetu odnose se na događaje u periodu od 1991. do 1995. godine, što znači da je u nekim slučajevima od događaja do svedočenja svedoka pred ovim Međunarodnim sudom protekla i 21 godina. Pretresno veće je uzelo u obzir da je vreme proteklo od tih događaja moglo uticati na sećanje svedoka, pa time i na njihovo svedočenje. Stoga je pažljivo

sporazuma o žrtvama ubistva, Pretresno veće je razmotrilo sudsku raspravu koja se o tome vodila i zaključilo da se taj sporazum mora shvatiti kao sporazum jedino o imenima, polu i godinama starosti određenih lica.

³⁷ V., na primer, T. 11957, 20010-20011.

³⁸ Odluka po zahtevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 25. novemabr 2009. godine; Odluka o formalnom primanju na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 16. decembar 2009. godine; Odluka po Drugom zahtevu tužilaštva za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 28. januar 2010. godine; Odluka po Trećem zahtevu tužilaštva za formalno primanje

na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 26. jul 2010. godine; Odluka o formalnom primanju na znanje činjenica o kojima je već presuđeno i *Corrigendum* Prve, Druge i Treće odluke veća o činjenicama o kojima je već presuđeno, 17. septembar 2010. godine; Odluka po zahtevu Stanišićeve odbrane za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 16. februar 2012. godine; Odluka po Drugom zahtevu Stanišićeve odbrane za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je već presuđeno, 10. jul 2012. godine; Pretresno veće napominje da je tužilaštvo pogrešno navelo činjenicu br. 376, Činjenice o kojima je presuđeno I, kad ju je podnosilo Pretresnom veću (u vezi s nadimkom Predraga Lazarevića). Pored toga, činjenica br. 85, Činjenice o kojima je presuđeno III, formalno je primljena na znanje a da iz nje nije redigovana jedna očigledna pravna kvalifikacija. S obzirom na to, a budući da se radi o očiglednim greškama, Pretresno veće se ne oslanja na delove dotičnih činjenica koji su greškom primljeni na znanje. Isto važi i za činjenice br. 373, 387, 388 i 401, Činjenice o kojima je presuđeno I.

³⁹ Pravilo 89(B) Pravilnika.

razmotrilo da li su, i na koji način, manje nedoslednosti uticale na opštu pouzdanost i verodostojnost svedočenja pojedinih svedoka.⁴⁰

20. Neki od svedoka koji su imali određenu ulogu u tadašnjim događajima okolišali su u svojim svedočenjima. To samo po sebi nije predstavljalo razlog da Pretresno veće njihovo svedočenje odbaci u celosti, bez obzira na temu. To je u skladu s jurisprudencijom Međunarodnog suda, prema kojoj nije nerazložno da pretresno veće neke delove svedočenja svedoka prihvati, a druge odbaci.⁴¹ Pretresno veće možda nije uvek izričito navelo da li je zaključilo da su neko svedočenje ili njegovi delovi verodostojni, ali je u zaključivanju o dokazima pomenute faktore uvek uzimalo u obzir. Pretresno veće se izričito bavilo nedoslednostima i ostalim pitanjima od značaja za verodostojnost i pouzdanost onda kad su se ona ticala važnih aspekata svedočenja i kad su strane u postupku pokretale ta pitanja. U tom pogledu, Pretresnom veću su kao dokazi predočeni iskazi Vojislava Šešelja iz njegovih intervjua i izjava datih u predmetno vreme.⁴² Pretresno veće je razmotrilo te dokaze, ali je zaključilo da na njih ne može da se osloni, s obzirom na to da on nije bio pozvan da svedoči i da mu se pripisuje uloga saučesnika.

21. Žalbeno veće je zauzelo stav da to što samo jedan svedok svedoči o nekoj pravno relevantnoj činjenici formalnopravno ne zahteva da to svedočenje bude potkrepljeno.⁴³ Ipak, Pretresno veće je u takvim slučajevima bilo posebno oprezno i uzimalo je u obzir sve okolnosti relevantne za svedočenje tog svedoka, uključujući i to da li je svedok mogao imati motiv za netačno svedočenje.⁴⁴

22. Prilikom ocenjivanja i davanja odgovarajuće težine svedočenju veštaka, Pretresno veće je uzelo u obzir faktore kao što su stručnost veštaka, materijal koji mu je bio na raspolaganju, korišćenu metodologiju, verodostojnost donesenih zaključaka u svetlu tih faktora i drugih dokaza, položaj ili položaje koje je veštak zauzimao, kao i opseg stručnog znanja svakog svedoka.

23. Pretresno veće je za svedočenja nekih svedoka zaključilo da nisu relevantna, verodostojna i/ili pouzdana, te se na njih nije oslanjalo, mada ih jeste razmotrilo.

⁴⁰ V. Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 484-485, 496-498; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 31.

⁴¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 333; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 82.

⁴² V., na primer, dokazni predmet P18 ili P1400.

⁴³ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 65; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 62; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 492; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 33.

⁴⁴ V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Muvunyi*, par. 37.

24. Svedočenja jednog broja svedoka odnosila su se na pitanja od marginalnog značaja za individualnu krivičnu odgovornost optuženih. Pretresno veće je razmotrilo te dokaze, ali nije nužno upućivalo na njih u ovoj Presudi. Na primer,⁴⁵ svedočenje Roberta Donie, profesora istorije,⁴⁶ bilo je korisno u svrhu kontekstualizacije, ali nije bilo neposredno relevantno za utvrđivanje individualne krivične odgovornosti optuženih po tačkama Optužnice. Pored toga, onda kad je to bilo neophodno, Pretresno veće se u ovom slučaju radije oslanjalo na dokazne predmete na kojima je ovaj veštak zasnovao svoj izveštaj.

25. Svedočenja izvesnog broja svedoka Pretresno veće je smatralo makar delimično nepouzdanim i neverodostojnim. U tekstu koji sledi Pretresno veće će dati primere takvih svojih ocena i pratiti ih obrazloženjem.

26. U vezi sa svedočenjem Milomira Kovačevića, bivšeg pripadnika rezervnog sastava MUP-a Srbije,⁴⁷ Pretresno veće je bilo mišljenja da njegovo svedočenje nije do kraja dosledno i da se ne podudara s izjavom tog istog svedoka na osnovu pravila 92ter, u toj meri da su svedokova verodostojnost i pouzdanost ozbiljno dovedene u pitanje. Osim toga, Pretresno veće je uzelo u obzir činjenicu da je svedok ponudio da dostavi tada sačinjene beleške koje potkrepljuju njegovo svedočenje, ali da ih uprkos brojnim pokušajima Pretresnog veća da dođe do njih, on te beleške nije dostavio, niti je za to naveo opravdan razlog.⁴⁸ Pretresno veće je smatralo da je nepouzdanost svedokovog svedočenja stoga samo još veća. U vezi sa svedočenjem Gorana Opačića, bivšeg pripadnika policije u Sinju i Zadru,⁴⁹ Pretresno veće je zaključilo da, konkretno, njegov opis proslave u Kuli i delovi opisa operacije u Škabrnji nisu verodostojni, posebno kad se uporede s masom drugih, često neposrednijih, dokaza koji su mu predloženi o tim događajima. U vezi sa svedokom DFS-014, Pretresno veće je očekivalo da će svedok, s obzirom na dužnost na kojoj se nalazio, moći da se seti znatno više pojedinosti događaja povezanih sa svojim svedočenjem. Pošto nije bio upućen u te događaje, Pretresno veće je smatralo da njegovo svedočenje u načelu nije ni verodostojno ni pouzdano.⁵⁰ Pretresno veće je steklo sličan utisak i u vezi s više drugih svedoka, kao što su svedok JF-030, svedok JF-053, Dejan Lučić, Radenko Novaković, Borislav Pelević i Vladimir Čorbić, i smatralo da se njihova neupućenost odražava na njihovu pouzdanost i verodostojnost. U

⁴⁵ Drugi primeri su Charles Kirudja, svedok JF-002, svedok JF-004, Vlado Dragičević, Marcus Helgers, Osman Selak, Ivor Roberts, Janusz Kalbarczyk i Patrick Rechner.

⁴⁶ Robert Donia, T. 6514.

⁴⁷ Milomir Kovačević, T. 2130-2131.

⁴⁸ T. 6921-6922.

⁴⁹ Goran Opačić, T. 18180.

⁵⁰ Izuzetak je predstavljalo svedočenje ovog svedoka u vezi s Lovincem, koje je bilo delimično potkrepljeno svedočenjem svedoka JF-039.

nekim slučajevima Pretresno veće se detaljnije bavilo pouzdanošću svedočenja svedoka u nekom drugom poglavlju.

27. Kad je reč o svedočenju Dragoslava Krsmanovića, pomoćnika komandanta JATD 1993. godine i zamenika komandanta JSO 1995. godine,⁵¹ Pretresno veće je smatralo da njegovo svedočenje nije pouzdano. Pretresno veće je imalo u vidu da svedok često protivreči sam sebi i da u vezi s nekim pitanjima ne ume da pruži objašnjenje.⁵² Pretresno veće je takođe imalo u vidu da je svedokovo svedočenje u nekim trenucima dijametralno suprotno svedočenju drugih svedoka u ovom predmetu za koje je Pretresno veće zaključilo da su verodostojni i pouzdani. Navedeni faktori u toj meri su se odrazili na pouzdanost Dragoslava Krsmanovića da je Pretresno veće smatralo da se na njegovo svedočenje ne može osloniti.

28. U jednom slučaju Pretresno veće je prihvatilo izveštaj veštaka Milana Miloševića, koji je radio za DB Srbije od marta 1983. do septembra 1995. godine.⁵³ U toku svedočenja ovog veštaka postalo je jasno da njegova stručnost ne može bitno pomoći Pretresnom veću da dođe do zaključaka koji su mu neophodni u ovom predmetu. Osim toga, u vezi s nekim svedokovim tvrdnjama, posebno onim koje se tiču optuženog Simatovića i delovanja JATD, Pretresno veće je zaključilo da one nisu pouzdane, jer je svedok u DB-u obavljao manje važnu funkciju, pa nije imao puno veze s operativnim radom niti profesionalnih kontakata s optuženima.⁵⁴

29. U jednom drugom slučaju Pretresno veće je uvrstilo u spis izveštaj veštaka Davida Brownea, stručnjaka za veštačenje dokumenata, koji je pregledao "Mladićeve dnevnik".⁵⁵ Tokom svedočenja Browne je izmenio jedan broj zaključaka iz tog svog izveštaja, prvenstveno zaključke u vezi s hronologijom svezaka, i nije umeo adekvatno da objasni neke aspekte metodologije koju je koristio.⁵⁶ S obzirom na to, Pretresno veće njegove zaključke nije smatralo pouzdanim. Bez oslanjanja na te zaključke, ostatak Browneovog svedočenja je najvećim delom izgubio relevantnost.

⁵¹ D409 (Dragoslav Krsmanović, izjava svedoka, 29. avgust 2011. godine), str. 1; Dragoslav Krsmanović, T. 14513; D458 (Dokumenti iz ličnog kartona Dragoslava Krsmanovića), str. 5.

⁵² V., na primer, u vezi sa svedokovim zdravstvenim stanjem (T. 14584, 14601-04602) ili u vezi s njegovom upoznatošću s dokaznim predmetom P3042 (T. 14520, 14529, 14531-14532, 14534-14535, 14614-14620; u vezi s ovim drugim v. takođe Obaveštenje tužilaštva o unošenju neredigovanih ličnih kartona i zahtev za zamenjivanje, 8. oktobar 2012. godine; Odluka o zahtevima tužilaštva za zamenjivanje deset dokaznih predmeta, 21. novembar 2012. godine).

⁵³ D790 (Kratka biografija Milana Miloševića), str. 1-2.

⁵⁴ Milan Milošević, T. 18822-18824, 18956-18957, 19100.

⁵⁵ D769 (David Browne, izveštaj veštaka, 15. decembar 2011. godine); D778 (Protokol pregleda s potpisom Davida Browne, 4. oktobar 2011. godine); v. takođe Odluka po zahtevu tužilaštva za prihvatanje odlomaka iz Mladićevog dnevnika i drugo obaveštenje tužilaštva o odlomcima iz Mladićevih dnevnika, 10. mart 2011. godine, par. 12-14, za diskusiju o dokaznoj vrednosti dnevnika. Browneovo svedočenje nije promenilo prvobitnu ocenu Pretresnog veća.

⁵⁶ David Browne, T. 18365-18367, 18371-18372, 18399-18401, 18517-18518; D769 (David Browne, izveštaj veštaka, 15. decembar 2011. godine), str. 10-12.

30. Prilikom ocjenjivanja dokumentarnih dokaza Pretresno veće je uzimalo u obzir poreklo dokumenta, sastavljača dokumenta i njegovu ulogu u relevantnim događajima, evidenciju o zaduženju dokumenta u meri u kojoj je ona poznata, izvor informacija sadržanih u dokumentu, kao i to da li te informacije potkrepljuju i drugi svjedoci ili dokumenti. Pretresno veće nije smatralo da nepotpisani dokumenti, dokumenti bez datuma ili pečata *a priori* nisu autentični. To što bi se Pretresno veće uverilo u autentičnost pojedinog dokumenta nije nužno značilo i da je prihvatilo da u njemu sadržane konstatacije verno odražavaju činjenice. U načelu, što je Pretresno veće manje znalo o dokumentu, okolnostima njegovog nastanka i načinu na koji se koristio, to mu je pridavalo manju težinu.

31. U jednom broju slučajeva odbrana je tražila prihvatanje dokumenata u svrhe negativnog dokazivanja, odnosno htela je da pokaže da se nešto nije dogodilo pošto nije pomenuto u dokumentu. Po mišljenju Pretresnog veća, kad se takvi dokumenti predlože za uvrštavanje u spis bez posredstva svjedoka – tj. kad zbog odsustva svjedoka nisu kontekstualizovani i sagledavaju se izolovano – postoji rizik da im Pretresno veće prida manju težinu. Stoga, kako bi valjano utvrdilo težinu dokumenata u vezi s kojima se traži negativno zaključivanje, Pretresno veće je preporučilo odbrani da u svojim završnim pretresnim podnescima jasno uputi na te dokumente, a da zaključke koje sugerišu Pretresnom veću elaborira. Tamo gde je to prikladno, trebalo je objasniti i na koji način ti dokumenti pobijaju dokaze tužilaštva o istim pitanjima.⁵⁷

32. Pored neposrednih dokaza, Pretresno veće je prihvatilo i dokaze iz druge ruke i posredne dokaze. Prilikom ocjenjivanja dokazne vrednosti dokaza iz druge ruke, Pretresno veće je pažljivo razmatralo sve pokazatelje pouzdanosti, uključujući i to da li dokaz potiče od izvora koji ga je dao dobrovoljno, da li je taj izvor imao lična saznanja ili su ona poticala od nekog daljeg izvora, nemogućnost da se izvor unakrsno ispita i okolnosti pod kojima su dokazi iz druge ruke predloženi.⁵⁸ Primarni interes Pretresnog veća prilikom saslušavanja iskaza svjedoka bio je da utvrdi činjenice koje je svjedok zapazio. Dokazima iz druge ruke koji su u kontekstu sveukupnih dokaza bili nejasni možda nije data nikakva težina. Sa sličnim oprezom Pretresno veće je pristupalo i posrednim dokazima.

33. *Zaključci.* Kao što je gore navedeno, Pretresnom veću je predložena velika količina dokaza o krivičnim delima koja se navode u Optužnici. Pre nego što se incidentima za koje se optuženi terete u Optužnici bavilo u kontekstu merodavnog prava, Pretresno veće je donosilo

⁵⁷ Druga odluka po zahtevu Stanišićeve odbrane od 17. februara 2012. godine za prihvatanje dokaznih predmeta bez posredstva svjedoka, 23. maj 2012. godine, par. 16.

činjenične zaključke o svim njihovim relevantnim aspektima. Ti činjenični zaključci mogu se naći u poglavlju 3. U poglavlju 4, Pretresno veće je na osnovu tih činjeničnih zaključaka donelo pravne zaključke. Na kraju, u poglavlju 6, Pretresno veće se bavilo krivičnom odgovornošću optuženih.

34. Pretresno veće je prilikom donošenja relevantnih činjeničnih zaključaka razmatralo sve dokaze koji su mu predloženi. Mada se u Presudi ne poziva na svaki pojedinačni dokaz, Pretresno veće je svaki pojedinačni dokaz pregledalo, sam za sebe i u svetlu svih predloženih dokaza.⁵⁹ Pretresno veće je takođe posebnu pažnju posvetilo dokazima na koje strane u postupku upućuju u završnim pretresnim podnescima i završnim rečima. Detaljne reference u završnim pretresnim podnescima pomogle su Pretresnom veću da poveže razne delove dokaznog materijala i da shvati stavove strana o raznim aspektima predmeta. U tom smislu reference su poslužile kao važna dopuna i pojašnjenje teza koje su strane iznosile.

35. Prilikom donošenja činjeničnih zaključaka Pretresno veće je krivična dela za koja se optuženi terete uglavnom razmatralo zasebno i po pojedinačnim incidentima. Kad su okolnosti dozvoljavale, Pretresno veće je dokaze o nekim krivičnim delima razmatralo zajedno. Pretresno veće je uvek imalo u vidu događaje koji su bili vremenski i geografski blizu nekom incidentu i razmatralo je da li se iz tih događaja mogu izvući neki relevantni zaključci.

36. Pretresno veće je u svojim činjeničnim zaključcima koristilo određenu terminologiju. Na primer, izraz "Pretresno veće zaključuje" koristilo je za incidente u kojima je činjenična osnova bila dovoljna da se incident dalje razmatra u kontekstu merodavnog prava. Kad neki incident ne bi bio uzet u dalje razmatranje, Pretresno veće je koristilo izraze kao što su "dokazi ukazuju na" ili "dokazi upućuju na".

37. Prilikom ocenjivanja dokaza koji su mu predloženi Pretresno veće se često susretalo s dokazima koji su predstavljali ponavljanje činjenica o kojima je presuđeno i koje je Pretresno veće već bilo formalno primilo na znanje.⁶⁰ Ispunjavajući obavezu da pregleda sve predložene dokaze, Pretresno veće je i te dokaze analiziralo i potom utvrđivalo da li se podudaraju s činjenicama o kojima je presuđeno ili su pak tako jaki da ih pobijaju.

38. Pretresno veće je u vezi sa žrtvama ubistava navedenim u Optužnici prihvatilo niz dokumenata naslovljenih "prijava činjenice smrti"/"prijava o smrti". Ti obrasci sadrže lične

⁵⁸ V. *Tužilac protiv Aleksovskog*, Odluka po žalbi tužitelja u vezi sa prihvatljivošću dokaza, 16. februar 1999. godine, par. 15.

⁵⁹ S tim u vezi, Pretresno veće napominje da broj stranice naveden uz dokumentarni dokaz na koji se poziva obično predstavlja broj te stranice u *e-court*u. Kad se poziva na izjave, Pretresno veće kad god je moguće navodi brojeve paragrafa.

podatke o žrtvama, kao i podatke o mestu, vremenu i uzroku smrti. Kako je navedeno u tim dokumentima, izvori takvih informacija često su bili rođaci preminule osobe. Pretresno veće je lične podatke u tim obrascima uglavnom prihvatilo kao pouzdane. Međutim, što se tiče informacija o mestu, vremenu i uzroku smrti, činjenični osnov na koji se oslonio davalac informacija ostajao je, uglavnom, nejasan. Osim toga, te informacije su povremeno bile u suprotnosti sa svedočenjima svedoka ubistava za koja se optuženi terete. Iz tih razloga, Pretresno veće je odlučilo da se načelno ne oslanja na neke od informacija iz "prijava činjenice smrti"/"prijava o smrti", osim ako ih ne potkrepljuju drugi dokazi. Pretresno veće je imalo sličan pristup i formularima pod naslovom "Podaci o traženoj osobi".

39. U vezi s dokaznim predmetom P512, pregledom navodnih žrtava ubistva, koji je pripremio Davor Strinović, Pretresno veće je po nekim komentarima ovog svedoka zaključilo da nalazi o uzroku smrti koje je svedok upisao možda nisu bili njegovi, već da je on samo prepisao nalaze iz izveštaja koje je koristio. Stoga je Pretresno veće bilo oprezno kad se oslanjalo na nalaze ovog svedoka iznete u tom dokaznom predmetu. Pretresno veće je imalo isti pristup i dokaznom predmetu P516, koji predstavlja sličan pregled koji je pripremila Višnja Bilić, s tim da se tu javio jedan dodatni element, odnosno da je, kad je reč o pitanjima relevantnim u ovom predmetu, formularima s podacima o traženoj osobi pridavana manja dokazna vrednost nego zapisnicima o obdukciji.

40. Kad je reč o Izveštaju o interno raseljenim licima i izbeglicama Ewe Tabeau, koji se vodi kao dokazni predmet P1657, Pretresno veće je razmotrilo metodologiju upoređivanja rezultata popisa stanovništva iz 1991. godine s biračkim spiskom koji je 1997-98. godine sačinio OEBS,⁶¹ i zaključilo da se samo na osnovu toga ne može utvrditi da li je, kada tačno i iz kog razloga stanovništvo napustilo opštine u kojima je živelo. Pretresno veće se usredsredilo na druge dokaze koji se tiču konkretnih incidenata navodne deportacije i prisilnog premeštanja i razmotrilo da li su opšti zaključci Ewe Tabeau u saglasnosti s tim dokazima.

41. ***Prigovor zbog nepravičnosti u postupku usled nedovoljnog obaveštavanja.*** Stanišićeva odbrana se žalila da nije bila dovoljno obaveštena o raznim elementima teze tužilaštva, usled čega je, po njenom mišljenju, optuženom naneta šteta, pa suđenje stoga nije pravično. Pretresno veće će se ovim tvrdnjama baviti svakom ponaosob.

⁶⁰ V., na primer, u vezi s navodnim incidentima ubistva u Škabrnji, Bruškoj i Crkvini (v. poglavlja 3.1.5, 3.1.6, i 3.4.1).

⁶¹ P1657 (Izveštaj o interno raseljenim licima i izbeglicama), str. 5-6.

42. *Šteta naneta navodnim promenama u tezi tužilaštva.* Stanišićeva odbrana tvrdi da je teza tužilaštva nedosledna i da je ono odstupilo od svoje prvobitne teze zasnovane na tvrdnji o "28 elitnih instruktora" i razvilo "novu" tezu, usled čega optuženi nije mogao da pripremi efikasnu odbranu.⁶² To se prvenstveno odnosilo na lica koja nisu učestvovala u udruženom zločinačkom poduhvatu, ali koja je optuženi Stanišić, kako se navodi, koristio u svrhe ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja,⁶³ a posebno o navodnom pripisivanju svih dela operativnih radnika DB-a, posebno u SAO SBZS, Stanišiću.⁶⁴ Takođe je sporna navodna promena u stavu tužilaštva o zakonitosti operacije "Pauk".⁶⁵ U svom odgovoru tužilaštvo tvrdi da su specijalne jedinice DB-a Srbije, koje su osnovna tema ovog predmeta, jasno navedene u Optužnici i da su dokazi koje je tužilaštvo izvelo u saglasnosti s njom.⁶⁶

43. Pretresno veće najpre ponavlja da je za utvrđivanje krivične odgovornosti potrebno razmotriti da li su krivična dela iz Optužnice dokazana van razumne sumnje na osnovu ukupnih dokaza, a ne na osnovu tvrdnji tužilaštva iz Pretpretresnog ili nekih drugih podnesaka.⁶⁷ U Optužnici je precizno navedeno da je jedan od relevantnih oblika navodnog učešća optuženih u udruženom zločinačkom poduhvatu ostvaren putem dela pripadnika i agenata DB-a koji su učestvovali u vršenju krivičnih dela za koja se optuženi terete.⁶⁸ S obzirom na to, namera tužilaštva da se pozove na ponašanje raznih pripadnika i agenata DB-a kako bi pokazao da je optuženi učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu bila je jasna od samog početka postupka. Prema tome, u meri u kojoj se tužilaštvo pozivalo na takvo ponašanje, ono je ostajalo u okvirima svoje teze izložene u Optužnici. Što se tiče navodne promene u stavu tužilaštva u vezi sa zakonitošću operacije "Pauk", Pretresno veće napominje da Stanišićeva odbrana u prilog svojoj tvrdnji upućuje na Pretpretresni podnesak tužilaštva i argumente tužilaštva na osnovu pravila 98bis od 11. aprila 2011. godine.⁶⁹ Pretresno veće napominje da oni ne potvrđuju promenu u tezi tužilaštva, ali da svakako jasno pokazuju da je odbrana na početku suđenja bila dovoljno obaveštena o kontekstu u kojem će se tužilaštvo

⁶² T. 20262-20265; Završni pretresni podnesak Stanišićeve odbrane, 17. decembar 2012, par. 27-31, 88-94; 412-413, 492-493, 999, 1247.

⁶³ T. 20264-20265; Završni pretresni podnesak Stanišićeve odbrane, 17. decembar 2012, par. 89-93, 493-495, 1247.

⁶⁴ Završni pretresni podnesak Stanišićeve odbrane, 17. decembar 2012, par. 412-413.

⁶⁵ Završni pretresni podnesak Stanišićeve odbrane, 17. decembar 2012, par. 999.

⁶⁶ T. 20213-20214.

⁶⁷ V., između ostalog, Odluka po podnesku Stanišićeve odbrane u vezi s formom optužnice, 29. mart 2010. godine i Odluka po zahtevu odbrane da se odbaci Završni pretpretresni podnesak tužilaštva od 2. aprila 2007, 17. jul 2007. godine, par. 43.

⁶⁸ Optužnica, par. 3, 5-9, 12, 15-16. V. takođe odluke kojima je potvrđena Optužnica, prvenstveno Odluka po preliminarnim prigovorima odbrane, 14. novembar 2003. godine, str. 2, 4 i Odluka po podnescima odbrane u vezi s nedostacima u formi Druge izmenjene optužnice, 12. april 2006. godine, par. 6. V. takođe Odluka po zahtevu tužilaštva za izmenu Druge izmenjene optužnice, 4. juli 2008. godine, par. 44, 59.

⁶⁹ Završni pretresni podnesak Stanišićeve odbrane, 17. decembar 2012, par. 999 i reference u fusnoti 2255.

pozivati na operaciju "Pauk". Prema tome, Pretresno veće smatra da tvrdnja odbrane da je optuženom naneta šteta zbog nedoslednosti u tezi tužilaštva nema osnova.

44. *Navodna manjkavost Optužnice zbog nedovoljne preciznosti u vezi s fizičkim izvršiocima.* Stanišićeva odbrana iznosi prigovor da je Optužnica manjkava jer identitet fizičkih izvršilaca navodnih krivičnih dela nije naveden dovoljno precizno.⁷⁰ Tužilaštvo odgovara da je pitanje imena pojedinaca, bilo da se radi o fizičkim izvršiocima, "oruđima" ili drugim relevantnim pojedincima, stvar dokaza i da je o tom pitanju u svakom slučaju već definitivno raspravljeno.⁷¹ Pretresno veće podseća da je o tvrdnji o navodnoj manjkavosti Optužnice zbog nedovoljne preciznosti u vezi s identitetom učesnika u navodnim krivičnim delima već raspravljano pred Pretpretresnim i Pretresnim većem.⁷² To pitanje je rešeno i relevantne odluke Pretresnog veća važe i dalje. Stav Pretresnog veća je da je i ta tvrdnja bez osnova.

45. *Neblagovremeno obaveštavanje u vezi s podacima koji se tiču navodnih centara za obuku.* Stanišićeva odbrana tvrdi da tužilaštvo nije blagovremeno iznelo navode o postojanju centra za obuku u Baranji,⁷³ vremenu osnivanja i funkcionisanju centra za obuku u Brčkom,⁷⁴ kao i o navodnom postojanju centra za obuku u Diviču.⁷⁵ Međutim, Pretresno veće napominje da je tužilaštvo u Optužnici dalo na znanje da ima nameru da se poziva na osnivanje više centara za obuku u delovima Hrvatske i Bosne i Hercegovine koji su bili pod srpskom kontrolom.⁷⁶ Bliže informacije o mestu i vremenu njihovog funkcionisanja stvar su dokaza koje treba izvesti u toku postupka.⁷⁷ Prema tome, Pretresno veće smatra da je odbrana u ovom pogledu bila blagovremeno obaveštena.

⁷⁰ Završni pretresni podnesak Stanišićeve odbrane, 17. decembar 2012, par. 93, 675 (u vezi sa Subotićem, Njegošem, odnosno Njegošlavom Kusićem, Lončarem ili Crnogorcem), 721-722 (u vezi s Markom Pavlovićem) i T. 20262-20263.

⁷¹ T. 20214.

⁷² V. Preliminarni podnesak odbrane o formi Optužnice, 3. September 2003; Odluka po preliminarnim prigovorima odbrane, 14. novembar 2003. godine; Odluka po podnescima odbrane u vezi s nedostacima u formi Druge izmenjene optužnice, 12. april 2006. godine; Odluka po zahtevu odbrane da se odbaci Završni pretpretresni podnesak tužilaštva od 2. aprila 2007, 17. jul 2007. godine; Odluka po podnesku Stanišićeve odbrane u vezi s formom optužnice, 29. mart 2010. godine; Odluka po zahtevu odbrane za izuzimanje određenih dokaznih predmeta i prihvatanje raznih drugih dokumenata, 15. avgust 2012. godine; Odluka po Stanišićevom molbi da mu se odobri ulaganje žalbe na Odluku Pretresnog veća po zahtevu odbrane za izuzimanje određenih dokaznih predmeta i prihvatanje raznih drugih dokumenata, 3. oktobar 2012. godine.

⁷³ Završni pretresni podnesak Stanišićeve odbrane, 17. decembar 2012, par. 627.

⁷⁴ Završni pretresni podnesak Stanišićeve odbrane, 17. decembar 2012, par. 632.

⁷⁵ Završni pretresni podnesak Stanišićeve odbrane, 17. decembar 2012, par. 665-666.

⁷⁶ V. konkretno par. 3 Optužnice.

⁷⁷ Na primer, osnivanje centra za obuku u Baranji već je bilo navedeno u Pretpretresnom podnesku tužilaštva, 2. april 2007. godine, par. 72, a osnivanje centra za obuku u Brčkom bilo je navedeno Pretpretresnom podnesku tužilaštva, 2. april 2007. godine, par. 69. Centar za obuku u Diviču pominje se u nizu dokaznih predmeta koji su bili navedeni već u Spisku dokaznih predmeta tužilaštva na osnovu pravila 65ter od 1. maja 2009. godine, na primer u P1405 (broj 1823 na osnovu pravila 65ter), P1406, str. 7 (broj 4063 na osnovu pravila 65ter), P1408 (broj 4069 na osnovu pravila 65ter), a dalje informacije o ovom mogu se naći u svedočenju svedoka Milovanovića, T. 4381-4382, kao i u dokaznom predmetu P589, koji je uvršten u spis u toku izvođenja dokaza tužilaštva.

3. Zločini

3.1 SAO Krajina

3.1.1 Ubistvo 56 civila nesrpske nacionalnosti kod Baćina 21. oktobra 1991. godine

(Optužnica, par. 27)

46. Prema Optužnici, ujutro 20. oktobra 1991. godine, srpske snage (definisane u paragrafu 6 Optužnice), konkretno pripadnici Martićeve policije, uhvatili su u Dubici 53 civila i zatočili ih u seoskom vatrogasnom domu. Tokom tog dana i noći, srpske snage, konkretno Martićeva policija, pustile su desetero od tih civila jer su bili Srbi ili su imali veze sa Srbima. Dana 21. oktobra 1991. godine, srpske snage, konkretno pripadnici Martićeve policije, odvele su preostalih četrdeset i troje zatočenih Hrvata na jedno mesto u blizini sela Baćin. Pripadnici Martićeve policije i drugih srpskih snaga doveli su na to isto mesto još najmanje 13 civila nesrpske nacionalnosti iz Baćina i Cerovljana i pogubili svih pedeset i šestoro.⁷⁸

47. Pretresno veće će prvo razmotriti incident u kom su stradala 43 Hrvata zatočena u vatrogasnom domu u Dubici. Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno u vezi s tim incidentom. Pretresno veće je takođe saslušalo relevantna svedočenja svedoka JF-023 i Tomislava Kozarčanina, a predočena mu je i relevantna sudskomedicinska dokumentacija.

48. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, ujutro 20. oktobra 1991. godine, Veljko Rađunović, Radovan Šoša i jedan čovek sa nadimkom Janjeta dovezli su se jednim kamionom s oznakom "Milicija SAO Krajine" do kuće Ane Kesić. Ti ljudi su njoj i njenoj snaji/zaovi Katarini rekli da pođu s njima na neki sastanak. Potom su tim kamionom pokupili još nekoliko civila i odvezli ih u vatrogasni dom u Hrvatskoj Dubici.⁷⁹ Među onima koje je pokupio taj kamion bili su Vera Franković, Veronika Stanković, Pavle Kropf, Bara Kropf i njena kćerka, jedan osamdesetogodišnjak sa nadimkom Brico, Danica Krizmanović, Ruža Dikulić, Sofija Dikulić i Nikola Lončar.⁸⁰ Istog dana, Branko Majstorović, koji je nosio uniformu JNA, rekao je Tomislavu Kozarčaninu da ode u vatrogasni dom na sastanak, što je ovaj i učinio. Deset minuta kasnije, u vatrogasni dom je stigao drugi autobus, kojim je dovezeno još 20 ljudi. U vatrogasnom domu tada je ukupno bilo preko 40 ljudi, ali kasnije ih

⁷⁸ Optužnica, par. 27.

⁷⁹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 80.

⁸⁰ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 81.

je došlo i više. Uglavnom su to bili Hrvati, ali bilo je i Srba i Muslimana.⁸¹ Ljude u vatrogasnom domu su čuvali Katarina Pekić zvana Kaća i Stevo Radunović, koji su bili naoružani i u uniformama JNA, kao i jedan čovek koji se prezivao Kovačević. Zatočenicima nisu dozvoljavali da odu. Svaka dva-tri sata smenjivala se straža i zatočenike su prozivali sa spiska kako bi proverili da li su svi tu.⁸² Troje Srba uspeo je da ode iz vatrogasnog doma, što je uspeo da učini i sedmoro Hrvata, nakon što su njihove komšije ili prijatelji Srbi kontaktirali stražare.⁸³

49. Činjenice o kojima je presuđeno pokazuju da su 20. oktobra 1991. godine u vatrogasnom domu u Hrvatskoj Dubici bile zatočene sledeće osobe i da su sledećeg dana te osobe ubijene u Krečanama kod Baćina: Katarina Alavančić, Terezija Alavančić, Josip Antolović, Marija Batinović, Mara Ćorić, Mijo Čović, Marija Delić, Ana Dikulić, Ruža Dikulić, Sofija Dikulić, Stjepan Dikulić, Antun Đukić, Marija Đukić, Antun Đurinović, Ana Ferić, Juraj Ferić, Kata Ferić, Filip Jukić, Marija Jukić, Jozo Karanović, Antun Krivajić, Reza Krivajić, Barbara Kropf, Pavao Kropf, Ivan Kulišić, Nikola Lončarić, Antun Mucavac, Ivo Pezo, Sofija Pezo, Anka Piktaja, Stjepan Sabljar, Veronika Stanković, Antun Švračić, Marija Švračić, Ana Tepić, Dušan Tepić, Ivan Trninić, Ivo Trninić, Kata Trninić, Terezija Trninić i Katarina Vladić.⁸⁴ Sve gorenavedene žrtve su bile hrvatske nacionalnosti, osim Ane Tepić i Dušana Tepića, koji su bili Srbi.⁸⁵ Za ta ubistva odgovorna je Milicija Krajine.⁸⁶ Osim toga, prema činjenicama o kojima je presuđeno, u Hrvatskoj Dubici su bile stacionirane snage TO SAO Krajine i policijske snage, među kojima je bila i jedna jedinica Milicije Krajine koja je u svom sastavu imala 30 policajaca s tog područja.⁸⁷ Tom jedinicom Milicije Krajine komandovali su Veljko Radunović zvani Velja, njegov sin Stevo Radunović i Momčilo Kovačević, a komandno mesto se nalazilo u staroj zgradi škole u Hrvatskoj Dubici.⁸⁸ U Živaji je bilo "rezervista" i oni su bili pod komandom Steve Borojevića.⁸⁹ Rezervisti su nosili stare vojne sivomaslinaste uniforme.⁹⁰ Pretresno veće upućuje na dalje relevantne činjenice o kojima je presuđeno, izložene u poglavlju 6.6.2.

⁸¹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 82.

⁸² Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 83.

⁸³ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 84.

⁸⁴ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 85. Pretresno veće se neće oslanjati na pravnu kvalifikaciju ("hotimično") iz te činjenice o kojoj je presuđeno.

⁸⁵ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 86.

⁸⁶ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 87.

⁸⁷ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 75.

⁸⁸ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 75.

⁸⁹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 75.

⁹⁰ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 75.

50. **Tomislav Kozarčanin**, Hrvat iz Hrvatske Dubice, u opštini Kostajnica,⁹¹ rekao je da je jednog dana u oktobru 1991. godine blizu svoje kuće video Branka Majstorovića, meštana koji se nedavno bio priključio JNA kao rezervista. Majstorović je bio u uniformi JNA i naoružan poluautomatskom puškom i rekao mu je da treba da ode u vatrogasni dom na neki sastanak.⁹² Kad je svedok došao u vatrogasni dom, tamo je već bilo 60 ljudi, među kojima i dvoje stražara, srpskih meštana, po imenu Kaća Pekić i Stevo Rađun, koji su bili naoružani i u uniformama JNA. Svedok je kroz vrata sa zadnje strane vatrogasnog doma pobjegao u šumu. Godine 1993, ili kasnije, svedok je saznao da su drugi ljudi iz vatrogasnog doma ubijeni u Krečanama kod Baćina, u opštini Kostajnica, i da je na toj lokaciji ekshumiran određeni broj tela, koja su zatim odneta.⁹³

51. **Svedok JF-023**, Srbin iz Dubice, u opštini Hrvatska Dubica,⁹⁴ rekao je da se 20. oktobra 1991. godine oko 08:00 časova do njegove kuće dovezao potkriveni kamion s natpisom "Milicija SAO Krajine".⁹⁵ Svedok je tada bio kod Ruže Dikulić.⁹⁶ Požurivši kući, video je da pored kamiona stoje vozač, koji je bio u uniformi, i dva muškarca koja su imala uniforme nekog drugog tipa.⁹⁷ Jedan od tih ljudi ga je pitao da li je to njegova kuća i, kad je svedok potvrdio, rekao mu je da treba da ide u vatrogasni dom na sastanak u vezi sa zbrinjavanjem stoke.⁹⁸ Svedok je tim ljudima, za koje je mogao da oceni da su iz tog kraja, rekao da će im se pridružiti tamo kad se presvuče u nešto toplije.⁹⁹ Međutim, oni su insistirali da svedok uđe u kamion.¹⁰⁰ Kad je ušao u vozilo, svedok je u njemu prepoznao četiri Hrvatice: Veru Stanković, jednu ženu po imenu Danica i dve žene koje su se prezivale Kesić.¹⁰¹ Kamion je, nakon što je svedok ušao, pokupio i druge ljude iz raznih delova grada. U vatrogasni dom tim kamionom su dovezene ukupno 23 osobe, među kojima su bili i Pavle i

⁹¹ P259 (Tomislav Kozarčanin, izjava svedoka, 7. novembar 2000. godine), str. 1-2.

⁹² P259 (Tomislav Kozarčanin, izjava svedoka, 7. novembar 2000. godine), str. 2.

⁹³ P259 (Tomislav Kozarčanin, izjava svedoka, 7. novembar 2000. godine), str. 3.

⁹⁴ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 1-2; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2277.

⁹⁵ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 3; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2298-2300, 2339, 2341; P300 (Dva inserta iz dokumentarnog filma u kom je snimljen razgovor sa svedokom JF-023), str. 2.

⁹⁶ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 3; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2298, 2358-2359; P300 (Dva inserta iz dokumentarnog filma u kom je snimljen razgovor sa svedokom JF-023), str. 18-19.

⁹⁷ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 3; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2299, 2341-2343, 2359.

⁹⁸ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 3; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2299.

⁹⁹ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 3; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2299, 2342.

¹⁰⁰ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 3; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2299.

¹⁰¹ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 4; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2299-2300.

Bara Krof, jedan osamdesetogodišnjak zvani Brico, kao i Ruža i Sofija Dikulić.¹⁰² Desetak minuta nakon što su se ti ljudi iskrcali iz kamiona pred vatrogasnim domom, svedok je video kako bivšim školskim autobusom, čiji vozač je bio civil, stiže otprilike 20 ljudi.¹⁰³ Još deset ljudi, koji su stanovali blizu vatrogasnog doma, naterano je da pešice dođe u dom.¹⁰⁴ U vatrogasnom domu je oko 10:00 časova bilo zatočeno ukupno pedeset i troje ljudi, koji su velikom većinom bili stariji Hrvati (iako je bilo i Srba i Muslimana).¹⁰⁵ Ispred vatrogasnog doma stražarili su rezervisti, koji su nosili "SMB" uniforme JNA i bili naoružani.¹⁰⁶ Jedan od stražara bio je Milenko Janjetović zvani Janjeta, za kog se pričalo da je komandir straže, mada je svedok verovao da je on imao neki čin kao rezervista i izgledalo je da je razvodnik straže.¹⁰⁷ Iz vatrogasnog doma je tokom tog dana pušteno šestoro ljudi, a troje ih pušteno tokom noći.¹⁰⁸ U vezi s ljudima koji su pušteni, svedok je za dve osobe konkretno naveo da bile Srkinje, za treću da je bila hrvatske nacionalnosti i suprug jedne od tih žena, a za četvrtu da je otišla sa svojim zetom/šurakom, koji je bio Srbin.¹⁰⁹ Svedok se to veče žalio da mu je hladno i da hoće da ode kući po topliju odeću, nakon čega ga je Janjeta odveo kući i rekao mu da tamo ne ostaje i da nikom ne govori da ga je video, pa je svedok pobjegao u kuću svog prijatelja Momčila Radunovića i tamo proveo noć.¹¹⁰

52. Krajem 1991. godine, dok je bio u Bosanskoj Dubici, svedok je prvo čuo da su ljudi koji su bili zatočeni u vatrogasnom domu razmenjeni.¹¹¹ Nakon toga je čuo da su stariji ljudi iz jednog sela blizu Baćina u ponedeljak rano ujutro čuli jauke i pucnjavu, zbog čega je pretpostavio da su ljudi koji su bili zatočeni u vatrogasnom domu ubijeni.¹¹² Međutim, niko ko je o tome pričao nije prisustvovao ubijanju niti je znao gde se nalazi grobnica.¹¹³

¹⁰² P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 4; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2301.

¹⁰³ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 4; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2301, 2342.

¹⁰⁴ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 4.

¹⁰⁵ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 4; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2302-2303, 2348; svedok JF-023, T. 3934, 3937.

¹⁰⁶ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 4; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2303, 2344; svedok JF-023, T. 3949.

¹⁰⁷ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 4; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2305; svedok JF-023, T. 3948-3949, 3955.

¹⁰⁸ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 4; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2304.

¹⁰⁹ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 4; svedok JF-023, T. 3925-3926.

¹¹⁰ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 4; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2305-2306; P300 (Dva inserta iz dokumentarnog filma u kom je snimljen razgovor sa svedokom JF-023), str. 19-20; svedok JF-023, T. 3930, 3959.

¹¹¹ P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2308-2310.

¹¹² P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 5; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2310-2312.

¹¹³ P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2311.

53. Prema rečima svedoka JF-023, od 41 osobe koja se pominje u činjenici o kojoj je presuđeno br. 85, svi, osim Dušana i Anke Tepić, i Marije Batinović, bili su 20. oktobra 1991. zatočeni u vatrogasnom domu u Hrvatskoj Dubici, a tih ostalih 38 osoba, zajedno s Dušanom i Ankom Tepić, ubijeno je 22. oktobra 1991. godine u Baćinu.¹¹⁴ Pored toga, svedok je među zatočenima i ubijenima naveo i jednu osobu koja je se prezivala Jukić, jednu osobu koja se prezivala Šestić i jednu osobu koja se prezivala Krnić, koji su svi bili Hrvati. U martu i aprilu 1997. godine, svedok JF-023 je prisustvovao ekshumaciji 56 tela iz masovne grobnice u Baćinu.¹¹⁵ Među ekshumiranim telima bila su i tela četrdeset troje gorenavedenih ljudi.¹¹⁶ Od te 43 osobe, sledećih 19 bilo je iz Hrvatske Dubice: Katarina Alavančić, Terezija Alavančić, Josip Antolović, Mijo Čović, Ana Dikulić, Anka Ferić, Juraj Ferić, Kata Ferić, Filip Jukić, Mijo Krnić, Barbara Kropf, Pavao Kropf, Nikola Lončarić, Antun Mucavac, Anka Piktija, Veronika Stanković, Antun Švračić, Marija Švračić i Kata Vladić.¹¹⁷

54. Sudskomedicinska dokumentacija ukazuje na to da su tela sledećih 30 osoba za koje se u činjenicama o kojima je presuđeno navodi da su ubijene identifikovana nakon što su u martu i aprilu 1997. godine ekshumirana u Baćinu ili, u slučaju Ive Peze, u šumi Višnjčki bok u Hrvatskoj Kostajnici: Terezije Alavančić (1925, nacionalnost nije navedena), Ane Tepić (1925, Srпкиnje), Josipa Antolovića (1910, Hrvata), Jure Ferića (1922, Hrvata), Antuna Švračića (1920, Hrvata), Anke Ferić (1926, Hrvatice), Marije Švračić (1925, Hrvatice), Veronike Stanković (1915, Hrvatice), Kate Ferić (1925, Hrvatice), Mare Čorić (1939, Hrvatice), Mije Čovića (1915, Hrvata), Ane Dikulić (1942, Hrvatice), Nikole Lončarića (1910, Hrvata), Ive Peze (1910, Hrvata), Sofije Pezo (1922, Hrvatice), Anke Piktije (1920, Hrvatice), Antuna Mucavca (1946, Hrvata), Ivana Kulušića (1926, Hrvata), Filipa Jukića (1949, Hrvata), Stjepana Sabljara (1912, Hrvata), Marije Jukić (1924, Hrvatice), Pavla Kropfa (1931, Hrvata), Barbare Kropf (1928, Hrvatice), Antuna Krivajića (nacionalnost nije navedena), Ruže Dikulić (1913, Hrvatice), Marije Đukić (1923, Hrvatice), Antuna Đukića (1933, Hrvata), Sofije Dikulić (1946, Hrvatice), Marije Batinović (1901, Hrvatice) i Katarine Alavančić (1910, Hrvatice).¹¹⁸ Identifikovana su i tela još dvoje Hrvata koja su ekshumirana u

¹¹⁴ P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2313; svedok JF-023, T. 3917; P299 (Spisak koji je sačinio svedok JF-023), str. 1-2.

¹¹⁵ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 5.

¹¹⁶ P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2313.

¹¹⁷ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 5.

¹¹⁸ P717 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marijom Jukić), str. 4-5; P718 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Antunom Mucavcem), str. 4-5; P719 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marijom Batinović), str. 5-6; P720 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marijom Đukić), str. 4-5; P721 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marijom Švračić), str. 3-4; P722 (Zapisnik o obdukciji leša Antuna Krivajića, 25. mart 1997. godine), str. 3; P723 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Anom Dikulić), str. 4, 6; P724 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Mijom Čovićem), str. 4-5; P725 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ankom Piktijom), str. 3-4; P726 (Sudskomedicinska

Baćinu: Marije Šestić (1922) i Mije Krnića (1929).¹¹⁹ Sudskomedicinska dokumentacija sadrži podatke o odeći pronađenoj na telima 29 od te 32 žrtve, između ostalog, na telima Marije Šestić i Mije Krnića, i ti podaci ukazuju na to da su u svih 29 slučajeva žrtve bile u civilnoj odeći.¹²⁰ Prema sudskomedicinskoj dokumentaciji i svedočenju **Davora Strinovića**, specijaliste sudske medicine,¹²¹ u 21 od ta 32 slučaja, između ostalog, u slučaju Mije Krnića i Marije Šestić, glave ili udovi bili su zdrobljeni, prelomljeni, odvojeni od tela ili su nedostajali, a u 23 slučaja, između ostalog, u slučaju Mije Krnića i Marije Šestić, uzrok smrti su najverovatnije bile strelne rane, delovanje mehaničkog sredstva, traume glave, odnosno blast povrede ili eksplozivne povrede.¹²²

dokumentacija u vezi s Ankom Ferić, str. 3-4; P727 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Anom Tepić), str. 3-4; P728 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Antunom Švračićem), str. 4-5; P729 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Antunom Đukićem), str. 3-4; P730 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Katom Ferić), str. 2-3; P731 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Terezijom Alavančić), str. 3, 5; P732 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Filipom Jukićem), str. 4-5; P733 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Jurom Ferićem), str. 4-5; P734 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Stjepanom Sabljaram), str. 3-4; P735 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marom Čorić), str. 5-6; P736 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Veronikom Stanković), str. 2-3; P737 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Nikolom Lončarićem), str. 4-5; P738 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s (pretpostavlja se) Pavlom Kropfom), str. 2, 5, 8; P739 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Barbarom Kropf), str. 3-4; P740 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Sofijom Dikulić), str. 1-3; P742 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ivom Pezom), str. 1, 5; P743 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ivanom Kulušićem), str. 1-2, 6; P745 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ružom Dikulić), str. 1-2; P746 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Josipom Antolovićem, 13. maj 1997. godine), str. 1-3; P747 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Sofijom Pezo), str. 1-2; P748 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Katarinom Alavančić), str. 1-2.

¹¹⁹ P741 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Mijom Krnićem), str. 1-3; P744 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marijom Šestić), str. 1-2.

¹²⁰ P717 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marijom Jukić), str. 3-4; P718 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Antunom Mucavcem), str. 3; P719 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marijom Batinović), str. 3-4; P720 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marijom Đukić), str. 3; P721 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marijom Švračić), str. 3; P722 (Zapisnik o obdukciji leša Antuna Krivajića, 25. mart 1997. godine), str. 1-2; P723 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Anom Dikulić), str. 3-4; P724 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Mijom Čovićem), str. 3-4; P725 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ankom Piktijom), str. 3; P726 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ankom Ferić), str. 2-3; P727 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Anom Tepić), str. 3; P728 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Antunom Švračićem), str. 3; P729 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Antunom Đukićem), str. 3; P730 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Katom Ferić), str. 1; P732 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Filipom Jukićem), str. 3; P733 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Jurom Ferićem), str. 3; P734 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Stjepanom Sabljaram), str. 3; P735 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marom Čorić), str. 3-4; P736 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Veronikom Stanković), str. 2; P738 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s (pretpostavlja se) Pavlom Kropfom), str. 3; P739 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Barbarom Kropf), str. 2; P740 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Sofijom Dikulić), str. 1; P741 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Mijom Krnićem), str. 1; P743 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ivanom Kulušićem), str. 1; P744 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marijom Šestić), str. 1; P745 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ružom Dikulić), str. 1; P746 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Josipom Antolovićem, 13. maj 1997. godine), str. 1; P747 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Sofijom Pezo), str. 1; P748 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Katarinom Alavančić), str. 1.

¹²¹ P510 (Davor Strinović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 12-13. april 2006. godine), str. 3655; P511 (Davor Strinović, izveštaj veštaka), str. 1; Davor Strinović, T. 5521.

¹²² P717 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marijom Jukić), str. 3; P718 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Antunom Mucavcem), str. 4; P719 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marijom Batinović), str. 4-5; P720 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marijom Đukić), str. 3; P721 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marijom Švračić), str. 3; P722 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Antunom Krivajićem), str. 2; P723 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Anom Dikulić), str. 3; P724 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Mijom Čovićem), str. 4; P726 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ankom Ferić), str. 3; P728 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Antunom Švračićem), str. 3; P729 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Antunom Đukićem), str. 3; P730 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Katom Ferić), str. 2; P731 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Terezijom Alavančić), str. 4; P732 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Filipom Jukićem), str. 3; P733 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Jurom Ferićem), str. 4; P734 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Stjepanom Sabljaram), str. 3; P735 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marom Čorić), str. 4; P739

55. Strane su postigle saglasnost o identitetu te 32 žrtve, kao i o identitetu još 12 žrtava incidenta u vatrogasnom domu u Baćinu.¹²³ Tih dodatnih 12 žrtava su: Marija Delić (21. januar 1931), Marija Dulić (datum rođenja nepoznat), Stjepan Dikulić, Antun Durinović, Josip Karanović, Reza Krivajić, Dušan Tepić, Ivan Trninić, Ivo Trninić, Kata Trninić, Terezija Trninić i Kata Vladić.

56. Pretresno veće smatra da se dokazi koji su mu predloženi velikim delom podudaraju s činjenicama o kojima je presuđeno koje je formalno primilo na znanje.¹²⁴ Na osnovu nepobijenih činjenica o kojima je presuđeno i pošto je razmotrilo dokaze i činjenice o kojima su se strane sporazumele koji su mu predloženi, Pretresno veće zaključuje da je 21. oktobra 1991. godine ili približno tog datuma u Krečanama kod Baćina iz vatrenog oružja, ili na drugi način, ubijena sledeća 41 osoba: Katarina Alavančić, Terezija Alavančić, Josip Antolović, Marija Batinović, Mara Ćorić, Mijo Čović, Marija Delić, Ana Dikulić, Ruža Dikulić, Sofija Dikulić, Stjepan Dikulić, Antun Đukić, Marija Đukić, Antun Đurinović, Ana Ferić, Juraj Ferić, Kata Ferić, Filip Jukić, Marija Jukić, Jozo Karanović, Antun Krivajić, Reza Krivajić, Barbara Kropf, Pavao Kropf, Ivan Kulišić, Nikola Lončarić, Antun Mucavac, Ivo Pezo, Sofija Pezo, Anka Piktaja, Stjepan Sabljar, Veronika Stanković, Antun Švračić, Marija Švračić, Ana Tepić, Dušan Tepić, Ivan Trninić, Ivo Trninić, Kata Trninić, Terezija Trninić i Katarina Vladić. Svi ti ljudi bili su Hrvati, u mnogim slučajevima stariji, osim Ane i Dušana Tepića, koji su bili Srbi.¹²⁵

57. Pretresno veće nije formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno u vezi s Mijom Krnićem i Marijom Šestić. Svedok JF-023 je u svedočenju rekao da je dvoje ljudi, koji su se prezivali Krnić, odnosno Šestić, 20. oktobra bilo zatočeno u vatrogasnom domu u Hrvatskoj Dubici i da je 22. oktobra 1991. godine ubijeno u Baćinu. Prema sudskomedicinskoj dokumentaciji, tela Mije Krnića i Marije Šestić (koji su oboje bili Hrvati i

(Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Barbarom Kropf), str. 3; P740 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Sofijom Dikulić), str. 1, 4; P741 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Mijom Krnićem), str. 1-2; P742 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ivom Pezom), str. 3; P743 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ivanom Kulušićem), str. 1; P744 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marijom Šestić), str. 1, 3; P745 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ružom Dikulić), str. 1; P746 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Josipom Antolovićem, 13. maj 1997. godine), str. 4; P747 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Sofijom Pezo), str. 1; P748 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Katarinom Alavančić), str. 1; P512 (Tabelarni pregled dokumenata s dokazom o smrti, s komentarima Davora Strinovića), str. 1-5.

¹²³ Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; Prvi zajednički zahtev za prihvatanje činjenica usaglašanih od strane tužilaštva i Stanišićeve odbrane, 16. februar 2010. godine, Dodatak A, Deo B.

¹²⁴ Pretresno veće je uzelo u obzir manje razlike u pisanju imena žrtava u činjenicama o kojima je presuđeno, činjenicama o kojima su se strane sporazumele, svedočenju svedoka JF-023 i sudskomedicinskoj dokumentaciji. U svetlu dokaza koji su mu predloženi i suprotno činjenicama o kojima su se strane sporazumele, Pretresno veće smatra da se činjenice o kojima je presuđeno vezane za Mariju Delić odnose na istu osobu kao i svedočenje svedoka JF-023 o Mariji Dulić.

¹²⁵ S obzirom na optužbe iz Optužnice, Pretresno veće neće dalje razmatrati deo incidenta koji se odnosi na žrtve srpske nacionalnosti.

1991. imali više od 65 godina) ekshumirana su Baćinu, a uzrok njihove smrti najverovatnije su bile strelne rane glave ili grudnog koša. Svedok JF-023 je rekao da je prisustvovao ekshumaciji tela Mije Krnića iz masovne grobnice u Baćinu. Na osnovu svedočenja svedoka JF-023 i s obzirom na činjenice o kojima su se strane sporazumele, i nakon što je uzelo u obzir mesto na kom su pronađena tela žrtava i uzrok njihove smrti, Pretresno veće zaključuje da su lica koja su ubila 41 gorenavedenu žrtvu, istog dana, ili približno u to vreme, u Krečanama kod Baćina iz vatrenog oružja ubila i dvoje Hrvata – Miju Krnića i Mariju Šestić.

58. Činjenice o kojima je presuđeno pokazuju da je za ubistvo 41 od 43 žrtava odgovorna Milicija SAO Krajine. Činjenice o kojima je presuđeno i svedočenje svedoka JF-023 ukazuju na to da su 20. oktobra 1991. godine ljudi iz kamiona s oznakom "Milicija SAO Krajine" odvezli najmanje šest žrtava u vatrogasni dom u Hrvatskoj Dubici. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, taj kamion su, među ostalima, vozili Veljko Rađunović i jedan čovek sa nadimkom Janjeta.

59. Činjenice o kojima je presuđeno i svedočenje Tomislava Kozarčanina ukazuju na to da su zatočeničke u vatrogasnom domu čuvali Stevo Rađunović¹²⁶ i još jedna osoba, koji su oboje bili u uniformama JNA. Prema svedočenju svedoka JF-023, ispred vatrogasnog doma su stražarili rezervisti u "SMB" uniformama JNA, a jedan od njih bio je Milenko Janjetović zvani Janjeta.

60. Na osnovu nepobijenih činjenica o kojima je presuđeno i dokaza o tom incidentu, kao i s obzirom na činjenice o kojima je presuđeno i dokaze čiji prikaz se daje u poglavlju 6.6, Pretresno veće zaključuje da su lica koja su ubila 43 žrtve bila pripadnici policije SAO Krajine. Pretresno veće smatra da se na osnovu dokaza prema kojima su stražari u vatrogasnom domu, uključujući Stevu Rađunovića, nosili uniforme JNA ne može zaključiti kojim oružanim snagama su oni pripadali.

61. Na osnovu sudskomedicinske dokumentacije, Pretresno veće zaključuje da je, od 43 žrtve, najmanje 29 žrtava nosilo civilnu odeću u trenutku kad je ubijeno. Pre nego što su ubili te 43 osobe, počinioци su najmanje 41 od njih zatočili u vatrogasnom domu u Hrvatskoj Dubici. Počinioци su iz vatrogasnog doma pustili deset ljudi zato što su bili Srbi ili, u slučaju Hrvata, zato što su se za njih založili njihove komšije ili prijatelji Srbi.

62. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

63. Pretresno veće će sada razmotriti incident u kom je, prema navodima, stradalo 13 nesrba iz Baćina i Cerovljana. Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno u vezi s tim incidentom. Prema tim činjenicama o kojima je presuđeno, negde u oktobru 1991. godine, neidentifikovani naoružani Srbi okupili su preostale civile u Cerovljanima u prostorijama Mesne zajednice pod izgovorom da će se tu održati sastanak, posle čega su ih tu noć zadržali u pritvoru. Sledećeg jutra su ih odveli. Dana 20. ili 21. oktobra 1991. godine, ili približno tih datuma, pripadnici Milicije Krajine, ili jedinica JNA ili TO, ili neke mešovite tih jedinica ubili su sledeća lica iz Cerovljana: Mariju Antolović, Anu Blinju, Josipa Blinju, Katarinu Blinju, Nikolu Blinju, Andriju Likića, Anu Lončar, Antuna Lončara i Katu Lončar (rođenu 1906). Jedna druga žena koja se zvala Kata Lončar, i koja je bila Hrvatica, ostala je u selu sve vreme okupacije, zato što je imala "veze sa Srbima".¹²⁷

64. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su 20. ili 21. oktobra 1991. godine, ili približno tih datuma, pripadnici policije SAO Krajine, JNA i/ili TO ubili devet gorepomenutih lica iz Cerovljana. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno ne može se utvrditi gde su ili pod kojim okolnostima ti ljudi ubijeni niti su Pretresnom veću u vezi s tim predloženi dovoljni dokazi. U činjenicama o kojima je presuđeno ne pominju se ostale četiri navodne žrtve niti su Pretresnom veću u vezi s njima predloženi dovoljni dokazi. Pretresno veće stoga neće dalje razmatrati taj deo incidenta.

3.1.2 Ubistvo seljana nesrpske nacionalnosti iz Saborskog, Poljanak i Lipovača u periodu od avgusta do novembra 1991. godine (Optužnica, par. 28)

65. Prema Optužnici, od početka avgusta 1991. pa do 12. novembra 1991. godine, srpske snage (definisane u paragrafu 6 Optužnice), konkretno pripadnici Martićeve policije, JNA i pripadnici lokalnog srpskog TO, napale su hrvatska sela Saborsko, Poljanak i Lipovača. Ove snage su u napadu, ušavši u ta sela, pobile ili prisilno premestile seljane nesrpske nacionalnosti.¹²⁸ U ovom poglavlju, Pretresno veće će razmotriti navode o ubistvima. Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno i predložena su mu relevantna svedočenja svedoka C-1230 i Ane Bićanić, kao i sudskomedicinska dokumentacija. Pretresno veće će se redom osvrnuti na događaje u ta tri sela.

Lipovača (12 ubistava)

¹²⁶ Na osnovu predloženih dokaza, Pretresno veće pretpostavlja da se svedočenje Tomislava Kozarčanina o Stevi Rađunu odnosi na Stevu Rađunovića.

¹²⁷ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 91-93.

66. Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno u vezi s navodima o ubistvima u selu Lipovača. Prema tim činjenicama o kojima je presuđeno, krajem oktobra 1991. godine, u kući Franje Brozinčevića u Lipovači pronađena su tela Franje Brozinčevića, Marije Brozinčević, Mire Brozinčević i Katarine Cindrić. Te četiri žrtve su bile u civilnoj odeći i ubijene su iz vatrenog oružja.¹²⁹ U periodu od 29. do 31. oktobra 1991. godine, lokalni srpski komandant Neđo Kotur došao je u kuću Ivana Marjanovića i rekao mu da su "Srbi" ubili nekoliko Hrvata, a da on treba da pođe s njim u Lipovaču da pokopa žrtve. Neđo Kotur, Ivan Marjanović i tri Hrvata iz sela su se odvezli u Lipovaču i prošli kroz jedan kontrolni punkt na kome su bili "martićevci".¹³⁰ Kad su stigli u Lipovaču, otišli su u kuću Mate Brozinčevića, gde su u kuhinji pronašli njegovo telo sa nekoliko rupa od metaka na stomaku. I Matina supruga Roža bila je ubijena iz vatrenog oružja, a telo njihovog sina Mirka ležalo je na ulazu u spavaću sobu s rupom od metka na vratu. Sve žrtve su bile u civilnoj odeći.¹³¹ U junu 1996. godine, posmrtni ostaci gorepomenutih sedam osoba ekshumirani su iz masovnih grobnica u Lipovači Drežničkoj.¹³² Sva ta ubistva počinili su pripadnici srpskih paravojnih snaga.¹³³ U Lipovači su ubijene i sledeće osobe: Ana Pemper, Barbara Vuković, Juraj Šebalj, Juraj Conjar i Milan Smolčić.¹³⁴

67. Na osnovu gorepomenutih činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su pre kraja oktobra 1991. godine pripadnici "srpskih paravojnih snaga" u Lipovači iz vatrenog oružja ubili Franju Brozinčevića, Mariju Brozinčević, Miru Brozinčević i Katarinu Cindrić, koji su svi bili u civilnoj odeći. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno ne može se utvrditi nacionalnost tih žrtava i Pretresno veće stoga neće dalje razmatrati taj deo incidenta. Pripadnici "srpskih paravojnih snaga" su približno u to vreme u Lipovači iz vatrenog oružja ubili i hrvatske civile Matu Brozinčevića, njegovu suprugu Rožu i njihovog sina Mirka. Pretresno veće će dalje razmotriti taj deo incidenta u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

68. Činjenice o kojima je presuđeno takođe pokazuju da su u Lipovači ubijeni Ana Pemper, Barbara Vuković, Juraj Šebalj, Juraj Conjar i Milan Smolčić. Međutim, na osnovu tih činjenica ne može se utvrditi identitet, odnosno pripadnost počinilaca. S obzirom na te okolnosti, Pretresno veće neće dalje razmatrati taj deo incidenta.

¹²⁸ Optužnica, par. 28.

¹²⁹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 111.

¹³⁰ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 113.

¹³¹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 114.

¹³² Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 115.

¹³³ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 112.

¹³⁴ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 116.

Poljanak (6 ubistava)

69. Pretresnom veću su dokazi u vezi s navodima o ubistvima u selu Poljanak predočeni putem svedočenja svedoka C-1230 i sudskomedicinske dokumentacije.

70. **Svedok C-1230**, Hrvat iz jednog sela u opštini Slunj,¹³⁵ rekao je da je 8. oktobra 1991. godine JNA napala zaselak Vukovići.¹³⁶ Tokom tog napada, Kata Matovina, koja je imala između 80 i 90 godina, pogođena je u bedro dok je pokušavala da pobegne i od zadobijene rane je umrla.¹³⁷ Toma Vuković, hrvatski civil, pronađen je mrtav ispred svoje kuće.¹³⁸ Vojnici su spalili većinu kuća u selu.¹³⁹ Svedok je rekao da su nakon 8. oktobra 1991. godine naoružani "srpski vojnici" s plitvičkog područja, obučeni u sivomaslinaste uniforme JNA, ubeđivali seljane u Poljanku da oni nikom neće ništa učiniti, ali rekli su im da se pripaze ljudi "sa strane".¹⁴⁰

71. Prema zapisniku o uviđaju koji je 13. avgusta 1996. obavljen na lokaciji Poljanak-Vukovići, tom prilikom su ekshumirani i pregledani posmrtni ostaci, između ostalog, Tome Vukovića, rođenog 16. oktobra 1935. godine, koje je na licu mesta identifikovao njegov sin.¹⁴¹ Prema izjavi njegovog sina, Tomo Vuković je ubijen 8. oktobra 1991. godine. Na telu, koje je bilo u civilnoj odeći, mogli su se uočiti defekti koji su odgovarali oštećenjima nastalim delovanjem projektila.¹⁴² Lekar-veštak prisutan na licu mesta utvrdio je da je uzrok smrti prostrel grudnog koša.¹⁴³

72. Prema rečima svedoka C-1230, u Poljanku je od 22. do 24. oktobra 1991. godine boravilo oko 60 lokalnih "srpskih vojnika" s Plitvica, obučenih u sivomaslinaste uniforme.¹⁴⁴ Ti vojnici su skinuli hrvatsku zastavu, zapalili je i zamenili srpskom.¹⁴⁵ Kad je neko skinuo tu

¹³⁵ P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 1-2.

¹³⁶ P63 (Svedok C-1230, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2522-2527; P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 2.

¹³⁷ P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 2-3; P66 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 21. jun 1995. godine), str. 1.

¹³⁸ P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 2; P66 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 21. jun 1995. godine), str. 1.

¹³⁹ P63 (Svedok C-1230, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2562; P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 2.

¹⁴⁰ P63 (Svedok C-1230, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2527, 2564; P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 3; P66 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 21. jun 1995. godine), str. 1.

¹⁴¹ P937 (Zapisnik o uviđaju u Vukovićima, 13. avgust 1996. godine), str. 1-4, 6-8.

¹⁴² P937 (Zapisnik o uviđaju u Vukovićima, 13. avgust 1996. godine), str. 6-7.

¹⁴³ P937 (Zapisnik o uviđaju u Vukovićima, 13. avgust 1996. godine), str. 7.

¹⁴⁴ P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 3; P66 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 21. jun 1995. godine), str. 1.

¹⁴⁵ P63 (Svedok C-1230, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2529-2530; P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 3; P66 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 21. jun 1995. godine), str. 1.

srpsku zastavu, "srpski vojnici" su zauzvrat obesili Milana i Ivicu Lončara i zatočili Marka Lončara, Peru Bičanića i Ivana Bičanića.¹⁴⁶

73. Prema zapisniku o uviđaju koji je 13. avgusta 1996. obavljen na lokaciji Poljanak-Vukovići, tom prilikom su ekshumirani i pregledani posmrtni ostaci, između ostalog, Ivana Lončara, rođenog 14. novembra 1908, koje je na licu mesta identifikovao njegov sin, i Milana Lončara, rođenog 8. avgusta 1945. godine, koje je na licu mesta identifikovao njegov brat.¹⁴⁷ Prema izjavi njegovog sina, Ivan Lončar je ubijen 24. oktobra 1991. godine.¹⁴⁸ Lekar-veštak prisutan na licu mesta utvrdio je, prvenstveno na osnovu sinovljeve izjave, da je uzrok smrti najverovatnije vešanje. Prema izjavi njegovog brata, Milan Lončar je ubijen u noći s 23. na 24. oktobar 1991. godine.¹⁴⁹ Telo je bilo u maslinastozelenoj odeći, a lekar-veštak prisutan na licu mesta utvrdio je, prvenstveno na osnovu bratovljeve izjave, da je uzrok smrti najverovatnije vešanje.¹⁵⁰

74. Naposletku, svedok C-1230 je rekao da su vojnici koji su 7. novembra 1991. godine ubili ljude u Vukovićima (v. poglavlje 3.1.3) nakon toga otišli u Poljanak, vukući i njega za sobom preko njiva.¹⁵¹ Svedok je čuo vojnike kako kažu da su već bili u hrvatskim selima Vaganac i Drežnik.¹⁵² Kad su došli u Poljanak, vojnici su ulazili u kuće i iz njih uzimali šta god su hteli.¹⁵³ Svedok je tada primetio da je pored jedne obližnje kuće okupljena velika grupa zarobljenih ljudi, među kojima su bili i Marija, Nikola i Ivica Vuković. Vojnici su naterali žene da odu u Vukoviće, a zarobljene muškarce su zadržali u Poljanku.¹⁵⁴ Svedoka su potom pustili i rekli mu da krene za ženama. Nedugo zatim, svedok je čuo pucnje iz kuće u kojoj su bili zatvoreni Nikola i Ivica Vuković.¹⁵⁵ Prema njegovim rečima, vojnici su zatim zapalili neke kuće u Poljanku.¹⁵⁶ Nakon što su vojnici otišli iz sela, Marija Vuković se vratila i pronašla tela Nikole i Ivice Vukovića, a videla je i da su sve kuće u selu zapaljane.¹⁵⁷

¹⁴⁶ P63 (Svedok C-1230, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2529-2530, 2533; P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 3.

¹⁴⁷ P937 (Zapisnik o uviđaju u Vukovićima, 13. avgust 1996. godine), str. 1-4, 6-8.

¹⁴⁸ P937 (Zapisnik o uviđaju u Vukovićima, 13. avgust 1996. godine), str. 8.

¹⁴⁹ P937 (Zapisnik o uviđaju u Vukovićima, 13. avgust 1996. godine), str. 8.

¹⁵⁰ P937 (Zapisnik o uviđaju u Vukovićima, 13. avgust 1996. godine), str. 9.

¹⁵¹ P63 (Svedok C-1230, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2553-2554; P67 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 15. septembar 1995. godine), str. 3.

¹⁵² P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 5.

¹⁵³ P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 5; P65 (Svedok C-1230, izjava data Medicinskom centru za prava čovjeka, 16. april 1993. godine), str. 2.

¹⁵⁴ P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 5; P67 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 15. septembar 1995. godine), str. 3.

¹⁵⁵ P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 5; P65 (Svedok C-1230, izjava data Medicinskom centru za prava čovjeka, 16. april 1993. godine), str. 2; P67 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 15. septembar 1995. godine), str. 3.

¹⁵⁶ P65 (Svedok C-1230, izjava data Medicinskom centru za prava čovjeka, 16. april 1993. godine), str. 2.

¹⁵⁷ P66 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 21. jun 1995. godine), str. 2.

75. Prema zapisniku o uviđaju koji je 13. avgusta 1996. obavljen na lokaciji Poljanak-Vukovići, tom prilikom su ekshumirani i pregledani posmrtni ostaci, između ostalog, Nikole Vukovića, rođenog 22. avgusta 1926, koje je na licu mesta identifikovala njegova supruga, i Ivana Vukovića, rođenog 15. maja 1934. godine, koje je na licu mesta identifikovala njegova kćerka.¹⁵⁸ Prema izjavi njegove supruge, Nikola Vuković je ubijen 7. novembra 1991. godine.¹⁵⁹ Telo je bilo u civilnoj odeći, a uzrok smrti žrtve su, kako je utvrđeno, bili višestruki prostreli grudnog koša i glave.¹⁶⁰ Prema izjavi njegove kćerke, Ivan Vuković je ubijen 7. novembra 1991. godine.¹⁶¹ Telo je bilo u civilnoj odeći, a uzrok smrti su, kako je utvrđeno, bile prostrelne rane glave i trupa.¹⁶²

76. Dokazi ukazuju na to da su Kata Matovina i Toma¹⁶³ Vuković ubijeni iz vatrenog oružja tokom napada na Vukoviće 8. oktobra 1991. godine. Na osnovu dokaza ne može se s dovoljnom sigurnošću utvrditi identitet, odnosno pripadnost počinitelaca. S obzirom na te okolnosti, Pretresno veće neće dalje razmatrati taj deo incidenta.

77. Pretresno veće, na osnovu predloženih dokaza, dalje zaključuje da su 23. ili 24. oktobra 1991. godine ljudi iz grupe od oko 60 lokalnih Srba s Plitvica, obučenih u sivomaslinaste uniforme, u Poljanku obesili Milana i Ivicu Lončara zbog skidanja srpske zastave. S obzirom na posebne okolnosti tog incidenta, Pretresno veće se uverilo da su žrtve bile nesrbi. Pretresno veće će dalje razmotriti taj deo incidenta u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

78. Naposljetku, Pretresno veće je zaključilo da su 7. novembra 1991. godine ljudi iz grupe sastavljene od vojnika JNA (od kojih su neki bili iz specijalne jedinice JNA iz Niša, takozvani niški specijalci) i lokalnih Srba počinili zločine u Vukovićima. Na osnovu predloženih dokaza, Pretresno veće zaključuje da su ljudi iz te grupe istog dana otišli u Poljanak, gde su iz vatrenog oružja ubili zatočenike Ivicu i Nikolu Vukovića. S obzirom na izjave počinitelaca i njihovo ponašanje (v. poglavlje 3.1.3), Pretresno veće se uverilo da su žrtve bile nesrbi. Pretresno veće će dalje razmotriti taj deo incidenta u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

Saborsko (otprilike 10 ubistava)

¹⁵⁸ P937 (Zapisnik o uviđaju u Vukovićima, 13. avgust 1996. godine), str. 1-4, 6-8.

¹⁵⁹ P937 (Zapisnik o uviđaju u Vukovićima, 13. avgust 1996. godine), str. 4-5.

¹⁶⁰ P937 (Zapisnik o uviđaju u Vukovićima, 13. avgust 1996. godine), str. 3-5.

¹⁶¹ P937 (Zapisnik o uviđaju u Vukovićima, 13. avgust 1996. godine), str. 2-3.

¹⁶² P937 (Zapisnik o uviđaju u Vukovićima, 13. avgust 1996. godine), str. 1-3.

¹⁶³ Pretresno veće je primetilo da se dokazi ne podudaraju u pogledu pisanja tog imena, ali se uverilo da se ti dokazi odnose na istu osobu.

79. Pretresnom veću su dokazi u vezi s navodima o ubistvima u Saborskom predloženi putem svedočenja **Ana Bičanić**. Ta svedokinja, Hrvatica iz Saborskog,¹⁶⁴ rekla je da su u junu 1991. godine Srbi počeli nasumično pucati na Saborsko iz topova i artiljerskog naoružanja, uglavnom iz pravca Ličke Jesenice, a najčešće su gađali crkvu i školu, premda u tim zgradama nije bilo oružja. Svedokinja je rekla da je 5. avgusta 1991. počelo žestoko i nasumično artiljersko granatiranje i da se ono do 10. novembra 1991. godine nastavilo svakodnevno. U tim napadima je poginulo desetak ljudi, od kojih se svedokinja po imenu sećala Ivica Krizmanića, Marka Krizmanića, Tome Matovine, Ante Kovačića, Pere Matovine i Jose Matovine.¹⁶⁵ Svedokinja je rekla da je selo, da bi se odbranilo, organizovalo grupu od 20-30 muškaraca, koji su, naoružani lovačkim puškama i ponekom vojnom puškom, počeli noću pešice patrolirati selom. Otprilike u avgustu 1991. godine, prekinut je sav saobraćaj u Saborsko i iz Saborskog, jer je mesto opkolila JNA. U selo su otprilike u oktobru 1991. godine stigla dva kamiona s oko 50 hrvatskih vojnika, a s njima su dopremljeni i hrana i pešadijsko naoružanje, uključujući lično naoružanje, puške i nekoliko ručnih bombi.¹⁶⁶ Prema svedokinjinim rečima, selo je imalo svega desetak policajaca naoružanih manjim puškama, pa je taj dodatni priliv hrvatskih vojnika bio je neophodan da bi se odbranilo.¹⁶⁷ Pretresno veće je takođe uzelo u obzir dokaze i činjenice o kojima je presuđeno, vezane za granatiranje Saborskog u avgustu i novembru 1991. godine, čiji prikaz se daje u poglavlju 3.1.7.

80. Dokazi ukazuju na to da je tokom granatiranja Saborskog u periodu od avgusta do novembra 1991. godine poginulo deset ljudi. Međutim, dokazi koji su Pretresnom veću predloženi u vezi s tim ubijanjem toliko su neodređeni i uopšteni, pogotovo u pogledu načina na koji su ti ljudi ubijeni, da ono neće dalje razmatrati taj deo incidenta.

3.1.3 Ubistvo devet civila u Vukovićima 7. novembra 1991. godine (Optužnica, par. 30)

81. Prema Optužnici, 7. novembra 1991. godine, srpske snage (definisane u paragrafu 6 Optužnice), konkretno jedinice JNA i lokalnog srpskog TO, a naročito specijalna jedinica JNA iz Niša, ušle su u zaselak Vukovići kod Poljanka i ubile devet civila.¹⁶⁸ Pretresnom veću

¹⁶⁴ P1737 (Ana Bičanić, izjave svedoka), izjava od 20. januara 2001. godine, str. 1-2.

¹⁶⁵ P1737 (Ana Bičanić, izjave svedoka), izjava od 20. januara 2001. godine, str. 2-3; P1738 (Ana Bičanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25522, 25526, 25528, 25532.

¹⁶⁶ P1737 (Ana Bičanić, izjave svedoka), izjava od 20. januara 2001. godine, str. 2-3, izjava od 26. avgusta 2003. godine, str. 1; P1738 (Ana Bičanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25523-25524.

¹⁶⁷ P1738 (Ana Bičanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25523-25525.

¹⁶⁸ Optužnica, par. 30.

su relevantni dokazi u vezi s navodima o tim ubistvima predloženi prvenstveno putem svedočenja svedoka C-1230 i sudskomedicinske dokumentacije.

82. **Svedok C-1230**, Hrvat iz jednog sela u opštini Slunj,¹⁶⁹ rekao je da je 7. novembra 1991. godine oko 07:00 ili 07:30 časova otišao u Vukoviće.¹⁷⁰ U kući Nikole Vukovića, kojeg je posetio, bili su sledeći ljudi: svedok, Vjekoslav Vuković (star 56 godina), Lucija Vuković (stara 67 godina), Milka Vuković (stara 65 godina), Nikola Vuković (star 65 godina), Joso Matovina (star 49 godina), Dane Vuković (od oca Polde), Dane Vuković (star 78 godina, od oca Mate) i Nikola Matovina (star 78 godina).¹⁷¹ Oko 09:00-10:00 časova svedok je primetio da je neko pred prozorom i izašao je da vidi ko je to.¹⁷² Napolju ga je, kako je rekao, s puškama uperenim u njega, dočekala grupa od 10-20 vojnika u maskirnim uniformama, koji su svi bili lokalni Srbi, uglavnom s područja Titove Korenice, i svedok ih je znao iz viđenja, a među njima je bio i jedan čovek iz Rastovače za kog je znao se zove Miloš Cvijetičanin (od oca Žarka) i jedan čovek kojem su se drugi obraćali kao Rambu.¹⁷³ Oni koji su prvobitno ostali u kući sada su izašli, osim Nikole Vukovića, koji je bio bolestan.¹⁷⁴ Svedok je zatim primetio da se s druge strane kuće pojavila još jedna grupa "Srba".¹⁷⁵ Miloš Cvijetičanin je davao uputstva i govorio drugima ko je koje nacionalnosti.¹⁷⁶ Svedok je prepoznao i dva zapovednika iz Korenice, od kojih je jedan bio bivši policajac i zvao se Simon.¹⁷⁷ Svedok je u

¹⁶⁹ P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 1-2.

¹⁷⁰ P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 3; P65 (Svedok C-1230, izjava data Medicinskom centru za prava čovjeka, 16. april 1993. godine), str. 1; P66 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 21. jun 1995. godine), str. 1.

¹⁷¹ P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 3; P65 (Svedok C-1230, izjava data Medicinskom centru za prava čovjeka, 16. april 1993. godine), str. 1; P66 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 21. jun 1995. godine), str. 2; P67 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 15. septembar 1995. godine), str. 1.

¹⁷² P62 (Svedok C-1230, raniji iskaz), str. 23735; P63 (Svedok C-1230, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2533-2534; P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 3-4; P65 (Svedok C-1230, izjava data Medicinskom centru za prava čovjeka, 16. april 1993. godine), str. 1; P66 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 21. jun 1995. godine), str. 2; P67 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 15. septembar 1995. godine), str. 1.

¹⁷³ P62 (Svedok C-1230, raniji iskaz), str. 23735, 23740; P63 (Svedok C-1230, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2551-2552; P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 4; P65 (Svedok C-1230, izjava data Medicinskom centru za prava čovjeka, 16. april 1993. godine), str. 1; P66 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 21. jun 1995. godine), str. 2.

¹⁷⁴ P63 (Svedok C-1230, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2535; P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 4; P65 (Svedok C-1230, izjava data Medicinskom centru za prava čovjeka, 16. april 1993. godine), str. 1; P67 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 15. septembar 1995. godine), str. 1.

¹⁷⁵ P62 (Svedok C-1230, raniji iskaz), str. 23737, 23741-23743, 23751; P66 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 21. jun 1995. godine), str. 2.

¹⁷⁶ P63 (Svedok C-1230, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2551; P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 5; P66 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 21. jun 1995. godine), str. 2.

¹⁷⁷ P62 (Svedok C-1230, raniji iskaz) str. 23732; P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 5; P65 (Svedok C-1230, izjava data Medicinskom centru za prava čovjeka, 16. april 1993. godine), str. 1; P66 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 21. jun 1995. godine), str. 2; P67 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 15. septembar 1995. godine), str. 1.

zaseoku video otprilike 90-100 vojnika.¹⁷⁸ Svedok je takođe rekao da je bilo vojnika JNA, a neke je čuo da kažu da su iz specijalne jedinice JNA iz Niša, takozvani niški specijalci. Lokalni Srbi na maskirnim uniformama nisu imali nikakve oznake, a "oni koji su zapovijedali" su za pojasom nosili zataknete titovke s crvenom zvezdom.¹⁷⁹ Maskirne uniforme vojnika iz specijalne jedinice iz Niša bile su tamnije zelene boje.¹⁸⁰ Prema svedokovim rečima, lokalni Srbi su uglavnom bili vođiči vojnicima.¹⁸¹

83. Vojnici su muškarce nazivali "ustašama", udarali su ih kundacima pušaka i nogama i ispitivali o oružju. Vojnici su muškarcima naredili da se postroje pored kuće.¹⁸² Odjednom su zapucali i muškarci i žene su pali na zemlju. Zahvaljujući tome što je stajao na kraju reda, svedok je uspeo da pobegne, ali se uskoro ponovo našao među vojnicima.¹⁸³ Jedna druga grupa vojnika u međuvremenu je pretresala kuće u zaseoku, i te je kuće, kao i neke stogove sena, zatim palila. Rambo je nakon toga kroz prozor kuće pucao u Nikolu Vukovića.¹⁸⁴ Rambo je prišao i svedoku i hteo je da ga ubije, rekavši da "nijedan ustaša ne smije ostati živ", ali su ga drugi vojnici u tome sprečili. Rambo ili neki drugi vojnik bacili su potom eksplozive u kuću Nikole Vukovića.¹⁸⁵ Svedok je kasnije čuo jednog od vojnika kako Mari Vuković u Poljanku govori da su njen suprug i drugi rođaci ubijeni u Vukovićima. Kada je ta žena pitala zašto su ubijeni, odgovorio je da su bili "ustaše".¹⁸⁶

84. Strane su postigle saglasnost o identitetu osam žrtava, konkretno Nikole Vukovića, Josipa Matovine, Nikole Matovine, dva čoveka po imenu Dane Vuković, Lucije Vuković, Milke Vuković i Vjekoslava Vukovića.¹⁸⁷ Prema informacijama dobijenim od Slavice Vuković iz Poljanka, kako su one navedene u zapisniku o uviđaju, "četnici" su saterali

¹⁷⁸ P62 (Svedok C-1230, raniji iskaz), str. 23732, 23743; P63 (Svedok C-1230, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2551.

¹⁷⁹ P63 (Svedok C-1230, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2551-2552, 2560, 2563-2564; P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 5.

¹⁸⁰ P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 5.

¹⁸¹ P63 (Svedok C-1230, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2551.

¹⁸² P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 4; P65 (Svedok C-1230, izjava data Medicinskom centru za prava čovjeka, 16. april 1993. godine), str. 1; P66 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 21. jun 1995. godine), str. 2; P67 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 15. septembar 1995. godine), str. 1.

¹⁸³ P63 (Svedok C-1230, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2536, 2540-2541; P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 4; P66 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 21. jun 1995. godine), str. 2; P67 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 15. septembar 1995. godine), str. 1-2.

¹⁸⁴ P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 4-5; P66 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 21. jun 1995. godine), str. 2.

¹⁸⁵ P63 (Svedok C-1230, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2541-2542, 2552; P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 4; P65 (Svedok C-1230, izjava data Medicinskom centru za prava čovjeka, 16. april 1993. godine), str. 2; P66 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 21. jun 1995. godine), str. 2.

¹⁸⁶ P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 5.

¹⁸⁷ Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; Prvi zajednički zahtev za prihvatanje činjenica usaglašanih od strane tužilaštva i Stanišičeve odbrane, 16. februar 2010. godine, Dodatak A, Deo Q.

Vjekoslava Vukovića, Nikolu Vukovića, Josipa Matovinu, Nikolu Matovinu, dva čoveka po imenu Dane Vuković i Milku Vuković u kuću Lucije Vuković, gde su ih ubili i zatim zapalili. Na zgarištu kuće Lucije Vuković tokom uviđaja su pronađeni fragmenti izgorelih kostiju i pet čaura iz automatske puške kalibra 7,62 milimetara.¹⁸⁸

85. Uprkos manjem nepodudaranju dokaza u pogledu tačnog redosleda događaja, Pretresno veće smatra da su dokazi koji su mu predloženi u principu dosledni i pouzdani i zaključuje da je 7. novembra 1991. godine u zaselak Vukovići došlo 90-100 vojnika JNA, od kojih su neki bili iz specijalne jedinice JNA iz Niša, takozvani niški specijalci, i lokalnih Srba. Lokalnih Srba je u toj grupi koja je došla u zaselak bilo najmanje 10-20, a među njima su bili i Miloš Cvijetičanin i Rambo. Cvijetičanin je davao uputstva i govorio drugima ko je koje nacionalnosti. Na osnovu predloženi dokaza i sporazuma između strana, Pretresno veće zaključuje da su ljudi iz te grupe postrojili Vjekoslava Vukovića, Danu Vukovića (od oca Polde), Danu Vukovića (od oca Mate), Josu Matovinu i Nikolu Matovinu, koje su pre toga zvali "ustašama", i ubili ih iz vatrenog oružja. Vojnici su ispred kuće Nikole Vukovića ubili i Luciju i Milku Vuković.¹⁸⁹ Rambo je zatim kroz prozor pucao u Nikolu Vukovića, koji je bio u kući. Rambo je izjavio da "nijedan ustaša ne smije ostati živ". Većina žrtava bila je u poodmaklim godinama. Kasnije tog dana, jedan od ljudi iz grupe je izjavio da su ljudi u Vukovićima ubijeni zato što su "ustaše". S obzirom na izjave počinitelaca i njihovo ponašanje, Pretresno veće se uverilo da su žrtve bile Hrvati. Pretresnom veću nisu predloženi dovoljni dokazi o identitetu ili smrti devete žrtve koja je, prema navodima, stradala u tom incidentu. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

3.1.4 Ubistvo najmanje 20 civila hrvatske nacionalnosti u Saborskom 12. novembra 1991. godine (Optužnica, par. 31)

86. Prema Optužnici, 12. novembra 1991. godine, srpske snage (definisane u paragrafu 6 Optužnice), konkretno pripadnici Martićeve policije, JNA i lokalnog srpskog TO, ušle su u Saborsko, gde su ubile najmanje 20 hrvatskih civila, a selo spravnile sa zemljom.¹⁹⁰ U ovom poglavlju, Pretresno veće će razmotriti navode o ubistvima. Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno u vezi s tim incidentom. Veće je takođe

¹⁸⁸ P937 (Zapisnik o uviđaju u Vukovićima, 13. avgust 1996. godine), str. 5.

¹⁸⁹ Pretresno veće smatra da mu manje razlike u pisanju imena žrtava u činjenicama o kojima su se strane sporazumele i dokazima ne daju povod za razumnu sumnju prilikom donošenja zaključka.

saslušalo relevantna svedočenja Ane Bićanić, Vlade Vukovića, svedoka JF-006 i svedoka C-1231, a predočena mu je i relevantna sudskomedicinska i druga dokumentacija.

87. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, Saborsko su tokom prepodneva 12. novembra 1991. godine napali Taktička grupa 2, pod komandom pukovnika Čedomira Bulata, i 5. partizanska brigada, obe u sastavu 13. korpusa JNA.¹⁹¹ Za vreme bombardovanja iz vazduha 12. novembra 1991. godine, Ana Bićanić i njen suprug Milan Bićanić sklonili su se u podrum kuće Petra Bićanića zvanog Krtan, gde se okupilo dvadesetak ljudi. Kada se u poslepodnevnim časovima napolju stišalo, Milan Bićanić je čuo kako neko govori "daj mi šibice", pa je pomislio da vojnici koji su ušli u selo pale kuće i da će i oni izgoreti u podrumu. Da bi to sprečili, zavezali su belu potkošulju za jedan komad drveta i mahali njome kroz vrata podruma, vičući da su civili. Napolju su bili vojnici u maskirnim i sivomaslinastim uniformama, kao i dva vojnika koja su nosila "srpske tamnosive uniforme i šlemove sa zvezdom petokrakom". Vojnici su rekli svim seljanima da izađu iz podruma. Vojnici su bili naoružani i govorili su srpskim dijalektom. Neki vojnici su im psovali "ustašku majku" i govorili da ih sve treba poklati. Jedan od vojnika je bacio ručnu bombu u prazan podrum. Vojnici su odvojili muškarce od žena i postrojili ih jedne naspram drugih. Zatim su pretresli muškarce i oduzeli im novac i predmete od vrednosti. Dok su pretresali muškarce, jedan vojnik je udario Juru Štrka i Milana Bićanića. Nekih 15 minuta kasnije, muškarce su odveli iza ugla kuće Ivana Bićanića. Dva vojnika u srpskim tamnosivim uniformama pucala su i ubila muškarce rafalima iz automatskih pušaka. Nakon što su pobila te muškarce, dva vojnika su se vratila do ostalih u grupi. Jedan od ta dva vojnika je uperio pušku u Anu Bićanić i rekao im da imaju sat vremena da odu odatle, inače će biti ubijeni. Dok su bežali, vojnici su pucali na njih. Jeka Vuković je pala. Pobegli su prema Boriku i posle tri dana, 15. novembra 1991. godine, stigli su u kasarnu HVO u Lipicama, istočno od Saborskog. Posle napada na Saborsko, Nikola Medaković, u svojstvu predsednika opštine Plaški, izdao je naređenje da se ljudski leševi pokopaju i, po završetku tog zadatka, izvešten je da je pokopano preko 20 ljudskih tela, među kojima je bilo žena i starijih muškaraca civila. Dana 12. novembra 1991. godine, u Saborskom je ubijeno 20 osoba: Ana Bićanić, Milan Bićanić, Nikola Bićanić, Petar Bićanić, Darko Dumenčić, Ivica Dumenčić, Kata Dumenčić, Nikola Dumenčić, Kata Matovina (rođena 1920), Mate Matovina (rođen 1895), Milan Matovina, Slavko Sertić, Mate

¹⁹⁰ Optužnica, par. 31.

¹⁹¹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 125.

Špehar, Josip Štrk, Jure/Juraj Štrk, Ivan Vuković, Jeka/Jela Vuković, Jure Vuković (rođen 1929), Jure Vuković (rođen 1930) i Petar Vuković.¹⁹²

88. **Ana Bičanić**, Hrvatica iz Saborskog (rođena 1935),¹⁹³ rekla je da je 12. novembra 1991. godine oko 08:30 časova njeno selo napadnuto s nekoliko aviona, iz kojih su ispaljivani obeležavajući meci i bacane bombe.¹⁹⁴ Svedokinja i njen suprug otrčali su u podrum kuće Petra Bičanića zvanog Krtan da se sklone od napada. U podrumu je bilo još dvadesetak civila, među kojima i Ivan Vuković, Nikola Bičanić, Pero Bičanić, Juraj Štrk i njegova supruga Kate Štrk, dvoje ljudi po imenu Jure Vuković, treći čovek kojem je ime bilo Jure Vuković, ali su ga zvali Jura Zenkov, Petar Bičanić zvani Krtan i njegova supruga Bara Bičanić, još jedna Bara Bičanić, Kate Vuković, dve žene koje su se takođe zvale Ana Bičanić, Ana Vuković, Jeka Vuković, Marija Hodak, Jeka Dumančić i Marija Štrk.¹⁹⁵ U jednom trenutku, jedna žena je ljudima u podrumu rekla da beže jer su u selo došli tenkovi. Prvo je pobeglo nekoliko mladića.¹⁹⁶ Svedokinja i njen suprug otišli su da sakriju dve ručne bombe u stog sena i potom su se vratili u podrum.¹⁹⁷ Ana Bičanić je dala izjavu o događajima u Saborskom koji su se desili 12. novembra 1991. godine. Njena izjava se podudara s činjenicama o kojima je presuđeno br. 132-133, čiji prikaz se daje gore u tekstu.¹⁹⁸ Ana Bičanić je dodala da je, kad je izašla iz podruma, videla vojnike u maskirnim uniformama, kao i dva vojnika u srpskim tamnosivim ili sivkastim šarenim uniformama JNA, koja su imala šlemove s crvenom petokrakom, puške s okruglim dobošem i govorili su sa srpskim naglaskom.¹⁹⁹ Neki vojnici su na nadlakticama imali bele vrpce, a neki su nosili maskirne kape sa šiltom.²⁰⁰ Ni svedokinja ni bilo ko drugi od ljudi iz podruma nisu poznavali vojnike.²⁰¹

89. Jedan od vojnika, obučen u maskirnu uniformu, vikao je da ih sve treba poklati i da su zbog njih poslednja četiri meseca proveli u rovovima na ratištu. Svedokinja je, kad je izašla, takođe videla da puno vojnika pretresa i pljačka kuće njenih komšija. Petnaestak minuta kasnije, vojnici su odveli muškarce iza jedne kuće udaljene otprilike 10-15 metara i

¹⁹² Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 131-136.

¹⁹³ P1737 (Ana Bičanić, izjave svedoka), izjava od 20. januara 2001. godine, str. 1-2.

¹⁹⁴ P1737 (Ana Bičanić, izjave svedoka), izjava od 20. januara 2001. godine, str. 3. Svedokinja nije ista osoba kao Ana Bičanić koja se pominje u činjenici br. 136, Činjenice o kojima je presuđeno III.

¹⁹⁵ P1737 (Ana Bičanić, izjave svedoka), izjava od 20. januara 2001. godine, str. 3, izjava od 26. avgusta 2003. godine, str. 1.

¹⁹⁶ P1737 (Ana Bičanić, izjave svedoka), izjava od 26. avgusta 2003. godine, str. 1.

¹⁹⁷ P1737 (Ana Bičanić, izjave svedoka), izjava od 20. januara 2001. godine, str. 3; P1738 (Ana Bičanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25528.

¹⁹⁸ P1737 (Ana Bičanić, izjave svedoka), izjava od 20. januara 2001. godine, str. 3-4; P1738 (Ana Bičanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25528-25529.

¹⁹⁹ P1737 (Ana Bičanić, izjave svedoka), izjava od 20. januara 2001. godine, str. 4; P1738 (Ana Bičanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25529, 25536.

²⁰⁰ P1737 (Ana Bičanić, izjave svedoka), izjava od 20. januara 2001. godine, str. 4.

²⁰¹ P1738 (Ana Bičanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25536-25537.

svedokinja je videla kako ona dva vojnika u srpskim tamnosivim ili sivkastim šarenim uniformama s petokrakama, koje je prvo videla kad je izašla iz podruma, s dva rafala iz automatske puške ubijaju svih sedam muškaraca, konkretno Ivana Vukovića, Nikolu Bićanića, Juraja Štrka, Juru Vukovića i njegovog polubrata koji se takođe zvao Jure Vuković, ali su ga zvali Zinkov, Petra Bićanića i njenog supruga Milana Bićanića.²⁰² Nijedan od sedam ubijenih muškaraca tada kod sebe nije imao nikakvo oružje.²⁰³ Nakon što su muškarci ubijeni, jedan od vojnika je rekao ženama da odu iz sela ili će ih pobiti. Svedokinja i druge žene krenule su prema šumi u Boriku i, nakon tri dana i tri noći hoda, 15. novembra 1991. godine stigle u Lipice, gde su naišle na hrvatsku vojsku.²⁰⁴ Sutradan su odvedene u Ogulin, gde je svedokinja ostala do avgusta 1995. godine. U avgustu 1995. godine, svedokinja se vratila u Saborsko i tamo nije mogla da pronađe svoju kuću jer je sve bilo razrušeno i spaljeno, uključujući dve glavne crkve.²⁰⁵ Godine 1995, nakon operacije "Oluja", blizu župnog dvora je otkrivena masovna grobnica, u kojoj su pronađena tela svedokinjinog supruga, kao i drugih muškaraca.²⁰⁶

90. **Svedok C-1231**, Hrvat iz jednog sela u opštini Slunj,²⁰⁷ rekao je da je do 12. novembra 1991. godine Saborsko granatirano svakog dana i svake noći. Na selo su pre 12. novembra 1991. godine bacane i bombe iz aviona. Dana 12. novembra 1991. godine, svedok je video 11 ili 12 aviona koji su u niskom letu preletali selo. Dok su avioni bombardovali, selo je istovremeno granatirano. Svedok je zatim, zajedno s drugima, prešao u podrum kuće Petra Bićanića, gde su zaklon potražili i drugi ljudi. Dok su išli tamo, svedok je čuo tenkove. Svedok se sećao da je bilo ljudi koji su otišli iz podruma. Nakon nekog vremena, u podrum je došao jedan čovek i rekao da vojnici ulaze u selo.²⁰⁸ Svedok C-1231 je dao izjavu o događajima u Saborskom koji su se desili 12. novembra 1991. godine. Njegova izjava se podudara s činjenicama o kojima je presuđeno br. 132-134, čiji prikaz se daje gore u tekstu, a sadrži i dodatne podatke o događajima od 12. novembra 1991. godine.²⁰⁹

91. Svedok C-1231 nije prepoznao nikog od vojnika. Prema njegovim rečima, vojnici su oko nadlaktica imali vrpce ili poveze. Jedan od vojnika nosio je maskirnu uniformu i "veliki

²⁰² P1737 (Ana Bićanić, izjave svedoka), izjava od 20. januara 2001. godine, str. 4; P1738 (Ana Bićanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25529, 25533.

²⁰³ P1738 (Ana Bićanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25537.

²⁰⁴ P1737 (Ana Bićanić, izjave svedoka), izjava od 20. januara 2001. godine, str. 4, izjava od 26. avgusta 2003. godine, str. 1; P1738 (Ana Bićanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25530.

²⁰⁵ P1737 (Ana Bićanić, izjave svedoka), izjava od 20. januara 2001. godine, str. 4-5.

²⁰⁶ P1737 (Ana Bićanić, izjave svedoka), izjava od 20. januara 2001. godine, str. 5, izjava od 26. avgusta 2003. godine, str. 1.

²⁰⁷ P1768 (Svedok C-1231, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 1-6.

²⁰⁸ P1768 (Svedok C-1231, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 2.

²⁰⁹ P1768 (Svedok C-1231, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 3-4.

okrugli" maskirni šešir. On je samo posmatrao šta se dešava, a isto se ponašao i jedan drugi vojnik, koji je imao snajpersku pušku s dugim optičkim nišanom. Ostali vojnici su govorili "jugoslavenskim jezikom", koristeći, konkretno, reč "bre", i nosili su sivomaslinaste SMB uniforme, odnosno maskirne uniforme. Jedan od vojnika je mahao nožem u pravcu svedoka, psovao mu "ustašku majku" i rekao da će ga zaklati. Jedan vojnik je iz jedne kuće u komšiluku doneo sivu policijsku uniformu i pitao ljude iz grupe čija je, ali mu niko nije odgovorio. U jednom trenutku, Jure Štrk je pokušao da pobegne, ali ga je jedan od vojnika zaustavio i vratio kod drugih muškaraca. Jedan od vojnika je iza kuće u kojoj su se svedok i drugi skrivali bacio bombu premazanu crvenom, belom i plavom bojom.²¹⁰

92. Kasnije su neki od vojnika odveli muškarce iza kuće, i to, konkretno, Milana Bićanića, Ivana Vukovića, Nikolu Bićanića, Juru Štrka, Juru Vukovića, Juru Vukovića zvanog Jura i Petra Bićanića. Odmah zatim, svedok je iz pravca u kom su ti ljudi odvedeni čuo dva mitraljeska rafala. Svedok je rekao da su svi ti ljudi ubijeni. Prema njegovim rečima, na tom području se tada nigde drugde nije pucalo. Neki vojnici su svedoka i žene, među kojima je svedok prepoznao Katu Vuković, Anu Bićanić, Jeku Vuković, još jednu Anu Bićanić i Jeku Dumančić, povelu putem koji izbija na glavni put kroz Saborsko. Dok su išli, svedok je video da kuća Jure Štrka i jedna manja zgrada gore. Svedok je na ulici takođe video jedan tenk i oko njega 20-30 vojnika.²¹¹

93. Vojnici su zatim pustili ljude iz grupe i oni su potrčali preko polja prema Šolajama, zaseoku kod Saborskog, u pravcu mesta Lička Jesenica, a vojnici su počeli da pucaju na njih.²¹² Svedok je čuo kako jedna žena vrišti da je pogođena u nogu. Svedok je u svedočenju rekao da je telo Jeke Vuković kasnije ekshumirano iz masovne grobnice koja je pronađena blizu župnog dvora. Grupa je s puta koji vodi prema selu Lička Jesenica krenula pešice prema šumi. Dok su išli, svedok je kod Sivnika, brda u Saborskom, video tenkove u pokretu. Tenkovi su pucali i svedok je video da je pogođen crkveni toranj, a i na grupu je pucano iz nečeg "velikog". Svedok se 1995. godine, nakon operacije "Oluja", vratio u Saborsko i tamo nije mogao da pronađe svoju kuću jer je sve bilo razoreno, uključujući glavnu crkvu, koja je bila u ruševinama, i manju crkvu, koja je pretrpela teška oštećenja.²¹³

94. **Svedok JF-006**, Srbin iz mesta Plaški,²¹⁴ rekao je u svedočenju da je njegova jedinica na putu ka Saborskom naišla na jednog srpskog vojnika iz tog kraja, Bogdana Pešuta zvanog

²¹⁰ P1768 (Svedok C-1231, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 3.

²¹¹ P1768 (Svedok C-1231, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 3.

²¹² P1768 (Svedok C-1231, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 3-4.

²¹³ P1768 (Svedok C-1231, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 4.

Cubra, i da im je on ispričao da je pet ili šest srpskih vojnika ubilo jednog Hrvata s nadimkom Krtan, kojem je ime verovatno bilo Pero Bičanić, kao i još jednog ili dvojicu Hrvata. Pešut im je rekao da su u ta ubistva umešani Zdravko Pejić, Mane Trbojević zvani Cvekic i jedan čovek koji se preziva Letica, a nadimak mu je Lecin.²¹⁵ Ti ljudi su pripadali grupi za koju je svedok rekao da je bila povezana s Ogrizovićem i Martićevom policijom.²¹⁶ Svedok je bio mišljenja da izvršioци ubistva nisu bili motivisani Bičanićevom nacionalnošću, nego činjenicom da je on kod sebe imao značajnu svotu novca.²¹⁷ Svedok JF-006 je rekao da je Đuro Ogrizović zvani Snjaka tokom leta 1991. godine bio u Plaškom, gde se predstavljao kao oficir iz Državne bezbednosti, i sebi je uzeo u zadatak da saslušava ljude koji bi došli u selo. Ogrizović je na uniformi nosio metalnu oznaku čina pukovnika, ali je svedok verovao da je on bio penzionisani policijski inspektor. Do zaključka da je Ogrizović bio pripadnik Martićeve policije svedok je došao na osnovu toga što je Ogrizović često bio u društvu ljudi iz te grupe.²¹⁸ Dok je bio u Plaškom, Ogrizović je često bio s grupom od četiri do šest ljudi, među kojima su bili Zdravko Pejić, Mane Trbojević (zvani Cvekic), Čkalja Trbojević, jedan čovek koji je prezivao Letica (s nadimkom Lecin) i jedan čovek koji se prezivao Momčilović.²¹⁹ Svedok nije pouzdano znao, ali verovao je da je ta grupa oko Ogrizovića bila deo Martićeve policije jer ju je, i u Plaškom i tokom napada na Saborsko, često viđao zajedno s tim ljudima.²²⁰ Osim toga, svedok je tu grupu u Plaškom viđao u tamnoplavim maskirnim uniformama kakve je nosila Martićeva policija.²²¹ Za razliku od drugih pripadnika Martićeve policije, ti ljudi su bili nasilni i problematični, nisu poštovali zakon i često su pljačkali.²²²

²¹⁴ P103 (Svedok JF-006, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 1-2.

²¹⁵ P103 (Svedok JF-006, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 5; P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11601-11602, 11608-11611, 11638-11640; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2814-2815; svedok JF-006, T. 2466-2468.

²¹⁶ P103 (Svedok JF-006, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 5; P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11638-11640; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2803, 2809-2810, 2814-2815, 2825-2826; svedok JF-006, T. 2466-2468, 2505-2506, 2520-2524.

²¹⁷ P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11611-11612; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2801, 2814-2815.

²¹⁸ P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11572-11573, 11575, 11639; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2811-2812; svedok JF-006, T. 2454-2455, 2502-2503, 2523-2524, 2533-2535.

²¹⁹ P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2803-2804, 2809, 2826; svedok JF-006, T. 2466-2468, 2523-2524.

²²⁰ P103 (Svedok JF-006, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 5; P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11638-11640; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2815, 2826; svedok JF-006, T. 2505-2506, 2518-2520, 2522-2524, 2528-2529; 2534-2535.

²²¹ P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11569-11570; svedok JF-006, T. 2452-2453, 2468.

²²² P103 (Svedok JF-006, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 5; P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11575; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2803-2804, 2808-2810; svedok JF-006, T. 2505-2506, 2518-2519.

Svedok je Ogrizovića tokom 1992. i 1993. godine često viđao kako ide u komandu Plaščanske brigade.²²³

95. Dana 7. aprila 1992. godine, Marinko Mudrić je u izjavi datoj službenicima hrvatskog MUP-a u Ogulinu rekao da su se dvojica martićevaca, od kojih se jedan prezivao Peić, a drugi se zvao Željko Mudrić i nadimak mu je bio Buba, hvalila da su prilikom napada na Saborsko ispred mesnog Doma streljala osam ljudi zato što mrze "sve ustaše".²²⁴

96. **Vlado Vuković**, Hrvat iz Saborskog, u opštini Ogulin,²²⁵ rekao je da je 18. oktobra 1995. godine iz Zagreba došao tim da izvrši ekshumaciju tela na dve lokacije u Saborskom i okolini: jednoj u Popovom Šancu, gde je pronađeno 14 tela, među kojima i tela sedam ljudi ubijenih u zaseoku Varoš, i drugoj u Boriku (Brdine), gde se nalazila grobnica s telima jednog policajca i jednog civila, kao i neukopano telo još jednog policajca.²²⁶ Pored toga, na zgarištima kuća je pronađeno deset kostura uglavnom starijih ljudi, koji su, po svemu sudeći, ubijeni i spaljeni u svojim domovima.²²⁷ Svedok i drugi policajci otišli su u te uništene kuće kako bi se uverili da su ti ljudi mrtvi.²²⁸ U vreme svedokovog svedočenja 2006. godine u Saborskom je ukupno pronađeno oko 28-35 tela, a sedam seljana se i dalje vodilo kao nestalo.²²⁹ Svedok je prepoznao sledeća imena preminulih čija tela su pronađena u Saborskom: Petar Bičanić, Milan Bičanić, Milan Matovina, Jure Vuković, još jedan Jure Vuković, Ana Bičanić, Nikola Bičanić, Ivan Vuković, Jela Vuković, Nikola Dumenčić, Mate Matovina, Petar Vuković, Josip Štrk, Ivica Dumenčić, Marta Matovina, Kate Matovina, Mate Matovina, Josip Kovačić i Jeka Vuković, koji su uglavnom bili stariji civili (stari između 60 i 100 godina), i Mate Špehar, koji je bio hrvatski policajac.²³⁰

97. Dana 5. februara 2001. godine, Policijska uprava karlovačka je, po okončanju kriminalističke obrade sprovedene radi postojanja sumnje da su Čedomir Bulat i Bogdan Grba

²²³ P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11573-11574.

²²⁴ P2628 (MUP Hrvatske, Policijska stanica Ogulin, zapisnik o uzimanju izjave s potpisom Marinka Mudrića, 7. april 1992. godine), str. 1, 4.

²²⁵ P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 1-2; P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2647-2648.

²²⁶ P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 4; P1772 (Vlado Vuković, dodatak izjavi svedoka, 18. jun 2003. godine); P1774 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 3. jul 2003. godine), str. 23713; P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2676, 2715, 2726.

²²⁷ P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 4; P1774 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 3. jul 2003. godine), str. 23713-23714; P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2676, 2714.

²²⁸ P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 4.

²²⁹ P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 4; P1772 (Vlado Vuković, dodatak izjavi svedoka, 18. jun 2003. godine); P1774 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 3. jul 2003. godine), str. 23713; P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2676, 2715.

²³⁰ P1772 (Vlado Vuković, dodatak izjavi svedoka, 18. jun 2003. godine); P1776 (Vlado Vuković, Dodatak I optužnici protiv Miloševića u vezi s Hrvatskom, spisak žrtava u Saborskom); P1774 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Slobodan*

počinili ratne zločine nad civilima u Saborskom, podnela krivičnu prijavu (koja je u spisu kao D7). Kako se navodi u prijavi, u vreme dolaska srpskih paravojnih snaga, u podrumu kuće Petra Bičanića skrivalo se sedam muškaraca, žena i dece. "Srbi" su te ljude izveli iz podruma, odvojili muškarce od žena i dece i muškarce zatim streljali. Prema prijavi, tela šest od tih muškaraca i tela osam drugih ljudi ekshumirana su iz masovne grobnice u Popovom Šancu 27. oktobra 1995. godine. U Saborskom je toga dana pronađeno i ekshumirano još osam tela.²³¹

98. Prema zapisnicima o obdukciji iz oktobra 1995. godine i formularima kojima je prijavljena činjenica smrti, u Saborskom su ekshumirani i, od strane članova porodica, identifikovani posmrtni ostaci sledećih lica: Ane Bičanić (rođene 6. maja 1924), Milana Bičanića (rođenog 1927), Nikole Bičanića (rođenog 1928), Petra Bičanića (Hrvata, rođenog 13. oktobra 1935), Darka Dumenčića (Hrvata, rođenog 9. marta 1970), Ivica Dumenčića (Hrvata, rođenog 13. avgusta 1972), Kate Dumenčić (Hrvatice, rođene 1930), Nikole Dumenčića (rođenog 25. aprila 1930), Kate Matovine (Hrvatice, rođene 1922), Mate Matovine (rođenog 1895), Milana Matovine, Slavka Sertića (Hrvata, rođenog 1941), Mate Špehara, Jose Štrka (rođenog 19. januara 1934), Ivana Vukovića, Jure Vukovića, Petra Vukovića (rođenog 1932) i Jele Vuković (Hrvatice, rođene 15. avgusta 1930).²³² Strane su postigle saglasnost o identitetu gorenavedenih 18 žrtava tog incidenta, kao i o identitetu još dve žrtve: Juraja Štrka i jednog čoveka koji se takođe zvao Jure Vuković.²³³

99. Prema zapisnicima o obdukciji iz oktobra 1995. godine i formularima kojima je prijavljena činjenica smrti, u Saborskom su takođe ekshumirani i, od strane članova porodica, identifikovani posmrtni ostaci još jedne osobe koja se zvala Kata Matovina (Hrvatice, rođene

Milošević, 3. jul 2003. godine), str. 23689; P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2676-2577.

²³¹ D7 (MUP, krivična prijava protiv Čedomira Bulata i Bogdana Grbe, 5. februar 2001. godine), str. 9-10.

²³² P846 (Zapisnik o obdukciji leša Petra Bičanića, 30. oktobar 1995. godine), str. 1-2; P847 (Zapisnik o obdukciji leša Mate Špehara, 30. oktobar 1995. godine), str. 1-2; P848 (Zapisnik o obdukciji leša Ane Bičanić, 30. oktobar 1995. godine), str. 1-2; P849 (Zapisnik o obdukciji leša Nikole Bičanića, 30. oktobar 1995. godine), str. 1-2; P850 (Zapisnik o obdukciji leša Ivana Vukovića, 30. oktobar 1995. godine), str. 1-2; P851 (Zapisnik o obdukciji leša Jose Štrka, 30. oktobar 1995. godine), str. 1-2; P852 (Zapisnik o obdukciji leša Milana Matovine, 30. oktobar 1995. godine), str. 1; P854 (Zapisnik o obdukciji leša Jure Vukovića, 30. oktobar 1995. godine), str. 1-2; P855 (Zapisnik o obdukciji leša Nikole Dumenčića, 1995. godina), str. 1-3; P856 (Zapisnik o obdukciji leša Petra Vukovića, 30. oktobar 1995. godine), str. 1-2; P857 (Zapisnik o obdukciji leša Milana Bičanića, 30. oktobar 1995. godine), str. 1-3; P858 (Zapisnik o obdukciji leša Mate Matovine, 30. oktobar 1995. godine), str. 1-3; P859 (Dokumentacija u vezi sa smrću Petra Bičanića), str. 1-3; P860 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Slavkom Sertićem), str. 1-3; P861 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Jelom Vuković), str. 1-3; P863 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Katom Dumenčić), str. 1; P864 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ivicom Dumenčićem), str. 1-2; P865 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Darkom Dumenčićem), str. 1-2; P869 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Katom Matovinom), str. 1-2.

²³³ Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; Prvi zajednički zahtev za prihvatanje činjenica usaglašenih od strane tužilaštva i Stanišićeve odbrane, 16. februar 2010. godine, Dodatak A, Deo C.

1918), Lucije Matovine (Hrvatice, rođene 1907), Marije Matovine (Hrvatice, rođene 1909), Marte Matovine (Hrvatice, rođene 1918) i Slavice Matovine (Hrvatice, rođene 1959).²³⁴

100. Prema formularima kojima je prijavljena činjenica smrti, koji su uglavnom sačinjeni na osnovu podataka dobijenih od članova porodica, Petar Bičanić, Darko Dumenčić, Ivica Dumenčić, Kata Dumenčić, dve žene po imenu Kata Matovina, Slavko Sertić, Jela Vuković, Lucija Matovina, Marija Matovina, Marta Matovina i Slavica Matovina umrli su 12. novembra 1991. godine.²³⁵

101. Pored tela Ane Bičanić, Nikole Bičanića, dva čoveka po imenu Jure Vuković, Ivana Vukovića, Nikole Dumenčića, Jeke/Jele Vuković i Jose Štrka pronađeni su civilna odeća i/ili cipele.²³⁶ Odeća na telima Ivice Dumenčića, Darka Dumenčića, Milana Matovine, Petra Bičanića, Milana Bičanića i Mate Matovina bila je barem delimično vojnog tipa.²³⁷ **Davor Strinović**, specijalista sudske medicine,²³⁸ izneo je mišljenje da je u slučaju Petra Bičanića mogući uzrok smrti strelna rana noge i da je smrt Kate Matovine (rođene 1922) nastupila zbog strelne rane u predelu donjeg abdomena.²³⁹

102. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, i pošto je razmotrilo svedočenja Ane Bičanić, Vlade Vukovića, svedoka C-1231 i svedoka JF-006, kao i dokazne predmete P2628 i D7, te sudskomedicinsku dokumentaciju, Pretresno veće zaključuje da su 12. novembra 1991. godine najmanje dva muškarca u Saborskom iz vatrenog oružja ubila sedam nenaoružanih ljudi, konkretno, Ivana Vukovića, Juru Vukovića (rođenog 1929), još jednog Juru Vukovića

²³⁴ P862 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Katom Matovinom), str. 1-2; P866 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marijom Matovinom), str. 1-2; P867 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Lucijom Matovinom), str. 1-2; P868 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Slavicom Matovinom), str. 1-2; P870 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Martom Matovinom), str. 1-2, 5. U vezi s datumom rođenja Kate Matovine, Pretresno veće se oslonilo na zapisnik o obdukciji (P862, str. 1).

²³⁵ P859 (Dokumentacija u vezi sa smrću Petra Bičanića), str. 3, 5; P860 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Slavkom Sertićem), str. 3, 5; P861 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Jelom Vuković), str. 3-5; P862 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Katom Matovinom), str. 2-3; P863 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Katom Dumenčić), str. 2; P864 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ivicom Dumenčićem), str. 2-3; P865 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Darkom Dumenčićem), str. 2-3; P866 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marijom Matovinom), str. 2-3; P867 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Lucijom Matovinom), str. 1-3; P868 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Slavicom Matovinom), str. 2-3; P869 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Katom Matovinom), str. 2-3; P870 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Martom Matovinom), str. 3, 5.

²³⁶ P848 (Zapisnik o obdukciji leša Ane Bičanić, 30. oktobar 1995. godine), str. 1-2; P849 (Zapisnik o obdukciji leša Nikole Bičanića, 30. oktobar 1995. godine), str. 2; P850 (Zapisnik o obdukciji leša Ivana Vukovića, 30. oktobar 1995. godine), str. 1-2; P854 (Zapisnik o obdukciji leša Jure Vukovića, 30. oktobar 1995. godine), str. 2; P855 (Zapisnik o obdukciji leša Nikole Dumenčića, 1995. godina), str. 2; P861 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Jelom Vuković), str. 1; P851 (Zapisnik o obdukciji leša Jose Štrka, 30. oktobar 1995. godine), str. 1.

²³⁷ P846 (Zapisnik o obdukciji leša Petra Bičanića, 30. oktobar 1995. godine), str. 2; P852 (Zapisnik o obdukciji leša Milana Matovine, 30. oktobar 1995. godine), str. 1; P857 (Zapisnik o obdukciji leša Milana Bičanića, 30. oktobar 1995. godine), str. 1; P858 (Zapisnik o obdukciji leša Mate Matovine, 30. oktobar 1995. godine), str. 2; P860 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Slavkom Sertićem), str. 1, P864 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ivicom Dumenčićem), str. 1; P865 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Darkom Dumenčićem), str. 1.

²³⁸ P510 (Davor Strinović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 12-13. april 2006. godine), str. 3655; P511 (Davor Strinović, izveštaj veštaka), str. 1; Davor Strinović, T. 5521.

²³⁹ P512 (Tabelarni pregled dokumenata s dokazom o smrti, s komentarima Davora Strinovića), str. 22.

(rođenog 1930), Nikolu Bićanića, Petra Bićanića, Milana Bićanića i Juraja Štrka. Najmanje četiri žrtve bile su u civilnoj odeći. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, i pošto je razmotrilo svedočenje Ane Bićanić, Pretresno veće zaključuje da su počinioci nosili srpske tamnosive ili sivkaste šarene uniforme i šlemove s petokrakom. Tih sedam muškaraca je, pre nego što je ubijeno, zajedno s još oko 13 ljudi izašlo iz podruma u koji se bilo sklonilo i pritom mahalo improvizovanom belom zastavom i vikalo da su civili. Pre nego što su ubili sedam muškaraca, počinioci su ih odvojili od žena, postrojili, psovali im ustašku majku i izjavili da ih sve treba poklati. Na osnovu sudskomedicinske dokumentacije, Pretresno veće zaključuje da je Petar Bićanić bio Hrvat. Pošto je razmotrilo dokaze koji su mu predočeni i uzelo u obzir konkretne okolnosti ovog incidenta, Pretresno veće se i za drugih šest žrtava uverilo da su bile hrvatske nacionalnosti.

103. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, i pošto je razmotrilo svedočenje svedoka C-1231, Pretresno veće dalje zaključuje da su se dva vojnika, nakon što su ubila muškarce, vratila do ostalih ljudi koji su izašli iz podruma i da je jedan od njih uperio pušku u Anu Bićanić i rekao joj da ode ili će je ubiti. Nakon toga je više vojnika pucalo na grupu ljudi koja je bežala. Nepobijene činjenice o kojima je presuđeno dalje ukazuju na to da su Jeka/Jela Vuković i Ana Bićanić ubijene u Saborskom 12. novembra 1991. godine. Na osnovu svedočenja Ane Bićanić, Vlade Vukovića i svedoka C-1231, kao i sudskomedicinske dokumentacije, Pretresno veće zaključuje da su 12. novembra 1991. godine gorenavedeni vojnici iz vatrenog oružja ubili Jeku/Jelu Vuković, Hrvaticu, i Anu Bićanić (rođenu 6. maja 1924), dok su ove bežale. Obe žene su u trenutku kad su ubijene nosile civilnu odeću. S obzirom na posebne okolnosti ovog incidenta, Pretresno veće se uverilo da je i Ana Bićanić bila hrvatske nacionalnosti.

104. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, i pošto je razmotrilo dokaze koji su mu predočeni, Pretresno veće zaključuje da su lica koja su ubila Jeku/Jelu Vuković i Anu Bićanić nosila maskirne uniforme, srpske tamnosive uniforme ili sivkaste šarene uniforme, odnosno maslinastozelene SMB uniforme i da su neka od njih nosila bele vrpce na nadlakticama, a neka imala maskirne kape. Jedan broj tih ljudi govorio je sa srpskim naglaskom i koristio reč "bre". Pretresno veće podseća na svoj zaključak u vezi sa Saborskim iz poglavlja 3.1.7 da su 12. novembra 1991. godine to mesto napale sledeće snage: Taktička grupa 2 (pod komandom Čedomira Bulata) i 5. partizanska brigada (obe u sastavu 13. korpusa JNA), jedna jedinica SDB iz Plaškog, brigada TO iz Plaškog, jedinice policije SAO Krajine i policija iz Plaškog, i

zaključuje da su lica koja su ubila devet gorenavedenih žrtava pripadala jednoj od tih snaga ili većem broju njih.

105. Pretresno veće će dalje razmotriti taj deo incidenta u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

106. Činjenice o kojima je presuđeno ukazuju na to da je 12. novembra 1991. godine u Saborskom ubijeno još 11 ljudi, konkretno, Darko Dumenčić, Ivica Dumenčić, Kata Dumenčić, Nikola Dumenčić, Kata Matovina (rođena 1922), Mate Matovina, Milan Matovina, Slavko Sertić, Mate Špehar, Josip/Joso Štrk i Petar Vuković. Sudskomedicinski dokazi, dokazni predmet D7, svedočenje Vlade Vukovića i činjenice o kojima su se strane sporazumele ukazuju na to da su posmrtni ostaci tih 11 ljudi ekshumirani 1995. godine u Saborskom.²⁴⁰ Sudskomedicinski dokazi dalje ukazuju na to da je Kata Matovina (rođena 1922) umrla od strelne rane donjeg abdomena. Međutim, Pretresnom veću nisu predloženi dovoljni dokazi o tome pod kojim okolnostima su ta lica ubijana ni ko ih je ubio.

107. Sudskomedicinski dokazi, dokazni predmet D7 i svedočenje Vlade Vukovića ukazuju na to da su u Saborskom ekshumirani i posmrtni ostaci još pet lica, konkretno, Kate Matovine (rođene 1918), Lucije Matovine, Marije Matovine, Marte Matovine i Slavice Matovine. Formulari kojima je prijavljena činjenica smrti upućuju na to da je tih pet ljudi umrlo 12. novembra 1991. godine. Međutim, ti formulari su, barem delimično, ispunjeni na osnovu podataka dobijenih od članova porodica, za koje nije jasno iz kog izvora potiču njihova saznanja. Pretresnom veću nisu predloženi dovoljni dokazi o uzrocima, datumu i drugim okolnostima smrti tih pet osoba. Pretresno veće neće razmatrati taj deo incidenta.

3.1.5 Ubistvo najmanje 38 civila nesrpske nacionalnosti u Škabrnji 18. novembra 1991. godine (Optužnica, par. 32)

108. Prema Optužnici, u novembru 1991. godine, srpske snage (definisane u paragrafu 6 Optužnice), konkretno pripadnici Martičeve policije, JNA i lokalnog srpskog TO, napale su Škabrnju. Dana 18. novembra 1991. godine, snage koje su izvršile napad išle su od kuće do kuće i ubile najmanje 38 civila nesrpske nacionalnosti u njihovim domovima ili na ulicama.²⁴¹ Pretresnom veću su dokazi u vezi s tim ubistvima predloženi prvenstveno putem svedočenja Marka Miljanića, Luke Brkića, Tomislava Šegarića, Nevena Šegarića, Boška Brkića i Ivana

²⁴⁰ Pretresno veće je smatralo da mu manje razlike u pisanju imena žrtava u činjenicama o kojima su se strane sporazumele i dokazima ne daju povod za razumnu sumnju u vezi s njegovim zaključkom.

Jelića, kao i putem sudskomedicinskog i drugog dokumentarnog materijala. Pretresno veće je takođe formalno primilo na znanje više činjenica o kojima je presuđeno relevantnih za ta ubistva.

109. Činjenice o kojima je presuđeno pokazuju da su se ujutro 18. novembra 1991. godine Neven Šegarić, Ivica Bilaver (star 14 ili 15 godina), Lucija Šegarić (stara 62 godine), Krsto Šegarić (star 60 ili 61 godinu), Grgica Šegarić zvana Maja (stara 94 godine), Željko Šegarić (star 14 ili 15 godina), Josip Miljanić i Stana Vicković skrivali u podrumu kuće Slavka Šegarića u Ambaru.²⁴² Neposredno uoči napada, Grgicu Šegarić zvanu Maja, koja je bila nemoćna jer je pretrpela moždani udar, odveli su u kuću Mileta Šegarića, oca Nevena Šegarića, takođe u Ambaru, gde je istog dana ubijena.²⁴³ Što se tiče ostatka grupe, ubrzo posle prvog granatiranja, neko je zalupao na vrata i oni su čuli kako neko napolju pita koga ima u podrumu. Čuli su nekoga napolju kako govori: "Izlazite, ustaše, ili ćemo vas sve poklati". Kada su ljudi koji su se skrivali u podrumu otvorili vrata, ušlo je desetak vojnika JNA. Lica su im bila premazana bojom i nosili su obične maslinastozelene uniforme sa crvenom zvezdom na dugmetima i epoletama. Nakon što su uzeli jednu pušku i pištolj koji su se nalazili na nekom drugom mestu u kući, neki od tih vojnika su otišli.²⁴⁴ Ubrzo posle toga, došlo je pet ili šest "srpskih dobrovoljaca, mještana susjednih sela". Pretili su ljudima u podrumu i isterali ih napolje; svi su izašli iz podruma osim Lucije Šegarić. Čim su ljudi izašli iz podruma, Neven Šegarić je video kako jedan "četnik" ispaljuje rafal iz vatrenog oružja u podrum. Oko pet minuta kasnije, kada su Nevena Šegarića i Željka Šegarića naterali da siđu u podrum i traže oružje, Neven Šegarić je video da Lucija Šegarić leži mrtva na nekoliko metara od vrata.²⁴⁵ Kada je Neven Šegarić ponovo izašao iz podruma, video je kako teraju Stanu Vicković i Josipa Miljanića da kleknu i kako im je potom jedan vojnik u maskirnoj uniformi sa oznakom na rukavu na kojoj je pisalo "SAO Krajina" pucao u glavu. Posle toga, Krstu Šegarića su pretukla petorica ili šestorica vojnika u zelenim maskirnim uniformama sa oznakama SAO Krajine na rukavima i crvenim zvezdama na dugmetima, među kojima je bio Đuro Kosović, koga je Neven Šegarić prepoznao. Đuro Kosović je potom pucao Krsti Šegariću u potiljak. Vojnici koji su se tada nalazili napolju oko kuće bili su mešovita grupa vojnika JNA i vojnika u maskirnim uniformama sa oznakama SAO Krajine.²⁴⁶ Posle toga je Đuro Kosović, koristeći spisak stanovnika sela, ispitivao Nevena Šegarića o tome gde neki od njih stanuju i da li imaju

²⁴¹ Optužnica, par. 32.

²⁴² Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 158.

²⁴³ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 159, 169.

²⁴⁴ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 160.

²⁴⁵ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 161.

oružje. Kada je Neven Šegarić odgovorio da ne zna, Đuro Kosović je otišao. Posle toga je onaj vojnik koji je ubio Stanu Vicković i Josipa Miljanića naterao Nevena Šegarića i Željka Šegarića da stanu uza zid kuće, međutim, intervenisao je jedan "oficir JNA" i spečio ga da ih ubije. Vojnici su potom Ivicu Bilavera, Nevena Šegarića i Željka Šegarića odveli u Smilčić.²⁴⁷

110. Činjenice o kojima je presuđeno dalje pokazuju da se 18. novembra 1991. godine, kada je počeo napad na Škabrnju, Tomislav Šegarić sakrio u podrum kuće Petra Pavičića zvanog Pešo, zajedno sa približno 25-30 civila, među kojima je bilo žena, dece i starijih ljudi.²⁴⁸ Granatiranje je prestalo oko 12:30 časova i dvadesetak minuta je vladala tišina, a onda je Eva Šegarić izašla iz podruma. Ubrzo posle toga, Tomislav Šegarić je čuo neke ljude kako viču da svi izađu iz podruma, inače će u njega baciti ručne bombe. Ljudi su počeli da izlaze iz podruma s podignutim rukama. Napolju, kod ulaza u podrum, stajala je grupa od preko deset naoružanih "četnika" koji su bili sa tog područja i nosili maskirne uniforme i razne vrste kapa.²⁴⁹ Kako su ljudi izlazili iz podruma, tako su ih "četnici" odvlačili na stranu i ubijali. Neke ljude prvo su udarali kundacima pušaka, a potom ubijali. Posle toga su postrojili žene i decu i vređali ih, pitajući ih gde su im muškarci. Posle toga su ih naterali da idu pešice prema Ambaru, dok su im "četnici" pretili.²⁵⁰ Istog dana, ispred kuće Petra Pavičića u Škabrnji ubijeni su Jozo Brkić, Jozo Miljanić, Slavka Miljanić, Petar Pavičić, Mile Pavičić, Ilija Ražov, Kata Rogić zvana Soka, Ivica Šegarić, Rade Šegarić i Vice Šegarić. Počinioci tih ubistava bili su pripadnici lokalnih srpskih paravojskih jedinica koji su, zajedno s drugim snagama SAO Krajine, učestvovali u napadu na Škabrnju i koji su nosili maskirne uniforme i različite vrste kapa.²⁵¹

111. Činjenice o kojima je presuđeno isto tako pokazuju da je Ante Ražov ubijen 18. novembra 1991. godine u Škabrnji. On je bio premlaćen i odrekli su mu uvo, pa ga onda ubili hicem u glavu pred njegovom majkom. Ražov je bio pripadnik hrvatskih odbrambenih snaga u Škabrnji. Uprkos tome, on u trenutku kad je ubijen nije aktivno učestvovao u neprijateljstvima.²⁵² Istog dana, nekoliko "četnika" je ukrvalo Šimu Šegarića i Budu Šegarića u oklopni transporter JNA, koji se odvezao u pravcu Biljana. Njihova tela su kasnije predata njihovoj rodbini.²⁵³

²⁴⁶ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 162.

²⁴⁷ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 163.

²⁴⁸ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 146, 164.

²⁴⁹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 164.

²⁵⁰ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 165.

²⁵¹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 166.

²⁵² Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 170.

²⁵³ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 171.

112. Premda se činjenica br. 172, Činjenice o kojima je presuđeno III, odnosi na ubijanje Lucije/Lucke/Luce Šegarić i Grgice Šegarić zvana Maja, o kojima se već govori u gorenavedenim činjenicama br. 161 i 169, Činjenice o kojima je presuđeno III, ona se takođe odnosi na ubijanje sledećih civila u Škabrnji, Nadinu i Benkovcu 18. i 19. novembra 1991. godine: Ivana Babića, Luke Bilavera, Marije Brkić (rođene 1943), Marka Brkića, Željka Ćurkovića, Marije Dražine, Ane Jurić, Grga Jurića, Petra Jurića, Nike Pavičića, Josipa Perice, Ljube Perice, Ivana Ražova, Jele Ražov, Branka Rogića, Nikole Rogića, Petra Rogića, Kljaje Šegarića, Mare Žilić, Milke Žilić, Pavice Žilić, Roke Žilića, Tadije Žilića i Marka Župana.²⁵⁴ Te žrtve, osim Petra Rogića, ubili su pripadnici jedinica koje su učestvovala u napadu na Škabrnju i Nadin 18. i 19. novembra 1991. godine, među kojima su bile jedinice JNA i TO.²⁵⁵ Petar Rogić je ubijen u Benkovcu, nakon što je odveden iz Škabrnje.²⁵⁶ Sledeći pripadnici hrvatskih odbrambenih snaga koji su se nalazili u Škabrnji i Nadinu ubijeni su 18. i 19. novembra 1991. godine: Vladimir Horvat, Nediljko Jurić, Slavko Miljanić, Gašpar Perica, Ante Ražov, Marko Rogić, Bude Šegarić, Miljenko Šegarić, Šime Šegarić, Nediljko Škara i Stanko Vicković. Ante Ražov, Šime Šegarić, Miljenko Šegarić, Vladimir Horvat, Gašpar Perica i Marko Rogić nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima u vreme kad su ubijeni. Te žrtve, osim Šime Šegarića i Miljenka Šegarića, ubili su pripadnici jedinica koje su učestvovala u napadu na Škabrnju i Nadin 18. i 19. novembra 1991. godine, među kojima su bile jedinice JNA i TO. Miljenko Šegarić je ubijen u Benkovcu od strane neidentifikovanih počinilaca, nakon što je odveden iz Škabrnje. Šime Šegarić je ubijen u Kninu od strane neidentifikovanih počinilaca, nakon što su ga pripadnici paravojske stavili u jedan oklopni transporter JNA u Škabrnji.²⁵⁷

113. Pretresno veće će sada razmotriti dokaze koji su mu predloženi u vezi s tim događajima. **Luka Brkić**, Hrvat iz Škabrnje,²⁵⁸ rekao je da su u julu 1991. godine lokalni Srbi počeli postavljati barikade na putevima na celom području Škabrnje.²⁵⁹ Meštani su u leto 1991. godine formirali jednu jedinicu rezervne policije, koja je kasnije bila poznata kao "seoska straža", s namerom da se rasporede na nekoliko kontrolnih punktova i čuvaju

²⁵⁴ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 172.

²⁵⁵ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 173.

²⁵⁶ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 174. Iako se u ovoj činjenici o kojoj je presuđeno govori o neidentifikovanim počinocima, taj deo je ovde izostavljen zbog zaključka Pretresnog veća u vezi s pripadnošću počinilaca iznetom u poglavlju 3.1.7.

²⁵⁷ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 175.

²⁵⁸ P1803 (Luka Brkić, izjava svedoka, 22. septembar 2000. godine), str. 1-2; P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3224, 3424.

²⁵⁹ P1803 (Luka Brkić, izjava svedoka, 22. septembar 2000. godine), str. 2.

Škabrnju.²⁶⁰ Seoska straža u Ambaru imala je 21 pripadnika i bila je u sastavu TO. Pripadnici straže, uključujući svedoka, uniforme su dobili otprilike mesec dana pre napada na Škabrnju, a oružje, između ostalog, lovačke puške, nekoliko dana pre napada.²⁶¹

114. **Marko Miljanić**, koji je od maja 1991. radio u hrvatskom MUP-u u Zadru,²⁶² rekao je u svedočenju da je u septembru 1991. godine dobio zadatak da organizuje civilnu zaštitu u Škabrnji i Zemunik Gornjem, u opštini Zadar.²⁶³ U skladu s tim, on je organizovao zaštitu u Istoku, zaseoku sela Zemunik Gornji naseljenom Hrvatima, i u Škabrnji, u koju je bilo uključeno oko 240 meštana, pripadnika rezervne policije i dobrovoljaca.²⁶⁴ Ti ljudi nisu imali vojnog iskustva i bili su samo delimično naoružani.²⁶⁵ U Škabrnji nije bilo ZNG-a, specijalne policije ni "ustaških" jedinica.²⁶⁶ Pretresno veće je takođe uzelo u obzir dokaze o tome koje su srpske oružane snage bile prisutne u Škabrnji, čiji prikaz se daje u poglavlju 3.1.7.

115. Miljanić je od očevidaca čuo da je u zaseoku na ulazu u Škabrnju ubijeno otprilike 20 civila.²⁶⁷ Pripadnici JNA ili paravojnih formacija izvukli su civile iz podruma i, kako je čuo, neke od njih ubili na licu mesta, a druge koristili kao živi štit ispred tenkova JNA.²⁶⁸ Izvesni Šegarić, a kasnije i Miljanićeva majka, koji su oboje prisustvovali ubijanju, rekli su svedoku da su otprilike u 11:30 časova ljudi od kojih su neki nosili maske, a nekima su lica bila obojena u crno izvukli svedokovog oca Josu Miljanića, Krstu Šegarića, Stanu Vicković i Lucu Šegarić iz podruma u kom se skrivali i ubili ih.²⁶⁹ Svedok je osim toga rekao da su 18. novembra 1991. godine ubijeni Ante Ražov, Kata Rogić i Željko Ćurković, koji su bili

²⁶⁰ P1803 (Luka Brkić, izjava svedoka, 22. septembar 2000. godine), str. 2-3; P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3225-3226, 3386, 3391.

²⁶¹ P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3225-3226, 3387-3388.

²⁶² P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 1-2; P95 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Milošević*, 14. jul 2003. godine), str. 24328-24329, 24338, 24361; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2860, 2883, 2897-2898, 2903, 2909.

²⁶³ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 2; P95 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Milošević*, 14. jul 2003. godine), str. 24330; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2883, 2910.

²⁶⁴ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 2; P95 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Milošević*, 14. jul 2003. godine), str. 24333, 24338, 24341, 24361; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2864-2865, 2888-2890, 2897, 2908.

²⁶⁵ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 2; P95 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Milošević*, 14. jul 2003. godine), str. 24341-24342; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2864, 2889; Marko Miljanić, T. 2363-2364.

²⁶⁶ P95 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Milošević*, 14. jul 2003. godine), str. 24363; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2899.

²⁶⁷ P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2920.

²⁶⁸ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 5; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2913.

²⁶⁹ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 4, 6; P95 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Milošević*, 14. jul 2003. godine), str. 24344, 24346; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2881, 2914, 2924; Marko Miljanić, T. 2393; P100 (Dokumentacija uvida u vezi sa Škabrnjom, Dragan Miljuš, 21. novembar 1991. godine).

nenoružani.²⁷⁰ Svedok je u svedočenju takođe izneo podatke koji se podudaraju s činjenicom br. 169, Činjenice o kojima je presuđeno III.²⁷¹

116. Dana 18. novembra 1991. godine, **Luka Brkić** je, dok je bio ispred svoje kuće, čuo kako vojnici i "četnici", koji su bili na otprilike 130 metara od njega, viču i govore "dohvati ga". Svedok je kasnije saznao da su u trenutku kad se to dešavalo s druge strane šupe koja je stajala između njegove kuće i kuće Marka Brkića ubijeni Marko Brkić, njegova supruga Marija, Stanko Vicković i jedan čovek koji se prezivao Šegarić.²⁷² Prema svedokovim rečima, tog jutra su, približno u isto vreme, ubijeni i neki pripadnici seoske straže, među kojima i Bude Šegarić, Šime Šegarić, Marko Rogić, Slavko Miljanić zvani Čave i Ante Ražov. On nije video kad su ti ljudi ubijeni, mada se to dešavalo na svega 20 metara od njega. Na otprilike 70-80 metara od svedokove kuće ubijen je jedan od ljudi koji su stražarili na kontrolnom punktu, Šegarić, koji se u tom trenutku povlačio.²⁷³

117. **Tomislav Šegarić**, Hrvat iz Škabrnje koji je 1991. imao 15 godina,²⁷⁴ rekao je da je u jutarnjim časovima 18. novembra 1991. godine čuo tenkove kako se približavaju selu i da je zatim počelo granatiranje. Kad je shvatio da gađaju kuće, svedok je pobjegao iz svoje kuće, a njegov otac je tamo ostao. Svedok je trčao otprilike dva kilometra glavnim putem koji vodi prema centru mesta, a pucnjava i granatiranje su se za to vreme nastavili.²⁷⁵ Svedok je u svedočenju takođe izneo podatke koji se podudaraju s činjenicama br. 164-166, Činjenice o kojima je presuđeno III. Osim toga, svedok je u svedočenju rekao da je na zemlji video leš Peše Pavičića. Svedok je takođe video kako je tenk pregazio leš jedne žene koju je poznao, Kate Rogić. Svedok je rekao da je u napadu na Škabrnju 18. novembra 1991. godine izgubio devet članova šire porodice, između ostalog, dedu i tri strica/ujaka/teče.²⁷⁶

118. **Neven Šegarić**, Hrvat iz Škabrnje koji je 1991. imao 11 godina,²⁷⁷ rekao je da je sredinom oktobra većina seljana napustila Škabrnju zbog snajperskih dejstava, ali da su se vratili kad su čuli da je potpisan sporazum o prekidu vatre. Vojne aktivnosti na tom području su se, kako se svedok sećao, kasnije intenzivirale i broj vojnika "JNA" i aviona i helikoptera

²⁷⁰ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 6; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2881, 2914, 2924; Marko Miljanić, T. 2393; P100 (Dokumentacija uvida u vezi sa Škabrnjom, Dragan Miljuš, 21. novembar 1991. godine).

²⁷¹ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 4; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2912, 2920.

²⁷² P1803 (Luka Brkić, izjava svedoka, 22. septembar 2000. godine), str. 3-4; P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3398.

²⁷³ P1803 (Luka Brkić, izjava svedoka, 22. septembar 2000. godine), str. 4.

²⁷⁴ P1764 (Tomislav Šegarić, izjava svedoka, 28. septembar 2000. godine), str. 1-2.

²⁷⁵ P1764 (Tomislav Šegarić, izjava svedoka, 28. septembar 2000. godine), str. 2-3.

²⁷⁶ P1764 (Tomislav Šegarić, izjava svedoka, 28. septembar 2000. godine), str. 3-5.

koji su preletali to područje bio je veći nego obično. Selo je čuvala rezervna policija.²⁷⁸ Svedok je, s nekoliko članova svoje porodice, nekoliko dana pre 18. novembra 1991. godine proveo u podrumu kuće svog strica.²⁷⁹

119. U vezi s incidentima od 18. novembra 1991. godine, svedok je u svedočenju izneo podatke koji se podudaraju s činjenicama br. 158-163, Činjenice o kojima je presuđeno III.²⁸⁰ Osim toga, u svedočenju je rekao da je 18. novembra 1991. godine oko 07:30 časova u Gornjem Zemuniku, u opštini Zadar, video jedan tenk i da je otišao da to kaže svom ocu, koji je zatim otišao na svoje stražarsko mesto, zajedno s još jednim stražarom, a svedoku rekao da ostane u podrumu. Prema svedokovim rečima, nakon što su vojnici "JNA" opisani u činjenici br. 160, Činjenice o kojima je presuđeno III, otišli, "četnici" su pretresli kuću u potrazi za puškama i pištoljima i na drugom spratu pronašli lovačke puške.²⁸¹ Đuro Kosović, kog je svedok prepoznao i za kog je znao da je iz Smokovića, u opštini Zadar, svedoku je, nakon što je ubio njegovog dedu, pokazao jednu knjigu i tražio da mu kaže da li prepoznaje neka od imena u njoj, raspitujući se gde ti ljudi žive i da li imaju oružje. Svedok je o tim ljudima koji su nosili oznake SAO Krajine govorio kao o "četnicima".²⁸²

120. **Boško Brkić**, Hrvat iz sela Škabrnja,²⁸³ rekao je da je 18. novembra 1991. godine, kad su selo napale snage koje je predvodila JNA, on tamo živeo sa svojom porodicom. Svedok je napustio selo, ali je čuo da su neki seljani pogubljeni. Zorka Brkić, njegova strina/tetka, ispričala mu je da su ljudi u uniformama JNA, koji su nosili maske ili su im lica bila obojena u crno, postrojili njenog supruga, sina i snahu/zaovu uza zid i streljali ih.²⁸⁴

121. **Ivan Jelić**, radnik komunalnog preduzeća u Zadru, koji je 1991. bio zadužen za asanaciju na području opštine Zadar,²⁸⁵ rekao je da je 23. novembra 1991. godine dobio zadatak da se sastane s predstavnicima JNA i preuzme tela 35 seljana iz Škabrnje. Sastanku je prisustvovalo oko 40 naoružanih vojnika JNA, kao i četiri ili pet naoružanih "četnika" koji su, kako se činilo, bili glavni. "Četnici" nisu bili u uniformama, ali je Jelić kod najmanje jednog od njih na ruci primetio oznaku s belim orlom raširenih krila na crvenoj podlozi.

²⁷⁷ P1788 (Neven Šegarić, izjava svedoka, 28. septembar 2000. godine), str. 1-2; P1791 (Neven Šegarić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29. mart 2006. godine), str. 2830, 2854.

²⁷⁸ P1788 (Neven Šegarić, izjava svedoka, 28. septembar 2000. godine), str. 2-3; P1791 (Neven Šegarić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29. mart 2006. godine), str. 2835-2836.

²⁷⁹ P1788 (Neven Šegarić, izjava svedoka, 28. septembar 2000. godine), str. 2.

²⁸⁰ P1788 (Neven Šegarić, izjava svedoka, 28. septembar 2000. godine), str. 2-5; P1791 (Neven Šegarić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29. mart 2006. godine), str. 2834-2836, 2841-2842, 2855-2857.

²⁸¹ P1788 (Neven Šegarić, izjava svedoka, 28. septembar 2000. godine), str. 3; P1791 (Neven Šegarić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29. mart 2006. godine), str. 2834-2835, 2856.

²⁸² P1788 (Neven Šegarić, izjava svedoka, 28. septembar 2000. godine), str. 3-4.

²⁸³ P75 (Boško Brkić, izjava svedoka, 20. mart 2002. godine), str. 1- 2.

²⁸⁴ P75 (Boško Brkić, izjava svedoka, 20. mart 2002. godine), str. 2.

Primopredaju tela vodio je major Dušan Dragičević, šef tročlane komisije o kojoj je Jelić govorio kao o srpskom timu za asanaciju.²⁸⁶ Dragičević je bio u zelenoj uniformi JNA.²⁸⁷ On je Jeliću predao dva rukom pisana dokumenta od po jedne stranice, koja su oba nosila datum 21/22. novembar 1991. godine, i sadržala spiskove sa ukupno 35 tela, za koja je bilo navedeno da su sva u civilnoj odeći, osim jednog, koje je u uniformi.²⁸⁸ U delimično nečitkoj belešci na jednoj stranici spiska kaže se da su pokojnici ubijeni 18. novembra 1991. godine, da su u Škabrnju i Nadin rano ujutro upali "četnici", rezervisti i redovna vojska i da nije bilo borbe.²⁸⁹ Jelić je rekao da su tela bila u crnim vrećama za tela, u jednom vojnom i dva civilna kamiona. Tela su pretovarena u manje kamione i odvezena u bolnicu u Zadru, gde su identifikovana od strane članova porodica i drugih ljudi koji su poznavali žrtve, a potom odneta na obdukciju.²⁹⁰ Prema Jelićevim rečima, tokom napada od 18. novembra 1991. godine stradao je i jedan čovek od 95 godina, koga je pregazio tenk, ali njegovo telo nije pronađeno.²⁹¹

122. Dana 26. novembra 1991. godine, Jelić je ponovo dobio zadatak da se na istom mestu sastane s JNA i preuzme deset tela: sedam iz Nadina i tri iz Škabrnje.²⁹² Na tom sastanku nisu bili isti vojnici kao na prvom.²⁹³ Tela su odneta na identifikaciju i obdukciju na isti način kao i pre.²⁹⁴ Na spisku koji je Jeliću predat na tom sastanku za svih deset tela se kaže da su u civilnoj odeći, a za jedno od tela iz Škabrnje da pripada osobi koja je umrla prirodnom smrću.²⁹⁵ U telefaksu koji je Medicinski centar Šibenik 27. novembra 1991. godine poslao preduzeću u kom je Jelić radio navode se imena tri civila iz Škabrnje koji su streljani u Kninu: Bude Šegarića, Šime Šegarića i Petra Rogića.²⁹⁶ Sledeći sastanak u vezi s primopredajom tela bio je zakazan za 5. decembar 1991. godine. Tom sastanku je prisustvovao Joso Matešić, koji

²⁸⁵ P1739 (Ivan Jelić, izjava svedoka, 26. septembar 2000. godine), str. 2.

²⁸⁶ P1739 (Ivan Jelić, izjava svedoka, 26. septembar 2000. godine), str. 2; P1741 (Ivan Jelić, izjava svedoka, 17. mart 2006. godine), str. 2; P1746 (Video-snimak leševa iz Škabrnje i Nadina, s komentarima jednog nepoznatog čoveka i Ivana Jelića), str. 2.

²⁸⁷ P1739 (Ivan Jelić, izjava svedoka, 26. septembar 2000. godine), str. 2.

²⁸⁸ P1739 (Ivan Jelić, izjava svedoka, 26. septembar 2000. godine), str. 3; P1741 (Ivan Jelić, izjava svedoka, 17. mart 2006. godine), str. 2; P1743 (Članak u kojem je objavljen spisak leševa iz Škabrnje, 30. novembar 1991. godine); P1744 (Spisak 12 leševa iz Škabrnje, 21. i 22. novembar 1991. godine); P1745 (Spisak 23 leša iz Škabrnje, 21. i 22. novembar 1991. godine).

²⁸⁹ P1745 (Spisak 23 leša iz Škabrnje, 21. i 22. novembar 1991. godine), str. 2.

²⁹⁰ P1739 (Ivan Jelić, izjava svedoka, 26. septembar 2000. godine), str. 3; P1746 (Video-snimak leševa iz Škabrnje i Nadina, s komentarima jednog nepoznatog čoveka i Ivana Jelića), 1:20:40-1:21:30, 1:22:30-1:23:20.

²⁹¹ P1746 (Video-snimak leševa iz Škabrnje i Nadina, s komentarima jednog nepoznatog čoveka i Ivana Jelića), transkript, str. 2.

²⁹² P1739 (Ivan Jelić, izjava svedoka, 26. septembar 2000. godine), str. 3; P1746 (Video-snimak leševa iz Škabrnje i Nadina, s komentarima jednog nepoznatog čoveka i Ivana Jelića), transkript, str. 2-3.

²⁹³ P1739 (Ivan Jelić, izjava svedoka, 26. septembar 2000. godine), str. 3.

²⁹⁴ P1739 (Ivan Jelić, izjava svedoka, 26. septembar 2000. godine), str. 3; P1746 (Video-snimak leševa iz Škabrnje i Nadina, s komentarima jednog nepoznatog čoveka i Ivana Jelića), 1:33:13-1:34:05.

²⁹⁵ P1741 (Ivan Jelić, izjava svedoka, 17. mart 2006. godine), str. 2-3; P1748 (Spisak leševa iz Nadina i Škabrnje, 25. novembar 1991. godine).

²⁹⁶ P1741 (Ivan Jelić, izjava svedoka, 17. mart 2006. godine), str. 3; P1750 (Medicinski centar Šibenik, telefaks sa spiskom ubijenih civila iz Škabrnje, poslat u Zadar, 27. novembar 1991. godine).

je radio za Jelića, ali ne i sam Jelić.²⁹⁷ Prema izveštaju koji je potpisao Joso Matešić, po dojavu Komande Garnizona Benkovac, tim za asanaciju izašao je 5. decembra 1991. godine na lice mesta u selu Škabrnja i pronašao tri leša, jedan muški i dva ženska, koji su svi bili u civilnoj odeći, i za jednu od tih žena, staru približno 75 godina, utvrdio da je umrla prirodnom smrću. Druga dva leša pripadala su licima starim približno 70 godina, za koja se u izveštaju ne navodi uzrok smrti.²⁹⁸

123. Pretresnom veću su u vezi s tim incidentom predočeni i drugi dokumentarni dokazi. Dana 8, odnosno 11. marta 1992. godine, kapetan korvete Simo Rosić i major Milivoj Ostojić iz organa bezbednosti podneli su izveštaje organu bezbednosti 9. korpusa i 180. motorizovane brigade JNA, u kojima su naveli da su, putem obavljenih informativnih razgovora i uvidom u borbene dokumente jedinice, došli do saznanja da su ubistva civila u Škabrnji 18. i 19. novembra 1991. godine izvršili dobrovoljci iz Srbije, koji su bili pripadnici specijalne jedinice Štaba TO Benkovac, odnosno jedinica koje su učestvovala u borbi pod njihovom komandom.²⁹⁹ U jednom od izveštaja, komandir odeljenja TO Benkovac Ljubiša Vučićević optužuje se da je bacio bombu u podrum kuće izvesne Mande, u koji se sklonilo više civilnih lica.³⁰⁰

124. Mladić u svom dnevniku piše o razgovoru koji je 27. novembra 1991. godine vodio s pukovnikom Čečovićem, komandantom 180. motorizovane brigade, u kom su se dotakli ubijanja u Škabrnji. On navodi da je u Škabrnji poginulo 46 ljudi, pripadnika ZNG-a i civila, i da su i "babe" pucale iz lovačkih pušaka na vojsku.³⁰¹

125. Spisak smrtno stradalih koji je izdala opština Škabrnja (P99) i spisak koji je izdala Služba za patološku anatomiju Medicinskog centra Zadar (P1747) ukazuju na to da su sledeći ljudi umrli 18. novembra 1991. godine u Škabrnji: Joso Brkić, Joso Miljanić, Kata Rogić, Grgica Šegarić, Krsto Šegarić, Rade Šegarić, Vice Šegarić, Stana Vicković, Petar Pavičić, Marija Brkić, Marko Brkić, Grgo Jurić, Petar Jurić, Niko Pavičić, Josip Perica, Ljubo Perica, Ivan Ražov, Nikola Rogić, Mara Zilić,³⁰² Pavica Zilić i Roko Zilić.³⁰³ Smrt svih tih ljudi, osim

²⁹⁷ P1739 (Ivan Jelić, izjava svedoka, 26. septembar 2000. godine), str. 3.

²⁹⁸ P1749 (Spisak na kojem se navode tri leša iz Škabrnje, 5. decembar 2012. godine).

²⁹⁹ P1209 (Simo Rosić i Milivoj Ostojić, službena zabeleška u vezi s ubijanjem civila u Škabrnji i Nadinu, 8. mart 1992. godine); P1210 (Simo Rosić, dopuna saznanja o ubijanju civila u Škabrnji i Nadinu, 11. mart 1992. godine).

³⁰⁰ P1209 (Simo Rosić i Milivoj Ostojić, službena zabeleška u vezi s ubijanjem civila u Škabrnji i Nadinu, 8. mart 1992. godine), str. 2-3.

³⁰¹ D1474 (Izvod iz Mladićevih dnevnika), str. 7, 9.

³⁰² Pretresno veće ima u vidu da se godina rođenja Mare Žilić iz dokaznog predmeta P1747 (1914) ne podudara s onom iz dokaznog predmeta P99 (1915), ali bez obzira na to zaključuje da se ta dva dokumenta odnose na istu osobu.

³⁰³ P99 (Spisak hrvatskih vojnika i civila koji su smrtno stradali u Škabrnji, opština Škabrnja, 9. jul 2002. godine); P1747 (Medicinski centar Zadar, spisak smrtno stradalih lica s uzrokom smrti, 18. novembar 1991. godine).

dvoje, potvrđena je sudskomedicinskim dokazima.³⁰⁴ Na spisku iz dokaznog predmeta P1747 među stradalima se navode i sledeća lica: Šime Šegarić, Željko Čurković, Stanko Vicković, Marko Rogić, Slavko Miljanić, Ivica Šegarić, Ante Ražov, Mile Pavičić, Jela Jurić, Vladimir Horvat, Nediljko Škara, Gašpar Perica, Nediljko Jurić i Tadija Žilić.³⁰⁵ Smrt svih tih ljudi, osim dvoje, potvrđena je sudskomedicinskim dokazima.³⁰⁶ Na spisku iz dokaznog predmeta P99 među stradalima se navode još i sledeći civili: Luca Šegarić, Grgo Bilaver, Peka Bilaver, Dumica Gospić, Anica Jurić, Mirko Kardum, Jela Ražov i Milka Zilić.³⁰⁷ Smrt dvoje od tih ljudi potvrđena je sudskomedicinskim dokazima.³⁰⁸ Na spisku iz dokaznog predmeta P909 navedeni su i Marija Dražina i Marko Župan, za koje se kaže da su umrli 19. novembra 1991. godine u Škabrnji.³⁰⁹ Strane su postigle saglasnost o identitetu 39 lica, od kojih je većina među gorenavedenim žrtvama.³¹⁰ U sudskomedicinskim dokazima često se konkretno navodi uzrok smrti žrtava i daju se podaci o okolnostima smrti (npr. strelna rana iz neposredne blizine).

126. Pretresno veće napominje da tužilaštvo u Završnom pretresnom podnesku među žrtve ovog incidenta ubraja i roditelje Boška Brkića.³¹¹ Međutim, iz svedočenja Boška Brkića je

³⁰⁴ Zapisnici o obdukciji Jose Miljanića i Stane Vicković nisu uvršteni u spis. P512 (Tabelarni pregled dokumenata s dokazom o smrti, s komentarima Davora Strinovića), str. 26-34; P871 (Zapisnik o obdukciji leša Josipa Perice), str. 1-2; P874 (Zapisnik o obdukciji leša Marije Brkić, 23. novembar 1991. godine); P878 (Zapisnik o obdukciji leša Kate Rogić); P879 (Zapisnik o obdukciji leša Nikole Rogića); P885 (Zapisnik o obdukciji leša Ivana Ražova); P882 (Zapisnik o obdukciji leša Roke Žilića); P883 (Zapisnik o obdukciji leša Nike Pavičića), str. 1-2; P886 (Zapisnik o obdukciji leša Petra Jurića), str. 1-3; P887 (Zapisnik o obdukciji leša Ljube Perice), str. 1, 3; P889 (Zapisnik o obdukciji leša Krste Šegarića); P891 (Zapisnik o obdukciji leša Pavice Žilić); P892 (Zapisnik o obdukciji leša Mare Žilić); P893 (Zapisnik o obdukciji leša Jose Brkića, 24. novembar 1991. godine), str. 1, 3; P894 (Zapisnik o obdukciji leša Grge Jurića), str. 1, 3; P895 (Zapisnik o obdukciji leša Grgice Šegarić); P897 (Zapisnik o obdukciji leša Radeta Šegarića); P898 (Zapisnik o obdukciji leša Vice Šegarića); P900 (Zapisnik o obdukciji leša Marka Brkića, 25. novembar 1991. godine); P904 (Zapisnik o obdukciji leša Petra Pavičića), str. 1-3.

³⁰⁵ P1747 (Medicinski centar Zadar, spisak smrtno stradalih lica s uzrokom smrti, 18. novembar 1991. godine).

³⁰⁶ Zapisnici o obdukciji Jele Jurić i Nediljka Jurića nisu uvršteni u spis. P873 (Zapisnik o obdukciji leša Šime Šegarića, bez datuma); P875 (Zapisnik o obdukciji leša Željka Čurkovića, 23. novembar 1991. godine), str. 1, 3; P876 (Zapisnik o obdukciji leša Vladimira Horvata), str. 1-2; P877 (Zapisnik o obdukciji leša Stanka Vickovića); P880 (Zapisnik o obdukciji leša Marka Rogića); P881 (Zapisnik o obdukciji leša Nediljka Škare); P888 (Zapisnik o obdukciji leša Perice Gašpara), str. 1-3; P890 (Zapisnik o obdukciji leša Tadije Žilića); P896 (Zapisnik o obdukciji leša Slavka Miljanića), str. 1-2; P901 (Zapisnik o obdukciji leša Mileta Pavičića), str. 1, 3; P902 (Zapisnik o obdukciji leša Ivce Šegarića); P903 (Zapisnik o obdukciji leša Ante Ražova), str. 1, 3; P908 (Zapisnik o uviđaju u Škabrnji, 6. april 1996. godine); P910 (Spisak lica koja su ubijena u Škabrnji, 5. decembar 1991. godine).

³⁰⁷ P99 (Spisak hrvatskih vojnika i civila koji su smrtno stradali u Škabrnji, opština Škabrnja, 9. jul 2002. godine).

³⁰⁸ Sudskomedicinski dokazi postoje za Jelu Ražov i Lucu Šegarić. P907 (Zapisnik o obdukciji leša Jele Ražov); P908 (Zapisnik o uviđaju u Škabrnji, 6. april 1996. godine), str. 22-24; P910 (Spisak lica koja su ubijena u Škabrnji, 5. decembar 1991. godine). Sudskomedicinski dokazi za Lucu Šegarić ukazuju na to da je umrla nasilnom smrću pre 6. aprila 1992. godine.

³⁰⁹ P909 (Spisak lica koja su ubijena 19. novembra 1991. godine), str. 1.

³¹⁰ To su Jozo Brkić, Josip Miljanić, Jozo Miljanić, Petar Pavičić, Ilija Ražov, Kata Rogić zvana Soka, Grgica Šegarić zvana Maja, Krsto Šegarić, Lucija Šegarić, Rade Šegarić, Vice Šegarić, Stana Vicković, Ivan Babić, Marija Brkić, Marko Brkić, Željko Čurković, Marija Dražina, Šime Ivković, Marko Ivković, Ana Jurić, Grge Jurić, Petar Jurić, Jozo Miljanić, Noko/Niko Pavičić, Pešo Pavičić, Josip Perić, Joso Perica, Ljubo Perica, Ivan Ražov, Jela Ražov, Branko Rogić, Nikola Rogić, Peter Rogić, Kljajo Šegarić, Mara Zilić, Milka Zilić, Pavica Zilić, Roko Zilić, Tadija Zilić i Marko Župan. V. Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; Prvi zajednički zahtev za prihvatanje činjenica usaglašenih od strane tužilaštva i Stanišićeve odbrane, 16. februar 2010. godine, Dodatak A, Deo D; T. 11277.

³¹¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 441.

jasno da su njegovi roditelji početkom decembra 1991. još bili živi i da su pronađeni mrtvi tek 11. marta 1992. godine uveče.³¹² Pretresno veće stoga za potrebe donošenja ovog zaključka neće uzeti u obzir te dve osobe. Dokazi dalje ukazuju na mogućnost da Marija Dražina i Marko Župan nisu ubijeni u Škabrnji 18. novembra 1991. godine, nego nekog drugog datuma. Shodno tome, Pretresno veće neće dalje razmatrati pitanje njihove smrti u vezi s ovim incidentom. Naposljetku, Pretresno veće napominje da, iako su Petar Rogić, Šime Šegarić i Bude Šegarić ubijeni, kao što je zaključeno u poglavlju 3.1.7, ta ubistva nisu izvršena 18. novembra 1991. godine u Škabrnji, zbog čega Veće u vezi s ovim incidentom neće razmatrati ni pitanje njihove smrti.

127. Pretresno veće napominje da se činjenice o kojima je presuđeno u principu podudaraju s dokazima koji su mu predočeni u vezi s navodima o ubijanju u Škabrnji 18. novembra 1991. godine. Osim toga, Pretresno veće smatra da su gorepomenuti svedoci koje je saslušalo u vezi s ovim incidentom verodostojni i pouzdani. Kad je reč o Nevenu Šegariću, Pretresno veće ima u vidu da je on 1991. imao svega 11 godina. Međutim, s obzirom na to da je bio očevidac određenih događaja i da njegovo svedočenje ne sadrži nedoslednosti, Pretresno veće se oslonilo na podatke koje je on u njemu izneo.

128. Pretresno veće podseća na belešku iz Mladićevih dnevnika (D1474) iz koje sledi da su, prema Mladićevom navodnom razgovoru s komandantom 180. motorizovane brigade pukovnikom Čečovićem, u Škabrnji i "babe" pucale na vojsku. Pretresno veće smatra da je ta beleška neodređena u pogledu ljudi na koje se odnosi i drugih okolnosti i da nije jasno da li je ta informacija, u potpunosti ili delimično, dobijena od pukovnika Čečovića i, ako jeste, iz kog ju je izvora on dobio. Osim toga, dokazi o ubijanju starijih ljudi u Škabrnji zapravo pružaju drugačiju sliku, naime, da su ti ljudi bili nenaoružani i da su ubijeni dok su se skrivali u podrumima ili ležali u krevetu. Pretresno veće stoga smatra da ta beleška iz dnevnika ima malu dokaznu vrednost u pogledu toga da li su ljudi koji su 18. novembra 1991. godine ubijeni u Škabrnji pucali na počinioce ili da je uopšte nema. U odsustvu ikakvih potkrepljujućih dokaza, i s obzirom na dokaze o suprotnom, Pretresno veće se u tom pogledu nije oslonilo na dokazni predmet D1474.

129. Pretresno veće dalje napominje da se spisak smrtno stradalih koji je izdala opština Škabrnja (P99) i spisak preminulih i uzroka njihove smrti koji je izdao Medicinski centar Zadar (P1747) ne podudaraju u pogledu toga da li su određene žrtve imale civilni status ili status borca. Budući da je dokument iz dokaznog predmeta P1747 sačinila Služba za

³¹² P75 (Boško Brkić, izjava svedoka, 20. mart 2002. godine), str. 3.

patološku anatomiju Medicinskog centra Zadar i da je nejasno na osnovu čega je za ljude koji su u njemu navedeni utvrđeno da su bili civili, Pretresno veće se neće osloniti na podatak o tome da li su žrtve imale civilni status ili status borca naveden u tom dokaznom predmetu.

130. Pretresno veće će sada doneti zaključke u vezi s tim incidentima.

131. Pretresno veće zaključuje da su 18. novembra 1991. godine sledeći civili ubijeni nakon što su izašli iz podruma kuće Slavka Šegarića u Ambaru: Stana Vicković, Josip Miljanić i Krsto Šegarić.³¹³ Lucija Šegarić je ostala u podrumu i ubijena je kad je jedan "četnik" ispalio rafal iz vatrenog oružja u podrum.³¹⁴ Jedan vojnik u maskirnoj uniformi sa oznakom na rukavu na kojoj je pisalo "SAO Krajina" naterao je zatim Stanu Vicković i Josipa Miljanića da kleknu i pucao im je u glavu. Jedan drugi vojnik u takvoj uniformi, Đuro Kosović, koji je bio iz Smokovića, u opštini Zadar, pucao je potom Krsti Šegariću u potiljak. Počinioci ubistva Lucije Šegarić, Stane Vicković, Josipa Miljanića i Krste Šegarića bili su pripadnici TO, uključujući TO Benkovac, koji je bio potčinjen JNA, kao i dobrovoljci iz Srbije i Bosne i Hercegovine, koji su se pridružili TO-u Benkovac.³¹⁵ Lucija Šegarić, Krsto Šegarić i Stana Vicković bili su hrvatske nacionalnosti.³¹⁶ Josip Miljanić je takođe bio hrvatske nacionalnosti.³¹⁷

132. Pretresno veće zaključuje da je 18. novembra 1991. godine Grgica Šegarić zvana Maja, žena u devedesetim godinama koja je bila nemoćna jer je pretrpela moždani udar, ubijena iz vatrenog oružja u svom krevetu u kući Mileta Šegarića u Ambaru.³¹⁸ Grgica Šegarić zvana Maja bila je hrvatske nacionalnosti.³¹⁹ Grgicu Šegarić zvanu Maja iz vatrenog oružja su ubili pripadnik/pripadnici jedne ili više sledećih grupa koje su 18. novembra 1991. godine napale Škabrnju: JNA; TO, uključujući TO Benkovac, koji je bio potčinjen JNA; dobrovoljačkih grupa iz Srbije i Bosne i Hercegovine, koje su se pridružile TO-u Benkovac; i lokalnih srpskih paravojnih jedinica (v. poglavlje 3.1.7).

³¹³ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 158, 160, i svedočenja Marka Miljanića i Nevena Šegarića. Pretresno veće ima u vidu da se svedočenje Marka Miljanića u jednom delu ne podudara s činjenicom br. 158, Činjenice o kojima je presuđeno III, i svedočenjem Nevena Šegarića, jer je Marko Miljanić rekao da je njegov otac Joso Miljanić bio jedan od ljudi koji su se skrivali u podrumu, dok se u činjenici br. 158, Činjenice o kojima je presuđeno III, i svedočenju Nevena Šegarića za Josu Miljanića ne kaže da je bio u podrumu. Kao što je rečeno gore u tekstu, Pretresno veće se oslanja na prikaz Nevena Šegarića i daje mu prednost pred svedočenjem Marka Miljanića, pošto se ono velikim delom zasniva na dokazima iz druge ruke.

³¹⁴ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 161.

³¹⁵ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 155 (v. deo koji se bavi područjem Knina u poglavlju 3.1.7) i svedočenje Nevena Šegarića.

³¹⁶ P99 (Spisak hrvatskih vojnika i civila koji su smrtno stradali u Škabrnji, opština Škabrnja, 9. jul 2002. godine).

³¹⁷ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 138, 160 i svedočenje Nevena Šegarića.

³¹⁸ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 159, 169, 172, 173; svedočenja Marka Miljanića i Nevena Šegarića; i sudskomedicinski dokazi.

³¹⁹ P99 (Spisak hrvatskih vojnika i civila koji su smrtno stradali u Škabrnji, opština Škabrnja, 9. jul 2002. godine).

133. Pretresno veće zaključuje da su 18. novembra 1991. godine pripadnici lokalnih srpskih paravojskih jedinica ubili Josu/Jozu Brkića, Iliju Ražova, Radeta Šegarića i Vicu Šegarića, nakon što su ovi izašli iz podruma kuće Petra Pavičića zvanog Pešo u Škabrnji, zajedno sa sledećim ljudima, koji su kasnije takođe pronađeni ispred te kuće: Jozom Miljanićem,³²⁰ Slavkom Miljanić, Petrom Pavičićem, Miletom Pavičićem, Katom Rogić zvanom Soka³²¹ i Ivicom Šegarićem.³²² Neke od tih civila koji su se skrivali u podrumu su, pre nego što su ubijeni, udarali kundacima pušaka. Žrtve su bile hrvatske nacionalnosti.³²³

134. Pretresno veće zaključuje da su 18. novembra 1991. godine jedan ili više pripadnika JNA; TO, uključujući TO Benkovac, koji je bio potčinjen JNA; dobrovoljačkih grupa iz Srbije i Bosne i Hercegovine, koje su se pridružile TO-u Benkovac; i/ili lokalnih srpskih paravojskih jedinica (v. poglavlje 3.1.7) ubili sledeća lica, pod okolnostima koje isključuju mogućnost kolateralne štete ili nesrećnog slučaja: Antu Ražova, Željka Ćurkovića, Mariju Brkić, Petra Jurića, Niku Pavičića, Josipa Pericu, Ljubu Pericu, Ivana Ražova, Jelu Ražov, Nikolu Rogića, Maru Žilić, Marka Brkića, Roku Žilića, Grgu Jurića i Tadiju Žilića.³²⁴ Ta lica su bila hrvatske nacionalnosti.³²⁵ Željko Ćurković je u trenutku kad je ubijen bio nenaoružan.³²⁶ Ante Ražov, iako je bio pripadnik hrvatskih odbrambenih snaga u Škabrnji, 18. novembra 1991. godine, u trenutku kad je ubijen, nije aktivno učestvovao u neprijateljstvima.³²⁷ Ostatak tih ljudi činili su civili.³²⁸

135. Pretresnom veću su predočeni i dokazi o smrti drugih ljudi 18. novembra 1991. godine u Škabrnji. Međutim, Veće smatra da postoji razumna mogućnost da njihova smrt predstavlja kolateralnu štetu ili da je nastupila nesrećnim slučajem.³²⁹ Pretresno veće stoga neće dalje razmatrati pitanje smrti Jele Jurić, Grge Bilavera, Peke Bilaver, Ane Brkić, Dumice Gospić, Anice Jurić, Mirka Karduma, Milke Žilić i Pavice Žilić u vezi s ovim incidentom.

³²⁰ Pretresno veće ima u vidu da je ime Jose Miljanića, o kom svedok Marko Miljanić govori kao o svom ocu, koji je ubijen zajedno s Krstom Šegarićem, Stanom Vicković i Lucom Šegarić, slično imenu Joze Miljanića, za kog se u činjenici br. 166, Činjenice o kojima je presuđeno III, navodi da je ubijen ispred kuće Petra Pavičića. Pretresno veće osim toga ima u vidu da su strane postigle saglasnost o identitetu ta dva čoveka, iz čega proizlazi da su ih smatrale različitim osobama. Na osnovu tih okolnosti, Pretresno veće zaključuje da se radi o dve različite osobe.

³²¹ Pretresno veće ima u vidu svedočenje svedoka Tomislava Šegarića da je Kata Rogić, kad je tenk pregazio njeno telo, već bila mrtva.

³²² Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 164-166; svedočenje Tomislava Šegarića; i sudskomedicinski dokazi.

³²³ P99 (Spisak hrvatskih vojnika i civila koji su smrtno stradali u Škabrnji, opština Škabrnja, 9. jul 2002. godine); Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 138.

³²⁴ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 170, 172 173; svedočenja Marka Miljanića i Luke Brkića; i sudskomedicinski dokazi.

³²⁵ P99 (Spisak hrvatskih vojnika i civila koji su smrtno stradali u Škabrnji, opština Škabrnja, 9. jul 2002. godine); Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 138.

³²⁶ Svedočenje Marka Miljanića.

³²⁷ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 170.

³²⁸ P99 (Spisak hrvatskih vojnika i civila koji su smrtno stradali u Škabrnji, opština Škabrnja, 9. jul 2002. godine).

³²⁹ P99 (Spisak hrvatskih vojnika i civila koji su smrtno stradali u Škabrnji, opština Škabrnja, 9. jul 2002. godine); P1747 (Medicinski centar Zadar, spisak smrtno stradalih lica s uzrokom smrti, 18. novembar 1991. godine).

136. Pretresno veće zaključuje da su sledeća lica ubijena u Škabrnji 18. novembra 1991. godine: Marko Rogić, Slavko Miljanić zvaní Ćave, Vladimir Horvat, Nediljko Škara, Nediljko Jurić, Gašpar Perica i Stanko Vicković.³³⁰ Ti ljudi su bili pripadnici hrvatskih odbrambenih snaga, s tim da Gašpar Perica, Marko Rogić i Vladimir Horvat nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima u trenutku kad su ubijeni.³³¹ Sudskomedicinska dokumentacija za Stanka Vickovića ukazuje na to da je ubijen iz neposredne blizine. Pretresno veće zaključuje da su te ljude, pod okolnostima koje isključuju mogućnost kolateralne štete ili nesrećnog slućaja, ubili pripadnik/pripadnici jedne ili više grupa koje su 18. novembra 1991. godine napale Škabrnju (v. poglavlje 3.1.7). Te četiri osobe su bile hrvatske nacionalnosti.³³²

137. Pretresno veće će dalje razmotriti ta ubistva u Škabrnji od 18. novembra 1991. godine u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

*3.1.6 Ubistvo deset civila u Marinoviću, zaseoku sela Bruška, 21. decembra 1991. godine
(Optužnica, par. 35)*

138. Prema Optužnici, 21. decembra 1991. godine, srpske snage (definisane u paragrafu 6 Optužnice), konkretno pripadnici Martićeve policije, ubile su deset civila, od kojih su devet bili Hrvati, u Marinoviću, zaseoku sela Bruška.³³³ Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno u vezi s tim incidentom. Pretresno veće je takođe saslušalo relevantna svedoćenja svedoka Jasne Denone, Ante Marinovića i Ace Draće, a predočena mu je i relevantna sudskomedicinska dokumentacija.

139. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, uveće 21. decembra 1991. godine, Ante Marinović je bio kod kuće sa svojim bratom Dušanom Marinovićem, svojim ocem Rokom Marinovićem, stricem Petrom Marinovićem i Svetom Draćom. Ti muškarci nisu bili naoružani i nosili su civilnu odeću, osim Svete Draće koji je bio Srbin i pripadnik JNA i nosio sivomaslinastu uniformu. Iako je u to vreme Ante Marinović bio pripadnik rezervnog sastava policije, te noći nije bio na dužnosti.³³⁴ Oko 20:00 ili 20:30 časova, tri pripadnika "Milicije Krajine" su upala u kuću, izvela muškarce napolje, poređala ih uza zid i počela da pucaju. Dušan i Roko Marinović su ubijeni, a Ante Marinović je ranjen. Sveto Draća i Petar

³³⁰ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 166, 175; i sudskomedicinski dokazi.

³³¹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 175.

³³² P99 (Spisak hrvatskih vojnika i civila koji su smrtno stradali u Škabrnji, opština Škabrnja, 9. jul 2002. godine).

³³³ Optužnica, par. 35.

³³⁴ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 184.

Marinović su počeli da beže, ali su ih stigli i ubili kod kapije.³³⁵ Ante Marinović je pogođen sedam puta.³³⁶

140. Iste večeri, Jasna Denona je sa svojom majkom i komšijama Sokom i Draganom Marinović bila u svojoj porodičnoj kući, koja se nalazila blizu kuće Roke Marinovića. Jasna Denona, njena majka i Dragan Marinović su bili Hrvati, a Soka je bila Srпкиnja. Približno u isto vreme kad su u kuću Roke Marinovića došli pripadnici "Milicije Krajine", na Jasnina vrata su došli ljudi koji su se predstavili kao pripadnici "Milicije Krajine" i kao "martićevci". Dragan Marinović je otišao da otvori vrata.³³⁷ Žene su pobile napolje u baštu i preko zida. Dok su trčale, Jasna Denona je čula jednog od ljudi kako viče "utekoše nam", a onda su ti ljudi počeli da pucaju na njih i pogodili Jasnu Denonu. Njena majka se vratila i pomogla joj da se skloni iza zida u vinogradu, gde su se približno dva sata skrivale zajedno sa Jekom i Sokom Marinović. Potom je Jeka otišla da proverii šta se dešava u kući koja im je bila najbliža, a to je bila kuća Roke Marinovića. One su pošle za njom i videle da je kod dvorišne kapije zatekla mrtvo telo svog supruga Petra Marinovića i svog komšije Svete Drače. U dvorištu ispred kuće zatekla je mrtva tela Roke Marinovića i njegovog sina Dušana Marinovića.³³⁸ Joso Marinović je došao u kuću i rekao im da su njegov sin Dragan Marinović i njegova supruga Ika Marinović ubijeni. Kasnije te noći, došao je Dušan Drača, otac Svete Drače, i rekao im da se u Marinovićima nalaze još četiri leša. Sledećeg jutra otkrili su da su to leševi Krste Marinovića, Draginje Marinović, njegove supruge Stane Marinović i njene svekrve Mande Marinović. Majka Jasne Denone i njena komšinica Kata videle su te leševe i rekle joj da su oni ubijeni iz vatrenog oružja i da su im tela izrešetana mecima.³³⁹ Krsto Marinović, Draginja Marinović, Stana Marinović i Manda Marinović umrli su od strelnih povreda. Sve četiri žrtve su bile u civilnoj odeći.³⁴⁰ Svetu Draču, Dragana Marinovića, Draginju Marinović, Dušana Marinovića, Iku Marinović, Krstu Marinovića, Mandu Marinović, Petra Marinovića, Roku Marinovića i Stanu Marinović su 21. decembra 1991. godine u Bruškoj ubili pripadnici "Milicije Krajine".³⁴¹

141. **Ante Marinović**, Hrvat iz Bruške, u opštini Benkovac,³⁴² i **Jasna Denona** (rođ. Marinović), Hrvatica iz zaseoka Marinović u Bruški, koja je 1991. imala 15 godina,³⁴³

³³⁵ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 185.

³³⁶ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 186.

³³⁷ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 187.

³³⁸ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 188.

³³⁹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 189.

³⁴⁰ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 190.

³⁴¹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 192.

³⁴² P490 (Ante Marinović, izjava svedoka, 30. septembar 2000. godine), str. 1-2; P491 (Ante Marinović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2470.

svedočili su o opisanim događajima koji se desili u večernjim časovima 21. decembra 1991. godine.³⁴⁴ Njihova svedočenja se u principu podudaraju s pomenutim činjenicama o kojima je presuđeno i ne pobijaju ih. Svedočenje Ante Marinovića znatno se razlikuje od činjenica o kojima je presuđeno u jednom pogledu: svedok je izjavio da Sveto Drača to veče nije nosio uniformu.³⁴⁵ S tim u vezi, Jasna Denona je u svedočenju rekla da je njen komšija Sveto Drača, koji je bio srpske nacionalnosti, nakon što je u više navrata pokušao da izbegne mobilizaciju, početkom novembra 1991. godine mobilisan u rezervni sastav JNA i da je u trenutku kad je ubijen nosio maslinastozelenu uniformu JNA, ali da je bio nenaoružan.³⁴⁶

142. Oba svedoka su u svedočenju iznela i podatke o opisanim događajima koji nisu sadržani u činjenicama o kojima je presuđeno. **Ante Marinović** je dodao da njegov otac Roko, brat Duško i stric Petar (koji su svi bili Hrvati) i Sveto Drača (Srbin) nisu bili pripadnici vojnih ili paravojnih snaga.³⁴⁷ On je osim toga rekao da su tri muškarca koja su oko 20:00 ili 20:30 časova ušla u kuću nosila maskirne uniforme s oznakom "Milicija Krajine" na ramenu.³⁴⁸ Svedok je jednog od njih prepoznao jer je s njim ranije igrao fudbal, a kasnije je saznao da se on preziva Olujić i da je iz Bilišana.³⁴⁹ **Jasna Denona** je dodala da je otprilike u 19:45 časova, kad je čula da neko kuca na vratima, jedan muški glas rekao "Milicija Krajine", a zatim "martićevci, otvaraj".³⁵⁰ Svedokinja je rekla da misli da je pred vratima stajalo troje

³⁴³ P37 (Jasna Denona, izjava svedoka, 3. novembar 2000. godine), str. 1-2; P39 (Jasna Denona, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 9. februar 2006. godine), str. 1268-1269, 1299, 1303; Jasna Denona, T. 2019, 2035; P44 (Policijska uprava Zadar, službena zabeleška, 13. jul 1992. godine), str. 1.

³⁴⁴ Ante Marinović: P490 (Ante Marinović, izjava svedoka, 30. septembar 2000. godine), str. 3-4; P491 (Ante Marinović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2480-2482, 2484-2485, 2488, 2499, 2508; Ante Marinović, T. 5359. Jasna Denona: P37 (Jasna Denona, izjava svedoka, 3. novembar 2000. godine), str. 2-4; P38 (Jasna Denona, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29. oktobar 2003. godine), str. 28199-28205, 2812-28213, 28207, 28214-28215; P39 (Jasna Denona, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 9. februar 2006. godine), str. 1270-1277, 1283, 1285-1291, 1293, 1299, 1304, 1309; Jasna Denona, T. 2025-2028, 2030-2031, 2034; P43 (Ministarstvo odbrane, službena zabeleška, 27. decembar 1991. godine), str. 1; P44 (Policijska uprava Zadar, službena zabeleška, 13. jul 1992. godine), str. 1; P45 (Zabeleška, vojna tajna, 11. mart 1992. godine), str. 3.

³⁴⁵ P491 (Ante Marinović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2481, 2499; Ante Marinović, T. 5357.

³⁴⁶ P37 (Jasna Denona, izjava svedoka, 3. novembar 2000. godine), str. 2; P38 (Jasna Denona, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29. oktobar 2003. godine), str. 28214; P39 (Jasna Denona, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 9. februar 2006. godine), str. 1276, 1290; Jasna Denona, T. 2036.

³⁴⁷ P491 (Ante Marinović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2481.

³⁴⁸ P490 (Ante Marinović, izjava svedoka, 30. septembar 2000. godine), str. 3; P491 (Ante Marinović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2482-2483, 2499.

³⁴⁹ P490 (Ante Marinović, izjava svedoka, 30. septembar 2000. godine), str. 3; P491 (Ante Marinović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2483-2484, 2500; Ante Marinović, T. 5358.

³⁵⁰ P37 (Jasna Denona, izjava svedoka, 3. novembar 2000. godine), str. 2; P38 (Jasna Denona, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29. oktobar 2003. godine), str. 28213; P39 (Jasna Denona, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 9. februar 2006. godine), str. 1272, 1281, 1283, 1286-1287, 1297-1298; Jasna Denona, T. 2025, 2029; P43 (Ministarstvo odbrane, službena zabeleška, 27. decembar 1991. godine), str. 1; P44 (Policijska uprava Zadar, službena zabeleška, 13. jul 1992. godine), str. 1.

ljudi, što je zaključila pre svega na osnovu glasa koji je čula, kao i na osnovu toga što je videla kroz staklo na vratima.³⁵¹

143. **Aco Drača**, koji je od kraja zime ili početka proleća 1991. bio načelnik SDB-a Benkovac, a od avgusta 1992. zamenik načelnika SDB-a Krajine,³⁵² rekao je u svedočenju da je SJB izvršio temeljnu istragu u vezi s ubistvima od 21. decembra 1991. godine, u okviru koje je sprovedena obrada nad svim potencijalnim počiniocima, ali da ta istraga nije dala nikakve konačne rezultate, jer nije bilo očevidaca, a seljani koji su mogli imati neke informacije otišli su u Zadar pre nego što su od njih mogle biti uzete izjave. Prema Dračnim rečima, sumnjalo se da su zločine počinila dva lica iz susednog sela Medviđa, koja su se prezivala Pupovac, odnosno Škorić, jer su dan pre ubistva nekoliko puta viđeni kako traktorima prolaze kroz Brušku, obojica su bila kažnjavanja pre rata, a jedan od njih je privatno bio u svađi s čovekom koji je prvi ubijen. Nijedan od osumnjičenih nije bio pripadnik neke policijske ili vojne jedinice. Drača je u svedočenju takođe rekao da je kasnije saznao da je jedan od preživelih rekao svom lekaru u kninskoj bolnici da je prepoznao čoveka po imenu Aleksandar Olujić, iz sela Bilišane, u opštini Obrovac. Olujić je neko vreme bio pripadnik rezervnog sastava SUP-a Obrovac, ali se tokom mesec dana pre ubistva nije javljao na dužnost u Obrovcu. Operativna obrada nad trojicom osumnjičenih koja je sprovedena za potrebe javne bezbenosti takođe je pokazala da ti ljudi nisu prošli nikakvu obuku, ni u Golubiću ni negde drugde. Drača je osim toga rekao da se tada svako predstavljao "ovako i onako" i nosio uniforme i da je bilo ljudi koji bi u policiji proveli nekoliko dana, a onda se godinu dana ne bi pojavili, ali bi i dalje nosili uniforme.³⁵³

144. Prema sudskomedicinskoj dokumentaciji, tela Petra Marinovića (rođenog 1923), Krste Marinovića (31. januar 1926), Draginje Marinović (24. septembar 1930), Mande Marinović (9. jul 1927), Stane Marinović (21. maj 1926), Dragana Marinovića (21. jul 1967), Ike Marinović (1940), Dušana Marinovića (13. mart 1957) i Roke Marinovića (1. avgust 1931) iz Bruške ekshumirana su na groblju u Rodaljicama, opština Lisičić.³⁵⁴ Strane su postigle

³⁵¹ P38 (Jasna Denona, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29. oktobar 2003. godine), str. 28203-28205, 28214-28215; P39 (Jasna Denona, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 9. februar 2006. godine), str. 1277, 1299.

³⁵² Aco Drača, T. 16692, 16742, 16776-16777.

³⁵³ Aco Drača, T. 16764-16766, 17029-17035, 17087.

³⁵⁴ P749 (Zapisnik o uviđaju, 26. april 1996. godine), str. 1-2; P750 (Zapisnik o uviđaju, 26. april 1996. godine), str. 1; P751 (Zapisnik o uviđaju, 26. april 1996. godine), str. 1-2; P752 (Dopis u vezi s ekshumacijom leševa devet lica, bez datuma i nepotpisano), str. 1; P753 (Zapisnik o uviđaju, 26. april 1996. godine), str. 1-2. U vezi s datumom rođenja Draginje Marinović, Pretresno veće se oslanja na dokazni predmet P752, jer je datum koji se u njemu navodi precizniji: 24. septembar 1930. godine.

saglasnost o identitetu, datumu rođenja i polu tih devet žrtava.³⁵⁵ Prema toj sudskomedicinskoj dokumentaciji, svih devet tela imalo je oštećenja na odeći i/ili prelome kostiju koji su odgovarali ulaznim i/ili izlaznim strelnim ranama.³⁵⁶ Za sedam od devet tela, sudskomedicinska dokumentacija sadrži detaljan opis odeće: tela su u svih tih sedam slučajeva bila u civilnoj odeći.³⁵⁷ Strane su takođe postigle saglasnost o identitetu, datumu rođenja i polu desete žrtve, Svete Drače (1. januar 1957).³⁵⁸ Pretresnom veću nije predočena sudskomedicinska dokumentacija za Svetu Draču.

145. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, i pošto je razmotrilo dokaze koji su mu predočeni, Pretresno veće zaključuje da su otprilike u 20:00 časova 21. decembra 1991. godine u zaseoku Marinović sela Bruška, u opštini Benkovac, najmanje tri muškarca iz vatrenog oružja ubila Roku Marinovića, Dušana Marinovića, Svetu Draču, Petra Marinovića, Iku Marinović, Dragana Marinovića, Draginju Marinović, Krstu Marinovića, Mandu Marinović i Stanu Marinović. Počinioci su Roku, Dušana i Petra Marinovića, i Svetu Draču, pre nego što su ih ubili, postrojili uza zid. Roku i Dušana Marinovića su ubili dok su ovi stajali pored zida, a Petra Marinovića i Svetu Draču dok su pokušavali da pobegnu.

146. Prema rečima Ace Drače, SJB je u vezi s tim incidentom sproveo istragu protiv trojice osumnjičenih: dvojice iz jednog susednog sela, koji nisu bili ni u policiji ni u vojsci, i Aleksandra Olujica, pripadnika rezervnog sastava SUP-a. Po Dračinoj oceni, istragom SJB-a nije se došlo do konačnih zaključaka. Istraga se nije temeljila na izjavama očevidaca ili drugih seljana. Posredstvom Drače nisu ponuđeni ni prihvaćeni nikakvi izveštaji SJB-a u vezi s tom istragom. Pretresno veće smatra da Dračino svedočenje o licima koja je SJB sumnjičio ne daje konačne odgovore o identitetu ili pripadnosti počinilaca. Dračino svedočenje, stoga, ne pobija činjenice o kojima je presuđeno vezane za počinioce. O počiniocima je u svojim svedočenjima govorilo dvoje očevidaca. Jasna Denona je rekla da su se počinioци predstavili kao "Milicija Krajine" i kao "martićevci", a Ante Marinović je za počinioce naveo da su nosili maskirne uniforme s oznakom "Milicija Krajine" na ramenu. Na osnovu nepobijenih činjenica

³⁵⁵ Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; Prvi zajednički zahtev za prihvatanje činjenica usaglašanih od strane tužilaštva i Stanišićeve odbrane, 16. februar 2010. godine, Dodatak A, Deo E.

³⁵⁶ P749 (Zapisnik o uviđaju, 26. april 1996. godine), str. 3-4, 6-7; P512 (Tabelarni pregled dokumenata s dokazom o smrti, s komentarima Davora Strinovića), str. 8; P750 (Zapisnik o uviđaju, 26. april 1996. godine), str. 3-6; P751 (Zapisnik o uviđaju, 26. april 1996. godine), str. 3-4; P751 (Zapisnik o uviđaju, 26. april 1996. godine), str. 3-6; P753 (Zapisnik o uviđaju, 26. april 1996. godine), str. 5-10.

³⁵⁷ P749 (Zapisnik o uviđaju, 26. april 1996. godine), str. 3-4; P750 (Zapisnik o uviđaju, 26. april 1996. godine), str. 3-6; P751 (Zapisnik o uviđaju, 26. april 1996. godine), str. 3-6; P753 (Zapisnik o uviđaju, 26. april 1996. godine), str. 6-10.

³⁵⁸ Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; Prvi zajednički zahtev za prihvatanje činjenica usaglašanih od strane tužilaštva i Stanišićeve odbrane, 16. februar 2010. godine, Dodatak A, Deo E.

o kojima je presuđeno, i pošto je razmotrilo dokaze o tom incidentu, kao i s obzirom na činjenice o kojima je presuđeno i dokaze čiji prikaz se daje u poglavlju 6.6, Pretresno veće zaključuje da su počinioci bili pripadnici policije SAO Krajine.

147. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, i pošto je razmotrilo svedočenje Jasne Denone, Pretresno veće zaključuje da je svih deset žrtava bilo nenaoružano u trenutku kad je ubijeno. Od tih deset žrtava, devet je bilo hrvatske nacionalnosti i u trenutku kad je ubijeno je nosilo civilnu odeću. Deseta žrtva, Sveto Drača, bila je srpske nacionalnosti. Pretresnom veću su predloženi nedosledni dokazi o odeći Svete Drače. Uprkos svedočenju Ante Marinovića o suprotnom, a u skladu s činjenicama o kojima je presuđeno i u svetlu svedočenja Jasne Denone, Pretresno veće smatra da postoji razumna mogućnost da je Sveto Drača u trenutku kad je ubijen nosio maslinastozelenu uniformu JNA.³⁵⁹ Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

3.1.7 Incidenti deportacije i prisilnog premeštanja

148. U ovom poglavlju, Pretresno veće će razmotriti navode o deportaciji i prisilnom premeštanju nesrpskih civila iz SAO Krajine u druge države ili na druga područja unutar iste države. Pretresno veće će prvo izložiti svoju definiciju geografskog obima i stanovništva SAO Krajine. Veće će zatim razmotriti činjenice o kojima je presuđeno i dokaze koji se odnose na celu SAO Krajinu. Nakon toga, Veće će se osvrnuti na činjenice o kojima je presuđeno i dokaze koji se odnose na tri konkretna dela SAO Krajine: (i) područje Kostajnice, na severoistoku SAO Krajine; (ii) područje Saborskog, na severozapadu SAO Krajine; i (iii) područje Knina, na jugu SAO Krajine. Pretresno veće će na kraju izneti svoje zaključke o deportaciji i prisilnom premeštanju u SAO Krajinu.

Geografski obim i stanovništvo SAO Krajine

149. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, 21. decembra 1990. godine, opštine iz regija Severne Dalmacije i Like u jugozapadnoj Hrvatskoj proglasile su SAO Krajinu.³⁶⁰ Dana 19. decembra 1991. godine, Skupština SAO Krajine je proglasila RSK, na čelu sa Milanom Babićem kao predsednikom, i usvojila Ustav RSK.³⁶¹ Za potrebe donošenja zaključaka u vezi

³⁵⁹ S obzirom na nacionalnost Svete Drače, Pretresno veće neće dalje razmatrati taj deo incidenta.

³⁶⁰ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 5.

³⁶¹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 21.

s navodima o incidentima deportacije i prisilnog premeštanja, Pretresno veće smatra da se SAO Krajina sastojala od celokupne teritorije opština Knin, Obrovac, Gračac i Donji Lapac i od delova opština Benkovac, Drniš, Šibenik i Sinj na jugu. SAO Krajina je dalje obuhvatala celokupnu teritoriju opština Titova Korenica, Slunj, Vojnić i Vrginmost i delove opština Gospić, Otočac, Ogulin, Duga Resa i Karlovac na zapadu. SAO Krajina je takođe obuhvatala celokupnu teritoriju opština Glina, Dvor i Kostajnica i delove Petrinje, Siska, Novske, Pakraca i Nove Gradiške.³⁶²

150. Pretresno veće dalje smatra da se teritorija SAO Krajine, generalno gledano, poklapala s teritorijom Karlovačke, Ličko-senjske, Šibensko-kninske, Sisačko-moslavačke i Zadarske županije.³⁶³ Izveštaj Anne-Marije Radić o prognanom stanovništvu Hrvatske 1991. godine, koji se poziva na popis stanovništva iz 1991, pokazuje da su Karlovačka, Ličko-senjska, Šibensko-kninska, Sisačko-moslavačka i Zadarska županija imale ukupno 393.750 stanovnika, od kojih su 158.623 bili Hrvati, a 215.258 Srbi.³⁶⁴ Pretresno veće napominje³⁶⁵ da je u decembru 1991. SAO Krajina postala RSK, u čijem sastavu su od februara 1992. godine bili i SAO SBZS i SAO Zapadna Slavonija.

Deportacija i prisilno premeštanje s područja cele SAO Krajine, 1991-1995. godina

151. Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno u vezi s deportacijom i prisilnim premeštanjem koji su se u periodu od 1991. do 1995. godine odvijali na području cele SAO Krajine.

152. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, posle borbi na područjima Hrvatske Kostajnice, Knina i Gline u avgustu 1991. godine, hrvatski civili su počeli da napuštaju svoje domove i odlaze u Zagreb, Sisak i druga mesta. Zbog situacije koja je vladala na području Knina, hrvatsko stanovništvo je počelo da strahuje za svoju bezbednost i da traži odobrenje od vlasti RSK da napusti teritoriju RSK. Hrvati su se osećali još nesigurnije zbog govora Milana Martića emitovanih na radiju, u kojima je on navodio da ne može da im garantuje bezbednost,

³⁶² Kao što je prikazano u dokaznom predmetu P258 (22 mape iz sudskog registratora s mapama), str. 7 (mapa koja prikazuje SAO Krajinu i SAO SBZS, kao i to pod čijom su kontrolom bile krajem 1991. godine).

³⁶³ Takvo mišljenje Pretresnog veća delimično se zasniva na spisku opština i gradova u županijama iz dokaznog predmeta P551 (Izvešće o prognanom stanovništvu Republike Hrvatske 1991. godine), str. 48-49. Iako teritorija navedenih županija nije identična teritoriji pod kontrolom vlasti SAO Krajine iz dokaznog predmeta P258 (22 mape iz sudskog registratora s mapama), str. 7 (mapa koja prikazuje SAO Krajinu i SAO SBZS, kao i to pod čijom su kontrolom bile krajem 1991. godine), ona joj je dovoljno slična da može poslužiti kao pokazatelj u pogledu stanovništva SAO Krajine. Pretresno veće će s podacima o stanovništvu županija ipak postupati oprezno.

³⁶⁴ P551 (Izvešće o prognanom stanovništvu Republike Hrvatske 1991. godine), str. 48-49.

³⁶⁵ Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, uključujući činjenicu br. 22, Činjenice o kojima je presuđeno III, čiji prikaz se daje u poglavlju 3.2.6, i dokaza koji su mu predočeni.

posebno na području Knina. Usled toga, u periodu od 1992. do 1993. godine, policija RSK je usmeravala hrvatsko stanovništvo prema hrvatskim naseljima u blizini Knina, kao što su Vrpolje i Kninsko Polje.³⁶⁶ Svedočenje **svedoka JF-041** podudara se s činjenicom br. 208, Činjenice o kojima je presuđeno III.³⁶⁷

153. Do raseljavanja hrvatskog stanovništva usled maltretiranja i zastrašivanja došlo je i drugde na teritoriji SAO Krajine, a potom i RSK, i to se nastavilo do kraja 1994. godine. Maltretiranje i zastrašivanje hrvatskog stanovništva u velikim razmerama su vršili policija i lokalni Srbi na toj teritoriji.³⁶⁸ Godine 1991, Hrvati su ubijani, pljačkana im je imovina, paljene su im kuće, hrvatska sela i gradovi su uništavani, uključujući crkve i verske objekte, i Hrvati su proizvoljno otpušteni s posla.³⁶⁹ Tokom 1992. godine na teritoriji RSK nastavili su se incidenti ubijanja, uznemiravanja, pljačke, prelaćivanja, paljenja kuća, krađe i uništavanja crkava koji su bili upereni protiv nesrpskog stanovništva.³⁷⁰ Tokom cele 1993. godine i dalje su podnošene prijave o ubistvima, zastrašivanju i krađama. Do 1995. godine, napadnuto je i uništeno nekoliko hrvatskih sela, među kojima su bili Rakovica, Poljanak, Kuselj, Saborsko, Korana, Rastovača, Čelište, Smoljanac, Drežnik, Rakovac, Lipovača, Vaganac, Hrvatska Dubica i Medviđa.³⁷¹ S obzirom na činjenice br. 5 i 21, Činjenice o kojima je presuđeno III, i u svetlu izvornog konteksta u presudi u predmetu *Martić*, Pretresno veće pretpostavlja da se RSK iz gorenavedene činjenice br. 208, Činjenice o kojima je presuđeno III, kad se pominje u vezi s događajima koji su se desili pre decembra 1991. godine, odnosi na SAO Krajinu. Pored toga, s obzirom na način na koji je formulisana činjenica br. 210, Činjenice o kojima je presuđeno III, konkretni pomenuti geografski nazivi i izvorni kontekst u presudi u predmetu *Martić*, Pretresno veće pretpostavlja da se gorenavedena činjenica br. 212 (a, shodno tome, i činjenica br. 213), Činjenice o kojima je presuđeno III, odnosi konkretno na SAO Krajinu, kao deo RSK-a.

154. Pretresnom veću su dokazi u vezi s deportacijom i prisilnim premeštanjem koji su se u periodu od 1991. do 1995. godine odvijali na području cele SAO Krajine predočeni uglavnom putem iskaza Milana Babića i svedočenja Anne-Marije Radić, kao i putem izveštaja Anne-Marije Radić o prognanom stanovništvu Hrvatske.

³⁶⁶ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 207-208.

³⁶⁷ P1548 (Svedok JF-041, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23-25. maj 2006. godine), str. 4518.

³⁶⁸ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 210.

³⁶⁹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 211.

³⁷⁰ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 212.

³⁷¹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 213.

155. **Milan Babić**, koji je bio predsjednik Vlade SAO Krajine,³⁷² rekao je da su se okršaji između policije Krajine i hrvatskih policijskih snaga nastavili do kraja avgusta ili početka septembra 1991. godine, nakon čega je JNA počela s ofanzivnim dejstvima protiv Hrvatske.³⁷³ JNA je uz pomoć teške artiljerije pomerala liniju fronta i prisiljavala hrvatske oružane snage i nesrpsko stanovništvo da se povuku s teritorijā.³⁷⁴ JNA je napade vršila zajedno s drugim oružanim formacijama pod svojom kontrolom, konkretno, s jedinicama TO, policijom Krajine, paravojsnim jedinicama pod kontrolom paralelne strukture i drugim jedinicama kojima je komandovao DB Srbije.³⁷⁵ Čišćenje i razaranje prisilili su desetine hiljada Hrvata da pobjegnu.³⁷⁶ U borbenim dejstvima su razarane kuće i drugi objekti, a imovina je kasnije pljačkana i paljena; oni koji su ostali, uglavnom stariji ljudi, ubijani su ili zarobljavani.³⁷⁷

156. Kako je rekao Babić, Srbi su na Plitvičkim jezerima uveli obrazac napada koji su primenjivali i u kasnijim napadima, sve do novembra 1991. godine: prvo bi policija, dobrovoljačke jedinice ili jedinice kojima je komandovao DB Srbije počeli da pucaju u cilju provokacije, a onda bi se, nakon što bi hrvatska policija odgovorila, umešala JNA i stvorila tampon zonu.³⁷⁸ Prema Babićevim rečima, sela Dubica, Cerovljani i Baćin, na području Kostajnice, kao i Saborsko, Poljanak i Lipovača, na području Plaškog, te Škabrnja, Nadin i Bruška, u blizini Knina, sva su napadnuta na taj način.³⁷⁹ Obrazac srpskih napada koji se primenjivao u SAO Krajini primenjen je i u Bosni i Hercegovini, između ostalog, u opštinama Sanski Most, Bijeljina i Zvornik.³⁸⁰

³⁷² P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 12965; P1880 (Potvrda o smrti za Milana Babića).

³⁷³ P1877 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 15-17, 20-21. februar, kao i 2-3. i 6. mart 2006. godine), str. 1512, 1515.

³⁷⁴ P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 13064.

³⁷⁵ P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 13064.

³⁷⁶ P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 13550.

³⁷⁷ P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 13064, 13066.

³⁷⁸ P1877 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 15-17, 20-21. februar, kao i 2-3. i 6. mart 2006. godine), str. 1507; P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 13065-13066, 13091; P1879 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Krajišnik*, 2-4. i 7. jun 2004. godine), str. 3388.

³⁷⁹ P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 13065.

³⁸⁰ P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 13081; P1879 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Krajišnik*, 2-4. i 7. jun 2004. godine), str. 3411.

157. Babić je rekao da je u toku oružanog sukoba 1991. godine s područja Hrvatske proteran velik broj Hrvata.³⁸¹ Za to proterivanje su, prema njegovim rečima, odgovorni JNA, TO i jedinice pod kontrolom policije, uključujući jedinice policije SAO Krajine.³⁸²

158. Prema izveštaju Anne-Marije Radić o prognanom stanovništvu Hrvatske, u periodu od 1991. do 1995. godine s područja Karlovačke, Ličko-senjske, Šibensko-kninske, Sisačko-moslavačke i Zadarske županije otišlo je 100.155 ljudi.³⁸³ **Anna-Maria Radić**, koja je od 1994. godine radila za hrvatsku Vladu,³⁸⁴ rekla je u svedočenju da izneti podaci pokazuju koliko je ljudi raseljeno u različitim periodima koji se mogu smatrati "vrhuncem" raseljavanja, drugim rečima, periodima koji odgovaraju prognaničkim "valovima".³⁸⁵ Gotovo polovina od gorenavedenih 100.155 ljudi (48.910) napustila je Sisačko-moslavačku, Zadarsku i Šibensko-kninsku županiju pre 20. septembra 1991. godine. Otprilike petina od ukupno 100.155 ljudi (20.529) iste županije je napustila u periodu od 20. septembra 1991. do 1. maja 1992. godine. Druga petina od tog ukupnog broja (19.798) napustila je Karlovačku i Ličko-senjsku županiju pre 16. novembra 1991, a 2.341 osoba otišla je između 16. novembra 1991. i 1. maja 1992. godine. Do kraja 1992. godine iz gorenavedenih pet županija otišle su još 1.764 osobe. Godine 1993. otišlo je 4.246 ljudi, 2.036 ih je otišlo 1994, a poslednja 531 osoba otišla je 1995. godine.³⁸⁶

159. Što se tiče nacionalnosti, izveštaj Anne-Marije Radić o prognanom stanovništvu Hrvatske pokazuje da su, od ukupnog broja ljudi iz Karlovačke, Ličko-senjske, Šibensko-kninske, Sisačko-moslavačke i Zadarske županije koji su pobjegli u Hrvatsku, otprilike 98% bili Hrvati, 0,5% bili su Muslimani, jedan mali deo činili su Mađari, a nešto više od 1% činili su Srbi.³⁸⁷

160. Gore u tekstu, Pretresno veće je dalo prikaz Babićevog svedočenja, svedočenja Anne-Marije Radić i njenog izveštaja o prognanom stanovništvu Hrvatske, za koje smatra da se podudaraju s činjenicama br. 207-208 i 210-212, Činjenice o kojima je presuđeno III, koje se odnose na SAO Krajinu kao celinu. Pretresno veće će u nastavku dati prikaz činjenica o kojima je presuđeno i dokaza vezanih za konkretne radnje kojima su, prema navodima,

³⁸¹ P1879 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Krajišnik*, 2-4. i 7. jun 2004. godine), str. 3340.

³⁸² P1879 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Krajišnik*, 2-4. i 7. jun 2004. godine), str. 3340-3341.

³⁸³ P551 (Izvešće o prognanom stanovništvu Republike Hrvatske 1991. godine), str. 75.

³⁸⁴ Anna-Maria Radić, T. 5861-5864, 5879; P549 (Kratka biografija Anne-Marije Radić), str. 1-2.

³⁸⁵ Anna-Maria Radić, T. 5876.

³⁸⁶ P551 (Izvešće o prognanom stanovništvu Republike Hrvatske 1991. godine), str. 75.

³⁸⁷ P551 (Izvešće o prognanom stanovništvu Republike Hrvatske 1991. godine), str. 75, 80. Pretresno veće napominje da za tabelu na stranici 80 izveštaja nije navedeno na koji se tačno period odnosi. Pošto je uporedilo ukupne iznose navedene u tabeli na stranici 80 s onima na stranici 75, Pretresno veće smatra da se tabela na stranici 80 odnosi na period od 1991. do 1997. godine.

počinjeni deportacija i prisilno premeštanje u SAO Krajini. Te radnje uključuju navodne napade, ubijanje, proizvoljno hapšenje i zatočavanje, paljenje katoličkih crkava i džamija, prisiljavanje na rad, mučenje, šikaniranje, korišćenje živih štitova, pljačkanje, silovanje i ostale vidove seksualnog zlostavljanja, kao i pretnje daljim delima progona. Kao što je rečeno u poglavlju 2, Pretresno veće će ispitati da li se činjenice o kojima je presuđeno i dokazi vezani za konkretne radnje podudaraju s gorenavedenim činjenicama o kojima je presuđeno vezanim za SAO Krajinu kao celinu, odnosno da li se s tim činjenicama kose i pobijaju ih.

161. Pretresno veće će, pored toga, ispitati kojeg datuma i pod kojim uslovima su ljudi pobjegli s konkretnih područja. Tamo gde je to primereno, Pretresno veće će doneti zaključke o tim uslovima i počiniocima koji su ih svojim radnjama stvorili, ako takve radnje nisu obuhvaćene pomenutim činjenicama o kojima je presuđeno vezanim za Krajinu kao celinu (pa stoga predstavljaju dodatak u odnosu na njih).

162. Pretresno veće je u vezi s radnjama u SAO Krajini formalno primilo na znanje velik broj činjenica o kojima je presuđeno i predočena mu je velika količina dokaza. Da bi jasno izložilo svoju analizu tog materijala, Pretresno veće će se zasebno baviti s tri dela SAO Krajine. Veće će, kao prvo, govoriti o području Kostajnice, na severoistoku SAO Krajine; kao drugo, o području Saborskog, na severozapadu SAO Krajine; i, kao treće, o području Knina, na jugu SAO Krajine. Ta područja odgovaraju trima regijama za koje je Babić naveo da su napadnute na sličan način (konkretno, regiji oko Kostajnice, Plaškog i Knina). Pretresno veće ističe da se s ta tri područja bavi zasebno isključivo zato što je tako praktičnije nositi se s brojnim radnjama, lokacijama i datumima navedenim u činjenicama o kojima je presuđeno i predočenim dokazima. Pretresno veće je pritom svesno toga da je, da bi u potpunosti sagladalo uslove pod kojima su ljudi napustili SAO Krajinu, nužno da razmotri uslove koji su vladali u SAO Krajini kao celini. Shodno tome, Pretresno veće će, nakon analize ta tri područja, u poslednjem delu ovog poglavlja izneti zaključke o deportaciji i prisilnom premeštanju u SAO Krajini kao celini.³⁸⁸

Deportacija i prisilno premeštanje na području Kostajnice, u severoistočnom delu SAO Krajine, jul 1991. godine-1993. godina

163. Pretresno veće će prvo razmotriti činjenice o kojima je presuđeno i dokaze u vezi s područjem Kostajnice, na severoistoku SAO Krajine, koje obuhvata opštine Dvor, Glina i

³⁸⁸ Zaključci o deportaciji i prisilnom premeštanju s područja cele SAO Krajine, 1991-1995. godina.

Kostajnica i delove opština Novska, Nova Gradiška, Pakrac, Petrinja i Sisak na severu.³⁸⁹ Pretresno veće će redom govoriti o: Glini i Strugi, Hrvatskoj Kostajnici, Hrvatskoj Dubici i Predorama, i o Baćinu.

Glina, Struga i okolna sela, jul 1991. godine

164. Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno u vezi sa zauzimanjem Gline, Struge i okolnih sela u julu 1991. godine i predočena su mu svedočenja svedoka JF-039 i Mileta Bosnića, kao i dokumentarni dokazi.

165. Pretresno veće će prvo govoriti o zauzimanju Struge. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, 25. jula 1991. godine,³⁹⁰ selo Strugu, koje se nalazi nekoliko kilometara severno od Dvora uz reku Unu, napale su jedinice pod komandom Kapetana Dragana (Vasiljkovića) i Ratnog štaba Glina, a u toj operaciji učestvovalo je 50 "specijalaca", 50 policajaca i 700 civila.³⁹¹ Posle napada, intervenisala je JNA i stvorila tampon zonu.³⁹²

166. Pretresno veće će sada preći na dokumentarne dokaze koji su mu predočeni u vezi sa Strugom i okolnim selima. Prema izjavama očevidaca s kojima je *Helsinki Watch* obavio razgovor krajem jula 1991, srpski pobunjenici su 26. jula 1991. godine napali pretežno hrvatsko selo Struga. Očevici su, kako se navodi, osim toga izjavili da su pobunjenici ponižavali tri hrvatska policajca koja su se predala, naredili im da trče kroz polje i zatim ih ubili iz vatrenog oružja. Dok su napredovali kroz Strugu, srpski pobunjenici su zarobili otprilike 40 civila, među kojima i neke od očevidaca, i koristili su ih kao živi štit. Kako se navodi u izveštaju, izjave očevidaca na koje se *Helsinki Watch* oslonio uključene su u zaseban izveštaj, sačinjen u septembru 1991. godine.³⁹³

167. Prema izveštaju Miše Popovića iz "Jedinice za posebne namjene Knin, SAO Krajina, Republika Srbija" od 26. jula 1991. godine, Popović je toga dana predvodio 11 ljudi u napadu na Strugu, gde su naišli na žestok oružani otpor protivnika. Istog dana, Živko Šljivar iz "Jedinice za posebne namjene, Dvor na Uni" izvestio je da je tokom napada na Unčane 26. jula 1991. godine njegov zadatak bio da uđe u to selo i preseče put kako protivnik ne bi mogao dobiti pomoć iz Kostajnice i kako se ne bi mogao povući iz Struge.³⁹⁴ Prema daljim izveštajima od istog dana, koje su sačinili Rade Božić i Boža Novaković iz "Jedinice za

³⁸⁹ Kao što je prikazano u dokaznom predmetu P258 (22 mape iz sudskog registratora s mapama), str. 7 (mapa koja prikazuje SAO Krajinu i SAO SBZS, kao i to pod čijom su kontrolom bile krajem 1991. godine).

³⁹⁰ Pretresno veće napominje da se datum iz činjenica o kojima je presuđeno (25. jul 1991. godine) razlikuje od datuma iz dokaza koji su mu predočeni (26. jul 1991. godine).

³⁹¹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 45.

³⁹² Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 45.

³⁹³ P1201 (Dopis *Helsinki Watcha* upućen Miloševiću i Adžiću, 21. januar 1992. godine), str. 3

specijalne namene, SAO Krajina, Republika Srbija", toga dana je prilikom napada na selo Divuša došlo do teških borbi. Obojica su izvestila da je tokom tog napada iz raketnog bacača gađana crkva sv. Katarine, koja je i pogođena, i da su zatim otišli u Strugu.³⁹⁵

168. Pretresno veće će se sada osvrnuti na zauzimanje Gline. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, sredinom jula 1991. godine, jedna jedinica pod komandom Kapetana Dragana (Vasiljkovića) napala je grad Glinu, koji se nalazi na području Banije, severozapadno od Dvora. Posle napada, intervenisala je JNA i stvorila tampon zonu.³⁹⁶

169. **Svedok JF-039**, Srbin iz Hrvatske,³⁹⁷ rekao je u svedočenju da je jedna jedinica sastavljena od policajaca koji su prošli obuku u Golubiću otišla u Glinu da preuzme kontrolu nad tamošnjom policijskom stanicom.³⁹⁸ Svedok je rekao da se za ljude koji su napali Glinu pričalo da su pod komandom Frenkija i Kapetana Dragana i da su te ljude kasnije nazvali Knindže.³⁹⁹ **Mile Bosnić**, član Regionalnog odbora SDS-a i predsednik Odbora SDS-a za Kordun,⁴⁰⁰ rekao je u svedočenju da je Kapetan Dragan u operaciji u Glini sadejstvovao s jednom tenkovskom jedinicom JNA i da su u principu sve vojne akcije i operacije izvođene u sadejstvu s JNA i pod njenom komandom.⁴⁰¹

170. Kad je reč o dokumentarnim dokazima u vezi s Glinom, Pretresno veće će prvo razmotriti dokumente nastale u vreme događaja, dakle, u julu 1991. godine. Prema izveštaju o situaciji koji je Kapetan Dragan 19. jula 1991. godine iz Gline uputio, između ostalog, Sekretarijatu za unutrašnje poslove SAO Krajine, komandantu TO-a SAO Krajine, Frenkiju i majoru Fići, na tom području su, otkako su oni preuzeli kontrolu nad teritorijom, uvedeni red i disciplina i pristupilo se formiranju štaba i popisivanju vojnika za obuku.⁴⁰²

171. U izveštajima nastalim između 26. i 31. jula 1991. godine, koje su podneli Dragan Oluić, Borjan Vučković i nekoliko pripadnika "Jedinice za posebne namene, SAO Krajina, Republika Srbija", uključujući Nikolu Pupovca, Damira Vladića, Nikolu Simića i Zorana Hercega, navodi se da su srpske snage 26. jula 1991. godine izvršile napad na stanicu

³⁹⁴ P2881 (Izveštaj Živka Šljivara o napadu na Unčane, 26. jul 1991. godine).

³⁹⁵ P2882 (Izveštaj Radeta Božića o napadu na Divušu, 26. jul 1991. godine); P2883 (Izveštaj Bože Novakovića o napadu na Divušu, 26. jul 1991. godine).

³⁹⁶ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 45.

³⁹⁷ P978 (Svedok JF-039, izjava svedoka, 12. septembar 2003. godine), str. 1, par. 1, 5, 23; P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 1958-1959.

³⁹⁸ P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2196.

³⁹⁹ Svedok JF-039, T. 7252-7253.

⁴⁰⁰ D313 (Mile Bosnić, izjava svedoka, 5. jul 2011. godine), par. 2.

⁴⁰¹ Mile Bosnić, T. 12766; D320 (Mile Bosnić, dopis koji je tužilaštvo MKSJ primilo od Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske), str. 4.

hrvatskog MUP-a u Glini i zauzele je. U toku napada, u kom je učestvovalo više ljudi crnogorske nacionalnosti i jedan čovek koji se pominje pod imenom Crnogorac, na srpske snage je otvorena jaka vatra iz nekoliko kuća u Glini.⁴⁰³ Nikola Simić je naveo da je po celom selu Vidoševac otvorena jaka tenkovska vatra i da su, po njegovom naređenju, iz tenka gađane seoska škola i crkva, koje su i pogođene. Stevo Vukša je 26. jula 1991. godine izvestio da je sa svojim odeljenjem, čiji komandir je bio Ilija Vučković, učestvovao u napadu na Glinu i da je tokom napada pružao podršku Crnogorčevom odeljenju.⁴⁰⁴ Živojin Ivanović je u izveštaju iz Gline podnetom istog dana naveo da su njegovi ljudi, po naređenju kapetana i Komande Štaba TO Glina, napali stanicu MUP-a u Glini i zauzeli je i da je u grad toga dana došao Kapetan Dragan.⁴⁰⁵

172. Prema izveštaju Saše Medakovića iz SAO Krajine, Republika Srbija, sačinjenom 26. jula, on i drugi su tog dana tokom napada uništili oko 30 kuća u Jukincu.⁴⁰⁶ Za Jukinac se u izveštaju Dragana Oluića kaže da je to deo grada Gline s pretežno hrvatskim stanovništvom.⁴⁰⁷

173. Prema izveštaju koji je kapetan Petar Maglov iz Štaba TO SAO Krajine 27. jula 1991. uputio, između ostalog, Frenkiju, 26. jula 1991. godine u 09:56 časova iz Gline je stigao telegram kojim je javljeno da je hrvatski MUP izvršio napad. U 21:55 časova, iz Gline je primljen još jedan telegram, s veću da se vode žestoke borbe za područje oko stanice MUP-a u Glini i okolna ustaška utvrđenja. Maglov je naveo da je na srpskoj strani poginulo dvoje ljudi i da je specijalac Milan Andić ranjen.⁴⁰⁸

174. Dana 31. jula 1991. godine, Kapetan Dragan je u govoru na konferenciji za štampu u SUP-u Knin, koji je emitovan na Radio Kninu, u vezi sa zauzimanjem Gline rekao da je oko 10:00 časova dobio informaciju da je napadnuto područje kod Dvora na Uni i da je tamo uputio četiri specijalca. Jedinice dobrovoljaca na jugu, u Dvoru na Uni, vodio je Bogdan Vagić. Kapetan Dragan je, osim toga, uputio grupu od oko 21 specijalca iz Knina (koja je tog

⁴⁰² P1186 (Izveštaj Kapetana Dragana iz Gline, SAO Krajina, 19. jul 1991. godine). S obzirom na druge dokaze koji su mu predloženi u vezi s Glinom, Pretresno veće smatra da je moguće da je datum na tom izveštaju – 19. jul 1991. godine – štamparska greška.

⁴⁰³ P2872 (Izveštaj Nikole Pupovca o napadu na Stanicu MUP-a Glina, 26. jul 1991. godine); P2874 (Izveštaj Damira Vladića o zauzimanju Gline, 31. jul 1991. godine); P2875 (Izveštaj Nikole Simića o napadu na Stanicu MUP-a Glina, 26. jul 1991. godine); P2877 (Izveštaj Dragana Oluića o napadu na Stanicu MUP-a Glina, 26. jul 1991. godine); P2878 (Izveštaj Borjana Vučkovića o napadu na Stanicu MUP-a Glina, 26. jul 1991. godine); P2879 (Izveštaj Zorana Hercega o napadu na Stanicu MUP-a Glina, 31. jul 1991. godine); P2880 (Izveštaj Nevena o napadu na Stanicu MUP-a Glina, 26. ili 27. jul 1991. godine).

⁴⁰⁴ P2876 (Izveštaj Steve Vukše o napadu na Stanicu MUP-a Glina, 26. jul 1991. godine).

⁴⁰⁵ P2658 (Izveštaj Živojina Ivanovića o napadu na Stanicu MUP-a Glina, 26. jul 1991. godine).

⁴⁰⁶ P2873 (Izveštaj Saše Medakovića o napadu na Jukinac, 26. jul).

⁴⁰⁷ P2877 (Izveštaj Dragana Oluića o napadu na Stanicu MUP-a Glina, 26. jul 1991. godine).

⁴⁰⁸ P2670 (Izveštaj TO SAO Krajine, koji je podneo kapetan Petar Maglov, 27. jul 1991. godine).

jutra bila na obuci u okolini Gline, takozvane Knindže) u Glinu kako bi učestvovala u napadu, a u toj grupi su bili i Milan Andić (koji je u napadu ranjen) i Živojin Ivanović (poznat, kako to shvata Pretresno veće, i kao Žika, odnosno Crnogorac). Ivanović, po nacionalnosti Crnogorac, okupio je 20 lokalnih dobrovoljaca da mu pomognu u napadu. Prema rečima Kapetana Dragana, u Jukincu i Glini su vođene teške borbe jer su tamo svi ljudi, uključujući i one u civilu, bili naoružani. Njegovi ljudi su uništili mnogo utvrđenih kuća u Glini, a u borbama u Jukincu su imali dvoje poginulih. Kapetan Dragan je precizirao da su ljudi koji su se borili u Glini bili dobrovoljci, koji su s njima bili od prvog dana, i da su na frontu bile specijalne jedinice iz Knina i lokalne specijalne jedinice iz Gline. Ti ljudi su prošli obuku u tom kraju, a među njima je bio i jedan vod vojne policije.⁴⁰⁹ Nakon što je stanica u Glini zauzeta, Kapetan Dragan je obišao ljude na položajima i u rovovima.⁴¹⁰

175. U jednom nedatiranom izveštaju o raspodeli naoružanja u SAO Krajini izvršenoj približno 28. jula 1992. godine, koji je potpisan, navodi se da se jedan deo specijalne jedinice iz Gline vratio i da će o tome naknadno biti podnet izveštaj.⁴¹¹ Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da potpis na tom izveštaju pripada Franku Simatoviću.⁴¹² Međutim, Simatovićeve odbrana je, nakon što je tužilaštvo ponudilo taj dokument, a pre nego što je on prihvaćen, osporila njegovu autentičnost i iznela tvrdnju da je potpis falsifikovan.⁴¹³ Tužilaštvo je tvrdilo da je taj dokument dobilo od Republike Hrvatske u odgovor na zahtev za pomoć.⁴¹⁴ Pretresno veće će dalje razmotriti taj izveštaj dole u tekstu.

176. Pretresno veće sada prelazi na kasnije dokumentarne dokaze, nastale u periodu od decembra 1991. do decembra 1993. godine. U intervjuu za Srpsku radioteleviziju Knin, Dragan Karna, komandant "Specijalnog odreda SUP-a Knin", rekao je da je srpske gradove Glinu i Dvor na Uni oslobodila "Specijalna jedinica SUP-a Knin".⁴¹⁵

⁴⁰⁹ P2659 (Govor Kapetana Dragana na konferenciji za štampu u SUP-u Knin, emitovan na Radio Kninu, 31. jul 1991. godine), str. 1-5, 7.

⁴¹⁰ P2658 (Izveštaj u vezi s incidentom u Glini, s potpisom Živojina Ivanovića, 26. jul 1991. godine), str. 1, 3; P2659 (Govor Kapetana Dragana na konferenciji za štampu u SUP-u Knin, emitovan na Radio Kninu, 31. jul 1991. godine), str. 3-7.

⁴¹¹ P2577 (Izveštaj u vezi s događajima u SAO Krajini, sačinjen približno 28. jula 1991. godine).

⁴¹² Završni pretresni podnesak tužilaštva, 14. decembar 2012. godine, par. 215, 623.

⁴¹³ Ponovo podneseni poverljivi Dodatak A Drugom zahtevu tužilaštva za prihvatanje dokaza bez posredstva svedoka, s komentarima odbrane, 27. januar 2011. godine, poverljivi Dodatak A, str. 23-24.

⁴¹⁴ Ponovo podneseni poverljivi Dodatak A Drugom zahtevu tužilaštva za prihvatanje dokaza bez posredstva svedoka, s komentarima odbrane, 27. januar 2011. godine, poverljivi Dodatak A, str. 23.

⁴¹⁵ D117 (Razgovor s Draganom Karnom, emitovan na RTV Knin).

177. Dana 19. decembra 1991. godine, komandir "Jedinice za posebne namjene, Republički SUP Srbije" u izveštaju sa Pajzoša je u vezi sa smrću Borjana Vučkovića naveo da se zajedno s preminulim borio protiv ustaša u Glini.⁴¹⁶

178. Dana 15. decembra 1993. godine, Davor Subotić je u rukom pisanoj kratkoj biografiji naveo da je, nakon borbi na Plitvicama, učestvovao u borbama u Glini.⁴¹⁷ Milenko Popović je u rukom pisanoj kratkoj biografiji naveo da je, nakon obuke u Golubiću i boravka na tvrđavi, učestvovao u svim operacijama specijalne jedinice na području Krajine izvedenim u periodu od jula do septembra, između ostalog, u Glini.⁴¹⁸ U još jednoj rukom pisanoj kratkoj biografiji, sačinjenoj 4. decembra 1993. na Tari, Nikola Pilipović je naveo da je od juna 1991. godine bio na obuci u Golubiću, i zatim na tvrđavi, i da je nakon toga učestvovao u svim akcijama jedinice, uključujući i onu u Glini.⁴¹⁹

179. I na kraju, Pretresno veće prelazi na proslavu godišnjice Jedinice za specijalne operacije SDB-a Republike Srbije, koja je održana 1997. godine u Kuli. Na toj proslavi, Simatović je izjavio da je ta jedinica od 12. oktobra 1991. godine pružala važnu podršku u oslobađanju RSK-a u borbama s oružanim snagama hrvatske policije, između ostalog, u Glini.⁴²⁰

180. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i dokaznih predmeta P1201 i P2885, Pretresno veće zaključuje da su 25. ili 26. jula 1991. godine srpske snage napale pretežno hrvatsko selo Struga, na području Kostajnice. Te snage su bile pod komandom Kapetana Dragana (Vasiljkovića) i Ratnog štaba Glina i sastojale su se od 50 "specijalaca", 50 policajaca i 700 civila. U svetlu dokaznog predmeta P2885, Pretresno veće zaključuje da je jedna od tih jedinica bila "Jedinica za posebne namene, SAO Krajina, Republika Srbija".

181. Prema izveštaju *Helsinki Watch*,⁴²¹ koji se oslanja na izjave neidentifikovanih očevidaca, tokom tog napada ljudi su korišćeni kao živi štit i ubijena su tri hrvatska policajca. Taj izveštaj ne omogućava Pretresnom veću da direktno prouči izjave navodnih očevidaca. Budući da izveštaj nije ni na koji drugi način potkrepljen kad je reč o tim događajima,

⁴¹⁶ P2984 (Dokumenti u vezi s Borjanom Vučkovićem) (Republički SUP Srbije, izveštaj komandira Specijalne jedinice, Pajzoš, 1. decembar 1991. godine), str. 14, 17.

⁴¹⁷ D457 (MUP Srbije, RDB/SDB, dokumenti u vezi s Davorom Subotićem), str. 4. (rukom pisana kratka biografija Davora Subotića, 15. decembar 1993. godine).

⁴¹⁸ P3179 (MUP Srbije, SDB, dokumenti u vezi s Milenom Popovićem), str. 11 (rukom pisana kratka biografija Milenka Popovića), (rukom pisana kratka biografija Davora Subotića, 15. decembar 1993. godine).

⁴¹⁹ P3195 (MUP Srbije, SDB, dokumenti u vezi s Nikolom Pilipovićem), str. 13-14 (rukom pisana kratka biografija Nikole Pilipovića, Tara, 4. decembar 1993. godine).

⁴²⁰ P61 (Video-snimak dodele priznanja u Kuli, s transkriptom), str. 10.

⁴²¹ U spisu kao dokazni predmet P1201.

Pretno veće se neće na njega osloniti radi donošenja zaključaka o korišćenju živih štitova ili ubijanju hrvatskih policajaca tokom napada.

182. Na osnovu dokaznih predmeta P2881-P2883, Pretresno veće zaključuje da su 26. jula 1991. godine pripadnici "Jedinice za posebne namjene, Dvor na Uni" napali selo Unčane, dok su pripadnici "Jedinice za specijalne namene, SAO Krajina, Republika Srbija", među kojima i Rade Božić, napali selo Divuša.

183. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, dokaznih predmeta P1186, P2568-P2569, P2670, P2872-P2880, P2984 i D117 i svedočenja svedoka JF-039, i pošto je razmotrilo svedočenje Mileta Bosnića, Pretresno veće zaključuje da je 26. jula 1991. godine "Jedinica za posebne namene, SAO Krajina, Republika Srbija", pod komandom Kapetana Dragana, napala sela Glina i Vidoševac. U sastavu te jedinice bila je najmanje 21 osoba, koja je prošla obuku u Kninu ili okolini Knina, a među njima su bili i Borjan Vučković, Milan Andić, Nikola Pupovac, Nikola Simić, Saša Medaković, Dragan Oluić i Damir Vladić, kao i komandiri odeljenja Ilija Vučković i Živojin Ivanović (zvani Crnogorac). Na osnovu dokaznih predmeta D457, P3179 i P3195, kao i svedočenja svedoka JF-039, Pretresno veće dalje zaključuje da su u napadu na Glinu učestvovali Milenko Popović, Davor Subotić i Nikola Pilipović.

184. Što se tiče izveštaja koji je u spisu kao P2577, Pretresno veće smatra da se njegov sadržaj podudara s izveštajem koji je Kapetan Dragan u julu 1991. godine podneo Frenkiju u vezi sa Glinom (P1186) i izveštajima koji su sačinjeni nedugo nakon napada na Glinu (D457, P3179 i P3195), kao i sa svedočenjem svedoka JF-039. Pretresno veće je takođe uzelo u obzir poreklo tog dokumenta i proučilo potpis koji sadrži. Veće smatra da su tvrdnje Simatovićeve odbrane da je potpis falsifikovan neutemeljene i, s obzirom na dokaze u vezi s Frankom Simatovićem čiji prikaz se daje u poglavlju 6.3.2, zaključuje da je taj dokument autentičan. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da je Franko Simatović nakon napada na Glinu izvestio da se jedan deo specijalne jedinice iz Gline vratio. Pretresno veće upućuje na svoju analizu i zaključke iz poglavlja 6.3.2, gde je zaključilo da je jedinica koja je napala Strugu, Divušu, Glinu i Vidoševac bila Jedinica (jedinica DB-a MUP-a Srbije koju su formirali optuženi). Dokazi o statusu, odnosno pripadnosti "Jedinice za posebne namjene, Dvor na Uni" koja je izvršila napad na Unčane su nejasni.

185. Na osnovu gorenavedenih dokumentarnih dokaza koji su mu predočeni, Pretresno veće zaključuje da su gorenavedene srpske snage u jeku žestokih borbi uništile oko 30 kuća u Jukincu (delu Gline naseljenom Hrvatima) i gađale crkvu sv. Katarine u Divuši, kao i školu i

crkvu u Vidoševcu, koje su i pogodile. U svjetlu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da je nakon napada na Glinu i Strugu intervenisala JNA i stvorila tampon zonu.

Hrvatska Kostajnica, Hrvatska Dubica i Predore, avgust 1991. godine-1995. godina

186. Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno u vezi s Hrvatskom Kostajnicom, Hrvatskom Dubicom i Predorama i predočena su mu svedočenja svedoka C-1211, svedoka JF-023, Josipa Josipovića i Tomislava Kozarčanina.

187. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, Hrvatska Dubica je 1990. imala oko 2.000 do 2.500 stanovnika, s tim da su 1991. godine 50% njenog stanovništva činili Hrvati, a 38% Srbi.⁴²² Svedočenje svedoka **JF-023**⁴²³ podudara se s tim činjenicama o kojima je presuđeno. Svedočenje svedoka **C-1211** podudara se s činjenicama o kojima je presuđeno u pogledu veličine Hrvatske Dubice.⁴²⁴

188. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, hrvatski MUP je 1991. godine preuzeo kontrolu nad SJB-om u Hrvatskoj Dubici. Od sredine 1991. godine, u Hrvatskoj Dubici su formirane jedinice ZNG-a. Radilo se o približno četiri jedinice, od kojih je svaka brojala po četiri do pet ljudi, koji nisu imali uniforme. Te jedinice su imale po jedan komad vatrenog oružja, a neki njihovi pripadnici su nosili svoje lovačke puške. Njihov štab se nalazio u Hrvatskoj Dubici, blizu mosta između Hrvatske Dubice i Bosanske Dubice. Približno u isto vreme, stanovnici srpske nacionalnosti su počeli da se iseljavaju iz Hrvatske Dubice.⁴²⁵ Svedočenje svedoka **JF-023** uglavnom se podudara s tim činjenicama o kojima je presuđeno.⁴²⁶

189. Činjenice o kojima je presuđeno pokazuju da je, počev od proleća 1991. godine, vođeno nekoliko dugotrajnih sukoba između hrvatskih oružanih snaga i formacija i snaga SAO Krajine, između ostalog, u Hrvatskoj Dubici.⁴²⁷ Na području Hrvatske Kostajnice tokom avgusta i septembra 1991. godine vođene su žestoke borbe koje su trajale do početka oktobra. U septembru 1991. godine, zajedno s pukovnikom Dušanom Smiljanićem, načelnikom

⁴²² Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 62 i 63.

⁴²³ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 2; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2278, 2361.

⁴²⁴ P1710 (Svedok C-1211, izjava svedoka, 9. novembar 2000. godine), str. 2; P1713 (Svedok C-1211, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 12. jun 2006. godine), str. 5410, 5422.

⁴²⁵ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 70-72.

⁴²⁶ P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2281-2285, 2289, 2322-2324, 2328-2331, 2368-2369.

⁴²⁷ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 18.

bezbednosti 10. korpusa JNA u Zagrebu, Milan Martić je otišao na to područje radi koordinacije borbenih dejstava oko "oslobađanja Kostajnice".⁴²⁸

190. Dana 12. ili 13. septembra 1991. godine, srpske snage, među kojima je bio i TO SAO Krajine, preuzele su kontrolu nad Hrvatskom Kostajnicom. U tome je učestvovala specijalna jedinica policije SAO Krajine u Dvoru na Uni, u sadejstvu sa TO. Posle preuzimanja kontrole nad Hrvatskom Kostajnicom, operacija je nastavljena kako bi se zauzela ostala sela duž pravca između Kostajnice i Novske, uključujući sela Hrvatska Dubica, Cerovljane i Baćin. Uspostavljena je linija fronta koja se pružala od Sunje do Hrvatske Dubice i dalje prema Novskoj. Posle te operacije, na liniji fronta je svakog dana bilo okršaja.⁴²⁹

191. Posle okupacije Hrvatske Kostajnice, približno 12. ili 13. septembra 1991. godine, Hrvatska Dubica je granatirana iz Hrvatske Kostajnice i Bosanske Dubice, koja se nalazi u Bosni i Hercegovini. Kasnije su se ZNG i hrvatski MUP povukli iz Hrvatske Dubice i okolnih sela, a civilno stanovništvo je počelo da odlazi odatle.⁴³⁰ Posle 13. septembra 1991. godine, u Hrvatskoj Dubici je ostalo samo oko 60 Hrvata, uglavnom starijih ljudi i žena.⁴³¹ Svedočenje **Josipa Josipovića**, Hrvata iz mešovitog sela Predore blizu Hrvatske Dubice, u opštini Kostajnica,⁴³² podudara se s tim činjenicama o kojima je presuđeno,⁴³³ a s njima se podudara i svedočenje **svedoka C-1211**.⁴³⁴

192. Činjenice o kojima je presuđeno pokazuju da su 15. septembra 1991. godine JNA, TO i policija opkolili Predore, selo udaljeno približno osam kilometara od Hrvatske Dubice, i počeli da pretresaju kuće. Pokupili su ljude i odveli njih šest ili sedam, među kojima je bio i pripadnik ZNG-a Josip Josipović, do reke Save, gde su ih koristili kao živi štit dok su vršili izviđanje terena, pa su ih onda sve vratili u selo.⁴³⁵ Svedočenje **Josipa Josipovića** podudara se s tim činjenicama o kojima je presuđeno.⁴³⁶ Josipović je dodao da je desetak ljudi koji su učestvovali u napadu znao po imenu, među njima i Momčila Kovačevića, kao i Veljka i Stevu Rađunovića.⁴³⁷

⁴²⁸ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 68.

⁴²⁹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 69.

⁴³⁰ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 73.

⁴³¹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 74.

⁴³² P68 (Josip Josipović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 6-7. april 2006. godine), str. 3293-3294, 3327; P73 (Službena zabeleška, Josip Josipović, 1. april 1992. godine), str. 1.

⁴³³ P68 (Josip Josipović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 6-7. april 2006. godine), str. 3298, 3306-3307, 3346-3347.

⁴³⁴ P1710 (Svedok C-1211, izjava svedoka, 9. novembar 2000. godine), str. 4, 6; P1713 (Svedok C-1211, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 12. jun 2006. godine), str. 5414-5417, 5421-5422.

⁴³⁵ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 77.

⁴³⁶ P68 (Josip Josipović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 6-7. april 2006. godine), str. 3307-3310, 3349-3350.

⁴³⁷ P68 (Josip Josipović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 6-7. april 2006. godine), str. 3309-3310, 3349.

193. U službenoj zabelešci od 1. aprila 1992. godine navodi se da je Josipović izjavio da su Srbi u Predorama ubili Franju Flekača i ranili njegove sinove Josipa Flekača i Marka Flekača, koji su zatim odvedeni u bolnicu u Dubici. Prema toj zabelešci, Josipović je dalje rekao da su Mirko Šarac iz Bosanske Dubice i nekoliko četničkih dobrovoljaca iz Bosne potom odveli Marka i Josipa Flekača iz bolnice i žive ih spalili.⁴³⁸ Pretresno veće smatra da nije jasno iz kog izvora potiču Josipovićeve saznanja u vezi s ubijanjem i zlostavljanjem Franje, Josipa i Marka Flekača iz Predora i da Josipović tokom svedočenja u predmetu *Martić* nije dopunio informacije (iznete u službenoj zabelešci od 1. aprila 1992. godine) u vezi s tim događajem. S obzirom na te okolnosti, Pretresno veće neće dalje razmatrati te dokaze o ubijanju i zlostavljanju Franje, Josipa i Marka Flekača.

194. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, Josipa Josipovića i njegovog rođaka Miću Ćorića su onda odveli u Dubička Brda, gde su ih mesec dana držali u zatočeništvu. Posle toga su ih premestili u zgradu škole u Hrvatskoj Dubici, koju su srpske snage, uključujući TO i policiju, koristile kao komandno mesto. U toj zgradi škole bili su Momčilo Kovačević i Veljko Rađunović, koji su izdavali naređenja i učestvovali u premlaćivanju zatočenika koji su se nalazili u toj zgradi. Josip Josipović je čuo vojnike kako razgovaraju i na osnovu njihovih reči zaključio da su naređenja primali od Milana Martića.⁴³⁹

195. Željko Abaza je sredinom oktobra bio zatočen u toaletu u staroj zgradi škole u Hrvatskoj Dubici. Kasnije su ga ubili pripadnici Milicije Krajine i ti isti pripadnici su bacili njegovo telo u reku Unu.⁴⁴⁰ Josip Josipović je bio zatočen zajedno sa Željkom Abazom, Antunom Kneževićem i Idrizom Čauševićem. Idriza Čauševića su ubila lica pod komandom Veljka Rađunovića i Momčila Kovačevića u staroj zgradi škole u Hrvatskoj Dubici. Tri dana kasnije, Željko Abaza i Ante Knežević su zaklani, a Josipa Josipovića i Miću Ćorića su Stevo Rađunović, Momčilo Kovačević, Mirko Šarac, Milan Petrović, Đorđe Ratković, Đuro Jerinić, Marjan Prvalo i Mladen Pozar naterali da utovare leševe Željka Abaze i Antuna Kneževića u kamion. Potom je kamion odveo njih trojicu i dva leša do reke, gde su ti isti Srbi bacili leševe u reku.⁴⁴¹

196. Pretresno veće upućuje na činjenicu br. 75, Činjenice o kojima je presuđeno III, čiji prikaz se daje u poglavlju 6.6.2, prema kojoj su Milicijom Krajine u Hrvatskoj Dubici

⁴³⁸ P73 (Službena zabeleška, Josip Josipović, 1. april 1992. godine), str. 1.

⁴³⁹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 78.

⁴⁴⁰ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 96.

⁴⁴¹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 97. Pretresno veće napominje da je formulacija "ti isti Srbi" iz poslednje rečenice činjenice br. 97, Činjenice o kojima je presuđeno III, pogrešna.

komandovali Veljko Rađunović zvani Velja, njegov sin Stevo Rađunović i Momčilo Kovačević, a u Živaji je bilo "rezervista" pod komandom Steve Borojevića.

197. Osim što je u svedočenju izneo podatke o svom hapšenju i boravku u srpskom zatočeništvu koji se podudaraju s gorenavedenim činjenicama o kojima je presuđeno,⁴⁴² **Josip Josipović** je rekao da su, dok je bio zatočen u Dubičkim Brdima, zatočenici prisiljavani da za Srbe pljačkaju hrvatske kuće, sakupljaju stoku i popravljaju most.⁴⁴³ U pljački su, prema svedokovim rečima, učestvovali JNA, TO, policija i policija Krajine.⁴⁴⁴ U vezi sa zatočeništvom u staroj zgradi škole u Hrvatskoj Dubici, Josipović je dodao da su njega i Čorića, zajedno s Antom Kneževićem, Željkom Abazom i Idrizom Čauševićem, držali u toaletu dimenzija približno dva metra sa 70 centimetara.⁴⁴⁵ Dobijali su vodu u kanistru u kojem je pre toga držana nafta, kao i mala pakovanja jetrene paštete i po dve kriške hleba.⁴⁴⁶ Srbi su zatočenike tukli puškama ili sekirama i terali ih da trče i pevaju "četničke" pesme dok su u njih pucali iz pušaka.⁴⁴⁷ Željko Abaza je pogođen u kuk.⁴⁴⁸ Svedok je od batiranja zadobio nekoliko povreda, između ostalog, prelom ili iščašenje vilice, a ostao mu je i ožiljak na glavi.⁴⁴⁹

198. Josipović je u svedočenju takođe izneo podatke o ubijanju Idriza Čauševića, Željka Abaze i Ante Kneževića, kao i o ukrcavanju njihovih tela u kamion i bacanju u reku, koji se podudaraju s činjenicama br. 96 i 97, Činjenice o kojima je presuđeno III.⁴⁵⁰ Dodao je da su on i Čorić bili suviše slabi da bi tela utovarili u kamion, istovarili ih iz prikolice i s mosta na Uni bacili u vodu.⁴⁵¹ Tela su u vodu bacili Mirko Šarac i Milan Petrović, koji su svedoku i Čoriću pretili da će i njih ubiti, u čemu ih je sprečila patrola koja je u međuvremenu naišla. Zatočenici su zatim vraćeni na mesto gde su ranije bili zatočeni. Svedok i ostali zatočenici ponovo su bili prisiljeni da sakupljaju stoku i voze je na farmu.⁴⁵² Svedok je bio zatočen do kraja novembra ili početka decembra 1991. godine, nakon čega se vratio u Hrvatsku Dubicu. Tada su ga neki oficiri JNA odveli u zatvor u Prijedoru, gde je zadržan desetak dana na

⁴⁴² P68 (Josip Josipović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 6-7. april 2006. godine), str. 3310-3315, 3350, 3353.

⁴⁴³ P68 (Josip Josipović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 6-7. april 2006. godine), str. 3312-3313, 3350-3351.

⁴⁴⁴ P68 (Josip Josipović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 6-7. april 2006. godine), str. 3313.

⁴⁴⁵ P68 (Josip Josipović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 6-7. april 2006. godine), str. 3314-3315; P73 (Službena zabeleška, Josip Josipović, 1. april 1992. godine), str. 2.

⁴⁴⁶ P68 (Josip Josipović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 6-7. april 2006. godine), str. 3315.

⁴⁴⁷ P68 (Josip Josipović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 6-7. april 2006. godine), str. 3312, 3314; P73 (Službena zabeleška, Josip Josipović, 1. april 1992. godine), str. 2.

⁴⁴⁸ P68 (Josip Josipović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 6-7. april 2006. godine), str. 3312-3313.

⁴⁴⁹ P68 (Josip Josipović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 6-7. april 2006. godine), str. 3377-3378.

⁴⁵⁰ P68 (Josip Josipović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 6-7. april 2006. godine), str. 3316-3319, 3320, 3351-3352, 3375, 3377.

⁴⁵¹ P68 (Josip Josipović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 6-7. april 2006. godine), str. 3317-3319, 3376; P73 (Službena zabeleška, Josip Josipović, 1. april 1992. godine), str. 2.

⁴⁵² P68 (Josip Josipović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 6-7. april 2006. godine), str. 3319, 3321, 3352, 3376.

saslušavanju. Pušten je uz pomoć jednog prijatelja, Srbina. Nakon toga je prebačen u Banjaluku i tamo je 10. februara 1992. godine razmenjen.⁴⁵³

199. **Svedok JF-023**, Srbin iz Dubice, u opštini Hrvatska Dubica,⁴⁵⁴ rekao je u svedočenju da je 14. septembra 1991. godine većina hrvatskih stanovnika Hrvatske Dubice i okolnih sela pobjegla u druge delove Hrvatske. Svedok je otišao 16. septembra 1991. godine.⁴⁵⁵ Dana 18. septembra 1991. godine, pripadnici srpskih paravojnih formacija, uključujući snage SAO Krajine, zauzeli su Hrvatsku Dubicu. Svedok se 2. oktobra 1991. godine ili približno tog datuma vratio u Hrvatsku Dubicu.⁴⁵⁶ Komandir policije SAO Krajine bio je Veljko Radunović i, prema svedokovim rečima, u Dubici je u oktobru 1991. godine od policijskih snaga bila prisutna samo njegova milicija.⁴⁵⁷ Međutim, na tom području je bilo rezervista srpske vojske, čiji štab je bio u Živaji, i oni su držali granicu na potezu od Jasenovca do Sunje, kod reke Save. Ti ljudi su bili pod komandom Steve Borojevića i nosili su sivomaslinaste vojne uniforme.⁴⁵⁸ I vojni rezervisti i pripadnici policije, odnosno Milicije SAO Krajine uglavnom su bili iz tog kraja.⁴⁵⁹ Svedok je rekao da se činilo da vlast kako nad policijom tako i nad rezervistima u krajnjoj instanci ima Rađunović.⁴⁶⁰

200. Dana 21. oktobra 1991. godine, tri naoružana čoveka u uniformama policije SAO Krajine uhapsila su svedoka JF-023 i odvela ga u štab policije u Hrvatskoj Dubici.⁴⁶¹ Svedok je tamo bio na saslušanju kod zamenika komandira policije, koji ga je ispitivao o vatrogasnom domu.⁴⁶² (Za svedočenje svedoka JF-023 o njegovom zatočenju u vatrogasnom domu u Baćinu, v. poglavlje 3.1.1.) Svedok je zameniku komandira policije SAO Krajine rekao da je spreman da se vrati u vatrogasni dom, na šta mu je ovaj odgovorio da tamo više nema

⁴⁵³ P68 (Josip Josipović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 6-7. april 2006. godine), str. 3322-3323; P73 (Službena zabeleška, Josip Josipović, 1. april 1992. godine), str. 1.

⁴⁵⁴ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 1-2; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2277.

⁴⁵⁵ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 2; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2281, 2286-2287, 2328, 2331.

⁴⁵⁶ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 2-3; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2287-2288, 2331, 2335; svedok JF-023, T. 3918.

⁴⁵⁷ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 2-3; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2291, 2333-2334, 2354; svedok JF-023, T. 3943.

⁴⁵⁸ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 3; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2289-2290, 2293, 2317-2318, 2350-2351; svedok JF-023, T. 3955-3956.

⁴⁵⁹ P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2331-2333; svedok JF-023, T. 3919, 3944, 3946.

⁴⁶⁰ Svedok JF-023, T. 3958.

⁴⁶¹ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 2-4; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2291, 2298, 2307, 2364; svedok JF-023, T. 3951.

⁴⁶² P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 4-5; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2308-2309, 2345; svedok JF-023, T. 3952, 3961.

nikoga.⁴⁶³ Dana 23. oktobra 1991. godine u 22:00 časa, dva čoveka u policijskim uniformama odvezla su svedoka u Bosansku Dubicu i rekla mu da se ne vraća dok ne završi rat.⁴⁶⁴

201. **Tomislav Kozarčanin**, Hrvat iz Hrvatske Dubice, u opštini Kostajnica,⁴⁶⁵ u svedočenju je izneo podatke o granatiranju Hrvatske Dubice iz Hrvatske Kostajnice i o povlačenju hrvatskih snaga, koji se podudaraju s činjenicom br. 73, Činjenice o kojima je presuđeno III. Kozarčanin je dodao da su hrvatske snage prilikom povlačenja savetovale hrvatskim žiteljima sela da i oni odu. Iako je većina seljana otišla, svedok je ostao i, zajedno s nekim drugim ljudima, skrivao se po raznim kućama i u šumi. Prema svedokovim rečima, u napadu su učestvovali i borbeni avioni JNA. Nakon desetodnevnog granatiranja Hrvatske Dubice, Srbi su ušli u selo i zauzeli ga.⁴⁶⁶

202. U oktobru 1991. godine, Đuro Majstorović i još dva Majstorovića, dovezli su se u privatnom zelenom automobilu, obučeni u maskirne uniforme JNA i naoružani automatskim puškama, vezali svedoku ruke lisicama i stavili mu povez preko očiju i potom ga prisilili da uđe u automobil i počeli da ga tuku. Njih trojica su odvela svedoka u jednu napuštenu kuću i celim putem do tamo ga tukla, pri čemu su mu slomila rebra, i bola ga nožem po nogama. Ta trojica su svedoka potom odvezla u neku štalu, gde su mu skinula lisice i ostavila ga. Na povratku kući, svedok je naišao na dva Srbina, koja su ga odvela u Crveni krst kako bi mu bila pružena prva pomoć. Kasnije ga je jedan od tih Srba odveo u policijsku stanicu u Hrvatskoj Dubici da ispriča policiji šta se dogodilo.⁴⁶⁷

203. Svedok je pomenuo 11 Srba, uglavnom po imenu, koji su učestvovali u pljačkanju i paljenju kuća u Hrvatskoj Dubici krajem 1992. i početkom 1993. godine. Ti ljudi su bili u uniformama JNA, s maskirnim uzorkom ili maslinastozelene boje, na kojima su nosili crvenu zvezdu ili "četničku" oznaku s dvoglavim orlom. Svedoku je rečeno da je njihov komandant Sveto Trivanović, koji je ranije bio učitelj u Bosanskoj Dubici. Svedokove kćerke su 1993. godine uspele da ga uz pomoć UNPROFOR-a dovedu u Zagreb.⁴⁶⁸

204. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, katolička crkva u Hrvatskoj Dubici je pre avgusta 1993. godine srušena sa zemljom, a njeni temelji su uklonjeni. Pravoslavna crkva je ostala nedirnuta i još uvek je stajala na svom mestu 1995. godine. Do 1995. godine, mnoge kuće u Hrvatskoj Dubici koje su pripadale Hrvatima bile su uništene. Onaj deo sela u kome su

⁴⁶³ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 5.

⁴⁶⁴ P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2309-2310.

⁴⁶⁵ P259 (Tomislav Kozarčanin, izjava svedoka, 7. novembar 2000. godine), str. 1-2.

⁴⁶⁶ P259 (Tomislav Kozarčanin, izjava svedoka, 7. novembar 2000. godine), str. 2.

⁴⁶⁷ P259 (Tomislav Kozarčanin, izjava svedoka, 7. novembar 2000. godine), str. 3.

se nalazile i kuće Srba i kuće Hrvata ostao je neoštećen.⁴⁶⁹ Svedočenja **Josipa Josipovića**,⁴⁷⁰ **svedoka JF-023**⁴⁷¹ i **Tomislava Kozarčanina**⁴⁷² podudaraju se s tim činjenicama o kojima je presuđeno.

205. Pretresno veće će najpre razmotriti pitanje pouzdanosti svedoka JF-023. Simatovićeve odbrana tvrdi da je svedočenje svedoka JF-023 konfuzno i nepouzđano i navodi da se svedok nije sećao svojih ranijih izjava i da je bio zbunjen u pogledu uniformi koje su nosila naoružana lica na tom području.⁴⁷³ Delovi svedočenja tog svedoka na koje se poziva Simatovićeve odbrana ne pokazuju da se on nije sećao svojih ranijih izjava niti da je bio zbunjen u pogledu uniformi.⁴⁷⁴ Svedok je, naime, prilikom svedočenja u sudnici izmenio neke delove svoje ranije izjave i rekao da su naoružana lica na tom području menjala uniforme.⁴⁷⁵ Pretresno veće smatra da se te izmene izjava ne odražavaju negativno na svedokovu opštu pouzđanost. Pošto je videlo i svedokovo držanje u sudnici, kao i u svetlu njegovog ukupnog svedočenja, Pretresno veće smatra da je on pouzđan.

206. Pretresno veće sada prelazi na Hrvatsku Dubicu i Predore. Kad je reč o izjavama Josipa Josipovića i Tomislava Kozarčanina, koji su svedočili delom i na osnovu ličnih zapažanja, Pretresno veće, pošto je razmotrilo njihovo ukupno svedočenje, smatra da su one u tom pogledu pouzđane, kao što je precizirano u zaključcima u nastavku. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, i pošto je razmotrilo svedočenja Josipa Josipovića, svedoka C-1211, Tomislava Kozarčanina i svedoka JF-023, Pretresno veće zaključuje da su 12. ili 13. septembra 1991. godine srpske snage, uključujući TO SAO Krajine i specijalnu jedinicu policije SAO Krajine iz Dvora na Uni, zauzele Hrvatsku Kostajnicu i da su iz tog mesta i iz Bosanske Dubice granatirale mešovito hrvatsko-srpsko selo Hrvatsku Dubicu. Zbog tog napada, mnogi stanovnici Hrvatske Dubice su otišli. U Hrvatskoj Dubici su, na dan kad je granatirana, bili prisutni ZNG i hrvatski MUP, koji su se tog dana povukli. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, kao i svedočenja svedoka JF-023 i Tomislava Kozarčanina, Pretresno veće zaključuje da je Hrvatska Dubica granatirana tokom deset dana i da je do sredine septembra 1991. godine u tom mestu ostalo svega oko 60 Hrvata, uglavnom žena i starijih ljudi.

⁴⁶⁸ P259 (Tomislav Kozarčanin, izjava svedoka, 7. novembar 2000. godine), str. 3-4.

⁴⁶⁹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 99.

⁴⁷⁰ P68 (Josip Josipović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 6-7. april 2006. godine), str. 3325-3326.

⁴⁷¹ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 5; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2294-2296, 2318-2319, 2355, 2361-2362, 2365.

⁴⁷² P259 (Tomislav Kozarčanin, izjava svedoka, 7. novembar 2000. godine), str. 3-4.

⁴⁷³ Završni pretresni podnesak Simatovićeve odbrane, 14. decembar 2012. godine (poverljivo), par. 142.

⁴⁷⁴ V. svedok JF-023, T. 3941-3944.

⁴⁷⁵ Svedok JF-023, T. 3941-3944.

207. S obzirom na gore razmotrene činjenice o kojima je presuđeno i činjenicu br. 75, Činjenice o kojima je presuđeno III, čiji prikaz se daje u poglavlju 6.6.2, kao i na svedočenje Josipa Josipovića, Pretresno veće zaključuje da su 15. septembra 1991. godine pripadnici JNA, TO i policije SAO Krajine, među kojima su bili i Veljko i Stevo Rađunović i Momčilo Kovačević, opkolili etnički mešano selo Predore i da su šest ili sedam seljana, uključujući Josipa Josipovića, Hrvata, koristili kao živi štit.

208. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, kao i svedočenja Josipa Josipovića, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici JNA, TO ili policije SAO Krajine od 15. septembra 1991. godine držali Josipa Josipovića, Hrvata, i Miću Ćorića mesec dana u zatočeništvu u Dubičkim Brdima i da su ih prisiljavali da rade i da pljačkaju hrvatske kuće. Na istom osnovu, i uzimajući u obzir činjenicu br. 75, Činjenice o kojima je presuđeno III, čiji prikaz se daje u poglavlju 6.6.2, Pretresno veće zaključuje da su od oktobra 1991. do kraja novembra ili početka decembra 1991. godine pripadnici policije SAO Krajine, uključujući Veljka Rađunovića i Momčila Kovačevića, držali Josipa Josipovića i Miću Ćorića zatočene u lošim uslovima u staroj zgradi škole u Hrvatskoj Dubici, gde su ih tukli i prisiljavali da rade, kao i da pevaju "četničke" pesme dok su oni po njima pucali. Nakon što ih je policija SAO Krajine pustila, neki oficiri JNA su Josipa Josipovića odveli iz Hrvatske Dubice u Prijedor, gde su ga desetak dana držali u zatočeništvu i saslušavali.

209. Pretresno veće uzima u obzir činjenice o kojima je presuđeno i dokaze koji pokazuju da su pripadnici policije SAO Krajine tokom tog vremena u staroj zgradi škole u Hrvatskoj Dubici zaklali ili na drugi način ubili tri druga zatočenika (Željka Abazu, Idriža Čauševića i Antu Kneževića) i da su u oktobru 1991. godine pljačkali kuće u Hrvatskoj Dubici. Pretresno veće smatra da se to podudara s gore razmotrenim činjenicama br. 210 i 211, Činjenice o kojima je presuđeno III, koje govore o radnjama policije usmerenim protiv hrvatskog stanovništva na području cele SAO Krajine. Na osnovu svedočenja Josipa Josipovića, Pretresno veće dalje zaključuje da su u pljačkanju kuća u Hrvatskoj Dubici u oktobru 1991. godine učestvovali i pripadnici JNA i TO.

210. U svetlu svedočenja svedoka JF-023, Pretresno veće zaključuje da su 23. oktobra 1991. godine pripadnici policije SAO Krajine odvezli svedoka JF-023 iz Hrvatske Dubice u Bosansku Dubicu i rekli mu da se ne vraća dok ne završi rat. Budući da je svedok JF-23 Srbin, taj incident ne ulazi u okvir Optužnice i Pretresno veće ga neće dalje razmatrati.

211. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, kao i svedočenja svedoka JF-023 i Tomislava Kozarčanina, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici JNA, TO ili policije SAO Krajine u oktobru 1991. godine pretukli Tomislava Kozarčanina u blizini Hrvatske Dubice, da su krajem 1992. i početkom 1993. pljačkali i palili kuće u Hrvatskoj Dubici i da su do avgusta 1993. uništili katoličku crkvu u Hrvatskoj Dubici, dok je pravoslavna crkva ostala nedirnutu najmanje do 1995. godine. Pretresno veće smatra da se svedočenje Tomislava Kozarčanina prema kom je on 1993. napustio Hrvatsku Dubicu i otišao u Zagreb podudara s gore razmotrenom činjenicom br. 210, Činjenice o kojima je presuđeno III, koja pokazuje da je na području SAO Krajine raseljavanje hrvatskog stanovništva usled maltretiranja i zastrašivanja trajalo do kraja 1994. godine.

Baćin, avgust-oktobar 1991. godine

212. Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno u vezi s Baćinom i predočena su mu svedočenja svedoka C-1211 i svedoka JF-023. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, Baćin se nalazi na oko tri do pet kilometara zapadno od Hrvatske Dubice i 1990. godine je imao 200 do 500 stanovnika.⁴⁷⁶ Godine 1990, stanovništvo Baćina činilo je 95% Hrvata i 1,5% Srba.⁴⁷⁷ Posle zauzimanja Baćina, svi stanovnici su otišli, osim tridesetak uglavnom starijih civila.⁴⁷⁸ Do 1995. godine, polovina kuća u Baćinu je uništena ili spaljena. Katolička crkva u Baćinu je potpuno razorena.⁴⁷⁹ Svetočenje svedoka JF-023 podudara se s tim činjenicama o kojima je presuđeno.⁴⁸⁰

213. **Svedok C-1211** je procenio da je Baćin, u opštini Kostajnica, 1990. godine imao možda nešto malo više od 200 stanovnika, koji su većinom bili Hrvati.⁴⁸¹ I **svedok JF-023** je u svetočenju rekao da je Baćin bio pretežno hrvatsko selo.⁴⁸² Svedok C-1211 je osim toga rekao da je 25. avgusta 1991. godine, kad su srpske paravojsne snage izvršile prvi napad na to područje, bio u Baćinu.⁴⁸³ Kad je počelo granatiranje, on i troje njegovih kolega iz hrvatskog ZNG-a vozili su se minibusom i morali su da se sklone u jednu kuću. Granatiranje je trajalo

⁴⁷⁶ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 66.

⁴⁷⁷ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 67.

⁴⁷⁸ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 94.

⁴⁷⁹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 101.

⁴⁸⁰ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 5; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2278, 2362.

⁴⁸¹ P1710 (Svedok C-1211, izjava svedoka, 9. novembar 2000. godine), str. 3; P1713 (Svedok C-1211, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 12. jun 2006. godine), str. 5401, 5422.

⁴⁸² P297 (Svedok JF-JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 2.

⁴⁸³ P1710 (Svedok C-1211, izjava svedoka, 9. novembar 2000. godine), str. 5; P1713 (Svedok C-1211, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 12. jun 2006. godine), str. 5413, 5417.

otprilike dva sata i tokom tog vremena je, po svedokovoj proceni, eksplodiralo oko 90 granata.⁴⁸⁴

214. Na osnovu svedočenja svedoka C-1211, Pretresno veće zaključuje da su 25. avgusta 1991. godine srpske snage otprilike dva sata granatirale većinski hrvatsko selo Baćin, u kom su bila prisutna najmanje četiri pripadnika hrvatskog ZNG-a. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su, nakon što su Srbi zauzeli Baćin, svi stanovnici otišli, osim tridesetak uglavnom starijih civila. Pretresno veće osim toga podseća na svoje zaključke iznete u poglavlju 3.1.1 da su 21. oktobra 1991. godine ili približno tog datuma pripadnici policije SAO Krajine nedaleko od Baćina ubili 41 osobu hrvatske nacionalnosti prethodno zatočenu u vatrogasnom domu u Baćinu.

Cerovljani, septembar 1991. godine-1995. godina

215. Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno u vezi s Cerovljanima i predloženo mu je svedočenje svedoka JF-023. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, godine 1991, stanovništvo Cerovljana činilo je 52,9% Hrvata i 39,5% Srba. Na preporuku hrvatske policije i ZNG-a, većina stanovnika Cerovljana je u avgustu i početkom septembra 1991. godine otišla iz tog sela, tako da su u njemu ostali samo stariji ljudi. Dana 13. i 21. septembra 1991. godine, u Cerovljane su došli naoružani Srbi iz Živaje, čiji komandant je bio Nikola Begović, i spalili deset kuća. U popodnevnim časovima 24. septembra, naoružani Srbi su ponovo došli i čula se pucnjava; te noći su pronađena tri leša. Istog dana, Srbi su zapalili kuće Đure Petrovića, Nikole Dragoćajca, Anke Barišić i Željka Blinje, a iz bacača raketa gađali su katoličku crkvu i oštetili zvonik. Neki od tih naoružanih Srba takođe su ukrali automobil Antuna Blaževića. Do 1995. godine, kuće Hrvata u Cerovljanima spaljene su ili dignute u vazduh i uništena je katolička crkva.⁴⁸⁵ Svedočenje **svedoka JF-023** podudara se s pomenutim činjenicama o kojima je presuđeno.⁴⁸⁶

216. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da je većina stanovnika većinski hrvatskog sela Cerovljani, na preporuku hrvatske policije i ZNG-a, u avgustu i početkom septembra 1991. godine otišla, nakon čega su tamo ostali samo stariji ljudi. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno⁴⁸⁷ i svedočenja svedoka JF-023, Pretresno veće zaključuje da su 13. i 21. septembra 1991. rezervisti JNA (čiji štab je bio u Živaji) spalili

⁴⁸⁴ P1710 (Svedok C-1211, izjava svedoka, 9. novembar 2000. godine), str. 5-6.

⁴⁸⁵ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 65, 88-90, 100.

⁴⁸⁶ P297 (Svedok JF-023, izjava svedoka, 8. novembar 2000. godine), str. 2; P296 (Svedok JF-023, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 20. mart 2006. godine), str. 2278, 2362.

⁴⁸⁷ Uključujući činjenicu br. 75, Činjenice o kojima je presuđeno III.

deset kuća u Cerovljanima i da su 24. septembra 1991. godine spalili još četiri kuće i raketama gađali katoličku crkvu i oštetili je.

Ljudi koji su otišli s područja Kostajnice, u severoistočnom delu SAO Krajine

217. Prema izveštaju Anne-Marije Radić o prognanom stanovništvu Hrvatske, 27. marta 1992. godine ukupan broj prognanika iz opština Dvor, Glina, Hrvatska Kostajnica, Nova Gradiška, Novska, Pakrac, Petrinja i Sisak, registrovanih u Republici Hrvatskoj, iznosio je 47.322.⁴⁸⁸ Kako se navodi u istom izveštaju, podaci Ureda za prognanike i izbjeglice Vlade Republike Hrvatske govore da je, nakon prve registracije prognanika u aprilu 1992. godine, od ukupno 38.467 ljudi prognanih iz osam gorenavedenih opština, više od 80% činili su Hrvati, manje od 10% činili su Srbi, a preostalih manje od 10% činili su drugi nesrbi.⁴⁸⁹

218. Pretresno veće podseća na svoje zaključke o radnjama (uključujući napade, ubijanje, proizvoljno hapšenje i zatočavanje, paljenje katoličkih crkava, prisiljavanje na rad, mučenje, šikaniranje, korišćenje živih štitova, pljačkanje i druga dela progona) na području Kostajnice u julu, septembru, oktobru, novembru i decembru 1991. godine. S obzirom na te radnje, Pretresno veće smatra da se dokazi o tome da je do marta ili aprila 1992. godine to područje napustilo otprilike 35.000-45.000 Hrvata i drugih nesrba podudaraju s gore razmotrenim činjenicama o kojima je presuđeno br. 207 i 210, koje govore o raseljavanju hrvatskog stanovništva na području SAO Krajine. Pretresno veće će se dalje baviti područjem Kostajnice u poslednjem delu ovog poglavlja.⁴⁹⁰

Deportacija i prisilno premeštanje na području Saborskog, u severozapadnom delu SAO Krajine, jul 1991. godine-1993. godina

219. Pretresno veće sada prelazi na činjenice o kojima je presuđeno i dokaze u vezi s područjem Saborskog, na severozapadu SAO Krajine. To područje obuhvata opštine Titova Korenica, Slunj, Vojnić i Vrginmost i delove opština Gospić, Otočac, Ogulin, Duga Resa i Karlovac.⁴⁹¹ Pretresno veće će redom govoriti o selima Ljubovo, Lipovača, Poljanak i Vukovići i o mestu Saborsko.

Ljubovo, jul 1991. godine

⁴⁸⁸ P551 (Izvešće o prognanom stanovništvu Republike Hrvatske 1991. godine), str. 59-60.

⁴⁸⁹ P551 (Izvešće o prognanom stanovništvu Republike Hrvatske 1991. godine), str. 63-64.

⁴⁹⁰ Zaključci o deportaciji i prisilnom premeštanju s područja cele SAO Krajine, 1991-1995. godina.

⁴⁹¹ Kao što je prikazano u dokaznom predmetu P258 (22 mape iz sudskog registratora s mapama), str. 7 (mapa koja prikazuje SAO Krajinu i SAO SBZS, kao i to pod čijom su kontrolom bile krajem 1991. godine).

220. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, 2. jula 1991. godine, Milicija Krajine je napala selo Ljubovo, jugozapadno od Titove Korenice, zbog toga što su se tu stacionirali pripadnici hrvatskog MUP-a posle okršaja na Plitvicama.⁴⁹² U izjavama za javnost Milan Martić je rekao da je taj napad izvršen zbog toga što je istekao ultimatum vlade SAO Krajine za povlačenje svih pripadnika i jedinica MUP-a Hrvatske sa teritorije SAO Krajine i zbog hapšenja i zlostavljanja Srba na području Like od strane Hrvata.⁴⁹³

221. **Svedok JF-039**, Srbin iz Hrvatske,⁴⁹⁴ rekao je u svedočenju da se, kad bi neka grupa završila obuku u Golubiću, od polaznika tražilo da izvrše neki konkretan zadatak da bi mogli da postanu specijalci.⁴⁹⁵ Na primer, jedna od prvih grupa upućena je u isključivo hrvatsko selo Ljubovo i morala je da ispaljuje rakete iz ručnog bacača na selo.⁴⁹⁶ Tom grupom je komandovao Milorad Čalić, koji je kasnije postao telohranitelj Gorana Hadžića.⁴⁹⁷ Svedok je rekao da on nije učestvovao u toj akciji i da nije video kakvo je bilo stanje u Ljubovu nakon akcije. Njegova saznanja zasnivaju se na tome šta su ispričali komandant koji je vodio akciju i jedna druga osoba koja je u njoj učestvovala.⁴⁹⁸ Svrha napada na Ljubovo je, prema svedokovim rečima, bila čišćenje sela, isterivanje celokupnog stanovništva i uspostavljanje čisto srpske teritorije.⁴⁹⁹

222. Na osnovu nepobijenih činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su 2. jula 1991. godine pripadnici policije SAO Krajine napali Ljubovo, gde su bili stacionirani pripadnici hrvatskog MUP-a. Svedočenje svedoka JF-039 ukazuje na to da su, u jednom trenutku nakon početka obuke u Golubiću, pripadnici policije SAO Krajine gađali Ljubovo iz bacača raketa. Pretresno veće smatra da svedok JF-039 nije dovoljno objasnio na čemu se zasniva njegovo svedočenje o svrsi tog napada. Na osnovu dokaza ne može se utvrditi koliki je bio obim dejstava po Ljubovu iz bacača raketa niti da li su tim dejstvima prouzrokovani šteta na imovini, odnosno ranjavanje ili pogibija ljudi, a dokazi ne ukazuju ni na to da je u toku dejstava ili neposredno nakon njih iko napustio Ljubovo. Pretresno veće uzima u obzir i to da su u Ljubovu bili prisutni pripadnici hrvatskog MUP-a. S obzirom na te okolnosti, Pretresno veće se neće oslanjati na svedočenje svedoka JF-039 o Ljubovu.

⁴⁹² Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 43.

⁴⁹³ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 44.

⁴⁹⁴ P978 (Svedok JF-039, izjava svedoka, 12. septembar 2003. godine), str. 1, par. 1, 5, 23; P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 1958-1959.

⁴⁹⁵ P978 (Svedok JF-039, izjava svedoka, 12. septembar 2003. godine), par. 45; P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2005.

⁴⁹⁶ P978 (Svedok JF-039, izjava svedoka, 12. septembar 2003. godine), par. 45; P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2005-2006, 2101, 2196-2197; svedok JF-039, T. 7252.

⁴⁹⁷ P978 (Svedok JF-039, izjava svedoka, 12. septembar 2003. godine), par. 45; P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2005; svedok JF-039, T. 7252.

⁴⁹⁸ P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2102.

⁴⁹⁹ P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2201.

Lipovača, oktobar 1991. godine

223. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.1.2 da su pre kraja oktobra 1991. godine pripadnici srpskih paravojsnih snaga u Lipovači ubili sedam ljudi, od kojih su najmanje troje bili Hrvati.

Poljanak i Vukovići, oktobar-novembar 1991. godine

224. Pretresno veće je u poglavljima 3.1.2 i 3.1.3 dalo prikaz jednog dela relevantnog svedočenja svedoka C-1230 o napadima JNA na Vukoviće 8. oktobra i 7. novembra 1991. godine. Nakon incidenata u Poljanku i Vukovićima u oktobru i novembru 1991. (v. poglavlje 3.1.2), **svedok C-1230** je 15. novembra 1991. godine otišao u Slunj, gde se sastao sa svojom majkom.⁵⁰⁰ Oni su potom, u okviru organizovane grupe, iz Slunja otišli u Bosnu i Hercegovinu, pa zatim u Zagreb, da bi na kraju, 19. ili 20. novembra 1991. godine, stigli u Rijeku.⁵⁰¹

225. Pošto je razmotrilo njegovo svedočenje u svetlu ukupnih predloženih dokaza, Pretresno veće se oslanja na izjave svedoka C-1230 kako se navodi u nastavku. Pretresno veće zaključuje da je 8. oktobra 1991. godine JNA napala Vukoviće i spalila velik broj kuća u tom selu. Između 22. i 24. oktobra 1991. godine, ljudi iz grupe od oko 60 lokalnih Srba s Plitvica, obučeni u sivomaslinaste uniforme, skinuli su hrvatsku zastavu u Poljanku, zapalili je i zamenili srpskom.

226. Pretresno veće smatra da se dokazi koji ukazuju na to da su Kata Matovina i Toma Vuković ubijeni iz vatrenog oružja tokom napada na Vukoviće 8. oktobra 1991. podudaraju s činjenicom o kojoj je presuđeno br. 211, čiji prikaz se daje u poglavlju 3.1.7 gore u tekstu, a koja govori o radnjama usmerenim protiv Hrvata na području cele SAO Krajine 1991. godine. Pretresno veće osim toga podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.1.2 da su 23. ili 24. oktobra 1991. godine ljudi iz pomenute grupe u Poljanku obesili dvojicu nesrba zbog skidanja srpske zastave.

227. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.1.3 da su 7. novembra 1991. godine ljudi iz grupe sastavljena od 90-100 vojnika JNA, od kojih su neki bili iz specijalne

⁵⁰⁰ P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 6; P65 (Svedok C-1230, izjava data Medicinskom centru za prava čovjeka, 16. april 1993. godine), str. 2; P67 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 15. septembar 1995. godine), str. 3.

⁵⁰¹ P64 (Svedok C-1230, izjava svedoka, 28. februar 2001. godine), str. 6; P65 (Svedok C-1230, izjava data Medicinskom centru za prava čovjeka, 16. april 1993. godine), str. 2; P67 (Svedok C-1230, izjava data Policijskoj upravi karlovačkoj, 15. septembar 1995. godine), str. 3.

jedinice JNA iz Niša, takozvani niški specijalci, i lokalnih Srba ubili osam Hrvata u zaseoku Vukovići i još dvoje nesrba u Poljanku. S obzirom na svedočenje svedoka C-1230 čiji prikaz se daje u istom poglavlju, Pretresno veće zaključuje da su ljudi iz te grupe istog dana pljačkali kuće u Poljanku i da su paljenjem ili na drugi način oštetili velik broj kuća i stogova sena u Vukovićima i Poljanku.

228. Pretresno veće smatra da se gorepomenuto svedočenje svedoka C-1230 da je 15. novembra 1991. godine napustio to područje i otišao u Slunj, odakle je sa svojom majkom, u okviru organizovane grupe, otišao u Bosnu i Hercegovinu, podudara s činjenicama o kojima je presuđeno br. 208 i 210, čiji prikaz se daje gore u tekstu, u drugom delu ovog poglavlja.⁵⁰²

Mesto Saborsko, mart-oktobar 1991. godine

229. Pretresno veće će se najpre osvrnuti na pitanje stanovništva Saborskog, a potom će razmotriti događaje koji su se tamo desili u periodu od marta do oktobra 1991. godine.

230. Činjenice o kojima je presuđeno pokazuju da je Saborsko 1991. godine imalo 852 stanovnika (93,9% Hrvata i 3,3% Srba).⁵⁰³ Pretresnom veću su predočena svedočenja **Ane Bičanić**,⁵⁰⁴ **Vlade Vukovića**⁵⁰⁵ i **svedoka JF-006**⁵⁰⁶ o nacionalnom sastavu Saborskog i okolnih sela, koja se podudaraju s činjenicama o kojima je presuđeno.

231. Činjenice o kojima je presuđeno dalje pokazuju da je, počev od proleća 1991. godine, u toku bilo nekoliko sukoba između hrvatskih oružanih snaga i formacija i snaga SAO Krajine, između ostalog, u Saborskom.⁵⁰⁷ U martu 1991. godine, u Pakracu u zapadnoj Slavoniji i na Plitvicama, između Titove Korenice i Saborskog, došlo je do oružanih sukoba između specijalnih policijskih snaga MUP-a Hrvatske i policije SAO Krajine. JNA je intervenisala u oba ta sukoba da bi razdvojila sukobljene strane.⁵⁰⁸ Dana 2. aprila 1991. godine, hrvatski pripadnici SJB-a Ogulin postavili su stražu u Saborskom. Tu je bilo oko 30 policajaca, naoružanih automatskim puškama i pištoljima, koji su obavljali redovne policijske poslove, ali i dežurali na kontrolnim punktovima u slučaju da dođe do napada na Saborsko. Od aprila do avgusta 1991. godine, oklopnim vozilima JNA bilo je dozvoljeno da prolaze

⁵⁰² Deportacija i prisilno premeštanje s područja cele SAO Krajine, 1991-1995. godina.

⁵⁰³ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 119.

⁵⁰⁴ P1737 (Ana Bičanić, izjava svedoka), izjava od 20. januara 2001. godine, str. 2; P1738 (Ana Bičanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25522.

⁵⁰⁵ P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 2; P1774 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 3. jul 2003. godine), str. 23692; P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2649, 2679, 2719, 2730.

⁵⁰⁶ P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11615; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2747-2748, 2771.

⁵⁰⁷ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 18.

⁵⁰⁸ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 8.

kroz barikade na putu i ona su svakodnevno patrolirala kroz Saborsko na putu između Plitvica i Ličke Jesenice. Približno od juna 1991. godine, oko 20-30 muškaraca meštana Saborskog organizovalo se i noću patroliralo selom noseći "lovačke puške ili nekoliko vojnih pušaka". Od juna do avgusta 1991. godine, na Saborsko je otvarana vatra iz pušaka i artiljerijskog oruđa. Uglavnom su gađane jedna od crkava i škola, a vatra je otvarana iz Ličke Jesenice i sa brda Pištenik.⁵⁰⁹ U napadima u junu i julu 1991. godine poginulo je deset ljudi, a veliki broj ljudi je ranjen.⁵¹⁰ Svedočenje **Milana Babića** generalno se podudara s činjenicom br. 8, Činjenice o kojima je presuđeno III.⁵¹¹

232. Činjenice o kojima je presuđeno pokazuju da je rano ujutro 5. avgusta 1991. godine Saborsko granatirano iz minobacača iz pravca kasarne JNA u Ličkoj Jesenici. Granate su padale po groblju i centralnim delovima sela.⁵¹² (Svedočenje **Vlade Vukovića** podudara se s tim činjenicama o kojima je presuđeno.⁵¹³) Tokom noći 5. avgusta 1991. godine, većina civilnog stanovništva Saborskog pobjegla je preko Rakovice u Grabovac, gde je stigao Crveni krst sa tri autobusa. Oko 100 do 150 civila evakuisano je na područja pod hrvatskom kontrolom. Tokom nekoliko sledećih dana oko 400 osoba se vratilo u Saborsko.⁵¹⁴ Posle 5. avgusta 1991. godine, Saborsko je granatirano skoro svakog dana iz raznih pravaca, uključujući pravac na kome se nalazila kasarna u Ličkoj Jesenici.⁵¹⁵

233. **Ana Bićanić**, Hrvatica iz Saborskog,⁵¹⁶ rekla je da su u julu 1991. godine došli hrvatski socijalni radnici i evakuisali nekoliko starijih ljudi i žena s malom decom koji, po njenom mišljenju, ne bi mogli da hodaju ili beže kroz šumu.⁵¹⁷ U periodu od juna do novembra 1991. godine, svedokinja je u selu viđala oklopne transportere i džipove pune vojnika koji su se vozili prema Ličkoj Jesenici, a znala je da JNA tamo ima vojni poligon za obuku.⁵¹⁸ Pretresno veće je prikaz daljeg relevantnog svedočenja svedokinje **Ane Bićanić** o žestokom i nasumičnom artiljerijskom granatiranju Saborskog u periodu od 5. avgusta do 10. novembra 1991. godine dalo u poglavlju 3.1.2.

⁵⁰⁹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 120.

⁵¹⁰ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 121.

⁵¹¹ P1877 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Milan Martić*, 15-17, 20-21. februar, kao i 2-3. i 6. mart 2006. godine), str. 1506, 1512-1513.

⁵¹² Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 122.

⁵¹³ P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 3; P1774 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 3. jul 2003. godine), str. 23700-23702, 23715-23716; P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2655-2659, 2692-2693, 2722, 2724.

⁵¹⁴ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 123.

⁵¹⁵ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 124.

⁵¹⁶ P1737 (Ana Bićanić, izjave svedoka), izjava od 20. januara 2001. godine, str. 1-2.

⁵¹⁷ P1737 (Ana Bićanić, izjave svedoka), izjava od 20. januara 2001. godine, str. 3; P1738 (Ana Bićanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25525.

⁵¹⁸ P1737 (Ana Bićanić, izjave svedoka), izjava od 20. januara 2001. godine, str. 3.

234. **Vlado Vuković**, Hrvat iz Saborskog, u opštini Ogulin,⁵¹⁹ rekao je da je krajem jula 1991. godine u Saborsko stiglo dvadesetak policajaca iz opštine Duga Resa da pomogne s odbranom i da su ti ljudi razmešteni u policijsku stanicu i zgradu škole u centru mesta.⁵²⁰ Saborsko je od 5. avgusta 1991. godine bilo izolovano i opkoljeno: prekinute su sve veze, onemogućeno je svako kretanje, niko nije mogu da uđe i izađe iz mesta niti da koristi put prema Plaškom.⁵²¹ Dana 5. avgusta 1991. godine, Saborsko je granatirano od 06:00 do 10:00 časova, ali nijedan objekt u mestu nije oštećen niti je iko stradao.⁵²² Prema svedokovim rečima, na Saborsko je tada palo 80 minobacačkih granata kalibra 82 milimetra.⁵²³ Granatiranje je ponovo počelo predveče, i to iz raznih pravaca. Ovog puta je bilo jače i oštećen je jedan broj kuća.⁵²⁴ Granate su padale na centar Saborskog.⁵²⁵ Neki od policajaca iz Duge Rese to veče su otišli iz Saborskog, zajedno s velikim delom starijih ljudi, žena i dece, koji su krenuli u pravcu Rakovice.⁵²⁶ Sutradan, 6. avgusta 1991. godine, većina stanovnika se vratila u Saborsko, uključujući žene. Nakon 5. avgusta 1995. godine, granatiranje Saborskog se nastavilo i na to područje je svakodnevno padalo 100-200 granata, uključujući granate kalibra 122 milimetara, pri čemu je razoren ili oštećen velik broj kuća, kao i crkva, ali, dok je svedok bio u Saborskom, niko nije poginuo.⁵²⁷

235. Dana 23. septembra 1991. godine, svedok je video konvoj od stotinak muškaraca iz tog sela, koji su nosili zelene uniforme rezervne policije i bili su poznati kao Samostalna satnija Saborsko. Ti ljudi su se vratili iz Zagreba da pomognu policiji u Saborskom da brani opkoljeno selo.⁵²⁸ Bili su podeljeni u grupe kako bi čuvali selo od napada.⁵²⁹

⁵¹⁹ P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 1-2; P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2648.

⁵²⁰ P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 3; P1774 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 3. jul 2003. godine), str. 23700-23701, 23718; P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2659, 2690-2692, 2732.

⁵²¹ P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 3; P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2694, 2711-2712.

⁵²² P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 3; P1774 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 3. jul 2003. godine), str. 23700-23701; P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2657-2658, 2722.

⁵²³ P1774 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 3. jul 2003. godine), str. 23701; P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2656-2658.

⁵²⁴ P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 3.

⁵²⁵ P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2659.

⁵²⁶ P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 3; P1774 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 3. jul 2003. godine), str. 23716, 23718; P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2659, 2692-2693, 2727.

⁵²⁷ P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 3; P1774 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 3. jul 2003. godine), str. 23716; P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2659-2660, 2693, 2727.

⁵²⁸ P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 3; P1774 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 3. jul 2003. godine), str. 23704-23705, 23718; P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2660-2662, 2694-2695, 2723.

⁵²⁹ P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 3.

236. Dana 29. septembra 1991. godine, svedoka i dva rezervna policajca iz Zagreba, Ivicu Vukovića i Nijaza Porića, koji su svi bili naoružani i u sivim hrvatskim policijskim uniformama, dok su išli iz Rakovice prema Saborskom, zaustavilo je pet do sedam naoružanih muškaraca u maskirnim uniformama ili uniformama JNA.⁵³⁰ Muškarci su se predstavili kao Martićeva milicija.⁵³¹ Svedok je znao da su oni iz Plaškog.⁵³² Ti ljudi su svedoka i dvoje njegovih kolega odveli u policijsku stanicu u Plaškom, gde su ih držali 12 dana. Svedoka su tamo u mnogo navrata tukli ljudi u maskirnim uniformama, koji su se predstavili kao martićevci.⁵³³ Prema svedokovoj tvrdnji, pripadnike JNA i martićevce bilo je gotovo nemoguće razlikovati jer bi isti ljudi jedan dan nosili maskirne uniforme, a drugi maslinastozelene uniforme JNA ili bi jedan dan vozili civilno vozilo, a drugi vozilo JNA.⁵³⁴

237. Nakon 12 dana, Miloš Momčilović (zvani Kole) i Željko Mudrić (zvani Buba), koji su obojica bili pripadnici Martićeve milicije, odvezli su svedoka u policijsku stanicu u Korenici, u opštini Titova Korenica, gde je u nekoliko navrata teško pretučen.⁵³⁵ Svedok je držan u ćeliji zajedno s još dva Hrvata, Nikolom Pemperom i Ignjacom Ivanušem. Svedok je u Korenici video policajce s oznakama policije Krajine i ljude u maskirnim uniformama. Dok su ga tukli, obično bi bili prisutni ljudi u policijskim uniformama, koji su se ponašali kao da se ništa ne događa ili su stajali uokolo i smejali se.⁵³⁶

238. Nakon što je u Korenici proveo 10-12 dana, svedok je (zajedno s Nijazom Porićem, Ivicom Vukovićem i četiri čoveka iz Gospića: Ignjacom Ivanušem, Nikolom Pemperom, Antom Marinićem i Josipom Kazdom) u vozilu JNA odvezen na aerodrom Željjava kod Bihaća, u Bosni i Hercegovini, koji je bio pod kontrolom JNA, i tamo je video ljude koji su naizmenično nosili plave uniforme vojne policije JNA s belim opasačem i maslinastozelene uniforme JNA, kao i ljude u maskirnim uniformama. Svedoka su na aerodromu otprilike osam dana držali u jednom hangaru, gde su ga ljudi koji bi jedan dan nosili plave uniforme s belim

⁵³⁰ P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 3; P1774 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 3. jul 2003. godine), str. 23706-23709, 23719; P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2662-2664, 2708-2709.

⁵³¹ P1774 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 3. jul 2003. godine), str. 23709; P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2664, 2705.

⁵³² P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2664, 2709-2710.

⁵³³ P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 3; P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2665, 2667, 2669, 2705.

⁵³⁴ P1774 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 3. jul 2003. godine), str. 23706, 23709; P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2704-2706.

⁵³⁵ P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 3-4; P1772 (Vlado Vuković, dodatak izjavi svedoka, 18. jun 2003. godine); P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2669-2671, 2724-2725.

⁵³⁶ P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2669-2672, 2712-2713, 2724.

opasačem, a sutradan zelene uniforme JNA žestoko tukli.⁵³⁷ Jedan pripadnik vojne policije JNA na aerodromu rekao je svedoku da su ljudi koji ga tuku njegove bivše kolege Srbi iz hrvatskog MUP-a u Zagrebu, koji su se u međuvremenu priključili vojnoj policiji JNA.⁵³⁸ Svedok je nakon toga odveden u kasarnu JNA i na vojni poligon za obuku u Manjači kod Banjaluke, u Bosni i Hercegovini, gde su on i oko 200 drugih zatočenika držani u tri hangara za stoku. Dana 9. novembra 1991. godine, svedok je, u grupi od oko 200 ljudi, na Manjači razmenjen za srpske vojnike JNA i nakon toga je odveden u Zagreb.⁵³⁹ Prilikom hapšenja i u toku zatočeništva svedoku ni u jednom trenutku nije rečeno zašto je uhapšen, već su mu ljudi koji su ga držali zatočenog na vulgaran način govorili da će Republika Hrvatska skupo da ga košta.⁵⁴⁰

239. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su u periodu od juna do avgusta 1991. godine srpske snage otvarale vatru iz pušaka i artiljerijskog oruđa na pretežno hrvatsko selo Saborsko. Uglavnom su gađane crkva i škola, a tokom juna i jula 1991. godine poginulo je deset ljudi, dok je velik broj ljudi ranjen. Od aprila 1991, u Saborskom je bilo stacionirano oko 30 naoružanih hrvatskih policajaca, a u junu 1991. godine 20-30 meštana tamo je formiralo naoružanu seosku stražu. S obzirom na svedočenje Ane Bićanić, Pretresno veće dalje zaključuje da je u julu 1991. godine Saborsko napustilo nekoliko starijih Hrvata, kao i Hrvatica s malom decom.

240. Pošto je razmotrilo njihovo svedočenje u svetlu ukupnih predočenih dokaza, Pretresno veće se oslanja na izjave Ane Bićanić i Vlade Vukovića u pogledu podataka navedenih u nastavku. Uzimajući dalje u obzir činjenice o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su u periodu od 5. avgusta do 10. novembra 1991. godine srpske snage svakodnevno granatirale Saborsko, pri čemu su razorene ili oštećene brojne kuće, kao i crkva. Pretresnom veću su predočena svedočenja Ane Bićanić i Vlade Vukovića koja ukazuju na to da su u tom periodu u Saborskom bile prisutne hrvatske snage. Pretresno veće, na osnovu tih svedočenja, zaključuje da su u Saborskom bile prisutne sledeće hrvatske snage: u periodu od avgusta do novembra 1991, naoružana seoska straža od oko 20-30 meštana; od kraja jula do 5. avgusta

⁵³⁷ P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 4; P1772 (Vlado Vuković, dodatak izjavi svedoka, 18. jun 2003. godine); P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2672-2673, 2731-2732.

⁵³⁸ P1772 (Vlado Vuković, dodatak izjavi svedoka, 18. jun 2003. godine); P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2673, 2725, 2729-2732.

⁵³⁹ P1770 (Vlado Vuković, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 4; P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2673-2674.

⁵⁴⁰ P1775 (Vlado Vuković, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 27-28. mart 2006. godine), str. 2674, 2724.

1991. uveče, 20 hrvatskih policajaca iz Duge Rese; i, od 23. septembra 1991. godine, Samostalna satnija Saborsko od oko 100 meštana.

241. U svetlu činjenica o kojima je presuđeno, i pošto je razmotrilo svedočenje Vlade Vukovića, Pretresno veće zaključuje da je tokom noći 5. avgusta 1991. godine većina civilnog stanovništva Saborskog pobjegla u Grabovac. Oko 100 do 150 hrvatskih civila potom je autobusima Crvenog krsta evakuisano na područja pod hrvatskom kontrolom. Tokom nekoliko sledećih dana oko 400 osoba se vratilo u Saborsko.

242. S obzirom na svedočenje Vlade Vukovića, Pretresno veće zaključuje da su 29. septembra 1991. godine pripadnici policije SAO Krajine zatočili tri hrvatska policajca, među kojima i Vladu Vukovića, Hrvata iz Saborskog, u policijskoj stanici u Plaškom i da su te zatočenike potom premestili u policijsku stanicu u Korenici, gde su bila zatočena još dvojica Hrvata. Pripadnici policije SAO Krajine Vladu Vukovića su tokom zatočeništva sve vreme žestoko tukli. U oktobru 1991. godine, pripadnici JNA, uključujući pripadnike vojne policije JNA, potom su tu petoricu Hrvata i još dva čoveka tokom najmanje osam dana držali zatočene na aerodromu u Željavi i Vladu Vukovića su žestoko tukli. Pripadnici JNA su Vladu Vukovića zatim odveli na Manjaču kod Banjaluke, u Bosni i Hercegovini, nakon čega je razmenjen i odveden u Zagreb. Ljudi koji su svedoka držali zatočenog rekli su mu da će Republika Hrvatska skupo da ga košta. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

Mesto Saborsko, novembar 1991. godine

243. Činjenice o kojima je presuđeno pokazuju da su Saborsko tokom prepodneva 12. novembra 1991. godine napali Taktička grupa 2, pod komandom pukovnika Čedomira Bulata, i 5. partizanska brigada, obe u sastavu 13. korpusa JNA. U napadu su učestvovala i jedna jedinica SDB iz Plaškog, brigada TO iz Plaškog i jedinice Milicije Krajine. U sastavu brigade TO iz Plaškog u napadu je, pod komandom Bogdana Grbe, učestvovao jedan bataljon koji se sastojao od tri čete.⁵⁴¹ Napad je započeo bombardovanjem iz vazduha, a potom je usledio artiljerijski napad. Posle toga, ka Saborskom su iz tri pravca krenule jedinice kopnene vojske, uključujući i tenkove.⁵⁴² Pretresnom veću su predloženi dokumentarni dokazi (uključujući naređenja, zapisnike o uzimanju izjava i krivičnu prijavu MUP-a) i saslušalo je svedočenje

⁵⁴¹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 125.

⁵⁴² Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 126.

svedoka JF-006, koji se u pogledu učešća gorenavedenih srpskih snaga u napadu na Saborsko i načina na koji je taj napad izveden podudaraju s činjenicama o kojima je presuđeno.⁵⁴³

244. Svedočenja svedoka JF-006 i JF-039, kao i zapisnik o uzimanju izjave Marinka Mudrića (u spisu kao dokazni predmet P2628), krivična prijava MUP-a (u spisu kao dokazni predmet D7) i naređenje Bogdana Grbe (u spisu kao dokazni predmet D8) sadrže dodatne informacije o napadu na Saborsko. **Svedok JF-006**, Srbin iz mesta Plaški,⁵⁴⁴ rekao je u svedočenju da je u avgustu ili septembru 1991. godine mobilisan u TO Plaški.⁵⁴⁵ Prema njegovim rečima, tehnička oprema za napad na Saborsko došla je s vojnog poligona za obuku JNA smeštenog između Plaškog i Slunja.⁵⁴⁶ Komandant Bulat je pre napada rekao da je u Saborskom stacioniran velik broj hrvatskih vojnika, koji Srbima ne dozvoljavaju da preko tog sela idu u druge delove RSK.⁵⁴⁷ Zauzimanje tog mesta bilo je stoga neophodno za bezbedan izlazak Srba s tog područja, snabdevanje Plaškog i povezivanje srpskih zemalja u regionu.⁵⁴⁸

245. Svedok je rekao da je u napadu učestvovalo oko 20-30 pripadnika Martićeve policije, ali da oni nisu bili deo TO.⁵⁴⁹ Ti ljudi su nosili plave uniforme s natpisom "Policija Krajine" na levom rukavu i bili su pod komandom Nikole Medakovića.⁵⁵⁰ Dokazni predmeti D7 i D8 podudaraju se sa svedočenjem svedoka JF-006 o tome da je Medaković komandovao policijskim jedinicama tokom napada na Saborsko.⁵⁵¹ Prema svedokovim rečima, u napadu je,

⁵⁴³ Dokumentarni dokazi: P107 (Službena zabeleška za SJB Korenica, 13. novembar 1991. godine); P1138 (Naređenje Komande 5. vojne oblasti za formiranje Taktičke grupe 2, 23. oktobar 1991. godine); P1139 (Naređenje Čedomira Bulata u vezi s napadom na Saborsko), str. 2-3, 5-6; P1140 (Zapovest Slobodana Đorđevića u vezi s napadom na Saborsko, 7. novembar 1991. godine), str. 1-5, 7; P1141 (Naredba Bogdana Grbe u vezi s napadom na Saborsko, 3. novembar 1991. godine); P2628 (MUP Hrvatske, Policijska stanica Ogulin, zapisnik o uzimanju izjave s potpisom Marinka Mudrića, 7. april 1992. godine), str. 4; D6 (Izveštaj Dušana Latasa, 23. novembar 1991. godine), str. 2; D7 (MUP, krivična prijava protiv Čedomira Bulata i Bogdana Grbe, 5. februar 2001. godine), str. 7; D8 (Naredba Bogdana Grbe u vezi s napadom na Saborsko, 11. novembar 1991. godine).

Svedok JF-006: P103 (Svedok JF-006, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 3-4; P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11585-11586, 11589-11595, 11627; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2751-2752, 2783-2784, 2789-2790, 2793-2794, 2798-2799; svedok JF-006, T. 2475-2476, 2499, 2552-2533, 2538.

⁵⁴⁴ P103 (Svedok JF-006, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 1-2.

⁵⁴⁵ P103 (Svedok JF-006, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 1-2, 4; P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11589, 11604; svedok JF-006, T. 2510-2513.

⁵⁴⁶ P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11585, 11636; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2783, 2823-2824.

⁵⁴⁷ P103 (Svedok JF-006, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 4; P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11589, 11605; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2795.

⁵⁴⁸ P103 (Svedok JF-006, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 4; P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11592, 11605-11607.

⁵⁴⁹ P103 (Svedok JF-006, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 5; P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11591; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2794-2795; svedok JF-006, T. 2476.

⁵⁵⁰ P103 (Svedok JF-006, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 5; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2794-2795.

⁵⁵¹ D7 (MUP, krivična prijava protiv Čedomira Bulata i Bogdana Grbe, 5. februar 2001. godine), str. 7; D8 (Naredba Bogdana Grbe u vezi s napadom na Saborsko, 11. novembar 1991. godine), str. 2-3.

pod komandom JNA, učestvovalo i 20-30 pripadnika redovne policije iz Plaškog, uključujući Dušana Latasa.⁵⁵²

246. **Svedok JF-039**, Srbin iz Hrvatske,⁵⁵³ rekao je u svedočenju da su u operaciji u Saborskom učestvovali vojska i Crvene beretke.⁵⁵⁴ U svetlu dokaza čiji prikaz se daje u poglavlju 6.3.2, Pretresno veće pretpostavlja da svedok JF-039, kad govori o Crvenim beretkama 1991. godine, misli na ljude koji su se krajem jula ili početkom avgusta 1991. iz Golubića (gde su bili poznati kao martićevci) i kninske tvrđave (gde su bili poznati kao Knindže) premestili u Korenicu. Svedok JF-039 je osim toga rekao da je Saborsko prvi put video kad se tuda provezao s Martićem, koji je taj kraj opisao kao "spaljenu zemlju". Martić je komentarisao: "Jebali smo im majku, sad je ovo čista srpska zemlja".⁵⁵⁵ Svedoku je rečeno da je napad izveden zato što su političari iz Knina i iz drugih srpskih krajeva hteli da imaju direktnu vezu sa srpskim područjima na Kordunu i Baniji, a Saborsko je bilo hrvatsko selo koje im se isprečilo na putu.⁵⁵⁶

247. Dana 7. aprila 1992. godine, Marinko Mudrić je u izjavi datoj službenicima hrvatskog MUP-a u Ogulinu rekao da je pre napada na Saborsko komandir martićevaca Nikola Medaković pročitao naređenje o tome kako se treba ponašati tokom napada, koje je potpisao general Bulat. Na čitanju naređenja bilo je prisutno oko 1.500 ljudi i bila su postrojena 23 tenka.⁵⁵⁷

248. Mnogo kasnije, 5. februara 2001. godine, po okončanju kriminalističke obrade sprovedene radi postojanja sumnje da su Čedomir Bulat i Bogdan Grba počinili ratne zločine protiv civila u Saborskom, Policijska uprava karlovačka je u krivičnoj prijavi navela da su artiljerijska i avionska priprema, kao i tenkovska dejstva, izazvali požare u kojima je oštećeno više kuća i gospodarskih zgrada u Saborskom. Kako se navodi u toj prijavi, većina stanovnika Saborskog pobjegla je iz sela pre dolaska srpskih snaga.⁵⁵⁸

249. Činjenice o kojima je presuđeno pokazuju da je posle napada u centru Saborskog bilo mnogo srpskih vojnika i policajaca. Čovek za koga je navedeno da se prezivao Peić, zatim

⁵⁵² P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2751, 2794, 2821; svedok JF-006, T. 2476; D6 (Izveštaj Dušana Latasa, 23. novembar 1991. godine).

⁵⁵³ P978 (Svedok JF-039, izjava svedoka, 12. septembar 2003. godine), str. 1, par. 1, 5, 23; P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 1958-1959.

⁵⁵⁴ P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2023-2024, 2160.

⁵⁵⁵ P978 (Svedok JF-039, izjava svedoka, 12. septembar 2003. godine), par. 61; P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2023, 2189.

⁵⁵⁶ P978 (Svedok JF-039, izjava svedoka, 12. septembar 2003. godine), par. 62; P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2160-2161.

⁵⁵⁷ P2628 (MUP Hrvatske, Policijska stanica Ogulin, zapisnik o uzimanju izjave s potpisom Marinka Mudrića, 7. april 1992. godine), str. 4.

Željko Mudrić zvani Buba i Nedeljko Trbojević zvani Kiča, kao i "ostali martićevci", odvezli su se u privatnim automobilima koje su zatekli u Saborskom.⁵⁵⁹ Više od 50 grla stoke odvedeno je iz Saborskog u Plaški, a 17 ovaca je odvedeno u Kunić. Posle napada, mnoge kuće u Saborskom su zapaljane i izgorele. Među počiniocima koji su učestvovali u paljenju kuća bili su Nedeljko Trbojević zvani Kiča, čovek koji se prezivao Peić, Željko Mudrić zvani Buba, kao i "ostali martićevci". Zapaljane su i kuće u zaseocima Tuk i Dumenčići, kao i one u srpskom zaseoku Šolaje. U Boriku su spaljene i hrvatske i srpske kuće.⁵⁶⁰ Svedočenje svedoka JF-006 i dokazni predmeti P2628 i D6 podudaraju se s činjenicama o kojima je presuđeno vezanim za uništavanje u Saborskom.⁵⁶¹

250. Svedočenje svedoka JF-006, izveštaj Dušana Latasa (u spisu kao dokazni predmet D6) i krivična prijava MUP-a (u spisu kao dokazni predmet D7) pružaju dodatne informacije i o događajima koji su usledili nakon napada na Saborsko. **Svedok JF-006** je rekao da su, kad je njegova jedinica kasnije to večer stigla u Saborsko, druge srpske snage, uključujući jedinice JNA i TO, već bile tamo. Svedok je rekao da je tamo video 20-30 pripadnika Martićeve policije, među kojima i ljude za koje je znao da su prošli obuku u Golubiću. Osim škole i crkve, u mestu je sve već gorelo.⁵⁶² Crkva je tokom sledećih nekoliko meseci razorena eksplozivom.⁵⁶³ Svedok je rekao su srpski vojnici koji su došli u mesto bili nedisciplinovani i da su pripadnici Martićeve policije, kao i neki civili, tokom nekoliko dana nakon napada pljačkali radnje i kuće.⁵⁶⁴

251. U izveštaju Dušana Latasa, komandira Odeljenja milicije Plaški, navodi se da se, kad se njegova policijska jedinica približavala Saborskom, videlo da mesto gori i da ga više nema.⁵⁶⁵ U krivičnoj prijavi Policijske uprave karlovačke kaže se da su u toku napada na Saborsko 12. novembra 1991. godine pripadnici Martićeve milicije i 1. čete iz Ličke Jesenice počeli da pljačkaju i pale napuštene kuće i gospodarske zgrade u zaseoku Varoš.⁵⁶⁶

⁵⁵⁸ D7 (MUP, krivična prijava protiv Čedomira Bulata i Bogdana Grbe, 5. februar 2001. godine), str. 8.

⁵⁵⁹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 127.

⁵⁶⁰ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 128.

⁵⁶¹ D6 (Izveštaj Dušana Latasa, 23. novembar 1991. godine), str. 3; P103 (Svedok JF-006, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 4; P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11595-11597; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2792-2793, 2799-2800, 2821; svedok JF-006, T. 2470; P2628 (MUP Hrvatske, Policijska stanica Ogulin, zapisnik o uzimanju izjave s potpisom Marinka Mudrića, 7. april 1992. godine), str. 4.

⁵⁶² P103 (Svedok JF-006, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 5; P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11598-11600, 11608; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2799; svedok JF-006, T. 2454, 2514, 2517-2518.

⁵⁶³ P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11599; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2753; svedok JF-006, T. 2513.

⁵⁶⁴ P103 (Svedok JF-006, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 5; P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11599-11600.

⁵⁶⁵ D6 (Izveštaj Dušana Latasa, 23. novembar 1991. godine), str. 3.

⁵⁶⁶ D7 (MUP, krivična prijava protiv Čedomira Bulata i Bogdana Grbe, 5. februar 2001. godine), str. 8-9.

252. Činjenice o kojima je presuđeno pokazuju da je posle napada većina stanovnika Saborskog pobegla u Karlovac, Zagreb i Ogulin. Međutim, u selu je ostalo oko 30 do 60 starijih stanovnika i njih su pripadnici TO iz Plaškog odveli u kasarnu u Ličkoj Jesenici. Noć su proveli u toj kasarni, a potom su ih autobusom odvezli prema Ogulinu, gde su ih pustili na teritoriji koja je bila pod kontrolom hrvatske strane.⁵⁶⁷ Svedočenje svedoka JF-006⁵⁶⁸ i dokazni predmet D7⁵⁶⁹ podudaraju se s tim činjenicama o kojima je presuđeno.

253. Izveštaj Dušana Latasa (u spisu kao dokazni predmet D6), zapisnik o uzimanju izjave Marinka Mudrića (u spisu kao P2628) i svedočenje svedoka JF-006 pružaju informacije o ljudima koji su poginuli tokom napada na Saborsko. Prema dokaznom predmetu D6, izveštaju Dušana Latasa, komandira Odeljenja milicije Plaški, hrvatski MUP je imao više od 50 poginulih.⁵⁷⁰ Na srpskoj strani ranjena su dva ili tri vojnika.⁵⁷¹

254. Dana 7. aprila 1992. godine, Marinko Mudrić je u izjavi datoj službenicima hrvatskog MUP-a u Ogulinu naveo da je u januaru 1992. u Saborskom video tela 30-40 ljudi starih više od 60 godina, koji su poginuli u vazдушnim napadima, i rekao je da je u martu 1992. godine vojska bagerima pokopala mrtve ispred njihovih kuća.⁵⁷² Pretresno veće je prikaz daljih relevantnih informacija iz dokaznog predmeta P2628 dalo u poglavlju 3.1.4.

255. **Svedok JF-006** je u svedočenju rekao da u toku napada na Saborsko nije video da je iko stradao.⁵⁷³ Kasnije je čuo da je u napadu poginulo oko 20 Hrvata i da su ti ljudi, osim Pere Bičanića i još dva muškarca, poginuli u granatiranju.⁵⁷⁴ S obzirom na to da Srbi nisu imali žrtava i na tempo kojim su srpske snage napredovale, svedok JF-006 je zaključio da je Saborsko pružilo slab otpor napadu ili da otpora nije ni bilo.⁵⁷⁵ Za "čišćenje" Saborskog posle napada i obezbeđivanje goriva za bager kojim su sakupljane mrtve životinje i kopane

⁵⁶⁷ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 130.

⁵⁶⁸ P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11603-11604, 11612-11613, 11637; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2801-2803.

⁵⁶⁹ D7 (MUP, krivična prijava protiv Čedomira Bulata i Bogdana Grbe, 5. februar 2001. godine), str. 10.

⁵⁷⁰ D6 (Izveštaj Dušana Latasa, 23. novembar 1991. godine), str. 3.

⁵⁷¹ P103 (Svedok JF-006, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 5; P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11596; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2800; svedok JF-006, T. 2526-2527.

⁵⁷² P2628 (MUP Hrvatske, Policijska stanica Ogulin, zapisnik o uzimanju izjave s potpisom Marinka Mudrića, 7. april 1992. godine), str. 4.

⁵⁷³ P103 (Svedok JF-006, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 5; P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11609; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2800; svedok JF-006, T. 2526-2527.

⁵⁷⁴ P103 (Svedok JF-006, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 5; P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11602, 11609-11610; svedok JF-006, T. 2468-2469.

⁵⁷⁵ P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11596; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2753, 2812.

masovne grobnice bio je zadužen 3. bataljon Plaščanske brigade.⁵⁷⁶ Svedok je čuo da je pokopano 10-12 tela.⁵⁷⁷

256. U dopisu od 13. novembra 1991. godine, upućenom Rudolfu Špeharu, Nikola Medaković je, u svojstvu predsednika Skupštine opštine Plaški, SAO Krajina, napisao da je Saborsko doživelo sudbinu ostalih mesta (kao što su Vaganac, Drežnik i Lovinac) čiji žitelji su pokušali silom prkositi srpskom narodu i naveo da Saborskog, dok piše, više nema i verovatno ga neće nikad više ni biti.⁵⁷⁸

257. Pretresno veće je u poglavlju 3.1.4 dalo prikaz daljih relevantnih činjenica o kojima je presuđeno i svedočenja Ane Bićanić i svedoka C-1231 u vezi s napadom i ubijanjem u Saborskom 12. novembra 1991. godine i odlaskom Ane Bićanić i drugih iz Saborskog.

258. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, i pošto je razmotrilo dokazne predmete P107, P1138-P1141, P2628, D6 i D8, kao i svedočenje svedoka JF-006, Pretresno veće zaključuje da su 12. novembra 1991. godine srpske snage napale Saborsko. Te snage su činile Taktička grupa 2, pod komandom Čedomira Bulata, i 5. partizanska brigada, obe u sastavu 13. korpusa JNA. Osim toga, u sastavu tih snaga bili su i jedna jedinica SDB iz Plaškog, brigada TO iz Plaškog i jedinice policije SAO Krajine. Na osnovu dokaznog predmeta D6, kao i na osnovu svedočenja svedoka JF-006 na koje se Pretresno veće oslanja u tom pogledu i u pogledu podataka iznetih u nastavku, Veće zaključuje da su te snage obuhvatale i pripadnike policije iz Plaškog. Na osnovu dokaznih predmeta P2628 i D8 i na osnovu svedočenja svedoka JF-006, Pretresno veće zaključuje da je grupom od 20-30 pripadnika policije SAO Krajine koji su učestvovali u napadu na Saborsko komandovao Nikola Medaković. Pretresno veće dalje smatra da je svedočenje svedoka JF-039 o učešću ljudi koji su prošli obuku u Golubiću potkrepljeno svedočenjem svedoka JF-006. Na osnovu tih dokaza, Pretresno veće zaključuje da je u napadu na Saborsko učestvovao određeni broj pripadnika policije SAO Krajine koji su pre toga prošli obuku u Golubiću i bili u logoru u Korenici. Međutim, s obzirom na datum napada, Pretresno veće smatra da se na osnovu dokaza ne može utvrditi da li je u napadu na Saborsko učestvovao iko od pripadnika jedinice SDB o kojoj je Veće iznelo zaključke u poglavlju 6.3.2.

⁵⁷⁶ P103 (Svedok JF-006, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 5; P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11602-11603; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2806.

⁵⁷⁷ P103 (Svedok JF-006, izjava svedoka, 20. januar 2001. godine), str. 5; P104 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2002. godine), str. 11602, 11609-11610; P105 (Svedok JF-006, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 28. mart 2006. godine), str. 2806.

⁵⁷⁸ P108 (Dopis Nikole Medakovića upućen Rudolfu Špeharu, 13. novembar 1991. godine).

259. S obzirom na činjenice o kojima je presuđeno, i pošto je razmotrilo dokazne predmete P1139-P1141, P2628 i D7-D8, kao i svedočenja svedoka JF-006, Ane Bićanić i svedoka C-1231, Pretresno veće zaključuje da je napad na Saborsko započeo bombardovanjem iz vazduha, za kojim je usledila artiljerijska vatra, a onda i kopneni napad vojnika i tenkova. Pretresno veće zaključuje, na osnovu svedočenja Ane Bićanić čiji prikaz se daje u poglavlju 3.1.2, da je u Saborskom bilo prisutno 20-30 pripadnika naoružane lokalne seoske straže i da je u oktobru 1991. godine tamo stiglo oko 50 hrvatskih vojnika kako bi branilo selo. Iz dokaza nije jasno da li je usled bombardovanja iz vazduha i artiljerijskih dejstava neko poginuo.

260. Pretresno veće uzima u obzir činjenice o kojima je presuđeno, dokazne predmete P2628, D6 i D7, gorepomenuto svedočenje svedoka JF-006 i svedočenja Ane Bićanić i svedoka C-1231, čiji prikaz se daje u poglavlju 3.1.4, koji pokazuju da su 12. novembra 1991. godine srpske snage, uključujući pripadnike policije SAO Krajine, krali robu, automobile i stoku u Saborskom i zapalili velik broj kuća u Saborskom i u zaseocima Borik (gde su zapalili i hrvatske i srpske kuće), Dumenčići i Tuk, kao i u srpskom zaseoku Šolaje. Pored toga, pripadnici policije SAO Krajine su kuće u Saborskom pljačkali i tokom nekoliko dana posle napada. Pretresno veće smatra da se to podudara s gorepomenutim činjenicama br. 210 i 211, Činjenice o kojima je presuđeno III, koje govore o postupcima policije usmerenim protiv Hrvata i njihove imovine na celom području SAO Krajine 1991. godine.

261. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.1.4 da su 12. novembra 1991. godine pripadnici srpskih snaga koje su napale Saborsko u tom mestu iz vatrenog oružja ubili devet Hrvata i da su uperili pušku u Anu Bićanić i rekli joj da ode, inače će je ubiti, nakon čega su pucali na grupu ljudi dok je bežala. Pretresno veće smatra da se činjenice o kojima je presuđeno i svedočenja Ane Bićanić i svedoka C-1231 čiji prikaz se daje u tom poglavlju, a koji pokazuju da je nakon tih događaja pomenuta grupa, uključujući Anu Bićanić i svedoka C-1231, krenula pešice prema Lipicama i 15. novembra 1991. godine stigla na teritoriju pod kontrolom HVO-a, podudaraju s činjenicama o kojima je presuđeno br. 207, 208 i 210 čiji prikaz se daje gore u tekstu, u drugom delu ovog poglavlja, a koje govore o načinu na koji je vršeno raseljavanje hrvatskog stanovništva u SAO Krajini 1991. godine.⁵⁷⁹ Isto tako, s obzirom na zaključke koje je gore iznelo u vezi s događajima od 12. novembra 1991. godine, Pretresno veće smatra da se činjenice o kojima je presuđeno i dokazni predmet D7, prema kojima je u toku napada i neposredno nakon njega većina stanovnika Saborskog pobegla u Karlovac, Zagreb i Ogulin, podudaraju s činjenicama o kojima je presuđeno br. 208 i 210.

⁵⁷⁹ Deportacija i prisilno premeštanje s područja cele SAO Krajine, 1991-1995. godina.

262. U svjetlu činjenica o kojima je presuđeno, i pošto je razmotrilo svedočenje svedoka JF-006, Pretresno veće dalje zaključuje da su u novembru 1991. godine pripadnici TO Plaški odveli 30-60 starijih Hrvata i drugih nesrba koji su ostali u Saborskom i autobusima ih prevezli na teritoriju pod kontrolom Hrvata kod Ogulina. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

Ljudi koji su otišli s područja Saborskog, u severozapadnom delu SAO Krajine, mart 1992. godine

263. Prema izveštaju Anne-Marije Radić o prognanom stanovništvu Hrvatske, 27. marta 1992. godine ukupan broj prognanika iz opština Duga Resa, Gospić, Karlovac, Ogulin, Otočac, Titova Korenica, Slunj, Vojnić i Vrginmost, registrovanih u Republici Hrvatskoj, iznosio je 25.101.⁵⁸⁰ Kako se navodi u istom izveštaju, prema podacima Ureda za prognanike i izbjeglice Vlade Republike Hrvatske iznetim nakon prve registracije prognanika u aprilu 1992. godine, od ukupno 26.944 osobe prognane iz devet gorenavedenih opština, gotovo 90% činili su Hrvati, manje od 10% činili su Srbi, a preostalih nekoliko procenata činili su drugi nesrbi.⁵⁸¹

264. Pretresno veće podseća na svoje zaključke o radnjama (uključujući napade, ubijanje, uništavanje kuća, proizvoljno hapšenje i zatočavanje, mučenje, šikaniranje i pljačkanje) na području Saborskog u periodu od juna do novembra 1991. godine. S obzirom na te radnje, Pretresno veće smatra da se dokazi o tome da je do marta ili aprila 1992. godine to područje napustilo otprilike 20.000-25.000 Hrvata i drugih nesrba podudaraju s gore razmotrenim činjenicama o kojima je presuđeno br. 207 i 210, koje govore o raseljavanju hrvatskog stanovništva na području SAO Krajine. Pretresno veće će se dalje baviti područjem Saborskog u poslednjem delu ovog poglavlja.⁵⁸²

Deportacija i prisilno premeštanje na području Knina, na jugu SAO Krajine, 1991-1993. godina

265. Pretresno veće sad prelazi na činjenice o kojima je presuđeno i dokaze u vezi s područjem Knina, na jugu Krajine. U to područje spadaju cele opštine Donji Lapac, Gračac, Knin i Obrovac, kao i delovi opština Benkovac, Drniš, Šibenik i Sinj.⁵⁸³ Pretresno veće

⁵⁸⁰ P551 (Izvešće o prognanom stanovništvu Republike Hrvatske 1991. godine), str. 59-60.

⁵⁸¹ P551 (Izvešće o prognanom stanovništvu Republike Hrvatske 1991. godine), str. 63-64.

⁵⁸² Zaključci o deportaciji i prisilnom premeštanju s područja cele SAO Krajine, 1991-1995. godina.

⁵⁸³ Kao što se vidi iz P258 (22 mape iz sudskog registratora s mapama), str. 7 (mapa koja prikazuje SAO Krajinu i SAO SBZS, kao i to pod čijom su kontrolom bile krajem 1991. godine).

govoriće, redom, o Škabrnji, Nadinu i Benkovcu, Lovincu, Bruški, Kijevu i Vrliki, Drnišu i Kninu.

Škabrnja, Nadin i druga hrvatska sela u opštini Benkovac, septembar 1991-mart 1992. godine: Škabrnja i Nadin septembra i oktobra 1991. godine

266. U vezi sa stanovništvom Škabrnje Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno, a relevantni dokazi su mu predloženi i putem Marka Miljanića, koji je od maja 1991. godine radio u hrvatskom MUP-u u Zadru.⁵⁸⁴ Godine 1991. Škabrnja je imala oko 2.000 stanovnika, koji su skoro isključivo bili Hrvati.⁵⁸⁵ Hrvatska sela su se nalazila južno od Škabrnje, dok su se pretežno srpska sela nalazila severno i severoistočno od Škabrnje, prema opštini Benkovac.⁵⁸⁶ Svedočenje **Marka Miljanića** podudara se s tim činjenicama o kojima je presuđeno.⁵⁸⁷ Miljanić je dodao da je u Škabrnji 1991. godine bilo između 480 i 500 kuća i da su Hrvati činili oko 90% stanovništva u Nadinu.⁵⁸⁸

267. U vezi s događajima u Škabrnji i Nadinu septembra i oktobra 1991. godine Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno i predložena su mu svedočenja Milana Babića, Marka Miljanića, Luke Brkića i Nevena Šegarića. U činjenicama o kojima je presuđeno navodi se da su Škabrnja i Nadin septembra 1991. godine granatirani i bombardovani iz vazduha, pri čemu su korišćene i kasetne bombe.⁵⁸⁹

268. **Marko Miljanić**, koji je od maja 1991. godine radio u hrvatskom MUP-u u Zadru,⁵⁹⁰ rekao je u svedočenju da je JNA 25. septembra 1991. godine zapalila šumu oko Škabrnje koristeći za to zapaljive bombe i da je pucala u ljude koji su pokušali da ugase požar.⁵⁹¹ Dana 1. oktobra 1991. godine Krizni štab opštine Zadar naložio je Miljaniću da evakuise civilno stanovništvo iz sela Škabrnja.⁵⁹² Miljanić je istog dana organizovao evakuisanje civila iz

⁵⁸⁴ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 1-2; P95 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 14. jul 2003. godine), str. 24328-24329, 24338, 24361; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2860, 2883, 2897-2898, 2903, 2909.

⁵⁸⁵ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 137-138.

⁵⁸⁶ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 140.

⁵⁸⁷ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 2-3; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2862, 2899.

⁵⁸⁸ P98 (Marko Miljanić, dodatak izjavi svedoka, 19. jun 2003. godine); P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2862.

⁵⁸⁹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 141.

⁵⁹⁰ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 1-2; P95 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 14. jul 2003. godine), str. 24328-24329, 24338, 24361; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2860, 2883, 2897-2898, 2903, 2909.

⁵⁹¹ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 3. Prema shvatanju Pretresnog veća, "napalm" koji svedok pominje na str. 3 izjave jesu zapaljive bombe.

⁵⁹² P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 2-3.

Škabrnje.⁵⁹³ Dana 2. oktobra 1991. godine pešadija i tenkovi JNA napali su Nadin (gde je bio stacioniran jedan vod ZNG, koji se povukao istog dana) i Zemunik Gornji, a kad su ljudi počeli da beže iz Nadina preko Škabrnje, JNA je bombardovala Škabrnju kasetnim i zapaljivim bombama i bacala poruke poput "pozdrav od JNA za Tuđmanove štakore".⁵⁹⁴ Posle napada, ostatak civilnog stanovništva evakuisan je iz sela na ostrva nadomak hrvatske obale.⁵⁹⁵ Sporazum o prekidu vatre potpisan je 5. novembra 1991. godine, posle čega se stanovništvo vratilo u selo, a život se nastavio svojim tokom.⁵⁹⁶

269. **Luka Brkić**, Hrvat iz Škabrnje,⁵⁹⁷ rekao je da je Škabrnja tokom septembra i oktobra 1991. godine redovno granatirana sve do otprilike nedelju dana pre napada. Dok je trajalo to granatiranje selo je evakuisano, ali se većina seljana vratila u Škabrnju do 18. novembra 1991. godine.⁵⁹⁸ Pretresno veće je u poglavlju 3.1.5 razmotrilo i relevantno svedočenje Nevena Šegarića o tome da su seljani napustili Škabrnju oktobra, a vratili se novembra 1991. godine.

270. U činjenicama o kojima je presuđeno navodi se i da je septembra 1991. godine u Škabrnji bilo oko 240 pripadnika rezervne policije Hrvatske i meštana dobrovoljaca.⁵⁹⁹ Pretresno veće je u poglavlju 3.1.5 razmotrilo i relevantna svedočenja Marka Miljanića, Luke Brkića i Nevena Šegarića o prisustvu hrvatskih snaga u Škabrnji.

271. **Milan Babić**, koji je bio predsednik Vlade SAO Krajine,⁶⁰⁰ rekao je da je Martićeva policija septembra 1991. godine pljačkala i uništavala kuće u hrvatskim selima u opštini Benkovac.⁶⁰¹ Pretresno veće smatra da je ta tvrdnja podudarna s činjenicama br. 210 i 211, Činjenice o kojima je presuđeno III, čiji je prikaz dat gore, u drugom delu ovog poglavlja.⁶⁰²

272. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i svedočenja Marka Miljanića i Luke Brkića, koja su načelno podudarna s drugim izvorima i ne protivreče im, Pretresno veće

⁵⁹³ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 3; P95 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 14. jul 2003. godine), str. 24340.

⁵⁹⁴ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 3; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2863, 2915; Marko Miljanić, T. 2360-2362. Prema shvatanju Pretresnog veća, "napalm" koji svedok pominje na str. 3 izjave jesu zapaljive bombe.

⁵⁹⁵ P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2863, 2915-2916.

⁵⁹⁶ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 4; P95 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 14. jul 2003. godine), str. 24343; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2863, 2868, 2916.

⁵⁹⁷ P1803 (Luka Brkić, izjava svedoka, 22. septembar 2000. godine), str. 1-2; P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3224, 3424.

⁵⁹⁸ P1803 (Luka Brkić, izjava svedoka, 22. septembar 2000. godine), str. 3.

⁵⁹⁹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 141.

⁶⁰⁰ P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 12965; P1880 (Potvrda o smrti za Milana Babića).

⁶⁰¹ P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 13402; P1881 (Zabeleška o oružanim napadima jugoslovenske vojske i Martićevih terorista na hrvatska sela, s potpisom Drage Krpine, podneta Kriznom štabu Republike Hrvatske, 2. septembar 1991. godine).

⁶⁰² Deportacija i prisilno premeštanje s područja cele SAO Krajine, 1991-1995. godina.

zaključuje da je JNA tokom septembra i 2. oktobra 1991. godine granatirala Škabrnju i Nadin i bombardovala sela iz vazduha, delom i kasetnim bombama, a da je 25. septembra 1991. godine bacila zapaljive bombe na šumu oko Škabrnje. Na osnovu svedočenja Marka Miljanića Pretresno veće dalje zaključuje da je JNA 2. oktobra 1991. godine bacala na Škabrnju poruke poput "pozdrav od JNA za Tuđmanove štakore". Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, i pošto je razmotrilo svedočenje Marka Miljanića, Luke Brkića i Nevena Šegarića, Pretresno veće zaključuje da je u Škabrnji negde u septembru 1991. godine bilo oko 240 Hrvata, pripadnika rezervne policije, i dobrovoljaca meštana, a da je u Nadinu do 2. oktobra 1991. godine bio jedan vod ZNG. Na osnovu svedočenja Marka Miljanića, Luke Brkića i Nevena Šegarića, Pretresno veće zaključuje da je civilno stanovništvo Škabrnje evakuisano neposredno pre i neposredno posle granatiranja 2. oktobra 1991. godine. Većina stanovnika vratila se nakon što je 5. oktobra 1991. godine sklopljen sporazum o prekidu vatre.

Škabrnja, Nadin i druga hrvatska sela u opštini Benkovac, septembar 1991–mart 1992. godine: Škabrnja, Nadin i Benkovac, novembar 1991. godine

273. Pretresno veće formalno je primilo na znanje veliki broj činjenica o kojima je presuđeno i predočen mu je znatan broj dokaza o napadima na Škabrnju i Nadin 18. i 19. novembra 1991. godine. Veće će sad, redom, razmotriti: (i) navode o vojnim ciljevima napada na Škabrnju i Nadin, (ii) način na koji su napadi izvedeni, (iii) jedinice koje su u njima učestvovala, (iv) ubistva, korišćenje živih štitova i druge radnje izvršene tokom napada i (v) ljude koji su tokom i posle napada bežali ili su odvedeni iz Škabrnje i Nadina.

274. Pretresnom veću su putem Milana Babića i Ace Drače predočeni dokazi o navodnim vojnim ciljevima napada na Škabrnju i Nadin. **Milan Babić** je rekao da su se tokom novembra 1991. godine vodile borbe oko sela Škabrnja i Nadin, koja su zbog svog položaja u Krajini imala strateški značaj, pošto su ugrožavala krilo snaga JNA stacioniranih na području Zemunika.⁶⁰³ General Vuković hteo je da pre zime pregrupiše svoje snage i skрати liniju fronta na tom području.⁶⁰⁴

275. **Aco Drača**, koji je od kraja zime ili početka proleća 1991. bio načelnik SDB-a Benkovac, a od avgusta 1992. zamenik načelnika SDB-a Krajine,⁶⁰⁵ rekao je u svedočenju da

⁶⁰³ P1877 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 15-17, 20-21. februar, kao i 2-3. i 6. mart 2006. godine), str. 1605; P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 13402, 13404.

⁶⁰⁴ P1877 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 15-17, 20-21. februar, kao i 2-3. i 6. mart 2006. godine), str. 1605; P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 13404.

⁶⁰⁵ Aco Drača, T. 16692, 16742, 16776-16777.

je Škabrnja napadnuta zato što su po njenom obodu bili postavljeni kontrolni punktovi sa snajperima koji su ometali vojnu upotrebu strateški važnog puta između Benkovca i aerodroma Zemunik. Na sastanku u komandi 180. brigade u Benkovcu 17. novembra 1991. godine, načelnik štaba Kninskog korpusa Ratko Mladić rekao je da je nedopustivo da deo puta između Benkovca i Zadra bude nedostupan i da tamošnje stanovništvo treba malo "promrdati".⁶⁰⁶ Odgovarajući na Mladićev predlog, predsednik gradske vlade rekao je da treba da pokušaju da kontrolne punktove na tom području uklone mirnim sredstvima, ali da, uprkos tome, treba i demonstrirati silu.⁶⁰⁷

276. U dnevničkoj belešci od 17. novembra 1991. godine Mladić kaže: "U borbi odraditi, kvalitetno očistiti rejon Nadin, Škabrnja", zatim navodi šta su zadaci 180. brigade u vezi sa Škabrnjom i Nadinom i dodaje da se "to zбриše".⁶⁰⁸ Drača je objasnio da JNA, čak i da je Škabrnju, prema prvobitnom planu, zaista trebalo spraviti sa zemljom, takvu informaciju nikad ne bi saopštila nekom izvan svojih redova, pa ni policiji i civilnim vlastima.⁶⁰⁹ Drača je dodao da je operacija u Škabrnji počela nakon što su na jednom kontrolnom punktu ubijena dva pripadnika JNA koja je su poslata da razgovaraju sa Zborom narodne garde ili s MUP-om.⁶¹⁰

277. **Svedok JF-039**, Srbin iz Hrvatske,⁶¹¹ takođe je svedočio o razlozima za napad na Škabrnju. On je rekao da mu je Martić saopštio da je zadatak bio da se čitavo područje prema Zemuniku i Zadru oslobodi i očisti od hrvatskog stanovništva.⁶¹²

278. Pretresno veće sad prelazi na činjenice o kojima je presuđeno i svedočenje Marka Miljanića, Luke Brkića i Tomislava Šegarića o načinu na koji su Škabrnja i Nadin napadnuti 18. i 19. novembra 1991. godine. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, 18. novembra 1991. godine, oko 07:30 časova, takođe iz pravca Biljana ili Lišana, počelo je intenzivno granatiranje Škabrnje, koje je trajalo do 12:30 časova. Tokom napada 18. i 19. novembra 1991. godine na Škabrnju su iz letelica JNA bacane kasetne bombe, koje su nanele štetu objektima.⁶¹³ U vezi s granatiranjem Škabrnje, upotrebom kasetnih bombi i štetom koju su

⁶⁰⁶ Aco Drača, T. 16728, 16732, 16734, 16736-16737, 17028.

⁶⁰⁷ Aco Drača, T. 16737.

⁶⁰⁸ P2928 (Izvod iz dnevnika Ratka Mladića, str. 348, 356-357, 17. novembar 1991. godine), str. 1-2; P3078 (Izvod iz dnevnika Ratka Mladića, str. 348, 16-17. novembar 1991. godine).

⁶⁰⁹ Aco Drača, T. 17022-17023, 17075.

⁶¹⁰ Aco Drača, T. 16737.

⁶¹¹ P978 (Svedok JF-039, izjava svedoka, 12. septembar 2003. godine), str. 1, par. 1, 5, 23; P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 1958-1959.

⁶¹² P978 (Svedok JF-039, izjava svedoka, 12. septembar 2003. godine), par. 60; P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2024.

⁶¹³ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 146-147, 178.

one prouzrokovale na objektima, **Marko Miljanić** predočio je dokaze koji se podudaraju s tim činjenicama o kojima je presuđeno.⁶¹⁴

279. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, na crkvu Uznesenja blažene djevice Marije u centru Škabrnje otvorena je vatra iz jednog tenka JNA. U jednom trenutku tenkovi su pokušali da uđu u crkvu Uznesenja blažene djevice Marije, ali ih je zaustvio kapetan Janković, pripadnik JNA. Posle toga, nekoliko vojnika je bez odobrenja kapetana Jankovića ušlo u crkvu i otvorilo vatru. Jedan tenk je dejstvovao prema školi u Škabrnji. Iz tenkova i ručnih bacača vatra je otvarana na privatne kuće.⁶¹⁵ Izveštaj 180. motorizovane brigade o razgovoru s Nenadom Živanovićem, u spisu kao dokazni predmet P1206, podudara se s tim činjenicama o kojima je presuđeno.⁶¹⁶ Svedočenje **Luka Brkića**, Hrvata iz Škabrnje,⁶¹⁷ podudara se s činjenicama o kojima je presuđeno, i to o granatiranju Škabrnje, o tome da je jedan tenk pokušao da uđe u crkvu, nakon čega su vojnici ušli u crkvu i otvorili vatru i o tome da su tenkovi tokom napada gađali crkvu, školu i privatne kuće.⁶¹⁸ Luka Brkić je dodao da je čuo kako četvorica–petorica vojnika otvaraju vatru u crkvi u Škabrnji i da su, između ostalog, uništili i oltar i ikone. Prema Brkićevim rečima, u crkvi nije bilo ljudi.⁶¹⁹ U poglavlju 3.1.5 Pretresno veće razmotrilo je i relevantno svedočenje Tomislava Šegarića, koje se podudara s tim činjenicama o kojima je presuđeno o granatiranju Škabrnje.

280. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, 18. novembra 1991. godine, oko 07:00 časova, Nadin je granatiran iz pravca srpskih sela Biljane ili Lišane, i to granatiranje nastavljeno je celog dana.⁶²⁰ Do 14:00 časova, srpske snage su pod kontrolom držale približno pola Škabrnje. Borbe u Škabrnji trajale su do sumraka. Srpska strana je imala dva poginula i nekoliko ranjenih, dok je na hrvatskoj strani bilo približno 15 poginulih.⁶²¹ Hrvatske snage su se povukle iz Škabrnje 19. novembra 1991. godine, u 05:00 časova. Oko 07:00 časova, konvoj JNA je napustio Škabrnju i uputio se putem prema Nadinu, koji je potom granatiran. Konvoj

⁶¹⁴ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 4; P95 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 14. jul 2003. godine), str. 24342-24343; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2869, 2901; Marko Miljanić, T. 2358, 2367-2369, 2375, 2377-2378.

⁶¹⁵ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 148, 178.

⁶¹⁶ P1206 (Izveštaj 180. motorizovane brigade o informativnom razgovoru s Nenadom Živanovićem, Branislav Ristić, 23. novembar 1991. godine), str. 3.

⁶¹⁷ P1803 (Luka Brkić, izjava svedoka, 22. septembar 2000. godine), str. 1-2; P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3224, 3424.

⁶¹⁸ P1803 (Luka Brkić, izjava svedoka, 22. septembar 2000. godine), str. 3-6; P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3227-3228, 3239, 3242-3243, 3247-3250, 3395, 3397-3398, 3402-3403, 3417, 3434-3435; P1807 (Mapa Škabrnje i Nadina, operacija "Alan").

⁶¹⁹ P1803 (Luka Brkić, izjava svedoka, 22. septembar 2000. godine), str. 5-6; P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3242-3243.

⁶²⁰ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 146.

⁶²¹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 152.

je prošao kroz Nadin oko 14:00 časova i potom se povukao u kasarnu u Benkovcu. Tokom noći 19. novembra 1991. godine "gorilo je sve živo" u Nadinu.⁶²²

281. **Marko Miljanić** izneo je dodatne informacije o napadu na Škabrnju. On je rekao da je, u trenutku napada, u Škabrnji na dužnosti bilo oko sto pripadnika civilne odbrane, a Miljanić je poslao kurire da prenesu ljudima da odu na položaje i da kažu seljanima da se sklone. Petnaestak minuta kasnije, u celoj Škabrnji su se začuli pucnji.⁶²³ S obzirom na stepen koordinacije i na činjenicu da su u napadu učestvovala i avijacija i jedna tenkovska brigada, Miljanić smatra da su taj napad mogla narediti samo lica koja su u JNA bila na najvišim položajima.⁶²⁴ U 11:30 časova probijena je linija odbrane koju je držao 1. vod 1. čete.⁶²⁵

282. Pretresno veće sad prelazi na činjenice o kojima je presuđeno, svedočenja Boška Brkića, Luke Brkića, Ace Drače, Nevena Šegarića i Tomislava Šegarića, kao i na nekoliko dokaznih predmeta vezanih za jedinice koje su učestvovala u napadima. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, 18. novembra 1991. godine, između 06:00 i 07:00 časova, jedna mehanizovana pešadijska jedinica JNA jačine 80 do 200 pripadnika, s osam do devet oklopnih transportera i tri tenka krenula je prema Škabrnji iz srpskog sela Smilčić. Kad je kolona stigla do raskrsnice puteva prema Boljanima Donjim i Zadru, poručnik Miodrag Stevanović i jedan vojnik ubijeni su nakon što su izašli iz svog oklopnog transportera. Posle toga započela je žestoka pucnjava. Jedna jedinica ZNG raketama je gađala kolonu JNA s kote Ražovljeva glavica. I hrvatska i srpska strana imale su minobacače i artiljeriju.⁶²⁶ Dokazi koje je **Boško Brkić** izneo o prisustvu tenkova JNA tokom napada podudaraju se s činjenicama o kojima je presuđeno.⁶²⁷ **Marko Miljanić** je u svedočenju rekao da je 18. novembra 1991. godine, oko 11:00 časova, jedinici od 20 pripadnika ZNG naredio da s jednog uzvišenja ispali protivtenkovske rakete na tenkove JNA, ali da oni taj zadatak nisu mogli da izvrše.⁶²⁸ Pošto svedočenje Marka Miljanića nije nužno protivrečno činjenici br. 147, Činjenice o kojima je presuđeno III, Pretresno veće smatra da ta činjenica o kojoj je presuđeno nije pobijena.

283. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, jedinice JNA koje su 18. novembra 1991. godine bile u Škabrnji bile su sastavljene od vojnika različitih nacionalnosti. Jedinice JNA

⁶²² Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 153. S obzirom na kontekst, Pretresno veće smatra da poslednja rečenica činjenice br. 153, Činjenice o kojima je presuđeno III, koja glasi "19. septembra 1991. godine", zapravo treba da glasi "19. novembra 1991. godine".

⁶²³ P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2869; Marko Miljanić, T. 2367-2369.

⁶²⁴ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 4; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2872.

⁶²⁵ P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2901.

⁶²⁶ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 146-147.

⁶²⁷ P75 (Boško Brkić, izjava svedoka, 20. mart 2002. godine), str. 2.

činili su vojnici iz redovnog sastava i rezervisti iz susjednih srpskih sela. Pored uniformi koje su obično nosili pripadnici JNA, starešine JNA koje su bile u Škabrnji nosile su mešavinu maskirnih i svečanih uniformi.⁶²⁹ Svedočenje **Luke Brkića**⁶³⁰ i **Tomislava Šegarića**,⁶³¹ kao i izveštaj kapetana Danila Čobovića, u spisu kao dokazni predmet D675,⁶³² podudaraju se s tim činjenicama o kojima je presuđeno. Brkić je dodao da je među vojnicima JNA bilo ljudi različitih nacionalnosti, uključujući Hrvate, što je on zaključio po njihovom narečju, kao i da mu je jedan od vojnika JNA rekao da je došao iz Zagreba na odsluženje vojnog roka.⁶³³

284. U činjenicama o kojima je presuđeno navodi se da je JNA koristila i helikoptere da bi rasporedila kopnene snage u blizini Škabrnje.⁶³⁴ (**Marko Miljanić** svedočio je o tome da je JNA koristila helikoptere MI-8 da prebaci stotine vojnika koji su tokom napada nosili beretke i tamnoplave ili crne uniforme, što se podudara s činjenicom br. 147, Činjenice o kojima je presuđeno III.)⁶³⁵ U toj operaciji učestvovao je i TO, uključujući i pripadnike TO-a Benkovac, i on je bio prepotčinjen JNA.⁶³⁶ Pripadnici TO koji su bili u Škabrnji nosili su iste uniforme, kape i šlemove kao i JNA. Međutim, pripadnici TO su na svojim uniformama nosili i srpske zastave, a neki od njih su na levom ramenu imali belu traku. Neki pripadnici TO imali su na uniformama oznake SAO Krajine.⁶³⁷ Dobrovoljci iz Srbije i iz Bosne i Hercegovine koji su priključeni TO-u Benkovac, učestvovali su u napadu na Škabrnju.⁶³⁸ Paravojne jedinice, koje svedoci često jednostavno nazivaju "četnicima", bile su prisutne u Škabrnji i nosile su razne tipove uniformi JNA, od kojih su na nekima bile oznake sa četiri ocila, kao i razne vrste kapa, uključujući beretke, šubare s kokardama i šešire. Lica su im bila premazana bojom i bar neki od njih su, izgleda, bili meštani.⁶³⁹ Pretresno veće je u poglavlju 3.1.5 razmotrilo činjenicu br. 166, Činjenice o kojima je presuđeno III, prema kojoj su pripadnici lokalnih srpskih paravojskih snaga zajedno s drugim snagama SAO Krajine učestvovali u napadu na Škabrnju i nosili maskirne uniforme i različite vrste kapa.

⁶²⁸ P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2901-2902.

⁶²⁹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 154.

⁶³⁰ P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3235-3236, 3243-3244, 3405-3406, 3421, 3429, 3440-3441.

⁶³¹ P1764 (Tomislav Šegarić, izjava svedoka, 28. septembar 2000. godine), str. 3, 6.

⁶³² D675 (Izveštaj kapetana Danila Čobovića o borbenim dejstvima u rejonu Škabrnje 18. novembra 1991, 18. novembar 1991. godine), str. 1.

⁶³³ P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3243-3244, 3405-3406.

⁶³⁴ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 147.

⁶³⁵ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 5; P95 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 14. jul 2003. godine), str. 24322; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2870, 2875; Marko Miljanić, T. 2378-2379, 2401-2402, 2406-2407, 2420-2421.

⁶³⁶ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 146.

⁶³⁷ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 155.

⁶³⁸ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 149.

⁶³⁹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 156.

285. Pretresno veće razmotrilo je rukom pisane beleške Momčila Bogunovića (u spisu kao dokazni predmet P1137),⁶⁴⁰ o kojim je bilo govora u poglavlju 3.1.5 i za koje Veće smatra da se podudaraju s činjenicama o kojima je presuđeno u vezi s učešćem pripadnika TO. Svedočenja **Marka Miljanića**⁶⁴¹ i **Tomislava Šegarića**,⁶⁴² kao i dva izveštaja o informativnom razgovoru 180. motorizovane brigade, zavedena u spis kao dokazni predmet P1206 i dokazni predmet 1207,⁶⁴³ podudaraju se sa činjenicama o kojima je presuđeno u vezi s prisustvom paravojnih formacija koje nazivaju "četnicima". **Miljanić** je dodao da su mu majka i drugi očevici pričali da je JNA tokom napada 18. novembra 1991. godine osvajala teren, a da su za njom išle izvesne paravojne ili druge snage koje su ubijale svakog na kog bi naišle.⁶⁴⁴ Miljaniću je majka rekla da je među pripadnicima paravojnih formacija prepoznala Desimira Ivaneza, pripadnika policije ili "Milicije" SAO Krajine.⁶⁴⁵

286. U poglavlju 3.1.5 Pretresno veće razmotrilo je i druge relevante dokaze koje je Neven Šegarić izneo o prisustvu "četnika" u maskirnim uniformama, s oznakama na ramenima sa ćirilničnim natpisom "SAO KRAJINA" i crvenim zvezdama, što se podudara s činjenicama o kojima je presuđeno. I svedočenje **Luke Brkića** podudara se s činjenicama o kojima je presuđeno u vezi s prisustvom vojnika u maskirnim uniformama i bojom namazanim licima.⁶⁴⁶ Brkić je dodao da su neki vojnici na naramenicama maskirnih uniformi imali oznake s belim orlovima, a na levoj strani, na prsima, oznaku "SAO Krajina".⁶⁴⁷ Neki vojnici nosili su i kokarde. Jedan vojnik pitao je svedoka da li zna šta znače oznake s belim orlovima i rekao: "Ovo su ti Bijeli orlovi". Prema svedokovom mišljenju, za jedinicu Beli orlovi, stacioniranu u Golubiću, bio je nadležan Kapetan Dragan.⁶⁴⁸

287. **Marko Miljanić** izneo je dodatne dokaze u vezi s jedinicama koje su napale Škabrnju. Miljanić je rekao da je u Škabrnju 18. novembra 1991. godine iz raznih pravaca došlo 28 tenkova, za kojima su došli kamioni JNA s oko 1.000 pešadinaca.⁶⁴⁹ Nakon što je između

⁶⁴⁰ P1137 (Rukom pisane beleške Momčila Bogunovića, 17. novembar 1991-27. mart 1992. godine), str. 1.

⁶⁴¹ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 3; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2917-2918, 2929; Marko Miljanić, T. 2414, 2418.

⁶⁴² P1764 (Tomislav Šegarić, izjava svedoka, 28. septembar 2000. godine), str. 3-6.

⁶⁴³ P1206 (Izveštaj 180. motorizovane brigade o informativnom razgovoru s Nenadom Živanovićem, Branislav Ristić, 23. novembar 1991. godine), str. 3; P1207 (Izveštaj 180. motorizovane brigade o informativnom razgovoru s Draganom Mitrovićem, Branislav Ristić, 23. novembar 1991. godine), str. 1.

⁶⁴⁴ P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2871-2872, 2905-2906, 2917.

⁶⁴⁵ P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2928-2929.

⁶⁴⁶ P1803 (Luka Brkić, izjava svedoka, 22. septembar 2000. godine), str. 5; P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3234.

⁶⁴⁷ P1803 (Luka Brkić, izjava svedoka, 22. septembar 2000. godine), str. 5; P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3235, 3237.

⁶⁴⁸ P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3235, 3237, 2427.

⁶⁴⁹ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 4; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2869-2870, 2875; Marko Miljanić, T. 2376-2377.

11:00 časova i podneva na putu Zemunik–Biljane, iznad Škabrnje, eksplodirao kamion JNA s municijom, svjedok je slučajno čuo razgovor koji je pukovnik Ratko Mladić radio-vezom vodio s potpukovnikom Tripkom Čečovićem, komandantom 62. motorizovane brigade u Benkovcu.⁶⁵⁰ Mladić je Čečoviću naredio da nastavi napad, pošto će dobiti i potrebnu municiju i vojnike, i rekao mu da će ga streljati ako se povuče.⁶⁵¹ Između 14:00 i 16:30 časova tenkovi JNA i pešadinci u sivomaslinastim, tamnoplavim i maskirnim uniformama zauzeli su zapadni deo sela.⁶⁵² Miljanić je dodao da mu je 18. novembra 1991. godine putem radija prećeno da će biti ubijen.⁶⁵³ Među glasovima koji su se čuli na radiju svjedok je prepoznao glas Petra Radmanovića, pripadnika JNA srpske nacionalnosti, a drugi seljani rekli su mu da su prepoznali glas Gorana Opačića.⁶⁵⁴

288. **Aco Drača** rekao je u svedočenju da su snage koje su učestvovalе u napadu bile potčinjene JNA i da je u okviru njih bila 180. motorizovana brigada iz Benkovca, pojačana jednom četom TO-a Benkovac.⁶⁵⁵

289. Iz činjenica o kojima je presuđeno proizlazi da je Goran Opačić 18. i 19. novembra 1991. godine bio pripadnik specijalne jedinice SJB.⁶⁵⁶ On je u nekom trenutku 18. novembra 1991. godine bio u Škabrnji.⁶⁵⁷ Što se tiče pripadnosti Gorana Opačića specijalnoj jedinici benkovačke policije, raspored službe Stanice javne bezbednosti Benkovac, u spisu kao dokazni predmet P1212, podudara se s činjenicama o kojima je presuđeno.⁶⁵⁸ **I svjedok JF-039** je u svedočenju rekao da je Opačić bio pripadnik specijalne policije u Benkovcu i da je krajem 1991. godine bio pod Martićevom komandom.⁶⁵⁹

290. Suprotno činjenicama o kojima je presuđeno, **Goran Opačić** rekao je u svedočenju da je na dan napada na Škabrnju napustio položaj pre nego što je dospao do uzvišenja nadomak

⁶⁵⁰ P97 (Marko Miljanić, izjava svjedoka, 25. jul 1996. godine), str. 4-5; P95 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 14. jul 2003. godine), str. 24321, 24340, 24349-24352; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2870, 2874, 2902-2903; Marko Miljanić, T. 2400-2401.

⁶⁵¹ P97 (Marko Miljanić, izjava svjedoka, 25. jul 1996. godine), str. 4-5; P95 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 14. jul 2003. godine), str. 24321-24322; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2870-2871; Marko Miljanić, T. 2400-2401.

⁶⁵² P97 (Marko Miljanić, izjava svjedoka, 25. jul 1996. godine), str. 5; P95 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 14. jul 2003. godine), str. 24351, 24354; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2880.

⁶⁵³ P95 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 14. jul 2003. godine), str. 24364; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2879-2880, 2914.

⁶⁵⁴ P95 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 14. jul 2003. godine), str. 24364; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2879-2880, 2914, 2922-2923; Marko Miljanić, T. 2429-2430.

⁶⁵⁵ Aco Drača, T. 16746, 17088; D675 (Izveštaj kapetana Danila Čobovića o borbenim dejstvima u rejonu Škabrnje 18. novembra 1991, 18. novembar 1991. godine), str. 1.

⁶⁵⁶ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 157.

⁶⁵⁷ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 157.

⁶⁵⁸ P1212 (Stanica javne bezbednosti Benkovac, raspored službe, 18. oktobar 1991. godine), str. 9.

⁶⁵⁹ P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2024, 2199-2200.

same Škabrnje i vratio se u Benkovac, gde je ostao do kraja dana i nakratko razgovarao s Acom Dračom.⁶⁶⁰ Opačić je porekao da je 18. novembra 1991. godine bio u Škabrnji.⁶⁶¹ Pretresno veće upućuje na poglavlje 2, u kom je raspravljalo o verodostojnosti Gorana Opačića. **Aco Drača** je u svedočenju rekao da mu je Goran Opačić, koji je bio na čelu jedinice specijalne policije Benkovac, uoči napada rekao da neće učestvovati u napadu zato što vojna bezbednost navodno ima plan da ga ubije.⁶⁶² Dana 18. novembra 1991. godine, dok se napad odvijao, Drača je Opačića video ispred "benkovačke komande", kod kasarne u Benkovcu, oko 20 km od Škabrnje, kako čeka da mu komandant objasni zašto nije angažovan u operaciji.⁶⁶³

291. **Svedok JF-039** rekao je u svedočenju da je Martić februara ili marta 1992. godine pohvalio Boška Dražića za to što su on i njegova jedinica specijalne policije odlično obavili čišćenje u Škabrnji i rekao da su "ludi Goran" (Opačić) i njegova braća odlično obavili posao.⁶⁶⁴ Martić je rekao: "Jebali su im majku".⁶⁶⁵ Svedok misli da se operacija u Škabrnji odigrala krajem 1991. godine.⁶⁶⁶ Prema rasporedu službe policijske stanice Benkovac za 18. oktobar 1991. godine, Boško Dražić bio je načelnik SJB-a.⁶⁶⁷

292. Pretresno veće sad prelazi na konkretne radnje, među kojima su i ubijanje i korišćenje ljudi kao živog štita, izvršene tokom i posle napada na Škabrnju i Nadin. Pretresno veće je u poglavlju 3.1.5 iznelo činjenice o kojima je presuđeno i dokaze i donelo zaključke o jednom broju ubistava 18. novembra 1991. godine. U nastavku teksta Pretresno veće daće prikaz činjenica o kojima je presuđeno i dokaza u vezi s jednim brojem ubistava stanovnika Škabrnje u Škabrnji, Nadinu, Benkovcu i Kninu. Prema činjenicama o kojima je presuđeno u vezi s područjem Škabrnje i Nadina, ubistva su vršena u periodu od 18. novembra 1991. do 11. marta 1992. godine. Dana 20. novembra 1991. godine Vojno-pomorska oblast JNA u Splitu je, na zahtev PMEZ-a, zatražila od Komande 9. korpusa JNA da do sledećeg dana podnese izveštaj o ubistvima u Škabrnji i Nadinu od 18. i 19. novembra 1991. godine. U saradnji sa SJB Benkovac izvršen je uviđaj. Pripadnici 180. motorizovane brigade obavili su informativne razgovore, iako to nije učinjeno po nalogu nadređenih. Posle obavljenih

⁶⁶⁰ Goran Opačić, T. 18207-18209, 18284-18287.

⁶⁶¹ Goran Opačić, T. 18208-18210, 18227-18279, 18290-18293, 18297-18298.

⁶⁶² Aco Drača, T. 17016, 17019-17020.

⁶⁶³ Aco Drača, T. 17020, 17091-17092.

⁶⁶⁴ P978 (Svedok JF-039, izjava svedoka, 12. septembar 2003. godine), par. 60; P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2024, 2157-2158, 2189.

⁶⁶⁵ P978 (Svedok JF-039, izjava svedoka, 12. septembar 2003. godine), par. 60; P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2189.

⁶⁶⁶ P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2199.

⁶⁶⁷ P1212 (Stanica javne bezbednosti Benkovac, raspored službe, 18. oktobar 1991. godine), str. 10.

razgovora izveštaji su poslani Komandi 9. korpusa JNA.⁶⁶⁸ U poglavlju 3.1.5 Pretresno veće dalo je prikaz relevantnih činjenica o kojima je presuđeno u vezi s ubistvom Ivana Babića, Luke Bilavera, Branka Rogića, Petra Rogića, Bude Šegarića, Kljaje Šegarića, Miljenka Šegarića i Šime Šegarića. Na osnovu onog što je lično video, **Tomislav Šegarić** predočio je dokaze, čiji se prikaz daje u poglavlju 3.1.5, u vezi s Budom Šegarićem i Simom Šegarićem, koji se podudaraju s činjenicom br. 171, Činjenice o kojima je presuđeno III. U istom tom poglavlju Pretresno veće je razmotrilo i telefaks iz Medicinskog centra Šibenik, u spisu kao dokazni predmet P1750, u vezi s ubistvom Bude Šegarića, Šime Šegarića i Petra Rogića.

293. **Luka Brkić** je rekao da se oko 11:00 časova, nakon što je granata pogodila njegovu kuću, zajedno s još oko 17 ili 18 ljudi sklonio u podrum bratovljeve kuće. Oko podneva svedok je čuo kako vojnici ulaze u bratovljevu kuću i pretresaju je. Potom su vojnici svima naredili da izađu iz podruma inače će u njega baciti bombu. Kad su ljudi izašli napolje, rečeno im je da legnu na zemlju. Žene i deca odvojeni su od muškaraca, a vojnici su ih onda sproveli do ulaza u selo. Muškarci su prisiljeni da podignutih ruku idu do centra Škabrnje, do katoličke crkve u centru sela. Kad su stigli do crkve, tenkovi su pogođeni s dva–tri snajperska hica dok su vojnici istovarivali municiju iz jednog oklopnog transportera. Kapetan Zoran Janković premestio je tenkove iza obližnje kuće, a svedok je postavljen ispred tenkova kao živi štit. Neki vojnici koji su bili blizu crkve provalili su u jednu radnju, uzeli hranu i počeli da piju kako bi proslavili pad Vukovara (o kojem je objavljeno preko radija) i Škabrnje.⁶⁶⁹

294. U poglavlju 3.1.5 Pretresno veće je razmotrilo i relevantna svedočenja Luke Brkića i Ivana Jelića, kao i nekoliko dokaznih predmeta⁶⁷⁰ u vezi s ubistvom Bude Šegarića, Šime Šegarića, Miljenka Šegarića i Ivana Babića.

295. **Marko Miljanić** je u svedočenju rekao da je kroz dogled video da su među ljudima koji su tokom napada na Škabrnju korišćeni kao živi štit bili Luka Brkić, Neno Gurlica, Petar Gurlica i drugi, među kojima i desetina žena i dece.⁶⁷¹ Miljanićeva majka i drugi preživeli rekli su mu da su, pored policajaca i pripadnika raznih paravojnih formacija, među izvršiocima ubistava bili i meštani iz Zemunika Gornjeg i Nadina u uniformama JNA, kao i da je među njima bilo i žena.⁶⁷²

⁶⁶⁸ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 176-177.

⁶⁶⁹ P1803 (Luka Brkić, izjava svedoka, 22. septembar 2000. godine), str. 4-5; P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3229-3234, 3238-3240, 3246, 3249-3250, 3397, 3399, 3401-3403, 3430.

⁶⁷⁰ Konkretno, P1747, P873, P908 i P913-P915.

⁶⁷¹ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 5.

⁶⁷² P95 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 14. jul 2003. godine), str. 24358, 24360; Marko Miljanić, T. 2408-2409, 2411-2412.

296. **Neven Šegarić** rekao je da je 18. i 19. novembra 1991. godine ubijeno između 30 i 40 seljana i da su oni pokopani u masovnoj grobnici u centru Škabrnje.⁶⁷³ **Aco Drača** je u svedočenju rekao da su civili u Škabrnji ubijeni 18. novembra 1991. godine.⁶⁷⁴ Prema Dračinih rečima, major Branislav Ristić, načelnik za bezbednost 180. motorizovane brigade, zatražio je da se sastane s Dračom kako bi se identifikovali počinioci tih ubistava. Prema Ristićevim rečima, mogući počinioci bili su dobrovoljci iz Bosne i Hercegovine i Srbije, pod vođstvom čoveka s nadimkom Jara i izvesnog Ljubiše iz Beograda, koji nisu bili valjano registrovani i koji su kasnije otišli iz Škabrnje. U Škabrnji nije izvršen uviđaj, a za njega bi svakako bilo potrebno odobrenje 180. brigade. Vojna policija sačinila je spisak žrtava i naznačila na kom su mestu tela pronađena.⁶⁷⁵

297. Pretresno veće sad prelazi na dokumentarne dokaze koji su mu predloženi u vezi sa slučajevima ubijanja i korišćenja ljudi kao živog štita. Dana 23. novembra 1991. godine major Branislav Ristić iz 180. motorizovane brigade razgovarao je s Nenadom Živanovićem i Draganom Mitrovićem, pripadnicima vojne policije koji su 18. novembra 1991. godine bili u Škabrnji. Oni su u selu videli da su pripadnici TO i dobrovoljci pucali u šestoro ili sedmoro civila iz neposredne blizine, a neke civile su pre toga postrojili, ispitivali, pretili im ili ih tukli i terali ih da legnu na zemlju.⁶⁷⁶ Kasnije je Mitrović video kako TO stavlja pet civila ispred tenka kako bi pokazivali put i služili kao štit.⁶⁷⁷ Ristić je komandantu predložio da te jedinice više ne vodi u borbu, pošto brukaju JNA i vrše zločine pod zaštitom tenkova 180. motorizovane brigade.⁶⁷⁸

298. U rukom pisanim beleškama Momčilo Bogunović je zapisao da je 20. novembra 1991. godine napravljena analiza operacije čišćenja i da je čovek naveden kao Đurica rekao da između TO, policije i njegovih jedinica nije bilo saradnje. Jedno drugo lice reklo je da je bilo slučajeva neljudskog ubijanja, ali da je paljenja i pljačke bilo manje nego u ranijim operacijama, a poručnik Tadić rekao je da specijalne jedinice, koje su nosile četnička obeležja, ne treba koristiti u budućim operacijama, kao i da su neki vojnici iz čete počeli da pljačkaju. U dnevničkoj belešci vezanoj za tu analizu navodi se da je ubijeno više od 20 ljudi,

⁶⁷³ P1791 (Neven Šegarić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29. mart 2006. godine), str. 2850; P1792 (Fotografije vezane za izjavu svedoka Nevena Šegarića), str. 1.

⁶⁷⁴ Aco Drača, T. 16737, 17021.

⁶⁷⁵ Aco Drača, T. 16751-16755.

⁶⁷⁶ P1206 (Izveštaj 180. motorizovane brigade o informativnom razgovoru s Nenadom Živanovićem, Branislav Ristić, 23. novembar 1991. godine); P1207 (Izveštaj 180. motorizovane brigade o informativnom razgovoru s Draganom Mitrovićem, Branislav Ristić, 23. novembar 1991. godine).

⁶⁷⁷ P1207 (Izveštaj 180. motorizovane brigade o informativnom razgovoru s Draganom Mitrovićem, Branislav Ristić, 23. novembar 1991. godine), str. 2.

⁶⁷⁸ P1206 (Izveštaj 180. motorizovane brigade o informativnom razgovoru s Nenadom Živanovićem, Branislav Ristić, 23. novembar 1991. godine), str. 3.

da su zamalo ubijeni jedna žena i dete, kojima su vikali "ustaška kopilad", kao i da je jedan potporučnik rekao da su ratni zarobljenici umirali od batina i da niko nije obezbeđivao od pljačke.⁶⁷⁹

299. U službenoj zabelešci vojne policije Benkovac od 1. decembra 1991. godine poručnik Ernest Rađen naveo je da je 18. i 19. novembra 1991. godine u Škabrnji i Nadinu ubijeno 50 osoba, što on zaključuje na osnovu informacija koje je prikupio tokom borbi, asanacije bojišta i pružanja pomoći stanovništvu. Rađen je naveo i da je u Nadinu preminulo desetoro ili jedanaestoro ljudi, među kojima muškarci i žene između 55 i 70 godina starosti.⁶⁸⁰

300. U pismu koje je 21. januara 1992. godine uputio Miloševiću i Adžiću, *Helsinki Watch* navodi da je 7. januara 1992. godine u Zagrebu razgovarao s jednom devetnaestogodišnjom ženom o napadu na Škabrnju. Tokom razgovora ona je opisala kako je u Škabrnju ušlo oko 500 pobunjenika s 20 tenkova, koji su seljanima govorili da su svi ustaše i da će ih pobiti, a potom su oko 35 seljana odveli u podrum mesne crkve i tamo pretukli mnoge od tih muškaraca, mahom starijih ljudi. Deda ove žene, star 80 godina, pretučen je nasmrtno. Kad je odlazila iz podruma, videla je na jednoj gomili desetak tela, i ženskih i muških, a potom i da je njena kuća opljačkana i izrešetana mecima iz automata. Ta žena je kasnije odvedena u zatočenički centar u Benkovcu. Kako se u pismu *Helsinki Watcha* dalje kaže, posle 19. novembra 1991. godine zadarskom Crvenom krstu i članovima posmatračke misije Evropske zajednice onemogućen je pristup u Škabrnju, a JNA je to ograničavanje pristupa objašnjavala time što se tamo vode borbe.⁶⁸¹

301. U poglavlju 3.1.5 Pretresno veće je u vezi sa slučajevima ubijanja i korišćenja ljudi kao živog štita razmotrilo i jednu službenu zabelešku od 8. marta 1992. godine, u spisu kao dokazni predmet P1209, kao i jednu belešku iz Mladićevih dnevnika, u spisu kao dokazni predmet D1474.

302. Pretresno veće sad prelazi na činjenice o kojima je presuđeno i svedočenja Marka Miljanića, Boška Brkića, Ace Drače, Nevena Šegarića, Tomislava Šegarića i Luke Brkića o ljudima koji su bežali iz Škabrnje i Nadina i koji su odatle odvođeni.

303. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, civili su tokom borbi bežali.⁶⁸² Dana 18. novembra 1991. godine većina žena i dece otišla je iz Nadina u Polaču, Zaton i Zadar, a u selu

⁶⁷⁹ P1137 (Rukom pisane beleške Momčila Bogunovića, 17. novembar 1991-27. mart 1992. godine), str. 3, 5.

⁶⁸⁰ P1211 (Vojna policija Benkovac, Ernest Rađen, službena zabeleška, 1. decembar 1991. godine), str. 3.

⁶⁸¹ P1201 (Dopis *Helsinki Watcha* upućen Miloševiću i Adžiću, 21. januar 1992. godine), str. 8.

⁶⁸² Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 150.

su ostali samo muškarci i nekoliko žena.⁶⁸³ Preko 1.500 civila iz Škabrnje povuklo se prema Zadru.⁶⁸⁴ Svedočenje **Marka Miljanića** podudara se s tim činjenicama o kojima je presuđeno.⁶⁸⁵ Prema činjenicama o kojima je presuđeno, oko 100 seljana pobjeglo je u jedan kamenolom u šumi, koji je, prema ranijem dogovoru, trebalo da bude zborna mesto u slučaju napada na selo, a potom su se pešice uputili u Prkos, gde su ih čekali autobusi.⁶⁸⁶ Svedočenje **Boška Brkića**, Hrvata iz sela Škabrnja,⁶⁸⁷ podudara se s tom činjenicom o kojoj je presuđeno.⁶⁸⁸ Prema činjenicama o kojima je presuđeno, civile su iz Škabrnje odvodile i snage JNA i TO i prevezile ih na teritoriju pod kontrolom hrvatskih snaga.⁶⁸⁹ Svedočenje **Ace Drače** podudara se s tom činjenicom o kojoj je presuđeno.⁶⁹⁰

304. **Neven Šegarić**, Hrvat iz Škabrnje koji je 1991. imao 11 godina,⁶⁹¹ rekao je da je, posle događaja u Škabrnji od 18. novembra 1991. godine, čiji je prikaz dat u poglavlju 3.1.5, jedan oficir JNA odveo njega i još dvojicu seljana do ulaza u selo. Potom su njih trojicu ukrkali u kombi pun lovačkih pušaka, zajedno s još tri žene i dva vojnika.⁶⁹² Svedok je najpre odveden u osnovnu školu u Gornjem Biljanu, u opštini Zadar, koju je čuvalo pet–šest vojnika u uniformama JNA i dvojica–trojica civila. Potom je svedok odveden u Smiljčić, gde su mu se priključili drugi ljudi iz Škabrnje koji su u Smiljčić dovezeni oklopnim transporterom, koji su bili pretučeni i potom odvedeni vojnim kamionom.⁶⁹³ U Smiljčiću su zatočenike čuvali civili. Oko 15:00 časova svedok i ona druga dvojica su putničkim automobilom prebačeni u Benkovac, gde su držani zajedno s drugim ljudima uhvaćenim u Škabrnji. Dana 19. novembra 1991. godine ujutru svedok i ostali uhvaćeni Hrvati autobusom su prebačeni u jedno selo, a potom su morali da pešače jedan–dva kilometra do hrvatske vojske, koja ih je prebacila u Biograd, u opštini Zadar. Posle nekoliko dana svedok se pridružio roditeljima, pa su svi autobusom otišli u Nemačku, gde su ostali do februara ili marta 1992. godine, kada su se vratili u Zadar.⁶⁹⁴

⁶⁸³ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 146.

⁶⁸⁴ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 151.

⁶⁸⁵ P97 (Marko Miljanić, izjava svedoka, 25. jul 1996. godine), str. 5; P95 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 14. jul 2003. godine), str. 24354-24355; P96 (Marko Miljanić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29-30. mart 2006. godine), str. 2905.

⁶⁸⁶ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 151.

⁶⁸⁷ P75 (Boško Brkić, izjava svedoka, 20. mart 2002. godine), str. 1- 2.

⁶⁸⁸ P75 (Boško Brkić, izjava svedoka, 20. mart 2002. godine), str. 2.

⁶⁸⁹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 150, 152.

⁶⁹⁰ Aco Drača, T. 16775-16776.

⁶⁹¹ P1788 (Neven Šegarić, izjava svedoka, 28. septembar 2000. godine), str. 1-2; P1791 (Neven Šegarić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29. mart 2006. godine), str. 2830, 2854.

⁶⁹² P1788 (Neven Šegarić, izjava svedoka, 28. septembar 2000. godine), str. 4.

⁶⁹³ P1788 (Neven Šegarić, izjava svedoka, 28. septembar 2000. godine), str. 4; P1791 (Neven Šegarić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 29. mart 2006. godine), str. 2853-2854.

⁶⁹⁴ P1788 (Neven Šegarić, izjava svedoka, 28. septembar 2000. godine), str. 4-5.

305. **Tomislav Šegarić** rekao je da su "četnici" tokom napada na Škabrnju njega i druge seljane naterali da krenu putem iz centra sela prema Ambaru. Prema rečima ovog svedoka, "četnici" su neprestalno pretili seljanima i vređali ih, ali su im oficiri JNA rekli da više ne ubijaju, pošto su već dovoljno ljudi ubili. Svedok i drugi seljani koji su bili s njim, a kasnije i drugi ljudi, odvezeni su kamionima JNA u kasarnu JNA u Benkovcu. Svedok i ostali zadržani su u kasarni do 18:00 časova, kad su prebačeni u školu s druge strane ulice. Tokom noći svedok i još nekoliko ljudi ispitivani su pojedinačno, a u tome je učestvovao i jedan oficir JNA koji je svedoka pitao koliko "ustaša" i koliko oružja ima u Škabrnji. Dana 19. novembra 1991. godine dva vojnika JNA odvezla su svedoka i još dvojicu seljana iz Škabrnje u Biljane, u opštini Benkovac, i ostavila ih ispred jedne prodavnice koja je bila puna "četnika". Ti "četnici" su svedoku i drugoj dvojici seljana pretili celog dana.⁶⁹⁵ Prema rečima ovog svedoka, po načinu na koji su "četnici" govorili moglo se zaključiti da su iz tog kraja, a neki su razgovarali o tome kako će ići kući na ručak. Jedan "četnik" pokazao je svedoku jednu člansku kartu HDZ-a i pitao ga da li poznaje Slavka Miljanića, čoveka na čije ime ona glasi. Svedok je odgovorio da je Miljanić njegov sused, na šta mu je taj "četnik" rekao da je ubio Miljanića. Te večeri zatočenici su kombijem JNA vraćeni u Benkovac. Dana 20. novembra 1991. godine oko 09:00 časova vojnici JNA i jedan naoružani "četnik" povezli su svedoka i drugu dvojicu seljana iz Škabrnje prema Pristegu, u opštini Benkovac. Ostavili su ih nasred puta i objasnili im kako da stignu do hrvatskih snaga.⁶⁹⁶

306. **Luka Brkić** je rekao da je Janković, posle goreopisanog slučaja u kom su ljudi korišćeni kao živi štit, poslao svedoka i još trojicu iz crkve ka ulazu u selo, u pravcu Ambara. Smešteni su u podrum jedne napuštene kuće, gde je već bilo desetak drugih ljudi koji su bili uhvaćeni ranije.⁶⁹⁷ Jedan naoružani vojnik pretukao je Nena Gurlicu iza kuće.⁶⁹⁸ Neno i Marin Gurlica i svedok postrojani su pored puta i prećeno im je da će biti pogubljeni. Međutim, niko nije ubijen, a ta grupa ljudi je autobusom odvezena do kasarne u Benkovcu. Ti ljudi su tučeni dok su ulazili u autobus. Brkić je rekao da su on i drugi zarobljeni civili iz Škabrnje u kasarnu u Benkovcu stigli 18. novembra 1991. godine uveče.⁶⁹⁹ Čovek po imenu Reks odveo je tu grupu ljudi u jednu prostoriju čiji su zidovi bili poprskani krvlju, i oni su tamo tučeni i

⁶⁹⁵ P1764 (Tomislav Šegarić, izjava svedoka, 28. septembar 2000. godine), str. 4.

⁶⁹⁶ P1764 (Tomislav Šegarić, izjava svedoka, 28. septembar 2000. godine), str. 5.

⁶⁹⁷ P1803 (Luka Brkić, izjava svedoka, 22. septembar 2000. godine), str. 6; P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3250-3251.

⁶⁹⁸ P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3251.

⁶⁹⁹ P1803 (Luka Brkić, izjava svedoka, 22. septembar 2000. godine), str. 6; P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3251-3254, 3390.

nazivani "ustašama".⁷⁰⁰ Zajedno s petoricom drugih, svedok je u toj prostoriji proveo noć; spavali su na betonskom podu i tokom noći su ih tukli.⁷⁰¹ Dalje u tekstu, u odeljku u kom govori o zatočavanju u Kninu 1991. i 1992. godine, Pretresno veće je razmotrilo dalje relevantne činjenice o kojima je presuđeno i dokaze vezane za Luku Brkića.

307. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i dokaza koji su mu predloženi, Pretresno veće zaključuje da su srpske snage 18. i 19. novembra 1991. godine napale Škabrnju i Nadin. Pretresno veće podseća na svoj stav o pouzdanosti svedočenja Nevena Šegarića (s obzirom na svedokovu starosnu dob u vreme opisanih događaja), izložen u poglavlju 3.1.5.

308. Pretresno veće najpre će razmotriti koje su snage učestvovalе u tom napadu. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i pošto je razmotrilo načelno podudarna svedočenja Boška Brkića, Luke Brkića, Ace Drače, Marka Miljanića, Nevena Šegarića i Tomislava Šegarića, kao i dokazne predmete D675, P1137, P1206–P1207 i P1209, Pretresno veće zaključuje da su srpske snage koje su napale Škabrnju i Nadin bile jedinice JNA. Tokom napada JNA je koristila tenkove, oklopne transportere, helikoptere i avijaciju. U te snage spadale su i jedinice TO, uključujući i TO Benkovac, koje su bile potčinjene JNA, i dobrovoljci iz Srbije i Bosne i Hercegovine koji su bili priključeni TO-u Benkovac. Te snage obuhvatale su i lokalne srpske paravojne jedinice. Na osnovu svedočenja Marka Miljanića i svedoka JF-039, Pretresno veće zaključuje da su te snage obuhvatale i pripadnike policije SAO Krajine.

309. Pretresno veće je pažljivo razmotrilo svedočenje Luke Brkića o prisustvu pripadnika Belih orlova. Pretresno veće smatra da se samo u svedočenju Luke Brkića konkretno pominju pripadnici Belih orlova, dok se u mnogim drugim izvorima koji se koriste kao dokazi pominju srpske paravojne jedinice koje su učestvovalе u napadu. Jedino drugo svedočenje na osnovu kog bi se moglo zaključiti da su Beli orlovi bili u Škabrnji jeste svedočenje Ivana Jelića, koji je 23. novembra 1991. godine, nekoliko dana posle napada, video u Škabrnji najmanje jednog četnika koji je na ruci imao oznaku s belim orlom. Dalje, Pretresno veće smatra da se Brkićeve informacije o tome gde su bili Beli orlovi i pod čijim su vođstvom bili u tom pogledu ne podudaraju s drugim predloženim dokazima.⁷⁰² S obzirom na to, Pretresno veće neće se osloniti na Brkićevo svedočenje da bi utvrdilo da li su Beli orlovi učestvovali u napadu.

⁷⁰⁰ P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3252.

⁷⁰¹ P1803 (Luka Brkić, izjava svedoka, 22. septembar 2000. godine), str. 6; P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3252-3253.

310. U činjenicama o kojima je presuđeno navodi se da je Goran Opačić 18. novembra 1991. godine u nekom trenutku bio u Škabrnji. Pretresno veće napominje da to što je Aco Drača u svedočenju rekao da je 18. novembra 1991. godine u jednom trenutku video Opačića u Benkovcu, nedaleko od Škabrnje, ne isključuje nužno mogućnost da je Opačić bio u Škabrnji u nekom drugom trenutku tog istog dana. Pretresno veće imalo je u vidu to da je Opačić u svedočenju rekao da tog dana nije bio u Škabrnji. Kao što je objašnjeno u poglavlju 2, Pretresno veće smatra da svedočenje ovog svedoka u tom pogledu nije verodostojno. Pretresno veće takođe ima u vidu da je svedok JF-039 rekao da mu je Martić početkom 1992. godine rekao da su Goran Opačić i njegova braća odlično obavili posao u Škabrnji. Svetočenje svedoka JF-039 pomalo je nejasno u vezi s konkretnim učešćem Gorana Opačića i njegove braće u događajima u Škabrnji. U nedostatku dokaza kojima bi se potkrepili dokazi iz druge ruke koje je izneo svedok JF-039, Pretresno veće se neće oslanjati na njih. Pretresno veće zaključuje da se ni iz činjenica o kojima je presuđeno ni iz dokaza koji su mu predloženi ne može s dovoljno sigurnosti izvesti zaključak da je Goran Opačić zaista učestvovao u napadu na Škabrnju 18. novembra 1991. godine.

311. Pretresno veće sad prelazi na prisustvo hrvatskih oružanih snaga u Škabrnji. Na osnovu svetočenja Marka Miljanića, Pretresno veće zaključuje da je tokom napada 18. novembra 1991. godine u Škabrnji na dužnosti bilo oko 100 pripadnika civilne odbrane. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće dalje zaključuje da su hrvatske snage u Škabrnji raspolagale minobacačima i artiljerijom. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i svetočenja Marka Miljanića, Pretresno veće zaključuje da je jedna jedinica ZNG, naoružana protivtenkovskim raketnim bacačima, 18. novembra 1991. godine učestvovala u borbama protiv srpskih snaga u Škabrnji i da se povukla 19. novembra 1991. godine u 05:00 časova.

312. Pretresno veće će se sada osvrnuti na primere uništavanja, ubijanja, pljačkanja i korišćenja ljudi kao živog štita tokom napada. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i svetočenja Marka Miljanića, Luke Brkića i Tomislava Šegarića, kao i na osnovu dokaznog predmeta P1206, Pretresno veće zaključuje da su gorenavedene srpske snage 18. novembra 1991. godine ujutro intenzivno granatirale Škabrnju, da su granatirale Nadin 18. novembra 1991. godine tokom celog dana, a zatim i 19. novembra 1991. godine i da su tom prilikom u Nadinu oštećeni objekti. Dana 18. i 19. novembra 1991. godine avijacija JNA bacala je

⁷⁰² S tim u vezi, Pretresno veće upućuje na dokaze koje je razmotrilo u vezi s Belim orlovima i dokaze čiji je prikaz dalo u poglavlju 6.3.2.

kasetne bombe na Škabrnju i tom prilikom su tamo oštećeni objekti. Osim toga, jedan tenk JNA je 18. novembra 1991. godine otvarao vatru na kuće, školu i crkvu u Škabrnji, a pripadnici srpskih snaga su na privatne kuće ispaljivali projektile iz ručnih raketnih bacača i pucali po praznoj crkvi i tom prilikom su oštetili predmete u njoj. Na osnovu svedočenja Luke Brkića i Marka Miljanića, kao i na osnovu dokaznih predmeta P1207 i P1137, Pretresno veće dalje zaključuje da su u Škabrnji 18. novembra 1991. godine pripadnici snaga koje su napale to mesto koristili civile, među kojima je bio i Luka Brkić, kao živi štit ispred tenkova i da su pljačkali imovinu u Škabrnji.

313. U vezi s ubistvima, Pretresno veće podseća na zaključke, iznete u poglavlju 3.1.5, da su pripadnici jedinica koje su napale Škabrnju ubili 27 civila hrvatske nacionalnosti i četvoricu pripadnika hrvatskih snaga odbrane koji nisu aktivno učestvovali u neprijateljstvima u Škabrnji 18. novembra 1991. godine. Osim toga, na osnovu činjenice br. 172 i 173, Činjenice o kojima je presuđeno III, čiji je prikaz dat u poglavlju 3.1.5, i pošto je razmotrilo svedočenja Nevena Šegarića, Marka Miljanića i Ace Drače, kao i dokazne predmete P908, P1137, P1201, P1206–P1207, P1209, P1211 i D1474, Pretresno veće zaključuje da su 18. i 19. novembra 1991. godine in Škabrnji, Nadinu ili Benkovcu pripadnici jedinica koje su napale Škabrnju ubili najmanje još četvoricu civila: Ivana Babića, Luku Bilavera, Branka Rogića i Kljaju Šegarića.

314. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i dokaznih predmeta P1750, P913 i P915, Pretresno veće zaključuje da su Petar Rogić i Miljenko Šegarić odvedeni iz Škabrnje u Benkovac ili Knin, gde su novembra 1991. godine ubijeni. S obzirom na datum, mesto i okolnosti ubijanja, kao i na rezultate obdukcije, Pretresno veće se uverilo da su Petra Rogića i Miljenka Šegarića ubili pripadnici JNA, policije SAO Krajine, TO SAO Krajine ili lokalni Srbi.

315. Pretresno veće napominje da se svedočenje Luke Brkića da su Bude Šegarić i Šime Šegarić ubijeni u Škabrnji ne podudara s činjenicama br. 171 i 175, Činjenice o kojima je presuđeno III, čiji je prikaz dat u poglavlju 3.1.5, kao ni sa svedočenjem Tomislava Šegarića, čiji je prikaz dat gore u tekstu. Pretresno veće smatra da Luka Brkić nije lično video da li su ta dva čoveka ubijena u Škabrnji i da je nejasno kako je to saznao. Nasuprot tome, Tomislav Šegarić je video kako ta dva čoveka stavljaju u oklopni transporter. Shodno tome, Pretresno veće će se u vezi s tim oslanjati na iskaz Tomislava Šegarića i zaključuje da činjenice o kojima je presuđeno nisu pobijene. S tim u skladu, Pretresno veće, na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i svedočenja Tomislava Šegarića, kao i na osnovu dokaznih predmeta

P873, P914, P1747 i P1750, zaključuje da su ljudi, koji se navode kao četnici, u oklopnom transporteru JNA odveli Šimu Šegarića i Budu Šegarića iz Škabrnje u Knin, gde su ta dva čoveka ubijena novembra 1991. godine. S obzirom na datum, mesto i okolnosti ubijanja, kao i na rezultate obdukcije, Pretresno veće se uverilo da su pripadnici jedne srpske paravojne grupe koji se navode kao četnici ubili Šimu Šegarića i Budu Šegarića.

316. Pretresno veće sad prelazi na ljude koji su odlazili iz Škabrnje i koji su odvođeni iz nje. S obzirom na gorenavedene zaključke o Škabrnji i Nadinu, Pretresno veće smatra da se činjenice o kojima je presuđeno i svedočenja Boška Brkića i Marka Miljanića, koji su rekli da je 18. novembra 1991. godine više od 1.600 civila napustilo Škabrnju i pošlo u pravcu Zadra i Prkosa, dok je većina žena i dece otišla iz Nadina u Polaču, Zaton i Zadar, podudaraju s činjenicama br. 210 i 211, Činjenice o kojima je presuđeno III, čiji je prikaz dat ranije u tekstu.

317. S obzirom na činjenice o kojima je presuđeno i pošto je razmotrilo svedočenja Ace Drače, Luke Brkića, Nevena Šegarića i Tomislava Šegarića, kao i dokazni predmet P1201, Pretresno veće dalje zaključuje da su pripadnici JNA i TO novembra 1991. godine odveli civile hrvatske i nesrpske nacionalnosti iz Škabrnje i prevezli ih na teritoriju pod kontrolom Hrvata. Na osnovu svedočenja Luke Brkića, Nevena Šegarića i Tomislava Šegarića, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici JNA i TO pretili zatočenicima iz Škabrnje, među kojima je bio i Luka Brkić, i tukli ih u Benkovcu i okolini, da bi ih potom prebacili na neko drugo mesto. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

Škabrnja, Nadin i druga hrvatska sela u opštini Benkovac u periodu od septembra 1991. do marta 1992. godine: Škabrnja u periodu od decembra 1991. do marta 1992. godine

318. **Boško Brkić** je rekao da su njegovi roditelji Mate, star 73 godine, i Josipa Brkić, stara 70 godina, ostali u selu i posle napada, uprkos tome što je većina seljana pobegla iz Škabrnje, pošto je njegov otac bio vezan za invalidska kolica i nije mogao da ode. Jednog dana početkom decembra 1991. godine, oko 10 do 15 dana posle napada, oko 01:00 časova, svedok se prvi put vratio u Škabrnju. Porodična kuća bila mu je spaljena. Brkić je roditelje zatekao u njihovoj staroj kući, u kojoj nije bilo ni struje ni grejanja i koja se nalazila odmah uz porodičnu kuću. Svedok se zadržao dva sata i za to vreme video vojnike JNA po selu i mitraljeska gnezda u kućama širom sela. Pripadnici JNA rekli su svedokovim roditeljima da dobro paze, pošto će doći "četnici" i ubiti ih. Brkiću su roditelji rekli da jedna grupa "četnika"

svakog dana dolazi i preti da će ih ubiti, dok se jedna druga grupa "četnika" pretvara da ih štiti. Svi ti ljudi imali su duge brade i nosili su uniforme s "četničkim" oznakama. U to vreme kod Brkićevih roditelja dolazile su da prenoće četiri žene: Kata Perica, Marija Bilaver, Anica Pavičić i Eva Pavičić. Od kraja novembra 1991. do 11. marta 1992. godine Brkić je u Škabrnju otišao pedesetak puta, ili veoma kasno uveče ili rano ujutru. Polovinom januara 1992. godine u selu je bilo svega nekoliko redovnih vojnika JNA koji su čuvali stražu i patrolirali selom, ali je bilo i 50–70 vojnika u maskirnim uniformama s oznakama SAO Krajine i oznakama s belim orlovima. Anica i Eva Pavičić rekle su svedoku da su 11. marta 1992. godine u staroj kući zatekle njegove roditelje, Katu Pericu i Mariju Bilaver kako potbuške leže na podu, s rupama od metka na potiljku i na grudima. Anica i Eva Pavičić pobile su iz sela. Posle smrti roditelja, Brkić je samo povremeno dolazio u selo, ali ga je posmatrao iz daljine i video da se po selu nasumice pljačka i pali. Do 1. decembra 1992. godine Škabrnja je bila praktično potpuno uništena.⁷⁰³

319. Pretresno veće smatra da se svedočenje Boška Brkića da je Škabrnja početkom 1992. godine opljačkana i uništena i da su njegovi roditelji maltretirani, a potom i ubijeni, kao i Kata Perica i Marija Bilaver, podudara s činjenicom br. 212, Činjenice o kojima je presuđeno III, čiji je prikaz dat ranije. Pretresno veće, osim toga, smatra da se tvrdnja Boška Brkića da su Anica i Eva Pavičić marta 1992. godine ili ubrzo potom pobile iz Škabrnje podudara s činjenicama br. 207–208 i 210, Činjenice o kojima je presuđeno III, čiji je prikaz dat u drugom delu ovog poglavlja.⁷⁰⁴

Lovinac u periodu od juna do septembra 1991. godine

320. Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno i predočena su mu svedočenja svedoka JF-039, Milana Babića i Ace Drače, kao i nekoliko dokaznih predmeta (među kojima su i razgovor s Draganom Karnom i jedna beleška iz Mladićevih dnevnika), u vezi s dva napada na Lovinac, prvi u junu, a drugi u septembru 1991. godine.

321. Pretresno veće najpre će razmotriti pismo *Helsinki Watcha* o navodnom napadu na Lovinac avgusta 1991. godine. U pismu upućenom Miloševiću i Adžiću 21. januara 1992. godine *Helsinki Watch* navodi da su srpske paravojne grupe tokom napada na Lovinac 5. avgusta 1991. godine "navodno" kidnapovale petoricu Hrvata, čija su tela pronađena deset

⁷⁰³ P75 (Boško Brkić, izjava svedoka, 20. mart 2002. godine), str. 2-4.

⁷⁰⁴ Deportacija i prisilno premeštanje s područja cele SAO Krajine, 1991-1995. godina.

dana kasnije.⁷⁰⁵ Pretresnom veću nisu predloženi drugi dokazi o tome da su avgusta 1991. godine srpske snage bile u Lovincu. *Helsinki Watch* nije precizirao iz kojih je izvora dobio informacije o tom kidnapovanju. S obzirom na to, Pretresno veće se po tom pitanju neće dalje oslanjati na pomenuti izveštaj.

322. Što se tiče prvog napada na Lovinac, u jednoj činjenici o kojoj je presuđeno utvrđeno je da je juna 1991. godine u Lovincu bio jedan hrvatski SJB, pa je policija SAO Krajine zbog toga napala to selo. Milan Martić učestvovao je u tom napadu.⁷⁰⁶

323. Pretresno veće sad prelazi na dokaze koji su mu predloženi u vezi s napadom od juna 1991. godine, konkretno, na svedočenje svedoka JF-039 i svedočenje Milana Babića. **Svedok JF-039**, Srbin iz Hrvatske,⁷⁰⁷ rekao je u svedočenju da je Simatović, nakon što je Golubić otvoren,⁷⁰⁸ odlučio da nabavi oklopni voz sa četiri–pet vagona kojim bi se mogao kretati kroz Liku i hrvatska sela na tom području. Prema rečima ovog svedoka, u vozu je bilo između 30 i 60 pripadnika specijalne policije, koji su svi bili obučeni u Golubiću i kojima je komandovao Blagoje Guska. Taj voz je prvi put korišćen u napadu na hrvatsko selo Lovinac juna 1991. godine.⁷⁰⁹ Prema svedokovim rečima, Simatović je hteo da obavi probnu vožnju oklopnim vozom od Gračaca do Lovinca. Namena tog voza nije bila da se lakše zauzme selo, već da se seljani zaplaše i nateraju da odu s tog područja.⁷¹⁰

324. Svedok je rekao da se tokom napada nalazio na jednom uzvišenju, udaljenom od mesta oko 800 metara, s kojeg se pružao pogled na Lovinac. Na toj lokaciji bio je i Martić.⁷¹¹ Svedok je rekao i da je napad na Lovinac izvršila Martićeva policija, pod Martićevom komandom.⁷¹² Osim voza, na brdu iznad sela bila je i jedna minobacačka četa ili odeljenje. Tokom napada, pešadija nije pokušavala da zauzme selo. Svedok je s uzvišenja video da se nad Lovincem izvija dim. Svedok je dodao da je cilj napada bio da se Gračac, koji je bio na srpskoj teritoriji, poveže s drugim srpskim teritorijama, da se Lovinac očisti i da se što više njegovih stanovnika nagna da ode, kako bi se uspostavila čisto srpska teritorija.⁷¹³ Prema rečima ovog svedoka, pre samog napada Martić, Simatović i Orlović razgovarali su u

⁷⁰⁵ P1201 (Dopis *Helsinki Watcha* upućen Miloševiću i Adžiću, 21. januar 1992. godine), str. 3.

⁷⁰⁶ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 42.

⁷⁰⁷ P978 (Svedok JF-039, izjava svedoka, 12. septembar 2003. godine), str. 1, par. 1, 5, 23; P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 1958-1959.

⁷⁰⁸ Pretresno veće smatra da se to odnosi na centar za obuku u Golubiću, v. poglavlje 6.3.2.

⁷⁰⁹ P978 (Svedok JF-039, izjava svedoka, 12. septembar 2003. godine), par. 47; P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2004, 2101, 2103-2104.

⁷¹⁰ Svedok JF-039, T. 7201-7202.

⁷¹¹ P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2015-2016, 2104.

⁷¹² P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2010-2011.

⁷¹³ P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2010-2011, 2016, 2019-2020, 2103-2104, 2198, 2201; svedok JF-039, T. 7201-7202.

Martićevom štabu o cilju napada i procenili da je to jedinstvena prilika da se isproba oklopni voz.⁷¹⁴ Svedok je čuo kako drugi otvoreno razgovaraju o napadu dan uoči samog napada.⁷¹⁵ Svedok je rekao da napad nije uspeo i da selo nije zauzeto.⁷¹⁶ S uzvišenja na kojem je bio, svedok nije mogao da vidi posledice napada, ali je kasnije čuo da je u njemu bilo ranjenih i stradalih i da je hrvatsko stanovništvo panično bežalo iz sela.⁷¹⁷

325. **Milan Babić**, koji je bio predsednik Vlade SAO Krajine,⁷¹⁸ rekao je da je početkom avgusta 1991. godine od TO SAO Krajine dobio izveštaj, upućen dvojici komandanata TO, SUP-u SAO Krajine, Resoru državne bezbednosti i "Frenkiju", o oružanim sukobima između srpskih snaga i "ustaša" u Lovincu. Prema Babićevom shvatanju, "Frenki" kojem je izveštaj bio upućen jeste Franko Simatović, a DB koji se pominje u izveštaju odnosi se na DB MUP-a SAO Krajine.⁷¹⁹ Septembra 1991. godine, u jednom restoranu u blizini kninske tvrđave, Babić je čuo Franka Simatovića kako se hvališe u vezi s operacijama u Lovincu, u opštini Gračac.⁷²⁰ Prema Babićevim rečima, Simatović se hvalio "da su sve to potabali".⁷²¹ Na osnovu izveštaja koji je dobio, onog što je čuo u restoranu i onog što su mu ispričali ljudi iz Gračaca, Babić je rekao da su Simatović, Martić, čovek po imenu David Rastović i jedan minobacački vod iz Lapca otvorili vatru na policijsku stanicu u Lovincu i na samo selo Lovinac.⁷²² Prema Babićevim rečima, ti ljudi su prvi otvorili vatru na Lovinac i tako isterali Hrvate s područja Gračaca. Babić je dalje rekao da je ta operacija prethodila borbi s 1. partizanskom brigadom sa ciljem da se deblokiraju skladišta u Svetom Roku, na području Gračaca. Prema Babićevim rečima, "strukture" u čijem je sklopu bio Simatović i koje su napale Lovinac spalile su i opljačkale sela na području Lovinca.⁷²³ Babić je dalje naveo da mu je Dušan Vještica, predsednik izvršnog odbora skupštine opštine Gračac, rekao u Beogradu da je morao da hrani i smesti meštane Lovinca i zaštititi ih od ljudi iz Simatovićevog kruga, koji su uživali

⁷¹⁴ P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2019-2020.

⁷¹⁵ P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2197.

⁷¹⁶ P978 (Svedok JF-039, izjava svedoka, 12. septembar 2003. godine), par. 47; P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2103-2105, 2197-2198.

⁷¹⁷ P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2011, 2016, 2189.

⁷¹⁸ P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 12965; P1880 (Potvrda o smrti za Milana Babića).

⁷¹⁹ P1877 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 15-17, 20-21. februar, kao i 2-3. i 6. mart 2006. godine), str. 1519-1520; P1122 (Izveštaj TO SAO Krajine za 5. i 6. avgust 1991, 6. avgust 1991. godine).

⁷²⁰ P1877 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 15-17, 20-21. februar, kao i 2-3. i 6. mart 2006. godine), str. 1431-1432, 1604. Suprotno tvrdnjama Stanišićeve odbrane, Babić je rekao da je čuo reči Franka Simatovića, a ne da ih je načuo. V. Završni pretresni podnesak Stanišićeve odbrane, 17. decembar 2012. godine, par. 236.

⁷²¹ P1877 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 15-17, 20-21. februar, kao i 2-3. i 6. mart 2006. godine), str. 1432.

⁷²² P1877 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 15-17, 20-21. februar, kao i 2-3. i 6. mart 2006. godine), str. 1432; P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 14096.

⁷²³ P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 14096.

Simatovićevu zaštitu i koji bi ih inače pobili. Vještica je Babiću rekao da je te ljude odveo u pravcu Gospića, prema teritoriji koja je bila pod kontrolom hrvatskih vlasti.⁷²⁴

326. Postoje i dva dokumentarna dokaza s informacijama relevantnim za napad na Lovinac juna 1991. godine. Prvi je intervju koji je Dragan Karna, komandant Specijalnog odreda SUP-a Knin, dao Srpskom radiju i televiziji Knin, u kom je rekao da je Specijalna jedinica SUP-a Knin formirana po naredbi Milana Martića i da je učestvovala u oslobađanju sela Sveti Rok i Lovinac.⁷²⁵ Drugi je rukom pisana kratka biografija koju je Nikola Pilipović napisao 4. decembra 1993. godine na Tari i u njoj naveo da je, posle obuke u Golubiću i na tvrđavi juna 1991. godine, učestvovao u svim akcijama jedinice, uključujući Lovinac.⁷²⁶

327. Pretresno veće sad prelazi na dodatne dokaze koji su mu predočeni u vezi s postojanjem i korišćenjem oklopnog voza u Krajini. U dokumentu s naslovom "Realizacija projekta oklopnih vozila", sačinjenom 21. juna 1991. godine u Kninu, pominju se planovi o postavljanju topova na tri voza. Prvi voz je trebalo da bude stacioniran u Benkovcu i da odbija napade na putnoj relaciji Benkovac–Knin, drugim, stacioniranim u Golubiću, štitili bi se relacija Knin–Drniš i pravac Knin–Martin Brod, a trećim, stacioniranim u Gračacu, štitio bi se pravac Gračac–Gospić, ali bi njime mogao da se gađa i napada i Lovinac.⁷²⁷ Svedok DFS-014, bivši pripadnik policije SAO Krajine,⁷²⁸ rekao je na svEDOČENJU da je dokazni predmet P2673 napisan na ijekavici, narečju kojim se govori u Hrvatskoj i na području Kninske Krajine.⁷²⁹

328. Tužilaštvo tvrdi da je taj dokument (u spisu kao dokazni predmet P2673) potpisao Franko Simatović i da to svedoči o njegovom planu da u Krajini koristi oklopne vozove.⁷³⁰ Kad je taj dokument ponudilo radi uvrštavanja u spis, tužilaštvo je navelo da ga je dobilo od Republike Hrvatske, pošto joj je prethodno uputilo zahtev za pomoć.⁷³¹ Simatovićeva odbrana tvrdi da dokazni predmet P2673 nije ni pouzdan ni autentičan.⁷³² Simatovićeva odbrana skreće pažnju na to da se na dokumentu nalazi pečat s hrvatskom šahovnicom (ili ono što odbrana smatra time), na to da je dokument pisan ijekavicom (a u Srbiji se govori ekavicom),

⁷²⁴ P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 13069.

⁷²⁵ D117 (Razgovor s Draganom Karnom, emitovan na RTV Knin).

⁷²⁶ P3195 (MUP Srbije, SDB, dokumenti u vezi s Nikolom Pilipovićem), str. 13-14 (rukom pisana kratka biografija Nikole Pilipovića, Tara, 4. decembar 1993. godine).

⁷²⁷ P2673 (Izveštaj o realizaciji projekta oklopnih vozila, Knin, 21. jun 1991. godine).

⁷²⁸ Svedok DFS-014, T. 15755-15758.

⁷²⁹ Svedok DFS-014, T. 15809, 15960-15963; P3060 (Kopija dokaznog predmeta P2673 na kojoj je svedok DFS-014 u sudnici označio primere korišćenja ijekavice).

⁷³⁰ Završni pretresni podnesak tužilaštva, 14. decembar 2012. godine, par. 404, 707.

⁷³¹ Ponovo podnet Poverljivi dodatak A uz Drugi zahtev tužilaštva za prihvatanje dokaznih predmeta bez posredstva svedoka, s komentarima odbrane, 27. januar 2011. godine, poverljivi Dodatak A, str. 22, 24.

kao i da dokument nema ni zaglavlje, ni podatke o tome ko ga je sačinio ili kome je upućen.⁷³³ Tužilaštvo osporava tvrdnju da se na pečatu na dokaznom predmetu P2673 nalazi šahovnica i tvrdi da je Simatović mogao da potpiše taj dokument čak i ako je on pisan ijekavicom, ako ga je otkucao neko drugi.⁷³⁴ Pretresno veće dalje će razmotriti ovaj dokument u svetlu drugih dokaza koji su mu predloženi kad u nastavku teksta bude iznosilo zaključke.

329. **Mile Bosnić**, član regionalnog odbora SDS-a i predsednik odbora SDS-a za Kordun,⁷³⁵ rekao je u svedočenju da je čuo da je u Kninu proizveden oklopni voz i da njime komanduje Blagoje Guska, pripadnik jedinice Knindža kog je Bosnić 1991. godine video u Golubiću, ali Bosnić nije znao da li je taj voz zaista i korišćen u operacijama.⁷³⁶ **Svedok DFS-014** rekao je u svedočenju da mu je Blagoje Guska rekao da je komandovao oklopnim vozom i da je jedan oklopni voz korišćen u dejstvima u Benkovcu 1993. godine.⁷³⁷ **Aco Drača**, koji je od kraja zime ili početka proleća 1991. bio načelnik SDB-a Benkovac, a od avgusta 1992. zamenik načelnika SDB-a Krajine,⁷³⁸ rekao je u svedočenju da je Blagoje Guska konstruisao oklopni voz uz Martićevu podršku i podršku TO-a i da je voz "kršten" 30. juna 1993. godine u Benkovcu, u Dračinom prisustvu.⁷³⁹

330. Pretresno veće sad prelazi na dokaze vezane za napad na Lovinac septembra 1991. godine. **Aco Drača** je rekao da je nedaleko od Svetog Roka, koji je bio toliko blizu Lovinca da se mogao smatrati njegovim delom, bilo veliko skladište JNA.⁷⁴⁰ Dušan Orlović mu je rekao da su Hrvati avgusta i septembra 1991. godine blokirali to skladište i da je Kninski korpus JNA, u operaciji kojom je komandovao pukovnik Trbović, zajedno sa 180. motorizovanom brigadom otpočeo napad sa ciljem da zauzmu Lovinac.⁷⁴¹ Nekoliko dana posle operacije, Orlović mu je rekao da je civilno stanovništvo otišlo iz Lovinca.⁷⁴²

331. U belešci od 26. septembra 1991. godine Mladić je u dnevniku zapisao "pukovnik[...] Trbović[...] ", "jedan bataljon u Lovincu", "Komanda Svetog Roka", kao i da je bio u Svetom Roku i da je Lovinac "avetinjski [...] grad".⁷⁴³

⁷³² Završni pretresni podnesak Simatovićeve odbrane, 17. decembar 2012. godine, par. 178-182.

⁷³³ Završni pretresni podnesak Simatovićeve odbrane, 17. decembar 2012. godine, par. 179-182; T. 20344.

⁷³⁴ T. 20382-20383.

⁷³⁵ D313 (Mile Bosnić, izjava svedoka, 5. jul 2011. godine), par. 2.

⁷³⁶ Mile Bosnić, T. 12730, 12732-12733, 12866-12871, 12879.

⁷³⁷ Svedok DFS-014, T. 15807-15809.

⁷³⁸ Aco Drača, T. 16692, 16742, 16776-16777.

⁷³⁹ Aco Drača, T. 16827-16828.

⁷⁴⁰ Aco Drača, T. 16769-16770.

⁷⁴¹ Aco Drača, T. 16769-16771. V. takođe P1123 (Glavni štab SAO Krajine, izveštaj Petra Maglova podnet Komandi Oružanih snaga SAO Krajine, TO-u i ODB-u, 17. septembar 1991. godine).

⁷⁴² Aco Drača, T. 16771-16772.

⁷⁴³ D1473 (Izvodi iz Mladićevih dnevnika, 9. septembar-21. novembar 1991. godine), str. 15.

332. Pretresno veće najpre će razmotriti napad od juna 1991. godine. S obzirom na činjenice o kojima je presuđeno, i pošto je razmotrilo svedočenje Milana Babića, svedoka JF-039 i dokazne predmete P1122 i D117, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici policije SAO Krajine, među kojima je bio i Milan Martić, juna 1991. godine napali Lovinac. Osim toga, na osnovu svedočenja svedoka JF-039 i dokaznog predmeta P3195, Pretresno veće zaključuje da su Nikola Pilipović i izvestan broj pripadnika specijalne policije obučenih u Golubiću učestvovali u operaciji u Lovincu. U vreme napada u Lovincu su bili i pripadnici hrvatskog SJB-a.

333. Stanišićeva odbrana osporava pouzdanost svedočenja Milana Babića u delu koji se tiče napada na Lovinac i tvrdi da je to iskaz iz druge ruke lica koje je bilo saučesnik, prihvaćen na osnovu pravila 92^{quater} Pravilnika.⁷⁴⁴ Stanišićeva odbrana osporava i pouzdanost svedočenja svedoka JF-039 i tvrdi da ono sadrži nedoslednosti.⁷⁴⁵ Osim toga, Stanišićeva odbrana tvrdi i da su iskazi ta dva svedoka protivrečni.⁷⁴⁶

334. Pretresno veće pažljivo je razmotrilo svedočenje svedoka JF-039 i Milana Babića o napadu na Lovinac, kao i o učešću Franka Simatovića u njemu. Opis napada koji je dao svedok JF-039 zasniva se pre svega na onom što je on lično video. Njegovo svedočenje, čiji je prikaz dat ranije u tekstu, u velikoj je meri dosledno. Što se tiče Babića, Pretresno veće smatra da je on napravio jasnu razliku između različitih izvora svojih informacija o Simatovićevom učešću u napadu, kao i da je njegovo svedočenje u tom pogledu dosledno. Osim toga, Pretresno veće upućuje na raspravu o pouzdanosti Milana Babića, koju je izložilo u poslednjem delu ovog poglavlja.⁷⁴⁷ Pretresno veće takođe smatra da se prikaz koji je dao Milan Babić i prikaz koji je dao svedok JF-039 potkrepljuju u važnim tačkama, uključujući učešće jednog minobacačkog voda u napadu i lično učešće Milana Martića i Franka Simatovića. Pretresno veće će se u vezi s dolenađenim osloniti na svedočenje svedoka JF-039 i Milana Babića.

335. Na osnovu pomenutih dokaza, Pretresno veće zaključuje da su Franko Simatović, Milan Babić i Orlović juna 1991. godine, uoči napada, razgovarali o cilju napada na Lovinac, koji je bio da se Gračac poveže s drugim delovima srpske teritorije i da se što veći deo lokalnog stanovništva nagna da ode iz tog kraja, kako bi se tamo uspostavila čisto srpska

⁷⁴⁴ Završni pretresni podnesak Stanišićeve odbrane, 17. decembar 2012. godine, par. 235-236.

⁷⁴⁵ Završni pretresni podnesak Stanišićeve odbrane, 17. decembar 2012. godine, par. 237-239.

⁷⁴⁶ Završni pretresni podnesak Stanišićeve odbrane, 17. decembar 2012. godine, par. 235-237.

⁷⁴⁷ Zaključci o deportaciji i prisilnom premeštanju s područja cele SAO Krajine, 1991-1995. godina.

teritorija. Franko Simatović učestvovao je u tom napadu, a kasnije se razmetao da je taj napad sravnio selo sa zemljom.

336. Pretresno veće sad prelazi na sam napad. Pretresno veće razmotriće, redom, korišćenje minobacača, oklopnog voza, pljačkanje i paljenje. Imajući u vidu svedočenja svedoka JF-039 i Milana Babića, Pretresno veće zaključuje da se napad u najmanju ruku sastojao od otvaranja minobacačke vatre na Lovinac, a jedna od meta bila je i policijska stanica. Na osnovu dokaza ne može se nedvosmisleno utvrditi koliko je trajao minobacački napad u junu 1991. godine ili koliko je intenzivan bio. Svedočenje svedoka JF-039 o posledicama minobacačkog napada počiva na neidentifikovanim izvorima iz druge ruke.

337. Što se tiče upotrebe oklopnog voza tokom napada, Pretresno veće smatra da je svedočenje svedoka JF-039, koji je bio prisutan prilikom napada, delimično potkrepljeno svedočenjem Mileta Bosnića. Dalje, dokazi o postojanju oklopnog voza u Benkovcu 1993. godine ne protivreče nužno tvrdnji da je oklopni voz upotrebljen u Lovincu juna 1991. godine. Konačno, sadržaj dokumenta od 21. juna 1991. godine o planiranju oklopnih vozova, u spisu kao dokazni predmet P2673, podudara se sa svedočenjem svedoka JF-039, naročito u vezi s pravcem Gračac–Lovinac. Pretresno veće je imalo u vidu i poreklo dokumenta. Pošto je brižljivo razmotrilo argumente kojim je Simatovićeva odbrana tvrdila suprotno, Pretresno veće, imajući u vidu i druge dokaze koji su mu predloženi, smatra da je dokazni predmet P2673 autentičan i da ga je potpisao ili parafirao Franko Simatović. Na osnovu gorenavedenog, Pretresno veće zaključuje da je Franko Simatović juna 1991. godine planirao korišćenje oklopnog voza na području Lovinca i učestvovao u tome. Na osnovu dokaza se ne može nedvosmisleno utvrditi kako je voz korišćen na liniji između Gračaca i Lovinca ili da li je zbog njegovog korišćenja iko od seljana napustio Lovinac. Pretresno veće ima u vidu svedočenje svedoka JF-039 da je cilj tog voza bio da se seljani zastraše i nagnaju da odu iz Lovinca. Prema izveštaju od 21. juna 1991. godine, koji je Simatović potpisao ili parafirao, tim vozom trebalo je zaštititi pravac Gračac–Gospić, uz mogućnost da se Lovinac iz njega gađa i napadne. U poglavlju 6.10 Pretresno veće dalje će razmotriti Simatovićevu nameru u kontekstu napada na Lovinac.

338. Što se tiče pljačkanja i paljenja, Pretresno veće ima u vidu da Babić nije precizirao na čemu se temelje njegova saznanja o tome da su snage koje su napale Lovinac palile i pljačkale kuće na području tog sela. Osim toga, iz Babićevog svedočenja nije jasno na čemu se temeljilo mišljenje predsednika Vještice da seljane Lovinca treba zaštititi i zašto se plašio da neki ljudi hoće da ih ubiju, ili pak kako su ti ljudi su bili pod zaštitom ili u nekoj drugoj vezi s

Frankom Simatovićem. Iz svedočenja svedoka JF-039 proizlazi da srpske snage nisu ušle u Lovinac tokom napada u junu 1991. godine. S obzirom na sve gore navedeno, Pretresno veće ne može da izvede nikakve dalje činjenične zaključke o načinu na koji je izvršen napad na Lovinac u junu 1991. godine. Iz dokaza se ne može s dovoljno sigurnosti ustanoviti da li je iko iz Lovinca otišao tokom napada u junu 1991. godine ili neposredno posle njega. Naprotiv, iz svedočenja Ace Drače proizlazi da je grad tokom avgusta i dela septembra 1991. godine ostao pod hrvatskom kontrolom. S obzirom na to, Pretresno veće neće dalje razmatrati napad na Lovinac u junu 1991. godine u vezi s navodima o deportaciji i prisilnom premeštanju civila nesrpske nacionalnosti iz SAO Krajine.

339. Pretresno veće sad prelazi na napad u septembru 1991. godine. Na osnovu beležaka iz Mladićevih dnevnika u dokaznom predmetu D1473 i svedočenja Ace Drače i Milana Babića, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici Kninskog korpusa JNA napali Lovinac u septembru 1991. godine, nakon čega je selo ostalo pusto. Nedaleko od Lovinca, u Svetom Roku, nalazilo se veliko skladište JNA.

Bruška, februar 1991 – januar 1992. godine i 1995. godine

340. U vezi s događajima u Bruškoj od februara 1991. do januara 1992. godine i tokom 1995. godine, Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno, a predložena su mu i svedočenja Ante Marinovića, Jasne Denone i Stanka Erštića, kao i dokazni predmet P2934.

341. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, 1991. godine u Bruškoj je živelo oko 400 ljudi. Devedeset posto stanovnika činili su Hrvati, a 10 posto Srbi. Marinovići su zaselak Bruške koji je činilo osam kuća u kojima su 1991. godine živeli Hrvati.⁷⁴⁸ Svedočenja **Jasne Denone**,⁷⁴⁹ **Ante Marinovića**⁷⁵⁰ i **Stanka Erštića**⁷⁵¹ podudaraju se s tim činjenicama o kojima je presuđeno. U jednoj činjenici o kojoj je presuđeno navodi se da je "Milicija Krajine ili Martićeva milicija" postavila barikade kojima je presečena autobuska linija između Zadra i Benkovca.⁷⁵² Svedočenje **Ante Marinovića**, Hrvata iz Bruške,⁷⁵³ podudara se s tom

⁷⁴⁸ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 180-182.

⁷⁴⁹ P37 (Jasna Denona, izjava svedoka, 3. novembar 2000. godine), str. 2; P38 (Jasna Denona, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29. oktobar 2003. godine), str. 28214; P39 (Jasna Denona, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 9. februar 2006. godine), str. 1269-1270, 1286.

⁷⁵⁰ P490 (Ante Marinović, izjava svedoka, 30. septembar 2000. godine), str. 2; P491 (Ante Marinović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2472.

⁷⁵¹ P1777 (Stanko Erštić, izjava svedoka, 31. oktobar 2000. godine), str. 2.

⁷⁵² Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 183.

⁷⁵³ P490 (Ante Marinović, izjava svedoka, 30. septembar 2000. godine), str. 1-2; P491 (Ante Marinović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2470.

činjenicom o kojoj je presuđeno.⁷⁵⁴ Marinović je dodao da su prve barikade postavljene u februaru 1991. godine na raznim mestima, između ostalog ispred pretežno srpskih sela, što je sprečavalo seljane Bruške da odu.⁷⁵⁵ Svedočenje **Stanka Erštića**, Hrvata iz Medviđe,⁷⁵⁶ podudara se s činjenicama o kojima je presuđeno u vezi s barikadama postavljenim na području Medviđe, nedaleko od Bruške. Erštić je dodao da je, kako je odmicalo leto 1991. godine, Hrvatima zbog barikada bilo sve teže da putuju na području Medviđe, pošto su naoružani Srbi na barikadama zaustavljali automobile i maltretirali putnike. Prema Erštićevim rečima, u Medveđi je bilo 70 domaćinstava, od kojih je polovina bila hrvatska, a polovina srpska.⁷⁵⁷

342. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, u Brušku su skoro svakog dana dolazili naoružani ljudi koji su se predstavljali kao "martićevci" ili "Martićeva milicija" da bi plašili stanovništvo. Ti naoružani ljudi su nazivali seljane "ustašama" i govorili da će Bruška biti deo Velike Srbije i da ljudi iz Bruške treba da idu odatle.⁷⁵⁸ Svedočenje **Ante Marinovića** podudara se s ovom činjenicom o kojoj je presuđeno.⁷⁵⁹ Marinović je dodao da su u periodu od septembra do decembra 1991. godine seljani gotovo svakodnevno maltretirani u Bruškoj.⁷⁶⁰ Prema činjenicama o kojima je presuđeno, u decembru 1991. skoro svi stanovnici Bruške i dalje su živeli u svom selu.⁷⁶¹ U vezi s tim, **Marinović** je u svedočenju u predmetu *Martić* naveo da su gotovo svi stanovnici Bruške 21. decembra 1991. godine i dalje živeli u njoj, dok je u svojoj izjavi na osnovu pravila 92ter naveo da je tog datuma u Bruškoj i dalje živelo 70% seljana.⁷⁶²

343. Pretresno veće upućuje i na svedočenja čiji je prikaz dat u paragrafu 3.1.6, uglavnom svedočenja Ante Marinovića, Jasne Denone i Ace Drače, u vezi s ubistvom devet Hrvata i jednog Srbina 21. decembra 1991. godine u Bruškoj.

344. **Marinović** je rekao da je posle ubistava u Bruškoj, kada je on ranjen, pešice otišao u Kalanju Dragu. Marinovića su odatle odveli u bolnicu u Benkovcu, a zatim 22. decembra

⁷⁵⁴ P491 (Ante Marinović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2475-2476; Ante Marinović, T. 5347-5348, 5354-5357.

⁷⁵⁵ P490 (Ante Marinović, izjava svedoka, 30. septembar 2000. godine), str. 2; P491 (Ante Marinović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2475; Ante Marinović, T. 5347-5348, 5355.

⁷⁵⁶ P1777 (Stanko Erštić, izjava svedoka, 31. oktobar 2000. godine), str. 1-2.

⁷⁵⁷ P1777 (Stanko Erštić, izjava svedoka, 31. oktobar 2000. godine), str. 2-3; P1781 (Stanko Erštić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 24-25. jul 2003. godine), str. 24970.

⁷⁵⁸ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 183.

⁷⁵⁹ P490 (Ante Marinović, izjava svedoka, 30. septembar 2000. godine), str. 3; P491 (Ante Marinović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2478-2480, 2493, 2498; Ante Marinović, T. 5347, 5359.

⁷⁶⁰ P490 (Ante Marinović, izjava svedoka, 30. septembar 2000. godine), str. 3; P491 (Ante Marinović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2478-2480, 2493, 2498; Ante Marinović, T. 5347, 5359.

⁷⁶¹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 183.

1991. godine u bolnicu u Kninu. Marinović je operisan u bolnici u Kninu i tamo je proveo devet do 15 dana. Tokom boravka u bolnici, jedan Martićev policajac (koji je nosio maskirnu uniformu s oznakom "Milicija Krajine") došao je u Marinovićevu bolničku sobu i pretio mu, govoreći: "Ovog ustašu treba zaklati", na šta je lekar tom policajcu rekao da ide. Posle boravka u bolnici u Kninu, Marinović se vratio u Brušku na otprilike dva sata, a zatim je otišao kod rođaka na području Like, gde je ostao do 17. decembra 1992. godine. Marinović je rekao da su neki civili Hrvati ostali u Bruškoj dvadesetak dana posle napada, ali da su na kraju svi isterani iz sela.⁷⁶³

345. **Jasna Denona** (devojačko Marinović), Hrvatica iz zaseoka Marinovići u Bruškoj, opština Benkovac, koja je 1991. godine imala 15 godina,⁷⁶⁴ rekla je da se posle ubistava u Bruškoj, tokom kojih je bila ranjena, 22. decembra 1991. godine vratila s majkom u svoju kuću, posle čega su, oko 18:00 časova, stigli policajci Krajine i kola hitne pomoći. Jedna žena koja je rekla da je iz policije uzela je izjavu od ove svedokinje. Svedokinja je odvezena u dom zdravlja u Benkovcu, a zatim u bolnicu u Kninu. Tamo je operisana i u bolnici je ostala otprilike nedelju dana, zajedno s Antom Marinovićem. Rana na kuku joj je dobro zarasla, ali joj je desna podlaktica ostala trajno deformisana. Nakon što je puštena iz bolnice, vratila se u Brušku. Dana 18. januara 1992. godine, za žitelje sela na ovom području organizovan je prevoz autobusima u Zadar, pa je svedokinja tada otišla u Zadar i u vreme svedočenja je tamo i živela.⁷⁶⁵

346. U zabelešci koja se odnosi na 24. decembar 1991. godine, Mladić je u svom dnevniku napisao da "KERO" iz "KŠ Zadar" (Pretresno veće smatra da se to odnosi na Krizni štab u Zadru) traži da mu bude isporučeno 11 leševa ubijenih seljana iz Bruške i da im se omogući da isele oko 2.000 stanovnika, Hrvata iz Bruške, Radaljice i drugih sela.⁷⁶⁶

347. **Aco Drača**, koji je od kraja zime ili početka proleća 1991. bio načelnik SDB-a Benkovac, a od avgusta 1992. zamenik načelnika SDB-a Krajine,⁷⁶⁷ rekao je da je u danima i noćima posle tog ubijanja, po naređenju Milana Martića, organizovao obezbeđenje sela

⁷⁶² P490 (Ante Marinović, izjava svedoka, 30. septembar 2000. godine), str. 3; P491 (Ante Marinović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2480.

⁷⁶³ P490 (Ante Marinović, izjava svedoka, 30. septembar 2000. godine), str. 3-4; ; P491 (Ante Marinović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23. mart 2006. godine), str. 2485-2488, 2500, 2503; Ante Marinović, T. 5349, 5360, 5362-5364.

⁷⁶⁴ P37 (Jasna Denona, izjava svedoka, 3. novembar 2000. godine), str. 1-2; P39 (Jasna Denona, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 9. februar 2006. godine), str. 1268-1269, 1299, 1303; Jasna Denona, T. 2019, 2035; P44 (Policijaska uprava Zadar, službena zabeleška, 13. jul 1992. godine), str. 1.

⁷⁶⁵ P37 (Jasna Denona, izjava svedoka, 3. novembar 2000. godine), str. 4; P38 (Jasna Denona, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29. oktobar 2003. godine), str. 28200, 28202-28203; P39 (Jasna Denona, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 9. februar 2006. godine), str. 1277-1279, 1281, 1293-1296, 1299, 1301, 1304-1305, 1308; Jasna Denona, T. 2034; P44 (Policijaska uprava Zadar, službena zabeleška, 13. jul 1992. godine), str. 2.

⁷⁶⁶ P2934 (Beleška iz Mladićevih dnevnika, 24. decembar 1991. godine), str. 1, 3.

Bruška, jer je Martić smatrao da je taj incident propust načelnika SJB-a Boška Dražića da odredi patrolu koja će obezbeđivati svako selo s hrvatskim stanovnicima. Posle tog incidenta, Martić je tražio da se Dražić povuče, što se i dogodilo u martu ili aprilu 1992. godine. Tokom posete predsednika opštine Benkovac Zdravka Zečevića Bruškoj, seljani su zatražili da se organizuje dolazak autobusa koji će seljane odvesti iz Bruške. Uprkos Zečevićevom naporu da odvrati seljane od te ideje, oni su ostali pri svom zahtevu i nekoliko dana kasnije Crveni krst u Benkovcu i Crveni krst u Zadru organizovali su dolazak autobusa koji je trebalo da iz Bruške odvezu oko 120 stanovnika.⁷⁶⁸ Pretresno veće je pažljivo razmotrilo Dračino svedočenje u vezi s Bruškom i, pošto je uzelo u obzir i njegov položaj u SDB-u Benkovac u vreme ovih događaja, smatra da njegovo svedočenje u vezi s događajima u Bruškoj nije potpuno verodostojno. Konkretno, Pretresno veće smatra da, u kontekstu ukupnih dokaza koji su mu predloženi, Dračino svedočenje nije potpuno verodostojno u vezi s navodom o naporima predsednika opštine Benkovac Zečevića da odvrati ljude od odlaska iz Bruške.

348. Imajući u vidu činjenice o kojima je presuđeno i na osnovu svedočenja Ante Marinovića i Stanka Erstića, Pretresno veće zaključuje da su u aprilu 1991. godine i tokom celog leta 1991. godine pripadnici policije SAO Krajine bili na barikadama na području Benkovca, uključujući i barikade kod Bruške i Medviđe, ograničavajući time mogućnost Hrvata da putuju. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici policije SAO Krajine govorili ljudima u Bruškoj da idu, nazivali ih "ustašama" i rekli da će Bruška biti deo Velike Srbije. Pretresno veće smatra da se svedočenje Stanka Erstića u vezi s tim da su pripadnici policije SAO Krajine maltretirali Hrvate na tim barikadama podudara s činjenicom br. 210, Činjenice o kojima je presuđeno III, čiji je prikaz dat u drugom delu ovog poglavlja.⁷⁶⁹ Pretresno veće takođe smatra da se činjenice o kojima je presuđeno i svedočenje Ante Marinovića da su pripadnici policije SAO Krajine u periodu od septembra do decembra 1991. godine gotovo svakodnevno maltretirali i zastrašivali Hrvate u pretežno hrvatskom selu Bruška podudaraju s činjenicom br. 210, Činjenice o kojima je presuđeno III, čiji je prikaz dat gore.

349. Pretresno veće podseća na svoj zaključak iz poglavlja 3.1.6 da su pripadnici policije SAO Krajine 21. decembra 1991. godine oko 18:00 časova iz vatrenog oružja ubili devet Hrvata u Bruškoj. Imajući u vidu te zaključke i na osnovu svedočenja Ante Marinovića i Jasne Denone čiji je prikaz dat gore i u poglavlju 3.1.6, Pretresno veće zaključuje da su

⁷⁶⁷ Aco Drača, T. 16692, 16742, 16776-16777.

⁷⁶⁸ Aco Drača, T. 16696, 16762-16764.

⁷⁶⁹ Deportacija i prisilno premeštanje s područja cele SAO Krajine, 1991-1995. godina.

pripadnici policije SAO Krajine teško ranili to dvoje svedoka tokom istog incidenta. U bolnici u Kninu jedan pripadnik policije SAO Krajine pretio je Anti Marinoviću rečima: "Ovog ustašu treba zaklati". Pretresno veće smatra da se svedočenja Jasne Denone, Ace Drače i Ante Marinovića da je, posle ubijanja u Bruškoj u januaru 1992. godine, oko 120 seljana autobusima napustilo Brušku i okolna sela i da su prevezeni u Zadar, podudara s činjenicama br. 210 i 211, Činjenice o kojima je presuđeno III, čiji je prikaz dat gore, u drugom delu ovog poglavlja.⁷⁷⁰

Kijevo i Vrlika, avgust 1991. godine

350. Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno, a predloženi su mu i svedočenja Milana Babića, svedoka JF-041, svedoka DST-043 i svedoka JF-039, kao i dokazni predmeti P1132-P1134, P1181, P2984 i D296 u vezi s napadima na Kijevo i Vrliku u avgustu 1991. godine.

351. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, odluku da se napadne Kijevo doneo je Milan Martić u dogovoru s JNA, posle ultimatumu koji je postavio SJB-u Hrvatske, u kome je naveo sledeće: "Vi i vaše vrhovništvo doveli ste odnose između srpskog i hrvatskog stanovništva do nemogućnosti daljeg zajedničkog življenja na našim – srpskim teritorijama Srpske Autonomne Oblasti Krajina." U vezi s civilnim stanovništvom Kijeva, u ultimatumu je stajalo sledeće: "Također upozoravamo stanovništvo Kijeva da se na vrijeme skloni na sigurna mjesta, da ne bi došlo do njegova stradanja. Napominjemo da želimo zajednički život i razumijevanje stanovništva srpskih sela i hrvatskog pučanstva u Kijevu, garantujući svima sva građanska i ljudska prava".⁷⁷¹ Svetočenje Milana Babića i dokazni predmeti P1133 i D296 podudaraju se s tim činjenicama o kojima je presuđeno u vezi s Martićevim ultimatumom.⁷⁷² Dokazni predmet D296 je intervju od 14. oktobra 1994. godine, u kojem je Martić rekao i da je postavio ultimatum Kijevu zato što Hrvati u Kijevu nisu puštali transport kroz to selo, zbog čega su srpska sela koja su se nalazila iza njega bila izolovana, uključujući sela Civljane i Vrlika.⁷⁷³ Prema činjenicama o kojima je presuđeno, pre tog napada, u periodu od 23. do 25. avgusta 1991. godine, komandant hrvatskog SJB-a evakuisao je gotovo

⁷⁷⁰ Deportacija i prisilno premeštanje s područja cele SAO Krajine, 1991-995. godina.

⁷⁷¹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 46-47.

⁷⁷² P1133 (Dopis Milana Martića upućen Policijskoj upravi Split, Policijskoj postaji Kijevo i Mesnoj zajednici Kijevo, 18. avgust 1991. godine); P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 13180-13181; D296 (Intervju s Milanom Martićem, 14. oktobar 1994. godine), str. 1, 11.

⁷⁷³ D296 (Intervju s Milanom Martićem, 14. oktobar 1994. godine), str. 1, 11.

celokupno civilno stanovništvo Kijevo.⁷⁷⁴ Svedočenje svedoka JF-041 i dokazni predmet D296 podudaraju se s ovom činjenicom o kojoj je presuđeno.⁷⁷⁵

352. U činjenicama o kojima je presuđeno navodi se i da je 26. avgusta 1991. godine napadnuto hrvatsko selo Kijevo, koje se nalazi 15 kilometara istočno od Knina, zato što je MUP Hrvatske u tom selu osnovao SJB. U tom napadu su učestvovalе jedinice 9. korpusa JNA iz Knina, Milicije Krajine i lokalnog TO-a. Između JNA i MUP je postojalo sadejstvo i JNA je komandovala snagama koje su učestvovalе u napadu. Napad na Kijevo 26. avgusta 1991. godine trajao je samo nekoliko časova. Tokom napada katolička crkva u Kijevu je oštećena, a kasnije i uništena.⁷⁷⁶ Svedočenja Milana Babića,⁷⁷⁷ svedoka JF-041,⁷⁷⁸ svedoka DST-043,⁷⁷⁹ svedoka JF-039⁷⁸⁰ i dokazni predmeti P1132, P1134 i D296 podudaraju se s tim činjenicama o kojima je presuđeno.⁷⁸¹

353. Dokazni predmet P1134 je izveštaj koji je 9. korpus JNA poslao 4. oktobra 1991. godine Generalštabu oružanih snaga SFRJ, u kojem Ratko Mladić navodi i da su 26. avgusta 1991. godine jedinice 9. korpusa vodile viščasovnu bitku protiv pripadnika ZNG-a da bi se probile kroz Kijevo i izvršile deblokadu. Jedinice 9. korpusa dejsstvovalе su po crkvi u Kijevu koju su pripadnici ZNG-a koristili kao zaklon i odatle otvarali vatru.⁷⁸²

354. **Svedok JF-041**, Srbin iz opštine Knin,⁷⁸³ u svedočenju je rekao da je Kijevo bilo potpuno hrvatsko mesto koje je imalo 300-350 kuća. Prema informacijama kojima je svedok raspolagao u to vreme, oko 40 naoružanih hrvatskih policajaca bilo je raspoređeno u Domu kulture u Kijevu, kod crkve.⁷⁸⁴ Svedok, čije je zaduženje bilo da osmatra, vrši izviđanje i izveštava, nije primetio nikakvu policijsku ili bilo kakvu drugu aktivnost iz crkve u Kijevu.⁷⁸⁵

⁷⁷⁴ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 48.

⁷⁷⁵ P1548 (Svedok JF-041, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23-25. maj 2006. godine), str. 4444; svedok JF-041, T. 7967, 8033; D296 (Intervju s Milanom Martićem, 14. oktobar 1994. godine), str. 11.

⁷⁷⁶ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 46, 48-50.

⁷⁷⁷ P1877 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 15-17, 20-21. februar, kao i 2-3. i 6. mart 2006. godine), str. 1558; P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 13182; P1879 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Krajišnik*, 2-4. i 7. jun 2004. godine), str. 3389.

⁷⁷⁸ P1548 (Svedok JF-041, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23-25. maj 2006. godine), str. 4383, 4431, 4443-4444, 4523, 4527-4528, 4540-4541; svedok JF-041, T. 7899-7900, 7973-7974.

⁷⁷⁹ D322 (Svedok DST-043, izjava svedoka, 29. jun 2011. godine), par. 57; svedok DST-043, T. 12903, 12905-12906.

⁷⁸⁰ P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2030, 2034-2035, 2113, 2115, 2118, 2189-2190, 2201.

⁷⁸¹ P1132 (Zapisnik sa 16. sednice Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, 12. maj 1992. godine), str. 1, 34, 46; P1134 (Izveštaj o dejstvima u Kijevu, Ratko Mladić, 4. oktobar 1991. godine), str. 1-3; D296 (Intervju s Milanom Martićem, 14. oktobar 1994. godine), str. 11.

⁷⁸² P1134 (Izveštaj 9. korpusa JNA o dejstvima u Kijevu, Ratko Mladić, 4. oktobar 1991. godine), str. 1-3.

⁷⁸³ P1545 (Svedok JF-041, list sa pseudonimom); P1546 (Svedok JF-041, izjava svedoka, 18. februar 2005. godine), str. 1, par. 3, 7, 12-15; P1548 (Svedok JF-041, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23-25. maj 2006. godine), str. 4374-4377, 4391, 4393, 4399, 4500.

⁷⁸⁴ P1548 (Svedok JF-041, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23-25. maj 2006. godine), str. 4443-4444, 4526, 4540; svedok JF-041, T. 7899, 7959, 7965-7967, 7969.

⁷⁸⁵ Svedok JF-041, T. 7900, 7972.

Svedok DST-043, Srbin iz Knina,⁷⁸⁶ u svedočenju je rekao da je na dan napada na Kijevo izmeštena hrvatska specijalna policija i da je stanovništvo napustilo selo.⁷⁸⁷

355. **Svedok JF-039**, Srbin iz Hrvatske,⁷⁸⁸ rekao je da je otišao u Kijevo ubrzo posle napada i da je tamo video 10 zarobljenih pripadnika MUP-a Hrvatske postrojene uza zid. U selo je zatim u oklopnom transporteru došao Ratko Mladić i rekao da će, u znak dobre volje, tih 10 zarobljenih pripadnika MUP-a Hrvatske biti pušteni. Svedok je rekao da je posle napada na Kijevo, selo bilo "očišćeno" od hrvatskog stanovništva. Prema rečima ovog svedoka, od ukupno 200-300 stanovnika tog sela, posle napada je ostalo samo nekoliko starijih ljudi. Svedok je rekao da je cilj napada na Kijevo bio da se selo očisti, da se istera celokupno stanovništvo i uspostavi čisto srpska teritorija.⁷⁸⁹ **Milan Babić** je rekao da je dan posle napada prošao kroz Kijevo i video da je selo napušteno i uništeno artiljerijskom vatrom i da su Srbi iz susednih sela opljačkali i zapalili kuće.⁷⁹⁰

356. **Svedok JF-041** je rekao i da je JNA, posle napada na Kijevo, nastavila dejstva prema Sinju i Vrliki i da je njegovoj izviđačkoj četi i jednoj policijskoj četi naređeno da očiste područje Kijeva, što je, prema rečima ovog svedoka, značilo potragu za neprijateljskim vojnicima, oružjem i eksplozivom. Svedok je rekao da je njegova jedinica takođe dobila zaduženje da štiti civile i ponudi im način da odu odatle ili da ih posavetuje da ostanu u svojim kućama dok ratna dejstva i operacije čišćenja ne budu završeni. Prema rečima svedoka, oko 20-30 hrvatskih civila ostalo je u svojim kućama.⁷⁹¹ Dana 27. avgusta 1991, kada je svedokova jedinica izbila na put Knin-Split kod Kijeva, naišli su na nekoliko policajaca SAO Krajine koji su ih pitali zašto nisu počeli da pale deo sela. Svedok je odgovorio da ne nameravaju da to urade. Posle tog razgovora, svedok je primetio da je jedna kuća u centru Kijeva počela da gori, kao i par kuća na samom kraju sela.⁷⁹² Svedok je video da su u Kijevu potpuno izgorele ukupno četiri kuće.⁷⁹³ Kako u Kijevu nije bilo borbenih dejstava 27. avgusta 1991. godine, svedok je pretpostavio da su te kuće namerno zapaljane.⁷⁹⁴

⁷⁸⁶ D322 (Svedok DST-043, izjava svedoka, 29. jun 2011. godine), par. 1-2; svedok DST-043, T. 12914-12919, 13027-13030, 13032; D321 (List sa pseudonimom svedoka).

⁷⁸⁷ D322 (Svedok DST-043, izjava svedoka, 29. jun 2011. godine), par. 57; svedok DST-043, T. 12903, 12905-12906.

⁷⁸⁸ P978 (Svedok JF-039, izjava svedoka, 12. septembar 2003. godine), str. 1, par. 1, 5, 23; P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 1958-1959.

⁷⁸⁹ P977 (Svedok JF-039, raniji iskaz), str. 2030-2032, 2034-2035, 2113, 2115, 2118, 2162, 2189-2190, 2200-2201, 2203.

⁷⁹⁰ P1877 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 15-17, 20-21. februar, kao i 2-3. i 6. mart 2006. godine), str. 1558-1559; P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 13183.

⁷⁹¹ P1548 (Svedok JF-041, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23-25. maj 2006. godine), str. 4432-4434, 4524, 4540; svedok JF-041, T. 8033.

⁷⁹² P1548 (Svedok JF-041, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23-25. maj 2006. godine), str. 4432-4435, 4542.

⁷⁹³ Svedok JF-041, T. 7899.

⁷⁹⁴ P1548 (Svedok JF-041, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23-25. maj 2006. godine), str. 4435.

357. Dana 19. decembra 1991. godine na Pajzošu, komandant specijalne jedinice milicije SUP-a Srbije izvestio je u vezi sa smrću Borjana Vučkovića da se zajedno s njim borio protiv ustaša u Kijevu.⁷⁹⁵ Pretresno veće je dalje relevantne dokaze u vezi s Borjanom Vučkovićem razmotrilo u poglavlju 6.3.2.

358. Pretresno veće će sada razmotriti činjenice o kojima je presuđeno i dokaze u vezi s Vrlikom. Prema jednoj činjenici o kojoj je presuđeno, dana 28. avgusta 1991. godine TG-1 9. korpusa JNA napala je i mešovito hrvatsko-srpsko selo Vrliku koje se nalazi južno od Knina, blizu Kijeva.⁷⁹⁶ Dokazni predmet D296 podudara se s ovom činjenicom o kojoj je presuđeno. Dokazni predmet D296 je transkript intervju od 14. oktobra 1994. godine, u kojem je Martić dodao da su policija SAO Krajine i JNA oslobodile Vrliku.⁷⁹⁷ **Svedok JF-041** je takođe rekao da je posle Kijeva njegova jedinica poslata da kontroliše teren i zaštititi preostalo civilno stanovništvo u Vrlici, u opštini Knin, koju je zauzela JNA.⁷⁹⁸ Uprkos zabrani pljačkanja koju je izdala JNA, svedok je video da kamioni odvoze opljačkanu robu s područja Vrlike u pravcu Knina.⁷⁹⁹

359. Dana 2. septembra 1991. godine, Drago Krpina je obavestio predsednika Kriznog štaba za severnu i srednju Dalmaciju o oružanim napadima JNA i Martićevih "terorista" na hrvatska sela u opštini Benkovac. Prema navodu Krpine, prema Mladićevim naredbama, martićevci i vojni rezervisti pljačkali su i uništavali sve kuće u hrvatskim selima, što je dovelo do velikog ogorčenja među iseljenim stanovništvom i sve većih napetosti u redovima hrvatskih policijskih snaga u blizini Vrlike.⁸⁰⁰

360. Imajući u vidu činjenice o kojima je presuđeno i nakon što je razmotrilo svedočenja Milana Babića i dokazne predmete P1133 i D296, Pretresno veće zaključuje da je u avgustu 1991. godine, pre napada na Kijevo, Milan Martić uputio ultimatum hrvatskom SJB-u u Kijevu, u kojem je naveo da su oni doveli do nemogućnosti daljeg zajedničkog življenja na srpskim teritorijama SAO Krajine i upozorio civile da se sklone. Uzimajući u obzir činjenice o kojima je presuđeno i pošto je razmotrilo svedočenje svedoka JF-041 i dokazni predmet D296, Pretresno veće zaključuje da je posle tog ultimatum, u periodu od 23. do 25. avgusta 1991. godine, hrvatski SJB evakuisao gotovo celokupno civilno stanovništvo Kijeva.

⁷⁹⁵ P2984 (Dokumenti u vezi s Borjanom Vučkovićem) (Republički SUP Srbije, izveštaj komandira Specijalne jedinice, Pajzoš, 1. decembar 1991. godine), str. 14, 17.

⁷⁹⁶ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 51.

⁷⁹⁷ D296 (Intervju s Milanom Martićem, 14. oktobar 1994. godine), str. 11.

⁷⁹⁸ P1546 (Svedok JF-041, izjava svedoka, 18. februar 2005. godine), par. 45; P1548 (Svedok JF-041, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23-25. maj 2006. godine), str. 4444-4445.

⁷⁹⁹ P1548 (Svedok JF-041, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23-25. maj 2006. godine), str. 4445.

⁸⁰⁰ P1881 (Zabeleška o oružanim napadima na hrvatska sela, Drago Krpina, 2. septembar 1991. godine).

361. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i pošto je razmotrilo svedočenja Milana Babića, svedoka JF-041, svedoka DST-043 i svedoka JF-039, kao i dokazne predmete P1132, P1134 i D296, Pretresno veće zaključuje da su 26. avgusta 1991. godine jedinice 9. korpusa JNA, policije SAO Krajine i lokalnog TO-a napale hrvatsko selo Kijevo. Snagama koje su učestvovala u ovoj operaciji komandovala je JNA. Tokom tog napada, te srpske snage su oštetile katoličku crkvu u Kijevu. Uzimajući u obzir svedočenje svedoka JF-041 i dokazni predmet P1134, Pretresno veće dozvoljava objektivnu mogućnost da su pripadnici hrvatskog ZNG u vreme napada zauzeli položaje blizu crkve. Na osnovu dokaznog predmeta P2984, Pretresno veće zaključuje da je Borjan Vučković učestvovao u tom napadu.

362. Pretresno veće smatra da se svedočenja Milana Babića i svedoka JF-041 i dokazni predmet P1881, koji govore o tome da su, posle napada na Kijevo, pripadnici policije SAO Krajine spalili ili na druge načine uništili kuće u Kijevu, podudaraju s činjenicama br. 210 i 211, Činjenice o kojima je presuđeno III, čiji je prikaz dat gore u drugom delu ovog poglavlja.⁸⁰¹ Svedok DST-043 nije naveo odakle potiču njegova saznanja na osnovu kojih je u svedočenju naveo da je civilno stanovništvo pobeglo iz Kijeva 26. avgusta 1991. godine. Imajući u vidu činjenice o kojima je presuđeno i svedočenje svedoka JF-041, kao i dokazni predmet D296, prema kojima je celokupno civilno stanovništvo Kijeva evakuisano pre napada 26. avgusta 1991. godine, Pretresno veće se neće osloniti na svedočenje svedoka DST-043 u vezi s ovim.

363. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i dokaznog predmeta D296, Pretresno veće zaključuje da su 28. avgusta 1991. godine JNA i pripadnici policije SAO Krajine napali mešovito hrvatsko-srpsko selo Vrliku. Na osnovu svedočenja svedoka JF-041 i dokaznog predmeta P1881, Pretresno veće zaključuje da su posle napada pripadnici JNA pljačkali stvari s područja Vrlike.

Drniš, septembar 1991. godine

364. U vezi s napadom na Drniš u septembru 1991. godine, Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno i predočena su mu svedočenja svedoka JF-031 i svedoka JF-041, kao i dokazni predmeti P1197 i D117.

365. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, 16. septembra 1991. godine snage i artiljerija TG-1 9. korpusa JNA napali su Drniš, koji se nalazi u blizini Knina i u kome su u to vreme 75% stanovnika činili Hrvati. Tokom tog napada i nekoliko dana posle toga, centar

⁸⁰¹ Deportacija i prisilno premeštanje s područja cele SAO Krajine, 1991-1995. godina.

Drniša je skoro potpuno razoren. Približno 10 do 15 dana posle napada, u Drnišu je osnovana SJB MUP SAO Krajine.⁸⁰² Svedočenje **svedoka JF-041** podudara se s ovim činjenicama o kojima je presuđeno.⁸⁰³ On je dodao da je 17. septembra 1991. godine ušao u Drniš i video da je došlo do masovnog pljačkanja od strane vojske, policije i građana. Građani Drniša hrvatske nacionalnosti koji nisu otišli strahovali su za svoje živote.⁸⁰⁴

366. Pretresnom veću su predočeni i relevantni dokumentarni dokazi. Dana 14. oktobra 1991. godine, komandant 221. motorizovane brigade Borislav Đukić obavestio je komandu 9. korpusa da civili sve češće učestvuju u pljačkanju imovine iz napuštenih kuća i trgovina u Drnišu i okolnim selima.⁸⁰⁵ U intervjuu za srpsku RTV Knin, Dragan Karna, komandant Specijalnog odreda SUP-a Knin, rekao je da je Specijalni odred SUP-a Knin učestvovao u čišćenju Drniša od Hrvata.⁸⁰⁶

367. **Svedok JF-031**, Srbin iz opštine Knin,⁸⁰⁷ rekao je u svedočenju da je negde sredinom avgusta 1991. godine jedna jedinica iz Golubića raspoređena u skradinsko zaleđe pre napada na Drniš.⁸⁰⁸ Jedinica je očekivala da će učestvovati u napadu na Drniš. Kada je jedinica stigla u Varivode, na tri-četiri kilometra od Drniša, dočekao ju je Milan Martić. Svedok je čuo kako je Ratko Mladić, koji je bio u Drnišu, rekao Martiću da "odvede svoje ljude" i da će vojska da izvrši napad. Jedinica se vratila u Knin i nije učestvovala u tom napadu koji je predvodio Mladić.⁸⁰⁹ U toj operaciji su, pored Mladićevih snaga, učestvovali i pripadnici TO i policije.⁸¹⁰

368. Imajući u vidu činjenice o kojima je presuđeno i pošto je razmotrilo svedočenja svedoka JF-041 i svedoka JF-031, Pretresno veće zaključuje da je 16. septembra 1991. godine Taktička grupa 1 9. korpusa JNA napala većinski hrvatski grad Drniš. Uzimajući u obzir činjenice o kojima je presuđeno i svedočenje svedoka JF-041, Pretresno veće zaključuje da su tokom tog napada i narednih dana pripadnici JNA pljačkali kuće i gotovo potpuno uništili centar Drniša. Pretresno veće smatra da se svedočenje svedoka JF-041 i dokazni predmet D117, koji potvrđuje da je policija SAO Krajine učestvovala u pljačkanju Drniša i "čišćenju" tog područja od Hrvata posle napada, podudaraju s činjenicama br. 210 i 211, Činjenice o

⁸⁰² Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 52.

⁸⁰³ P1548 (Svedok JF-041, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23-25. maj 2006. godine), str. 4446-4450, 4542.

⁸⁰⁴ P1548 (Svedok JF-041, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23-25. maj 2006. godine), str. 4450-4451, 4533.

⁸⁰⁵ P1197 (Borbeni izveštaj 221. motorizovane brigade, Borislav Đukić, 14. oktobar 1991. godine), str. 1, 3.

⁸⁰⁶ D117 (Razgovor s Draganom Karnom, emitovan na RTV Knin).

⁸⁰⁷ P998 (Svedok JF-031, izjava svedoka, 1. jun 2001. godine), str. 1-2.

⁸⁰⁸ P998 (Svedok JF-031, izjava svedoka, 1. jun 2001. godine), str. 13; P1000 (Svedok JF-031, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 14-15. april 2003. godine), str. 19190.

⁸⁰⁹ P998 (Svedok JF-031, izjava svedoka, 1. jun 2001. godine), str. 13; svedok JF-031, T. 7458-7459.

⁸¹⁰ P1000 (Svedok JF-031, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 14-15. april 2003. godine), str. 19190-19191.

kojima je presuđeno III, što dokazuje da je policija preduzimala radnje protiv hrvatskog stanovništva širom SAO Krajine, kao što je gore razmotreno.

Knin, 1990. i april-jun 1991. godine

369. Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno i predočena su mu svedočenja svedoka JF-041,⁸¹¹ svedoka DST-043 i Milana Babića⁸¹² u vezi s radnjama vršenim 1990. godine u Kninu, uključujući razaranje poslovnih objekata, postavljanje barikada i naoružavanje lokalnih Srba.⁸¹³ Pretresnom veću je takođe predočeno svedočenje svedoka DST-043 u vezi s tim da je Milan Babić otprilike u januaru 1991. godine koristio emisije srpskog Radio Knina za širenje ratne propagande i straha među ljudima.⁸¹⁴ Te radnje prethode navodima u Optužnici, koji se tiču radnji koje su vršene počev od aprila 1991. godine.⁸¹⁵ Pretresno veće ove informacije prima na znanje kao informacije koje pružaju relevantan kontekst i tako će ih i tretirati.

370. Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno i predočeni su mu relevantni dokazi u vezi sa slučajevima diskriminatorne politike, uništavanja imovine i postavljanja barikada na području Knina u periodu od aprila do juna 1991. godine. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, približno od aprila 1991. godine, počelo je sprovođenje politike diskriminacije Hrvata i vršeni su pretresi njihovih kuća na području Knina u potrazi za oružjem.⁸¹⁶

371. **Svedok JF-041**, Srbin iz opštine Knin,⁸¹⁷ rekao je da su neki pripadnici specijalne jedinice MUP-a SAO Krajine (poznati kao specijalci) minirali železničku prugu i zastrašivali ljude minirajući kioske koji su pripadali Hrvatima u Kninu.⁸¹⁸ Prema njegovoj proceni, gotovo 90% zaposlenih Hrvata u Kninu otpušteno je nakon što je izbio rat.⁸¹⁹ Svedok je rekao

⁸¹¹ P1546 (Svedok JF-041, izjava svedoka, 18. februar 2005. godine), par. 9-10; P1548 (Svedok JF-041, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23-25. maj 2006. godine), str. 4414-4417, 4475-4476, 4521; svedok JF-041, T. 7900, 7912, 7946-7947, 7998.

⁸¹² P1877 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 15-17, 20-21. februar, kao i 2-3. i 6. mart 2006. godine), str. 1370, 1377-1378, 1381-1282, 1384-1386; P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 12912, 12917, 12923-12925, 12928-12929, 12930-12932, 12934, 12936-12938.

⁸¹³ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 207.

⁸¹⁴ D322 (Svedok DST-043, izjava svedoka, 29. jun 2011. godine), par. 26.

⁸¹⁵ Treća izmenjena Optužnica, tačke 4 i 5, par. 64-66.

⁸¹⁶ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 207.

⁸¹⁷ P1545 (Svedok JF-041, list sa pseudonimom); P1546 (Svedok JF-041, izjava svedoka, 18. februar 2005. godine), str. 1, par. 3, 7, 12-15; P1548 (Svedok JF-041, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23-25. maj 2006. godine), str. 4374-4377, 4391, 4393, 4399, 4500.

⁸¹⁸ P1548 (Svedok JF-041, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23-25. maj 2006. godine), str. 4427-4428, 4461; svedok JF-041, T. 7902; P1551 (Tabela s komentarima svedoka JF-041 u vezi s dokaznim predmetima, 13. oktobar 2010. godine), str. 1; P1558 (BBC-jev članak o dva bombaška napada – jednom na restoran u vlasništvu Hrvata u Titovoj Korenici i drugom u opštini Knin, 10. april 1991. godine).

⁸¹⁹ P1546 (Svedok JF-041, izjava svedoka, 18. februar 2005. godine), par. 48.

da se na Hrvate, stanovnike Knina, konstantno vršio pritisak i da su se oni osećali nesigurno i plašili se odmazde kad god bi poginuo neki srpski vojnik.⁸²⁰

372. **Svedok JF-038**, aktivni pripadnik jugoslovenskog saveznog SDB-a do oktobra 1992. godine,⁸²¹ rekao je da je u periodu od maja do juna 1991. godine, kada je bio na području Krajine, tamo video mnogo barikada i prepreka na putevima, koje su postavili ili Hrvati ili Srbi. Na nekim barikadama je bio postavljen znak na kome je pisalo da Srbima odnosno Hrvatima, zavisno od toga koja je strana podigla barikadu, nije dozvoljen prolaz. Sa srpske strane, na barikadama su bili meštani ili rezervisti policajci u plavim uniformama, dok su se na glavnim kontrolnim punktovima, kao što je bio onaj u Civljanu, u opštini Knin, takođe nalazili policajci, ali u maskirnim uniformama.⁸²² Policajci na tim barikadama imali su na rukavima oznake na kojima je pisalo "Policija, martićevci".⁸²³

373. Imajući u vidu činjenice o kojima je presuđeno i svedočenje svedoka JF-041, Pretresno veće zaključuje da su od otprilike aprila 1991. godine lokalne srpske vlasti sprovodile politiku diskriminacije Hrvata, da su ih otpuštale s posla i vršile pretrese njihovih kuća na području Knina u potrazi za oružjem. Na osnovu svedočenja svedoka JF-041, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici jedinice za posebne namene policije SAO Krajine (poznati kao specijalci) zastrašivali ljude time što su u aprilu 1991. godine ili posle tog datuma minirali hrvatske prodavnice u Kninu. U dokazima se ne navode imena ijednog pripadnika te jedinice poznate kao specijalci, niti se precizira datum razaranja. Pretresno veće prima na znanje dokaze čiji je prikaz dalo u poglavlju 6.3.2, koji ukazuju na to da je Specijalni odred SUP-a Knin pod komandom Dragana Karne postojao još pre aprila 1991. godine. U tim okolnostima, Pretresno veće zaključuje da su ovo razaranja počinili pripadnici policije SAO Krajine pod komandom Dragana Karne (a ne pripadnici jedinice SDB-a MUP Srbije koju je Franko Simatović formirao u periodu od maja do jula 1991. godine, kako je dalje navedeno u poglavlju 6.3.2).

374. Na osnovu svedočenja svedoka JF-038, Pretresno veće zaključuje da su u periodu od maja do juna 1991. godine Hrvati i Srbi postavljali barikade na putevima kod Knina, ograničavajući mogućnost civilima druge strane da putuju. Pripadnici policije SAO Krajine bili su na srpskim barikadama, uključujući onu u Civljanu.

⁸²⁰ P1548 (Svedok JF-041, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23-25. maj 2006. godine), str. 4461-4462.

⁸²¹ P420 (Svedok JF-038, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 31. mart-4. april 2006. godine), str. 3021, 3023-3025, 3027, 3116.

⁸²² P420 (Svedok JF-038, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 31. mart-4. april 2006. godine), str. 3075, 3077, 3084, 3086, 3091-3093, 3132, 3138, 3170; svedok JF-038, T. 4920, 4969.

⁸²³ P420 (Svedok JF-038, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 31. mart-4. april 2006. godine), str. 3094.

Zatočavanje, premlaćivanje, seksualno zlostavljanje i prisilni rad u Kninu, 1991-1992. godina

375. U vezi sa zatočavanjem na raznim lokacijama u Kninu, Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno i predočena su mu svedočenja Luke Brkića, Stanka Erstića, svedoka JF-038 i Milana Babića, kao i dokumentarni dokazi u vidu dokaznog predmeta P425.

376. U jednom izveštaju bez datuma (dokazni predmet P425), Dragan Vasiljković (zvani Kapetan Dragan) naveo je da on i drugi gotovo dve nedelje drže šest zarobljenika u pritvoru na tvrđavi, u krajnje neadekvatnim uslovima. Kapetan Dragan se saglasio da je SAO Krajini potreban zatvorski prostor i preporučio da se psihijatrijsko odeljenje stare bolnice pretvori u zatvor kako bi tamo moglo da se drži više zatvorenika.⁸²⁴

377. Imajući u vidu svedočenja čiji je prikaz dat u poglavlju 6.3.2, Pretresno veće smatra da izveštaj Kapetana Dragana potiče iz perioda posle njegovog dolaska u SAO Krajinu, negde u aprilu 1991. godine, i da verovatno prethodi uspostavljanju zatočeničkog objekta u staroj bolnici koji je, prema činjenicama o kojima je presuđeno koje su izložene dole u tekstu, osnovan početkom 1991. godine. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da su Kapetan Dragan i drugi pod njegovom komandom u aprilu ili maju 1991. godine zatočili šest lica na kninskoj tvrđavi. U dokazima se ne precizira ko su lica koja su te ljude zatočila. U tim okolnostima i s obzirom na datum incidenta, Pretresno veće ne može s dovoljnom sigurnošću da utvrdi da li su izvršiooci bili pripadnici Jedinice (jedinice DB-a MUP Srbije koju su optuženi formirali između maja i jula 1991. godine, kako je navedeno u poglavlju 6.3.2).

378. Pretresno veće će se sada osvrnuti na zatočenički objekat u staroj bolnici u Kninu. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, jedan zatočenički objekat je otvoren početkom 1991. godine u zgradi stare bolnice u centru Knina. Jedan deo bolnice su kao spavaonicu koristili "ljudi Kapetana Dragana i pripadnici rezervnih snaga JNA". Od leta 1991. godine, Ministarstvo pravde SAO Krajine preuzelo je od TO-a kontrolu nad starom bolnicom i angažovalo profesionalne stražare. U periodu od sredine 1991. do sredine 1992. godine u staroj bolnici u Kninu bilo zatočeno između 120 i 300 osoba. Među zatočenicima je bilo i hrvatskih i drugih nesrpskih civila, kao i pripadnika hrvatskih oružanih snaga i formacija. Zatočenicima su svakog dana pretili i dugo ih tukli, i to često po nekoliko stražara odjednom, pri čemu su koristili kundake pušaka, pendreke i drvene motke. Zatočenike su ispitivali i takođe tukli komandiri smena straže. Takođe su im krali ličnu imovinu. Neki zatočenici su

⁸²⁴ P425 (Izveštaj pod naslovom "Zatvor", s potpisom Kapetana Dragana (Vasiljkovića), bez datuma).

bili seksualno zlostavljani, a nekim zatočenicima nisu dozvoljavali da spavaju. Nije bilo dovoljno hrane. Stražari su verbalno zlostavljali zatočenike, govoreći im stvari kao "hrvatski narod treba uništiti", "sve Hrvate treba ubiti; Split i Zadar gore, a gorjet' će i Šibenik". Jednom prilikom Vojislav Šešelj je obišao staru bolnicu i vređao zatočenike, pitajući ih "koliko su poklali srpske dece, koliko majki". Zatočenike su tukli pripadnici "Martićeve milicije", u plavim uniformama, zajedno sa ljudima u maskirnim uniformama. Ivan Atelj, koga su takođe zatočili i tukli u staroj bolnici, izjavio je da su Stevo Plejo i Jovica Novaković, dok su upravljali zatvorom u staroj bolnici, "dozvoljavali da se zatvorenici tuku od strane civila, srpskih zatvorenika, 'Martićevih specijalaca' i svih ostalih osoba, to jest, tko god je htio".⁸²⁵

379. Luku Brkića su u staru bolnicu doveli iz kasarne JNA u Kninu. Luka Brkić je bio zatočen u jednoj maloj prostoriji s još devet ljudi. Posle dvanaestak dana, prebacili su ga u prizemlje u drugom krilu stare bolnice, koje je bilo pod kontrolom JNA. Tamo se priključio ljudima koji su prvobitno bili zatočeni s njim u kasarni 9. korpusa JNA. Od zlostavljanja za vreme zatočenja Luka Brkić je pretrpeo trajne povrede stomaka i zaražen je hepatitisom B.⁸²⁶ Svedočenje **Luke Brkića** podudara se s činjenicama o kojima je presuđeno u vezi s njegovim prebacivanjem i zatočenjem u staroj bolnici, uslovima zatočenja i premlaćivanjem zatočenika koje su vršili pripadnici policije SAO Krajine i JNA. Luka Brkić je dodao da su u staroj bolnici njega i druge zatočenike terali da prave rešetke za zatvor.⁸²⁷

380. U činjenicama o kojima je presuđeno navodi se da je Milicija Krajine 2. oktobra 1991. godine u Medviđi kod Bruške uhapsila Stanka Erstića i odvela ga u staru bolnicu u Kninu. Zatočen je s još 120 zatvorenika, koji su svi bili nesrbi iz hrvatskih ili mešovitih sela s područja Krajine. Osim 20 pripadnika ZNG koji su zarobljeni tokom borbi u Kijevu, svi zatočeni bili su hrvatski civili. Bio je zatočen u prostoriji s još približno 12 ljudi.⁸²⁸ Iskaz koji je **Stanko Erstić**, Hrvat iz Medviđe,⁸²⁹ dao kao svedok podudara se s činjenicama o kojima je presuđeno u vezi s njegovim hapšenjem i zatočenjem u staroj bolnici koje je usledilo, uslovima zatočenja i premlaćivanjem zatočenika koje su vršili pripadnici policije SAO Krajine.⁸³⁰ On je dodao da je tokom zatočenja u staroj bolnici takođe bio prisiljen da

⁸²⁵ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 198-199, 203-204.

⁸²⁶ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 202-205.

⁸²⁷ P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3274, 3276-3277, 3279-3284, 3291, 3407-3408, 3431-3432, 3438-3439.

⁸²⁸ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 200.

⁸²⁹ P1777 (Stanko Erstić, izjava svedoka, 31. oktobar 2000. godine), str. 1-2.

⁸³⁰ P1777 (Stanko Erstić, izjava svedoka, 31. oktobar 2000. godine), str. 3-4; P1781 (Stanko Erstić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 24-25. jul 2003. godine), str. 24972, 24979-24980, 24995-24997, 24999-25000; P1782 (Stanko Erstić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 26. april 2006. godine), str. 3873-3874, 3876-3877, 3879.

obavlja fizičke poslove, uključujući popravke, čišćenje, kopanje kanala, utovarivanje i istovarivanje oružja, municije, hrane, uglja i robe ukradene iz hrvatskih sela, kao što su poljoprivredne mašine i hrana.⁸³¹

381. U jednoj činjenici o kojoj je presuđeno navodi se da je u oktobru 1991. godine Milan Martić viđen u zatvoru u Kninu u maskirnoj uniformi s oznakom Milicije Krajine.⁸³² Svedočenje **Stanka Erstića** podudara se s tom činjenicom o kojoj je presuđeno.⁸³³ Erstić je dodao da je osam do 10 dana posle svog dolaska video Mladića, koji je tada bio pukovnik, u uniformi, u pratnji lica za koje misli da su bili ljudi Kapetana Dragana. Svedok misli da je video Mladića jer su mu to rekli stražari i drugi zarobljenici i jer je kasnije Mladića video na televiziji. Prema rečima ovog svedoka, ljudi Kapetana Dragana u bolnici u Kninu nisu bili tamošnji Srbi pošto su govorili s bosanskim ili srpskim naglaskom, koji je prepoznao zato što je tokom ranijeg služenja vojnog roka bio u Bosni i Hercegovini i Srbiji.⁸³⁴ Svedok je tokom svog zatočenja u Kninu takođe video ljude s drugim oznakama na uniformama, uključujući ambleme Srpskog četničkog pokreta i njegovog Glavnog štaba, Tobutskih sokolova i Specijalizovane policije.⁸³⁵

382. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, dana 2. novembra 1991. godine, Stanka Erstića i još stotinak zatočenih nesrba razmenili su za približno 60 zarobljenih Srba. Dvadeset Hrvata iz Like ostalo je u zatvoru. Pripadnici "specijalne jedinice vojne policije", odeveni u uniforme JNA, odveli su ih⁸³⁶ u kasarnu JNA u Kninu, gde su ih ukrcali u autobuse. Potom su ih odvezli u Pakovo Selo, gde su ih pokupili autobusi hrvatske strane.⁸³⁷ Stanku Erstiću su polomljena dva rebra, a jedno mu je naprslo, dok su Ivanu Atelju, drugom zatočeniku, polomljena tri rebra i povređena mu je kičma.⁸³⁸ Svedočenje **Stanka Erstića** u vezi s

⁸³¹ P1777 (Stanko Erstić, izjava svedoka, 31. oktobar 2000. godine), str. 3; P1780 (Stanko Erstić, dodatak izjavi svedoka, 19. jun 2003. godine), str. 1; P1781 (Stanko Erstić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 24-25. jul 2003. godine), str. 24980.

⁸³² Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 206.

⁸³³ P1780 (Stanko Erstić, dodatak izjavi svedoka, 19. jun 2003. godine), str. 1; P1781 (Stanko Erstić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 24-25. jul 2003. godine), str. 24972; P1782 (Stanko Erstić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 26. april 2006. godine), str. 3869-3870.

⁸³⁴ P1777 (Stanko Erstić, izjava svedoka, 31. oktobar 2000. godine), str. 4; P1781 (Stanko Erstić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 24-25. jul 2003. godine), str. 24972-24974, 24995-24996, 24999.

⁸³⁵ P1780 (Stanko Erstić, dodatak izjavi svedoka, 19. jun 2003. godine), str. 1; P1783 (Oznaka Srpskog četničkog pokreta, s natpisom "Srpski četnici"); P1784 (Oznaka Specijalizovane policije); P1785 (Oznaka Tobutskih sokolova); P1786 (Oznaka Glavnog štaba Srpskog četničkog pokreta).

⁸³⁶ Prema shvatanju Pretresnog veća, to se odnosi na približno 100 zarobljenika nesrba, a ne na 20 Hrvata iz Like.

⁸³⁷ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 201.

⁸³⁸ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 204-205.

razmenom zarobljenika i povredama koje je zadobio usled premlaćivanja tokom zatočenja podudara se s tim činjenicama o kojima je presuđeno.⁸³⁹

383. **Milan Babić** je naveo da je od Riste Matkovića, ministra pravde, čuo da je bilo maltretiranja zatočenika držanih u zatvoru u Kninu koji je bio pod kontrolom policije i da je Ministarstvo moralo da interveniše kako bi preuzelo kontrolu nad njim.⁸⁴⁰

384. Pretresno veće će se sada osvrnuti na zatočeničke objekte u kasarni JNA i sportskoj sali u Kninu. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, 19. novembra 1991. godine, ljudi u uniformama JNA su kamionom dovezli Luku Brkića, Antu Gurlicu zvanog Neno i Marina Gurlicu u kasarnu JNA u Kninu. Dok su ih vodili u kasarnu, tukli su ih i vređali. Luka Brkić je bio zatočen na raznim lokacijama u kasarni JNA, zajedno sa 8 do 17 ljudi, starosti od 30 do 80 godina. Zatočenike su surovo tukli najmanje 20 dana. Zatočenicima nije pružana medicinska pomoć, nije bilo dovoljno hrane i vode i nije bilo sanitarnih prostorija. Dok je bio zatočen u kasarni JNA, Luka Brkić je, osim vojnika JNA, video i vojnike koji su nosili oznake SAO Krajine i oznake Belih orlova.⁸⁴¹ Svedočenje **Luke Brkića** podudara se s tim činjenicama o kojima je presuđeno u vezi s njegovim prebacivanjem i zatočenjem u kasarni JNA, uslovima zatočenja i premlaćivanjem zatočenika od strane stražara u kasarni JNA.⁸⁴² Brkić je dodao da su zatočenike po dolasku u Knin naterali da se zakunu kralju Petru i srpskoj otadžbini i da kao potvrdu toga poljube zid.⁸⁴³ Ljudi koji su tukli svedoka i druge zarobljenike u Kninu nosili su oznake SAO Krajine, JNA i srpsku zastavu. Brkić je prvobitno naveo da su oznake Belih Orlova bile među oznakama koje su imali ljudi koji su tukli zatočenike, ali kada je kasnije ispitivan o tome, odgovorio je da Beli Orlovi nisu bili prisutni u kasarni.⁸⁴⁴ Brkić je kasnije saznao da su tamo bile razne jedinice, uključujući martićevce.⁸⁴⁵

385. U činjenicama o kojima je presuđeno navodi se i da je Luka Brkić bio zatočen u sportskoj sali kasarne zajedno sa 75 do 200 ljudi, od kojih su većina bili Hrvati. Zatočenike su povremeno surovo tukli. Sanitarnih prostorija nije bilo dovoljno i za mokrenje je korišćeno jedno bure od 200 litara koje se nalazilo pored vrata. Ratko Mladić, tadašnji komandant 9.

⁸³⁹ P1777 (Stanko Erstić, izjava svedoka, 31. oktobar 2000. godine), str. 4-5; P1781 (Stanko Erstić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 24-25. jul 2003. godine), str. 24973, 24980-24982, 24997, 24999-25000; P1782 (Stanko Erstić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 26. april 2006. godine), str. 3874-3875, 3877.

⁸⁴⁰ P1878 (Milan Babić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 18-22, 25-26. novembar, kao i 2-4, 6. i 9. decembar 2002. godine), str. 13067.

⁸⁴¹ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 194-195, 197.

⁸⁴² P1803 (Luka Brkić, izjava svedoka, 22. septembar 2000. godine), str. 6; P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3264-3273, 3276, 3284-3285, 3288-3289, 3407, 3426, 3430; P1806 (Spisak imena 365 zatočenika u logoru Knin, 10. februar 1992. godine); P1808 (Spisak zarobljenih lica od strane JNA i SUP-a SAO Krajine, 25. novembar 1991. godine).

⁸⁴³ P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3267-3268, 3437-3438.

⁸⁴⁴ P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3244, 3273, 3426-3427.

korpusa, dvaput je obišao zatočenike u sportskoj sali. Ratko Mladić im se rugao govoreći: "ako ne budete [...] izvršavali ono što vam se kaže, biće vam isto kao i onim u Škabrnji". Zatočenike su "pokazivali kao ustaše" i terali ih da se "kunu u kralja i [...] otadžbinu, [...] srpsku domovinu".⁸⁴⁶ Svedočenje **Luke Brkića** podudara se s tim činjenicama o kojima je presuđeno u vezi s njegovim zatočenjem u sportskoj Sali, uslovima pod kojima su zatočenici tamo držani i dve posete Ratka Mladića.⁸⁴⁷ Brkić je dodao da je Mladić prvi put obišao sportsku salu sredinom decembra 1991. godine. Brkić je rekao da je početkom marta 1992. godine video Mladića drugi put. Mladić se predstavio kao "general Mladić" i obratio se zarobljenicima u sportskoj sali kojih je bilo stotinak i među kojima je bio svedok.⁸⁴⁸ Mladić je rekao da ljudi iz Škabrnje neće biti pušteni iz zatvora sve dok je on na tom području.⁸⁴⁹ U maju 1992. godine, Luka Brkić je pušten radi razmene.⁸⁵⁰

386. Pretresno veće će se najzad osvrnuti na zatočenje u zgradi SUP-a u Kninu. **Svedok JF-038**, aktivni pripadnik jugoslovenskog saveznog SDB-a do oktobra 1992. godine,⁸⁵¹ rekao je u svedočenju da su početkom juna 1991. godine on i njegove kolege doveli u Drniš četiri lica koja je pustila Martićeva policija. Jedan od tih ljudi mu je rekao da je Hrvat iz Knina, da je uhapšen dva dana ranije i da nikad nije bio pripadnik nijedne hrvatske jedinice. Taj čovek je rekao da su ga držali u podrumu stanice SUP-a u Kninu, u nehigijenskim uslovima bez toaleta i tekuće vode, da su ga svakoga dana saslušavali i da su ga Martićevi policajci tukli.⁸⁵² Taj čovek je svedoku pokazao modrice na leđima.⁸⁵³

387. Pretresno veće će se najpre osvrnuti na zatočenički objekat u staroj bolnici. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i svedočenja Stanka Erstića, Luke Brkića i Milana Babića, Pretresno veće zaključuje da su, od početka ili sredine 1991. godine do sredine 1992. godine, pripadnici policije SAO Krajine, TO-a, rezervnog sastava JNA i ljudi Kapetana Dragana⁸⁵⁴ u

⁸⁴⁵ P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3407.

⁸⁴⁶ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenica br. 196.

⁸⁴⁷ P1803 (Luka Brkić, izjava svedoka, 22. septembar 2000. godine), str. 3, 6; P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3272-3275, 3430.

⁸⁴⁸ P1803 (Luka Brkić, izjava svedoka, 22. septembar 2000. godine), str. 3, 6; P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3275, 3408-3409.

⁸⁴⁹ P1803 (Luka Brkić, izjava svedoka, 22. septembar 2000. godine), str. 6; P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3275.

⁸⁵⁰ P1805 (Luka Brkić, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 5. i 7. april 2006. godine), str. 3283-3284, 3408.

⁸⁵¹ P420 (Svedok JF-038, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 31. mart-4. april 2006. godine), str. 3021, 3023-3025, 3027, 3116.

⁸⁵² P420 (Svedok JF-038, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 31. mart-4. april 2006. godine), str. 3102-3104; svedok JF-038, T. 4821-4822.

⁸⁵³ P420 (Svedok JF-038, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 31. mart-4. april 2006. godine), str. 3102.

⁸⁵⁴ U dokazima se detaljnije ne precizira koji su ljudi pod komandom Kapetana Dragana zatočili Hrvate i druge civile nesrbe u Kninu. U tim okolnostima, Pretresno veće ne može s dovoljnom sigurnošću da utvrdi da li je iko od tih izvršilaca bio pripadnik jedinice SDB-a MUP Srbije koju je Franko Simatović formirao između maja i jula 1991. godine, kako je detaljnije opisano u poglavlju 6.3.2.

lošim uslovima zatočili 120 do 300 civila Hrvata i drugih nesrba (uključujući Stanka Erstića i Luku Brkića) i oko 20 pripadnika hrvatskih oružanih snaga u staroj bolnici u centru Knina. Pripadnici policije SAO Krajine i JNA surovo su tukli i seksualno zlostavljali zatočenike, prisiljavali ih da obavljaju fizičke poslove i vređali ih, govoreći im: "[S]ve Hrvate treba ubiti; Split i Zadar gore, a gorjet' će i Šibenik."

388. Jednom prilikom, Vojislav Šešelj je obišao staru bolnicu i vređao zatočenike, pitajući ih "koliko su poklali srpske dece, koliko majki". Na osnovu svedočenja Stanka Erstića, Pretresno veće zaključuje da su Ratko Mladić, pripadnici Srpskog četničkog pokreta, Tolbutski sokolovi i jedinice poznata kao Specijalizovana policija, s amblemima Specijalizovane policije na ćirilici, dolazili u staru bolnicu.

389. Imajući u vidu činjenice o kojima je presuđeno i pošto je razmotrilo svedočenje Stanka Erstića, Pretresno veće zaključuje da su 2. novembra 1991. godine pripadnici JNA odvezli oko 100 zatočenika nesrba, među kojima je bio i Stanko Erstić, iz stare bolnice u Kninu u Pakovo Selo, gde su razmenjeni za zarobljene Srbe. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice, u poglavlju 4 dole u tekstu.

390. Pretresno veće će se sada osvrnuti na zatočenički objekat u kasarni JNA i u sportskoj sali u Kninu. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i svedočenja Luke Brkića, Pretresno veće zaključuje da su od 19. novembra 1991. godine pripadnici JNA i policije SAO Krajine najmanje 20 dana u lošim uslovima u kasarni JNA u Kninu držali u zatočeništvu od osam do 17 lica, među njima i Luku Brkića. U periodu od otprilike sredine decembra 1991. do barem maja 1992. godine, pripadnici JNA su takođe zatočili od 75 do 200 ljudi, većinom Hrvata, u sportskoj sali kasarne JNA u Kninu. Pripadnici JNA i policije SAO Krajine surovo su tukli zatočenike u kasarni i sportskoj sali, pokazivali ih kao "ustaše" i terali ih da se zakunu kralju Petru i srpskoj otadžbini. Imajući u vidu činjenice o kojima je presuđeno i na osnovu svedočenja Luke Brkića, Pretresno veće zaključuje da je Ratko Mladić dva puta obišao zatočenički objekat u sportskoj sali i zatvoreniciima rekao sledeće: "[A]ko ne budete [...] izvršavali ono što vam se kaže, biće vam isto kao i onim u Škabrnji"⁸⁵⁵ i da zatočenici iz Škabrnje, među kojima je bio i Luka Brkić, neće biti pušteni iz zatvora sve dok je on na tom području.

391. U činjenici br. 197, Činjenice o kojima je presuđeno III, navodi se da je Luka Brkić u kasarni JNA video vojnike koji su nosili oznake Belih orlova. Međutim, Pretresno veće

smatra da je svedočenje Luke Brkića neodređeno i nejasno u vezi s prisustvom Belih Orlova u kasarni. U tim okolnostima, Pretresno veće se neće osloniti na činjenicu br. 197, Činjenice o kojima je presuđeno III, niti na Brkićevo svedočenje u svrhu utvrđivanja prisustva Belih Orlova.

392. Na osnovu svedočenja svedoka JF-038, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici policije SAO Krajine u junu 1991. godine u lošim uslovima zatočili najmanje četiri lica u podrumu stanice SUP-a i tamo pretukli barem jednog zatočenika Hrvata.

Lica koja su napustila područje Knina na jugu SAO Krajine, jun 1991-1993. godina

393. U vezi s licima koja su napustila područje Knina na jugu SAO Krajine u periodu od 1991. do 1993. godine, Pretresnom veću su predočena svedočenja svedoka JF-031, svedoka JF-038 i svedoka JF-041, kao i dokazni predmet P551, izveštaj Anne-Marije Radić o prognanom stanovništvu Hrvatske.

394. **Svedok JF-038** je u svedočenju rekao da je otprilike 10. juna 1991. godine u svom hotelu u Šibeniku video veliki broj ljudi s torbama i koferima. Recepcioner mu je rekao da su to hrvatske izbeglice iz Knina i SAO Krajine, od kojih je oko 600 bilo smešteno u hotelu, dok su drugi boravili na drugim mestima. Svedok je s izbeglicama razgovarao svakodnevno i organizovao je sastanak kome je prisustvovalo 350-400 izbeglica, na kojem ih je pitao zašto su otišli. Prema rečima ovog svedoka, većina tih ljudi bila je iz Knina. Na tom sastanku, sedam-osam mladića je ispričalo da su ih Martićevi policajci tukli i pokazali su modrice. Drugi su naveli da su im Srbi i martićevci posekli voćnjake, otrovali stoku ili spalili kuće zbog toga što su Hrvati. Neki su rekli da su Martićevi policajci išli od vrata do vrata i govorili ljudima da napuste Knin. Sam Martić je nekima od njih rekao da ne očekuju nikakvu pomoć i da, ako ne mogu da žive po zakonima SAO Krajine, treba da idu. Svedok i njegove kolege su zatim otišli da se vide s Martićem i rekli su mu koje su razloge izbeglice navele za odlazak. Martić je negirao sve te navode i rekao da su te izbeglice imale rođake u ZNG-u i ustaškim jedinicama i da su se neprijateljski odnosile prema Srbima. Martić je naveo da su možda sami sebi naneli modrice ili da su uništili svoju imovinu kako bi optužili martićevce.⁸⁵⁶

⁸⁵⁵ Pretresno veće ovo shvata kao upućivanje na događaje u Škabrnji 18. i 19. novembra 1991. godine, čiji je prikaz dat gore u poglavljima 3.1.5 i 3.1.7.

⁸⁵⁶ P420 (Svedok JF-038, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 31. mart-4. april 2006. godine), str. 3106-3113, 3142-3143, 3168.

395. **Svedok JF-041**, Srbin iz opštine Knin,⁸⁵⁷ rekao je u svedočenju da je početkom proleća 1992. godine, 40 do 60 Hrvata iz Knina, koji su iz straha za sopstvenu sigurnost želeli da napuste SAO Krajinu, deo RSK, otišlo u Dom kulture u Vrpolju, u opštini Knin.⁸⁵⁸ Kada su stigli u Dom kulture, nisu im dozvolili da ga napuste i tu su držani u lošim uslovima. Crveni krst im je obezbedio ćebad i dušeke, ali nije bilo sanitarija i dobijali su malo hrane, iako su im rođaci donosili hranu i odeću. Dom kulture je tako funkcionisao tokom 1992. i 1993. godine, pri čemu su ljudi obično tu držani do tri dana, a zatim bi bili organizovani konvoji da ih odvezu u Hrvatsku.⁸⁵⁹ Ljudi koji su držani u Domu kulture rekli su svedoku da su kninski policajci bili zaduženi za zaštitu ljudi koji su tamo držani i da su sprovodili konvoje s ljudima koji su napuštali SAO Krajinu, deo RSK. Godine 1993, posle operacije "Maslenica", poslednji konvoj s hrvatskim građanima iz Knina napustio je SAO Krajinu i otišao za Hrvatsku, nakon čega je na području Knina ostao zanemarljiv broj Hrvata.⁸⁶⁰

396. **Svedok JF-031**, Srbin iz opštine Knin,⁸⁶¹ rekao je da je u martu 1993. godine oko 5.000 srpskih izbeglica s područja Zadra došlo u Knin.⁸⁶² Svedok je otišao na most u Drnišu, gde je video tri lokalna autobusa s 200-300 Hrvata koji su živeli u Kninu i koji su želeli da odu. Svedok je nosio zelenu maskirnu uniformu i crvenu beretku. Svedok je rekao da je sproveo hrvatske izbeglice prema Šibeniku u konvoju koji je organizovao UN. U pratnji konvoja bili su jedno policijsko vozilo i dva džipa UN. U jednom od njih bio je svedok i oni su prošli preko poslednjeg srpskog kontrolnog punkta u Žitnici.⁸⁶³

397. Prema dokaznom predmetu P551, izveštaju Anne-Marije Radić o prognanom stanovništvu Republike Hrvatske, 27. marta 1992. godine u Republici Hrvatskoj bilo je registrovano ukupno 35.236 osoba koje su napustile opštine Benkovac, Donji Lapac, Drniš, Gračac, Knin, Obrovac, Šibenik i Sinj.⁸⁶⁴ Prema tom istom Izveštaju, Ured za prognanike i izbeglice Vlade Hrvatske naveo je da su posle prve registracije u aprilu 1992. godine 33.633 lica napustila gorenavedenih osam opština. U sedam pomenutih opština, više od 95%

⁸⁵⁷ P1545 (Svedok JF-041, list sa pseudonimom); P1546 (Svedok JF-041, izjava svedoka, 18. februar 2005. godine), str. 1, par. 3, 7, 12-15; P1548 (Svedok JF-041, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23-25. maj 2006. godine), str. 4374-4377, 4391, 4393, 4399, 4500.

⁸⁵⁸ P1546 (Svedok JF-041, izjava svedoka, 18. februar 2005. godine), par. 46; P1547 (Svedok JF-041, izjava svedoka, 12. oktobar 2010. godine), str. 2; P1548 (Svedok JF-041, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23-25. maj 2006. godine), str. 4460-4461, 4518, 4520, 4543, 4545-4546; svedok JF-041, T. 7999, 8002-8003.

⁸⁵⁹ P1546 (Svedok JF-041, izjava svedoka, 18. februar 2005. godine), par. 46; P1548 (Svedok JF-041, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23-25. maj 2006. godine), str. 4461, 4468, 4519, 4545-4546; svedok JF-041, T. 7999-8000.

⁸⁶⁰ P1548 (Svedok JF-041, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 23-25. maj 2006. godine), str. 4461, 4465-4466, 4468-4469, 4519, 4521, 4548; svedok JF-041, T. 7999.

⁸⁶¹ P998 (Svedok JF-031, izjava svedoka, 1. jun 2001. godine), str. 1-2.

⁸⁶² P998 (Svedok JF-031, izjava svedoka, 1. jun 2001. godine), str. 18-19; P999 (Svedok JF-031, ispravke izjave svedoka, 1. jun 2001. godine), str. 3.

⁸⁶³ P998 (Svedok JF-031, izjava svedoka, 1. jun 2001. godine), str. 19.

⁸⁶⁴ P551 (Izvešće o prognanom stanovništvu Republike Hrvatske 1991. godine), str. 59-60.

prognanih bili su Hrvati, a samo nekoliko posto Srbi, dok su preostalih otprilike 1% činili drugi nesrbi.⁸⁶⁵ U opštini Donji Lapac, od 15 registrovanih prognanih lica, 10 su bili Hrvati, a pet Srbi.⁸⁶⁶

398. Pošto je posmatralo držanje svedoka u sudnici i imajući u vidu njegovo ukupno svedočenje, Pretresno veće se oslanja na svedočenje svedoka JF-038 u sledećim aspektima. Pretresno veće zaključuje (uzimajući u obzir da su se modrice koje je zadobio tokom premlaćivanja mogle videti i u junu 1991. godine) da su pripadnici policije SAO Krajine u periodu od aprila do juna 1991. godine u SAO Krajini, prevashodno u Kninu, tukli Hrvate i uništavali njihovu imovinu i da im je Martić upućivao preteće komentare. Usled toga, u junu 1991. godine ili neposredno pre toga, 350-600 Hrvata napustilo je SAO Krajinu.

399. Pretresno veće dalje smatra da se svedočenje svedoka JF-041, u kojem se tvrdi da su pripadnici policije SAO Krajine tokom 1992. i 1993. godine držali Hrvate koji su iz straha za svoju sigurnost želeli da napuste SAO Krajinu, deo RSK, u Domu kulture u Vrpolju, a zatim ih sproveli u konvojima u Hrvatsku, podudara s činjenicama br. 208 i 210, činjenice o kojima je presuđeno III, što dokazuje da je hrvatsko stanovništvo SAO Krajine putem maltretiranja i zastrašivanja raseljavano u periodu od avgusta 1991. do kraja 1994. godine, kako je razmotreno gore u tekstu.

400. Pretresno veće podseća na svoje zaključke o radnjama (uključujući napade, ubistva, proizvoljno hapšenje i zatočavanje, politiku diskriminacije, postavljanje barikada, otpuštanja s posla, uništavanje imovine, premlaćivanje, seksualno zlostavljanje, prisilni rad i pljačkanje) koje su izvršene na području Knina u periodu od aprila 1991. do maja 1992. godine. Imajući u vidu te radnje, Pretresno veće smatra da se dokazi iz izveštaja Anne-Marije Radić o prognanom stanovništvu o tome da je do marta ili aprila 1992. godine oko 32.000-34.000 Hrvata i drugih nesrba napustilo ovo područje, kao i svedočenje svedoka JF-031 u vezi s velikim brojem lica koja su napustila Knin u martu 1993. godine, podudaraju sa činjenicama br. 207-208 i 210-211, Činjenice o kojima je presuđeno III, čiji je prikaz dat gore u tekstu. Pretresno veće će dalje razmotriti područje Knina u poslednjem delu ovog poglavlja.⁸⁶⁷

Zaključci o deportaciji i prisilnom premeštanju s područja cele SAO Krajine, 1991-1995. godina

⁸⁶⁵ P551 (Izvešće o prognanom stanovništvu Republike Hrvatske 1991. godine), str. 63-64.

⁸⁶⁶ P551 (Izvešće o prognanom stanovništvu Republike Hrvatske 1991. godine), str. 63.

⁸⁶⁷ Zaključci o deportaciji i prisilnom premeštanju s područja cele SAO Krajine, 1991-1995. godina.

401. Pošto je gore u tekstu dalo prikaz tri zasebna područja SAO Krajine, Pretresno veće će se sada osvrnuti na navode o deportaciji i prisilnom premeštanju, koji su vršeni na području cele SAO Krajine u periodu od 1991. do 1995. godine. Pretresno veće će najpre razmotriti period od aprila 1991. do aprila 1992. godine. Pre nego što iznese svoje zaključke, Pretresno veće će najpre ukratko podsetiti na činjenice o kojima je presuđeno i svedočenje Milana Babića⁸⁶⁸ koji se odnose na celokupno područje SAO Krajine, a zatim će podsetiti na konkretne radnje protiv Hrvata i imovine Hrvata na tri područja SAO Krajine.⁸⁶⁹ Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno,⁸⁷⁰ utvrđeno je da su policija i lokalni Srbi 1991. i 1992. godine šikanirali i zastrašivali Hrvate i vršili druge radnje protiv njih i njihove imovine u SAO Krajini, kao i da su, usled toga, hrvatski civili u periodu od avgusta 1991. do kraja 1994. godine napuštali SAO Krajinu.

402. Svedočenje Milana Babića ukazuje na to da su od avgusta ili septembra 1991. godine JNA, TO, policija SAO Krajine i paravojne jedinice, uključujući jedinice kojima je komandovao DB Srbije, izvodili borbena dejstva, koristeći tešku artiljeriju. Tokom tih napada, uništavane su kuće i druge zgrade, a posle napada pljačkana je i paljena imovina, što je nesrpsko stanovništvo (uključujući i desetine hiljada Hrvata) nateralo da pobegne, dok su oni koji su ostali bili pritvoreni ili ubijeni. Pretresno veće smatra da je, s obzirom na njegovu centralnu ulogu u SAO Krajini u vreme tih događaja, Milan Babić imao opšta saznanja i pristup valjanim izvorima u vezi s događajima na celokupnom tom području tokom 1991. i 1992. godine. Osim toga, Babićevo svedočenje u tri različita predmeta pred Međunarodnim sudom je dosledno. Dokazi o konkretnim radnjama na tri područja SAO Krajine podudaraju se s Babićevim prikazom događaja na celokupnoj teritoriji SAO Krajine. Pretresno veće zaključuje da je taj deo njegovog svedočenja načelno pouzdan. Međutim, Pretresno veće nije utvrdilo da je bilo koja paravojna jedinica kojom je komandovao DB Srbije učestvovala u napadima na sela ili gradove u SAO Krajini u avgustu 1991. godine ili posle tog datuma.⁸⁷¹

403. U odeljcima u kojima se govori o područjima Kostajnice, Saborskog i Knina, Pretresno veće je dalo prikaz slučajeva vojnih napada⁸⁷² na konkretna sela i gradove u SAO

⁸⁶⁸ Čiji je prikaz dalo u drugom delu ovog poglavlja (Zaključci o deportaciji i prisilnom premeštanju s područja cele SAO Krajine, 1991-1995. godina).

⁸⁶⁹ Čiji je prikaz dalo u odeljcima u kojima se govori o područjima Kostajnice, Saborskog i Knina.

⁸⁷⁰ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 207, 208, 210 211 i 212.

⁸⁷¹ Pretresno veće upućuje na poglavlje 6.3.2 i napominje da je zaključilo da su pripadnici Jedinice učestvovali samo u napadima na Lovinac u junu i na Glinu i Strugu u julu 1991. godine. Pripadnici Jedinice jesu učestvovali u operaciji na Plitvicama u avgustu 1991. godine, gde su napali i posle dvadesetak minuta preuzeli kontrolu nad zgradom koju su držali hrvatski policajci. S obzirom na okolnosti te operacije, Pretresno veće smatra da to nije bio napad na selo ili grad koji je relevantan za navode o deportaciji i prisilnom premeštanju u SAO Krajini.

⁸⁷² U vezi s tim, Pretresno veće podseća na sledeće napade (uključujući granatiranje i bombardovanje iz vazduha): u julu 1991. godine na Ljubovo, Strugu, Unčane, Divušu, Glinu i Vidoševac; krajem avgusta 1991. godine na Baćin, Kijevo i

Krajini u kojima su Hrvati činili značajan procenat stanovništva ili koji su bili potpuno hrvatski, kao i radnji protiv njih i njihove imovine. Te radnje su obuhvatale ubistva,⁸⁷³ korišćenje civila kao ljudskih štitova,⁸⁷⁴ zatočavanje, premlaćivanje, prisilni rad, seksualno zlostavljanje i druge oblike šikaniranja i zastrašivanja,⁸⁷⁵ korišćenje barikada kako bi se ograničila mogućnost Hrvata da putuju i primenu politike diskriminacije Hrvata i pretresanje njihovih kuća u potrazi za oružjem.⁸⁷⁶ Te radnje su obuhvatale i pljačkanje i uništavanje imovine.⁸⁷⁷ Najzad, Pretresno veće je razmotrilo dokaze u vezi s tim da je u martu ili aprilu 1992. godine otprilike 85.000-105.000 Hrvata i drugih nesrba već bilo napustilo pomenuta tri područja SAO Krajine. Na sva ta tri područja, Pretresno veće je razmotrilo slučajeve kada su velike grupe ljudi napustile neko područje neposredno posle konkretnih radnji koje su navedene gore u tekstu.⁸⁷⁸

404. Pretresno veće zaključuje⁸⁷⁹ da je u periodu od aprila 1991. do aprila 1992. godine 80.000-100.000 Hrvata i drugih civila nesrba napustilo SAO Krajinu (a kasnije i taj deo RSK) i otišlo uglavnom u Hrvatsku i (u manjem broju) u druge zemlje. Izuzimajući Kijevo i Cerovljane,⁸⁸⁰ ti ljudi su otišli zbog stanja koje je vladalo na tom području u trenutku njihovog odlaska, a to stanje je nastalo usled kombinacije sledećih faktora: napada na sela i gradove u kojima su Hrvati činili značajan procenat stanovništva ili koji su bili potpuno hrvatski; ubijanja, korišćenja živih štitova, zatočavanja, premlaćivanja, prisilnog rada, seksualnog

Vrliku; u septembru 1991. godine na Hrvatsku Dubicu, Drniš i Lovinac i u oktobru 1991. godine na Vukoviće. Pretresno veće takođe podseća na svoje zaključke u vezi s napadima u periodu od juna do novembra 1991. godine na Saborsko i u periodu od septembra do novembra 1991. godine na Škabrnju i Nadin. Iz razloga navedenih gore u odeljku koji se bavi napadom na Lovinac, Pretresno veće smatra da napad na Lovinac u junu 1991. godine nije doprineo odlasku civila nesrba sa šireg područja SAO Krajine.

⁸⁷³ U vezi s tim, Pretresno veće podseća na ubijanje Hrvata u oktobru 1991. godine kod Bačina i u Hrvatskoj Dubici, Lipovači, Vukovićima i Poljanku, u novembru 1991. godine u Vukovićima, Poljanku, Saborskom, Kninu i Škabrnji, u decembru 1991. godine u Bruškoj i početkom 1992. godine u Škabrnji.

⁸⁷⁴ U vezi s tim, Pretresno veće podseća na korišćenje civila kao ljudskih štitova u septembru 1991. godine u Predorama i u novembru 1991. godine u Škabrnji.

⁸⁷⁵ U vezi s tim, Pretresno veće podseća na zatočavanje, premlaćivanje, prisilni rad, seksualno zlostavljanje i druge oblike šikaniranja i zastrašivanja u periodu od septembra do decembra 1991. godine u Hrvatskoj Dubici, Plaškom, Korenici, Benkovcu i Bruškoj, i u periodu od aprila 1991. do sredine 1992. godine u Kninu.

⁸⁷⁶ U vezi s tim, Pretresno veće podseća na korišćenje barikada radi ograničavanja mogućnosti Hrvata da putuju na području Benkovca i Knina i na sprovođenje politike diskriminacije Hrvata i pretresanje njihovih kuća u potrazi za oružjem na području Knina u periodu od aprila do juna 1991. godine.

⁸⁷⁷ U vezi s tim, Pretresno veće podseća na pljačkanje i uništavanje imovine u aprilu 1991. godine ili posle tog datuma u Kninu i u periodu od avgusta do novembra 1991. godine u Cerovljanima, Hrvatskoj Dubici, Vukovićima i Poljanku, Saborskom, Škabrnji, Kijevu, Vrlici, Drnišu i hrvatskim selima oko Benkovca, kao i početkom 1992. godine u Škabrnji.

⁸⁷⁸ Pretresno veće napominje da su se očigledni primeri odlaska ljudi neposredno posle incidenata koji su gore opisani dogodili u Hrvatskoj Dubici u septembru 1991. godine, u Saborskom i Škabrnji u novembru 1991. godine i u Bruškoj u januaru 1992. godine. Te primere dodatno ilustruju konkretni odlasci svedoka C-1230, Ane Bičanić, svedoka C-1231 i Jasne Denone.

⁸⁷⁹ Na osnovu činjenica br. 207, 208, 210 i 211, Činjenice o kojima je presuđeno III, svedočenja Milana Babića i dokaznog predmeta P551, čiji je prikaz dat u drugom delu ovog poglavlja (Deportacija i prisilno premeštanje s područja cele SAO Krajine, 1991-1995. godina), kao i činjenica o kojima je presuđeno i svedočenja čiji je prikaz dat u vezi s tri zasebna gorenavedena područja, i uzimajući u obzir svoje zaključke o konkretnim incidentima na tri gorepomenuta zasebna područja.

zlostavljanja i drugih oblika šikaniranja (uključujući mere prinude protiv) Hrvata; i pljačkanja i uništavanja imovine. Te radnje su počinile lokalne srpske vlasti, pripadnici i jedinice JNA (uključujući rezerviste JNA), TO-a SAO Krajine, policije SAO Krajine (uključujući Milana Martića)⁸⁸¹, srpske paravojne jedinice,⁸⁸² kao i lokalni Srbi, kao što je navedeno u zaključcima Pretresnog veća u odeljcima gore u tekstu. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

405. Pretresno veće podseća i na svoje zaključke o proterivanju Hrvata i nesrba u oktobru 1991. godine iz Saborskog i u novembru 1991. godine iz Saborskog, Škabrnje i Knina. Pretresno veće će dalje razmotriti te incidente u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

406. Pretresno veće će se sada osvrnuti na period od maja 1992. do kraja 1995. godine. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno,⁸⁸³ čiji je prikaz dat gore u drugom delu ovog poglavlja,⁸⁸⁴ utvrđeno je da se premeštanje hrvatskog stanovništva nastavilo sve do kraja 1994. godine usled maltretiranja i zastrašivanja od strane policije i lokalnih Srba. Pretresno veće podseća na slučajeve pljačkanja i uništavanja čiji je prikaz dalo u odeljku koji govori o području Kostajnice.⁸⁸⁵ Pretresno veće zaključuje da je u periodu od maja 1992. do kraja 1994. godine otprilike 8.000 civila Hrvata i drugih nesrba⁸⁸⁶ napustilo SAO Krajinu, deo RSK, i otišlo uglavnom u Hrvatsku i (u manjem broju) u druge zemlje, usled maltretiranja i zastrašivanja koje su vršili pripadnici policije SAO Krajine i lokalni Srbi. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

407. Najzad, u izveštaju Anne-Marije Radić o prognanom stanovništvu Hrvatske navodi se da je više od 500 osoba napustilo SAO Krajinu, deo RSK, tokom 1995. godine. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i dokaza ne mogu se utvrditi uslovi pod kojima su ta lica

⁸⁸⁰ U vezi s tim, Pretresno veće podseća na svoje zaključke o evakuaciji iz Kijeva u avgustu 1991. godine i iz Cerovljana u avgustu i početkom septembra 1991. godine. U tim slučajevima, Pretresno veće dozvoljava razumnu mogućnost da su ti ljudi pobjegli iz straha za svoju sigurnost, imajući u vidu borbena dejstva koja su bila u toku.

⁸⁸¹ Uključujući Veljka i Stevu Rađunovića i Momčila Kovačevića. Pripadnici policije i SDB iz Plaškog takođe su bili angažovani u Saborskom u novembru 1991. godine.

⁸⁸² Uključujući Jedinicu i jedinice poznate pod nazivom "Dvor na Uni, Jedinica za posebne namjene", "Specijalna jedinica policije SAO Krajine u Dvoru na Uni", "Jedinica za posebne namjene MUP-a SAO Krajine (takođe poznata kao specijalci) i "Ljudi Kapetana Dragana".

⁸⁸³ Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 210 i 213.

⁸⁸⁴ Deportacija i prisilno premeštanje s područja cele SAO Krajine, 1991-1995. godina.

⁸⁸⁵ U vezi s tim, Pretresno veće podseća na pljačkanje i uništavanje kuća u Hrvatskoj Dubici krajem 1992. ili početkom 1993. godine.

⁸⁸⁶ U vezi s tim, Pretresno veće upućuje na izveštaj Ane-Marije Radić o prognanom stanovništvu Hrvatske, čiji je prikaz dat u prvom delu ovog poglavlja i u kojem se navodi da je otprilike 1.750 osoba napustilo SAO Krajinu, deo RSK, u periodu od maja do kraja 1992. godine, dok je oko 4.250 osoba otišlo 1993. godine, a oko 2.000 osoba 1994. godine. Pretresno veće podseća i na svedočenje svedoka JF-041 u vezi s konvojima koji su 1992. i 1993. godine odlazili iz Vrpolja u Hrvatsku i na svedočenje svedoka JF-031 u vezi s autobusima punim Hrvata koji su napustili Knin 1993. godine, kao što je izloženo u odeljku u kojem se govori o kninskom području.

Prevod

otišla. U odsustvu daljih informacija o tome kada su tokom 1995. godine i iz kojih tačno mesta na području SAO Krajine ti ljudi konkretno otišli, Pretresno veće neće dalje razmatrati njihov odlazak.

3.2 SAO SBZS

3.2.1 Ubistvo 11 zatočenika u zgradi policije u Dalju 21. septembra 1991. godine (Optužnica, par. 36)

408. Prema Optužnici, u septembru i oktobru 1991. godine srpske snage (definisane u paragrafu 6 Optužnice), konkretno snage TO SAO SBZS i MUP SAO SBZS, hapsile su hrvatske civile i držale ih u zgradi policije u Dalju. Dana 21. septembra 1991. godine, Goran Hadžić i Željko Ražnatović obišli su taj zatočenički objekat i naredili da se dva zatočenika puste. Srpske snage, konkretno pripadnici TO SAO SBZS, MUP SAO SBZS i SDG pod vođstvom Željka Ražnatovića, iz vatrenog oružja su ubili jedanaest zatočenika i pokopali ih u masovnoj grobnici u selu Čelije.⁸⁸⁷ Pretresnom veću su relevantni dokazi u vezi s navodnim ubistvima predloženi putem svedočenja Luke Šutala, svedoka JF-015, svedoka JF-032 i svedoka C-015, kao i putem dokaznog predmeta P10 i sudskomedicinske dokumentacije.

409. Pretresno veće je razmotrilo svedočenje **Luke Šutala**, Hrvata iz Erduta⁸⁸⁸ u vezi s njegovim zatočenjem u stanici policije u Dalju u septembru 1991. godine, koje je rezimirano u poglavlju 3.2.6. Svedok je rekao i da je preko Jovice Panića poslao poruku svom sinu Vidoju, koji je 21. septembra 1991. godine došao u zatvor s odećom i cigaretama. Te iste večeri, Šutalo je čuo kako u dvorištu nekoga tuku i da taj jauče, a posle nekog vremena dva policajca su donela teško pretučenog Hasu Brajića, Bošnjaka koji je imao vikendicu u Erdutu, i bacila ga na pod. Brajić je bio ubeđen da će ga ubiti pošto je greškom optužen da poseduje oružje, pa je zamolio Šutala da o tome obavesti njegovu ženu Baru Brajić. Sledećeg dana, 22. septembra 1991. godine, Goran Hadžić je došao s još dvojicom četnika, pri čemu su sva trojica bila u maskirnim uniformama, i iz čelije izveo Šutala, koga je oslovio po imenu, i Slavka Palinkaša. Šutalo je ispred zatvora video Arkana i 30-40 njegovih ljudi, koji su Hadžića dočekali uz počasni pozdrav.⁸⁸⁹ Hadžić je jednog policajca u policijskoj stanici pitao kako Šutala drži bez dosjea, a zatim je Šutala odveo u sinovljevu kuću u Erdutu.⁸⁹⁰ Palinkaš je kasnije rekao svedoku da je on oslobođen pola sata posle njega, ali da se tog istog dana vratio da donese cigarete zatvorenicima. Kada je Palinkaš došao u zatvor, jedan policajac mu je rekao da tu više nema nijednog zatvorenika i da su oni popušili svoju poslednju cigaretu.

⁸⁸⁷ Optužnica, par. 36.

⁸⁸⁸ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), str. 2, par. 2.

⁸⁸⁹ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 42-45, 47, 49, 52; P303 (Luka Šutalo, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25545, 25578-25580; Luka Šutalo, T. 3984-3986.

⁸⁹⁰ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 48-50; P303 (Luka Šutalo, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25578-25579; Luka Šutalo, T. 3985.

Sledećeg jutra, 23. septembra 1991. godine, jedna Hrvatica je rekla Šutalu da su ostali zatvorenici pogubljeni otprilike sat vremena nakon što je on oslobođen.⁸⁹¹ Osim Palinkaša, Šutalo više nikada nije video nijednog od tih zatvorenika, a čuo je da su njihova tela pronađena u masovnoj grobnici u Čelijama kod Vinkovaca.⁸⁹² Šutalo je u svedočenju rekao da je bio zatočen s nekoliko muškaraca, među kojima su bili Ivan Anđal i Ivan Florjan iz Bilja u Baranji, Pavle Beck iz Erduta, Haso Brajić iz Osijeka, Kušić iz Sotina, Zelember iz Batine, Pavo Zemljak i njegov sin Vladimir iz Belog Manastira u Baranji.⁸⁹³ Šutalo je rekao da su njega poštediti jer je njegova snaha, koja je bila srpske nacionalnosti, imala rođaka u JNA koji je, po njegovom uverenju, intervenisao za njega.⁸⁹⁴

410. **Svedoku JF-015**, bivšem pripadniku srpske policije u Dalju,⁸⁹⁵ Dragiša Čančarević je rekao da su 3. septembra 1991. godine pripadnici Specijalne policije iz Beograda, zvani "plavci", sproveli nekoliko Hrvata iz Dalj Planine, Erduta, Erdut Planine, Aljmaša, Aljmaš Planine i Baranje u zatvor u Borovu. Petanestak dana kasnije, oko 17. septembra 1991. godine, pripadnici Specijalne policije odveli su ih u zgradu TO u Dalju, gde su ostali dan-dva, a zatim ih je Goran Hadžić odveo u zatočenički objekat u zgradi policije u Dalju. Tog istog dana, svedok je saznao da je 14 Hrvata bilo zatočeno u zgradi policije u Dalju; policajci su mu rekli da su Hadžić i njegova vlada odlučili da ih drže u pritvoru do početka suđenja za ratne zločine.⁸⁹⁶ Svedok je u svedočenju rekao da je u jednom trenutku Vlada SAO SBZS saopštila da će u Dalju biti osnovan sud. Posle tog saopštenja, pripadnici srpskog TO, JNA, policije i Specijalne policije počeli su da hapse civile nesrpske nacionalnosti i da ih odvoze u zatočenički centar u stanici policije u Dalju.⁸⁹⁷ Srbi koji su bili uhapšeni zbog sitnih krivičnih dela obično bi se sledećeg dana vratili u svoja sela. Milorad Stričević je povremeno ispitivao zatočenike u policijskoj stanici.⁸⁹⁸ Svedok je rekao da je Stričević vršio pretrese kuća, "tražeći neprijatelje"; on i njegovi policajci oduzimali su ispitivanim ljudima dragocenosti i

⁸⁹¹ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 52-53; Luka Šutalo, T. 3984-3985, 3987.

⁸⁹² P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 52; P303 (Luka Šutalo, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25575; Luka Šutalo, T. 3988.

⁸⁹³ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 52; Luka Šutalo, T. 3988.

⁸⁹⁴ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 40; P303 (Luka Šutalo, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25575.

⁸⁹⁵ P306 (Svedok JF-015, izjave svedoka), izjava svedoka od 18. januara 2001. godine, str. 1, par. 1, 22, 43; P312 (Rešenje o promeni radnog mesta svedoka JF-015 u miliciji u Dalju, koje je u ime ministra za unutrašnje poslove SAO potpisao Boro Bogunović, 1. oktobar 1991. godine).

⁸⁹⁶ P306 (Svedok JF-015, izjave svedoka), izjava svedoka od 18. januara 2001. godine, par. 34, beleške s pripremnog razgovora od 11. februara 2008. godine, par. 10.

⁸⁹⁷ P306 (Svedok JF-015, izjave svedoka), izjava svedoka od 18. januara 2001. godine, par. 39, beleške s pripremnog razgovora od 11. februara 2008. godine, par. 9.

⁸⁹⁸ P306 (Svedok JF-015, izjave svedoka), izjava svedoka od 18. januara 2001. godine, par. 37, 40, 62; P321 (Fotografija o kojoj je svedok JF-015 govorio u par. 62 izjave svedoka od 18. januara 2001. godine).

nekretnine.⁸⁹⁹ Nekoliko ljudi je umrlo nakon što je pretučeno tokom ispitivanja.⁹⁰⁰ Jadranka Pavić se požalila svedoku da joj je teško da učestvuje u ispitivanjima svedoka, pošto ih je Milorad Stričević žestoko tukao.⁹⁰¹

411. U jutarnjim časovima 22. septembra 1991. godine ili približno tog datuma, Rajko Milovanović, jedan od policajaca u stanici policije u Dalju, rekao je svedoku da su Goran Hadžić i Željko Ražnatović zvani Arkan prethodne noći došli u zatočenički objekat i pustili Slavka Palinkaša i Luku Šutala.⁹⁰² Milovanović je svedoku rekao i da je Arkan tada odveo još nekoliko zatočenika.⁹⁰³ Svedok je u svedočenju rekao da su zatočenici odvedeni u jedinicu "Srpske dobrovoljačke garde".⁹⁰⁴ Svedok je bio zabrinut za njihovu sudbinu; mislio je da su pobijeni.⁹⁰⁵ Svedok je rekao da, suprotno glasinama, zatočenici nisu bačeni u Dunav pošto su 1998. godine njihova tela iskopana iz ćelija.⁹⁰⁶ On je kasnije čuo da je telo Pavla Becka pronađeno u jarku blizu vodocrpilišta u Dalju. Svedok je rekao da su iz zatočeničkog objekta nestali sledeći zatvorenici: Ivan Zelember, Zoran Anđel, Čedomir Predojević, Dražen Štimec, Željko Filipčić, Darko Kušić, Ivan Forjan, Pavo Zemljak, Vladimir Zemljak, Pavle Beck i Haso Brajević.⁹⁰⁷

412. Pretresno veće je takođe uzelo u obzir svedočenje **svedoka JF-032**, čiji se prikaz daje u poverljivom Dodatku Presudi.

413. **Borislav Bogunović**, ministar unutrašnjih poslova SBZS u periodu od maja do decembra 1991. godine,⁹⁰⁸ rekao je u svedočenju da zna da je Arkan odveo zatvorenike iz zatvora u Dalju i da ih je pobio.⁹⁰⁹ Bogunović se konkretno sećao incidenta koji se dogodio 21. septembra 1991. godine zato što je jedna od žrtava, Čedomir Predojević, bio Srbin i njegov otac je došao da ga traži. Prema Bogunovićevim rečima, Arkan uopšte nije pitao za nacionalnost zatvorenika pre nego što ih je ubio iz vatrenog oružja. Bogunović je u

⁸⁹⁹ Svedok JF-015, T. 4110-4111; P329 (Informacija o neovlašćenim ubistvima zarobljenih pripadnika ZNG, s potpisom načelnika 1. vojne oblasti general-majora Mileta Babića, 18. oktobar 1991. godine), str. 2; P335 (SDB Sombor, informacija dostavljena SUP-u Vojvodine, nepotpisano, 18. oktobar 1991. godine), str. 1.

⁹⁰⁰ P329 (Informacija o neovlašćenim ubistvima zarobljenih pripadnika ZNG, s potpisom načelnika 1. vojne oblasti general-majora Mileta Babića, 18. oktobar 1991. godine), str. 2.

⁹⁰¹ P306 (Svedok JF-015, izjave svedoka), izjava svedoka od 18. januara 2001. godine, par. 37, 62; P321 (Fotografija o kojoj je svedok JF-015 govorio u par. 62 izjave svedoka od 18. januara 2001. godine).

⁹⁰² P306 (Svedok JF-015, izjave svedoka), izjava svedoka od 18. januara 2001. godine, par. 41, beleške s pripremnog razgovora od 11. februara 2008. godine, par. 14.

⁹⁰³ P306 (Svedok JF-015, izjave svedoka), izjava svedoka od 18. januara 2001. godine, par. 41; svedok JF-015, T. 4033.

⁹⁰⁴ Svedok JF-015, T. 4033-4034, 4102-4103.

⁹⁰⁵ P306 (Svedok JF-015, izjave svedoka), izjava svedoka od 18. januara 2001. godine, par. 42; svedok JF-015, T. 4033.

⁹⁰⁶ Svedok JF-015, T. 4102-4103; P334 (SDB Sombor, informacija o situaciji u Slavoniji, nepotpisano, 15. oktobar 1991. godine), str. 1.

⁹⁰⁷ P306 (Svedok JF-015, izjave svedoka), izjava svedoka od 18. januara 2001. godine, par. 41-42.

⁹⁰⁸ P553 (Borislav Bogunović, izjava svedoka, 6. jun 2003. godine), par. 6, 8, 73; Borislav Bogunović, T. 6005.

⁹⁰⁹ Borislav Bogunović, T. 6040-6041.

svedočenju rekao da nikada nije dobio izveštaj komandira stanice policije u Dalju od 23. septembra 1991. godine i da nikada nije pokrenuo istragu u vezi s ovim incidentom.⁹¹⁰

414. Prema sudskomedicinskoj dokumentaciji, ostaci sledećih osam lica ekshumirani su 23. februara 1998. godine u Čelijama, u opštini Trpinja: Zoran Anđal, Vladimir Zemljak, Željko Filipčić, Darko Kušić, Pavao Zemljak, Ivan Zelember, Dražen Štimec i Čedo Predojević.⁹¹¹ Uzrok smrti šest od tih lica najverovatnije su bile strelne rane ili rane prouzrokovane eksplozivom; kod četiri od tih šest lica navedene rane bile su na glavi.⁹¹² Smrt ostala dva lica bila je nasilna i nije nastupila prirodnim putem.⁹¹³ Četiri lica su nosila civilnu odeću.⁹¹⁴ Ostaci Pavla Becka ekshumirani su 18. marta 1999. godine u Dalju. Pavle Beck je nosio civilnu odeću i vojničku jaknu kaki boje, a uzrok njegove smrti bila je strelna rana glave, pri čemu je metak ušao sa zadnje strane, a izašao napred.⁹¹⁵ Strane u postupku postigle su saglasnost o identitetu tih devet lica, kao i o identitetu Hase Brajića i Ivana Forjana.⁹¹⁶

415. Pretresnom veću su predočeni formulari s podacima o traženoj osobi u kojima su članovi porodica žrtava naveli informacije u vezi sa sledećim licima: Zoran Anđal (Mađar, pripadnik ZNG), Vladimir Zemljak (Hrvat, civil); Željko Filipčić (Hrvat, rezervista HV); Darko Kušić (Hrvat, pripadnik aktivnog sastava MUP Osijek); Pavo Zemljak (Hrvat); Ivan Zelember (Hrvat, predsednik batinskog ogranka HDZ); Dražen Štimec (Hrvat, pripadnik ZNG); Čedomir Predojević (Hrvat, pripadnik ZNG), Haso Brajić (Musliman, civil) i Ivan

⁹¹⁰ P553 (Borislav Bogunović, izjava svedoka, 6. jun 2003. godine), par. 89; P10 (Izveštaj komandira Stanice milicije Dalj podnet ministru unutrašnjih poslova SAO SBZS, 23. septembar 1991. godine).

⁹¹¹ P512 (Tabelarni pregled dokumenata s dokazom o smrti, s komentarima Davora Strinovića), str. 10-11; P765 (Dokumenti u vezi s obdukcijom i ekshumacijom leša Željka Filipčića), str. 1, 3-4, 7; P766 (Zapisnik o obdukciji leša Zorana Anđala, 23. februar 1998. godine), str. 1-2; P767 (Zapisnik o obdukciji leša Željka Filipčića, 23. februar 1998. godine), str. 1, 3; P768 (Zapisnik o obdukciji leša Darka Kušića, 23. februar 1998. godine), str. 1-2; P769 (Zapisnik o obdukciji leša Dražena Štimca, 23. februar 1998. godine), str. 1-2; P770 (Zapisnik o obdukciji leša Pavla Zemljaka, 23. februar 1998. godine), str. 1-2; P771 (Zapisnik o obdukciji leša Vladimira Zemljaka, 23. februar 1998. godine), str. 1-3, 5; P772 (Zapisnik o obdukciji leša Čede Predojevića, 23. februar 1998. godine), str. 1-3; P773 (Zapisnik o obdukciji leša Ivana Zelembera, 23. februar 1998. godine), str. 1-3.

⁹¹² P512 (Tabelarni pregled dokumenata s dokazom o smrti, s komentarima Davora Strinovića), str. 10-11; P765 (Dokumenti u vezi s obdukcijom i ekshumacijom leša Željka Filipčića), str. 1, 3-4, 7; P766 (Zapisnik o obdukciji leša Zorana Anđala, 23. februar 1998. godine), str. 1-2; P767 (Zapisnik o obdukciji leša Željka Filipčića, 23. februar 1998. godine), str. 1, 3; P768 (Zapisnik o obdukciji leša Darka Kušića, 23. februar 1998. godine), str. 1-2; P769 (Zapisnik o obdukciji leša Dražena Štimca, 23. februar 1998. godine), str. 1-2; P771 (Zapisnik o obdukciji leša Vladimira Zemljaka, 23. februar 1998. godine), str. 1-3, 5; P772 (Zapisnik o obdukciji leša Čede Predojevića, 23. februar 1998. godine), str. 1-3.

⁹¹³ P770 (Zapisnik o obdukciji leša Pavla Zemljaka, 23. februar 1998. godine), str. 1-2; P773 (Zapisnik o obdukciji leša Ivana Zelembera, 23. februar 1998. godine), str. 1-3.

⁹¹⁴ P766 (Zapisnik o obdukciji leša Zorana Anđala, 23. februar 1998. godine), str. 1-2; P771 (Zapisnik o obdukciji leša Vladimira Zemljaka, 23. februar 1998. godine), str. 1-3, 5; P767 (Zapisnik o obdukciji leša Željka Filipčića, 23. februar 1998. godine), str. 1, 3; P769 (Zapisnik o obdukciji leša Dražena Štimeca, 23. februar 1998. godine), str. 1-2.

⁹¹⁵ P512 (Tabelarni pregled dokumenata s dokazom o smrti, s komentarima Davora Strinovića), str. 10-11; P774 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Pavlom Beckom), prvi prevod, str. 1-2, 5, drugi prevod, str. 1.

⁹¹⁶ Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; Prvi zajednički zahtev za prihvatanje činjenica usaglašenih od strane tužilaštva i Stanišićeve odbrane, 16. februar 2010. godine, Dodatak A, deo F.

Forjan (Hrvat, pripadnik ZNG).⁹¹⁷ Prema formularu s podacima o traženoj osobi i sudskomedicinskoj dokumentaciji, Pavle Beck, civil hrvatske nacionalnosti, preminuo je 24. decembra 1991. godine u Daljskom Ataru, Erdut, nakon što su ga 12. oktobra 1991. godine u 06:30 časova, dok je išao na posao u Erdutu, uhapsila tri lica koja su ga ugurala u crveni mercedes.⁹¹⁸ Prema formularu s podacima o traženoj osobi, Ana Beck, majka Pavla Becka, posetila ga je u zatvoru u Dalju 16. oktobra 1991. godine.⁹¹⁹

416. **Svedok C-015**, Srbin iz Hrvatske,⁹²⁰ rekao je u svedočenju da su Goran Hadžić i Arkan došli u stanicu policije u Dalju i pustili dva zatvorenika, od kojih se jedan zvao Šutalo.⁹²¹ On je rekao da se, kada su Hadžić i Arkan otišli s tom dvojicom oslobođenih zatvorenika, Milorad Stričević vratio u stanicu policije u Dalju i ubio preostale zatvorenike, a njihova tela bacio u Dunav.⁹²² Veterinar koji se prezivao Popović bio je očevidac tog incidenta, rekao je svedoku C-015 za njega i o tome svedočio pred hrvatskim sudom u Osijeku.⁹²³ Pretresno veće smatra da se u dokazima iz druge ruke koje je predočio svedok C-015 ne pominju imena konkretnih žrtava i da se oni ne podudaraju s drugim predočenim dokazima, između ostalog, u vezi s okolnostima smrti i lokacijom posmrtnih ostataka preminulih. Pretresno veće smatra i da je svedok C-015 možda pobrkao incident od 21. septembra 1991. godine s događajima od 4. oktobra 1991. godine u stanici policije u Dalju, koji će biti opisani u sledećem poglavlju. Prema tome, Pretresno veće se neće osloniti na svedočenje svedoka C-015 u vezi s ovim konkretnim incidentom.

417. Pretresno veće će najpre razmotriti dokaze u vezi sa Zoranom Anđalom, Hasom Brajićem, Željkom Filipčićem, Ivanom Forjanom, Darkom Kušićem, Čedomirom Predojevićem, Draženom Štimcem, Ivanom Zelemberom, Pavom Zemljakom i Vladimirom Zemljakom. Sudskomedicinska dokumentacija pokazuje da su posmrtni ostaci osam od tih 10

⁹¹⁷ P755 (Formular s podacima o traženoj osobi za Hasu Brajića, 8. februar 1994. godine), str. 1-5; P756 (Formular s podacima o traženoj osobi za Zorana Anđala, 1. mart 1994. godine), str. 1-3, 13; P757 (Formular s podacima o traženoj osobi za Željka Filipčića, 9. februar 1994. godine), str. 1-4, 12-13; P758 (Formular s podacima o traženoj osobi za Ivana Forjana, 14. februar 1994. godine), str. 1-4.; P759 (Formular s podacima o traženoj osobi za Darka Kušića, 15. februar 1994. godine), str. 1-3, 12-13; P760 (Formular s podacima o traženoj osobi za Čedomira Predojevića, 22. februar 1994. godine), str. 1-4, 12-13; P761 (Formular s podacima o traženoj osobi za Dražena Štimca, 22. februar 1994. godine), str. 1-4; P762 (Formular s podacima o traženoj osobi za Ivana Zelembera, 25. februar 1994. godine), str. 1-4, 11; P763 (Formular s podacima o traženoj osobi za Pavu Zemljaka, 16. februar 1994. godine), str. 1-4, 11; P764 (Formular s podacima o traženoj osobi za Vladimira Zemljaka, 16. februar 1994. godine), str. 1-4, 11.

⁹¹⁸ P754 (Dokumentacija u vezi sa smrću, između ostalih, Pavla Becka i Stjepana Tešanca), str. 1-3, 11; P774 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Pavlom Beckom), drugi prevod, str. 2-3

⁹¹⁹ P754 (Dokumentacija u vezi sa smrću, između ostalih, Pavla Becka i Stjepana Tešanca), str. 3-4, 11.

⁹²⁰ P2 (Svedok C-015, izjava svedoka, 13. maj 1999. godine), str. 2; P3 (Svedok C-015, dopuna izjave svedoka, 24. januar 2001. godine), str. 1.

⁹²¹ Svedok C-015, T. 1601-1602; P10 (Izveštaj komandira Stanice milicije Dalj podnet ministru unutrašnjih poslova SAO SBZS, 23. septembar 1991. godine).

⁹²² Svedok C-015, T. 1601-1605.

⁹²³ P2 (Svedok C-015, izjava svedoka, 13. maj 1999. godine), str. 6; svedok C-015, T.1604-1606.

lica ekshumirani 23. februara 1998. godine u Čelijama i ukazuju na to da su oni umrli smrću koja nije nastupila prirodnim putem ili je bila nasilna, između ostalog, od strelnih rana ili rana prouzrokovanih eksplozivom. Godine 1994, rođaci su popunili formulare s podacima o traženoj osobi za još dvojicu muškaraca, Ivana Forjana i Hasu Brajića.

418. Na osnovu policijskog izveštaja P10, kao i svedočenja Luke Šutala, svedoka JF-015, i svedoka JF-032, utvrđeno je da je gorenavedenih 10 preminulih ili nestalih lica bilo zatočeno u stanici policije u Dalju 21. septembra 1991. godine ili približno tog datuma.⁹²⁴ Policijski izveštaj P10 i dokazi iz druge ruke koje su predložili svedok JF-015 i svedok JF-032, koji se zasnivaju na razgovoru s policajcem iz Dalja koji je tada bio na dužnosti, ukazuju na to da su u večernjim časovima 21. septembra 1991. godine Arkan i određeni broj pripadnika SDG došli u stanicu policije u Dalju, tukli i odveli gorenavedenih 10 zatočenika. To dodatno potkrepljuje svedočenje Luke Šutala, koji je u večernjim satima 21. septembra 1991. godine video Arkana i 30-40 pripadnika SDG ispred stanice policije u Dalju. Pretresno veće je razmotrilo i dokaze iz druge ruke koje je predložio Luka Šutalo, koji se temelje na njegovim razgovorima s jednim drugim puštenim zatočenikom i jednom Hrvaticom i ukazuju na to da je gorenavedenih 10 zatočenika ubijeno ubrzo nakon što je Šutalo pušten.

419. Na osnovu tih dokaza, Pretresno veće zaključuje da su 21. septembra 1991. godine ili približno tog datuma Arkan i drugi pripadnici SDG odveli gorenavedenih 10 zatočenika iz stanice policije u Dalju i ubili ih u Čelijama ili njihovoj okolini. Pretresno veće je uzelo u obzir svedočenje Borislava Bogunovića u vezi s nacionalnošću Čedomira Predojevića, ali je odlučilo da se umesto toga osloni na podatak naveden u formularu s podacima o traženoj osobi. Shodno tome, Pretresno veće utvrđuje da je Zoran Anđal bio Mađar, Haso Brajić Musliman, a da je ostalih osam žrtava bilo hrvatske nacionalnosti.⁹²⁵ Najmanje četvorica od tih ljudi imalo je civilnu odeću u vreme smrti. Nema dovoljno dokaza da bi se utvrdilo kakvu odeću su nosile druge preminule osobe. Pretresno veće će taj deo incidenta dalje razmotriti u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

420. Pretresno veće će sada razmotriti dokaze u vezi s Pavlom Beckom. Sudskomedicinski dokazi pokazuju da su ostaci Pavla Becka ekshumirani 18. marta 1999. godine u Dalju. Prema iskazu Luke Šutala, svedoka JF-015, svedoka JF-032 i prema policijskom izveštaju P10, Pavle Beck je 21. septembra 1991. godine ili približno tog datuma takođe bio zatočen u stanici

⁹²⁴ Pretresno veće je razmotrilo manje nepodudarnosti između imena žrtava koja su naveli Luka Šutalo, svedok JF-015 i svedok JF-32, kao i imena koja se navode u dokumentarnim dokazima, i uverilo se da se dokazi koji su mu predloženi odnose na iste osobe.

policije u Dalju i odveden je iz stanice policije u Dalju zajedno s još 10 zatočenika.⁹²⁶ Međutim, prema formularu s podacima o traženoj osobi, Pavle Beck je uhapšen 12. oktobra 1991. godine, a njegova majka ga je posetila u zatvoru u Dalju 16. oktobra 1991. godine. Osim toga, njegovi posmrtni ostaci ekshumirani su na drugom mestu, a ne onde gde su ekshumirani ostaci drugih osam zatočenika. Imajući u vidu gorenavedene dokaze, Pretresno veće ne može s dovoljnom sigurnošću da utvrdi kada je Pavle Beck ubijen, ko ga je ubio i pod kojim okolnostima. Shodno tome, Pretresno veće neće dalje razmatrati taj deo incidenta.

3.2.2 Ubistvo 26 civila hrvatske nacionalnosti u zgradi policije u Dalju 4. oktobra 1991. godine (Optužnica, par. 37)

421. Prema Optužnici, 4. oktobra 1991. godine, srpske snage (definisane u paragrafu 6 Optužnice), konkretno pripadnici TO SAO SBZS, MUP SAO SBZS i SDG predvođeni Željkom Ražnatovićem, iz vatrenog oružja su ubile 26 zatočenih hrvatskih civila u zatočeničkom objektu u zgradi policije u Dalju i njihova tela bacile u Dunav.⁹²⁷ Pretresnom veću su relevantni dokazi u vezi s ovim incidentom predloženi putem svedoka JF-015, svedoka JF-018, svedoka C-015 i Dušana Kneževića, kao i putem sudskomedicinskog i drugog dokumentarnog materijala.

422. Policajci stanice policije u Dalju Rajko Milanović, Savo Stanojević, Blagoje Stanojević, Đorđe Radivojčević, Predrag Blagojević i Srbošlav Mihaljević obavestili su komandira stanice policije u Dalju Željka Čizmića 5. oktobra 1991. godine da je prethodne noći, 4. oktobra 1991. godine, Milorad Stričević, načelnik bezbednosti pri Štabu odbrane Dalja, došao u stanicu policije u Dalju zajedno s Dragoljubom Trbićem, Đorđem Milovanovićem, Brankom Gojsovićem i još jednim nepoznatim starijim čovekom. Stričević je počeo da ispituje zatočenike koji su bili iz Baranje i Istočne Slavonije. U 21:15 časova stigli su Pavle Milovanović, komandant odbrane Dalja, i njegov zamenik Đuro Zmijanac i pridružili se Stričeviću u prostoriji u kojoj su vršena ispitivanja; nekoliko minuta kasnije, oni su otišli. Nešto pre 23:45 časova usledio je telefonski poziv za Stričevića, a posle toga još tri telefonska poziva iz štaba TO, s pitanjem da li je došla "veza". Otprilike u 23:45 časova, u vojnim vozilima su došli Arkan i još 20 njegovih ljudi. Arkanovci su repetirali oružje i zauzeli

⁹²⁵ Uzimajući u obzir optužbe navedene u Optužnici, Pretresno veće neće dalje razmatrati aspekt incidenta koji se odnosi na nehrvate.

⁹²⁶ Pretresno veće je razmotrilo manje nepodudarnosti između imena žrtve koja su naveli Luka Šutalo, svedok JF-015 i svedok JF-32, kao i imena koje se navodi u dokumentarnim dokazima, i uverilo se da se dokazi koji su mu predloženi odnose na istu osobu.

položaje oko zgrade policije. Arkan se predstavio kao komandir TO, on i petorica njegovih ljudi priključili su se Stričeviću u prostoriji, dok su Dragoljub Trbić, Đorđe Milovanović, Branko Gojsović i nepoznati muškarac izašli iz prostorije i stajali ispred zgrade. Zatočenike su na ispitivanje dovodili na sporedna vrata. Napolju se s vremena na vreme čuo zvuk kao da se nekim predmetom udara o tvrdu površinu, a zatim i reči: "Ajde ti gardista i mupovac." Oko 04:00 časa, Arkan i Stričević su izašli, a tri zatočenika su iz prostorije iznela dvanaest mrtvih tela i utovarila ih u kamion, nakon čega se kamion odveo. Arkan i njegovi ljudi vratili su se kasnije i pitali Srboslava Mihajlovića i Predraga Blagojevića da li se prostorija čisti. Kada su dobili potvrđan odgovor, Arkan, Stričević, Dragoljub Trbić, Đorđe Milovanović, Branko Gojsović i nepoznati čovek su otišli.⁹²⁸

423. Dana 5. oktobra 1991. godine, Čizmić, Ristić i Stričević su potpisali dokument (P315) koji potvrđuje da je Stričević preuzeo 26 zatočenika iz zatočeničkog objekta stanice policije u Dalju.⁹²⁹ Od tih zatočenika, 13 se nalazi i na posebnom, delimično nečitljivom spisku (dokazni predmet P11) s imenima 15 zatočenika nestalim iz te zatočeničke jedinice: Zvonko Mlinarević, Ivan Tomičić/Tomići, Josip Mikić, Rudolf Jukić, Vinko Oroz, Pero Rašić, Janoš Šinoš, Stanislav Strmač, Ivica Krkalo, Tibor Šilash, Danijel Tomičić, Martin Banković i Mile Grbošić.⁹³⁰ U dokaznom predmetu P315 navode se imena još 13 zatočenika: Ranko Soldo, Elvis Hadić, Franjo Mesarić, jedno lice s prezimenom Bača, Karlo Raj, Mihajlo Šimun, Marinko Šomođvarac, Mihalj Tolaš, Pavo Šarac, Đorđe Radoljević, Andrija Maksimović, Pero Milić i lice s prezimenom Lukač.⁹³¹ Dva zatočenika koja su navedena u dokaznom predmetu P11, ali koja nisu navedena u dokaznom predmetu P315, zvala su se Zlatko i Josip.⁹³²

424. Pretresno veće je uzelo u obzir i dokaze čiji je prikaz dat u poverljivom Dodatku Presude.

425. **Svedok JF-018**, Srbin iz Osijeka,⁹³³ rekao je u svedočenju da je jednog dana početkom oktobra 1991. godine, kada se javio na dužnost u policiji u Dalju, video da je u

⁹²⁷ Optužnica, par. 37.

⁹²⁸ P11 (Željko Čizmić, komandir Stanice milicije Dalj, i Bogoljub Ristić, službena beleška, 5. oktobar 1991. godine), str. 1-2.

⁹²⁹ P315 (Potvrda u vezi s incidentom u Stanici milicije Dalj, s potpisom Željka Čizmića, Bogoljuba Ristića i Milorada Stričevića, 5. oktobar 1991. godine).

⁹³⁰ P11 (Željko Čizmić, komandir Stanice milicije Dalj, i Bogoljub Ristić, službena beleška, 5. oktobar 1991. godine), str. 2. Pretresno veće primećuje razlike u pisanju između čitljivih delova imena navedenih u dokaznom predmetu P11 i imena navedenih u dokaznom predmetu P315, te smatra da se ta imena ipak odnose na istih 14 zatočenika.

⁹³¹ P315 (Potvrda u vezi s incidentom u Stanici milicije Dalj, s potpisom Željka Čizmića, Bogoljuba Ristića i Milorada Stričevića, 5. oktobar 1991. godine).

⁹³² P11 (Željko Čizmić, komandir Stanice milicije Dalj, i Bogoljub Ristić, službena beleška, 5. oktobar 1991. godine), str. 2.

⁹³³ P340 (Svedok JF-018, izjava svedoka, 21. januar 2001. godine), str. 1-2.

jednoj prostoriji u zgradi policije u Dalju bila zatočena grupa od 30 muškaraca. Svedok je saznao da su ti ljudi dovedeni iz Baranje, gde su uhapšeni. Tokom dana su zatvorenike čuvali pripadnici TO Dalja, a dežurni oficir je imena zatočenika uneo u evidencionu knjigu. Nekoliko dana kasnije, svedok JF-018 došao je u zgradu policije u Dalju u večernju smenu, a dežurni oficir bio je Rajko Milovanović zvan Rajkila. Otprilike u 22:15 časova, stigla je grupa naoružanih ljudi u maskirnim uniformama u dva ili više vojna kamiona. Oni su zauzeli položaje oko zgrade policije u Dalju i ljudima koji su bili na dužnosti naredili da idu. Svedok je shvatio da su to bili pripadnici Dobrovoljačke garde Željka Ražnatovića (zvanog Arkan). Oni su nosili vojne maskirne uniforme s oznakama na ramenima. Svedok je na početku rekao da nije video nikakve pojedinosti pošto je bio mrak, ali je kasnije u svedočenju naveo da su ti ljudi imali oznake, konkretno oznaku tigra s napisom "Srpska garda". Svedok je video arkanovce, ali ne i samog Arkana. Bili su veoma kratko ošišani i imali su automatske jurišne puške i najraznovrsnije najsavremenije naoružanje.⁹³⁴ Arkanovci su se zaustavili ispred ulaza u zgradu policije u Dalju i hteli su da uđu. Takođe su tražili da im se predaju zatočenici. Međutim, ljudi koji su bili na dužnosti nisu hteli da puste arkanovce unutra niti da im predaju zatočenike pošto oni nisu imali nikakve papire ni dozvole. Štab komande TO Dalj, koji je bio podređen TO-u Baranje, bio je zadužen za izdavanje takvih papira ili dozvola. Arkanovci su onda otišli.⁹³⁵ Dežurni oficir je naložio svedoku i drugim pripadnicima policije da idu u patrolu, rekavši da će on ostati. Svedok je bio u patroli po Dalju sve do ranih jutarnjih časova. Svedokova patrola sreća je jednu drugu patrolu, pa su se zajedno vratili u zgradu policije u Dalju. Po povratku, od dežurnog oficira su saznali da su arkanovci ubili nekoliko zatočenika i da su njihova tela bacili u Dunav, na mestu koje se zove Jama. Svedok je video jednog zatočenika kako čisti tlo ispred zgrade policije u Dalju jer je tamo bilo krvi i rekao je da je taj čovek "verovatno" bio u toj istoj grupi zatočenika. U zgradi policije u Dalju vladala je velika gužva jer su civili iz Dalja dolazili da prijave da Dunavom plutaju tela. On i drugi pripadnici policije potpisali su peticiju kojom su osudili ovaj incident i tražili da se Arkan pozove da objasni šta se desilo. Svedok je rekao da su pripadnici policije, ljudi iz Dalja, i pripadnici TO-a Dalj bili zgroženi i uplašeni.⁹³⁶ U to vreme, većina ljudi u Dalju bili su Srbi, ali je bilo i nešto Hrvata.⁹³⁷

426. Kasnije tog dana, kada se svedok JF-018 vratio iz patrole, na pijačnom trgu se okupilo na desetine civila, pripadnika neregularnih formacija i pripadnika jedinica TO. Došao je

⁹³⁴ P340 (Svedok JF-018, izjava svedoka, 21. januar 2001. godine), str. 3; svedok JF-018, T. 4160, 4165, 4170-4172.

⁹³⁵ Svedok JF-018, T. 4165-4166, 4172-4173.

⁹³⁶ P340 (Svedok JF-018, izjava svedoka, 21. januar 2001. godine), str. 3-4; svedok JF-018, T. 4166-4168.

Arkan i održao govor. Prema rečima svedoka, Arkana su tamo pozvali jedan pripadnik komande štaba TO-a i komandiri policije. Kako je svedok stajao na glavnom putu, nije čuo šta je Arkan tačno rekao okupljenima. Međutim, svedok je od ostalih prisutnih čuo da je Arkan priznao da je ubio zatočenike. Nekoliko dana posle tog incidenta, sredinom oktobra 1991. godine, svedok i još jedan broj policajaca dali su otkaz u policiji u Dalju. Koliko je svedoku JF-018 bilo poznato, istraga o ovom incidentu nije sprovedena od 1991. do 1997. godine, tokom perioda kada su srpske vlasti upravljale ovim područjem, i sa svedokom nikada nije obavljen službeni razgovor u vezi s tim incidentom. Svedok smatra da je TO bio pod komandom JNA.⁹³⁸

427. **Dušan Knežević**⁹³⁹ i **svedok C-015**⁹⁴⁰ iznose dokaze iz druge ruke od Željka Čizmića i Bogoljuba Ristića zvanog Boško, koji se načelno podudaraju s gorerazmotrenim svedočenjem o okolnostima pod kojima su od 4. oktobra 1991. godine uveče do ranih jutarnjih časova sledećeg jutra u stanici policije u Dalju ubijeni hrvatski zatočenici, kao i o izvršiocima tog ubijanja.

428. Prema sudskomedicinskoj dokumentaciji, u Novom Sadu ili Iloku ekshumirani su posmrtni ostaci sledeće 21 osobe: Elvis Hađić (uzrok smrti: strelna rana glave), Ernest Bača (šrapneli u kuku i kičmi), Mile Grbešić (civilna odeća, uzrok smrti: strelna rana glave), Danijel Tomičić (uzrok smrti: strelna rana glave), Josip Balog (civilna odeća, uzrok smrti: strelna rana grudi), Stanislav Štrmečki (uzrok smrti: strelna rana glave, ulazni otvor otpozadi, izlazni otvor napred), Rudolf Jukić (1964, pronađen 12. novembra 1991. godine u Dunavu, uzrok smrti najverovatnije strelna rana glave ili rana prouzrokovana eksplozivom), Zvonko Mlinarević (uzrok smrti verovatno strelna rana glave), Petar Milić (uzrok smrti: strelna rana otpozadi na lobanji), Ileš Lukač (uzrok smrti: davljenje), Franjo Mesarić (uzrok smrti: strelna rana na zadnjoj strani glave), Mihalj Toljaš (uzrok smrti: strelna rana glave), Ivica Krkalo (uzrok smrti: strelna rana glave), Josip Mikec (Hrvat, rođen 24. februara 1954, umro 3. oktobra 1991. u Šaregradu, uzrok smrti: verovatno strelne rane), Pavao Šarac (Hrvat, rođen

⁹³⁷ Svedok JF-018, T. 4168.

⁹³⁸ P340 (Svedok JF-018, izjava svedoka, 21. januar 2001. godine), str. 3-4; svedok JF-018, T. 4167-4169, 4175-4176.

⁹³⁹ D371 (Dušan Knežević, izjava svedoka, 17. avgust 2011. godine), str. 1, par. 1, 28, 32, 45; Dušan Knežević, T. 13378, 13402-13404, 13490, 13494-13502, 13504, 13537; D372 (Tabela s dokaznim predmetima i potencijalnim dokaznim predmetima koju je označio Dušan Knežević), str. 1. D371 (Dušan Knežević, izjava svedoka, 17. avgust 2011. godine), par. 28, 32, 67; D377 (Informacija u vezi sa situacijom u pakračkoj dolini, sa zahtevom da se obezbedi municija za lokalno stanovništvo, koju je Dušan Knežević dostavio pomoćniku načelnika SJB Bucalu, 23. april 1991. godine), str. 1; D383 (Stanica milicije Ilok, zapisnik o prijemu krivične prijave, 27. januar 1992. godine); D384 (Stanica milicije Ilok, zapisnik o prijemu krivične prijave, 18. april 1992. godine); D385 (Stanica milicije Ilok, zapisnik o prijemu krivične prijave, s potpisom Dušana Kneževića, 30. mart 1992. i 18. april 1992. godine).

⁹⁴⁰ P2 (Svedok C-015, izjava svedoka, 13. maj 1999. godine), str. 2, 5, 6; P3 (Svedok C-015, dopuna izjave svedoka, 24. januar 2001. godine), str. 1; svedok C-015, T. 1604, 1608-1611, 1645, 1667; P11 (Izveštaj o događajima u Stanici milicije Dalj 4. i 5. oktobra 1991, 5. oktobar 1991. godine), str. 1-2.

13. septembra 1936, umro u oktobru 1991. u Iloku, uzrok smrti: verovatno strelne rane), Marin Šomođvarac (uzrok smrti: strelna rana glave), Janoš Šileš (uzrok smrti: strelna rana glave), Zlatko Rastija (uzrok smrti: strelna rana glave), Petar Rašić (pronađen 15. oktobra 1991. godine u Dunavu kod Bogojeva, uzrok smrti: strelna rana slepoočnice), Ranko Soldo (uzrok smrti: strelna rana glave) i Vinko Oroz (uzrok smrti: strelna rana glave).⁹⁴¹ Strane u postupku su postigle saglasnost o identitetu ovih ljudi, kao i identitetu Martina Bankovića, Andrije Maksimovića, Đorđa Radaljevića, Karla Raića, Tibora Šileša, Mihajla Šimuna i Ivana Tomičića.⁹⁴²

429. Sudskomedicinska dokumentacija pruža dalje informacije o sledećim žrtvama: Đorđe Radaljević (Hrvat, civil); Tibor Šileš (Mađar, pripadnik ZNG); Mihajlo Šimon (Hrvat, civil); Elvis Hadžić (Hrvat, civil); Ernest Bača (mađarske narodnosti, civil); Mile Grbešić (Hrvat, pripadnik aktivnog sastava MUP Osijek); Danijel Tomičić (Hrvat, civil); Josip Balog (mađarske narodnosti, civil); Stanislav Štrmečki (Hrvat, pripadnik ZNG); Rudolf Jukić (Hrvat, civil); Zvonko Mlinarević (Hrvat, pripadnik rezervnog sastava HV); Petar Milić; Ilea Lukač (Rom); Franjo Mesarić (Hrvat, civil); Mihalj Toljaš (mađarske narodnosti, civil); Ivica Krkalo (Hrvat); Josip Mikec (civil); Pavo Šarac (pripadnik HDZ.); Marin Šomođvarac (Hrvat, civil); Janoš Šileš (mađarske narodnosti); Zlatko Rastija (Hrvat); Petar Rašić (Hrvat, pripadnik civilne zaštite); Ranko Soldo (Hrvat, pripadnik rezervnog sastava MUP); i Vinko Oroz (Hrvat, pripadnik ZNG).⁹⁴³

⁹⁴¹ P512 (Tabelarni pregled dokumenata s dokazom o smrti, s komentarima Davora Strinovića), str. 13; P796 (Dokumenti o utvrđivanju identiteta leša u vezi s Josipom Mikcem, 28. februar 2000. godine), str. 1-3; P775 (Četiri fotografije, od kojih su dve naslovljene "Baranja 2-3: paragraf 51 Oroz VINKO", a dve "Baranja 2-3: paragraf 51 Marin ŠOMOĐVARAC"). P797 (Dokumenti o utvrđivanju identiteta leša u vezi s Pavlom Šarcem, 28. februar 2000. godine), str. 1-3; P798 (Zapisnik o obdukciji leša Vinka Oroza, 20. novembar 1998. godine), str. 1-2; P800 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ernestom Bačom), str. 2, 4, 6, 13; P801 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Josipom Balogom), prvi prevod, str. 1-2, drugi prevod, str. 6; P802 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Miletom Grbešićem), prvi prevod, str. 1-2, drugi prevod, str. 3, 5; P803 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Elvisom Hadžićem), str. 1-2, 4, 11; P804 (Zapisnik o obdukciji leša Rudolfa Jukića, 18. septembar 2003. godine), str. 1-3; P805 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ivicom Krkalom), str. 1-2, 6, 9; P806 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ileašom Lukačem), str. 1-2, 9; P807 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Franjom Mesarićem), str. 1-2, 4, 10; P808 (Zapisnik o obdukciji leša Petra Milića, 15. januar 2003. godine), str. 1-2, 4; P809 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Zvonkom Mlinarevićem), str. 1-3, 9, 12; P810 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Petrom Rašićem), str. 1, 3, 5, 12, 14; P811 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Zlatkom Rastijom), str. 1-2, 5-6; P812 (Zapisnik o obdukciji leša Ranka Solde, 15. januar 2003. godine), str. 1-2, 4; P813 (Zapisnik o obdukciji leša Stanislava Štrmečkog, 3. novembar 1999. godine), prvi dokument, str. 1, drugi dokument, str. 7; P814 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Janošem Šilešom), str. 1-2, 5, 12; P815 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marinom Šomođvarcem), str. 1-3, 10; P816 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Mihaljom Toljašem), str. 1-3, 7, 9; P817 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Danijelom Tomičićem), prvi prevod, str. 28, 30, drugi prevod, str. 4.

⁹⁴² Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; Prvi zajednički zahtev za prihvatanje činjenica usaglašanih od strane tužilaštva i Stanišićeve odbrane, 16. februar 2010. godine, Dodatak A, deo G.

⁹⁴³ P776 (Formular s podacima o traženoj osobi za Josipa Baloga, 16. februar 1994. godine), str. 1-3, 13; P777 (Formular s podacima o traženoj osobi za Peru Rašića, 15. februar 1994. godine), str. 1-3, 11; P778 (Formular s podacima o traženoj osobi za Zlatka Rastiju, 21. februar 1994. godine), str. 1-3, 11; P779 (Formular s podacima o traženoj osobi za Pavu Šarca, 16. februar 1994. godine), str. 1-4, 13; P780 (Formular s podacima o traženoj osobi za Mihajla Šimona, 21. februar 1994. godine); P781 (Formular s podacima o traženoj osobi za Marina Šomođvarca, 15. februar 1994. godine), str. 1-4, 13; P782

430. Pretresno veće primećuje da se, iako su mu predloženi sudskomedicinski dokazi i formulari s podacima o traženoj osobi za Josipa Baloga i Zlatka Rastija, njihova imena ne nalaze u dokaznom predmetu P315, pa stoga ne može da zaključi da su oni bili među gorenavedenim zatočenicima. Ta dva lica stoga neće biti uzeta u obzir u kontekstu ovog incidenta.⁹⁴⁴ Pretresno veće takođe smatra da Zlatko Rastija, iako se možda radi o Zlatku koji je s nečitljivim prezimenom naveden u dokaznom predmetu P11, nije među 26 zatočenika navedenih u dokaznom predmetu P315 koje je identifikovao svedok JF-015. Pretresno veće stoga ne može da zaključi ni da je on bio među zatočenicima ubijenim u ovom incidentu.

431. Pretresno veće će se najpre pozabaviti mogućim nepodudarnostima u dokazima koji su mu predloženi. Iako se u dokaznom predmetu P11 ukazuje na to da je Milorad Stričević stigao u stanicu policije u Dalju 4. oktobra 1991. godine pre 21:15 časova, a otišao odatle zajedno sa Željkom Ražnatovićem zvanim Arkan sledećeg jutra u 04:00 časa, svedok JF-018 ne navodi da je Milorad Stričević tamo bio prisutan. Pretresno veće smatra da se svedok JF-018 javio na dužnost u stanicu policije u Dalju 4. oktobra 1991. godine u večernjim satima, ali da je u jednom trenutku te iste večeri poslat u patrolu i da se u stanicu policije u Dalju vratio tek sledećeg dana u ranim jutarnjim časovima. Pretresno veće stoga smatra da iskaz svedoka JF-018 nije obavezno u suprotnosti s dokaznim predmetom P11, pošto je moguće da je Milorad Stričević došao dok je svedok JF-018 bio u patroli ili da je na pojedinosti u iskazu svedoka uticao protok vremena (od tih događaja do pripreme njegove izjave prošlo je devet godina, a

(Formular s podacima o traženoj osobi za Ranka Soldu, 1. mart 1994. godine), str. 1-4, 14; P783 (Formular s podacima o traženoj osobi za Stanislava Štrmečkog, 15. februar 1994. godine), str. 1-3, 12-13; P784 (Formular s podacima o traženoj osobi za Mihalja Tolaša, 23. februar 1994. godine), str. 1-3, 12-13; P785 (Formular s podacima o traženoj osobi za Danijela Tomičića, 26. februar 1994. godine), str. 1, 3-4, 14; P786 (Formular s podacima o traženoj osobi za Josipa Mikca, 22. februar 1994. godine), str. 1-4, 12-13; P787 (Formular s podacima o traženoj osobi za Vinka Oroza, 14. februar 1994. godine), str. 1-4, 12-13; P788 (Formular s podacima o traženoj osobi za Ernesta Baču, 6. mart 1994. godine), str. 1-3, 12; P789 (Formular s podacima o traženoj osobi za Mileta Grbešića, 15. februar 1994. godine), str. 1-4, 14; P790 (Formular s podacima o traženoj osobi za Elvisa Hadžića, 18. februar 1994. godine), str. 1-4, 11; P791 (Formular s podacima o traženoj osobi za Rudolfa Jukića, 22. februar 1994. godine), str. 1-4, 11; P792 (Formular s podacima o traženoj osobi za Franju Mesarića, 26. januar 1996. godine), str. 1-4, 13-14; P793 (Formular s podacima o traženoj osobi za Zvonka Mlinarevića, 14. februar 1994. godine), str. 1-3, 13; P794 (Formular s podacima o traženoj osobi za Đorđa Radaljevića, 23. februar 1994. godine); P795 (Formular s podacima o traženoj osobi za Tibora Šileša, 17. februar 1994. godine); P800 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ernestom Bačom), str. 7-8; P801 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Josipom Balogom), drugi prevod, str. 1, 3; P802 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Miletom Grbešićem), treći prevod, str. 1, 3; P803 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Elvisom Hadžićem), str. 5-6; P805 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ivicom Krkalom), str. 3, 5; P806 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Ilišom Lukačem), str. 3-4; P807 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Franjom Mesarićem), str. 5-6; P808 (Zapisnik o obdukciji leša Petra Milića, 15. januar 2003. godine), str. 1; P809 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Zvonkom Mlinarevićem), str. 5-7; P810 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Petrom Rašićem), str. 6-7; P811 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Zlatkom Rastijom), str. 7, 9; P812 (Zapisnik o obdukciji leša Ranka Solde, 15. januar 2003. godine), str. 1; P814 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Janošem Šilešom), str. 6-7; P815 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marinom Šomodvarcem), str. 4, 6; P816 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Mihaljom Toljašem), str. 5-6; P817 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Danijelom Tomičićem), drugi prevod, str. 6-7.

⁹⁴⁴ P776 (Formular s podacima o traženoj osobi za Josipa Baloga, 16. februar 1994. godine), str. 1-3, 13; P778 (Formular s podacima o traženoj osobi za Zlatka Rastiju, 21. februar 1994. godine), str. 1-3, 11; P801 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Josipom Balogom), drugi prevod, str. 1, 3; i P811 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Zlatkom Rastijom), str. 7, 9.

od tih događaja do njegovog pojavljivanja kao svedoka u ovom predmetu prošlo je gotovo 19 godina). Pretresno veće primećuje da je dokazni predmet P11, iako po prirodi dokaz iz druge ruke, kompilacija iskaza nekoliko policajaca koji su bili prisutni u stanici policije u Dalju u razna vremena tokom večeri 4. oktobra 1991. godine i u ranim jutarnjim časovima sledećeg dana, pri čemu je jedan od njih bio prisutan sve vreme trajanja incidenta. Osim toga, dokazni predmet P11 sačinjen je 5. oktobra 1991. godine, pa stoga predstavlja prikaz dotičnih događaja nastao u vreme kad su se oni odigrali.

432. Na osnovu svedočenja svedoka JF-018, koji je svedočio, između ostalog, o govoru koji je Željko Ražnatović zvani Arkan održao 5. oktobra 1991. godine, kao i na osnovu svedočenja svedoka JF-015, svedoka C-015 i Dušana Kneževića, dokaznih predmeta P11 i P315, sudskomedicinskih dokaza u vezi s 19 osoba, formulara s podacima o traženoj osobi za još tri osobe (i to Đorđa Radaljevića, Tibora Šileša i Mihajla Šimona), Pretresno veće zaključuje da su 4. ili 5. oktobra 1991. godine Željko Ražnatović zvani Arkan i jedan broj pripadnika SDG, zajedno s Miloradom Stričevićem, iz vatrenog oružja ili na drugi način ubili 22 zatočenika u zgradi policije u Dalju ili u njenoj blizini i kod ušća potoka Jama u Dunav, u koji su bačena tela sledećih žrtava: Zvonko Mlinarević, Ranko Soldo, Elvis Hađić, Franjo Mesarić, Ernest Bača, Mihajlo Šimun/Šimon, Josip Mikić/Mikec, Marin/Marinko Šomođvarac, Rudolf Jukić, Mihalj Tolaš/Toljaš, Pavao/Pavo Šarac, Đorđe Radaljević, Vinko Oroz, Petar/Pero Rašić, Janoš Šinaš/Šileš, Stanislav Strmeča/Štrmečki, Ivica Krkalo, Tibor Šileš, Danijel Tomičić, Petar/Pero Milić, Ileaš Lukač i Mile Grbešić. Na osnovu formulara kojima je prijavljena činjenica smrti i formulara s podacima o traženoj osobi, Pretresno veće zaključuje da su, od te 22 žrtve, 17 bili Hrvati, dok su Mihalj Tolaš, Tibor Šileš i Janoš Šinaš bili mađarske narodnosti, a Ileaš Lukač romske.⁹⁴⁵ Nema dovoljno dokaza da bi se utvrdila nacionalnost Petra Milića. Pretresno veće će ubijanje 17 hrvatskih zatočenika u zgradi policije u Dalju, koje su, od večeri 4. oktobra 1991. godine do jutarnjih časova sledećeg dana izvršili Željko Ražnatović zvani Arkan i jedan broj njegovih ljudi, zajedno s Miloradom Stričevićem, dalje razmatrati u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

433. Dokazi ukazuju na to da su Ivan Tomičić/Tomići, Karlo Raj/Raić, Andrija Maksimović i Martin Banković 4. oktobra 1991. godine takođe odvedeni iz stanice policije u Dalju, zajedno s gorenavedene 22 žrtve. Međutim, u odsustvu sudskomedicinskih dokaza i

⁹⁴⁵ Pretresno veće primećuje da se u formularu kojim je prijavljena činjenica smrti, u polju 'narodnost', navodi i Hrvat i Mađar. Pošto je uzelo u obzir ime žrtve, narodnost sina žrtve, kao i činjenicu da je možda došlo do zbrke između polja predviđenog za narodnost i polja predviđenog za državljanstvo na ovim formularima (v., na primer, P816), Pretresno veće zaključuje da je Janoš Šileš bio Mađar.

formulara kojima je prijavljena činjenica smrti, Pretresno veće ne može s dovoljnom sigurnošću da utvrdi da li su ti ljudi ubijeni. U tim okolnostima, Pretresno veće neće dalje razmatrati taj deo incidenta.

*3.2.3 Ubistvo civila hrvatske nacionalnosti i mađarske narodnosti u Centru za obuku u Erdutu
9. novembra 1991. godine i posle tog datuma (Optužnica, par. 38)*

434. Prema Optužnici, dana 9. novembra 1991. godine srpske snage (definisane u paragrafu 6 Optužnice), konkretno pripadnici TO SAO SBZS, MUP SAO SBZS i SDG pod vođstvom Željka Ražnatovića, uhapsile su najmanje devet civila mađarske narodnosti i Hrvata u Erdutu, Dalj Planini i Erdut Planini. Te snage su odvele dotične civile u Centar za obuku TO u Erdutu, gde su ih sledećeg dana ubile iz vatrenog oružja. Tela osam žrtava pokopana su u selu Čelije, a telo jedne žrtve u Daljskom Ataru. Nekoliko dana posle 9. novembra 1991. godine, pripadnici SNB SAO SBZS, u saradnji s nekoliko pripadnika SDG, uhapsili su i pogubili tri civila i njihova tela bacili u jedan bunar u Borovu. Dve žrtve su bile članovi porodica Mađara iz prve grupe žrtava koji su se raspitivali o sudbini svojih rođaka. Dana 3. juna 1992. godine, pripadnici SNB SAO SBZS, u saradnji s pripadnicima SDG, uhapsili su Mariju Senaši, rođaku Mađara iz prve grupe žrtava koja se i dalje raspitivala o sudbini svojih rođaka. Marija Senaši je zatim ubijena, a njeno telo bačeno u jedan bunar u Dalj Planini.⁹⁴⁶ Pretresnom veću su relevantni dokazi u vezi s ovim incidentima predloženi prvenstveno putem svedočenja svedokinje JF-017, svedoka JF-035 i sudskomedicinske dokumentacije.

435. **Svedokinja JF-017**, Mađarica katoličke veroispovesti iz sela Erdut Planina u kojem je živelo većinsko mađarsko stanovništvo,⁹⁴⁷ rekla je u svedočenju da je 9. novembra 1991. godine, između 10:00 i 11:00 časova, videla kako se 10-12 vojnika dovezlo u dva džipa i jednom zelenom automobilu. Ti ljudi su opkolili kuću Nikole Kalozija, oca.⁹⁴⁸ Svedokinja je među vojnicima prepoznala lokalne Srbe iz Dalja, koji su nosili uniforme JNA ili vojne policije, osim jednog čoveka koji je nosio civilnu odeću, dvojicu u zelenim maskirnim uniformama policije Krajine i arkanovce, koji su bili najagresivniji.⁹⁴⁹ Svedokinja je među njima prepoznala nekoliko lokalnih Srba, uključujući Božu Bolića, komandira policije SAO

⁹⁴⁶ Optužnica, par. 38.

⁹⁴⁷ P292 (Svedokinja JF-017, izjave svedoka), str. 3, par. 1-3 (izjava svedoka, 25. novembar 1998. godine); svedokinja JF-017, T. 3841-3842.

⁹⁴⁸ P292 (Svedokinja JF-017, izjave svedoka), par. 15 (izjava svedoka, 25. novembar 1998. godine); svedokinja JF-017, T. 3850-3851.

⁹⁴⁹ P292 (Svedokinja JF-017, izjave svedoka), str. 1-2 (dopuna izjave, 20. jun 2003. godine), par. 15 (izjava svedoka, 25. novembar 1998. godine); svedokinja JF-017, T. 3850-3851, 3875-3876.

Krajine.⁹⁵⁰ Prema rečima svedokinje, Božo Bolić je komandovao jedinicom koja je izvršila hapšenja.⁹⁵¹ Svedokinja je u toj grupi takođe prepoznala Danila Raškovića, Srbina iz Osijeka koji je nosio maskirnu uniformu. Ti ljudi su pretresli kuću Nikole Kalozija, oca, i uhapsili ga, zajedno s Antunom Kalozijem i Ivicom Mihaljevim, susedom Hrvatom koji je tuda prolazio. Svedokinja je videla kako Nikola Kalozi odlazi iz svoje kuće, a zatim se vraća u nju u pratnji jednog vojnika i jednog Srbina koji se prezivao Trbić. Nikola Kalozi je svedokinji rekao da mora da ide u Erdut s policijom. Ubrzo posle toga, Marija Senaši je rekla svedokinji da su Stjepan Senaši i Josip Senaši nešto ranije tog dana uhapšeni na isti način.⁹⁵² Tog istog dana uhapšene su i svedokinjine komšije mađarske narodnosti: Franjo Pap, otac, njegov mlađi sin Mihajlo Pap, Josip Bence i jedan čovek iz sela Erdut. Kada je supruga Josipa Bencea rekla policajcima da su njenom suprugu potrebni lekovi i adekvatna odeća, odgovorili su joj da mu lekovi neće biti još dugo potrebni.⁹⁵³ Kasnije tog dana, trojica arkanovaca u maskirnim uniformama, koji su govorili sa srpskim naglaskom, opljačkali su svedokinjinu kuću i odneli sav njen novac, a prema njoj su, kako je svedokinja navela, loše postupali.⁹⁵⁴ Svedokinja je kasnije morala da pođe s vojnicima do kuće Palka Bereša, gde je Palko uhapšen i posle toga više nikada nije viđen. Dana 15. novembra 1991. godine, svedokinja je otišla u stanicu policije, gde joj je Božo Bolić rekao da on nema nikakve veze s tim ljudima, pošto su oni sada u Arkanovim rukama.⁹⁵⁵ Prema rečima svedokinje, ljudima u Erdutu nudili su mogućnost da u zamenu za novac obidu svoje članove porodice. Jedna porodica – Julijana Pap, njen sin i snaha – prihvatili su tu ponudu, pa su ih odveli da vide Franju Papa, oca, i Mihajla Papa, ali se ta porodica više nikada nije vratila.⁹⁵⁶

436. Svedokinja JF-017 je posvedočila da je u periodu od 9. novembra 1991. do 3. juna 1992. godine kuća Marije Senaši pljačkana pet ili šest puta i da su njenu kuću u dva navrata pretresli, a nju žestoko pretukli vojnici, od kojih su neki bili arkanovci, a neki nosili maskirne uniforme. U večernjim satima 3. juna 1992. godine, Marija Senaši je nestala dok se vozila

⁹⁵⁰ P292 (Svedokinja JF-017, izjave svedoka), par. 15 (izjava svedoka, 25. novembar 1998. godine); svedokinja JF-017, T. 3875.

⁹⁵¹ Svedokinja JF-017, T. 3881; P293 (Dokumenti u vezi sa Stjepanom Senašijem zvanim Sobonja, uključujući hrvatski formular s podacima o traženoj osobi, 10. februar 1994. godine), str. 4.

⁹⁵² P292 (Svedokinja JF-017, izjave svedoka), par. 3, 15 (izjava svedoka, 25. novembar 1998. godine); svedokinja JF-017, T. 3850-3853, 3864-3865, 3875-3877.

⁹⁵³ Svedokinja JF-017, T. 3852-3853, 3865.

⁹⁵⁴ P292 (Svedokinja JF-017, izjave svedoka), par. 15-16 (izjava svedoka, 25. novembar 1998. godine). V. takođe svedokinja JF-017, T. 3850.

⁹⁵⁵ P292 (Svedokinja JF-017, izjave svedoka), par. 15-16 (izjava svedoka, 25. novembar 1998. godine); svedokinja JF-017, T. 3853-3854.

⁹⁵⁶ Svedokinja JF-017, T. 3854; v. takođe T. 3865.

biciklom svojoj kući u Dalj Planini.⁹⁵⁷ Posle njenog nestanka, svedokinja je sa svoja dva maloletna sina otišla iz Erduta i preselila se u Osijek.⁹⁵⁸ Tela Josipa Senašija, Stjepana Senašija i Nikole Kalozija ekshumirana su 13. aprila 2000. godine, a telo Marije Senaši ekshumirano je 18. juna 2001. godine. Prema rečima svedokinje, Josip Senaši i Nikola Kalozij su ubijeni mecima iz vatrenog oružja, dok uzrok smrti Stjepana Senašija i Marije Senaši nije mogao biti utvrđen. Telo Ivice Mihajleva pronađeno je u masovnoj grobnici u Čelijama.⁹⁵⁹

437. **Svedok JF-035**, Srbin iz Bosne i Hercegovine,⁹⁶⁰ u svedočenju je rekao da je Mihajlo (Mile) Ulemek otišao u kancelariju Steve Bogića zvanog Jajo i rekao Bogiću, Davidu Češiću zvanom Češo, Milenku Dafiniću zvanom Dafo i Siniši Gajiću zvanom Gaja da idu u Centar za obuku u Erdutu, gde se nalazio jedan broj "ustaša" koji su uhapšeni, kako bi bili prisutni tokom ispitivanja. Svedok JF-035 je otišao u jednu malu prostoriju koja se nalazila na prvom spratu Centra za obuku u Erdutu, koju je Milorad Stričević zvan Puki koristio za ispitivanje zatvorenika. Kada je svedok ušao, video je Stričevića, koji je ispitivao jednog zatvorenika, kao i osobu po imenu Nebojša zvan Šuco, koji je bio u trenerci i držao palicu za bejzbol. U toj prostoriji je bio i Arkan, zajedno sa Stojanom Novakovićem zvanim Cope. Dvojica arkanovaca su dovozila nove zatvorenike na ispitivanje. Zatvorenicima su naređivali da kleknu i da ruke, koje nisu bile vezane, stave na leđa. Stričević bi ih najpre pitao kako se zovu i upisao bi njihova imena; zatim bi im postavljao razna pitanja, a kad god bi zatvorenik odgovorio: "Ne znam", Nebojša bi ga udario palicom za bejzbol. Svedok je video da su Stričević i Nebojša to uradili dvojici ili trojici zatvorenika. U jednom trenutku, Stričević je rekao da će zatvorenicima dati "poseban tretman" i izvadio štap napravljen od jasenovog drveta. U prostoriju su uveli nekog čoveka, svedok JF-035 misli da je to bio vlasnik kafane "Šaran" u Erdut Planini. Taj čovek je imao 40-50 godina i govorio je lokalnim mađarskim naglaskom. Ispitivali su ga, a kada je rekao da ne zna odgovor, Arkan ga je šutnuo u genitalije. Čovek je pao na zemlju, a Milenko Dafinić je s obe noge gazio po njemu dok je čovek ležao na boku. Ostali ljudi u prostoriji tukli su ga dok se nije onesvestio. Novaković je stavio revolver u usta tom čoveku i pitao Arkana da li da ga ubije. Arkan je odgovorio da će im još biti potreban i naredio dvojici vojnika da zatvorenika vrate u zatvor. Zatim je doveden drugi čovek i "oni su tako nastavili". Svedok se seća da je dovedeno otprilike 15-20

⁹⁵⁷ P292 (Svedokinja JF-017, izjave svedoka), par. 17 (izjava svedoka, 25. novembar 1998. godine); svedokinja JF-017, T. 3855.

⁹⁵⁸ P292 (Svedokinja JF-017, izjave svedoka), par. 18 (izjava svedoka, 25. novembar 1998. godine).

⁹⁵⁹ P292 (Svedokinja JF-017, izjave svedoka), str. 1 (dopuna izjave, 20. jun 2003. godine).

⁹⁶⁰ P494 (Svedok JF-035, izjava svedoka, 18. oktobar 2000. godine), str. 2; P495 (Svedok JF-035, dopuna izjave svedoka, 6. maj 2001. godine), str. 1; P496 (Svedok JF-035, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. oktobar 2002. godine), str. 12231.

zatvorenika Hrvata ili mađarske narodnosti, svi iz Erduta ili Erdut Planine. Svedok JF-035 se setio, pošto je video lične isprave zatvorenika, da se jedan zatvorenik prezivao Sobonja ili Šobota, a da se drugi zvao Ivan ili Josip Pap. Nekoliko dana kasnije, zatvor u kojem su držani zatvorenici bio je prazan. Kada je Bogić pitao Stričevića šta se desilo sa zatvorenicima, Stričević je odgovorio da su "ti ljudi otpivali uzvodno", što je bio izraz koji je koristio kada je hteo da kaže da su ljudi ubijeni.⁹⁶¹

438. Svedok JF-035 je u svedočenju rekao da je, više od nedelju dana nakon ispitivanja 15-20 zatvorenika u Centru za obuku u Erdutu, supruga jednog od zatvorenika počela da se raspituje šta se dogodilo s njenim mužem.⁹⁶² Ta žena je imala oko 50 godina.⁹⁶³ Jedne večeri, Mihajlo Ulemek je u vrlo pijanom stanju otišao u sedište SNB i počeo da viče na Sinišu Gajića, Branka Vasiljevića zvanog Roki i Milenka Dafinića zbog toga što nisu ništa preduzeli u vezi s tom ženom koja se raspitivala i tražila svog muža. Ona je kontaktirala neke pripadnike UN i PMEZ i Ulemek je prokomentarisao da bi to moglo da bude opasno i urlao da oni nisu "pravi Srbi" jer nisu lično nikoga ubili. Sledećeg jutra, tokom sastanka, Stevo Bogić je pred nekoliko pripadnika SNB rekao da su se arkanovci žalili na njih zbog toga što nisu nikoga ubili i da smatraju da svako mora da bude "kršten" tako što će nekoga ubiti. Ženu koju je Ulemek pomenuo prethodne večeri navodno su doveli u stanicu policije u Erdutu na ispitivanje sledećeg dana, gde su joj rekli da o tome više ne priča.⁹⁶⁴

439. Ta žena je nastavila da se raspituje za svog muža, pa je Bogić naredio Gajiću i Dafiniću da je uhapsu i dovedu u njegovu kancelariju, što su oni i učinili. Posle nekog vremena, Gajić je rekao Dušanu Šoškočaninu zvanom Duca i Dafiniću da im je Bogić naredio da ženu odvedu kući i oduzmu joj novac. Njoj je trebalo da kažu da će u zamenu za je taj novac biti puštena njena porodica i da će se ponovo biti zajedno. Bogić im je naredio da sve iz kuće odvedu i ubiju ih, ali da tim ljudima kažu da ih vode da vide svoju porodicu. U to vreme, svedok JF-035 je već znao da su članovi njihove porodice bili među onih 15-20 zatvorenika zatočenih u Centru za obuku u Erdutu, koji su odvedeni i više se nisu vratili i koji su najverovatnije ubijeni. Kao što im je i naređeno, Gajić, Dafinić i Šoškočanin su odveli ženu do njene kuće, gde su zatekli i njenog sina i snahu. Sin te žene imao je oko 30 godina i svedoku JF-035 rečeno je da je mentalno zaostao. Snaha te žene imala je 30 godina. Žena je

⁹⁶¹ P494 (Svedok JF-035, izjava svedoka, 18. oktobar 2000. godine), str. 7; P496 (Svedok JF-035, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. oktobar 2002. godine), str. 12164-12167, 12239-12241, 12285-12286.

⁹⁶² P494 (Svedok JF-035, izjava svedoka, 18. oktobar 2000. godine), str. 7; svedok JF-035, T. 5459-5460.

⁹⁶³ P494 (Svedok JF-035, izjava svedoka, 18. oktobar 2000. godine), str. 9; P496 (Svedok JF-035, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. oktobar 2002. godine), str. 12175.

⁹⁶⁴ P494 (Svedok JF-035, izjava svedoka, 18. oktobar 2000. godine), str. 7-8; P496 (Svedok JF-035, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. oktobar 2002. godine), str. 12169.

bila sklonila veliki iznos novca u jednu kutiju u dvorištu i Gajić ga je uzeo pod izgovorom da je to isplata za puštanje njene porodice na slobodu.⁹⁶⁵

440. Pošto su uzeli novac, Gajić, Dafinić i Šoškočanin su tu ženu, njenog sina i snahu odveli do kola i odvezli ih u pravcu Dalja preko Erdut Planine. Gajić im je naredio da sagnu glave dok su se vozili kroz selo Dalj u pravcu Borova Sela. Gajić im je rekao da će ih odvesti u "logor" u kojem im je rekao da drže njihovu porodicu, što je bila laž kako bi ih smirio. Kada su stigli u Savulju, skrenuli su levo na Crni put prema Dunavu. Na jednom mestu blizu Lovačkog doma, izveli su ženu iz automobila i, dok su hodali ka još jednom bunaru, Gajić je iz vatrenog oružja pucao ženi u vrat. Gajić se zatim vratio i doveo njenog sina i snahu iz kola; oboma je ispalio po jedan metak u potiljak. Tela su bacili u obližnji bunar.⁹⁶⁶

441. Nekoliko dana kasnije, kada su se po selu proširile glasine u vezi s nestankom porodice koja je ubijena, Goran Hadžić je tokom jednog ručka spomenuo taj incident. Tom ručku su prisustvovali Dafinić, Češić, Gajić, Šoškočanin, Branko Vasiljević, kao i dva telohranitelja Gorana Hadžića koji su se zvali Ljubo i Milenko. Goran Hadžić je pitao za taj incident, a Bogić je odgovorio "da je to sređeno". Hadžić je svima prisutnima rekao da budu obazrivi u takvim slučajevima da ne bi imali problema.⁹⁶⁷

442. Svedok JF-035 je u svedočenju rekao da je, otprilike tri meseca nakon incidenta koji se završio ubistvom članova porodice koji su se raspitivali za druge članove svoje porodice, Mihajlo Ulemek naredio Siniši Gajiću da uhapsi jednu Mađaricu iz Dalj Planine koja je u to vreme imala oko 50 godina. Gajić se u ladi samari boje bele kafe odvezao do kuće te žene, ali je tamo nije našao. Par sati kasnije, Gajić se vratio i tu ženu presreo dok je vozila bicikl i odveo je u kuću Mihajla Ulemeka koju je on koristio za ispitivanja, pa je Ulemek, koji je već bio tamo, naredio da je odvedu u podrum koji je bio pretvoren u zatvor. Ta kuća se nalazila na putu između Aljmaša i Erduta. Nekoliko sati kasnije, Siniša Gajić je video kako Ulemekov automobil skreće na jedan od strmih poljskih puteva desno od glavnog puta prema Dunavu i u vezi s tim je u šali primetio da Ulemek ide "u još jednu kasnu noćnu avanturu". Nekoliko dana kasnije, Gajić je po naređenju Steve Bogića otišao do jednog bunara da se proverí da Ulemek nije ostavio tragove koji bi mogli da kompromituju SNB. Nisu pronađeni nikakvi tragovi, ali je Gajić predmete koji su ležali naokolo ubacio u bunar, koji se nalazio u pravcu

⁹⁶⁵ P494 (Svedok JF-035, izjava svedoka, 18. oktobar 2000. godine), str. 7-9; P496 (Svedok JF-035, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. oktobar 2002. godine), str. 12169, 12171, 12175.

⁹⁶⁶ P494 (Svedok JF-035, izjava svedoka, 18. oktobar 2000. godine), str. 8-9; P496 (Svedok JF-035, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. oktobar 2002. godine), str. 12169, 12171-12172.

⁹⁶⁷ P494 (Svedok JF-035, izjava svedoka, 18. oktobar 2000. godine), str. 10; P496 (Svedok JF-035, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. oktobar 2002. godine), str. 12176, 12286.

Dunava, pošto je Gajić rekao da u bunaru verovatno ima nečega jer je Mile nešto uradio na svoju ruku. Svedok JF-035 je kasnije saznao da je dotična žena pronađena negde u Erdutu.⁹⁶⁸ Svedok JF-035 je u svedočenju rekao da je "neposredno pred pad SAO Krajine" video da je vozilo Mihajla Ulemeka bilo parkirano na jednoj njivi u Daljskom Ataru, gde misli da je pokopan veliki broj leševa. Svedok je rekao da je čuo da su na to područje dovezene vreće kreča i da je Mihajlu Ulemeku naređeno da prikrije sve tragove "potencijalno kompromitujućih aktivnosti".⁹⁶⁹

443. **Višnja Bilić**, veštak za nestala lica, koja je koordinirala identifikaciju ekshumiranih posmrtnih ostataka,⁹⁷⁰ u svedočenju je rekla da je, na osnovu relevantnih dokumenata koji su joj bili dostupni prilikom sastavljanja izveštaja veštaka, telo Julijane Pap, zajedno s telima Franje Papa i Natalije Rakin, ekshumirano iz masovne grobnice u Borovu Selu 20. septembra 2000. godine.⁹⁷¹

444. Pretresno veće je relevantno svedočenje u vezi s prisustvom Mađara u Centru za obuku u Erdutu 11. novembra 1991. godine, predočeno putem Stjepana Dasovića, dalje razmotrilo u poglavlju 3.2.4.

445. Prema sudskomedicinskoj dokumentaciji, posmrtni ostaci Franje Papa, oca, (s povredom glave nanetom tupim predmetom) ekshumirani su iz grobnice u Dalju, a posmrtni ostaci sledećih sedam osoba ekshumirani su iz grobnice u Čelijama i identifikovani 13. aprila 2000. godine: Mihajlo Pap (civilna odeća, prelomi lobanje), Josip Bence (civilna odeća, strelna rana glave), Antun Kalozi (civilna odeća, teške povrede glave), Nikola Kalozi (civilna odeća, strelna rana glave), Ivan Mihaljev (civilna odeća, strelna rana glave), Stjepan Senaši (1935) i Josip Senaši (1952, civilna odeća, uzrok smrti najverovatnije strelna rana glave).⁹⁷² Prema rečima Davora Strinovića, forenzičkog patologa,⁹⁷³ uzrok smrti Mihajla Papa najverovatnije su bile "rane glave nanete eksplozivim ili vatrenim oružjem ili čak tupim

⁹⁶⁸ P494 (Svedok JF-035, izjava svedoka, 18. oktobar 2000. godine), str. 5, 10, 13; P496 (Svedok JF-035, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. oktobar 2002. godine), str. 12181-12183.

⁹⁶⁹ P494 (Svedok JF-035, izjava svedoka, 18. oktobar 2000. godine), str. 21.

⁹⁷⁰ P514 (Višnja Bilić, izveštaj veštaka), str. 1-3; Višnja Bilić, T. 5556-5564.

⁹⁷¹ P514 (Višnja Bilić, izveštaj veštaka), str. 104. Pretresno veće primećuje da je datum identifikacije (18. jun 2000. godine), naveden u P514, izgleda pogrešan.

⁹⁷² P836 (Dokumentacija u vezi sa smrću Stjepana Senašija), str. 2; P843 (Dokumentacija u vezi sa smrću Ivana Mihaljeva), str. 1-2; P844 (Dokumentacija u vezi sa smrću Josipa Senašija), str. 3; P925 (Dokumentacija u vezi sa smrću Mihajla Papa, 1998-2000. godina), str. 1, 3-4; P926 (Dokumentacija u vezi sa smrću Ivana Mihaljeva, 1998-2002. godina), str. 1-2; P927 (Dokumentacija u vezi sa smrću Nikole Kalozija, 1998-2000. godina), str. 1, 7, 9-11; P928 (Dokumentacija u vezi sa smrću Antuna Kalozija, 1998-2000. godina), str. 1, 3-4; P929 (Dokumentacija u vezi sa smrću Josipa Bencea, 1998-2000. godina), str. 1, 3, 5-6; P930 (Dokumentacija u vezi sa smrću Josipa Senašija), str. 1, 7, 9-11; P931 (Spisak ubijenih lica koja su identifikovana, 14. april 2000. godine); P932 (Dokumentacija u vezi sa smrću), str. 19; P933 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Franjom Papom), prvi prevod, str. 3, 5.

⁹⁷³ P510 (Davor Strinović, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 12-13. april 2006. godine), str. 3655; P511 (Davor Strinović, izveštaj veštaka), str. 1; Davor Strinović, T. 5521.

predmetom".⁹⁷⁴ Forenzički nalazi takođe pokazuju da je telo Pavla (Pavao) Bereša identifikovano 13-14. aprila 2000. godine i da je nađeno na istoj lokaciji u Čelijama kao i gorepomenutih sedam ljudi.⁹⁷⁵ Strane u postupku su postigle saglasnost o identitetu 12 osoba: Ivica Astaloš, Josip Bence, Pavao Bereš, Antun Kalozi, Nikola Kalozi, Nikola Kalozi, otac, Ivan Mihaljev, Atika Paloš, Franjo Pap, otac, Mihajlo Pap, Josip Senaši i Stjepan Senaši.⁹⁷⁶

446. Pretresno veće je dobilo formulare kojima je prijavljena činjenica smrti i formulare s podacima o traženoj osobi na osnovu informacija koje su dostavili članovi porodica preminulih u vezi sa sledećim osobama: Franjo Pap, otac (Mađar, 1934); Mihajlo Pap (Mađar); Josip Bence (Mađar); Antun Kalozi (Mađar); Nikola Kalozi (Mađar); Ivica Astaloš, zvani Pavo; Atika Paloš zvani Franjo; Nikola Kalozi, otac (Mađar, 1922); Ivan Mihaljev (Hrvat); Stjepan Senaši i Josip Senaši (Mađar).⁹⁷⁷ U izjavi priloženoj uz formular s podacima o traženoj osobi za Antuna Kalozija, Boriška Kalozi je navela da je onog dana kada su odveli Antuna Kalozija, među licima koja su ga odvela prepoznala Milorada Stričevića.⁹⁷⁸

447. Prema sudskomedicinskoj dokumentaciji, posmrtni ostaci Franje Pappa i Natalije Rakin, koji su nosili civilnu odeću i imali strelne rane glava, ekshumirani su u Borovu.⁹⁷⁹ Strane u postupku su postigle saglasnost o identitetu tri osobe – Franje Pappa, Julijane Pap i Natalije Rakin.⁹⁸⁰ Pretresnom veću su predočeni formulari kojima je prijavljena činjenica smrti za Franju Pappa (Mađar, 1960) i Nataliju Rakin (Hrvatica, 1971).⁹⁸¹

⁹⁷⁴ P512 (Tabelarni pregled dokumenata s dokazom o smrti, s komentarima Davora Strinovića), str. 36.

⁹⁷⁵ P27 (Zavod za sudsku medicinu i kriminalistiku Zagreb, izveštaj o identifikovanim leševima, 14. april 2000. godine); P844 (Dokumentacija u vezi sa smrću Josipa Senašija), str. 1; P931 (Spisak ubijenih lica koja su identifikovana, 14. april 2000. godine), str. 1.

⁹⁷⁶ Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; Prvi zajednički zahtev za prihvatanje činjenica usaglašanih od strane tužilaštva i Stanišićeve odbrane, 16. februar 2010. godine, Dodatak A, deo H.

⁹⁷⁷ P836 (Dokumentacija u vezi sa smrću Stjepana Senašija), str. 2-3; P844 (Dokumentacija u vezi sa smrću Josipa Senašija), str. 4-5; P917 (Formular s podacima o traženoj osobi za Josipa Bencea, 7. februar 1994. godine), str. 1-4, 12-13; P918 (Formular s podacima o traženoj osobi za Antuna Kalozija, 10. februar 1994. godine), str. 1-3, 12-13; P919 (Formular s podacima o traženoj osobi za Nikolu Kalozija (oca Nikole Kalozija), 10. februar 1994. godine), str. 1-3; P920 (Formular s podacima o traženoj osobi za Nikolu Kalozija, 10. februar 1994. godine), str. 1-3, 12-13; P921 (Formular s podacima o traženoj osobi za Ivicu Astaloša, 14. avgust 1998. godine); P922 (Formular s podacima o traženoj osobi za Atiku Paloša, 14. avgust 1998. godine); P923 (Formular s podacima o traženoj osobi za Josipa Senašija, 10. februar 1994. godine), str. 1-3, 10-11; P925 (Dokumentacija u vezi sa smrću Mihajla Pappa, 1998-2000. godina), str. 1-2, 5; P926 (Dokumentacija u vezi sa smrću Ivana Mihaljeva, 1998-2002. godina), str. 1-2; P927 (Dokumentacija u vezi sa smrću Nikole Kalozija, 1998-2000. godina), str. 4-5; P928 (Dokumentacija u vezi sa smrću Antuna Kalozija, 1998-2000. godina), str. 2; P929 (Dokumentacija u vezi sa smrću Josipa Bencea, 1998-2000. godina), str. 1-2; P930 (Dokumentacija u vezi sa smrću Josipa Senašija), str. 2-3; P933 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Franjom Pappom), drugi prevod, str. 1-2.

⁹⁷⁸ P918 (Formular s podacima o traženoj osobi za Antuna Kalozija, 10. februar 1994. godine), str. 13.

⁹⁷⁹ P512 (Tabelarni pregled dokumenata s dokazom o smrti, s komentarima Davora Strinovića), str. 36; P934 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Franjom Pappom), str. 1-2; P935 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Natalijom Rakin), str. 1-2.

⁹⁸⁰ Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; Prvi zajednički zahtev za prihvatanje činjenica usaglašanih od strane tužilaštva i Stanišićeve odbrane, 16. februar 2010. godine, Annex A, Part H.

⁹⁸¹ P934 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Franjom Pappom), str. 4, 6; P935 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Natalijom Rakin), str. 3, 5.

448. Prema sudskomedicinskoj dokumentaciji, posmrtni ostaci Marije Senaši (civilna odeća) ekshumirani su iz jednog bunara u Dalju.⁹⁸² Pregledom su utvrđeni prelomi lobanje, ali uzrok smrti nije mogao biti utvrđen.⁹⁸³ Prema formularu kojim je prijavljena činjenica smrti, na osnovu informacija koje je dostavila njena kćerka, Marija Senaši, Mađarica, rođena 6. februara 1937. godine, preminula je 3. juna 1992. godine u Dalju.⁹⁸⁴ Prema rečima njene kćerke Boriške Kalozi, Mariju Senaši su 3. juna 1992. godine između 18:00 i 19:00 časova iz Dalja odveli ljudi povezani s Arkanom koji su vozili žutu ladu samaru, koja je Mariji Senaši oduzeta u februaru 1992. godine.⁹⁸⁵ Strane u postupku su postigle saglasnost o identitetu Marije Senaši.⁹⁸⁶

449. Prema jednom izveštaju, Milorada Stričevića je za pukovnika u SDG postavio Arkan.⁹⁸⁷ **Svedok C-1118**, Hrvat iz opštine Osijek,⁹⁸⁸ u svedočenju je rekao da ga je Stričević 20. novembra 1991. godine u Centru za obuku u Erdutu zgrabio za rukav, prišao Arkanu i Arkana pozdravio rečima "gospodine komandante".⁹⁸⁹ Stričević je pitao Arkana šta da radi sa svedokom, a Arkan je odgovorio: "Ubij ga."⁹⁹⁰

450. **Svedok JF-035** je u svedočenju rekao da je Milorad Ulemek zvani Legija bio komandant Super tigrova.⁹⁹¹ **Svedok C-015**, Srbin iz Hrvatske,⁹⁹² u svedočenju je rekao da su Žarko Aleksić zvani Marinac i Mile Ulemek zvani Legija, koji su ranije bili pripadnici *Sekuriteta*, službe bezbednosti SAO SBZS, bili pripadnici Arkanovih Tigrova.⁹⁹³

451. Pretresno veće će najpre razmotriti dokaze koji se odnose na Josipa Bencea, Palka/Pavla (Pavao) Bereša, Antuna Kalozija, Nikolu Kalozija, Nikolu Kalozija, oca, Ivana Mihaljeva, Franju Papa, oca, Mihalja Papa, Stjepana Senašija i Josipa Senašija. Svetočenje svedokinje JF-017 ukazuje na to da je 9. novembra 1991. godine u Erdut Planini 10-12 vojnika u raznim uniformama, uključujući arkanovce i Božu Bolića, odvelo gorenavedenih

⁹⁸² P936 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marijom Senaši), prvi prevod, str. 5-6, 10, drugi prevod, str. 1-2.

⁹⁸³ P936 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marijom Senaši), prvi prevod, str. 5, 7, 11, 15, drugi prevod, str. 1.

⁹⁸⁴ P936 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Marijom Senaši), drugi prevod, str. 5-6.

⁹⁸⁵ P918 (Formular s podacima o traženoj osobi za Antuna Kalozija, 10. februar 1994. godine), str. 14; P924 (Formular s podacima o traženoj osobi za Mariju Senaši, 10. februar 1994. godine), str. 1-3, 11.

⁹⁸⁶ Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; Prvi zajednički zahtev za prihvatanje činjenica usaglašanih od strane tužilaštva i Stanišičeve odbrane, 16. februar 2010. godine, Dodatak A, deo H.

⁹⁸⁷ P1078 (Informacija Komande 12. korpusa u vezi s Arkanom i SDG-om, s potpisom Milića Jovanovića, januar 1992. godine), str. 4-5.

⁹⁸⁸ P23 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 4. jun 1999. godine), str. 1-2; P24 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 12. jun 1999. godine), str. 1; P25 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 25. april 2007. godine), str. 1; svedok C-1118, T. 1950, 1968-1969.

⁹⁸⁹ P23 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 4. jun 1999. godine), str. 6-7; P25 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 25. april 2007. godine), par. 8; svedok C-1118, T. 1977.

⁹⁹⁰ P23 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 4. jun 1999. godine), str. 7; svedok C-1118, T. 1977.

⁹⁹¹ P494 (Svedok JF-035, izjava svedoka, 18. oktobar 2000. godine), str. 15.

⁹⁹² P2 (Svedok C-015, izjava svedoka, 13. maj 1999. godine), str. 2; P3 (Svedok C-015, dopuna izjave svedoka, 24. januar 2001. godine), str. 1.

deset ljudi. Kako će dalje biti izloženo, svedočenje svedokinje JF-017, zajedno sa svedočenjem svedoka JF-035, ukazuje na to da su arkanovci u Centru za obuku u Erdutu zatočili jednu grupu Hrvata i Mađara iz Erduta ili Erdut Planine, uključujući barem Franju Papa, oca, i Mihalja Papa.⁹⁹⁴ To dodatno potkrepljuje svedočenje Stjepana Dasovića u vezi s prisustvom zatočenika mađarske narodnosti u Centru za obuku u Erdutu 11. novembra 1991. godine, čiji je prikaz dat u poglavlju 3.2.4, kao i izjava Bože Bolića od 15. novembra 1991. godine, koji je svedokinji JF-017 rekao da su uhapšeni ljudi tada bili u Arkanovim rukama. Na osnovu gorenavedenih svedočenja utvrđeno je da su pripadnici SDG i SNB, nakon što su 9. novembra 1991. godine uhapsili gorenavedenih 10 ljudi, te ljude odveli u Centar za obuku u Erdutu, gde su ih ispitivali i tukli. Pretresno veće takođe uzima u obzir sudskomedicinske dokaze koji pokazuju da su posmrtni ostaci osam od tih 10 ljudi ekshumirani u Dalju i Čelijama, s frakturama lobanje, strelnim ranama ili povredama glave nanetim tupim predmetom, dok je rođak devete osobe, Nikole Kalozija, oca, popunio formular s podacima o traženoj osobi 1994. godine, a deseta osoba, Palko/Pavao Bereš, identifikovana je i pronađena u istoj grobnici kao i osam gorenavedenih ljudi. Na osnovu ukupnih dokaza koji su mu predloženi, Pretresno veće zaključuje da su 9. novembra 1991. godine ili približno tog datuma, u Centru za obuku u Erdutu ili njegovoj okolini, pripadnici SDG i SNB SAO SBZS ubili Josipa Bencea, Palka/Pavla (Pavao) Bereša, Antuna Kalozija, Nikolu Kalozija, Nikolu Kalozija, oca, Ivana Mihaljeva, Franju Papa, oca, Mihalja Papa, Stjepana Senašija i Josipa Senašija. Pretresno veće zaključuje da je Ivan Mihaljev bio Hrvat, dok su sve ostale žrtve,⁹⁹⁵ izuzimajući Palka/Pavla (Pavao) Bereša, bile Mađari. Na osnovu dokaza nije utvrđena nacionalnost Palka/Pavla (Pavao) Bereša. Pretresno veće će dalje razmotriti taj deo incidenta u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

452. Kada je reč o Ivici Astalošu i Atiki Palošu, Pretresnom veću su u vezi s ove dve žrtve predloženi samo formulari kojima je prijavljena činjenica smrti. Ta dokumentacija se zasniva, barem delimično, na informacijama koje su dostavili rođaci, čiji su izvori saznanja nepoznati. U odsustvu dovoljnih daljih dokaza u vezi s ova dva lica, Pretresno veće neće dalje razmatrati ovaj deo incidenta.

453. Pretresno veće će sada razmotriti dokaze koji se odnose na Franju Papa/Pappa, Julijanu Pap i Nataliju Rakin. Na osnovu svedočenja svedokinje JF-017 utvrđeno je da su

⁹⁹³ P3 (Svedok C-015, dopuna izjave svedoka, 24. januar 2001. godine), str. 2-3.

⁹⁹⁴ U vezi s ovim, Pretresno veće primećuje da su Franjo Pap, otac, i Mihaljo Pap bili u srodstvu s Julijanom Pap, Franjom Papom i Natalijom Rakin.

⁹⁹⁵ Kada je reč o Stjepanu Senašiju, Pretresno veće smatra da su njegova supruga i sin bili mađarske narodnosti.

Julijana Pap i njen sin i snaha između 9. i 15. novembra 1991. godine prihvatili ponudu da ih odvezu da vide nestale članove svoje porodice, ali se više nisu vratili. Pretresno veće uzima u obzir podudarno svedočenje svedoka JF-035 da su Gajić, Dafinić i Šoškočanin odvezli jednu ženu i njenog sina i snahu do jednog bunara blizu Lovačkog doma pod izgovorom da ih vode da vide članove svoje porodice koji su odvedeni u Centar za obuku u Erdutu. Prema rečima svedoka JF-035, Gajić ih je zatim ubio iz vatrenog oružja i njihova tela su bačena u bunar. Sudskomedicinski dokazi i svedočenje veštaka Višnje Bilić ukazuju na to da su posmrtni ostaci Julijane Pap, Franje Pappa i Natalije Rakin ekshumirani u Borovu.⁹⁹⁶ Pretresno veće zaključuje da je uopšteni iskaz svedoka JF-035 o tome šta se dogodilo pouzdan, ali se na njegovo svedočenje neće u potpunosti osloniti u svrhu utvrđivanja direktnog izvršioca ubistava. Stoga Pretresno veće zaključuje da je u novembru 1991. godine u Borovu jedna grupa osoba, među kojima su bili Gajić, Dafinić i Šoškočanin, iz vatrenog oružja ubila Franju Pappa, Julijanu Pap i Nataliju Rakin. Na osnovu svedočenja svedokinje JF-017 i sudskomedicinske dokumentacije, Pretresno veće zaključuje da je Franjo Papp bio mađarske narodnosti, a Natalija Rakin Hrvatica. Na osnovu tih istih dokaza, Pretresno veće zaključuje da je Julijana Pap bila majka Franje Pappa i supruga Franje Papa, oca, obojice mađarske narodnosti. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da je i Julijana Pap bila mađarske narodnosti. Na osnovu gore razmotrenog svedočenja svedoka JF-035, Pretresno veće zaključuje da su lica koja su ubila Franju Pappa/Papa, Julijanu Pap i Nataliju Rakin bili pripadnici SNB SAO SBZS. Pretresno veće će dalje razmotriti taj deo incidenta u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

454. Najzad, Pretresno veće će se osvrnuti na dokaze u vezi s Marijom Senaši. U tom pogledu, Pretresno veće je pažljivo uporedilo svedočenje svedoka JF-035, s jedne strane, i sudskomedicinske dokaze i svedočenje svedokinje JF-017, s druge strane. Prema prvom svedočenju, ova Mađarica je početkom 1992. godine presretnuta blizu svoje kuće u Dalj Planini, dok je vozila bicikl. Prema drugom svedočenju, Marija Senaši je nestala 3. juna 1992. godine, dok se biciklom vraćala svojoj kući u Dalj Planini. Svedok JF-035 sugerše da je ovu ženu ubio Ulemek i njeno telo bacio u obližnji bunar. Isto tako, prema sudskomedicinskim dokazima, posmrtni ostaci Marije Senaši ekshumirani su iz jednog bunara u Dalj Planini. Na osnovu gorenavedenog, Pretresno veće smatra da je Mađarica o kojoj govori svedok JF-035 bila Marija Senaši. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da je 3. juna 1992. godine ili približno tog datuma, grupa osoba, uključujući Gajića i Mileta Ulemeka, ubila Mariju Senaši,

⁹⁹⁶ Pretresno veće je smatralo da manje nepodudarnosti u pisanju imena žrtava u sudskomedicinskoj dokumentaciji ne daju

Mađaricu, u Dalj Planini. Na osnovu svedočenja svedoka JF-035 i svedokinje JF-017 koja su razmotrena gore, Pretresno veće zaključuje da su lica koja su ubila Mariju Senaši bili pripadnici SNB SAO SBZS i SDG. Pretresno veće će dalje razmotriti taj deo incidenta u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

3.2.4 Ubistvo civila nesrpske nacionalnosti u Centru za obuku u Erdutu 11. novembra 1991. godine (Optužnica, par. 39)

455. Prema Optužnici, 11. novembra 1991. godine, srpske snage (definisane u paragrafu 6 Optužnice), konkretno snage TO SAO SBZS i MUP SAO SBZS i pripadnici SDG pod vođstvom Željka Ražnatovića, uhapsile su pet civila nesrba u selu Klisa i dvoje nesrba u Dalju i Bijelom Brdu. Te zatočene ljude odveli su u jednu kuću u Erdutu, gde su ih tukli i saslušavali. Kasnije te noći, pripadnici SDG su ih odveli u Centar za obuku TO u Erdutu, gde su ih dalje saslušavali. Dva zatočenika koja su imala rođake srpske nacionalnosti puštena su. Pripadnici SDG su potom ubili preostalih pet zatočenika i pokopali ih u masovnoj grobnici u selu Čelije.⁹⁹⁷ Pretresnom veću su relevantni dokazi u vezi s navodnim ubistvima predloženi putem svedočenja Stjepana Dasovića, svedoka C-1118 i svedoka C-015, kao i putem sudskomedicinske dokumentacije.

456. **Stjepan Dasović**, Hrvat iz Timaraca u opštini Hrvatska Kostajnica,⁹⁹⁸ rekao je da je 11. novembra 1991. godine, s Franjom Dasovićem (svojim bratom), Tomom Curićem, Ivanom Kućanom i Josipom Vanićekom, radio u jednoj kući na kraju Klise, u pravcu Osijeka. Oko 07:30 časova, video je sedmoricu ljudi (uključujući šestoricu "Arkanovih vojnika") kako stižu u tu kuću u belom kombiju. Jedan od tih ljudi imao je oko 45 godina i nosio je plave farmerke i teksas košulju. Drugi su mu se obraćali kao "pukovniku". Dasović je čuo da je taj čovek iz Dalja. Ostala šestorica su imala otprilike po 25 godina. Nosili su maskirne uniforme, crne vunene kape i crne vojničke čizme i bili su naoružani automatskim jurišnim puškama kalašnjikov, a neki su imali pištolje. Jednog od te šestorice ljudi oslovljavali su sa "Crnogorac". Ti ljudi su svedoka, Tomu Curića, Ivana Kućana, Josipa Vanićeka i Franju Dasovića stavili u kombi i odvezli ih u Erdut. Rajko Bursać, Srbin, takođe je zarobljen i odveden s njima u Erdut.⁹⁹⁹

osnova za razumnju sumnju u pogledu zaključaka Pretresnog veća.

⁹⁹⁷ Optužnica, par. 39.

⁹⁹⁸ P1731 (Stjepan Dasović, deklaracija na osnovu pravila 92bis); P1733 (Stjepan Dasović, izjava svedoka, 17. maj 1999. godine), str. 1-2; P1735 (Stjepan Dasović, dopuna izjave svedoka, 16. jun 1999. godine), str. 1.

⁹⁹⁹ P1733 (Stjepan Dasović, izjava svedoka, 17. maj 1999. godine), str. 2-3.

457. **Svedok C-1118**, Hrvat iz opštine Osijek,¹⁰⁰⁰ u svedočenju je rekao da je 11. novembra 1991. godine oko 10:00 ili 11:00 časova primetio beli mini-bus kako iz pravca Vukovara ide ka imanju Filipa Grujića, pedesetak metara od mesta na kome se tada nalazio. Posle petnaestak minuta, mini-bus i jedan meštanim u svom vozilu, Vojo Nešić, otišli su s imanja u pravcu Vukovara.¹⁰⁰¹ Svedok je kasnije saznao od Josipa Vaničeka (oca), koji se tada nalazio na imanju, da je otprilike šest naoružanih ljudi u zelenim maskirnim uniformama i s navučanim crnim vunanim kapama stiglo u mini-busu i uhapsilo sledeće osobe: Jakova Barbarića, Josipa Vaničeka (sina), Ivana Kučana, Ivana Debića, Tomu Curića, Stevu Dasovića¹⁰⁰² i Franju Dasovića.¹⁰⁰³

458. Dasović je rekao da su se u Erdutu ljudi koji su zarobili zatočenike predstavili kao arkanovci. Svedok je bio čuo za arkanovce pre ovog incidenta. Po dolasku u Erdut, ti ljudi su pitali zatočenike da li među njima ima Srba. Rajko Bursać je vojnicima rekao da je Srbin, posle čega su ga proverili i pustili. Svi ostali zatočenici su bili Hrvati, pa su ih odveli u jednu kuću u Erdutu. U toj kući, zatočenici su zatekli Jakova Barbarića i Josipa Debića, koji su bili uhapšeni u Dalju, odnosno Bijelom Brdu. Zatočenike su čuvala petorica arkanovaca, koji su svi bili u istim maskirnim uniformama. Stražari su se često menjali, pa je svedok zaključio da rade u smenama. U večernjim satima 11. novembra 1991. godine, svedok i drugi zatočenici videli su kako arkanovci izvode Jakova Barbarića u dvorište na ispitivanje. Arkanovci su i ostale zatočenike izvodili jednog po jednog na ispitivanje. Kada su svedoka izveli u dvorište na ispitivanje, arkanovci su ga pitali ko je, šta su on i njegova porodica radili za vreme Drugog svetskog rata, da li su podržavali partizane ili "ustaše" i druga slična pitanja. O tom ispitivanju nisu vođene beleške. Arkanovci su zatim sve zatočenike odveli u podrum kuće, ponovo jednog po jednog, i tukli ih.¹⁰⁰⁴ Svedoka i druge zatočenike tukli su "Crnogorac" i jedan vojnik iz Orašja. Ostali vojnici su bili prisutni, ali su se menjali po smenama, kao i ranije.¹⁰⁰⁵

459. Otprilike u 21:00 čas, svedok je video kako arkanovci jednog po jednog zatočenika odvođe u prvu zgradu na koju se naiđe kada se uđe u Centar za obuku. Zatočenike su odvodili u jednu malu prostoriju za saslušanja, koja su počela saslušavanjem Barbarića, a završila se

¹⁰⁰⁰ P23 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 4. jun 1999. godine), str. 1-2; P24 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 12. jun 1999. godine), str. 1; P25 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 25. april 2007. godine), str. 1; svedok C-1118, T. 1950, 1968-1969.

¹⁰⁰¹ P23 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 4. jun 1999. godine), str. 3; svedok C-1118, T. 1969-1970; P28 (Nedatirana izjava svedoka C-1118).

¹⁰⁰² Prema shvatanju Pretresnog veća, ovo se odnosi na Stjepana Dasovića.

¹⁰⁰³ P23 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 4. jun 1999. godine), str. 3; svedok C-1118, T. 1969-1971.

¹⁰⁰⁴ P1733 (Stjepan Dasović, izjava svedoka, 17. maj 1999. godine), str. 3-4; P1735 (Stjepan Dasović, dopuna izjave svedoka, 16. jun 1999. godine), str. 2; P1736 (Stjepan Dasović, fotografije vezane za izjavu svedoka), str. 1-3.

¹⁰⁰⁵ P1733 (Stjepan Dasović, izjava svedoka, 17. maj 1999. godine), str. 4.

saslušavanjem svedoka i njegovog brata. U toj prostoriji, svedok je video čoveka koga je identifikovao kao pukovnika, u maslinastozelenoj uniformi i s oznakama čina na ramenima. Na vratima je bio čovek koga je svedok opisao kao "jednog Arkanovog vojnika ili oficira u nekakvoj žućkastoj uniformi", sa značkom na levoj strani, naoružanog jurišnom puškom kalašnjikov. Osoba koja ga je saslušavala postavljala je svedoku pitanja o njegovoj porodici, Drugom svetskom ratu i njegovom učešću u sukobu između Hrvata i Srba. Razgovor je trajao dvadesetak minuta. Svedoka su zatim odveli u jednu prostoriju u jednoj drugoj zgradi, bez prozora i svetla, s metalnim vratima, gde je zatekao ostale zatočenike.¹⁰⁰⁶ Na vratima su stražarili Arkanovi vojnici. Zatočenici su u toj prostoriji koristili kofu za vršenje nužde i dobijali su hranu. Zatočenici su iz obližnje prostorije čuli glasove drugih zatočenika, koji su govorili jezikom koji je zvučao kao mađarski. Kada su dve osobe iz Klise došle u Centar za obuku, svedok je čuo kako su ljudi koji su ih zarobili vikali na njih i pitali ih zašto žele da pomognu "ustašama" i pretili im da će ih uhapsiti.¹⁰⁰⁷

460. Svedok misli da je bio zatočen dva dana, da bi trećeg jutra, 14. novembra 1991. godine, oko 06:00 časova, njega i njegovog brata oslobodio čovek kome su se arkanovci obraćali kao "pukovniku", a koji ih je prvobitno uhapsio u Klisi. Pukovnik je svedoku i njegovom bratu rekao da ide u Dalj na sastanak predstavnika vlasti na tom području, uključujući arkanovce, JNA i civilne organe vlasti, kao i da će sastanku prisustvovati i čovek koji se preziva Radovanović. Svedoka i Franju Dasovića je pukovnik odvezao u Dalj, a u Klisu su stigli u 13:00 ili 14:00 časova uz pomoć vojnih oficira u Dalju. Svedok je mnogo kasnije čuo da su njegovi rođaci iz Srbije intervenisali za njega i njegovog brata.¹⁰⁰⁸

461. U vreme zatočenja u Centru za obuku, Josip Debić je nosio kratku kožnu jaknu, Jakov Barbarić je nosio pantalone i košulju, a ostali zatočenici su nosili plavu ili sivu radnu odeću. Svedok nije video Jakova Barbarića, Tomu Curića, Josipa Debića, Ivana Kućana i Josipa Vanićeka od kada je pušten i misli da se oni i dalje vode kao nestali.¹⁰⁰⁹ Slavica Barbarić, supruga Jakova Barbarića, rekla je svedoku da su tela Jakova Barbarića, Tome Curića, Josipa Debića, Ivana Kućana i Josipa Vanićeka pronađena u masovnoj grobnici 1997. ili 1998. godine. Slavica Barbarić je svedoku rekla da je telo Jakova Barbarića pronađeno u istoj odeći koju je nosio kada je bio u Centru za obuku u Erdutu.¹⁰¹⁰

¹⁰⁰⁶ P1733 (Stjepan Dasović, izjava svedoka, 17. maj 1999. godine), str. 4; P1735 (Stjepan Dasović, dopuna izjave svedoka, 16. jun 1999. godine), str. 1-2; P1736 (Stjepan Dasović, fotografije vezane za izjavu svedoka), str. 5-7, 9-11, 14-15.

¹⁰⁰⁷ P1733 (Stjepan Dasović, izjava svedoka, 17. maj 1999. godine), str. 4.

¹⁰⁰⁸ P1733 (Stjepan Dasović, izjava svedoka, 17. maj 1999. godine), str. 5; P1734 (Stjepan Dasović, dodatak izjavi svedoka, 18. jun 2003. godine).

¹⁰⁰⁹ P1733 (Stjepan Dasović, izjava svedoka, 17. maj 1999. godine), str. 5.

¹⁰¹⁰ P1734 (Stjepan Dasović, dodatak izjavi svedoka, 18. jun 2003. godine).

462. **Svedok C-015**, Srbin iz Hrvatske,¹⁰¹¹ u svedočenju je rekao da je Mile Ulemek u oktobru 1991. godine navodno rekao Arkanu da blizu aerodroma Klisa žive Hrvati. Klisa je selo u neposrednoj blizini Čelija, u Sremu, gde je Arkan imao centar za obuku. Svedok je čuo da je Arkan navodno naredio Ulemeku da dovede te Hrvate u Erdut, nakon čega su Ulemek i njegovi ljudi uhapsili Jakova Barbarića i ljude koji su se prezivali Debić, Curić, Banček i Kučan. Barbarićev sin, koji je bio u JNA, zatražio je od svedoka C-015 pomoć kako bi njegov otac bio pušten. Pet ljudi iz Klise kasnije je pitalo Mrguda šta se dogodilo s Hrvatima iz Klise i Mrgud je odgovorio da su ti Hrvati u Centru za obuku u Erdutu radi ispitivanja. Svedok C-015 je pokušao da se raspita o tome, ali su mu zapretili da se u to ne meša jer će završiti onako kako su oni završili. Svedok C-015 misli da su ti ljudi odvedeni u Erdut na saslušanje i da su ubijeni, a da su njihova tela bačena u jedan od bunara u Erdutu. Tela tih Hrvata na kraju su ekshumirana iz masovnih grobnica u Čelijama.¹⁰¹²

463. **Borislav Pelević**, pripadnik SDG od 10. januara 1992. godine,¹⁰¹³ tvrdio je da nikada nije čuo da je SDG činio ratne zločine u SBZS tokom rata i isključio je mogućnost da su pripadnici SDG zlostavljali zatvorenike, uključujući one u Erdutu.¹⁰¹⁴

464. Prema sudskomedicinskoj dokumentaciji, posmrtni ostaci Tome Curića, Ivana Kućana i Josipa Vaničeka ekshumirani su u oktobru 1998. godine u Čelijama; uzrok njihove smrti bile su strelne rane glave.¹⁰¹⁵ Strane u postupku su postigle saglasnost o identitetu pet žrtava ovog incidenta, odnosno Jakova Barbarića, Tome Curića, Josipa Debića, Ivana Kućana i Josipa Vaničeka.¹⁰¹⁶

465. Pretresno veće je dobilo formulare kojima je prijavljena činjenica smrti, na osnovu informacija koje su dostavili članovi porodica preminulih, za sledeće osobe: Jakob Barbarić (Hrvat, civil, rođen 1935), Tomo Curić (Hrvat, civil, 1937), Josip Debić (Hrvat, civil, 1946), Ivan Kučan (Hrvat, civil, 1947) i Josip Vaniček (Hrvat, civil 1951).¹⁰¹⁷

¹⁰¹¹ P2 (Svedok C-015, izjava svedoka, 13. maj 1999. godine), str. 2; P3 (Svedok C-015, dopuna izjave svedoka, 24. januar 2001. godine), str. 1.

¹⁰¹² P2 (Svedok C-015, izjava svedoka, 13. maj 1999. godine), str. 5, 8; svedok C-015, T. 1596-1597.

¹⁰¹³ Borislav Pelević, T. 16319, 16321-16322, 16515.

¹⁰¹⁴ Borislav Pelević, T. 16626-16631.

¹⁰¹⁵ P824 (Dokumentacija u vezi sa smrću Tome Curića), str. 3, 5; P825 (Dokumentacija u vezi sa smrću Ivana Kućana), str. 2-3; P827 (Dokumentacija u vezi sa smrću Josipa Vaničeka), str. 4; P931 (Spisak ubijenih lica koja su identifikovana, 14. april 2000. godine).

¹⁰¹⁶ Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; Prvi zajednički zahtev za prihvatanje činjenica usaglašanih od strane tužilaštva i Stanišićeve odbrane, 16. februar 2010. godine, Dodatak A, deo I.

¹⁰¹⁷ P819 (Formular s podacima o traženoj osobi za Jakoba Barbarića, 22. februar 1994. godine), str. 1-3; P820 (Formular s podacima o traženoj osobi za Tomu Curića, 24. februar 1994. godine), str. 1-3, 10-11; P821 (Formular s podacima o traženoj osobi za Josipa Debića, 26. septembar 1994. godine), str. 1-2, 11; P822 (Formular s podacima o traženoj osobi za Ivana Kućana, 11. februar 1994. godine), str. 1-3, 11; P823 (Formular s podacima o traženoj osobi za Josipa Vaničeka, 9. februar 1994. godine), str. 1-4, 12-13; P824 (Dokumentacija u vezi sa smrću Tome Curića), str. 3; P825 (Dokumentacija u vezi sa

466. Pretresno veće uzima u obzir svedočenje Stjepana Dasovića da je Tomu Curića, Ivana Kućana i Josipa Vanićeka poslednji put video žive 14. novembra 1991. godine u Centru za obuku u Erdutu, gde su ti ljudi bili zatočeni i premlaćivani od strane lica koja su ih zarobila. Na osnovu tog svedočenja i svedočenja svedoka C-1118 i svedoka C-015, nakon što je uzelo u obzir i zlostavljanje zatočenika, činjenicu da se lokacija na kojoj su pronađeni njihovi posmrtni ostaci nalazila blizu Centra za obuku u Erdutu i uzroke njihove smrti, Pretresno veće zaključuje da su 14. novembra 1991. godine ili približno tog datuma, u Centru za obuku u Erdutu ili njegovoj blizini, tu trojicu muškaraca ubila lica koja su ih zatočila.

467. Stjepan Dasović je u svedočenju rekao da su Jakov/Jakob Barbarić i Josip Debić bili zatočeni u Centru za obuku u Erdutu zajedno s gorepomenutom trojicom muškaraca od 11. do najmanje 14. novembra 1991. godine i da su ih tukla lica koja su ih zarobila. Članovi porodica su 1994. godine popunili formulare s podacima o traženoj osobi za Jakova/Jakoba Barbarića i Josipa Debića. Slavica Barbarić je rekla Stjepanu Dasoviću da su posmrtni ostaci ove dvojice muškarca ekshumirani iz masovne grobnice 1998. godine zajedno s posmrtnim ostacima gorepomenute trojice muškaraca i da je Jakov/Jakob Barabić pronađen u istoj odeći koju je nosio dok je bio zatočen u centru u Erdutu. Na osnovu tog iskaza i svedočenja svedoka C-1118 i svedoka C-015, pošto je uzelo u obzir i zlostavljanje zatočenika u Centru za obuku u Erdutu, Pretresno veće zaključuje da su 14. novembra 1991. godine ili približno tog datuma, u Centru za obuku u Erdutu ili njegovoj blizini, Jakova/Jakoba Barbarića i Josipa Debića ubila lica koja su ih zatočila. U vreme kada su ubijene, svih pet žrtava nosile su civilnu odeću i sve su bile hrvatske nacionalnosti.

468. Na osnovu svedočenja Stjepana Dasovića da su se lica koja su te ljude zarobila predstavila kao arkanovci, daljih relevantnih svedočenja nekoliko svedoka u vezi s Centrom za obuku u Erdutu čiji su prikazi dati, kao i dokaznih predmeta čiji su prikazi dati na drugim mestima u Presudi, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici SDG ubili Tomu Curića, Ivana Kućana, Josipa Vanićeka, Jakova/Jakoba Barbarića i Josipa Debića.¹⁰¹⁸ Pre nego što su ih ubili, izvršioci su jednog od zatočenika, Rajka Bursaća, pustili nakon što je on rekao da je Srbin i ostale zatočenike nazvao "ustašama". Pre puštanja Stjepana Dasovića, izvršioci su ga saslušavali u vezi s njegovom hrvatskom nacionalnošću. Pretresno veće će dalje razmotriti taj deo incidenta u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

smrću Ivana Kućana), str. 1-2; P826 (Dokumentacija u vezi sa smrću Josipa Debića), str. 1-2; P827 (Dokumentacija u vezi sa smrću Josipa Vanićeka), str. 2-3.

¹⁰¹⁸ Pretresno veće je smatralo da manje nepodudarnosti u pisanju imena u činjenicama o kojima su se strane sporazumele i dokazima ne daju povoda za razumnu sumnju u vezi sa zaključkom Pretresnog veća.

3.2.5 Ubistvo civila hrvatske nacionalnosti i mađarske narodnosti u Centru za obuku u Erdutu
26. decembra 1991. godine ili približno tog datuma (Optužnica, par. 42)

469. Prema Optužnici, od 22. decembra do 25. decembra 1991. godine, srpske snage (definisane u paragrafu 6 Optužnice), konkretno TO SAO SBZS, MUP SAO SBZS i pripadnici SDG predvođeni Željkom Ražnatovićem, uhapsile su u Erdutu sedam civila, pripadnika mađarske narodnosti i Hrvata, i odveli ih u Centar za obuku TO u Erdutu. Dana 26. decembra 1991. godine ili približno tog datuma, te snage su te zatočenike ubile iz vatrenog oružja. Tela šest žrtava zakopana su u Daljskom Ataru.¹⁰¹⁹ Pretresnom veću su relevantni dokazi u vezi s navodima o tim ubistvima predloženi prvenstveno putem svedočenja svedoka Stane Albert, Jasne Mihajlović, Zlatka Antunovića, Borislava Pelevića i putem sudskomedicinske dokumentacije.

470. **Stana Albert**, Hrvatica rođena 1925. godine,¹⁰²⁰ rekla je da je jednog dana neposredno pred Božić 1991. godine, oko 16:00 časova, videla da su jedan vojni džip i žuti automobil bili parkirani ispred kuće njenog komšije Franje Pitla u Erdutu. U džipu je sedeo jedan drugi komšija, Andrija Matin. U automobilu su bili Gojko Drinić, meštalinin Srbin od 20-30 godina koji je bio u uniformi, i Tihomir Ivošević, koji je nosio civilnu odeću. Svedokinja ih je obojicu poznavala od pre rata. Zatim je videla kako Pitla iz njegove kuće u džip odvođe dvojica muškaraca koji nisu bili iz Erduta, pri čemu je jedan bio u vojnoj uniformi, a drugi u maskirnoj uniformi. Vozila su se odvezla i svedokinja više nikada nije videla svoju dvojicu komšija. Svedokinja je dalje rekla da je na Badnji dan 1991. godine, u kasnim poslepodnevnim časovima, videla kako se jedan beli automobil, u kojem su bila trojica ljudi u civilnoj odeći, zaustavio ispred kuće njenog komšije Steve Tešanca. U kuću su ušla dvojica ljudi, dok je treći čekao napolju u dvorištu. Stevo Tešanac je zatim izašao iz kuće s tim ljudima koji su ga stavili u automobil. Ti ljudi su se odvezli i svedokinja više nikada nije videla Tešanca. Tešanac je svedokinji rekao da je pre toga bio dvaput hapšen i da je svaki put proveo po jednu ili dve nedelje u zatvoru u Dalju.¹⁰²¹

471. **Jasna Mihajlović**, Romkinja iz Erduta,¹⁰²² rekla je da su 25. decembra 1991. godine, otprilike u 14:00 ili 14:30 časova, dva naoružana vojnika u maskirnim uniformama upala u kuću u kojoj je svedokinja bila i, nakon što su potvrdili njen identitet, rekla joj da pođe s

¹⁰¹⁹ Optužnica, par. 42.

¹⁰²⁰ P74 (Stana Albert, izjava svedoka, 17. decembar 1998. godine), str. 1-2; P77 (Izvod iz matične knjige umrlih za Stanu Albert, 8. mart 2000. godine), str. 1-2.

¹⁰²¹ P74 (Stana Albert, izjava svedoka, 17. decembar 1998. godine), str. 2-3.

njima u Centar za obuku. Svedokinja je te ljude prepoznala kao arkanovce zbog odeće koju su nosili i zbog lokacije na koju su je vodili, pošto je celo selo znalo da su Željko Ražnatović (Arkan) i njegovi ljudi zauzeli Centar za obuku. Vojnici su svedokinju stavili u crni džip i odvezli je u Centar za obuku. Svedokinju su odveli u jednu manju kancelariju u Centru za obuku, u prvoj zgradi desno od glavne kapije, gde je već bilo nekoliko vojnika i jedna meštanka, Manda Maj.¹⁰²³ Prilikom odlaska i povratka iz prostorije za saslušanja, svedokinja je videla da je jedan meštanin iz Erdut Planine, Jura Zoretić, bio vezan ili liscama pričvršćen za rukohvat na stepeništu. Bio je žestoko pretučen i lice mu je bilo toliko krvavo da su mu se videle samo oči. Svedokinja je sve vreme dok su je saslušavali čula Zoretića kako jauče pošto su ga i dalje tukli. Svedokinju je ispitivalo pet-šest vojnika, koji su svi bili u maskirnim uniformama, pri čemu svedokinja nije poznavala ni prepoznala nijednog od njih, a ispitivali su je o tome da li poznaje Mandu Maj i gde se nalazi sin Mande Maji, Dinko Maj. Kasnije su Mandu Maj izveli iz te prostorije, a vojnici su svedokinju ispitivali o Hrvatima iz njenog sela. Tokom saslušanja, vojnici su pretili da će je silovati i ubiti, a za jednog od njih svedokinja misli da su mu se obraćali sa "Puki". Posle otprilike tri sata, saslušanje je završeno i svedokinju su ista dvojica vojnika koja su je dovela u Centar za obuku vratila kući u crnom džipu.¹⁰²⁴

472. **Zlatko Antunović**, Hrvat iz Osijeka, koji je u Erdutu živio neposredno pre rata,¹⁰²⁵ rekao je da ga je 25. decembra 1991. godine lokalna policija (uključujući čoveka koji se prezivao Oljača) uhapsila po treći put i odvela u stanicu policije u Erdutu, a zatim u "vojni centar za obuku", koji je, prema rečima svedoka, bio Arkanov logor. Po dolasku, svedoka su odveli u jednu prostoriju u kojoj je bilo nekoliko starijih ljudi i liscama vezali za jednu stariju ženu koja se zvala Manda Maj, koju je jedan od arkanovaca udario po licu policijskim pendrekom. Svedoka su zatim odveli u jednu kancelariju, gde ga je Stričević ispitivao o tome gde se nalazi njegov brat i ko su viđeniji Hrvati u "selu". Tokom saslušanja, vojnici su svedoka udarali u potiljak, ali im Stričević nije dozvoljavao da odu predaleko, pa je posle jedan sat ili dva sata pušten i vraćen kući.¹⁰²⁶

¹⁰²² P1751 (Jasna Mihajlović, izjava svedoka, 10. jun 1999. godine), str. 1-2.

¹⁰²³ P1751 (Jasna Mihajlović, izjava svedoka, 10. jun 1999. godine), str. 2-4; P1755 (Stop-fotografija vojnika).

¹⁰²⁴ P1751 (Jasna Mihajlović, izjava svedoka, 10. jun 1999. godine), str. 3.

¹⁰²⁵ P1799 (Zlatko Antunović, izjava svedoka, 5. maj 1999. godine), str. 1-2; P1800 (Zlatko Antunović, dodatak izjavi svedoka, 24. april 2007. godine), str. 1.

¹⁰²⁶ P1799 (Zlatko Antunović, izjava svedoka, 5. maj 1999. godine), str. 2-4.

473. Pretresno veće je u poglavlju 3.2.4 dalo prikaz relevantnog svedočenja Borislava Pelevića, koji je isključio mogućnost da su pripadnici SDG zlostavljali zatvorenike u Centru za obuku u Erdutu.

474. Pretresno veće je prikaz daljih relevantnih dokaza u vezi s objektom u Erdutu krajem 1991. godine, koje je predočio svjedok JF-035, dalo u poglavlju 3.2.3, a prikaz svedočenja Stjepana Dasovića u poglavlju 3.2.4.

475. Prema sudskomedicinskoj dokumentaciji, posmrtni ostaci sledećih lica ekshumirani su početkom novembra 1998. godine iz jedne grobnice u Dalju: Manda Maj (civilna odeća, strelna rana glave, ulazni otvor pozadi, izlazni otvor napred), Andrija Matin (civilna odeća, strelna rana vrata), Nikola Matošević (civilna odeća, strelna rana vrata), Andrija Šimek (civilna odeća, strelna rana glave), Franjo Pitl (civilna odeća, strelna rana glave) i Stjepan Tešanac (civilna odeća, moguća strelna rana glave).¹⁰²⁷ Prema sudskomedicinskoj dokumentaciji, na lobanji Josipa Zoretića, koja je ekshumirana iz grobnice u Dalju, postoji oštećenje koje izgleda kao rupa.¹⁰²⁸ Strane u postupku su postigle saglasnost o identitetu sedam žrtava ovog incidenta, odnosno Mande Maj, Andrije Matina, Nikole Matoševića, Andrije Šimeka, Franje Pittla, Stjepana Tešanca i Josipa Zoretića.¹⁰²⁹

476. Pretresno veće je dobilo formulare s podacima o traženoj osobi, na osnovu informacija koje su dostavili članovi porodica, u vezi sa sledećim osobama: Manda Maj (Hrvatica), Andrija Matin (Hrvat), Nikola Matošević (Hrvat), Andrija Šimek (Hrvat), Franjo Pitl (Hrvat), Stjepan (Stevo) Tešanac (Hrvat) i Josip (Jura) Zoretić (Hrvat).¹⁰³⁰ Prema tim formularima,

¹⁰²⁷ P515 (Višnja Bilić, beleške s pripremnog razgovora, 26. maj 2010. godine), str. 1-2; P754 (Dokumentacija u vezi sa smrću, između ostalih, Pavla Becka i Stjepana Tešanca), str. 27-28; P837 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Mandom Maj), prvi prevod, str. 2-3, drugi prevod, str. 1; P828 (Fotografije naslovljene "Erdut 5: paragraf 57 Franjo Fitl", "Erdut 5: paragraf 57 Josip Zoretić" i "Erdut 5: paragraf 57 Manda Maj"), str. 2; P838 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Andrijom Matinom), prvi prevod, str. 4-6, drugi prevod, str. 1; P839 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Nikolom Matoševićem), prvi prevod, str. 4-5, treći dokument, str. 3; P840 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Franjom Pitlom), prvi prevod, str. 4-5; P841 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Andrijom Šimekom), prvi prevod, str. 9-10; P842 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Stjepanom Tešancem), prvi prevod, str. 7-8.

¹⁰²⁸ P27 (Zavod za sudsku medicinu i kriminalistiku Zagreb, izveštaj o identifikovanim leševima, 14. april 2000. godine); P828 (Fotografije naslovljene "Erdut 5: paragraf 57 Franjo Fitl", "Erdut 5: paragraf 57 Josip Zoretić" i "Erdut 5: paragraf 57 Manda Maj"), str. 1.

¹⁰²⁹ Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; Prvi zajednički zahtev za prihvatanje činjenica usaglašenih od strane tužilaštva i Stanišićeve odbrane, 16. februar 2010. godine, Dodatak A, deo J.

¹⁰³⁰ P829 (Formular s podacima o traženoj osobi za Mandu Maj, 9. februar 1994. godine), str. 1, 3-4, 13; P830 (Formular s podacima o traženoj osobi za Andriju Matina, 9. februar 1994. godine), str. 1-4, 13; P831 (Formular s podacima o traženoj osobi za Nikolu Matoševića, 22. februar 1994. godine), str. 2-4, 12; P832 (Formular s podacima o traženoj osobi za Franju Pittla, 23. februar 1994. godine), str. 2-4, 12; P833 (Formular s podacima o traženoj osobi za Andriju Šimeka, 18. februar 1994. godine), str. 1-3, 13; P834 (Formular s podacima o traženoj osobi za Stjepana Tešanca, 28. februar 1994. godine), str. 1-3, 12-13; P835 (Formular s podacima o traženoj osobi za Josipa Zoretića) str. 1-3; P837 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Mandom Maj), drugi prevod, str. 6-7; P838 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Andrijom Matinom), drugi prevod, str. 2-3; P839 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Nikolom Matoševićem), prvi prevod, str. 2; P840 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Franjom Pitlom), drugi prevod, str. 2-3; P841 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi s Andrijom Šimekom), drugi prevod, str. 2-3; P842 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Stjepanom

Andrija Matin, Franjo Pitl i Stjepan (Stevo) Tešanac umrli su 24. decembra 1991. godine u Daljskom Ataru.¹⁰³¹

477. Pretresno veće će se najpre osvrnuti na svedočenje Borislava Pelevića. Pretresno veće smatra da Pelevićevom kategoričkom negiranjju zlostavljanja zatočenika u Centru za obuku u Erdutu protivureče neposredni dokazi dobijeni od nekoliko svedoka, uključujući Jasnu Mihajlović i Zlatka Antunovića. Pošto je uzelo u obzir i Pelevićev bivši položaj u SDG i njegov odnos s Arkanom, Pretresno veće se neće oslanjati na njegovo svedočenje u vezi s ovim incidentom.

478. Pretresno veće će se sada osvrnuti na svedočenje u vezi s Mandom Maj i Josipom/Jurom Zoretićem. Svedočenja Jasne Mihajlović i Zlatka Antunovića ukazuju na to da su i Manda Maj i Josip/Jura Zoretić bili zatočeni i žestoko pretučeni u Centru za obuku u Erdutu. Na osnovu tih svedočenja i sudskomedicinskih dokaza koji ukazuju na moguće uzroke smrti, a imajući u vidu da su njihovi posmrtni ostaci pronađeni nedaleko od Centra za obuku u Erdutu, Pretresno veće zaključuje da su Mandu Maji i Josipa/Juru Zoretića 25. decembra 1991. godine u Centru za obuku u Erdutu ili njegovoj blizini ubila lica koja su ih zatočila. Obe žrtve su bile hrvatske nacionalnosti.

479. Svedočenja Jasne Mihajlović i Zlatka Antunovića ukazuju na to da su ih u decembru 1991. godine arkanovci zatočili u Erdutu zajedno s Mandom Maj i Josipom/Jurom Zoretićem. Na osnovu toga i drugih relevantnih svedočenja u vezi s objektom u Erdutu predočenih putem svedoka JF-035 u poglavlju 3.2.3 i Stjepana Dasovića u poglavlju 3.2.4, Pretresno veće zaključuje da su lica koja su ubila Mandu Maj i Josipa/Juru Zoretića bili pripadnici SDG. Pretresno veće će dalje razmotriti taj deo incidenta u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

480. Prema sudskomedicinskim dokazima, posmrtni ostaci Andrije Matina, Franje Pittla i Stjepana Tešanca ekshumirani su u Dalju. Sudskomedicinski dokazi dalje ukazuju na to da su ta tri čoveka ubijena iz vatrenog oružja u Dalju ili njegovoj blizini pre novembra 1998. godine. Stana Albert je u svedočenju rekla da su oko 25. decembra 1991. godine, Gojko Drinić, Srbin star 20-30 godina koji je bio u uniformi, Tihomir Ivošević i još dvojica ljudi u vojnoj, odnosno maskirnoj uniformi, koji nisu bili iz Erduta, odveli Andriju Matina i Franju

Tešancem), drugi prevod, str. 2-3. Pretresno veće u vezi z Mandom Maj primećuje da datum smrti naveden u ovoj dokumentaciji prethodi datumu nestanka, pa u vezi s takvim nepodudarnostima upućuje na poglavlje 2.

¹⁰³¹ P830 (Formular s podacima o traženoj osobi za Andriju Matina, 9. februar 1994. godine), str. 1-4, 13; P832 (Formular s podacima o traženoj osobi za Franju Pittla, 23. februar 1994. godine), str. 2-4, 12; P834 (Formular s podacima o traženoj osobi za Stjepana Tešanca, 28. februar 1994. godine), str. 1-3, 12-13.

Pitla iz Erduta u jednom vojnom džipu i žutom automobilu. Stana Albert je dalje rekla da su tri čoveka u civilnoj odeći, koji su vozili beli automobil, odveli Stjepana Tešanca iz Erduta. Formulari s podacima o traženoj osobi ukazuju na to da su ova lica ubijena 24. decembra 1991. godine. Međutim, ta dokumentacija je zasnovana, barem delimično, na informacijama koje su dostavili rođaci, čiji su izvori saznanja nepoznati. Iako su datum i mesto hapšenja ova tri lica i lokacija njihovih posmrtnih ostataka upadljivo slični datumu i mestu hapšenja i lokaciji posmrtnih ostataka dve žrtve u vezi s kojima je Pretresno veće gore izvelo zaključke, Pretresno veće ne može s dovoljnom sigurnošću da utvrdi pod kojim okolnostima su ta lica ubijena ili ko ih je ubio. Pretresno veće neće dalje razmatrati taj deo incidenta.

481. Sudskomedicinski dokazi dalje ukazuju na to da su Nikola Matošević i Andrija Šimek ubijeni iz vatrenog oružja kod Dalja pre novembra 1998. godine. Međutim, Pretresnom veću nije predočeno dovoljno dokaza u vezi s okolnostima smrti ta dva lica. Pretresno veće neće dalje razmatrati taj deo incidenta.

3.2.6 Incidenti deportacije i prisilnog premeštanja

482. Pretresno veće će u ovom poglavlju razmotriti navode o deportaciji i prisilnom premeštanju civila nesrpske nacionalnosti iz SAO SBZS. Prema Optužnici, napadi, ubistva, proizvoljno hapšenje i zatočavanje, paljenje katoličkih crkava i džamija, prisilni rad, mučenje, šikaniranje, korišćenje živih štitova, pljačke, silovanje i ostali vidovi seksualnog zlostavljanja, kao i pretnje daljim delima progona, usmereni protiv civila nesrba u SAO SBZS najkasnije od aprila 1991. godine do 31. decembra 1995. godine nagnali su nesrpsko stanovništvo da pobjegne.¹⁰³² To prisilno premeštanje i deportacija imali su različite vidove, uključujući prisilno proterivanje.¹⁰³³

483. Teritorija SAO SBZS obuhvatala je cele opštine Beli Manastir i Vukovar i delove opština Osijek i Vinkovci.¹⁰³⁴ Pretresno veće smatra da se ta teritorija SAO SBZS grubo podudarala sa Vukovarsko-srijemskom i Osječko-baranjskom županijom.¹⁰³⁵

¹⁰³² Optužnica, par. 64-65.

¹⁰³³ Optužnica, par. 65.

¹⁰³⁴ Kao što je prikazano u P258 (22 mape iz sudskog registratora s mapama), str. 7 (mapa koja prikazuje SAO Krajinu i SAO SBZS onako kako su proglašene, kao i to pod čijom su kontrolom bile krajem 1991. godine).

¹⁰³⁵ Pretresno veće delimično zasniva ovu pretpostavku na gradovima koji su navedeni u P551 (Izvešće o prognozi stanovništvu Republike Hrvatske 1991. godine), str. 48-49. Iako granice županija nisu identične teritoriji koju je kontrolisao SAO SBZS u P258 (22 mape iz sudskog registratora s mapama), str. 7 (mapa koja prikazuje SAO Krajinu i SAO SBZS onako kako su proglašene, kao i to pod čijom su kontrolom bile krajem 1991. godine), Pretresno veće se uverilo da su podaci po županijama u P551 indikativni kada je reč o stanovništvu SAO SBZS. Manje razlike u tom pogledu nisu uticale na ukupnu sliku.

484. Pretresno veće će dole dati prikaz navoda o incidentima na šest različitih područja SAO SBZS: u Erdutu, Dalju, drugim selima u Osječko-baranjskoj županiji, kao i u Vukovaru, Iloku i drugim selima u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Pretresno veće će govoriti o svakoj od ovih lokacija posebno kako bi detaljnije analiziralo područja s kojih su ljudi bežali, datume i uslove pod kojima su to činili i navodne incidente koji su možda doveli do tih uslova. Pretresno veće će zatim takođe utvrditi da li su incidenti na pojedinačno analiziranim područjima imali bilo kakvog uticaja na odluku ljudi da napuste druga područja.

485. Svedočenja koja su dole izložena i analizirana načelno nisu osporena niti pobijena dokazima koje je predočila odbrana. Pored toga, mnogi svedoci su bili očevici događaja o kojima su svedočili i njihova svedočenja se međusobno potkrepljuju. Zahvaljujući tome, Pretresno veće je načelno smatralo da su njihovi činjenični opisi incidenata pouzdani, kao što će biti dalje precizirano u zaključcima koji slede.

Stanovništvo

486. Prema izveštaju Anne-Marije Radić o proganom stanovništvu Republike Hrvatske 1991. godine, kako je utvrđeno popisom iz 1991. godine, u Vukovarsko-srijemskoj županiji živelo je 55.628 Hrvata, 37.968 Srba, 283 Muslimana i 2.436 Mađara, što ukupno iznosi 111.781 stanovnika. U Osječko-baranjskoj županiji živelo je 31.546 Hrvata, 22.130 Srba, 191 Musliman i 10.196 Mađara, što ukupno iznosi 74.210 stanovnika. Erdut je imao ukupno 10.197 stanovnika, od čega 3.493 Hrvata, 5.165 Srba i 562 Mađara.¹⁰³⁶

487. Prema tom istom izveštaju, u periodu od 1991. do 1995. godine, 32.457 lica napustilo je Osječko-baranjsku županiju i otišlo u Hrvatsku. Tokom tog perioda, 29.343 lica napustila su Vukovarsko-srijemsku županiju (ne računajući grad Vukovar), a 21.314 lica napustila su grad Vukovar. Od ukupno 83.114 stanovnika, više od polovine (najmanje 44.557) otišlo je pre 20. oktobra 1991. godine (Vukovarsko-srijemska županija: 20.593; Osječko-baranjska županija: 23.964), a otprilike tri četvrtine (najmanje 59.355) otišlo je pre 18. novembra 1991. godine (grad Vukovar 14.798). Iz ove dve županije (ne računajući grad Vukovar) 10.875 lica otišlo je u periodu od 20. oktobra 1991. do 1. maja 1992. godine (Vukovarsko-srijemska županija: 6.268; Osječko-baranjska županija: 4.607). Grad Vukovar je u periodu od 18. novembra 1991. do 1. maja 1992. godine napustilo 5.478 lica. Tokom ostatka 1992. godine,

¹⁰³⁶ P551 (Izvešće o proganom stanovništvu Republike Hrvatske 1991. godine), str. 48-49.

gorenavedena područja napustilo je 2.589 lica (Vukovarsko-srijemska županija: 1.311; Osječko-baranjska županija: 1.278).¹⁰³⁷

488. Kada je reč o nacionalnoj pripadnosti, u izveštaju se navodi da su, od ukupno 92.304 lica koja su od 1991. do 1997. godine napustila teritoriju SAO SBZS i otišla na teritoriju pod kontrolom Hrvatske, 82.489 bili Hrvati, 4.901 Mađar i 316 Muslimana, dok je 1.141 lice bilo srpske nacionalnosti.¹⁰³⁸ U istom izveštaju se navodi da je, prema podacima UNHCR, zaključno s 27. martom 1992. godine, ukupno 367.881 lice (sa šireg područja nego što je SAO SBZS) registrovano kao izbeglice u drugim bivšim jugoslovenskim republikama i drugim zemljama. Prema tim podacima, većina tih lica bila su iz Hrvatske.¹⁰³⁹ Pretresno veće će te podatke dalje razmotriti dole u tekstu.

Erdut, jul 1991 - april 1992. godine

489. Pretresnom veću su dokazi u vezi s navodima o deportaciji i prisilnom premeštanju iz Erduta predočeni putem svedočenja svedoka C-057, Luke Šutala, svedokinje JF-017, svedoka C-015, svedoka JF-032, Stane Albert, svedoka JF-018, svedoka C-1118, Željka Šandora, svedoka JF-035, Stjepana Dasovića, Jasne Mihajlović i Zlatka Antunovića, kao i putem dokumentarnih dokaza.

490. Pretresno veće će najpre izložiti dokaze u vezi s granatiranjem i zauzimanjem Erduta u julu i avgustu 1991. godine. Pretresno veće će zatim izložiti dokaze u vezi s uslovima i incidentima u Erdutu posle njegovog zauzimanja.

491. U večernjim satima 25. jula 1991. godine ili približno tog datuma, jedinica JNA kojoj je pripadao **svedok C-057**, Hrvat iz Vojvodine,¹⁰⁴⁰ oko 45 minuta žestoko je granatirala rejon Erduta, Daljske Planine i imanja Marinovci, kao i obližnju zgradu vodovoda, gde im je rečeno da su bile bazirane snage MUP-a Hrvatske, što su mogli i da vide po šahovnici istaknutoj na kuli u Erdutu.¹⁰⁴¹ Svedokova jedinica je bila prva jedinica JNA koja je stigla na ovo područje.¹⁰⁴² Dana 27. jula 1991. godine, svedok je dobio naređenje da sa svojom jedinicom ide u Novi Erdut radi razdvajanja zaraćenih strana koje su definisane kao "stanovništvo]

¹⁰³⁷ P551 (Izvešće o prognanom stanovništvu Republike Hrvatske 1991. godine), str. 75.

¹⁰³⁸ P551 (Izvešće o prognanom stanovništvu Republike Hrvatske 1991. godine), str. 75, 80. Ukupan broj obuhvata 6.004 lica rođena u "progonstvu".

¹⁰³⁹ U ovom kontekstu, Hrvatska govori o srpskim autonomnim oblastima Krajini i SBZS; P551 (Izvešće o prognanom stanovništvu Republike Hrvatske 1991. godine), str. 62.

¹⁰⁴⁰ P357 (Svedok C-057, izjava svedoka, 27. jul 2003. godine), str. 1, par. 1.

¹⁰⁴¹ P357 (Svedok C-057, izjava svedoka, 27. jul 2003. godine), par. 11-12; P356 (Svedok C-057, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 27. novembar i 2. decembar 2003. godine), str. 29841.

¹⁰⁴² P356 (Svedok C-057, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 27. novembar i 2. decembar 2003. godine), str. 29878.

srpske nacionalnosti" i "snag[e] MUP-a Hrvatske".¹⁰⁴³ Prema proceni svedoka, u Erdutu je bilo 200-300 pripadnika hrvatskog MUP-a.¹⁰⁴⁴ Jedinica je iz Srpskog Miletića krenula 1. avgusta 1991. godine.¹⁰⁴⁵ Jedinica je zauzela Erdut bez otpora.¹⁰⁴⁶ Erdut je bio skoro pust, izuzimajući nekoliko starijih Hrvata, a svedok je video nekoliko pripadnika hrvatskog MUP u maskirnim uniformama kako beže.¹⁰⁴⁷

492. Svedok JF-032 svedočio je u vezi s opštim napadom na Erdut i Dalj 1. avgusta 1991. godine. **Svedok JF-032**, bivši policajac iz SAO SBZS,¹⁰⁴⁸ u svedočenju je rekao da je napad na Dalj počeo 1. avgusta 1991. godine u 04:00 časa i da ga je organizovao pukovnik JNA Garevski, a izvršile su ga jedinice TO iz Borova Sela kojima su rukovodili Jovica Vučenović, Ilija Kojić, Marko Lončarević i komandant štaba odbrane Dalja.¹⁰⁴⁹ Svedok je rekao da je napad bio koordiniran s JNA, koja je stigla iz pravca Srbije preko mosta u Bogojevu u 04:10 časova.¹⁰⁵⁰ Jedna grupa vozila JNA odvezla se prema Erdutu, koji je napadnut tog istog dana, a druga je otišla direktno u Dalj da pruži pomoć snagama TO.¹⁰⁵¹ Prema rečima svedoka, glavni cilj napada bio je da se eliminišu pripadnici ZNG-a i MUP-a iz Dalja i da se meštani Hrvati isteraju iz Dalja i Erduta u pravcu Aljmaša.¹⁰⁵² Hrvatska vojska i policija su prevezle Hrvate u Osijek duž Drave, ali su mnoge Hrvate silom isterali pripadnici TO ili njihovi susedi.¹⁰⁵³ Svedok je rekao da je Marko Lončarević, bivši policajac u Dalju koji je organizovao koordinaciju i saradnju s JNA, učestvovao u napadu i da je njegova grupa srušila

¹⁰⁴³ P357 (Svedok C-057, izjava svedoka, 27. jul 2003. godine), par. 13; P356 (Svedok C-057, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 27. novembar i 2. decembar 2003. godine), str. 29815, 29843-29844; P362 (Zapovest za marš i odbranu, 27. jul 1991. godine).

¹⁰⁴⁴ P358 (Svedok C-057, dodatak izjavi svedoka, 25. novembar 2003. godine) str. 1; P356 (Svedok C-057, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 27. novembar i 2. decembar 2003. godine), str. 29837-29838, 29850.

¹⁰⁴⁵ P357 (Svedok C-057, izjava svedoka, 27. jul 2003. godine), par. 7, 14. Srpski Miletić se nalazi u Srbiji.

¹⁰⁴⁶ P357 (Svedok C-057, izjava svedoka, 27. jul 2003. godine), par. 15; P356 (Svedok C-057, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 27. novembar i 2. decembar 2003. godine), str. 29807, 29819-29820, 29847-29848; P364 (Članak o zauzimanju erdutske tvrđave od strane srpskih snaga, pod naslovom "Zastava – garancija mira", bez datuma).

¹⁰⁴⁷ P357 (Svedok C-057, izjava svedoka, 27. jul 2003. godine), par. 14, 18; P358 (Svedok C-057, dodatak izjavi svedoka, 25. novembar 2003. godine) str. 1-2; P356 (Svedok C-057, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 27. novembar i 2. decembar 2003. godine), str. 29816, 29850-29853.

¹⁰⁴⁸ P401 (Svedok JF-032, izjava svedoka, 17. maj 1999. godine), str. 1-2; P402 (Svedok JF-032, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29-31. januar 2003. godine), str. 15119, 15217, 15291; svedok JF-032, T. 4672-4673 4743, 4795.

¹⁰⁴⁹ P401 (Svedok JF-032, izjava svedoka, 17. maj 1999. godine), str. 5; P402 (Svedok JF-032, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29-31. januar 2003. godine), str. 15147, 15152-15154, 15160, 15191, 15269, 15276, 15336-15337, 15359; svedok JF-032, T. 4778.

¹⁰⁵⁰ P401 (Svedok JF-032, izjava svedoka, 17. maj 1999. godine), str. 5; P402 (Svedok JF-032, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29-31. januar 2003. godine), str. 15153-15154, 15269, 15271-15272, 15276, 15340-15341.

¹⁰⁵¹ P401 (Svedok JF-032, izjava svedoka, 17. maj 1999. godine), str. 5; P402 (Svedok JF-032, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29-31. januar 2003. godine), str. 15153.

¹⁰⁵² P401 (Svedok JF-032, izjava svedoka, 17. maj 1999. godine), str. 5.

¹⁰⁵³ P402 (Svedok JF-032, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29-31. januar 2003. godine), str. 15154, 15156, 15271, 15274, 15283, 15363; svedok JF-032, T. 4778.

zgradu policije u Dalju i ubila mnogo ljudi.¹⁰⁵⁴ Operacija je završena u podne i posle toga je održana velika proslava u Borovu Selu.¹⁰⁵⁵

493. **Luka Šutalo**, Hrvat iz Erduta,¹⁰⁵⁶ **svedok C-015**, Srbin iz Hrvatske,¹⁰⁵⁷ i **svedokinja JF-017**, Mađarica katoličke veroispovesti iz sela Erdut Planina s većinskim mađarskom stanovništvom,¹⁰⁵⁸ svedočili su o granatiranju i zauzimanju Erduta od strane JNA i njihova svedočenja se načelno podudaraju s iskazima svedoka C-057 i svedoka JF-032.¹⁰⁵⁹ Luka Šutalo je dodao da su, posle granatiranja, stanovnici počeli da napuštaju Erdut. On je takođe rekao da su se vojnici useljavali u kuće Hrvata koji su otišli i da su pripadnici policije i JNA pljačkali kuće. On ih je video kako odnose televizore i radio-aparate. Svedok je video i lokalne srpske policajce s automobilima, bojlerima, bagerom i električnom testerom.¹⁰⁶⁰ **Svedokinja JF-017** je rekla da je dan-dva posle granatiranja s porodicom otišla u Mađarsku, ali da su njen otac i svekar i svekrva ostali u Erdutu. Svedokinja se s porodicom vratila u selo oko 10. avgusta 1991. godine.¹⁰⁶¹

494. Pretresno veće će se sada osvrnuti na dokaze koji se tiču uslova u Erdutu posle napada. Jedan svedok, **Luka Šutalo**, opisao je kako je posle napada na Erdut uhapšen, zatočen i zlostavljan. On je rekao da je Erdut napustio 1. avgusta 1991. godine, nakon što je čuo da je u Dalju ubijeno mnogo Hrvata.¹⁰⁶² Na mostu koji vodi u Bogojevo, u Vojvodini, pripadnici "vojne policije" su Šutala uhapsili i odveli ga u jednu fabriku u Bogojevu. Zatim su ga, kao i druge zatočenike, tukla neidentifikovana lica.¹⁰⁶³ Posle sat-dva, jedan vojnik je Šutala odveo u drugu prostoriju, gde ga je pukovnik Košutić, koji je bio u uniformi JNA, ispitivao o policiji i pripadnicima garde u Erdutu.¹⁰⁶⁴ Dana 3. avgusta 1991. godine, Šutala su

¹⁰⁵⁴ P401 (Svedok JF-032, izjava svedoka, 17. maj 1999. godine), str. 5.

¹⁰⁵⁵ P401 (Svedok JF-032, izjava svedoka, 17. maj 1999. godine), str. 5; P402 (Svedok JF-032, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29-31. januar 2003. godine), str. 15154.

¹⁰⁵⁶ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), str. 2, par. 2.

¹⁰⁵⁷ P2 (Svedok C-015, izjava svedoka, 13. maj 1999. godine), str. 2; P3 (Svedok C-015, dopuna izjave svedoka, 24. januar 2001. godine), str. 1.

¹⁰⁵⁸ P292 (Svedokinja JF-017, izjave svedoka), str. 3, par. 1-3 (izjava svedoka, 25. novembar 1998. godine); svedokinja JF-017, T. 3841-3842.

¹⁰⁵⁹ P2 (Svedok C-015, izjava svedoka, 13. maj 1999. godine), str. 3; P292 (Svedokinja JF-017, izjave svedoka), par. 7 (izjava svedoka, 25. novembar 1998. godine); P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 7-9, 22-23; P303 (Luka Šutalo, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25554-25555, 25561-25562; Luka Šutalo, T. 3973-3974, 3983-3984, 4003.

¹⁰⁶⁰ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 7, 24; P303 (Luka Šutalo, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25562, 25564, 25574-25575; Luka Šutalo, T. 3984, 4003.

¹⁰⁶¹ P292 (Svedokinja JF-017, izjave svedoka), par. 7-8 (izjava svedoka, 25. novembar 1998. godine); svedokinja JF-017, T. 3842-3843.

¹⁰⁶² P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 8, 10, 12-13, 15-17.

¹⁰⁶³ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 10-11, 13; P303 (Luka Šutalo, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25543, 25567-25568; Luka Šutalo, T. 3974, 4000-4001, 4014-4015.

¹⁰⁶⁴ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 11-12; P303 (Luka Šutalo, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25568-25569.

odvezli nazad, kući u Erdut. Sledećeg jutra, 4. avgusta 1991. godine, neidentifikovana lica su Šutala vratila u fabriku, gde ga je najpre Košutić kratko ispitivao, a zatim mu rekao da dođe na sastanak u Erdutu 5. avgusta, na kojem će biti formirana nova vlada. Nakon što je pušten, Šutalo je morao svaka tri dana da se javlja u lokalnu policijsku stanicu u Malom Dvoru, gde ga je Božidar Bolić, komandir policije u Erdutu, ponekad ispitivao o hrvatskoj policiji, hrvatskoj gardi i političkim opredeljenjima ljudi.¹⁰⁶⁵ Šutalo je čuo da su 3. avgusta 1991. godine pripadnici JNA sproveli četiri-pet autobusa punih Hrvata iz Dalja u Bogojevo.¹⁰⁶⁶

495. Šutalo je, kao što mu je Košutić naložio, 5. avgusta 1991. godine došao na sastanak u Dvoru, kojem je prisustvovalo oko 100 ljudi različitih nacionalnosti.¹⁰⁶⁷ Na kasnije sastanke Hrvate i Mađare nisu pozivali.¹⁰⁶⁸ Posle tog sastanka, prekinute su telefonske veze i snabdevanje strujom, kao i emitovanje radio i televizijskog programa, "srpska policija" koju su činili meštani Srbi u civilnoj odeći bila je na kontrolnim punktovima u svakoj ulici, a trećeg dana posle sastanka uveden je policijski čas za Hrvate i Mađare, kojima takođe više nije bilo dozvoljeno da napuste Erdut bez prethodne dozvole.¹⁰⁶⁹ Hrvatima i Mađarima je naređeno da se priključe radnim grupama kako bi obavljali fizičke poslove.¹⁰⁷⁰ Dana 15. avgusta 1991. godine, Bolić je naredio Šutalu da se javi u objekat TO u selu kako bi se priključio radnoj grupi.¹⁰⁷¹ Narednih deset dana Šutalo je bio primoran da obavlja fizičke poslove u objektu TO, zajedno s Janikom Babelom, Đordem Maleševim, Marinkom Vuletićem i s još četiri-pet Hrvata i Mađara iz Erduta.¹⁰⁷²

496. **Svedokinja JF-017** je u svedočenju rekla da posle zauzimanja Erduta pripadnici JNA nisu činili zlo Hrvatima i Mađarima u Erdut Planini, ali da je zlostavljanje počelo kada su došli arkanovci i "rezervisti". Svedokinja je vojnike mogla da posmatra samo iz svoje kuće, pošto je sloboda kretanja bila ograničena.¹⁰⁷³ Krajem septembra ili početkom oktobra 1991. godine, svedokinja je videla arkanovce u Erdutu. Arkanova baza za obuku nalazila se blizu vinarije.¹⁰⁷⁴ Prema rečima svedokinje, svi su ih se plašili i sklanjali su im se s puta.¹⁰⁷⁵

¹⁰⁶⁵ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 8, 10, 12-17, 26-27.

¹⁰⁶⁶ P303 (Luka Šutalo, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25562, 25564.

¹⁰⁶⁷ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 19; P303 (Luka Šutalo, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25543, 25571-25572.

¹⁰⁶⁸ P303 (Luka Šutalo, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25544, 25572; Luka Šutalo, T. 3982.

¹⁰⁶⁹ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 21; P303 (Luka Šutalo, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25544, 25573; Luka Šutalo, T. 3974, 3999.

¹⁰⁷⁰ P303 (Luka Šutalo, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25544, 25581-25582; Luka Šutalo, T. 4004.

¹⁰⁷¹ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 28; Luka Šutalo, T. 4004-4005.

¹⁰⁷² P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 29.

¹⁰⁷³ P292 (Svedokinja JF-017, izjave svedoka), par. 10 (izjava svedoka, 25. novembar 1998. godine).

¹⁰⁷⁴ P292 (Svedokinja JF-017, izjave svedoka), par. 11 (izjava svedoka, 25. novembar 1998. godine).

¹⁰⁷⁵ Svedokinja JF-017, T. 3884-3886.

Svedokinja je rekla da su, od kada je Erdut okupiran, neki ljudi bili prisiljeni da obavljaju poljoprivredne radove.¹⁰⁷⁶

497. Što se tiče prisustva Arkana i njegovih ljudi na ovom području, **svedok JF-018**, Srbin iz Osijeka,¹⁰⁷⁷ rekao je da je prolazio pored njihove baze u Erdutu i da je ponekad mogao da ih vidi kako trče, treniraju i stražare.¹⁰⁷⁸

498. **Svedok C-1118**, Hrvat iz opštine Osijek,¹⁰⁷⁹ svedočio je o svom zatočeništvu u Centru za obuku u Erdutu. On je rekao da su ga, nakon što ga je Milorad Stričević saslušao sredinom novembra 1991. godine, odveli u improvizovani zatvor u okviru Centra za obuku u Erdutu. Svedok je rekao da je tamo bilo ukupno 28 zatočenika.¹⁰⁸⁰ Dva zatočenika su saslušavali i teško ih pretukli. Svedok je čuo kako su u susednoj ćeliji jednu ženu redovno tukle žene vojnici.¹⁰⁸¹ Svedok je rekao da su i civili dovodili ljude u Centar za obuku.¹⁰⁸²

499. Dana 17. novembra 1991. godine, otprilike u 03:00 časa, tri vojnika iz Arkanove jedinice u maskirnim uniformama došla su u ćeliju i iz nje izvukla dva zatočenika najbliža vratima. Otprilike 20 minuta nakon što su ta dva zatočenika izvedena, svedok je čuo nekoliko pojedinačnih pucnjeva, a zatim vatru iz automata. Ta dva zatočenika se više nisu vratila.¹⁰⁸³ Svedok je prepoznao Arkanove vojnike po oznakama na njihovim uniformama, na kojima je pisalo "Tigrovi".¹⁰⁸⁴ Svedok je takođe rekao da je većina vojnika koje je video u Centru za obuku u Erdutu nosila regularne uniforme JNA, iako, po njegovim rečima, u Centru za obuku nije bilo vojnika JNA.¹⁰⁸⁵ Neki vojnici su nosili kombinovanu vojnu i civilnu odeću.¹⁰⁸⁶ Neki od vojnika u Centru za obuku bili su meštani, što je svedok zaključio po njihovom naglasku.¹⁰⁸⁷

500. Dana 18. novembra 1991. godine, otprilike u 03:00 časa, dva Arkanova vojnika došla su u ćeliju i jedan od njih je naredio da svi zatočenicima stavi lisice, ali je drugi odgovorio da je to besmisleno za tako kratko vreme. Jedan od vojnika koji su doveli zatočenicu pitao je da li

¹⁰⁷⁶ Svedokinja JF-017, T. 3845-3846, 3855, 3880.

¹⁰⁷⁷ P340 (Svedok JF-018, izjava svedoka, 21. januar 2001. godine), str. 1-2.

¹⁰⁷⁸ P340 (Svedok JF-018, izjava svedoka, 21. januar 2001. godine), str. 3; svedok JF-018, T. 4164.

¹⁰⁷⁹ P23 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 4. jun 1999. godine), str. 1-2; P24 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 12. jun 1999. godine), str. 1; P25 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 25. april 2007. godine), str. 1; svedok C-1118, T. 1950, 1968-1969.

¹⁰⁸⁰ P25 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 25. april 2007. godine), par. 3-4; svedok C-1118, T. 1982-1983.

¹⁰⁸¹ P23 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 4. jun 1999. godine), str. 5.

¹⁰⁸² Svedok C-1118, T. 1995.

¹⁰⁸³ P23 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 4. jun 1999. godine), str. 5.

¹⁰⁸⁴ P25 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 25. april 2007. godine), par. 11; svedok C-1118, T. 1981-1982, 2006-2007, 2012; P31 (Oznaka Tigrova).

¹⁰⁸⁵ P25 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 25. april 2007. godine), par. 11; svedok C-1118, T. 1993.

¹⁰⁸⁶ Svedok C-1118, T. 1994.

neko želi da mu stave povez na oči, ali nijedan od zatočenika nije odgovorio. Svedok je čuo kako jedan od vojnika naređuje "Na gotovs", "Nišani" i "Pali", a zatim je čuo pucnje iz vatrenog oružja. Zatim je jedan od vojnika upitao: "Onda, ustaše, jeste li se usrali?", da bi posle toga zatočenike vratili u ćeliju. Dana 19. novembra 1991. godine, otprilike u 03:00 časa, tri meštanim, vojnika iz Arkanove jedinice došla su sa psom i nasumice izabrala dva zatvorenika i izvela ih.¹⁰⁸⁸ Nekoliko minuta kasnije, svedok je čuo nekoliko pojedinačnih pucnjeva, a zatim vatru iz automatskog oružja.¹⁰⁸⁹ Sledećeg dana, svedoka su pustili.¹⁰⁹⁰

501. Dana 13. decembra 1991. godine, dva čoveka koja svedok C-1118 nije poznao odvela su njega i njegovog zeta u Centar za obuku u Erdutu. Tamo su videli Stričevića, koji je bio pijan. Arkanovi vojnici su u Stričevićevoj kancelariji tukli svedokovog zeta.¹⁰⁹¹ Nakon što su ga vratili u Klisu, svedok je slučajno čuo razgovor lica koja su ih zarobila i načuo je kako jedan kaže da u Dalju "Hrvati sami sebe uništavaju tako što govore [ko] su i [šta] su".¹⁰⁹²

502. **Željko Šandor**, Hrvat iz Vukovara,¹⁰⁹³ svedočio je o incidentu zlostavljanja posle predaje Vukovara. Njega su, nakon što je 19. novembra 1991. godine zarobljen u Vukovaru, s još 150-200 zarobljenih ljudi ukrcali u tri plava civilna autobusa koja su stigla u pratnji tenka JNA. Naoružani ljudi u uniformama, za koje je svedok rekao da su bili rezervisti, ušli su u autobuse i odvezli ih, u pratnji jednog oklopnog transportera. Na jednoj farmi kod Erduta, autobusi su se zaustavili i grupa muškaraca u uniformama JNA, bez oznaka, izvukla je zarobljene ljude napolje, teško ih pretukla raznim vrstama oružja, a zatim im vezala ruke konopcem i žicom.¹⁰⁹⁴

503. Luka Šutalo, Zlatko Antunović i Stana Albert svedočili su u vezi s daljim incidentima u januaru i aprilu 1992. godine. **Luka Šutalo** je rekao da je na Badnje večer 1991. godine, oko 23:45 časova, jedan neidentifikovani lokalni policajac bacio bombu u Šutalovo dvorište, koja je oštetila prozore i kapiju na njegovoj kući. Nakon što je svedok taj incident prijavio pukovniku Čoviću ili Čoliću, komandantu JNA, on je došao da istraži incident, ali je, prema

¹⁰⁸⁷ Svedok C-1118, T. 2005.

¹⁰⁸⁸ P23 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 4. jun 1999. godine), str. 5-6; P25 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 25. april 2007. godine), par. 6; svedok C-1118, T. 1981, 2006-2007, 2012.

¹⁰⁸⁹ P23 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 4. jun 1999. godine), str. 6.

¹⁰⁹⁰ P25 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 25. april 2007. godine), par. 10.

¹⁰⁹¹ P23 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 4. jun 1999. godine), str. 8; P24 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 12. jun 1999. godine), str. 1; P26 (Fotografije svedoka C-1118 u centru za obuku u Erdutu), str. 9; svedok C-1118, T. 1981, 2006-2007, 2012.

¹⁰⁹² P23 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 4. jun 1999. godine), str. 8.

¹⁰⁹³ P1760 (Željko Šandor, izjava svedoka, 12. jun 2000. godine), str. 1-2.

¹⁰⁹⁴ P1760 (Željko Šandor, izjava svedoka, 12. jun 2000. godine), str. 5-6.

svedokovim rečima, čim je shvatio da je Šutalo Hrvat, otišao rekavši: "Onda je sve jasno."¹⁰⁹⁵ Posle daljih maltretiranja i pretnji, uključujući stalna saslušavanja, pretrese kuće tokom noći, pretnje i uskraćivanje hrane i odeće, Šutalo je podneo zahtev za dozvolu da napusti Erdut, pošto se tamo više nije osećao bezbedno.¹⁰⁹⁶ Iako je njegov zahtev ranije bio odbijen budući da se Šutalo nalazio na spisku Hrvata, Bolić mu je izdao dozvolu, pod uslovom da Šutalo prepíše svoju kuću i imanje seoskom savetu, što je on i učinio.¹⁰⁹⁷ Kuća je ostala uknjižena na njegovo ime, pošto nije bilo moguće upisati prenos u zemljišne knjige. Svedok je rekao da je to bio slučaj i s drugim Hrvatima koji su morali da prepíšu svoju imovinu.¹⁰⁹⁸ Dana 24. februara 1992. godine, komšija Joco Ledenčan odveo je Šutala i njegovu suprugu preko reke u Bogojevo, u Vojvodini.¹⁰⁹⁹ Dvadesetak dana nakon što je Šutalo otišao, svi preostali Hrvati proterani su iz Erduta u Osijek, preko Bijelog Brda.¹¹⁰⁰

504. U aprilu 1992. godine, nekoliko arkanovaca je došlo u kuću **Zlatka Antunovića**, Hrvata iz Osijeka koji je živeo u Erdutu neposredno pre rata,¹¹⁰¹ i njemu i njegovim rođacima reklo da pakuje stvari jer će ih odvesti u Osijek. Oni su ukrcani u jedan od dva autobusa i odvezeni u Sarvaš, odakle su sami otišli u Osijek.¹¹⁰² Prema rečima svedoka, u tim autobusima je bilo oko 90 (prevashodno starijih) civila Hrvata i Mađara koji su ostali nakon što je to područje zauzeto.¹¹⁰³

505. **Stana Albert**, Hrvatica rođena 1925. godine,¹¹⁰⁴ rekla je da su 9. aprila 1992. godine oko 16:00 časova u njenu kuću ušli jedan čovek u civilnoj odeći i jedan u uniformi, koji je bio naoružan. Ti ljudi su tražili novac. Čovek u civilnoj odeći prislonio je svedokinji nož na vrat i pištolj na čelo, dok je onaj drugi u uniformi pretresao sobu i pronašao ušteđevinu svedokinje – 1.500 nemačkih maraka, 100 američkih dolara i nešto jugoslovenskih dinara. Dok je svedokinja pomagala svojoj majci da izađe na vrata, čovek u civilnoj odeći ju je udario sa strane po glavi tako da joj je potekla krv iz uha i "zacrnilo [joj] se pred očima". Svedokinju i njenu majku su ukrcali u autobus. U autobusu je bio jedan naoružani vojnik i tridesetak ljudi.

¹⁰⁹⁵ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 56; P303 (Luka Šutalo, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25574; Luka Šutalo, T. 4007-4008.

¹⁰⁹⁶ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 58; P303 (Luka Šutalo, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25547; Luka Šutalo, T. 3990-3991.

¹⁰⁹⁷ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 58; P303 (Luka Šutalo, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25547-25548, 25582-25583; Luka Šutalo, T. 3990.

¹⁰⁹⁸ Luka Šutalo, T. 4008.

¹⁰⁹⁹ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 59.

¹¹⁰⁰ Luka Šutalo, T. 4008-4009.

¹¹⁰¹ P1799 (Zlatko Antunović, izjava svedoka, 5. maj 1999. godine), str. 1-2; P1800 (Zlatko Antunović, dodatak izjavi svedoka, 24. april 2007. godine), str. 1.

¹¹⁰² P1799 (Zlatko Antunović, izjava svedoka, 5. maj 1999. godine), str. 4-5.

¹¹⁰³ P1800 (Zlatko Antunović, dodatak izjavi svedoka, 24. april 2007. godine), par. 9.

¹¹⁰⁴ P74 (Stana Albert, izjava svedoka, 17. decembar 1998. godine), str. 1-2; P77 (Izvod iz matične knjige umrlih za Stanu Albert, 8. mart 2000. godine), str. 1-2.

Autobus je otišao u Sarvaš u opštini Osijek, blizu linije razdvajanja između Srba i Hrvata. Bio je mrak kada su ljudima rekli da izađu iz autobusa i krenu ka hrvatskim vojnicima. Ljudi su morali da pešače kroz minirano područje. Hrvatski vojnici su pomogli ljudima iz autobusa, a svedokinja je napokon uspjela da dođe u Osijek, gde se smestila kod rođaka.¹¹⁰⁵

506. U vezi s uslovima u Erdutu posle njegovog zauzimanja, Pretresno veće je takođe uzelo u obzir svedočenja o incidentima ubijanja u Erdutu, opisanim u poglavljima 3.2.3, 3.2.4 i 3.2.5.

507. Pretresno veće smatra da se gorenavedena svedočenja uglavnom podudaraju i da se iskazi svedoka koji su svedočili u vezi s incidentima u Erdutu načelno međusobno potkrepljuju. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da su gorenavedena svedočenja pouzdana.

508. Na osnovu svedočenja svedoka C-057, Luke Šutala i svedokinje JF-017, Pretresno veće zaključuje da je JNA počela da granatira Erdut u julu 1991. godine. Posle granatiranja, stanovnici su počeli da napuštaju Erdut. Dana 1. avgusta 1991. godine, JNA je zauzela Erdut bez otpora. U to vreme, Erdut je bio skoro pust, a nekoliko pripadnika MUP-a Hrvatske bežalo je iz njega. Na osnovu tih okolnosti i činjenice da su se barem neki od stanovnika vratili posle 1. avgusta 1991. godine, Pretresno veće zaključuje da je većina stanovnika Erduta napustila ovo mesto zbog napada na njega.

509. Pretresno veće takođe zaključuje da su tog istog dana pripadnici TO silom oterali druge stanovnike Erduta u pravcu Aljmaša, koji je u to vreme bio pod kontrolom nesrba. Pošto je uzelo u obzir nacionalni sastav Erduta 1991. godine, Pretresno veće zaključuje da su barem neke od tih osoba bile hrvatske nacionalnosti. Pretresno veće će dalje razmotriti granatiranje Erduta i njegovo zauzimanje u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

510. Pretresno veće će se sada osvrnuti na uslove i incidente u Erdutu posle 1. avgusta 1991. godine. Pošto je razmotrilo svedočenje Luke Šutala, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici JNA i meštani Srbi, posle zauzimanja Erduta, pljačkali kuće Hrvata. Dana 8. avgusta 1991. godine, lokalna policija je uvela policijski čas za Hrvate i Mađare. Počev od avgusta 1991. godine, komandir policije Bolić i drugi prisiljavali su Hrvate i Mađare da obavljaju fizičke poslove. Pretresno veće podseća i na svoje zaključke iz poglavlja 3.2.3, 3.2.4 i 3.2.5 gore u tekstu u vezi s premlaćivanjem i ubijanjem civila Hrvata i Mađara od strane

¹¹⁰⁵ P74 (Stana Albert, izjava svedoka, 17. decembar 1998. godine), str. 4.

pripadnika SDG-a i SNB-a u Centru za obuku u Erdutu u novembru i decembru 1991. godine. Pored tih incidenata, na osnovu svedočenja svedoka C-1118, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici SDG-a¹¹⁰⁶ u brojnim prilikama krajem 1991. godine u Centru za obuku u Erdutu tukli, maltretirali i ubijali Hrvate. Lokalne srpske vlasti su Hrvate koji su želeli da odu iz Erduta prisiljavale da svu svoju imovinu prepisu seoskom savetu. Pretresno veće će se detaljnije osvrnuti na posledice tih incidenata dalje u tekstu.

511. Pretresno veće će se sada osvrnuti na jedan konkretan incident od 9. aprila 1992. godine. Na osnovu svedočenja Zlatka Antunovića i Stane Albert, Pretresno veće zaključuje da su 9. aprila 1992. godine pripadnici SDG-a i drugi naoružani ljudi okupili najmanje 90, prevashodno starijih Hrvata i Mađara, stanovnika Erduta, i ukrkali ih u autobuse koji su išli u Sarvaš. U Sarvašu su te ljude naterali da pešice odu u Osijek, koji je bio pod kontrolom Hrvata. Pretresno veće će dalje razmotriti ovaj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

Dalj, avgust 1991 – jun 1992. godine

512. Pretresnom veću su dokazi u vezi s navodnim deportacijama i prisilnim premeštanjem iz Dalja predočeni putem svedočenja svedoka JF-015, svedoka JF-032, svedoka C-015, svedoka JF-030, Zlatka Antunovića, Luke Šutala, Borislava Bogunovića, svedoka C-1175, svedoka JF-018, Dušana Kneževića, svedokinje JF-017, svedoka JF-035, kao i putem dokumentarnog materijala.

513. Pretresno veće će najpre izložiti dokaze u vezi sa zauzimanjem Dalja u avgustu 1991. godine.

514. **Svedok JF-030**, bivši pripadnik MUP-a Srbije,¹¹⁰⁷ u svedočenju je rekao da je krajem jula 1991. godine u štabu srpskog TO u Borovu Selu prisustvovao sastanku na kojem su bili svi lokalni komandanti TO i dve osobe iz Beograda.¹¹⁰⁸ Svedok je rekao da su mu te dve osobe (koje svedok navodi po nadimcima) rekle da su iz srpskog DB.¹¹⁰⁹ Oni su razgovarali o pripremama za napad na opštinu Dalj. Prisutni su podeljeni u tri grupe, pri čemu je grupom kojoj je svedok pripadao komandovao Ilija Kojić, a drugom je komandovao Marko

¹¹⁰⁶ Prema shvatanju Pretresnog veća, kada se pominju Arkanovi vojnici, misli se na SDG.

¹¹⁰⁷ P2091 (Svedok JF-030, izjava svedoka, 21. avgust 2003. godine), str. 1, par. 4, 37.

¹¹⁰⁸ P2091 (Svedok JF-030, izjava svedoka, 21. avgust 2003. godine), par. 11.

¹¹⁰⁹ P2091 (Svedok JF-030, izjava svedoka, 21. avgust 2003. godine), par. 8.

Lončarević.¹¹¹⁰ Lokalni pripadnici TO i neki dobrovoljci iz Srbije takođe su učestvovali u napadu na Dalj 1. avgusta 1991. godine.¹¹¹¹

515. Pretresno veće podseća i na svedočenje **svedoka JF-032** izloženo gore u tekstu, u odeljku o Erdutu. **Svedok JF-015**, bivši pripadnik srpske policije u Dalju,¹¹¹² i **svedok C-015** svedočili su u vezi s napadom na Dalj i njihovo svedočenje se uglavnom podudara s iskazom svedoka JF-032.¹¹¹³ Svedok JF-015 je dodao da su se 31. jula 1991. godine, u kući Milorada Stričevića, Pavle Milovanović zvan Paja ili Paka, Đuro Zmijanac, Bogoljub Ristić, Đorđe Milovanović i Brank Gojsović dogovorili da Srbi drže kapije otvorene kako bi se znalo da su vlasnici tih kuća Srbi ili da u njima žive Srbi.¹¹¹⁴

516. Pretresno veće će sada oceniti dokaze u vezi s uslovima i incidentima posle zauzimanja Dalja. **Luka Šutalo** je rekao da je 25. avgusta 1991. godine ponovno uhapšen i da su ga dva policajca odvela u stanicu policije u Dalju, gde je bio zatvoren zajedno s Vladom Štimcem, Nikolom Gašparom i čovekom koji se prezivao Simić – svi su bili iz Erduta – kao i s dvojicom ili trojicom ljudi iz Aljmaša, uključujući Slavka Palinkaša. Svedok je video da su neki od tih ljudi imali modrice.¹¹¹⁵ Milorad Stričević iz Dalja, koga su oslovljavali sa "pukovnik", bio je zadužen za taj objekat.¹¹¹⁶ Šutalo je među policajcima u stanici prepoznao samo Željka Čizmića.¹¹¹⁷ Dok je Šutalo bio u stanici policije u Dalju, Čizmić je svakog dana dolazio u stanicu i tesno saradivao sa Stričevićem.¹¹¹⁸ Većina zatvorenika su bili Hrvati i Mađari i tokom Šutalovog boravka neki su otišli, a drugi došli.¹¹¹⁹ Tokom dana, nenaoružani vojnici i ljudi u civilnoj odeći u grupama su ulazili u prostoriju i tukli zatvorenike. Stričević je većinu noći saslušavao Šutala u vezi s tim ko je u Erdutu bio član HDZ-a, ko je imao novac,

¹¹¹⁰ P2091 (Svedok JF-030, izjava svedoka, 21. avgust 2003. godine), par. 11.

¹¹¹¹ P2091 (Svedok JF-030, izjava svedoka, 21. avgust 2003. godine), par. 11; P2092 (Svedok JF-030, beleške s pripremnog razgovora, 14. septembar 2009. godine), str. 1.

¹¹¹² P306 (Svedok JF-015, izjave svedoka), izjava svedoka od 18. januara 2001. godine, str. 1, par. 1, 22, 43; P312 (Rešenje o promeni radnog mesta svedoka JF-015 u miliciji u Dalju, koje je u ime ministra za unutrašnje poslove SAO potpisao Boro Bogunović, 1. oktobar 1991. godine).

¹¹¹³ P306 (Svedok JF-015, izjave svedoka), izjava svedoka od 18. januara 2001. godine, par. 15-17, 24, 62, beleške s pripremnog razgovora od 11. februara 2008. godine, par. 3; P307 (Skica svedoka JF-015 koja prikazuje incident od 1. avgusta 1991. godine); P321 (Fotografija o kojoj je svedok JF-015 govorio u par. 62 izjave svedoka od 18. januara 2001. godine); svedok JF-015, T. 4027, 4121-4122, 4134-4135; P2 (Svedok C-015, izjava svedoka, 13. maj 1999. godine), str. 3.

¹¹¹⁴ P306 (Svedok JF-015, izjave svedoka), izjava svedoka od 18. januara 2001. godine, par. 11-12, 62; P321 (Fotografija o kojoj je svedok JF-015 govorio u par. 62 izjave svedoka od 18. januara 2001. godine).

¹¹¹⁵ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 30-31.

¹¹¹⁶ P303 (Luka Šutalo, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25581; Luka Šutalo, T. 3974, 3997, 4005.

¹¹¹⁷ P303 (Luka Šutalo, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25575-25576; Luka Šutalo, T. 3984, 3992-3993.

¹¹¹⁸ Luka Šutalo, T. 3995, 3997.

¹¹¹⁹ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 34; P303 (Luka Šutalo, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25545.

kao i u vezi s policijom, mada, za razliku od drugih zatvorenika, Šutala nisu tukli pošto je njegova snaha, Srpkinja, intervenisala da ga zaštiti.¹¹²⁰

517. Otprilike sredinom septembra 1991. godine, zatvorenike su prisiljavali da obavljaju fizičke poslove, a većinu su tukli i danju i noću, mada Šutala nisu tukli. Jednoga dana, čovek koji se predstavio kao Arkan, u pratnji tri čoveka u maskirnim uniformama, silom je ušao u prostoriju i psovao zatvorenike. Arkan je posmatrao kako ti ljudi u uniformama tuku zatvorenike gvozdanim stolicama, pri čemu su naneli povrede četvorici ljudi iz Bilja, profesoru Pavi Zemljaku iz Belog Manastira i njegovom sinu Vladimiru, kojem je povređeno oko, Pavlu Becku koji je izgubio tri zuba i jednom čoveku kome su polomljena rebra. Šutalo nije dobio batine jer su se on i Slavko Palinkaš sakrili iza Marka Lončarevića koji je ušao u prostoriju kada je počelo batinanje i koga je Palinkaš poznavao od pre rata. Šutalo i Palinkaš su kasnije morali da očiste pod i zidove koji su bili prekriveni krvlju. Šutalo je u svedočenju rekao da je nekoliko arkanovaca jednom prilikom postavilo njegovog komšiju uza zid jedne kuće u Erdutu i gađalo ga nekom vrstom strelica, nanoseći mu rane.¹¹²¹ Šutalo nije bio očevidac tog događaja jer se plašio da izađe napolje, ali je taj komšija došao kod njega kući posle tog incidenta i zatražio rakiju da ispere rane. Prema Šutalovim rečima, takvi incidenti nisu prijavljivani policiji jer bi to dovelo do ozbiljne odmazde.¹¹²²

518. **Zlatko Antunović** je rekao da je 7. avgusta 1991. godine ili približno tog datuma otišao u Dalj, gde ga je uhapsio jedan naoružani Srbin u civilnoj odeći, koji ga je odveo u jednu kancelariju blizu Doma kulture u Dalju. Tamo ga je načelnik policije Željko Čizmić ispitivao o njegovom bratu. Posle ispitivanja, Antunovića su najpre odveli dole u improvizovanu zatvorsku ćeliju, u kojoj su već držali četiri-pet lica, a zatim, u večernjim satima, u jedan podrum u blizini, gde su ga dva-tri stražara tukla telefonskim kablovima.¹¹²³ Svedoka su vratili u ćeliju u kojoj je bilo više zatvorenika nego ranije, a stražari su se vraćali i izvodili zatvorenike radi batinanja. Čizmić je ujutru naredio da svedoka puste, posle čega se on vratio u Erdut.¹¹²⁴

519. Negde u oktobru 1991. godine, Goran Đaković i još jedan lokalni policajac došli su u kuću Zlatka Antunovića, ponovo ga uhapsili i odveli u lokalnu stanicu policije. Đaković je

¹¹²⁰ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 33-34; P303 (Luka Šutalo, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 28. avgust 2003. godine), str. 25575.

¹¹²¹ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), str. 1, par. 39, 41-42; Luka Šutalo, T. 3989.

¹¹²² Luka Šutalo, T. 3989-3990.

¹¹²³ P1799 (Zlatko Antunović, izjava svedoka, 5. maj 1999. godine), str. 2-3. Pretresno veće primećuje da su stranice 3 i 4 dokaznog predmeta P1799 unete u elektronski sistem za vođenje suđenja obrnutim redosledom. Shodno tome, reference na stranicu 3 ove izjave ne odnose se na stranice u *e-court*u.

¹¹²⁴ P1799 (Zlatko Antunović, izjava svedoka, 5. maj 1999. godine), str. 3.

svedoka udario par puta u automobilu, dok su se vozili do stanice policije. Pošto je načelnik policije u Erdutu Bolić kratko saslušao svedoka, vratili su ga u Dalj i pritvorili na istom mestu na kojem je bio u avgustu te godine. Ovoga puta je za saslušanja bio zadužen čovek koji se zvao Milorad Stričević. Svedok je čuo da on sebe naziva "pukovnikom", iako ga je uvek viđao samo kako nosi crnu kožnu jaknu. Čim je svedok stigao, odveli su ga u kancelariju na spratu gde je bilo mnogo raznih ljudi, uključujući pripadnike paravojske iz Prigrevice, koji su se tako predstavili, i odmah ga pretukli. Svedok je od drugih zatočenika i samih pripadnika paravojske čuo da su oni iz Prigrevice i rekao je da su bili odeveni drugačije od pripadnika JNA i da su nosili maskirne uniforme i kokarde. Siniša Glodić, koga je svedok prepoznao iz Dalja, pomagao je u batinanju i rekao svedoku da cigaretama spali istetovirana slova HDZ koja je svedok imao na desnoj ruci. Svedok je to i uradio. Svedoka su zatim odveli u istu ćeliju u kojoj je bio u avgustu i tamo su ga držali 15 dana, tokom kojih je danju obavljao fizičke poslove. Uveče bi dolazili tamošnji Srbi iz Dalja i Borova Naselja, pripadnici paravojske iz Prigrevice i arkanovci i nasumično udarali zatvorenike ili bi ih ponekad terali da udaraju jedni druge.¹¹²⁵ Meštani Srbi imali su vojne maskirne uniforme ili civilnu odeću.¹¹²⁶ Arkanovci su nosili maskirne uniforme, crne vunene kape i bili su bez brade i brkova. Svedok je video kako arkanovci odvođe Mattiju Huma iz Aljmaša, posle čega ga više niko nije video.¹¹²⁷

520. I drugi svedoci su svedočili u vezi s konkretnim incidentima koji su usledili posle zauzimanja Dalja. **Svedok JF-032** je u svedočenju rekao da je pljačka od strane civila i policajaca trajala nekoliko dana posle napada, iako su civilni policajci pokušavali da ih spreče u tome.¹¹²⁸ On je u Borovu Selu video mnoge ljude kako voze automobile za koje misli da su ukradeni u Dalju. On je naveo da su u pljački učestvovala i sledeća lica: Češo, Suljo, Erić i Dafinić.¹¹²⁹

521. **Svedok JF-030** je u svedočenju rekao da je posle napada na Dalj video zatočenike Hrvate pod stražom pripadnika TO Dalj u zatočeničkom objektu koji se nalazio u stanici policije u Dalju. Svedok je video kako Arkan i njegovi ljudi tuku zatočenike. Svedok je rekao i da je od pripadnika TO čuo da su Arkan i njegovi ljudi ubili nekoliko tih Hrvata.¹¹³⁰

¹¹²⁵ P1799 (Zlatko Antunović, izjava svedoka, 5. maj 1999. godine), str. 3; P1800 (Zlatko Antunović, dodatak izjavi svedoka, 24. april 2007. godine), par. 5, 7.

¹¹²⁶ P1800 (Zlatko Antunović, dodatak izjavi svedoka, 24. april 2007. godine), par. 7.

¹¹²⁷ P1799 (Zlatko Antunović, izjava svedoka, 5. maj 1999. godine), str. 4; P1800 (Zlatko Antunović, dodatak izjavi svedoka, 24. april 2007. godine), par. 8.

¹¹²⁸ P401 (Svedok JF-032, izjava svedoka, 17. maj 1999. godine), str. 5; P402 (Svedok JF-032, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29-31. januar 2003. godine), str. 15162, 15284.

¹¹²⁹ P401 (Svedok JF-032, izjava svedoka, 17. maj 1999. godine), str. 5-6.

¹¹³⁰ P2091 (Svedok JF-030, izjava svedoka, 21. avgust 2003. godine), par. 24.

522. Jednom prilikom početkom oktobra 1991. godine, kada je **Borislav Bogunović**, ministar unutrašnjih poslova SBZS u periodu od maja do decembra 1991. godine,¹¹³¹ došao u Dalj, kolege iz Vlade obavestile su ga da su nekoliko trenutaka pre njegovog dolaska Arkan i njegovi ljudi iz vatrenog oružja ubili petnaestak ljudi iz Belog Manastira. Ubistva su se dogodila u ciglani koja se nalazi na izlazu iz Dalja, na putu za Erdut, gde su oni radili na visokim pećima.¹¹³² Bogunović je u svedočenju rekao da nije naredio da se sprovede istraga o ovom incidentu jer je mislio da će se eventualni svedoci suviše plašiti da govore o tome. On je takođe rekao da se plašio da će i njegov život biti u opasnosti.¹¹³³

523. **Svedok C-1175**, Srbin iz Dalja,¹¹³⁴ rekao je da je JNA, kada je Vukovar pao u novembru 1991. godine, u autobusima i kamionima dovela veliki broj izbeglica u Dalj i odvezla ih u jednu zgradu blizu železničke stanice u Dalju, koju je JNA koristila kao svoj štab u Dalju. Svedok C-1175 je čuo da je jedna grupa bila odvedena u stanicu milicije u Dalju, koja se nalazila u zgradi Stare zadruga, ali on lično nije video tu grupu. Sledećeg dana, pripadnici TO su 60-70 žena i dece, koji su dovedeni u Dalj, autobusima prevezli u Srbiju. Otprilike 50-70 muškaraca odveli su u štab TO, gde su ih maltretirali i saslušavali, a neke su odveli u bioskop u Dalju i kasnije, posle dva-tri dana, prevezli u Srbiju.¹¹³⁵ Ostale muškarce iz te grupe odveli su u zatvor TO kojim je upravljao Stričević, koji se nalazio iza štaba TO, koji su čuvali ljudi iz Prigrvice i kojem su pristup imali Branko Gojsović i čovek poznat kao Đordila.¹¹³⁶ Svedok je video da su te ljude tukli i maltretirali pripadnici "Svemirske policije" i grupe iz Prigrvice.¹¹³⁷

524. U vezi sa situacijom u Dalju posle njegovog zauzimanja, Pretresno veće podseća i na dokaze u vezi s ubijanjem u Dalju izložene u poglavljima 3.2.3, 3.2.4 i 3.2.5 gore.

525. Pretresno veće zaključuje da se gorenavedena svedočenja uglavnom podudaraju i da se iskazi svedoka koji su svedočili u vezi s incidentima u Dalju načelno međusobno potkrepljuju. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da su gorenavedeni dokazi pouzdani.

526. Na osnovu predočenih dokaza, konkretno svedočenja svedoka JF-015, svedoka JF-032, svedoka C-015 i svedoka JF-030, Pretresno veće zaključuje da je JNA, zajedno s

¹¹³¹ P553 (Borislav Bogunović, izjava svedoka, 6. jun 2003. godine), par. 6, 8, 73; Borislav Bogunović, T. 6005.

¹¹³² P553 (Borislav Bogunović, izjava svedoka, 6. jun 2003. godine), par. 88.

¹¹³³ P554 (Borislav Bogunović, izjava svedoka, 8. februar 2007. godine), par. 26.

¹¹³⁴ P1718 (Svedok C-1175, izjava svedoka, 8. maj 2001. godine), str. 1-2; P1719 (Svedok C-1175, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 27-28. avgust 2003. godine), str. 25463, 25468.

¹¹³⁵ P1718 (Svedok C-1175, izjava svedoka, 8. maj 2001. godine), str. 4; P1719 (Svedok C-1175, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 27-28. avgust 2003. godine), str. 25482, 25485-25488.

¹¹³⁶ P1718 (Svedok C-1175, izjava svedoka, 8. maj 2001. godine), str. 3-5; P1720 (Skica štaba TO Dalj i okolnih zgrada).

jedinicama TO i dobrovoljcima iz Srbije, napala i zauzela Dalj 1. avgusta 1991. godine. Seljani Hrvati pobjegli su zajedno s hrvatskom vojskom i policijom. Na osnovu tih okolnosti, Pretresno veće zaključuje da je većina stanovnika Dalja otišla iz straha za svoju sigurnost, imajući u vidu borbena dejstva koja su bila u toku.

527. Pored toga, na osnovu svedočenja svedoka JF-032, Pretresno veće takođe zaključuje da su pripadnici TO silom oterali druge stanovnike u pravcu Aljmaša, koji je u to vreme bio pod kontrolom nesrba. Po istom osnovu, Pretresno veće zaključuje da je jedan od ciljeva napada bio da se meštani Hrvati isteraju iz Dalja. Na osnovu toga, Pretresno veće zaključuje da je znatan broj tih ljudi bio hrvatske nacionalnosti. Pretresno veće će dalje razmotriti zauzimanje Dalja u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

528. Pretresno veće će sada oceniti uslove i incidente u Dalju posle 1. avgusta 1991. godine. Pošto je razmotrilo svedočenje svedoka JF-032, Pretresno veće zaključuje da su civili, policajci, kao i lice koje se zvalo Dafinić, za koje je Pretresno veće na drugim mestima utvrdilo da je bio pripadnik SNB-a (poglavljje 3.2.3), posle zauzimanja Dalja pljačkali kuće. U avgustu 1991. godine, Milorad Stričević i pripadnici TO-a zatočili su Hrvate, uključujući Zlatka Antunovića, i Mađare u stanici policije u Dalju, gde su ih pripadnici SDG-a tukli. U septembru 1991. godine, zatočenici u stanici policije u Dalju bili su prisiljeni da obavljaju fizičke poslove, a gorepomenuta lica su nastavila da ih tuku. U premlaćivanjima su učestvovali i pripadnici paravojnih formacija iz Prigrevice¹¹³⁸ Pretresno veće takođe podseća na svoje zaključke u vezi s ubijanjem koje su pripadnici SDG-a izvršili 21. septembra i 4. oktobra 1991. godine, kao što je izloženo u poglavljima 3.2.1 i 3.2.2. Pretresno veće takođe podseća na svoj zaključak u vezi s ubistvom jedne Mađarice 3. juna 1992. godine od strane jednog pripadnika SNB-a i jednog pripadnika SDG-a, kao što je izloženo u poglavlju 3.2.3. Pretresno veće će se posledicama tih incidenata detaljnije pozabaviti dalje u tekstu.

Druga sela u Osječko-baranjskoj županiji, jul 1991 – januar 1992. godine

529. Pretresnom veću su dokazi u vezi s navodima o deportaciji i prisilnom premeštanju iz drugih sela u Osječko-baranjskoj županiji predočeni putem svedočenja svedoka JF-036, svedoka JF-038, svedoka JF-032, svedoka C-057, svedoka C-1118 i putem dokumentarnog materijala.

¹¹³⁷ P1718 (Svedok C-1175, izjava svedoka, 8. maj 2001. godine), str. 5; P1719 (Svedok C-1175, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 27-28. avgust 2003. godine), str. 25489-25490.

¹¹³⁸ Prigrevica se nalazi u Srbiji.

530. Kada je reč o Sarvašu, **svedok C-057** je u svedočenju rekao da je početkom septembra 1991. godine njegova jedinica JNA zauzela Sarvaš, koji je pretrpeo velika oštećenja usled tenkovske i artiljerijske vatre.¹¹³⁹ U napadu je učestvovao i TO, ali je bio potčinjen komandantu JNA.¹¹⁴⁰

531. **Svedok C-1118** je rekao da su 16. novembra 1991. godine oko 14:00 časova, kod njega došla dva čoveka, starosti 25-30 odnosno 40 godina, u civilnoj odeći, iz sela Bobote, i naredila mu da pođe s njima na razgovor. Odveli su ga u jednu veliku napuštenu kuću u Sarvašu u kojoj je, prema njegovim rečima, bila stacionirana JNA. Svedoka je tamo ispitivao major Stojanović, koji je nosio sivomaslinastu uniformu JNA.¹¹⁴¹ Posle tog razgovora, ušla su dva uniformisana vojnika JNA i počela da ga tuku. Batinanje je trajalo dvadesetak minuta. Nekoliko dana kasnije, svedoka su pustili.¹¹⁴²

532. Kada je reč o Aljmašu, **svedok C-057** rekao je da je njegova jedinica krajem septembra 1991. godine bez otpora zauzela skoro potpuno napušteni Aljmaš.¹¹⁴³ Svedok je rekao da je Željka Ražnatovića zvanog Arkan, prvi put video dan nakon što je njegova jedinica zauzela Aljmaš.¹¹⁴⁴ Tog dana, "Arkanovi ljudi" su eksplozivom teško oštetili katoličku crkvu u selu. Svedok je tog istog dana dobio naređenje iz komande bataljona da zaštiti vojnike zato što će oko 16:00 ili 17:00 časova arkanovci srušiti katoličku crkvu. Prema rečima svedoka, iz crkve niko nije otvarao vatru. Svedok je takođe rekao da je jedna grupa ljudi s roze ili crvenim beretkama dolazila u Aljmaš dok je njegova jedinica bila tamo i da su iz kuća odnosili plinske boce. Njima je komandovao jedan čovek koji je sebe zvao kapetan Kole, koji je rekao da pripada lokalnom TO-u.¹¹⁴⁵

533. Kada je reč o širem rejonu Belog Manastira, **svedok JF-036**, Srbin, službenik DB-a u SAO SBZS,¹¹⁴⁶ u svedočenju je rekao da su prva hapšenja nesrba u Baranji počela u drugoj polovini jula 1991. godine. Bilo je raznih razloga za hapšenja: to što su bili Hrvati, što su bili pripadnici HDZ-a, što su bili bogati ili iz osvete. Bili su zatočeni u podrumu zgrade policije u

¹¹³⁹ P357 (Svedok C-057, izjava svedoka, 27. jul 2003. godine), par. 34; P358 (Svedok C-057, dodatak izjavi svedoka, 25. novembar 2003. godine) str. 3; P356 (Svedok C-057, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 27. novembar i 2. decembar 2003. godine), str. 29863.

¹¹⁴⁰ P358 (Svedok C-057, dodatak izjavi svedoka, 25. novembar 2003. godine) str. 3.

¹¹⁴¹ P23 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 4. jun 1999. godine), str. 3-4; svedok C-1118, T. 1989-1990, 2002-2003.

¹¹⁴² P25 (Svedok C-1118, izjava svedoka, 25. april 2007. godine), par. 4, 10; svedok C-1118, T. 2004.

¹¹⁴³ P357 (Svedok C-057, izjava svedoka, 27. jul 2003. godine), par. 29-30; P358 (Svedok C-057, dodatak izjavi svedoka, 25. novembar 2003. godine) str. 2; P356 (Svedok C-057, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 27. novembar i 2. decembar 2003. godine), str. 29861-29862.

¹¹⁴⁴ P356 (Svedok C-057, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 27. novembar i 2. decembar 2003. godine), str. 29809.

¹¹⁴⁵ P357 (Svedok C-057, izjava svedoka, 27. jul 2003. godine), par. 31-32; P358 (Svedok C-057, dodatak izjavi svedoka, 25. novembar 2003. godine) str. 3; P356 (Svedok C-057, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 27. novembar i 2. decembar 2003. godine), str. 29862-29863.

Belom Manastiru, a policajci, uključujući Dušana Vukšića, često su ih maltretirali. SUP Beli Manastir organizovao je prevoz zatvorenika u Dalj i Borovo radi razmene. Svedok je od nekih policajaca saznao da je ukupno uhapšeno od 50 do 80 ljudi i prevezeno u Dalj i Borovo. Jedan broj ljudi koji su prevezeni u Dalj i Borovo kasnije su nestali, među kojima i Ivan Zelember, Rudolf Jukić, Ernest Bača, Karlo Rajić i Šimon Mihaljo.¹¹⁴⁷

534. **Svedok JF-038**, aktivni pripadnik jugoslovenskog saveznog SDB-a do oktobra 1992. godine,¹¹⁴⁸ u svedočenju je rekao da je sredinom avgusta 1991. godine otišao na zadatak na područje Osijeka i Belog Manastira u SAO SBZS, gde je obišao Beli Manastir i okolna sela.¹¹⁴⁹ Dok je svedok bio u Osijeku, između srpskih i hrvatskih snaga su danonoćno vođene borbe, u kojima su učestvovala i hrvatske snage koje su noću prelazile granicu iz Mađarske.¹¹⁵⁰ Prema rečima svedoka, mnogo ljudi je do tada napustilo to područje, a oni koji su ostali uglavnom su bili stariji ljudi koji nisu mogli da odu od svojih kuća.¹¹⁵¹ Svedok je rekao da su sve kuće u Dardi, Bilju i Tenji, u opštini Osijek, i drugim obližnjim selima opljačkane, a neke kuće su i minirane ili zapaljane.¹¹⁵²

535. Kada je reč o Klisi, **svedok C-1118** je rekao da je JNA napustila Klisu nakon što su arkanovci tamo bili dvadesetak dana, pošto JNA nije mogla da ih kontroliše.¹¹⁵³ Kada je svedok u januaru 1992. godine otišao iz Klise zbog toga što mu je prećeno, prisilili su ga da svu svoju imovinu prepíše "SAO Krajini" bez nadoknade.¹¹⁵⁴ Svedok je rekao da mu je jedan čovek u mesnoj kancelariji rekao da neće moći da se vrati u svoje selo ukoliko ne potpiše deklaraciju.¹¹⁵⁵

536. Pretresno veće zaključuje da se gorenavedeni dokazi uglavnom podudaraju i da se iskazi svedoka koji su svedočili u vezi s incidentima u tim selima u Osječko-baranjskoj županiji načelno međusobno potkrepljuju. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da su gorenavedeni dokazi pouzdani.

¹¹⁴⁶ P342 (Svedok JF-036, izjava svedoka, 2. maj 2001. godine), str. 1-2.

¹¹⁴⁷ P342 (Svedok JF-036, izjava svedoka, 2. maj 2001. godine), str. 10-12; svedok JF-036, T. 4188-4189.

¹¹⁴⁸ P420 (Svedok JF-038, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 31. mart-4. april 2006. godine), str. 3021, 3023-3025, 3027, 3116.

¹¹⁴⁹ P420 (Svedok JF-038, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 31. mart-4. april 2006. godine), str. 3146; svedok JF-038, T. 4847, 4861-4863, 4866, 4947-4948, 4950, 4955.

¹¹⁵⁰ P420 (Svedok JF-038, transkript iskaza u predmetu *Martić*, 31. mart-4. april 2006. godine), str. 3150; svedok JF-038, T. 4861, 4863, 4963.

¹¹⁵¹ Svedok JF-038, T. 4847, 4861, 4950.

¹¹⁵² Svedok JF-038, T. 4863.

¹¹⁵³ Svedok C-1118, T. 2001.

¹¹⁵⁴ Svedok C-1118, T. 1969, 1983-1984.

¹¹⁵⁵ Svedok C-1118, T. 1984.

537. Na osnovu predočenih dokaza, konkretno svedočenja svedoka JF-038 i svedoka C-057, Pretresno veće zaključuje da je JNA, zajedno s TO-om, u avgustu i septembru 1991. godine zauzela nekoliko sela u Osječko-baranjskoj županiji, između ostalih, Aljmaš krajem septembra 1991. godine i Sarvaš. Pre nego što su ta sela zauzeta, ljudi su ih napustili. Pretresno veće će zauzimanje tih sela dalje razmotriti u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

538. Pretresno veće će se sada osvrnuti na uslove i incidente u tim drugim selima u Osječko-baranjskoj županiji posle njihovog zauzimanja. Na osnovu svedočenja svedoka C-057, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici SDG-a posle zauzimanja Aljmaša teško oštetili katoličku crkvu u selu i da su pripadnici TO-a iz kuća odnosili plinske boce. Na osnovu svedočenja svedoka C-1118, Pretresno veće zaključuje i da su pripadnici JNA tukli tog svedoka u novembru 1991. godine u Sarvašu i da su ga predstavnici lokalnih srpskih vlasti prisilili da im prepíše svoju imovinu u Klisi u januaru 1992. godine, kao i da je on odatle otišao zbog toga što se osećao ugroženim. Pretresno veće će se detaljnije pozabaviti posledicama tih incidenata dalje u tekstu.

Vukovar, novembar 1991. godine

539. Pretresnom veću su dokazi u vezi s navodima o deportaciji i prisilnom premeštanju iz Vukovara predočeni putem svedočenja Gorana Stoparića, Željka Šandora, Borislava Bogunovića, svedoka C-057, svedoka JF-030, svedoka C-1175 i putem dokumentarnog materijala.

540. Pretresno veće će najpre izložiti dokaze koji se odnose na zauzimanje Vukovara 18. novembra 1991. godine. **Goran Stoparić**, bivši pripadnik Škorpiona,¹¹⁵⁶ u svedočenju je rekao da su pripadnici jedinice Leva Supoderica ubijali ljude u Vukovaru i da su svakodnevno zauzimali kuće Hrvata. Šešelj i Ratni štab SRS-a redovno su obavestavani o događajima na terenu. Početkom septembra 1991. godine, Stoparićeva jedinica Leva Supoderica koju su činili dobrovoljci iz SRS-a zatočila je mnogo civila u Vukovaru. Pošto su proverili nacionalnu pripadnost tih civila, Srbe su pustili. Prema rečima svedoka, nije bilo uputstva o tome kako da se postupa s civilima Hrvatima, ali su ljude često ubijali ako bi ih lokalni Srbi obavestili da je neko "ustaša".¹¹⁵⁷

541. **Svedok JF-030** je rekao da je u novembru 1991. godine, zajedno s drugim pripadnicima TO-a, učestvovao u borbama za Vukovar koje su trajale četiri meseca. Svedok

¹¹⁵⁶ P1702 (Goran Stoparić, izjava svedoka, 24. novembar 2003. godine), par. 68, 77; Goran Stoparić, T. 10327.

je rekao da je njegovom grupom rukovodila i komandovala JNA i da je napad koordiniran preko pripadnika JNA i službenika DB-a. Svedok je tokom borbi za Vukovar raportirao Kojiću i prisustvovao je sastancima u štabu JNA na kojima su koordinirane operacije. Svedok je takođe rekao da je u borbama za Vukovar učestvovao i Arkan.¹¹⁵⁸ Dok su borbe trajale, svedok je video da je JNA snabdevala Arkana. Prema rečima svedoka, JNA je snabdevala sve jedinice, uključujući jedinice lokalne policije.¹¹⁵⁹

542. **Željko Šandor** je rekao da je tokom opsade Vukovara učestvovao u njegovoj odbrani. Prema rečima ovog svedoka, tokom maja 1991. godine pa do 4. jula 1991. godine, pripadnici srpskih paravojnih jedinica potpuno su očistili sela oko Vukovara od Hrvata, a za to vreme JNA je zauzimala položaje u gradu i njegovoj okolini. Prema rečima svedoka, regularni pripadnici TO-a nosili su maslinastozelene uniforme JNA, s crvenom ili plavo-crveno-belom trakom na ramenu.¹¹⁶⁰ Dana 18. novembra 1991. godine, svedok je povređen tokom granatiranja Vukovara, a dan kasnije su ga vojnici JNA zarobili.¹¹⁶¹

543. **Svedok C-057** je rekao da su se hrvatske snage u Vukovaru predale 18. novembra 1991. godine između 16:00 i 18:00 časova.¹¹⁶² **Borislav Bogunović** je dao iskaz koji se načelno podudara s iskazima Gorana Stoparića, svedoka C-057 i Željka Šandora u vezi s grupama koje su bile prisutne tokom napada na Vukovar.¹¹⁶³ Izveštaj i ratni dnevnik JNA (dokazni predmeti P1045 i P1033) dalje potkrepljuju svedočenja na ovu temu.¹¹⁶⁴

544. Pretresno veće će sada oceniti dokaze koji se odnose na uslove i incidente neposredno posle zauzimanja Vukovara.

545. **Željko Šandor** je rekao da su posle zauzimanja Vukovara neke zarobljene vojno sposobne muškarce odvojili od starijih ljudi, žena i dece i postrojili ih ispred jedne zgrade u Borovu Naselju, predgrađu Vukovara. U tom trenutku stigli su vojnici, koje je svedok prepoznao kao Arkanove vojnike pošto su nosili maskirne uniforme i kokarde, kao i zato što su se predstavili kao arkanovci. Ti vojnici su zarobljenim muškarcima pretili, ali ih nisu tukli. Svedok je rekao da je tu bio i jedan major JNA u uniformi JNA, u pratnji pripadnika TO-a

¹¹⁵⁷ P1702 (Goran Stoparić, izjava svedoka, 24. novembar 2003. godine), par. 28-30, 39.

¹¹⁵⁸ P2091 (Svedok JF-030, izjava svedoka, 21. avgust 2003. godine), par. 26.

¹¹⁵⁹ Svedok JF-030, T. 10676.

¹¹⁶⁰ P1760 (Željko Šandor, izjava svedoka, 12. jun 2000. godine), str. 2-3; P1762 (Željko Šandor, dodatak izjavi svedoka, 17. jun 2003. godine), str. 1.

¹¹⁶¹ P1760 (Željko Šandor, izjava svedoka, 12. jun 2000. godine), str. 3-4.

¹¹⁶² P357 (Svedok C-057, izjava svedoka, 27. jul 2003. godine), par. 66.

¹¹⁶³ P553 (Borislav Bogunović, izjava svedoka, 6. jun 2003. godine), par. 74; Borislav Bogunović, T. 6012.

¹¹⁶⁴ P1045 (Izveštaj Organa bezbednosti Gardijske motorizovane brigade o toku izvođenja borbenih dejstava za oslobodenje Vukovara, s potpisom Veselina Šljivančanina, 10. decembar 1991. godine), str. 2, 4; P1033 (Ratni dnevnik s potpisom majora Trifunovića i majora Gojkovića, 2. oktobar-21. novembar 1991. godine), str. 12, 39-40.

Milana Gojkovića zvanog Švabo i "četnika" zvanog Balaban, iz Borovog Naselja. Gojković je izdvojio nekoliko zarobljenih muškaraca i predao ih pripadnicima paravojnih jedinica koji su ih odveli u obližnju zgradu iz koje je svedok zatim čuo krike. Svedok je kasnije saznao da su neki od tih muškaraca preživeli i da su odvedeni u zarobljeničke logore u Srbiji.¹¹⁶⁵

546. **Svedok C-057** rekao je da je posle predaje Vukovara iz jednog skloništa izašlo oko 1.500 ljudi, od kojih je oko 200 bilo ranjeno. Ranjenike su ukrcali u vozila kojima su upravljali pripadnici JNA i odvezli ih. Branko Avramović je sa svojom grupom radikala i nekoliko lokalnih Srba, suprotno naređenju svedoka, počeo da tuče zarobljenike, sve dok nije stigao svedokov pretpostavljeni. Kapetan Tomislav Mrčela, Hrvat, takođe je učestvovao u premlaćivanju.¹¹⁶⁶ Prema rečima svedoka, Lukić je organizovao operaciju predaje. Žene i deca su autobusima prebačeni u Hrvatsku. Sve isprave i devize su im oduzeti. Svi muškarci koji su izašli iz skloništa nosili su civilnu odeću, iako je svedok kasnije u skloništu pronašao veliku količinu bačenih uniformi MUP-a. Dana 19. novembra 1991. godine oko 08:00 časova, vojni policajci su ih ukrcali u vozila i odvezli.¹¹⁶⁷

547. **Željko Šandor** je rekao da su, posle predaje Vukovara, njemu i grupi od još 150-200 zarobljenih muškaraca naredili da idu pešice u pravcu puta za Borovo i Trpinju. Posle toga, stigla su tri plava civilna autobusa u pratnji jednog tenka JNA i te muškarce su naterali da se ukrcaju u njih. U autobuse su ušli naoružani ljudi u uniformama, koje je svedok opisao kao rezerviste, koji su autobuse, u pratnji oklopnog vozila, odvezli u pravcu Trpinje. Samo 1.500 metara od železničke stanice u Vukovaru, autobuse su zaustavili jedan čovek iz Borovog Naselja čiji je nadimak bio Bećar i grupa drugih "četnika". Bećar je odabrao šestoricu-sedmorice muškaraca i izveo ih iz autobusa, posle čega su autobusi nastavili put. Prema rečima svedoka, tela tih muškaraca kasnije su ekshumirana i identifikovana na mestu na kojem su se pomenuti autobusi zaustavili. Muškarcima su pretili i terali ih da pevaju "četničke" pesme. U jutarnjim satima 20. novembra 1991. godine, autobusi su stigli u kazneno- popravnu ustanovu za civile u Sremskoj Mitrovici, u Srbiji.¹¹⁶⁸

548. Major Trifunović je izvestio da je 18. novembra 1991. godine komandant Operativne grupe Jug poslao vozila i autobuse da stanovništvo i pripadnike "ustaških" jedinica koji su se predali evakuišu iz Vukovara i da su 19. novembra 1991. godine pripadnici Gardijske

¹¹⁶⁵ P1760 (Željko Šandor, izjava svedoka, 12. jun 2000. godine), str. 2-5; P1762 (Željko Šandor, dodatak izjavi svedoka, 17. jun 2003. godine), str. 1.

¹¹⁶⁶ P357 (Svedok C-057, izjava svedoka, 27. jul 2003. godine), par. 67, 71-72; P358 (Svedok C-057, dodatak izjavi svedoka, 25. novembar 2003. godine) str. 5; P356 (Svedok C-057, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 27. novembar i 2. decembar 2003. godine), str. 29854.

¹¹⁶⁷ P357 (Svedok C-057, izjava svedoka, 27. jul 2003. godine), par. 67-68, 70, 73.

motorizovane brigade počeli da čiste teritoriju, dok je uporedo vršena evakuacija velikog broja civila.¹¹⁶⁹ Nekim konvojima nije dozvoljen ulazak u Hrvatsku, pa su se vratili.¹¹⁷⁰ Prema izveštajima koje su Trifunović i Stojanović poslali 1. vojnoj oblasti 21. novembra 1991. godine, većina civila, ranjenika i zarobljenika evakuisana je iz Vukovara u Šid.¹¹⁷¹ Dana 22. novembra 1991. godine, general-major Jerko Crmarić iz Komande 1. vojne oblasti javio je da je transport civila i ranjenika iz Vukovara i Borova u potpunosti izvršen.¹¹⁷²

549. **Svedok JF-030** je rekao da je, nakon što su 18. novembra 1991. godine okončane borbe za Vukovar, video kako poručnik Veselin Maksimović i Braco Aršić odlaze u zgradu "Borovo komerca" i tuku zatočenike Hrvate koje su čuvali pripadnici JNA. Tog istog dana, svedok je video kako pripadnici JNA čuvaju stotine civila Hrvata u vukovarskoj bolnici.¹¹⁷³

550. Prema rečima **Borislava Bogunovića**, najmanje 10 dana posle pada Vukovara, sve grupe, izuzimajući arkanovce, bile su pod kontrolom JNA.¹¹⁷⁴ Međutim, ljudi u Vukovaru plašili su se uglavnom srpskih dobrovoljaca i šešeljevaca. Svedok je rekao da su postojale brojne veze između šešeljevaca i oficira JNA i da se sticao utisak da te dve grupacije tesno saraduju. Mnogi srpski dobrovoljci koji su došli u Vukovar takođe su delovali pod komandom JNA; međutim, i dobrovoljci i šešeljevci su se povremeno odvajali od JNA kako bi išli u pljačku radi lične koristi.¹¹⁷⁵ Policajci SAO SBZS obaveštavali su svedoka da šešeljevci vrše ubistva i na području Vukovara, mada on nikada nije o tome dobio zvaničan izveštaj.¹¹⁷⁶

551. Pretresno veće dalje podseća na svedočenje **svedoka C-1175** u vezi s prevozom stanovnika Vukovara u Srbiju, izloženo gore u tekstu u odeljku o Dalju.

552. Pretresno veće zaključuje da se gorenavedena svedočenja uglavnom podudaraju i da se iskazi svedoka koji su svedočili u vezi s incidentima u Vukovaru načelno međusobno potkrepljuju. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da su gorenavedeni dokazi pouzdani.

¹¹⁶⁸ P1760 (Željko Šandor, izjava svedoka, 12. jun 2000. godine), str. 5-7, 14.

¹¹⁶⁹ P1033 (Ratni dnevnik s potpisom majora Trifunovića i majora Gojkovića, 2. oktobar-21. novembar 1991. godine), str. 39-41; P1166 (Borbeni izveštaj Komande 1. vojne oblasti, s potpisom general-potpukovnika Vladimira Stojanovića, 20. novembar 1991. godine), str. 2, 6.

¹¹⁷⁰ P1033 (Ratni dnevnik s potpisom majora Trifunovića i majora Gojkovića, 2. oktobar-21. novembar 1991. godine), str. 41.

¹¹⁷¹ P1033 (Ratni dnevnik s potpisom majora Trifunovića i majora Gojkovića, 2. oktobar-21. novembar 1991. godine), str. 41; P1166 (Borbeni izveštaj Komande 1. vojne oblasti, s potpisom general-potpukovnika Vladimira Stojanovića, 20. novembar 1991. godine), str. 1, 3, 7.

¹¹⁷² P1064 (Dnevni operativni izveštaj Komande 1. vojne oblasti, s potpisom general-majora Jerka Crmarića, 22. novembar 1991. godine), str. 1-2, 4-6.

¹¹⁷³ P2091 (Svedok JF-030, izjava svedoka, 21. avgust 2003. godine), par. 28-29, 31.

¹¹⁷⁴ P553 (Borislav Bogunović, izjava svedoka, 6. jun 2003. godine), par. 56; Borislav Bogunović, T. 6012.

¹¹⁷⁵ P553 (Borislav Bogunović, izjava svedoka, 6. jun 2003. godine), par. 53, 74-75.

¹¹⁷⁶ P554 (Borislav Bogunović, izjava svedoka, 8. februar 2007. godine), par. 24.

553. Na osnovu predloženih dokaza, posebno svedočenja Željka Šandora, Borislava Bogunovića, svedoka C-057, svedoka JF-030 i izveštaja JNA (dokazni predmet P1045), Pretresno veće zaključuje da su pripadnici JNA, SDG-a i šešeljevci zauzeli Vukovar 18. novembra 1991. godine. Pretresno veće dalje zaključuje da su srpski dobrovoljci, uključujući šešeljevce, pre i neposredno posle zauzimanja Vukovara tukli i ubijali zarobljene ljude. Srpski zatočnici su pušteni nakon što je utvrđena njihova nacionalna pripadnost. Dobrovoljci i šešeljevci su takođe učestvovali u pljačkama u Vukovaru. Pretresno veće će se detaljnije pozabaviti posledicama tih incidenata dalje u tekstu.

554. Pretresno veće takođe zaključuje da su pripadnici JNA posle zauzimanja Vukovara autobusima prevezli grupu muškaraca i žena, koja se sastojala pretežno od stanovnika Vukovara hrvatske nacionalnosti, na teritoriju Hrvatske koja je bila pod hrvatskom kontrolom i u Srbiju. U nekima od tih autobusa, ljudima su pretili i terali ih da pevaju "četničke" pesme. Pretresno veće će te incidente dalje razmotriti u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

Ilok, oktobar 1991 – aprila 1992. godine

555. Pretresnom veću su dokazi u vezi s navodima o deportaciji i prisilnom premeštanju iz Iloka predloženi putem svedočenja Borislava Bogunovića, Dušana Kneževića i putem dokumentarnog materijala.

556. **Borislav Bogunović** je rekao da je mesto Ilok zauzeto u oktobru 1991. godine. Početkom meseca, JNA je postavila ultimatum naoružanim formacijama u Iloku da se predaju i da predaju oružje. Posle tog ultimatum, članovi jedne komisije iz Iloka započeli su svakodnevne pregovore s predstavnicima JNA u Bačkoj Palanci i Šidu.¹¹⁷⁷ JNA je ponudila garancije za bezbednost stanovnika hrvatske i slovačke nacionalnosti, ali su mnogi od njih želeli da odu u Hrvatsku jer su čuli šta se dogodilo u okolnim selima.¹¹⁷⁸ Dana 12. oktobra 1991. godine, Skupština opštine Iloka održala je referendum na kojem je odlučeno da se JNA obavesti da građani Iloka žele da napuste grad. S predstavnicima JNA postignut je dogovor 14. oktobra 1991. godine, pa je 17. oktobra 1991. godine oko 8.000 ljudi, što je bilo gotovo celokupno stanovništvo Iloka, na kamionima JNA otišlo na teritoriju pod kontrolom Hrvatske.¹¹⁷⁹ **Dušan Knežević**, komandir srpske policije u Iloku u periodu od novembra

¹¹⁷⁷ Borislav Bogunović, T. 6071-6072.

¹¹⁷⁸ P553 (Borislav Bogunović, izjava svedoka, 6. jun 2003. godine), par. 9.

¹¹⁷⁹ Borislav Bogunović, T. 6071-6072.

1991. do juna 1992. godine,¹¹⁸⁰ dao je iskaz koji se načelno podudara s iskazom Borislava Bogunovića na tu temu.¹¹⁸¹

557. Dana 2. aprila 1992. godine, Miroslav Radović, pomoćnik načelnika Uprave SDB iz SSUP-a SFRJ, poslao je izveštaj o situaciji u zapadnom Sremu zameniku šefa SDB-a srpskog MUP-a, M. Tepavčeviću. Taj izveštaj se zasnivao na informacijama koje su dostavila tri stanovnika Iloka, i primljen je u Saveznom SUP-u 27. marta 1992. godine, a ticao se hrvatskih i slovačkih porodica koje su bile naterane da napuste područje zapadnog Srema. Prema tom izveštaju, bivši stanovnici Iloka rekli su da su otišli zbog pritiska i naređenja policijskih organa i TO-a da 120 hrvatskih i slovačkih porodica iz Iloka i Bapske ode u roku od dva-tri dana. Oni su takođe rekli da su Srbe i Slovake koji su se pobunili i hteli da zaštite Hrvate pretukli, a jedan od stanovnika pokazao je povrede koje je zadobio. Prema tom izveštaju, naredba za odlazak predstavljala je nastavak pritiska, vršenog na niz načina: od pretnji preko krađa, silovanja do ubistava, kojem su preostali Hrvati bili izloženi od 17. oktobra 1991. godine, a kojem su u poslednje vreme bili izloženi i Slovaci, lica iz mešovitih brakova i tamošnji Srbi. Prema tom izveštaju, te postupke organizuju, sprovode i tolerišu civilni policajci i pripadnici TO-a koji su preuzeli vlast nakon oslobođenja Iloka i zapadnog Srema. Zlostavljanja i pretnje vršili su i pripadnici takozvane Specijalne jedinice.¹¹⁸²

558. Pretresno veće zaključuje da se gorenavedena svedočenja uglavnom podudaraju i da se iskazi svedoka koji su svedočili u vezi s incidentima u Iloku načelno međusobno potkrepljuju. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da su gorenavedeni dokazi pouzdani.

559. Na osnovu dokaza koje su predočili Borislav Bogunović i Dušan Knežević, Pretresno veće zaključuje da je, nakon što je JNA početkom oktobra 1991. godine zauzela Ilok, oko 8.000 lica, od kojih su mnoga bile hrvatske nacionalnosti, 17. oktobra 1991. godine napustilo Ilok i otišlo na teritoriju pod kontrolom Hrvatske. Ti ljudi su se na referendumu izjasnili da žele da odu zato što je JNA postavila ultimatum naoružanim formacijama u Iloku da se predaju i zato što su čuli šta se dogodilo u okolnim selima. Pretresno veće će taj incident dalje razmotriti u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

560. Na osnovu izveštaja SDB-a (dokazni predmet P429), Pretresno veće takođe zaključuje da su pripadnici civilne policije i TO-a, kao i "specijalne jedinice", posle 17. oktobra 1991.

¹¹⁸⁰ D371 (Dušan Knežević, izjava svedoka, 17. avgust 2011. godine), str. 1, par. 1, 28, 32; Dušan Knežević, T. 13378, 13504; D377 (Informacija u vezi sa situacijom u pakračkoj dolini, sa zahtevom da se obezbedi municija za lokalno stanovništvo, koju je Dušan Knežević dostavio pomoćniku načelnika SJB Bucalu, 23. april 1991. godine), str. 1.

¹¹⁸¹ D371 (Dušan Knežević, izjava svedoka, 17. avgust 2011. godine), par. 29.

godine zlostavljali preostale stanovnike Iloka i pretili im i da su im na kraju im naredili da idu. Zbog toga su otišla najmanje tri lica. Pretresno veće će se na posledice tih incidenata dalje osvrnuti dole u tekstu.

Druga sela u Vukovarsko-srijemskoj županiji, avgust – novembar 1991. godine

561. Pretresnom većsu su dokazi u vezi s navodima o deportaciji i prisilnom premeštanju iz drugih sela u Vukovarsko-srijemskoj županiji predočeni putem svedočenja Željka Šandora, svedokinje JF-017, svedoka JF-035, svedoka JF-032, svedoka JF-030, Luke Šutala, Borislava Bogunovića, Gorana Stoparića, svedoka C-057 i putem dokumentarnih dokaza.

562. Pretresno veće najpre podseća na svedočenje **Željka Šandora** čiji je prikaz dat gore, u odeljku o Vukovaru, u vezi s tim kako su pripadnici paravojskih formacija od maja do jula 1991. godine čistili sela oko Vukovara.

563. Kada je reč o Borovu Selu, **svedok JF-032** je rekao da je početkom juna 1991. godine u Borovu Selu delovala samouspostavljena seoska milicija koju je naoružavao i pomagao TO.¹¹⁸³ Oni su "terorisali" lokalno stanovništvo i ljude dovodili na saslušavanje bez konkretnog razloga.¹¹⁸⁴

564. **Luka Šutalo** je u svedočenju rekao da je otprilike nedelju dana posle 25. avgusta 1991. godine prebačen u nekakav sabirni centar koji se nalazio u jednoj velikoj štali ili radionici u Borovu Selu, gde je držano oko 80 lica. Jedne večeri, srpski policajci u uniformama doveli su grupu od 12 hrvatskih policajaca iz Bilja, naterali ih da kleknu i tukli ih štapovima. Jednom od policajaca su na čelu urezali slovo "U". Te iste noći, srpski policajci su tako žestoko pretukli Ivana Zelembere, predsednika HDZ-a u Batini, da mu je bila potrebna lekarska pomoć. Hrvatske policajce su dva dana kasnije odveli na razmenu. Posle još tri-četiri dana, Šutala i još šest-sedam ljudi prebacili su u stanicu policije u Borovu, gde su tri-četiri dana bili zatočeni u jednom podrumu u kojem je bilo otprilike pola metra vode. Policajci, vojnici i civili su ih vređali.¹¹⁸⁵

565. **Svedok JF-032** je u svedočenju rekao da je u Dalju i Borovu Selu formirano nekoliko zatvora. Samouspostavljena policija u Borovu Selu otvorila je zatvor, kojim je upravljao TO, u zgradi bioskopa u centru Borova Sela i on je radio u periodu od otprilike maja 1991. godine

¹¹⁸² P429 (Zabeleška u vezi sa stanjem u Iloku, pomoćnik načelnika Uprave Miroslav Radović, 2. april 1992. godine), str. 1-3.

¹¹⁸³ P401 (Svedok JF-032, izjava svedoka, 17. maj 1999. godine), str. 4; P402 (Svedok JF-032, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29-31. januar 2003. godine), str. 15144, 15146; svedok JF-032, T. 4740, 4750.

¹¹⁸⁴ P401 (Svedok JF-032, izjava svedoka, 17. maj 1999. godine), str. 4; svedok JF-032, T. 4738.

¹¹⁸⁵ P301 (Luka Šutalo, izjava svedoka, 17. april 1999. i 18. jun 2003. godine), par. 30-31, 34-37; Luka Šutalo, T. 3975, 3988.

do barem kraja oktobra 1991. godine.¹¹⁸⁶ Kako je preuzimana kontrola nad hrvatskim selima, tako su dovodili hrvatske civile i svjedok ih je video kako rade napolju, nose pšenicu i kukuruz, a čuvali su ih pripadnici TO-a.¹¹⁸⁷

566. Kada je reč o Đeletovcima i Nijemcima, **svjedok JF-030** je rekao da je negde posle zauzimanja Erduta, Arkan preuzeo kontrolu nad Đeletovcima i Nijemcima, selima u kojima su pretežno živeli Hrvati, uz vrlo mali broj Srba. Prema rečima svjedoka, Arkan i njegovi ljudi su "potpuno očistili to područje" od hrvatskih civila. Svjedok je obišao ovo područje početkom 1992. godine i uverio se da su sela bila potpuno pusta, ako se izuzme prisustvo arkanovaca i pripadnika Crvenih beretki. Svjedok je rekao da je čuo da su Arkan i njegovi ljudi pokopali tela hrvatskih civila s mrtvim životinjama u masovnoj grobnici ispred crkve u jednom drugom selu.¹¹⁸⁸ Svjedok je otišao u to selo, gde je video, kako je rekao, masovnu grobnicu.¹¹⁸⁹

567. Kada je reč o Bršadinu, svjedok je rekao da se u septembru 1991. godine sastao s Arkanom, predstavnicima JNA i komandantima TO-a radi razgovora o zauzimanju sela Bršadin. Prema rečima svjedoka, Arkanu je dodeljeno nekoliko pripadnika 1. gardijske brigade JNA, koji su delovali pod njegovom komandom, i oni su napali i zauzeli Bršadin. Svjedok je rekao da je bio prisutan s pripadnicima TO-a kada je došlo do tog napada.¹¹⁹⁰

568. Kada je reč o Tovarniku, **Borislav Bogunović** je rekao da su 17. ili 18. septembra 1991. godine održani pregovori između predstavnika JNA i predstavnika hrvatskog TO-a u Tovarniku. Na kraju tih pregovora, predstavnici hrvatskog TO-a su zatražili od JNA da sačeka njihovu odluku o tom pitanju; međutim, pre nego što je postignuto bilo kakvo rešenje, hrvatski TO je napao konvoj JNA između Tovarnika i Ilače, pri čemu je uništena tehnička oprema i ubijeno nekoliko oficira JNA. JNA je posle tog incidenta napala Tovarnik. Svjedok je rekao da je Tovarnik granatiran i da je vojska ušla u mesto drugog dana napada.¹¹⁹¹

569. **Goran Stoparić** je u svedočenju rekao da je u septembru 1991. godine kao dobrovoljac JNA učestvovao u napadu na Tovarnik, u kojem je tada živelo 50% Hrvata i 50% Srba.¹¹⁹² On je video svog komandanta Željka Krnjajića kako ubija i kako naređuje da se ubiju dva civila. Stoparić je rekao da se seća da je video mnogo mrtvih hrvatskih civila u

¹¹⁸⁶ P401 (Svedok JF-032, izjava svjedoka, 17. maj 1999. godine), str. 4, 6; P402 (Svedok JF-032, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29-31. januar 2003. godine), str. 15169-15170, 15291.

¹¹⁸⁷ P402 (Svedok JF-032, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29-31. januar 2003. godine), str. 15169-15170.

¹¹⁸⁸ P2091 (Svedok JF-030, izjava svjedoka, 21. avgust 2003. godine), par. 25; P2092 (Svedok JF-030, beleške s pripremnog razgovora, 14. septembar 2009. godine), str. 2.

¹¹⁸⁹ P2091 (Svedok JF-030, izjava svjedoka, 21. avgust 2003. godine), par. 25.

¹¹⁹⁰ P2091 (Svedok JF-030, izjava svjedoka, 21. avgust 2003. godine), par. 19; svjedok JF-030, T. 10607.

¹¹⁹¹ P553 (Borislav Bogunović, izjava svjedoka, 6. jun 2003. godine), par. 85-86.

¹¹⁹² P1702 (Goran Stoparić, izjava svjedoka, 24. novembar 2003. godine), par. 8, 10; Goran Stoparić, T. 10385-10386, 10398.

Tovarniku. Krnjajić je ubijanje hrvatskih civila pravdao rečima da su im sinovi bili "ustaše".¹¹⁹³

570. Kada je reč o Lovasu, **Borislav Bogunović** je u svedočenju rekao da je to mesto zauzeto u oktobru 1991. godine. Bogunović je rekao da mesto nije granatirano, ali da je, nakon što je Mirko Jović s pripadnicima jedinice Dušan Silni ušao u njega, čuo izveštaje da su seljane odvodili i da su neki ranjeni ili ubijeni iz vatrenog oružja.¹¹⁹⁴ Sledećeg dana, Bogunović je od Ljubiše Petkovića dobio naređenje da ide u Lovas i kaže Joviću da on i njegovi ljudi, Beli orlovi, treba te iste večeri da odu ili će Petković poslati vojnike da ih uhapse i razoružaju. Svedok je kontaktirao Jovića i sledećeg dana su se pripadnici Belih orlova povukli iz Lovasa.¹¹⁹⁵ Petković je rekao Bogunoviću da je nekoliko seljana dalo izjave u kojima je navelo da su ljudi bili ubijeni u Lovasu za vreme napada.¹¹⁹⁶

571. Kada je reč o Boboti, prema rečima **svedoka C-057**, 31. oktobra 1991. godine, njegova jedinica JNA, zajedno s dobrovoljcima SRS-a, izvršila je napad na to mesto. Kada je reč o Lušcu, tog istog i sledećeg dana, svedokova jedinica i arkanovci zauzeli su Lužac i oko 27 ljudi u njegovoj jedinici bilo je ili ubijeno ili ranjeno u toj operaciji, koja je završena 18. novembra 1991. godine. Arkanovci su delovali kao deo JNA i svedok je primetio da su njihova dejstva koordinisale vojne starešine iz Novosadskog korpusa, po čijim su naređenjima postupali.¹¹⁹⁷ Odluka da se arkanovci angažuju pod komandom JNA doneta je na višem nivou Komande Korpusa.¹¹⁹⁸ U noći posle zauzimanja Lušca, svedok je čuo viku i zapomaganje žena i dece koje su izvlačili iz podruma njihovih kuća.¹¹⁹⁹ Svedok je rekao da je 2. novembra 1991. godine video da je Arkan ubio jednog hrvatskog dečaka od 15-16 godina, kada je taj dečak uzviknuo "Živjela Hrvatska" dok su ga dvojica arkanovaca privodila pred Arkana.¹²⁰⁰ Nove srpske snage koje su te večeri stigle i dobrovoljci SRS-a poharali su kuće na izlazu iz naselja, a svedokov komandant mu je rekao da ih ne treba zaustavljati. Jedan od "radikala" odsekao je uši nekom od hrvatskih zarobljenika i vratio se s ušima nabijenim na štapić.

¹¹⁹³ P1702 (Goran Stoparić, izjava svedoka, 24. novembar 2003. godine), par. 9-12.

¹¹⁹⁴ P553 (Borislav Bogunović, izjava svedoka, 6. jun 2003. godine), par. 86; Borislav Bogunović, T. 6068.

¹¹⁹⁵ Borislav Bogunović, T. 6064.

¹¹⁹⁶ P553 (Borislav Bogunović, izjava svedoka, 6. jun 2003. godine), par. 87.

¹¹⁹⁷ P357 (Svedok C-057, izjava svedoka, 27. jul 2003. godine), par. 48-49, 51; P358 (Svedok C-057, dodatak izjavi svedoka, 25. novembar 2003. godine) str. 3-4; P356 (Svedok C-057, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 27. novembar i 2. decembar 2003. godine), str. 29821-29822, 29827, 29864-29865, 29876-29877.

¹¹⁹⁸ P356 (Svedok C-057, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 27. novembar i 2. decembar 2003. godine), str. 29876-29877.

¹¹⁹⁹ P357 (Svedok C-057, izjava svedoka, 27. jul 2003. godine), par. 55.

¹²⁰⁰ P358 (Svedok C-057, dodatak izjavi svedoka, 25. novembar 2003. godine) str. 4.

Svedokov pretpostavljeni mu je prethodno rekao da ne sputava takve postupke i da je JNA upoznata s tim da se čine takvi zločini.¹²⁰¹

572. Pretresno veće zaključuje da se gorenavedena svedočenja uglavnom podudaraju i da se iskazi svedoka koji su svedočili u vezi s incidentima u drugim selima u Vukovarsko-srijemskoj županiji načelno međusobno potkrepljuju. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da su gorenavedeni dokazi pouzdani.

573. Na osnovu predočenih dokaza, konkretno svedočenja svedoka JF-030, Borislava Bogunovića i svedoka C-057, Pretresno veće zaključuje da su u periodu od avgusta do novembra 1991. godine zauzeta sledeća sela u Vukovarsko-srijemskoj županiji: Bršadin (od strane SDG-a i TO-a), Đeletovci (od strane SDG-a), Nijemci (od strane SDG-a), Tovarnik (od strane JNA), Lovas (od strane Belih orlova i grupe zvane Dušan Silni), Bobota (od strane JNA i dobrovoljaca SRS-a) i Lužac (od strane JNA i SDG-a). U vezi s događajima tokom ili neposredno posle tih napada, Pretresno veće zaključuje sledeće. U Borovu Selu su srpski policajci u septembru 1991. godine zatočili Hrvate u nehumanim uslovima i žestoko ih premlaćivali. Na osnovu svedočenja svedoka JF-032, Pretresno veće zaključuje da su posle zauzimanja sela pripadnici TO-a prisiljavali hrvatske civile da obavljaju fizičke poslove u Borovu Selu. Na osnovu svedočenja Gorana Stoparića, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici JNA pobili civile u Tovarniku zbog toga što su njihovi sinovi bili "ustaše". Na osnovu svedočenja svedoka C-057, Pretresno veće zaključuje da je Arkan iz vatrenog oružja ubio jednog hrvatskog dečaka u Lušcu nakon što je dečak posle zauzimanja sela uzviknuo "Živjela Hrvatska". Dobrovoljci SRS-a su poharali kuće u Lušcu i zlostavljali zatvorenike Hrvate. Pretresno veće takođe podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.2.3. u vezi s ubijanjima koja su pripadnici SNB-a izvršili u novembru 1991. godine u Borovu Selu. Pretresno veće će se dalje osvrnuti na posledice tih incidenata dole u tekstu.

574. U vezi s Lovasom, Pretresno veće smatra da su predočeni dokazi iz druge ruke nedovoljno pouzdani da bi van razumne sumnje moglo da zaključi da su pripadnici Belih orlova i grupe Dušan Silni počinili zločine za vreme i posle zauzimanja tog mesta. Pretresno veće zbog toga neće dalje razmatrati taj deo ovog incidenta. Pretresno veće isto tako ima sumnje u pogledu navoda svedoka JF-030 da su Đeletovci i Nijemci "potpuno očišćeni". Konkretno, iako postoje dokazi da je to selo bilo pusto početkom 1992. godine, ostaje nejasno da li su ljudi otišli iz sela na neko drugo mesto, a ako jesu, kada i u kojim okolnostima.

¹²⁰¹ P357 (Svedok C-057, izjava svedoka, 27. jul 2003. godine), par. 56-59; P356 (Svedok C-057, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 27. novembar i 2. decembar 2003. godine), str. 29872, 29875-29876.

Zaključak

575. Pretresno veće će se najpre osvrnuti na neke aspekte svedočenja Anne-Marije Radić. Njen izveštaj (dokazni predmet P551) je glavni osnov za tvrdnju da je jedan broj lica napustio područje SAO SBZS. Kao prvo, na osnovu predočenih dokaza Pretresno veće nije moglo da tačno utvrdi teritorijalne granice SAO SBZS. To je dalje iskomplikovano činjenicom da se u Izveštaju Anne-Marije Radić podaci o stanovništvu navode po županijama. Kada je reč o ljudima koji su otišli, podaci se odnose na županije, a ne na sela, i to na vremenske periode od po nekoliko meseci. Najzad, u izveštaju Anne-Marije Radić uzimaju se u obzir samo oni ljudi koji su otišli u Hrvatsku. Iako taj izveštaj ne omogućava Pretresnom veću da se osloni na tačne podatke o broju lica koja su otišla usled određenih događaja, on je dobra osnova za stvaranje opšte slike i ukazuje na ukupan broj lica koja su napustila to područje.

576. Kada je reč o ljudima koji su napustili Osječko-baranjsku županiju 1991. i 1992. godine, Pretresno veće, na osnovu izveštaja Anne-Marije Radić, prihvata da su 23.964 lica napustila Osječko-baranjsku županiju i otišla u Hrvatsku pre 20. oktobra 1991. godine, da je 4.607 lica otišlo u periodu od 20. oktobra 1991. do 1. maja 1992. godine i da je 1.278 lica otišlo u periodu od 2. maja 1992. do 31. decembra 1992. godine. Uzimajući u obzir nacionalni sastav ove županije 1991. godine, Pretresno veće zaključuje da je znatan broj ljudi koji su tokom tog perioda otišli na teritoriju pod kontrolom Hrvatske bio hrvatske nacionalnosti ili mađarske narodnosti. Među ljudima koji su otišli bili su Luka Šutalo, svedokinja JF-017 i njeni sinovi. Pretresno veće dalje zaključuje da je određeni broj ljudi otprilike u to vreme napustio županiju i zbog zauzimanja sela. Iako Pretresno veće ne može definitivno da utvrdi kada su u vremenskim periodima navedenim u izveštaju Anne-Marije Radić (dokazni predmet P551) ljudi otišli, pa stoga ni tačno zbog čega, ono zaključuje da je veliki broj tih lica, uključujući svedoka C-1118, posebno kada je reč o periodu od 20. oktobra 1991. godine do 1. maja 1992. godine, napustio Osječko-baranjsku županiju zbog zatočavanja, razaranja katoličke crkve, pljačkanja, ograničavanja slobode, prisilnog rada, premlaćivanja, ubijanja, šikaniranja, kao i zato što su drugi ljudi bili prisilno premešteni. Gorenavedena dela vršili su pripadnici TO-a, JNA, lokalne policije, lokalne vlasti, pripadnici paravojnih formacija iz Prigrevice, SDG-a i SNB-a. Pretresno veće napominje da je briga za bezbednost zbog borbenih operacija koje su bile u toku mogla da bude jedino drugo razumno objašnjenje za odlazak tih ljudi. Međutim, uzimajući u obzir da su mnogi ljudi otišli u periodu posle borbenih operacija, Pretresno veće smatra da to alternativno objašnjenje nije realno za navedeni vremenski okvir. Pretresno veće u vezi s tim napominje da broježani podaci navedeni

u izveštaju Anne-Marije Radić (dokazni predmet P551) ne odražavaju razliku između lica koja su županiju napustila sama i lica koja su bila premeštena.

577. Kada je reč o ljudima koji su napustili Vukovarsko-srijemsku županiju 1991. i 1992. godine, Pretresno veće, na osnovu izveštaja Anne-Marije Radić, prihvata da je najmanje 35.391 lice napustilo Vukovarsko-srijemsku županiju pre 18. novembra 1991. godine, da je najmanje 5.478 lica otišlo u periodu od 18. novembra 1991. do 1. maja 1992. godine, a da je 1.311 lica otišlo u periodu od 2. maja 1992. do 31. decembra 1992. godine. Uzimajući u obzir nacionalni sastav te županije 1991. godine, Pretresno veće zaključuje da je znatan broj ljudi koji su tokom tog perioda otišli na teritoriju pod kontrolom Hrvatske bio hrvatske nacionalnosti. Pretresno veće dalje zaključuje da je određeni broj ljudi otprilike u to vreme napustio županiju i zbog zauzimanja sela. Iako Pretresno veće ne može definitivno da utvrdi u kom trenutku su ljudi otišli u okviru vremenskih perioda navedenih u izveštaju Anne-Marije Radić (dokazni predmet P551), pa stoga ni tačno zbog čega, ono zaključuje da je veliki broj tih lica napustio Vukovarsko-srijemsku županiju zbog prelaćivanja, ubijanja, pljačkanja, pretnji, zatočavanja, prisilnog rada, kao i zato što su drugi ljudi bili prisilno premešteni. Gorenavedena dela izvršili su pripadnici JNA, šešeljevci, srpski dobrovoljci, pripadnici SRS-a, SNB-a, policije, TO-a, "specijalne jedinice" i Arkan. Pretresno veće primećuje da bi briga za bezbednost zbog borbenih operacija koje su bile u toku mogla da bude jedino drugo razumno objašnjenje za odlazak tih ljudi. Međutim, uzimajući u obzir da su mnogi ljudi otišli posle borbenih operacija, Pretresno veće smatra da to alternativno objašnjenje nije realno za taj vremenski okvir. Pretresno veće u vezi s tim napominje da brojevi podaci navedeni u izveštaju Anne-Marije Radić (dokazni predmet P551) ne odražavaju razliku između lica koja su napustila županiju sama i lica koja su bila premeštena.

578. Pretresno veće će sada razmotriti eventualne posledice tih incidenata na druge županije, a razmotriće i SAO SBZS, kako se navodi u Optužnici, kao celinu. Pretresno veće je uzelo u obzir geografsku blizinu, na primer, Dalja i Erduta, s jedne strane, i Borova i Vukovara, s druge. Pretresno veće je takođe uzelo u obzir vremensku blizinu incidenata koji su se dešavali na celoj teritoriji SAO SBZS. S obzirom na to, Pretresno veće se uverilo da se događaji u SAO SBZS ne mogu posmatrati u segmentima i izolovano. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da je veliki broj lica, konkretno, na hiljade ljudi, napustio područje SAO SBZS zbog prisilnog premeštanja drugih ljudi, zatočavanja, razaranja katoličke crkve, pljačkanja, ograničavanja slobode, prisilnog rada, prelaćivanja, ubijanja, pretnji i šikaniranja koje su vršili pripadnici JNA, šešeljevci, srpski dobrovoljci, lokalne vlasti, pripadnici SRS-a,

Prevod

paravojnih formacija iz Prigrevice, SNB-a, policije, TO-a, "Specijalne jedinice" i SDG-a. Na osnovu izveštaja Anne-Marije Radić (dokazni predmet P551), kao i dokaza koji ukazuju na to da je ogromna većina incidenata u SAO SBZS tokom 1991. i 1992. godine pogađala na nesrpsko stanovništvo, Pretresno veće zaključuje da je znatan broj ljudi koji su pobjegli s tog područja bio hrvatske nacionalnosti. Pretresno veće će te incidente dalje razmotriti u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

3.3 Bijeljina

3.3.1 Incidenti deportacije i prisilnog premeštanja

579. Prema Optužnici, napadi, ubistva, proizvoljno hapšenje i zatočavanje, paljenje katoličkih crkava i džamija, prisilni rad, mučenje, šikaniranje, korišćenje živih štitova, pljačkanje, silovanje i drugi vidovi seksualnog zlostavljanja, kao i pretnje daljim delima progona, usmereni protiv civila nesrpske nacionalnosti u opštini Bijeljina barem od aprila 1991, pa do 31. decembra 1995. godine, nagnali su nesrpsko stanovništvo da pobjegne.¹²⁰² Prisilno premeštanje i deportacije imali su različite vidove, uključujući prisilno proterivanje.¹²⁰³

580. U ovom poglavlju, Pretresno veće će najpre dati prikaz činjenica o kojima je presuđeno i dokaza u vezi s nacionalnim sastavom stanovništva i promenama do kojih je u njemu došlo u opštini Bjeljina od 1991. do 1997. godine. Pretresno veće će se zatim osvrnuti na navode o incidentima. U vezi s tim, Pretresno veće će najpre dati prikaz činjenica o kojima je presuđeno i dokaza koji se odnose na ubistva i šikaniranja u Bijeljini u martu i aprilu 1992. godine, a zatim će razmotriti činjenice o kojima je presuđeno i dokaze u vezi s ubijanjem, zatočavanjem i šikaniranjem u toj opštini od aprila do septembra 1992. godine.

Stanovništvo opštine Bijeljina

581. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, na osnovu popisa stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, nacionalni sastav opštine Bijeljina činilo je 57.389 (59 %) Srba, 30.229 (31 %) Muslimana, 492 (1 %) Hrvata, 4.426 Jugoslovena i 4.452 osobe druge ili nepoznate nacionalnosti.¹²⁰⁴

582. Pretresnom veću su predočeni dokazi o promenama u sastavu stanovništva u opštini Bijeljina. Pošto je razmotrilo Izveštaj o interno raseljenim licima i izbeglicama¹²⁰⁵ i Izveštaj o žrtvama,¹²⁰⁶ koje je podnela Ewa Tabeau, Pretresno veće smatra da je u periodu od 1992. do 1995. godine u opštini Bijeljina umrlo ili nestalo 399 lica, većinom muslimanskih i srpskih civila. Samo 1992. godine umrlo je i nestalo 221 lice. Pretresno veće takođe uzima u obzir promene odnosa između civilnih i vojnih žrtava unutar etničkih grupa u periodu od 1992. do

¹²⁰² Optužnica, par. 64-65.

¹²⁰³ Optužnica, par. 65.

¹²⁰⁴ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 254.

¹²⁰⁵ P1657 (Tabeau, Izveštaj o interno raseljenim licima i izbeglicama), Dodatak A, tabele INS, 1M, 1C, 1O, 1S, str. 40-44. U Izveštaju Ewe Tabeau o interno raseljenim licima i izbeglicama objašnjeno je zašto su promene u veličini nacionalnih grupa u periodu od 1991. do 1997. godine izražene u procentima, a zatim se objašnjava pouzdanost poređenja tih podataka. V. P1657 (Tabeau, Izveštaj o interno raseljenim licima i izbeglicama), str. 8, i Ewa Tabeau, T. 9902-9903.

¹²⁰⁶ P1658 (Tabeau, Izveštaj o žrtvama), tabela 4 a-c, str. 20, Dodatak 2, tabela A2.9, str. 38, Dodatak 3, tabela A3.2, str. 39.

1995. godine. Pretresno veće smatra i da se nacionalni sastav stanovništva opštine Bijeljina drastično promenio u periodu od 1991. do 1997. godine. Procenat nesrpskog stanovništva u toj opštini opao je za 77,3%. Kako je detaljnije objašnjeno u poglavlju 2, Pretresno veće će se dalje u tekstu osvrnuti na konkretne incidente navodnih deportacija i prisilnog premeštanja u opštini Bijeljina, čiji je prikaz dat dole.

Preuzimanje vlasti u Bijeljini: ubistva i šikaniranja u Bijeljini, mart-april 1992. godine

583. Pretresno veće je formalno primilo na znanje relevantne činjenice o kojima je presuđeno, a predočena su mu i svedočenja svedoka B-161, svedoka JF-025 i Borislava Pelevića, kao i dokumentarni dokazi u vezi sa zauzimanjem opštine Bijeljina.

584. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, Bijeljina je bila prva opština u Bosni i Hercegovini koju su 1992. godine zauzeli bosanski Srbi. Tim preuzimanjem vlasti uspostavljen je obrazac koji je kasnije ponavljan u drugim opštinama u severoistočnoj Bosni i Hercegovini.¹²⁰⁷ Prvo su iz Srbije stigle paravojne grupe ili takozvane "dobrovoljačke jedinice" i počele da zastrašuju i terorišu lokalno muslimansko stanovništvo, kao i one Srbe koje su smatrali "neloyalnim". Mnogi Muslimani su ubijeni. Zbog toga su mnogi preostali Muslimani na kraju otišli s tog područja.¹²⁰⁸ U samom gradu Bijeljini prave borbe počele su 31. marta 1992. godine. U Bijeljini su došli pripadnici paravojne jedinice Željka (Arkana) Ražnatovića i, u saradnji s lokalnom paravojnom grupom pod komandom Mirka Blagojevića, preuzeli kontrolu nad važnim gradskim strukturama.¹²⁰⁹ Dana 1. ili 2. aprila 1992. godine, naoružani rezervisti JNA opkolili su grad, a na tom području viđene su kolone tenkova JNA i drugih vozila.¹²¹⁰ Usprkos određenom otporu, srpske snage su brzo preuzele kontrolu nad Bijeljinom i već 4. aprila na dve džamije u gradu obešene su srpske zastave.¹²¹¹ Arkanovci su se smestili u zgradi lokalnog SDS-a i nekoliko dana, zajedno s redovnim policijskim patrolama, učestvovali u hapšenju članova predsedništva SDA u Bijeljini. U to vreme u gradu Bijeljini bili su i pripadnici Belih orlova i lokalnog srpskog TO-a.¹²¹² Članovi SDG-a, **svedok JF-025**¹²¹³ i **Borislav Pelević**,¹²¹⁴ dali su iskaze koji se podudaraju s činjenicama o kojima je presuđeno u vezi sa zauzimanjem Bijeljine, uključujući pojedinosti u pogledu stvarnog

¹²⁰⁷ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 255.

¹²⁰⁸ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 256.

¹²⁰⁹ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 257.

¹²¹⁰ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 258.

¹²¹¹ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 259.

¹²¹² Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 260.

¹²¹³ P612 (Svedok JF-025, raniji iskaz, 2003. godina), str. 18019, 18054; P611 (Svedok JF-025, drugi list sa pseudonimom); P613 (Svedok JF-025, prvi list sa pseudonimom).

¹²¹⁴ Borislav Pelević, T. 16319, 16321-16322, 16515.

zauzimanja grada, grupa koje su u tome učestvovala i priprema za preuzimanje vlasti.¹²¹⁵ Svedok JF-025 je u svedočenju dodao da u napadu na Bijeljina nisu učestvovali pripadnici JNA i policije Republike Srbije.¹²¹⁶ Svedok je rekao da su zbog tog napada Bijeljina napustili svi koji su mogli da odu.¹²¹⁷

585. **Svedok B-161**, Srbin iz Zvornika,¹²¹⁸ rekao je da su lokalni političari u Bijeljini, uključujući Predraga Ješurića, načelnika MUP Bijeljina, i Mauzera, člana SDS-a i osnivača paravojne jedinice koja se zvala Srpska nacionalna garda, iz Srbije u Bijeljina doveli 86 pripadnika SDG-a pod komandom Željka Ražnatovića Arkana.¹²¹⁹ Prema izveštaju načelnika SJB Bijeljina Ješurića, upućenom MUP-u Republike bosanskih Srba, u noći između 31. marta i 1. aprila 1992. godine, pripadnici TO-a i SDG-a uklonili su barikade koje su u centru Bijeljine postavili bosanski Muslimani.¹²²⁰ Pripadnici TO-a i SDG-a su to uradili pod nadzorom Kriznog štaba Skupštine opštine Bijeljina. Uklanjanje barikada i rasterivanje muslimanskih ekstremista trajalo je do 6. aprila 1992. godine, kada je završeno "čišćenje terena".¹²²¹ Dana 4. aprila 1992. godine, general-major Savo Janković, komandant 17. korpusa JNA, izvestio je da se u kasarni i u zadružnom domu u Patkovači nalazi oko 3.000 izbeglica.¹²²²

586. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, za vreme srpskog preuzimanja vlasti u Bijeljini, pripadnici srpskih paravojnih snaga ubili su najmanje 48 civila, od kojih su većina bili nesrbi.¹²²³ Od tih žrtava, 45 su bili nesrbi, a nijedna žrtva nije bila u uniformi. Većina mrtvih bila je ustreljena u grudi, usta, slepoočnicu ili potiljak, a neki su ubijeni iz neposredne blizine.¹²²⁴ Srpske snage su 4. aprila 1992. godine naredile uklanjanje leševa s ulica Bijeljine u očekivanju posete delegacije visokih funkcionera Bosne i Hercegovine, u kojoj su bili i Biljana Plavšić, Fikret Abdić, ministar odbrane Jerko Doko (Hrvat) i načelnik štaba 2. vojne

¹²¹⁵ P612 (Svedok JF-025, raniji iskaz, 2003. godina), str. 18029-18039, 18042, 18073-18081, 18089-18090; svedok JF-025, T. 6244, 6247, 6258-6259, 6262, 6267-6270, 6280-6281, 6300-6301; Borislav Pelević, T. 16346-16350, 16478-16484; P602 (Mapa centralnog dela Bosne i Hercegovine koju je označio svedok JF-025); P603 (Plan centra Bijeljine koji je nacrtao svedok JF-025); P604 (Mapa bivše Jugoslavije na kojoj je svedok JF-025 označio put od Erduta do Bijeljine); P608 (Video-snimak borbi u Bijeljini).

¹²¹⁶ P612 (Svedok JF-025, raniji iskaz, 2003. godina), str. 18072.

¹²¹⁷ Svedok JF-025, T. 6247.

¹²¹⁸ P589 (Svedok B-161, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. maj i 2. jul 2003. godine), str. 21052; P601 (Izvod iz matične knjige umrlih za svedoka B-161, 27. april 2006. godine).

¹²¹⁹ P589 (Svedok B-161, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. maj i 2. jul 2003. godine), str. 21004, 21052-21056, 21058, 21109; P590 (Spisak imena koja će biti pomenuta tokom svedočenja, 19. maj 2003. godine); P593 (Grafički prikaz organizacione strukture SDB).

¹²²⁰ P1368 (Ješurićev izveštaj o situaciji u opštini Bijeljina, podnet MUP-u Republike bosanskih Srba).

¹²²¹ P1368 (Ješurićev izveštaj o situaciji u opštini Bijeljina, podnet MUP-u Republike bosanskih Srba), str. 2.

¹²²² P1371 (Dnevni operativni izveštaj 17. korpusa, general-major Savo Janković, 4. april 1992. godine), str. 1.

¹²²³ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 261.

¹²²⁴ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 263.

oblasti JNA general Praščević.¹²²⁵ U kasarni je bio veliki broj raseljenih lica raznih nacionalnosti, a oko njih deset do petnaest vojnika JNA. U to vreme, general Janković, komandant 17. korpusa JNA, tvrdio je da u kasarni štiti 309 Muslimana i Srba i da je još 1.500 Muslimana u kasarni Patkovača.¹²²⁶ Kada je tokom posete Plavšićeva zatražila od Arkana da kontrolu nad Bijeljinom preda JNA, on je odgovorio da tu još nije sredio "stvari" i da će nakon toga srediti situaciju u Bosanskom Brodu. Plavšićeva nije ustrajala u svom zahtevu i više puta je pohvalila Arkana za dobro obavljen posao spašavanja lokalnog srpskog stanovništva od muslimanske opasnosti.¹²²⁷ Kada se grupa vratila u zgradu opštine, Plavšićeva se javno zahvalila Arkanu i poljubila ga.¹²²⁸ Arkanovci su ostali u Bijeljini najmanje do maja 1992. godine.¹²²⁹

587. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i predočenih dokaza, Pretresno veće zaključuje da su u martu 1992. godine u Bijeljini stigli arkanovci i počeli da zastrašuju i terorišu meštane Muslimane i "neloyalne" Srbe. Do 4. aprila 1992. godine, arkanovci, lokalna paravojna grupa na čijem čelu je bio Mirko Blagojević, pripadnici TO-a i SDS-a Bijeljina preuzeli su kontrolu nad gradom Bijeljinom. Pripadnici tih grupa ubili su najmanje 45 nesrpska civila tokom zauzimanja ovog mesta. Zbog preuzimanja vlasti u Bijeljini, mnogi Muslimani su otišli iz nje. Pretresno veće će gorenavedeni incident dalje razmotriti u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole.

Preuzimanje vlasti: ubistva, zatočavanje i šikaniranje u Bijeljini u periodu od aprila do septembra 1992. godine

588. Pretresno veće je formalno primilo na znanje relevantne činjenice o kojima je presuđeno, a predočeno mu je svedočenje svedoka B-161, kao i dokumentarni dokazi u vezi s posledicama preuzimanja vlasti u opštini Bijeljina.

589. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, tokom nekoliko meseci nakon preuzimanja vlasti u Bijeljini paravojne grupe u opštini, zajedno s pripadnicima lokalnog MUP-a, masovno su učestvovala u kažnjivim radnjama.¹²³⁰ Te grupe su sejale teror među muslimanskim stanovništvom Bijeljine, kao i među nekim Srbima.¹²³¹ U leto 1992. godine oštećene su ili

¹²²⁵ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 264.

¹²²⁶ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 266.

¹²²⁷ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 270.

¹²²⁸ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 271.

¹²²⁹ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 273.

¹²³⁰ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 279.

¹²³¹ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 280.

razorene dve džamije u opštini Bijeljina.¹²³² Iz Bijeljine su zbog pritiska i terorisanja odlazili i Muslimani i Srbi.¹²³³

590. Dana 15. juna 1992. godine, Ljubiša (Mauzer) Savić je rekao da je Predsedništvo SAO Semberija-Majeveca odlučilo da smeni Muslimane na rukovodećim položajima u Bijeljini, a da će, ukoliko se nastavi "genocid nad srpskim narodom" u Bosni i Hercegovini, svi Muslimani biti otpušteni s posla i isterani s teritorije.¹²³⁴ Osim toga, Mauzer je rekao da će 2.500 Muslimana u dobi od 18 do 35 godina, koji su pobjegli iz Bijeljine nakon što su Srbi preuzeli vlast, izgubiti posao, da će im stanovi biti oduzeti i zapečaćeni, i da im savetuje da se ne vraćaju.¹²³⁵ SDS Bijeljina sastavio je spisak imena dobrostojećih Muslimana.¹²³⁶ Uz pomoć Mauzerovih ljudi, Vojkan Đurković iz SDS-a Bijeljina obilazio je ljude na spisku kako bi od njih iznudio imovinu. Neki od tih Muslimana su u početku plaćali kako bi ostali u Bijeljini. Drugi su odmah zatočeni, oduzete su im dragocenosti i prebačeni su u "međuprostor" između zaraćenih strana gde su ponekad provodili više dana pre nego što su mogli preći na teritoriju pod muslimanskom kontrolom.¹²³⁷ SDS Bijeljina je rešio da opštinu očisti od Muslimana koji su ostali.¹²³⁸ U periodu od aprila do septembra 1992. godine, srpske snage u opštini Bijeljina ubile su najmanje 52 osobe, većinom muslimanske nacionalnosti.¹²³⁹

591. Najkasnije od juna 1992. godine, Srbi su držali zatočene Muslimane i Hrvate u logoru Batković u opštini Bijeljina. Mnogi od njih su premešteni iz drugih zatočeničkih objekata, konkretno iz logora Sušica u Vlasenici i logora Manjača u Banjaluci.¹²⁴⁰ U avgustu 1992. godine, komandant logora bio je Velibor Stojanović. U to vreme je u jednom skladištu bilo zatočeno oko 1.280 muškaraca Muslimana. Posebno je bilo zatočeno nekoliko žena, dece i staraca.¹²⁴¹ Higijenski uslovi u Batkoviću bili su loši, a zatočeni su dobijali malo hrane i vode. Srpski čuvari su tukli zatočenike. Tri zatočenika su pretučena nasmrt, dok je jedan ubijen iz vatrenog oružja. Deset zatočenika je izdvojeno i prema njima se izuzetno okrutno postupalo. Tukli su ih tri puta dnevno, morali su se međusobno tući, a više puta su morali međusobno vršiti ponižavajuće polne radnje u prisustvu ostalih zatočenika. Zatočeni u Batkoviću su morali svakodnevno obavljati fizičke poslove, uključujući kopanje rovova i

¹²³² Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 281.

¹²³³ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 281a.

¹²³⁴ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 282.

¹²³⁵ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 283.

¹²³⁶ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 285.

¹²³⁷ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 286.

¹²³⁸ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 287.

¹²³⁹ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 288.

¹²⁴⁰ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 274.

¹²⁴¹ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 275.

nošenje municije na liniji fronta, pokopavanje leševa, rad u poljima i fabrikama i pomaganje u gradnji aerodroma nedaleko od Bijeljine.¹²⁴²

592. Pored logora Batković, srpske vlasti su zatočenike, uglavnom civile hrvatske i muslimanske nacionalnosti, držali u još šest zatočeničkih centara u opštini Bijeljina: u poljoprivrednoj školi u Bijeljini, u KP domu Bijeljina, u SUP-u Bijeljina, u fabrici šećera u Bijeljini, na tvrđavi i u zgradi javnog komunalnog preduzeća "4. juli".¹²⁴³ Od kraja maja 1992. godine nadalje, Muslimani su bili zatočeni u zgradi Doma kulture u selu Čelopek.¹²⁴⁴ Početkom juna, jedna paravojna grupa iz Srbije je napala zatočenike gvozdenim šipkama sa šiljcima i lancima. Neki zatočeni su bili prisiljeni da tuku jedan drugoga.¹²⁴⁵ Dana 20. februara 1993. godine ili približno tog datuma, u Lipovcu je razmjenjeno oko 50 zatvorenika iz Batkovića za 32 vojnika sa Pala i oni su otišli u Hrvatsku.¹²⁴⁶ Pretresno veće takođe podseća na činjenicu br. 396, Činjenice o kojima je presuđeno I, izloženu u poglavlju 3.4.2.

593. Pretresnom veću su predočeni i dokazi u vezi s jednim konkretnim incidentom u kojem su ljudi napuštali Bijeljinu. Tokom obilaska Bijeljine, **svedok B-161**, Srbin iz Zvornika,¹²⁴⁷ zamoljen je da iz Bijeljine prebaci jednu muslimansku porodicu koju je njegov brat poznao. Ta porodica se plašila da će ih pobiti jer su Muslimani. Svedok je uspeo da tu porodicu prebaci iz Bijeljine u Beograd.¹²⁴⁸

594. Pretresnom veću su predočeni i dokazi iz dva izveštaja vlasti u Bijeljini, u kojima se opisuju posledice preuzimanja vlasti u Bijeljini. U izveštaju od jula 1992. godine, upućenom MUP-u Republike bosanskih Srba, načelnik odeljenja SJB Bijeljina Danilo Vuković tvrdio je, na osnovu istraga koje je sproveo njegovo odeljenje, da su posle sukoba u Bijeljini ljudi iz Arkanovih jedinica i službenici SJB-a ukrali mnogo pušaka od civila i iz skladišta SJB Bijeljina.¹²⁴⁹

595. Dana 29. jula 1992. godine, Dragan Andan, načelnik CSB Bijeljina, izvestio je da je MUP Republike bosanskih Srba ponovo stabilizovao bezbednosnu situaciju u Bijeljini, nakon što su paravojne jedinice prisutne na tom području, prevashodno SDG, nakratko preuzele vlast. SDG je na ovom području uspostavio sopstvenu vlast koja je delovala paralelno s

¹²⁴² Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 276.

¹²⁴³ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 278.

¹²⁴⁴ Činjenice o kojima je presuđeno V, činjenica br. 341a.

¹²⁴⁵ Činjenice o kojima je presuđeno V, činjenica br. 342.

¹²⁴⁶ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 400.

¹²⁴⁷ P589 (Svedok B-161, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. maj i 2. jul 2003. godine), str. 21052; P601 (Izvod iz matične knjige umrlih za svedoka B-161, 27. april 2006. godine).

¹²⁴⁸ P589 (Svedok B-161, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. maj i 2. jul 2003. godine), str. 21014-21015, 21068.

regularnim vlastima. Prema tom izveštaju, pripadnici SDG-a su na početku došli na ovo područje da bi pomogli TO-u bosanskih Srba da odbije napad muslimanskih oružanih jedinica 1. aprila 1992. godine. U izveštaju se dalje navodi da su pripadnici SDG-a počinili brojne zločine, uključujući silovanja, krađe i ubistva. Pripadnici SDG-a su na taj način zlostavljali navodno i Muslimane i Srbe, pa su zbog pritiska paravojnih organizacija i Muslimani i Srbi odlazili iz grada Bijeljine. CSB je kao odgovor na to preduzeo više mera, uključujući uspostavljanje kontrolnih punktova, patroliranje i otpuštanje svih pripadnika CSB-a odgovornih za nezakonito postupanje.¹²⁵⁰

596. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i predočenih dokaza, Pretresno veće zaključuje da su posle zauzimanja Bijeljine, u periodu od barem aprila do septembra 1992. godine, paravojne grupe, konkretno SDG, i pripadnici lokalnog MUP-a zatočili, ubili, seksualno zlostavljali i terorisali većinom Muslimane, a i neke Srbe, stanovnike Bijeljine, i razorili ili oštetili dve džamije. Mauzer je takođe zapretio da će Muslimani biti otpušteni s posla i proterani i savetovao im je da se ne vraćaju. Kao posledica svega toga, tu teritoriju je napustilo na hiljade preostalih Muslimana, kao i neki Srbi. Među njima je otišla i jedna muslimanska porodica koja je iz straha za život organizovala da bude prevezena u Srbiju.

597. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su 1992. godine, posle zauzimanja Bijeljine, članovi SDS-a Bijeljina, uz pomoć Mauzerovih ljudi, u pokušaju da opštinu očiste od preostalih Muslimana, jedan broj muslimanskih stanovnika Bijeljine premestili na "međuprostor" između zaraćenih strana.

598. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su barem od juna 1992. godine, srpske vlasti prebacile više od 1.200 muslimanskih i hrvatskih civila u logor Batković i na druge lokacije, gde su ih zatočile. Zatočenici su držani u strašnim uslovima. Neke zatočenike su tukli, ubili, primoravali da vrše ponižavajuće polne radnje i prisiljavali da obavljaju fizičke poslove. Pretresno veće zaključuje da su barem neki od zatočenika iz logora Batković početkom 1993. godine razmenjeni i poslani u Hrvatsku. Pretresno veće će gorenavedene incidente dalje razmotriti u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

¹²⁴⁹ P2598 (Izveštaj Danila Vukovića podnet MUP-u Republike bosanskih Srba, jul 1992. godine), str. 2.

¹²⁵⁰ P1378 (MUP Republike bosanskih Srba, informacija u vezi s privremenim preuzimanjem vlasti u Bijeljini od strane SDG, s potpisom Dragana Andana, 29. jul 1992. godine), str. 1-3, 5.

3.4 Bosanski Šamac

3.4.1 Ubistvo najmanje 16 civila nesrpske nacionalnosti u Crkvini 7. maja 1992. godine ili približno tog datuma (Optužnica, par. 50)

599. Prema Optužnici, 6. maja 1992. godine ili približno tog datuma srpske vlasti su oko 50 zatočenih bosanskih Hrvata i bosanskih Muslimana, koji su bili zatočeni u zgradi TO u Bosanskom Šamcu, premestile u jedan poljoprivredni objekat u Crkvini. Dana 7. maja 1992. godine ili približno tog datuma Slobodan Miljković i Dragan Đorđević su, zajedno s drugim pripadnicima srpskih snaga (definisanim u par. 6 Optužnice), uključujući specijalne jedinice DB Republike Srbije (opisane u par. 4 Optužnice), otišli u Crkvinu. Tukli su zatočene nesrbe i ubili najmanje 16 zatočenih civila nesrba.¹²⁵¹ Pretresno veće formalno je primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno u vezi s navodima o tim ubistvima. Veće je takođe saslušalo relevantna svedočenja Stevana Todorovića, Gorana Stoparića, svedoka B-1108, svedoka JF-047 i svedoka B-1638, a dobilo je i relevantnu sudskomedicinsku dokumentaciju.

600. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, 7. maja 1992. godine Lugar, Crni i Debeli ušli su u skladište, tukli Jozu Antunovića, udarili ga po potiljku, a nakon toga ga je Lugar ubio ispalivši tri hica.¹²⁵² Tom prilikom su Lugar, Crni i Debeli ubili devet zatočenih nesrba.¹²⁵³ Ostali zatočenici su ponovo postrojani i premlaćeni. Nakon toga su ubijena šestorica muškaraca iz Teslića. Gorepomenuta trojica prebrojala su zarobljenike i konstatovala da jedan nedostaje. Crni ga je pronašao kako se skriva iza jednog džaka i ubio ga.¹²⁵⁴ Osim toga, Pretresno veće je u poglavlju 3.4.2 dalo prikaz činjenica o kojima je presuđeno br. 299 i 300 o dolasku pripadnika paravojnih formacija u Batkušu.

601. **Svedok B-1108**, Hrvat s područja Bosanskog Šamca,¹²⁵⁵ rekao je u svedočenju da su njega i još nekolicinu drugih ljudi 2. maja 1992. godine uhapsila dva srpska policajca s nadimcima Tubonja i Crnogorac (svedok je kasnije saznao da je Tubonja iz njegovog kraja, a da je Crnogorac iz Srbije) i odvela ih u zgradu TO, u logoru u Bosanskom Šamcu.¹²⁵⁶ Ostali ljudi koji su bili zatočeni zajedno sa svedokom uglavnom su bili Muslimani ili Hrvati; oni su bili civili i samo je Luka Gregurević, koji je pre rata radio u policiji, imao na sebi

¹²⁵¹ Optužnica, par. 50.

¹²⁵² Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 384.

¹²⁵³ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 385; v. takođe Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 324.

¹²⁵⁴ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 385.

¹²⁵⁵ P122 (Svedok B-1108, izjava svedoka, 8. decembar 1994. godine), str. 1-2; svedok B-1108, T. 2729.

¹²⁵⁶ P122 (Svedok B-1108, izjava svedoka, 8. decembar 1994. godine), str. 2, 4-5; svedok B-1108, T. 2658, 2692-2694; P125 (Službena zabeleška u vezi s pritvaranjem svedoka B-1108, 23. septembar 1992. godine).

uniformu.¹²⁵⁷ Dana 7. maja 1992. godine oko 19:00 časova svedok i još devet zarobljenika prebačeni su iz zgrade TO u Bosanskom Šamcu u skladište u Crkvini, gde su već bili drugi zarobljenici.¹²⁵⁸ Oko 22:00 časa u skladište su ušla dva čoveka koja, po svedokovoj proceni, nisu bila iz tog kraja pošto su imala srpski akcent, i još dva stražara, od kojih je jedan bio naoružan. Sutradan je svedok B-1108 od čoveka koji je držao ključ skladišta saznao da se ta dva čoveka zovu Lugar i Debeli. Zarobljenicima je bilo zabranjeno da gledaju u njih, pa oni zato nisu mogli da vide kako oni izgledaju, ali je svedok ipak video da Lugar i Debeli nose maskirne uniforme s oznakama. Debeli je tukao Jozu Antunovića, a onda je Lugar u njega pucao tri puta. Njih dvojica su ubila šest ili sedam drugih zarobljenika, među kojima je bio i Luka Gregurević. Potom su preostali zarobljenici postrojani, a pošto su upitani šta su po struci, neki od njih su ubijeni, između ostalih i Ilija Matić, Niko Brandić, Josip Oršolić i Ivo Tuzlak. Prema svedokovim rečima, Lugar je naredio Debelom da ubije nekoliko tih zatočenika. Nakon što su oni otišli, svedok je izbrojao 16 leševa.¹²⁵⁹ Osim pomenutih ljudi, svedok je naveo da su i Ivan Agatić, Luka Blažanović i Sead Hurtić bili mrtvi.¹²⁶⁰ Nijedan zarobljenik u skladištu nije bio Srbin. Kasnije je svedok B-1108 primetio da su drugi ljudi čoveka kog on zove Debeli zvali Pralja. Svedok B-1108 čuo je kasnije od policajaca da je Lugarevo pravo ime Slobodan Miljković. Lugarev direktno nadređeni bio je Crni, kog je svedok jednom prilikom video u logoru. Kasnije su drugi ljudi rekli svedoku da su Lugar i Debeli ponekad nosili crne kape. Prema svedokovim rečima, ljudi u maskirnim uniformama nazivani su šešeljevcima.¹²⁶¹

602. **Svedok JF-047**, Srbin koji je bio pripadnik raznih paravojnih jedinica, uključujući i jedinicu koju naziva Crvenim beretkama,¹²⁶² rekao je u svedočenju da mu je Lugar 7. maja 1992. godine rekao da je dobio naređenje da obavi neki posao i pozvao ga da zajedno pođu u Crkvinu. U Crkvini je svedok ušao u nekakvo skladište, zajedno s Lugarem, Traljmom i Debelim Musom (svedok je pojasnio da to nije ista osoba kao i njegov komandant Srećko Radovanović zvani Debeli), koji su, kako je svedok rekao, bili pripadnici Crvenih beretki, i s još dvojicom, trojicom pripadnika TO.¹²⁶³ **Goran Stoparić**, bivši pripadnik Škorpiona,¹²⁶⁴

¹²⁵⁷ Svedok B-1108, T. 2658-2659; P134 (Razgovori s nemačkim zatočenikom), str. 2.

¹²⁵⁸ P122 (Svedok B-1108, izjava svedoka, 8. decembar 1994. godine), str. 5-7; svedok B-1108, T. 2660-2661; P128 (Fotografija zgrade TO); P129 (Fotografije skladišta u Crkvini).

¹²⁵⁹ P122 (Svedok B-1108, izjava svedoka, 8. decembar 1994. godine), str. 6-8; P123 (Svedok B-1108, ispravke izjave svedoka iz 1994. godine, 13. decembar 2009. godine); svedok B-1108, T. 2661, 2664-2665, 2668.

¹²⁶⁰ Svedok B-1108, T. 2667; P130 (Spisak žrtava iz Crkvine koji je označio svedok B-1108).

¹²⁶¹ Svedok B-1108, T. 2665-2667, 2669, 2696-2697, 2707-2708.

¹²⁶² P1516 (Svedok JF-047, izjava svedoka, 22. april 2004. godine), str. 1, par. 9, 25, 48.

¹²⁶³ P1516 (Svedok JF-047, izjava svedoka, 22. april 2004. godine), par. 46; svedok JF-047, T. 7642-7645; P1416 (MUP Republike bosanskih Srba, informacija o stanju u SJB Bosanski Šamac, hapšenju načelnika SJB od strane vojnih organa i zatvaranju koridora Krajina-SRJ, 19. novembar 1992. godine), str. 2.

rekao je u svedočenju da poznaje Tralju, čije je pravo ime Goran Simović.¹²⁶⁵ Dana 26. novembra 1992. godine jedan istražni sudija vojnog suda u Banjaluci doneo je rešenje u krivičnom postupku protiv većeg broja optuženih, među kojima je bio i Goran Simović zvani Tralja.¹²⁶⁶ Osim toga, **svedok JF-047** rekao je u svedočenju da je Lugar imao automatsku pušku i karabin kalibra 5,56 mm, da je Tralja imao automatsku pušku i pištolj marke "TT", a da je Debeli Musa imao automatsku pušku.¹²⁶⁷ Svedok je video da je oko 30 do 35 muškaraca u civilnoj odeći postrojeno uz dva zida.¹²⁶⁸ Skladište su čuvala sedmorica ili osmorica pripadnika TO. Kad je izlazio iz skladišta, svedok je čuo pucnje iz nekoliko različitih tipova oružja: iz automatske puške, pištolja, lovačke puške i karabina kalibra 5,56 mm.¹²⁶⁹ Prema izveštaju MUP-a bosanskih Srba, Lugar i još dve neidentifikovane osobe, pripadnici te iste jedinice pod komandom Dragana Đorđevića zvanog Crni, ubili su tog dana 16 ljudi muslimanske i hrvatske nacionalnosti.¹²⁷⁰

603. **Stevan Todorović**, Srbin koji je bio načelnik policije u Bosanskom Šamcu od aprila 1992. pa najmanje do decembra 1993. godine,¹²⁷¹ rekao je da je za masakr u Crkvini saznao početkom maja 1992. godine. Rečeno mu je da je Slobodan Miljković zvani Lugar kratkocevnom puškom ubio 16 zatočenika. Todorović je rekao da je Miljković bio član SRS-a i pripadnik specijalne jedinice SDB Srbije koja je došla u Bosanski Šamac. Prema Todorovićevim rečima, Miljković je bio i pripadnik jedinice JNA koja je u to vreme bila u Bosanskom Šamcu.¹²⁷²

604. **Svedok B-1638**, Hrvat iz Bosne i Hercegovine,¹²⁷³ rekao je da je od ljudi koji su preživeli masakr u Crkvini čuo da je ubijeno osam Hrvata i sedam Muslimana, da je šef

¹²⁶⁴ P1702 (Goran Stoparić, izjava svedoka, 24. novembar 2003. godine), par. 68, 77; Goran Stoparić, T. 10327.

¹²⁶⁵ Goran Stoparić, T. 10356

¹²⁶⁶ D1207 (Vojni sud u Banjaluci, rešenje istražnog sudije Nikole Tomaševića, 26. novembar 1992. godine), str. 1-2, 5. Pretresno veće napominje da se taj krivični postupak odnosio na druga dela, a ne na incident ubistva o kom se govori u ovom poglavlju.

¹²⁶⁷ Svedok JF-047, T. 7646-7647.

¹²⁶⁸ P1516 (Svedok JF-047, izjava svedoka, 22. april 2004. godine), par. 46; svedok JF-047, T. 7645-7646.

¹²⁶⁹ Svedok JF-047, T. 7612-7613, 7643, 7646-7647.

¹²⁷⁰ P1416 (MUP Republike bosanskih Srba, informacija o stanju u SJB Bosanski Šamac, hapšenju načelnika SJB od strane vojnih organa i zatvaranju koridora Krajina-SRJ, 19. novembar 1992. godine), str. 2.

¹²⁷¹ P1576 (Stevan Todorović, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 30. jun 2003. godine), str. 43290; P1578 (Stevan Todorović, Sporazum o izjašnjanju o krivici između tužioca i Stevana Todorovića u predmetu *Simić i drugi*, 29. novembar 2000. godine), Dodatak, str. 2.

¹²⁷² P1576 (Stevan Todorović, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 30. jun 2003. godine), str. 23426, 23429, 23464-23465, 23522; P1579 (Stevan Todorović, spisak termina i imena korišćenih tokom svedočenja u predmetu *Slobodan Milošević*, 31. avgust 2010. godine).

¹²⁷³ P1809 (Svedok B-1638, izjava svedoka, 9. februar 1995. godine), str. 1-2; P1810 (Deklaracija svedoka B-1638 s overenom potvrdom, 22. maj 2010. godine); P1812 (Potvrda o privremenom oduzimanju predmeta od svedoka B-1638, 5. jul 1992. godine); P1814 (Potvrda Kriznog štaba opštine Bosanski Šamac, 11. septembar 1992. godine).

"streljačkog odreda" bio čovek zvani Lugar, kao i da je od drugih čuo da je tamo ubijeno ukupno 16 ili 17 ljudi.¹²⁷⁴

605. Dana 20. decembra 1993. godine RDB je otpočeo operativnu obradu Slobodana Miljkovića zvanog Lugar. Prema informacijama RDB-a, Lugar je od septembra 1991. do oktobra 1992. godine učestvovao u borbama u istočnoj Slavoniji i u Bosanskom Šamcu kao pripadnik jedne desetočlane jedinice iz Kragujevca. U Bosanskom Šamcu njegova jedinica dejstvovala je pod komandom "Vojske Srpske", ali je Lugar po zauzimanju Bosanskog Šamca proglasio sebe komandantom i počeo da deluje samostalno, da naređuje svojim ljudima da tuku zarobljenike i da odlučuje koji će zarobljenici biti razmenjeni za veliku svotu novca, a koji će biti pogubljeni. Zbog toga je Lugar došao u sukob s komandantima "Vojske Srpske", pa je oktobra 1992. godine uhapšen i nekoliko meseci proveo je u zatvoru u Banjaluci.¹²⁷⁵

606. Prema sudskomedicinskoj dokumentaciji, u Crkvini, u opštini Bosanski Šamac, 6. decembra 2008. godine ekshumirana su tela sledećih ljudi: Ivan Agatić (1965, fraktura lobanje, moguć uzrok smrti povreda naneta vatrenim oružjem), Jozo Antunović (1960, civilna odeća, verovatan uzrok smrti povreda naneta vatrenim oružjem), Džemal Balić (1953, civilna odeća, verovatan uzrok smrti povreda naneta vatrenim oružjem), Luka Blažanović (1956, civilna odeća, verovatan uzrok smrti povreda naneta vatrenim oružjem), Niko Brandić (1959, civilna odeća), Miro Ćorković (1967, civilna odeća, verovatan uzrok smrti povreda naneta vatrenim oružjem), Luka Gregurević (1955, tamnoplava policijska jakna i sivkasto-plave policijske pantalone, verovatan uzrok smrti povreda naneta vatrenim oružjem), Husein Hrnić (1960, civilna odeća), Sead Hurtić (1963, civilna odeća, verovatan uzrok smrti povreda naneta vatrenim oružjem), Izet Kahrimanović (1967, civilna odeća, moguć uzrok smrti povreda naneta vatrenim oružjem), Franjo Mandić (1946, civilna odeća), Ilija Matić (1947, civilna odeća, povreda glave, uzrok smrti neprirodan i nasilan), Nezir Nadžak (1967, civilna odeća, verovatan uzrok smrti povreda naneta vatrenim oružjem), Josip Oršolić (1948, civilna odeća, verovatan uzrok smrti povreda naneta vatrenim oružjem), Selim Purak (1957, civilna odeća, uzrok smrti neprirodan i nasilan, moguće povreda naneta vatrenim oružjem) i Ivo Tuzlak (1951, civilna odeća).¹²⁷⁶ Strane u postupku postigle su saglasnost o identitetu tih 16 žrtava.¹²⁷⁷

¹²⁷⁴ P1809 (Svedok B-1638, izjava svedoka, 9. februar 1995. godine), str. 17; P1811 (Svedok B-1638, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 30. jul-1. avgust 2002. godine), str. 11722, 11747.

¹²⁷⁵ D279 (Odluka RDB o zavodaženju operativne obrade nad Miljkovićem, 20. decembar 1993. godine), str. 1-2.

¹²⁷⁶ P2269 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Ivanom Agatićem, 6. jun 2009. godine); P2270 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Jozom Antunovićem, 6. jun 2009. godine); P2271 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi sa Džemalom Balićem, 6. jun 2009. godine); P2272 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Lukom Blažanovićem, 6. jun 2009. godine); P2273 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Nikom Brandićem, 6. jun 2009. godine); P2274 (Zapisnik o utvrđivanju

607. Pretresno veće je brižljivo razmotrilo svedočenje svedoka JF-047, s obzirom na njegovu moguću umešanost u zločine koji su počinjeni, i napominje da se ono načelno podudara sa svedočenjima drugih, na primer, sa svedočenjem svedoka B-1638 i svedoka B-1108.¹²⁷⁸ Osim toga, Pretresno veće napominje da je činjenicama o kojima je presuđeno pokrivena većina tema o kojim je govorio svedok JF-047, ali da postoje razlike oko prisutnih ljudi i identiteta počinitelja. Pretresno veće smatra da nije isključeno da svedok JF-047, kao pripadnik iste jedinice, nije hteo da otkrije da je možda i sam bio umešan, ali da je izneo jasne i detaljne dokaze o tome ko je 7. maja 1992. godine bio ili nije bio prisutan u Crkvini. Zato će se Pretresno veće po tom pitanju oslanjati na njegovo svedočenje.

608. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i na osnovu svedočenja svedoka B-1108, svedoka JF-047 i svedoka B-1638, sudskomedicinske dokumentacije i dokaznog predmeta P1416, Pretresno veće zaključuje da su 7. maja 1992. godine ili približno tog datuma u skladištu u Crkvini, u opštini Bosanski Šamac, tri muškarca pucala u sledeću devetoricu ljudi i ubila ih: Jozu Antunovića, Ivana Agatića, Luku Blažanovića, Niku Brandića, Luku Gregurevića, Seada Hurtića, Iliju Matića, Josipa Oršolića i Ivu Tuzlaka.¹²⁷⁹

609. Iz sudskomedicinskih dokaza vidi se da su tela Džemala Balića, Mire Ćorkovića, Izeta Kahrimanovića, Nezira Nadžaka, Selima Puraka, Huseina Hrnića i Franje Mandića takođe

identiteta u vezi s Mirom Ćorkovićem, 6. jun 2009. godine); P2275 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Lukom Gregurevićem, 6. jun 2009. godine); P2276 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Huseinom Hrnićem, 6. jun 2009. godine); P2277 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi sa Seadom Hurtićem, 6. jun 2009. godine); P2278 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Izetom Kahrimanovićem, 6. jun 2009. godine); P2279 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Franjom Mandićem, 6. jun 2009. godine); P2280 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Ilijom Matićem, 6. jun 2009. godine); P2281 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Nezirom Nadžakom, 6. jun 2009. godine); P2282 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Josipom Oršolićem, 6. jun 2009. godine); P2283 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi sa Selimom Purakom, 6. jun 2009. godine); P2284 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Ivom Tuzlakom, 6. jun 2009. godine); P2285 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Ivana Agatića, 2. februar 2009. godine), str. 1, 3; P2286 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Joze Antunovića, 31. januar 2009. godine), str. 1, 3; P2287 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Džemala Balića, 3. februar 2009. godine), str. 1, 3; P2288 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Luke Blažanovića, 3. februar 2009. godine), str. 1, 3; P2289 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Nike Brandića, 30. januar 2009. godine), str. 1, 3; P2290 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Mire Ćorkovića, 2. februar 2009. godine), str. 1, 3; P2291 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Luke Gregurevića, 2. februar 2009. godine), str. 1, 3; P2292 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Huseina Hrnića, 3. februar 2009. godine), str. 1, 3; P2293 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Seada Hurtića, 3. februar 2009. godine), str. 1, 3; P2294 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Izeta Kahrimanovića, 2. februar 2009. godine), str. 1, 3; P2295 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Franje Mandića, 3. februar 2009. godine), str. 1, 3; P2296 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Ilije Matića, 2. februar 2009. godine), str. 1, 3; P2297 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Nezira Nadžaka, 30. januar 2009. godine), str. 1, 3; P2298 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Josipa Oršolića, 2. februar 2009. godine), str. 1, 3; P2299 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Selima Puraka, 2. februar 2009. godine), str. 1, 3; P2300 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Ive Tuzlaka, 2. februar 2009. godine), str. 1, 3. Pretresno veće napominje da je u prevodu dokaznog predmeta P2720 na engleski datum ekshumacije nečitak. Međutim, u originalnoj verziji dokaznog predmeta on je čitak.

¹²⁷⁷ Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; Prvi zajednički zahtev za prihvatanje činjenica usaglašenih od strane tužilaštva i Stanišićeve odbrane, 16. februar 2010. godine, Dodatak A, Deo L.

¹²⁷⁸ Pouzdanošću svedoka JF-047 Pretresno veće se bavi u poglavlju 3.4.2.

¹²⁷⁹ Iz sudskomedicinskih dokaza ne proizlazi nedvosmisleno šta je izrok smrti Nike Brandića i Ive Tuzlaka. Uprkos tome, Pretresno veće se, s obzirom na činjenice o kojima je presuđeno i ostatak dokaza kojim raspolaže, uverilo da su oni ubijeni iz vatrenog oružja.

ekshumirana u Crkvini i da je moguć ili verovatan uzrok smrti te petorice ljudi bila povreda naneta vatrenim oružjem. Pošto je uzelo u obzir i to da je, prema činjenicama o kojima je presuđeno, u tom incidentu ubijeno 16 zatočenika, Pretresno veće zaključuje da su 7. maja 1992. godine ili približno tog datuma ista ta tri čoveka u skladištu u Crkvini iz vatrene oružja ubila pomenutih sedam lica.¹²⁸⁰ Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i razmotrenog svedočenja svedoka B-1108, Pretresno veće zaključuje da su počiniooci, pre nego što su ubili pomenutih 16 muškaraca, nekolicinu njih najpre postrojili uza zid.

610. Na osnovu sudskomedicinskih dokaza i svedočenja svedoka B-1108 i svedoka JF-047, Pretresno veće zaključuje da su, s izuzetkom Luke Gregurevića, koji je na sebi imao policijsku uniformu, sve žrtve u trenutku kad su ubijene nosile civilnu odeću. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, dokaznog predmeta P1416 i svedočenja svedoka B-1108 i svedoka B-1638, Pretresno veće zaključuje da je pomenutih 16 žrtava bilo ili hrvatske ili muslimanske nacionalnosti.

611. Pomenute činjenice o kojima je presuđeno pokazuju da su Lugar, Crni i Debeli ubili pomenutih 16 muškaraca. Na osnovu tih činjenica o kojima je presuđeno i činjenice br. 300, Činjenice o kojima je presuđeno I, u poglavlju 3.4.2, i pošto je razmotrilo dokaze koji su mu predloženi, Pretresno veće zaključuje da je Slobodan Miljković (zvani Lugar) bio jedan od počinilaca u tom incidentu. Pretresno veće podseća na svoj zaključak iz poglavlja 6.3.3 da je Slobodan Miljković (zvani Lugar) bio jedan od pripadnika Jedinice koji je regrutovan i obučavan u bazi u Iloku, te na zaključak iz poglavlja 3.4.2 da je on bio jedan od pripadnika Jedinice koji su aprila 1992. godine učestvovali u operacijama u Bosanskom Šamcu. Pretresno veće zaključuje da je Slobodan Miljković u trenutku kad je izvršeno ubijanje 7. maja 1992. godine ili približno tog datuma, bio pripadnik Jedinice.

612. Međutim, kad su u pitanju preostali počiniooci u ovom incidentu, dokazi predloženi Pretresnom veću znatno se razlikuju od činjenica o kojima je presuđeno. Svedok JF-047 rekao je u svedočenju da je zajedno s Lugarem, Debelim Musom i Traljkom otišao u skladište u Crkvini i da su oni tamo ostali kad je on otišao, te da je potom začuo pucnje. Svedok JF-047 poznao je Lugara, Debelog Musu i Tralju i smatrao ih pripadnicima jedinice kojoj je i sam pripadao. Pretresno veće je u poglavlju 3.4.2 dalje razmotrilo svedočenje svedoka JF-047 i napominje da svedok, doduše, jeste smatrao da su Crni i Debeli njegovi nadređeni, ali da ih u dato vreme nije video u skladištu u Crkvini. Svedok je pojasnio da Debeli Musa nije ista

¹²⁸⁰ Iz sudskomedicinskih dokaza ne proizlazi nedvosmisleno šta je izrok smrti Huseina Hrnića i Franje Mandića. Uprkos tome, Pretresno veće se, s obzirom na činjenice o kojima je presuđeno i ostale dokaze kojima raspolaže, uverilo da su oni

osoba kao i njegov komandant Debeli. S obzirom na to, Pretresno veće zaključuje da svedočenje svedoka JF-047 pobija činjenice o kojima je presuđeno po pitanju identiteta preostalih počinitelja u tom incidentu.

613. Pretresno veće će sad preći na dokaze koji su mu predloženi o preostalim počiniocima. Svedok B-1108 rekao je u svedočenju da su u incidentu učestvovala samo dva počinioca. Međutim, svedoku B-1108 nije bilo dozvoljeno da gleda u počinioce, već je tek naknadno saznao njihove nadimke i nije siguran u identitet jednog od njih, kog on zove Debeli, ali kog su ostali zvali Pralja. S tim u vezi, Pretresno veće ima u vidu da su nadimci Pralja i Tralja slični, a da je svedok JF-047 govorio o ovom potonjem. Svedočenje svedoka B-1108 ukazuje na to da su u trenutku kad je izvršeno ubijanje u skladištu u Crkvini bila prisutna i dva stražara, a da je jedan od njih imao pušku. Međutim, svedok nije mogao da identifikuje ta dva stražara. S obzirom na gorenavedeno, Pretresno veće smatra da se iz svedočenja svedoka B-1108 ne može izvesti konačan zaključak o broju i identitetu počinitelja.

614. Na osnovu svedočenja svedoka JF-047 i dokaznog predmeta P1416, izveštaja MUP-a bosanskih Srba u kom se navodi da su Lugar i još dve osobe iz iste jedinice odgovorni za ubistva u skladištu u Crkvini, Pretresno veće zaključuje da su nadimci druga dva počinioca u tom incidentu bili Debeli Musa i Tralja. Pošto je razmotrilo svedočenje Gorana Stoparića, Pretresno veće zaključuje da je Traljino pravo ime Goran Simović.

615. Na osnovu svedočenja svedoka JF-047 i dokaznog predmeta P1416, izveštaja MUP-a bosanskih Srba u kom se navodi da su Lugar i još dve osobe iz iste jedinice odgovorni za ubijanje u skladištu u Crkvini, Pretresno veće zaključuje da su nadimci druga dva izvršioaca u tom incidentu bili Debeli Musa i Tralja. Pošto je razmotrilo svedočenje Gorana Stoparića, koje je potkrepljeno i odlukom vojnog suda u Banjaluci (u spisu kao D1207), Pretresno veće zaključuje da je Traljino puno ime Goran Simović. Pretresno veće upućuje na svoje zaključke iz poglavlja 3.4.2 da je Goran Simović (zvani Tralja) bio jedan od pripadnika Jedinice koji su aprila 1992. godine učestvovali u operacijama u Bosanskom Šamcu. Pretresno veće zaključuje da je Goran Simović u trenutku kad je izvršeno ubijanje 7. maja 1992. godine ili približno tog datuma bio pripadnik Jedinice. Na osnovu dokaza ne može se nedvosmisleno utvrditi koje je bilo pravo ime osobe s nadimkom Debeli Musa, niti da li je to ista osoba koja se pominje kao Musa, a koja je, sudeći po dokazima čiji je prikaz dat u poglavlju 3.4.2, aprila 1992. godine učestvovala u operacijama u Bosanskom Šamcu. Pretresno veće zaključuje da mu nije

ubijeni iz vatrenog oružja.

predočeno dovoljno dokaza o osobi poznatoj kao Debeli Musa da bi moglo da utvrdi da li je ona uopšte pripadala nekoj oružanoj formaciji i kojoj.

616. Pretresno veće će taj incident dalje razmotriti u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

3.4.2 Incidenti deportovanja i prisilnog premeštanja

617. Prema Optužnici, u periodu najkasnije od aprila 1991. pa do 31. decembra 1995. godine, civili nesrpske nacionalnosti u Bosanskom Šamcu morali su da beže zbog napada, ubijanja, proizvoljnog hapšenja i zatočavanja, paljenja katoličkih crkava i džamija, prisilnog rada, mučenja, šikaniranja, korišćenja živih štitova, pljačkanja, silovanja i ostalih vidova seksualnog zlostavljanja, kao i zbog pretnji daljim delima progona usmerenim protiv njih.¹²⁸¹ To prisilno premeštanje i/ili deportacija imali su različite vidove, uključujući prisilno proterivanje.¹²⁸²

618. U ovom poglavlju Pretresno veće najpre će dati prikaz činjenica o kojima je presuđeno i dokaza o nacionalnom sastavu stanovništva u opštini Bosanski Šamac u periodu od 1991. do 1997. godine, kao i dokaza o promenama u nacionalnom sastavu. Pretresno veće će potom preći na navode o zločinima. S tim u vezi, Pretresno veće najpre će razmotriti dokaze o snagama koje su bile prisutne na teritoriji opštine pre 17. aprila 1992. godine. Potom će razmotriti činjenice o kojima je presuđeno i dokaze o preuzimanju vlasti u gradu Bosanskom Šamcu 17. i 18. aprila 1992. godine, uključujući napade, ubistva, kao i prva hapšenja i zatočavanja. Konačno, Veće će razmotriti činjenice o kojima je presuđeno i dokaze o proizvoljnom hapšenju i zatočavanju u opštini posle napada, uključujući i dokaze o batinanju, zlostavljanju, ubijanju, prisilnom radu i razmeni zarobljenika.

619. **Sulejman Tihić**, bosanski Musliman i bivši predsednik SDA u Bosanskom Šamcu,¹²⁸³ i **Dragan Lukač**, policajac Hrvat iz Bosanskog Šamca,¹²⁸⁴ predočili su Pretresnom veću dokaze koji ukazuju na to da su mnogi Srbi i Hrvati napustili grad Bosanski Šamac i pre 10.

¹²⁸¹ Optužnica, par. 64-65.

¹²⁸² Optužnica, par. 65.

¹²⁸³ P173 (Sulejman Tihić, izjava svedoka, 31. oktobar 1994. godine), podaci o svedoku, str. 1; P174 (Sulejman Tihić, izjava svedoka, 28. februar 1995. godine), podaci o svedoku, str. 1; P175 (Sulejman Tihić, izjava svedoka, 21. avgust 2001. godine), str. 1; P176 (Sulejman Tihić, transkript iskaza u predmetu *Šimić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1242; Sulejman Tihić, T. 3096.

¹²⁸⁴ P1834 (Dragan Lukač, izjava svedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 1-2; P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Šimić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1524-1530.

aprila 1992. godine, zbog sve veće napetosti u opštini.¹²⁸⁵ S obzirom na to da su i Hrvati i Srbi otišli pre samog napada na Bosanski Šamac i da mu nisu predočeni konačni dokazi na osnovu kojih bi moglo dovoljno jasno da utvrdi razlog za to, Pretresno veće neće dalje razmatrati njihov odlazak iz opštine.

Stanovništvo Bosanskog Šamca

620. Opština Bosanski Šamac nalazi se u severoistočnom delu tadašnje Republike Bosne i Hercegovine. Most preko reke Save bio je od ključnog značaja za razmenu robe i usluga između Hrvatske i Bosne i Hercegovine.¹²⁸⁶ Opštine koje su činile posavski koridor bile su naseljene stanovništvom mešovitog nacionalnog porekla, pri čemu su većinu stanovništva činili Hrvati i Muslimani zajedno.¹²⁸⁷

621. Prema popisu iz 1991. godine, opština Bosanski Šamac bila je nacionalno raznolika zajednica koja je brojala 32.960 ljudi: Srba (41,3%), Hrvata (44,7%), Muslimana (6,8%) i ostalih (7,2%).¹²⁸⁸ Pretresno veće je razmotrilo svedočenja Dragana Lukača i Sulejmana Tihića, kao i Izveštaj Ewe Tabeau o interno raseljenim licima i izbeglicama, u delu koji se odnosi na nacionalni sastav opštine Bosanski Šamac, koji se podudaraju s pomenutim činjenicama o kojima je presuđeno.¹²⁸⁹ Uzimajući zu obzir dalje dokaze koje su predočili ovi svedoci, Pretresno veće zaključuje da je oko 38% stanovnika grada Bosanskog Šamca bilo muslimanske nacionalnosti, oko 27% srpske, oko 15% hrvatske, dok se oko 20% izjašnjavalo kao Jugosloveni (u toj grupi većinu su takođe činili Muslimani).¹²⁹⁰

622. Pretresnom veću su predočeni dokazi o promenama u sastavu stanovništva u opštini Bosanski Šamac. Pošto je razmotrilo Izveštaj Ewe Tabeau o interno raseljenim licima i

¹²⁸⁵ P173 (Sulejman Tihić, izjava svedoka, 31. oktobar 1994. godine), podaci o svedoku, str. 1, 4; P174 (Sulejman Tihić, izjava svedoka, 28. februar 1995. godine), podaci o svedoku, str. 1; P175 (Sulejman Tihić, izjava svedoka, 21. avgust 2001. godine), str. 1; P176 (Sulejman Tihić, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1332, 1334, 1336, 1242, 1342, 3896; P177 (Sulejman Tihić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 2-3. decembar 2003. godine), str. 29933-29934; Sulejman Tihić, T. 3096; P192 (Odlomak iz knjige Sulejmana Tihića *Sjećanja*, 1995. godina), str. 17-18; P1834 (Dragan Lukač, izjava svedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 1-2, 7, 10-11, 14, 35; P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1524-1530, 1557, 1572-1575, 1582-1589, 1676, 1861-1862, 1864, 1932; P1867 (Fotografija srpske pravoslavne crkve u Donjoj Dubici, opština Odžak).

¹²⁸⁶ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 274.

¹²⁸⁷ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 276.

¹²⁸⁸ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 276.

¹²⁸⁹ P176 (Sulejman Tihić, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1245; P1657 (Tabeau, Izveštaj o interno raseljenim licima i izbeglicama), str. 28, fusnota 10; P1834 (Dragan Lukač, izjava svedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 5.

¹²⁹⁰ P1834 (Dragan Lukač, izjava svedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 5; P174 (Sulejman Tihić, izjava svedoka, 28. februar 1995. godine), str. 2; P176 (Sulejman Tihić, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1245.

izbeglicama¹²⁹¹ i Izveštaj Ewe Tabeau o žrtvama,¹²⁹² Pretresno veće smatra da je od 1992. do 1995. godine u opštini Bosanski Šamac život izgubilo ili je nestalo 279 lica. Najkobnija od svih ratnih godina bila je 1992. Pretresno veće uzima u obzir i promene u odnosu između civilnih i vojnih žrtava u različitim etničkim grupama u periodu od 1992. do 1995. godine. Samo tokom 1992. godine život je izgubilo ili je nestalo 208 lica, pri čemu je vojnih žrtava bilo znatno više. Osim toga, Pretresno veće smatra da se u periodu od 1991. do 1997. godine nacionalni sastav stanovništva u opštini Bosanski Šamac drastično izmenio i da je udeo nesrpskog stanovništva u delu opštine koji je pripadao Republici bosanskih Srba znatno opao. Kao što je izloženo u poglavlju 2, Pretresno veće će se u nastavku teksta baviti konkretnim incidentima vezanim za navode o deportacijama i prisilnom premeštanju u opštini Bosanski Šamac.

Snage prisutne u opštini Bosanski Šamac pre 17. aprila 1992. godine

623. Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno, a putem svedoka B-1638, svedoka JF-047, Stevana Todorovića, Petra Đukića, Sulejmana Tihića i Dragana Lukača predloženi su mu dokazi o snagama koje su pre napada od 17. aprila 1992. godine bile prisutne u opštini Bosanski Šamac.

624. **Svedok B-1638**, Hrvat iz Bosne i Hercegovine,¹²⁹³ rekao je da je u periodu od leta 1991. do početka 1992. godine na putevima u raznim selima u opštini Bosanski Šamac video teške tenkove, tešku artiljeriju, tehniku i minobacače JNA, kao i vojnike u uniformama JNA.¹²⁹⁴

625. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, 11. aprila 1992. godine helikopterima JNA u Batkušu su stigli pripadnici paravojnih snaga. Od 50 muškaraca u toj grupi, 30 ih je bilo iz Srbije.¹²⁹⁵ U toj grupi bili su Dragan Đorđević zvan Crni, Slobodan Milković zvan Lugar i Srećko Radovanović zvan Debeli. U grupi od 30 ljudi iz Srbije Crni je bio na najvišem

¹²⁹¹ P1657 (Tabeau, Izveštaj o interno raseljenim licima i izbeglicama), Dodatak A, tabele 1NS, 1M, 1C, 1O, str. 40-43. U Izveštaju Ewe Tabeau o interno raseljenim licima i izbeglicama objašnjeno je zašto se promene u veličini nacionalnih grupa u periodu od 1991. do 1997. godine izražavaju u relativnim vrednostima, a ne u apsolutnim brojevima. U Izveštaju je objašnjeno i zašto se relativne vrednosti, to jest procenti, mogu smatrati pouzdanim i zašto se mogu porediti. V. P1657 (Tabeau, Izveštaj o interno raseljenim licima i izbeglicama), str. 8 i Ewa Tabeau, T. 9902-9903.

¹²⁹² P1658 (Tabeau, Izveštaj o žrtvama), str. 20, tabela 4 a), Dodatak 2, tabela A.2.9, str. 38, Dodatak 3, tabela A3.4, str. 41.

¹²⁹³ P1809 (Svedok B-1638, izjava svedoka, 9. februar 1995. godine), str. 1-2; P1810 (Deklaracija svedoka B-1638 s overenom potvrdom, 22. maj 2010. godine); P1812 (Potvrda o privremenom oduzimanju predmeta od svedoka B-1638, 5. jul 1992. godine); P1814 (Potvrda Kriznog štaba opštine Bosanski Šamac, 11. septembar 1992. godine).

¹²⁹⁴ P1809 (Svedok B-1638, izjava svedoka, 9. februar 1995. godine), str. 2; P1811 (Svedok B-1638, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 30. jul-1. avgust 2002. godine), str. 11689; P1813 (Isečak iz UNPROFOR-ove mape opštine Bosanski Šamac i okoline); P1815 (Mapa opštine Bosanski Šamac na kojoj se vide struktura grada, polja, reka, železnička pruga i putevi).

¹²⁹⁵ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 299.

položaju. Pomoćnik Crnog bio je Debeli.¹²⁹⁶ Ostalih 20 bili su iz opštine Šamac, a obučavani su u Iloku.¹²⁹⁷ Pripadnike paravojnih snaga dočekali su Maksim Simeunović, načelnik za obaveštajno–bezbednosne poslove Taktičke grupe 17 JNA, Mićo Ivanović, komandant 1. odreda, major Brajković, načelnik štaba Taktičke grupe 17, i Stevan Todorović, Srbin koji je bio šef policije u Bosanskom Šamcu.¹²⁹⁸ Pripadnici paravojnih formacija nosili su maskirne uniforme, maskirnu boju na licu, crvene beretke, crne pletene kape ili kape raznih oblika i mogli su se prepoznati po oznaci na kojoj se nalazio sivi vuk. Neki su na kapama imali zvezde petokrake. Govorili su ekavski.¹²⁹⁹

626. U dokumentu koji je potpisalo 13 pripadnika komande 2. posavske brigade – "Dokument 13 potpisnika" – navodi se da su status pripadnika paravojnih formacija verifikovali Stevan Nikolić i Taktička grupa 17, pet–šest dana po njihovom dolasku: "Drugo, još za vrijeme postojanja TG-17 i boravka potpukovnika Nikolića, na ovo područje je vojnim helikopterom došla grupa tzv. 'srpskih specijalaca' na čelu sa Crnim i Debelim,¹³⁰⁰ koja je u prvi mah od Nikolića i komande TG-17 etiketirana kao 'paravojna grupacija', kao 'grupa bandita i plaćenika', a poslije kraćeg vremena pet do šest dana od istih je verifikovana i tumačena kao 'legalna-elitna jedinica srpskih specijalaca', čiji dolazak je legalizovan preko zvaničnih organa vlasti i vojske, kako na nivou opštine Šamac tako i na najvišem nivou u Srbiji i Jugoslaviji. Sa istom grupom je došla i jedinica, veličine voda 'domaćih specijalaca', koja se obučavala u Srbiji za izvođenje specijalnih ratnih zadataka. Ova jedinica je upućena od strane Todorovića i Mijaka, prema zvaničnim informacijama."¹³⁰¹

627. **Svedok JF-047**, Srbin koji je bio pripadnik raznih paravojnih jedinica, uključujući i jedinicu koju naziva Crvenim beretkama,¹³⁰² izneo je dokaze koji se uglavnom podudaraju s pomenutim činjenicama o kojima je presuđeno.¹³⁰³ Oko 4. aprila 1992. godine svedok je, zajedno sa Srećkom Radovanovićem zvanim Debeli, Aleksandrom Vukovićem zvanim Mali Vuk, Draganom Đorđevićem zvanim Crni, Studentom, Zlajom, Avramom, Musom, Žikom Strašnim, Milošem Savićem, Malim Nešom i drugima otišao u Batkušu, selo između

¹²⁹⁶ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 300.

¹²⁹⁷ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 299.

¹²⁹⁸ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 290, 299; P1576 (Stevan Todorović, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 30. jun-1. jul 2003. godine), str. 43290; P1578 (Stevan Todorović, Sporazum o izjašnjanju o krivici između tužioca i Stevana Todorovića u predmetu *Šimić i drugi*, 29. novembar 2000. godine), Dodatak, str. 2.

¹²⁹⁹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 305.

¹³⁰⁰ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 290, 306. Ovaj dokument zaveden je u spis kao dokazni predmet P1418.

¹³⁰¹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 306.

¹³⁰² P1516 (Svedok JF-047, izjava svedoka, 22. april 2004. godine), str. 1, par. 9, 25, 48.

¹³⁰³ P1516 (Svedok JF-047, izjava svedoka, 22. april 2004. godine), par. 35. V. Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 299.

Pelagićeva, Crkvine i Bosanskog Šamca.¹³⁰⁴ Tom grupom od tridesetak ljudi komandovali su Debeli i Crni.¹³⁰⁵ Svi ljudi nosili su iste uniforme, jedino su Crni, Mali Vuk i Debeli imali crvene beretke.¹³⁰⁶ Kad je stigla, grupa je dodeljena potpukovniku Nikoliću zvanom Kriger, koji je bio komandant Taktičke grupe 17 JNA.¹³⁰⁷ Lanac komandovanja izgledao je ovako: Kriger je naređenja izdavao Crnom, a ovaj je izdavao naređenja Debelom.¹³⁰⁸ Od marta do maja 1992. godine Debeli je svedoku bio neposredni nadređeni u Crvenim beretkama. Svedok je u svedočenju rekao da su operacije u Bosanskom Šamcu u kojima je on učestvovao vođene pod kontrolom JNA, sve do 17. maja 1992. godine. Maja 1992. godine, čim se JNA povukla s područja Bosanskog Šamca, formiran je VRS.¹³⁰⁹ Aprila ili maja 1992. godine svedokova jedinica bila je jedina jedinica u Bosanskom Šamcu i okolini koja je na rukavu imala oznaku sa slikom vuka.¹³¹⁰ Ljudi koji su jedinicu znali samo iz viđenja greškom su je nazivali Sivi vukovi, ali oznaka sa sivim vukom nije značila da je onaj ko je nosi pripadnik jedinice koja se često naziva Sivim vukovima. Svedok je u svedočenju rekao da mu je jednom prilikom platu u Bosanski Šamac doneo kurir, koji je iz Beograda došao vojnim helikopterom MI8.¹³¹¹

628. **Stevan Todorović** je rekao da ga je Miloš Bogdanović (iz opštinskog odseka Ministarstva odbrane (Sekretarijat za narodnu odbranu)) obavestio o tome da će u opštinu Bosanski Šamac stići specijalna jedinica SDB Srbije i zamolio ga da se pobrine za njihov smeštaj.¹³¹² Svedokov iskaz o pedesetak ljudi koji su došli helikopterom, kao i opis njihovih uniformi, kapa i oznaka podudara se s pomenutim činjenicama o kojima je presuđeno.¹³¹³ Svedok je takođe rekao da su te jedinice različito nazivane, na primer, šareni, specijalci, elitne snage ili sivi vukovi. Prema onom što svedok pamti, među tom tridesetoricom bila su i sledeća lica: Srećko Radovanović zvani Debeli, Slobodan Miljković zvani Lugar, Aleksandar Vuković zvani Vuk, Dragan Đorđević zvani Crni i Avram, Laki, Tralja i Student. Po svemu sudeći, za grupu je bio odgovoran Crni.¹³¹⁴ Prema svedokovim rečima, Crni, Debeli i Lugar

¹³⁰⁴ P1516 (Svedok JF-047, izjava svedoka, 22. april 2004. godine), par. 35-37; svedok JF-047, T. 7628, 7792; D128 (Svedok JF-047, izjava data lokalnim vlastima, 27. novembar 1992. godine) str. 3.

¹³⁰⁵ D128 (Svedok JF-047, izjava data lokalnim vlastima, 27. novembar 1992. godine), str. 3.

¹³⁰⁶ P1516 (Svedok JF-047, izjava svedoka, 22. april 2004. godine), par. 36.

¹³⁰⁷ P1516 (Svedok JF-047, izjava svedoka, 22. april 2004. godine), par. 43; svedok JF-047, T. 7629, 7718-7719, 7792-7793.

¹³⁰⁸ P1516 (Svedok JF-047, izjava svedoka, 22. april 2004. godine), par. 34; svedok JF-047, T. 7612, 7627, 7632, 7719.

¹³⁰⁹ Svedok JF-047, T. 7627, 7632, 7739-7740, 7822.

¹³¹⁰ P1516 (Svedok JF-047, izjava svedoka, 22. april 2004. godine), par. 39, 41, 47; svedok JF-047, T. 7637-7638.

¹³¹¹ Svedok JF-047, T. 7637, 7671-7674, 7803-7804.

¹³¹² Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 295; P1576 (Stevan Todorović, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 30. jun-1. jul 2003. godine), str. 23441; P1579 (Stevan Todorović, spisak termina i imena korišćenih tokom svedočenja u predmetu *Slobodan Milošević*, 31. avgust 2010. godine).

¹³¹³ P1576 (Stevan Todorović, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 30. jun-1. jul 2003. godine), str. 23441-23442, 23466, 23557-23558. V. Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 299 i 305.

¹³¹⁴ P1576 (Stevan Todorović, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 30. jun-1. jul 2003. godine), str. 23442-23443, 23466; P1579 (Stevan Todorović, spisak termina i imena korišćenih tokom svedočenja u predmetu *Slobodan Milošević*, 31. avgust 2010. godine).

bili su članovi SRS-a. Osim toga, Crni i Lugar bili su i pripadnici specijalne jedinice SDB-a Srbije, a Debeli je bio načelnik štaba, što je položaj niži od onog na kom je bio Crni.¹³¹⁵

629. **Petar Đukić**, glavni inspektor policije RSK od 15. marta 1993. do 1. jula 1996. godine,¹³¹⁶ rekao je u svedočenju da je 12. aprila 1992. godine prisustvovao sastanku o organizovanju SJB Bosanski Šamac na kom je, između ostalih, bio i član SRS-a Đorđević zvani Crni. U to vreme svjedok je bio pripadnik obaveštajno-bezbednosnog sektora JNA. On je na taj sastanak otišao zato što je znao kako se vodi stanica SJB-a. Svjedok je na sastanku saznao za dolazak dvadesetak dobrovoljaca, a komandant Nikolić je objasnio da su se oni dobrovoljno prijavili u JNA i da su potčinjeni Taktičkoj grupi 17, zajedno s nekoliko meštana iz samog Šamca koji su takođe prošli obuku u Iloku.¹³¹⁷ Kako se navodi u Mladićevim dnevnicima, Stevan Todorović je rekao da je 18 ljudi koji su prošli obuku u Iloku 18. aprila 1992. godine prebačeno u Šamac, zajedno s 30 dobrovoljaca iz Kragujevca, među kojim su bila i dva pripadnika MUP-a Srbije, Đorđević i Aleksandar Vuković.¹³¹⁸ Kasnije je formiran poseban bataljon, koji je pod Đorđevićevom komandom učestvovao u ofanzivnim operacijama.¹³¹⁹

630. Dragan Lukač i Sulejman Tihic saznali su za dolazak pripadnika paravojnih formacija i izneli dokaze koji se u suštini podudaraju s činjenicama o kojima je presuđeno.¹³²⁰ **Sulejman Tihic** je u svedočenju takođe rekao da ljude pristigle iz Srbije zovu "specijalcima" i da oni važe za posebno obučene pripadnike oružanih snaga koji su "sklon[i] kriminalu" i kojih se čak i lokalni Srbi plaše.¹³²¹ Prema Tihicevim rečima, pripadnici srpskih specijalnih snaga mogli su se prepoznati po maskirnim uniformama, posebnim oznakama i amblemima, veštini, sklonosti da primene silu, kao i po tome što su govorili ekavicom.¹³²² **Dragan Lukač** je rekao da je u

¹³¹⁵ P1576 (Stevan Todorović, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 30. jun-1. jul 2003. godine), str. 23425-23426.

¹³¹⁶ Petar Đukić, T. 17910, 17913, 17918-17920, 17971, 18003-18004, 18059, 18062, 18065; D759 (Pismo zahvalnosti generala Waltera Fallmanna, komesara Civilne policije, UNTAES, 22. avgust 1996. godine); D760 (Zahvalnica UNTAES-a u vezi s izborima u SBZS održanim 13. i 14. aprila 1997. godine); D761 (Dopis Jacques Paul Kleina, prelaznog upravnika UNTAES-a, u vezi s imenovanjem, 2. jun 1996. godine).

¹³¹⁷ Petar Đukić, T. 17912, 17919, 17941-17943, 17948, 17951, 17956, 18061, 18079-18081, 18090-18091; 18167-18168; P1416 (MUP Republike Srpske, informacija u vezi s Bosanskim Šamcem, 19. novembar 1992. godine), str. 2.

¹³¹⁸ P3117 (Izvod iz dnevnika Ratka Mladića, 5. oktobar 1992-27. decembar 1992. godine), str. 4-5.

¹³¹⁹ P3117 (Izvod iz dnevnika Ratka Mladića, 5. oktobar 1992-27. decembar 1992. godine), str. 5.

¹³²⁰ P1834 (Dragan Lukač, izjava svjedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 14; P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1614-1616; P173 (Sulejman Tihic, izjava svjedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 4-5; P176 (Sulejman Tihic, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1343-1344; P177 (Sulejman Tihic, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 2-3. decembar 2003. godine), str. 29883-29884, 29946; Sulejman Tihic, T. 3118, 3199, 3214; P192 (Odlomak iz knjige Sulejmana Tihica *Sjećanja*, 1995. godina), str. 15.

¹³²¹ P177 (Sulejman Tihic, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 2-3. decembar 2003. godine), str. 29886; Sulejman Tihic, T. 3119-3120, 3198-3200.

¹³²² P173 (Sulejman Tihic, izjava svjedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 7; P176 (Sulejman Tihic, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1360, 1362, 1364-1365; Sulejman Tihic, T. 3122-3123, 3134-3135, 3199, 3219-3220.

drugoj polovini februara 1992. godine u kasarni JNA u Brčkom posetio potpukovnika Stevana Nikolića, komandanta Operativne taktičke grupe 17, koji je rekao da ima koordinate za mete u gradu Bosanskom Šamcu za 109 artiljerijskih oruđa.¹³²³ Nikolić je svedoku rekao: "Pokušate li išta, sravnit ću [Bosanski Šamac] sa zemljom", što je svedok shvatio kao upozorenje upućeno stanovnicima Bosanskog Šamca hrvatske i muslimanske nacionalnosti.¹³²⁴

631. Pretresno veće detaljnije će razmotriti ovo svedočenje kad bude govorilo o snagama koje su 17. aprila 1992. godine napale grad Bosanski Šamac.

Preuzimanje vlasti u gradu Bosanskom Šamcu 17. i 18. aprila 1992. godine: napad, ubijanje, zatočavanje

632. Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno, a putem svedoka JF-047, Petra Đukića, Dragana Lukača, Sulejmana Tihica, svedoka B-1108 i svedoka B-1638 predloženi su mu dokazi o preuzimanju vlasti u gradu Bosanskom Šamcu.

633. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, 17. aprila 1992. godine, u ranim jutarnjim satima, vlast u gradu Bosanskom Šamcu nasilno su preuzeli pripadnici paravojnih formacija i srpske policije. Tokom te operacije, pripadnici srpske policije i pripadnici paravojnih formacija zauzeli su ključne objekte u gradu, uključujući policijsku stanicu, poštu i radio-stanicu. Pripadnici 4. odreda JNA ušli su u grad, presekli telefonske veze i pucali po gradu.¹³²⁵ Četvrti odred je osnovan 5. januara 1992. godine naredbom potpukovnika Stevana Nikolića, nakon što je Sekretarijat za narodnu odbranu uputio pozive za mobilizaciju.¹³²⁶ Četvrti odred bio je u sastavu Taktičke grupe 17 JNA.¹³²⁷ Bilo je nešto otpora od strane nesrba, koji je ubzo ugušen dolaskom tenkova i oklopnih vozila JNA.¹³²⁸ Vlast u gradu preuzeta je bez značajnijeg otpora.¹³²⁹

634. Blagoje Simić, predsednik Opštinskog odbora SDS-a, telefonirao je potpukovniku Nikoliću rano ujutro 17. aprila da ga obavesti da je osnovan Krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac i da je taj Krizni štab, uz pomoć srpskih paravojnih snaga i policije, zauzeo

¹³²³ P1834 (Dragan Lukač, izjava svedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 10-11; P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1557, 1572-1575, 1582-1584, 1676.

¹³²⁴ P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1582-1584.

¹³²⁵ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 226.

¹³²⁶ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 290.

¹³²⁷ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 290. Pretresno veće smatra da se svedočenje Dragana Lukača po tom pitanju podudara s činjenicom o kojoj je presuđeno. V. P1834 (Dragan Lukač, izjava svedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 9-10; P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1559-1560, 1565, 1664, 1890-1893, 2094.

¹³²⁸ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 226.

¹³²⁹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 330.

najvažnije objekte u gradu s ciljem preuzimanja vlasti u Bosankom Šamcu.¹³³⁰ Posle telefonskog razgovora sa Simićem, Nikolić je u 06:00 sati izdao naređenje 4. odreda da bude u stanju borbene gotovosti.¹³³¹

635. Srpske paravojne formacije i policija su 17, 18. i 19. aprila 1992. godine u gradu Bosanskom Šamcu sproveli operaciju prikupljanja oružja od nesrpskog stanovništva, dok je 4. odred prikupljao oružje u četvrtom kvartu, po naređenju potpukovnika Nikolića.¹³³² Oduzimali su oružje bez obzira na to da li su ljudi imali dozvolu za njega ili ne.¹³³³ Komanda 4. odreda naredila je Miroslavu Tadiću i Simi Zariću 17. aprila 1992. godine da nadgledaju sakupljanje oružja.¹³³⁴ Paravojne snage i policija su prilikom sakupljanja oružja primenjivale silu.¹³³⁵ Snage koje su preuzele kontrolu nad gradom Bosanskim Šamcem u roku od nekoliko dana stekle su kontrolu nad većim delom opštine Bosanki Šamac.¹³³⁶

636. **Svedok JF-047** rekao je u svedočenju da su 16. aprila 1992. godine, dan pre nego što je preuzeta vlast u Bosanskom Šamcu, Debeli i Kriger održali brifing.¹³³⁷ Osim svedokove jedinice, na sastanku je bila još jedna dobrovoljačka jedinica, sastavljena od meštana koji su prošli obuku u Iloku, kao i komandant grupe ljudi iz Brčkog.¹³³⁸ Crvene beretke su na tom sastanku tretirane kao posebna grupa.¹³³⁹ Crvene beretke, koje je činilo nekoliko odeljenja i kojima je komandovao Debeli, učestvovala su u preuzimanju vlasti u Bosanskom Šamcu 17. aprila 1992. godine.¹³⁴⁰ Odeljenje kojim je komandovao Lugar i grupa lokalnih dobrovoljaca bili su u zgradi SUP-a.¹³⁴¹ Prema svedokovim rečima, tokom operacije preuzimanja vlasti u celoj opštini nije ispaljeno više od 40 hitaca.¹³⁴² U vreme preuzimanja vlasti svedok je smatrao da njegova grupa pripada Crvenim beretkama, brigadi MUP-a Srbije za specijalne namene koja je uglavnom učestvovala u vojnim dejstvima. Tokom operacije svedokova grupa nije imala nikakve veze s jedinicama policije. Dana 18. aprila 1992. godine stigla je JNA i zamenila svedokovu grupu, ali nije izvodila borbena dejstva u saradnji sa Crvenim beretkama.¹³⁴³

¹³³⁰ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 309, 316, 331.

¹³³¹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 332.

¹³³² Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 333-334.

¹³³³ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 333.

¹³³⁴ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 335.

¹³³⁵ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 336.

¹³³⁶ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 338.

¹³³⁷ P1516 (Svedok JF-047, izjava svedoka, 22. april 2004. godine), par. 39; svedok JF-047, T. 7631-7632.

¹³³⁸ P1516 (Svedok JF-047, izjava svedoka, 22. april 2004. godine), par. 40.

¹³³⁹ Svedok JF-047, T. 7756.

¹³⁴⁰ Svedok JF-047, T. 7630.

¹³⁴¹ P1516 (Svedok JF-047, izjava svedoka, 22. april 2004. godine), par. 42; P1516 (Svedok JF-047, izjava svedoka, 22. april 2004. godine), par. 42.

¹³⁴² Svedok JF-047, T. 7730.

¹³⁴³ P1516 (Svedok JF-047, izjava svedoka, 22. april 2004. godine), par. 42-43; svedok JF-047, T. 7631-7633.

637. U jednom pismu upućenom SRS-u, načelnik štaba Posavske brigade predlaže da tri lica, među kojima i Slobodan Miljković i svedok JF-047, budu unapređena u čin poručnika SRS-a zbog hrabrosti i veštine s kojom su komandovali jedinicama SRS-a u SBZS i s kojom sad komanduju jedinicama u Bosni i Hercegovini.¹³⁴⁴

638. Pretresnom veću su predočeni vojni izveštaji JNA o sukobima s hrvatskim snagama i snagama ABiH koji su se 17. aprila 1992. godine odigrali u Bosanskom Šamcu i okolini. Sudeći po izveštajima Komande 17. korpusa JNA i 2. vojne oblasti JNA, 17. aprila 1992. godine hrvatske oružane snage i hrvatske paravojne formacije iz Bosanskog Šamca pokušale su da izvrše napad na Bosanski Šamac, ali su Taktička grupa 17 JNA, srpska TO i policija odbile taj napad.¹³⁴⁵ U jednom drugom izveštaju Komande 17. korpusa kaže se da su 17. aprila 1992. godine pripadnici TO i MUP-a Srpske opštine Bosanski Šamac preuzeli kontrolu nad MUP-om, pošto su se sukobili sa snagama ABiH Alije Izetbegovića i pošto je Taktička grupa 17 razmestila artiljeriju kako bi sprečila napad hrvatskih snaga.¹³⁴⁶

639. **Petar Đukić** rekao je u svedočenju da su 16. aprila 1992. godine, u kasnim večernjim satima, dobrovoljci koji su pod Todorovićevim vođstvom došli u Batkušu i pripadnici Taktičke grupe 17 zauzeli SJB u Bosanskom Šamcu. Te snage sprovele su obuhvatnu akciju pretresa kako bi dobro naoružanim građanima oduzele oružje. Prema svedokovim rečima, komandant Nikolić nije učestvovao u toj operaciji i o njoj je obavešten tek 17. aprila 1992. godine ujutro. Nikolić je u centar uputio dva oklopna vozila i rasporedio jedan odred blizu reke Bosne, kao odgovor naoružanim Hrvatima u selu Prut, koji su most na Savi iskoristili kako bi napali Bosanski Šamac.¹³⁴⁷ Petar Đukić je u svedočenju rekao da je JNA, zajedno s komandantom Nikolićem, otišla iz Posavine 19. maja 1992. godine, u skladu s jednim naređenjem Generalštaba, a da su vojnici rođeni u Bosni i Hercegovini ostavljeni tamo.¹³⁴⁸ Kad je JNA otišla, Taktička grupa 17 transformisana je u 2. posavsku brigadu.¹³⁴⁹ Blagoje Simić, čelnik SDS-a i blizak saradnik predsednika Karadžića, imenovao je Srećka Radovanovića zvanog Debeli za načelnika štaba brigade, a Đorđevića za komandanta brigade. Potom ih je na te funkcije i zvanično postavio pukovnik Denčić iz Drinskog korpusa.¹³⁵⁰

¹³⁴⁴ D11 (Predlog upućen SRS-u, s potpisom načelnika štaba Posavske brigade, 18. jun 1992. godine).

¹³⁴⁵ D17 (Dnevni operativni izveštaj Komande 17. korpusa podnet Komandi 2. vojne oblasti, s potpisom komandanta Save Jankovića, 18. april 1992. godine); D18 (Vanredni izveštaj Komande 2. vojne oblasti podnet Generalštabu Oružanih snaga SFRJ, s potpisom rukovodećeg starešine pukovnika Nikole Šege, 17. april 1992. godine).

¹³⁴⁶ D124 (Izveštaj 17. korpusa JNA kojim se potvrđuje da je zauzet Bosanski Šamac, podnet Komandi 2. vojne oblasti, 17. april 1992. godine).

¹³⁴⁷ Petar Đukić, T. 17942-17945, 18081.

¹³⁴⁸ Petar Đukić, T. 17950, 17958.

¹³⁴⁹ Petar Đukić, T. 17954, 17958-17959.

¹³⁵⁰ Petar Đukić, T. 17930-17931, 17954, 17958-17959, 18084, 18088-18089.

640. **Stevan Todorović** rekao je da je tih 30 ljudi koji su došli u opštinu odigralo važnu ulogu u preuzimanju vlasti, kao deo jedne jedinice u okviru 2. posavske brigade, pod komandom JNA, a kasnije pod komandom VRS-a.¹³⁵¹

641. Prema dokaznom predmetu P1838, Komanda 17. korpusa JNA uputila je 17. aprila 1992. godine zahtev Komandi 2. vojne oblasti u Sarajevu da izvrši nadletanje Bosanskog Šamca kako bi se postiglo psihološko dejstvo i zastrašio neprijatelj u okolini Bosanskog Broda.¹³⁵² Međutim, **Dragan Lukač** se ne seća da je tog dana čuo ikakve letelice. Svedok je o događajima od 17. aprila 1992. godine izneo dokaze koji se podudaraju s pomenutim činjenicama o kojima je presuđeno.¹³⁵³ Čula se pucnjava, a kad je prestala, svedok je odlučio da, zajedno s nekoliko komšija, kolima i ode iz grada. Svedok je u gradu video vojnike u maskirnim uniformama koji su imali šešire sa širokim obodima i automatske puške, kao i vojnike u sivomaslinastim i maskirnim uniformama JNA. Jedan vojnik u plavoj policijskoj uniformi i s beretkom na kojoj je bila srpska trobojka legitimisao je svedoka i utvrdio da je on vršilac dužnosti načelnika policije, te je svedok uhapšen. Dragan Stefanović, predsednik mesne zajednice Gornja Crkvina, potvrdio je svedoku da su njegovo hapšenje naredili Blagoje Simić i Srpski krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac.¹³⁵⁴ S prozora ćelije u Gornjoj Crkvini svedok je 18. aprila 1992. godine video kolonu od oko 14 tenkova JNA kako se kreće prema Bosanskom Šamcu.¹³⁵⁵ Oko 11:00 časova tog dana srpske snage TO-a i MUP-a Bosanski Šamac preuzele su kontrolu nad čitavim gradom.¹³⁵⁶

642. **Sulejman Tihiić** rekao je u svedočenju da je Bosanski Šamac napadnut 17. aprila 1992. godine. Na ulicama grada svedok je video naoružane vojnike iz 4. odreda, ljude u uniformama JNA, ljude s maskama, ljude sa crnim vunenim kapama i paravojne formacije s različitim oznakama. Svedočenje ovog svedoka o dolasku tenkova i oklopnih transportera JNA, o sakupljanju oružja po celom gradu i o odsustvu otpora podudara se s pomenutim

¹³⁵¹ P1576 (Stevan Todorović, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 30. jun-1. jul 2003. godine), str. 23456-23457, 23465, 23515, 23547; P1579 (Stevan Todorović, spisak termina i imena korišćenih tokom svedočenja u predmetu *Slobodan Milošević*, 31. avgust 2010. godine).

¹³⁵² P1838 (Zahtev Štaba 17. kopusa za hitno dejstvo avijacije, upućen Komandi 2. vojne oblasti, 17. april 1992. godine).

¹³⁵³ P1834 (Dragan Lukač, izjava svedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 16-17, 19; P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1652-1654, 1669; P1851 (Izveštaj komandanta Operativne grupe 1 podnet Komandi 2. vojne oblasti, 17. april 1992. godine). V. Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 226, 329-330 gore.

¹³⁵⁴ P1834 (Dragan Lukač, izjava svedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 17-19; P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1655, 1659-1662.

¹³⁵⁵ P1834 (Dragan Lukač, izjava svedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 19; P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1676.

¹³⁵⁶ P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1675; P1846 (Izveštaj Štaba 17. korpusa podnet Komandi 2. vojne oblasti, 18. april 1992. godine).

činjenicama o kojima je presuđeno.¹³⁵⁷ Oko podneva, Blagoje Simić pozvao je svedoka i zatražio od njega da se preda.¹³⁵⁸ Simić nije hteo da pregovara ni da sluša svedokove argumente i rekao da su Srbi u ratu s Muslimanima i Hrvatima.¹³⁵⁹ Prema svedokovim rečima, napad su otpočele specijalne snage iz Srbije, kojim su se kasnije priključili policija iz opštine, JNA i srpski TO.¹³⁶⁰

643. **Svedok B-1108**, Hrvat s područja Bosanskog Šamca,¹³⁶¹ rekao je u svedočenju da su 17. aprila 1992. godine u 02:30 časova lokalni Srbi u uniformama JNA napali Bosanski Šamac. Tokom napada seljani iz Gornjeg Hasića poslali su autobusom starije ljude, žene i decu u Domaljevac. Svedokova porodica uputila se kolima u Grebnice. Dana 20. aprila 1992. godine muškarci iz Gornjeg Hasića predali su se, a predali su i oružje.¹³⁶²

644. **Svedok B-1638** rekao je u svedočenju da je napad na Bosanski Šamac izvršen 17. aprila 1992. godine. Jedna osoba iz Bosanskog Šamca rekla je svedoku da su ljudi isterivani iz kuća, da su kuće pretresane i da se po celom Bosanskom Šamcu pucalo. Osim toga, ljudi su terani u podrume kako bi okupatori mogli da pljačkaju kuće. Dana 17. i 18. aprila 1992. godine ljudi, a naročito žene i deca, napustili su to područje zato što su se plašili i što su se osećali nesigurno, a ostao je samo mali deo stanovništva. Dana 18. aprila 1992. godine svedok je video muškarce, žene i decu kako idu prema Savi u nameri da se sklone u Hrvatskoj, pošto je Bosanski Šamac pao, a 19. aprila 1992. godine, prolazeći kroz Novo Selo, svedok je video da je selo pusto.¹³⁶³

645. Dana 17. juna 1992. godine predsednik Izvršnog odbora opštine Bosanski Šamac Milan Simić i načelnik SJB-a Stevan Todorović uputili su SRS-u u Beogradu predlog u kom su naveli da je 11. aprila 1992. godine jedna grupa dobrovoljaca SRS-a, pod komandom Srećka Radovanovića, došla u srpsku Posavinu sa zadatkom da, zajedno sa srpskom vojskom,

¹³⁵⁷ P173 (Sulejman Tihic, izjava svedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 6-7; P176 (Sulejman Tihic, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1354, 1358-1360, 1365-1367, 1371; P192 (Odlomak iz knjige Sulejmana Tihica *Sjećanja*, 1995. godina), str. 19-21. V. Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 226, 330, 333-334.

¹³⁵⁸ P173 (Sulejman Tihic, izjava svedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 6; P174 (Sulejman Tihic, izjava svedoka, 28. februar 1995. godine), str. 4; P176 (Sulejman Tihic, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1368-1369; P192 (Odlomak iz knjige Sulejmana Tihica *Sjećanja*, 1995. godina), str. 21.

¹³⁵⁹ P173 (Sulejman Tihic, izjava svedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 6; P174 (Sulejman Tihic, izjava svedoka, 28. februar 1995. godine), str. 4; P176 (Sulejman Tihic, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1368-1369; P192 (Odlomak iz knjige Sulejmana Tihica *Sjećanja*, 1995. godina), str. 21.

¹³⁶⁰ Sulejman Tihic, T. 3119-3120.

¹³⁶¹ P122 (Svedok B-1108, izjava svedoka, 8. decembar 1994. godine), str. 1-2; svedok B-1108, T. 2729.

¹³⁶² P122 (Svedok B-1108, izjava svedoka, 8. decembar 1994. godine), str. 2-4; svedok B-1108, T. 2714.

¹³⁶³ P1809 (Svedok B-1638, izjava svedoka, 9. februar 1995. godine), str. 3-4; P1811 (Svedok B-1638, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 30. jul-1. avgust 2002. godine), str. 11697-11700, 11835-11836, 11843-11844, 11846;

zauzme teritoriju Posavine.¹³⁶⁴ U noći između 16. i 17. aprila 1992. godine ta grupa ušla je u Bosanski Šamac.¹³⁶⁵ Među dobrovoljcima SRS-a bili su i Vuk, Korf, Nena, Pufi, Musa, Lugar, Beli, Ljubin i Zlaja.¹³⁶⁶ Dragan Đorđević (zvani Crni) planirao je i predvodio dejstva, zajedno sa Srećkom Radovanovićem.¹³⁶⁷ Pošto je JNA otišla s tog područja, Đorđević i Radovanović imenovani su na položaje u novoosnovanoj Posavskoj brigadi (Đorđević na položaj komandanta, a Radovanović na položaj načelnika štaba).¹³⁶⁸

646. Pretresno veće će se najpre osvrnuti na sumnje u pouzdanost svedoka JF-047, kao i svedoka Stevana Todorovića i svedoka Sulejmana Tihića, koje je iznela odbrana. Simatovićeva odbrana tvrdi da je verodostojnost svedoka JF-047 ozbiljno podrivena njegovim krivičnim dosjeom, kao i da je on izvodio pogrešne zaključke i iznosio protivrečne tvrdnje, pošto mu je u interesu da umanjí odgovornost SRS-a i da sve zločine počinjene u opštini pripiše DB-u Srbije.¹³⁶⁹ Stanišićeva odbrana dovodi u pitanje verodostojnost svedoka JF-047 i zato što smatra da su njegove tvrdnje imale cilj da lažno inkriminišu Jovicu Stanišića, kao i zato što svedok nije izneo uverljivo objašnjenje za nepodudarnosti između informacija iz njegovog ličnog kartona i njegovog svedočenja u sudnici, naročito u vezi s njegovim statusom u MUP-u Srbije ili MUP-u Krajine.¹³⁷⁰ Što se tiče činjenice da je svedok osuđivan, Pretresno veće napominje da neke od tih osuda, same po sebi, mogu imati uticaja na svedokovu verodostojnost, ali da sama činjenica da je svedok osuđen krivim ne utiče nužno na pouzdanost ili verodostojnost svedočenja datog u nekom drugom kontekstu. Imajući u vidu prirodu osuđujućih presuda izrečenih svedoku, okolnosti pod kojim su počinjena krivična dela, a u jednom slučaju i svedokovu starosnu dob u predmetno vreme,¹³⁷¹ Pretresno veće se uverilo da se te osuđujuće presude ne odražavaju na pouzdanost svedočenja koje je svedok JF-047 dao u ovom predmetu. Što se tiče tvrdnji Stanišićeve odbrane, Pretresno veće prima na znanje da svedok JF-047 nije dovoljno dobro objasnio nepodudarnosti između onog što je naveo u izjavi i onog što je u svedočenju rekao o svojoj pripadnosti jedinici MUP-a Krajine za specijalne namene, borbena grupa Bosanski Šamac.¹³⁷² S tim u vezi, Pretresno veće podseća da je u poglavlju 6.3.2 zaključilo da se ta Jedinica tokom 1991. godine u SAO Krajini

P1813 (Isečak iz UNPROFOR-ove mape opštine Bosanski Šamac i okoline); P1815 (Mapa opštine Bosanski Šamac na kojoj se vide struktura grada, polja, reka, železnička pruga i putevi).

¹³⁶⁴ D1198 (Predlog Srpske opštine Bosanski Šamac upućen SRS-u Beograd, 17. jun 1992. godine).

¹³⁶⁵ D1198 (Predlog Srpske opštine Bosanski Šamac upućen SRS-u Beograd, 17. jun 1992. godine), str. 1.

¹³⁶⁶ D1198 (Predlog Srpske opštine Bosanski Šamac upućen SRS-u Beograd, 17. jun 1992. godine), str. 1.

¹³⁶⁷ D1198 (Predlog Srpske opštine Bosanski Šamac upućen SRS-u Beograd, 17. jun 1992. godine), str. 1.

¹³⁶⁸ D1198 (Predlog Srpske opštine Bosanski Šamac upućen SRS-u Beograd, 17. jun 1992. godine), str. 1.

¹³⁶⁹ Završni pretresni podnesak Simatovićeve odbrane, 14. decembar 2012. godine, par. 1198-1200, 1202.

¹³⁷⁰ Završni pretresni podnesak Stanišićeve odbrane, 17. decembar 2012. godine, par. 575-580.

¹³⁷¹ Svedok JF-047, T. 7748-7755, 7823-7824.

¹³⁷² Svedok JF-047, T. 10893-10897; P2126 (Lični karton svedoka JF-047, 4. februar 1992. godine), str. 2.

nazivala na različite načine, pa se, između ostalog, jula i avgusta 1991. godine nazivala jedinicom "SAO Krajine Republike Srbije" i "MUP-a RSK" za "specijalne namene" ili za "specijalne operacije". Uprkos tome, Pretresno veće imaće ovaj problem na umu. Što se tiče mogućnih nepodudarnosti, Pretresno veće napominje da je svedok JF-047 imao priliku da pregleda svoju raniju izjavu i da je tokom svedočenja uneo neke izmene i dopune u tu izjavu i da je ispravio navodne nepodudarnosti u svojoj priči na koje mu je skrenuta pažnja tokom unakrsnog ispitivanja.¹³⁷³ Uzeto u celini, njegovo svedočenje je dosledno i podudara se s dokazima predloženim putem drugih svedoka i dokumentarnih dokaza i oni ga potkrepljuju, pa Pretresno veće smatra da je svedok u načelu pouzdan.¹³⁷⁴

647. Pozivajući se na argumente koje je iznela u odgovoru na zahtev tužilaštva da se svedočenje Stevana Todorovića prihvati na osnovu pravila 92*quarter*, Simatovićeve odbrana tvrdi da Todorovićevo svedočenje nije pouzdano i verodostojno.¹³⁷⁵ Pretresno veće, pre svega, napominje da je argumente koje je Simatovićeve odbrana iznela u tom odgovoru već analiziralo kad je odlučivalo o tome da li će prihvatiti Todorovićevo svedočenje.¹³⁷⁶ Pretresno veće je u toj odluci, između ostalog, zaključilo da se Todorovićevo svedočenje ne može proglasiti nepouzdanim samo zato što postoji sporazum o izjašnjavanju o krivici, da su tog svedoka u predmetu protiv Slobodana Miloševića unakrsno ispitali i optuženi i *amicus curiae* i da je njegovo tadašnje svedočenje velikim delom potkrepljeno drugim dokazima, ili da se s razlogom moglo očekivati da će biti potkrepljeno. Osim toga, Pretresno veće je u potpunosti svesno toga da je nekoliko svedoka identifikovalo Todorovića kao jednog od učesnika u batinanju i zlostavljanju zatočenika u Bosanskom Šamcu, kao i da je on osuđen pred ovim sudom.¹³⁷⁷ Pošto je Todorovićevo svedočenje razmotrilo u kontekstu svih predloženih dokaza, Pretresno veće smatra da je ono dosledno i da se podudara s dokazima predloženim putem drugih svedoka i dokumentarnih dokaza.

648. Stanišićeva odbrana tvrdi da je svedočenje Sulejmana Tihića nepouzdan, pošto svedok nije sa sigurnošću mogao da kaže koje su jedinice bile u Bosanskom Šamcu i pošto nije sa sigurnošću mogao da odredi kojoj su jedinici pripadali ljudi koji su zlostavljali

¹³⁷³ Svedok JF-047, T. 7606-7615. Za ispravke unete tokom unakrsnog ispitivanja v. konkretno T. 7689, 7691-7692, 10896-10897.

¹³⁷⁴ Pouzdanost svedoka JF-047 Pretresno veće će dalje razmotriti u poglavlju 3.4.2.

¹³⁷⁵ Završni pretresni podnesak Simatovićeve odbrane, 14. decembar 2012. godine, par. 1205. V. Odgovor odbrane na Zahtev tužilaštva za prihvatanje svedočenja svedoka B-1244 na osnovu pravila 92*quarter* i Zahtev u vezi sa zaštitnim merama za svedoka B-1244, 9. jul 2007. godine.

¹³⁷⁶ V. Odluka po Zahtevu tužilaštva za prihvatanje svedočenja Stevana Todorovića na osnovu pravila 92*quarter*, 29. oktobar 2010. godine.

¹³⁷⁷ V. Presuda Pretresnog veća od 31. jula 2001. godine, predmet br. IT-95-9/1-S.

zatočenike.¹³⁷⁸ Stanišićeva odbrana tvrdi da je i svedočenje Stevana Todorovića isto tako nedosledno po tom pitanju.¹³⁷⁹ Pretresno veće delimično se slaže s odbranom. Pretresno veće primećuje da ni svedočenje Sulejmana Tihica, ni svedočenje Dragana Lukača i svedoka B-1638 nije naročito jasno u pogledu toga kojoj su paravojnoj formaciji pripadali ljudi s kojim su se svedoci susretali tokom napada na Bosanski Šamac i dok su bili zatočeni, pošto oni sve te ljude nazivaju "specijalcima" ili "specijalnim snagama". Zato će Pretresno veće s tim delovima njihovog svedočenja postupati veoma obazrivo. Što se tiče pouzdanosti Stevana Todorovića, Pretresno veće napominje da je taj svedok, uprkos tvrdnjama odbrane, dosledno objasnio vezu pripadnika paravojnih formacija sa SRS-om, njihovu pripadnost jedinici koju svedok naziva specijalnom jedinicom DB-a Srbije, kao i to da je ta jedinica tokom napada bila potčinjena Taktičkoj grupi 17. Kao što je objašnjeno u nastavku teksta, Pretresno veće smatra da dokazi o povezanosti sa SRS-om, pripadnosti nekoj specijalnoj jedinici DB-a Srbije i/ili o potčinjenosti JNA ne protivreče jedni drugima, pošto pripadnost jednoj grupi ne isključuje nužno pripadnost nekoj drugoj. Imajući u vidu ukupne dokaze ovog svedoka, a vodeći računa i o činjenici da je on, kao tadašnji načelnik policije u Bosanskom Šamcu, bio u gradu i da je znao šta se dešava, Pretresno veće smatra da je ovaj svedok u načelu pouzdan.

649. S obzirom na ukupne dokaze, Pretresno veće se ne slaže s tvrdnjama Simatovićeve odbrane da prisustvo pripadnika paravojnih formacija nije bilo ni od kakvog značaja za razvoj događaja u Bosanskom Šamcu.¹³⁸⁰ Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i svedočenja razmotrenih gore u tekstu, kao i dokaznih predmeta P1417 i P1425, čiji je prikaz dat u poglavlju 6.3.3, Pretresno veće zaključuje da su srpska policija, TO i oko 50 Srba, pripadnika paravojnih formacija, koji su u opštinu Bosanski Šamac stigli 11. aprila 1992. godine ili približno tog datuma, preuzeli vlast u Bosanskom Šamcu 17. aprila 1992. godine. Uzimajući u obzir činjenice o kojima je presuđeno, na osnovu kojih je ustanovljeno da je JNA u grad Bosanski Šamac ušla tenkovima i oklopnim vozilima i da je otvarala vatru, kao i ostale dokaze razmotrene gore u tekstu, među kojima su i vojni izveštaji u dokaznim predmetima D17, D18 i D124, Pretresno veće zaključuje da je 4. odred Taktičke grupe 17 JNA učestvovao u napadu. Vlast u gradu preuzeta je bez značajnijeg otpora.

650. Pretresno veće sad će razmotriti s kim je bilo povezano onih pedesetak Srba, pripadnika paravojnih formacija. S obzirom na činjenice o kojima je presuđeno i svedočenja svedoka JF-047, Stevana Todorovića i Petra Đukića, dokazni predmet P3117, kao i na

¹³⁷⁸ Završni pretresni podnesak Stanišićeve odbrane, 17. decembar 2012. godine, par. 584.

¹³⁷⁹ Završni pretresni podnesak Stanišićeve odbrane, 17. decembar 2012. godine, par. 590, 596.

¹³⁸⁰ V. Završni pretresni podnesak Simatovićeve odbrane, 14. decembar 2012. godine, par. 1147-1151.

dokazne predmete P1447 i P1425, čiji je prikaz dat u poglavlju 6.3.3, Pretresno veće zaključuje da je 30 od tih 50 ljudi došlo iz Srbije, a da su 18 bili meštani, obučavani u Iloku. Među pomenutih 30 bili su pripadnici Jedinice Dragan Đorđević (zvani Crni), Aleksandar Vuković (zvani Vuk), Slobodan Miljković (zvani Lugar),¹³⁸¹ Srećko Radovanović (zvani Debeli), svedok JF-047 i Miloš Savić, kao i čovek s nadimkom "Tralja", čije je pravo ime Goran, kako je to Pretresno veće zaključilo.¹³⁸² S obzirom na činjenice o kojima je presuđeno i svedočenje svedoka JF-047, razmotreno u prethodnom odeljku kad je bilo reči o snagama koje su pre 17. aprila 1992. godine bile prisutne u opštini Bosanski Šamac, kao i njegovo gorenavedeno svedočenje, Pretresno veće zaključuje da je Dragan Đorđević zvani Crni tokom preuzimanja vlasti u gradu Bosanskom Šamcu bio komandant te grupe od 30 ljudi iz Srbije, a da su Debeli i Lugar bili zaduženi za odeljenja te jedinice. Pretresno veće napominje da je Petar Đukić jedini svedok koji je rekao da je Stevan Todorović bio komandant tih pripadnika paravojnih formacija. S obzirom na sve što je dosad rečeno, i uzimajući u obzir da Đukić svoju tvrdnju ničim nije potkrepio, Pretresno veće se po tom pitanju neće oslanjati na njegovo svedočenje. S obzirom na zaključke iznete u poglavlju 6.3.3, činjenice o kojima je presuđeno i svedočenja razmotrena gore u tekstu, Pretresno veće zaključuje da su tih 30 pripadnika paravojnih formacija iz Srbije (uključujući i Gorana Simovića zvanog Tralja) bili pripadnici Jedinice.

651. Stevan Todorović rekao je da su Srbi pripadnici paravojnih formacija učestvovali u napadu u okviru 2. posavske brigade.¹³⁸³ Uprkos tome, s obzirom na svedočenje Petra Đukića i svedoka JF-047, kao i na dokazne predmete P1425 i P1417, čiji je prikaz dat u poglavlju 6.3.3, Pretresno veće smatra da je 2. posavska brigada (čiji je komandant bio Crni, a načelnik štaba Debeli) formirana usled transformacije jezgra Taktičke grupe 17 JNA, u vreme kad je JNA morala da ode iz Bosne i Hercegovine i kad je osnovan VRS. S tim u skladu, na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, svedočenja svedoka JF-047 i dokaznog predmeta P1417 u poglavlju 6.3.3, Pretresno veće zaključuje da je tokom operacija u Bosanskom Šamcu Jedinica bila pripojena Taktičkoj grupi 17 JNA i da je dejstvovala pod njenom komandom.

¹³⁸¹ Pretresno veće napominje da se u činjenicama o kojima je presuđeno Lugar pominje kao Slobodan Milković. Pošto je razmotrilo predočene dokaze, među kojim je i dokazni predmet P1425, koji je potpisao Lugar lično, Pretresno veće smatra da ispravna verzija Lugarevog prezimena glasi Miljković. Osim toga, s obzirom na sve dokaze, Pretresno veće smatra da manje nepodudarnosti između činjenica o kojima je presuđeno i dokaza vezanih za Lugarovo ime ne dovode u pitanje zaključak Pretresnog veća.

¹³⁸² Za zaključke Pretresnog veća o tome da li su Dragan Đorđević i Aleksandar Vuković pripadali Jedinici v. odeljak o centru za obuku u Ležimiru, u poglavlju 6.3.3. Za zaključke Pretresnog veća o Slobodanu Miljkoviću, Srećku Radovanoviću, svedoku JF-047 i Milošu Saviću, v. odeljak o centru za obuku Pajzoš u Iloku, u poglavlju 6.3.3. Za zaključke Pretresnog veća o Goranu Simoviću v. poglavlje 3.4.1.

652. Kao što je detaljnije objašnjeno u poglavlju 6.3.3, pošto je razmotrilo predočene dokaze, Pretresno veće se uverilo da je većina tih ljudi bila povezana sa SRS-om. Međutim, Pretresno veće smatra da to što su ti ljudi bili povezani sa SRS-om ili su bili članovi SRS-a ne znači da nisu mogli biti pripadnici Jedinice ili da nisu mogli dejstvovati pod komandom Taktičke grupe 17 JNA.

653. Pretresno veće će se sad osvrnuti na 18 lokalnih pripadnika paravojnih formacija koje je poslao Todorović, koji su prošli obuku u Iloku i koji su u Bosanski Šamac stigli zajedno s 30 pripadnika Jedinice. Na osnovu dokaza razmotrenih gore u tekstu ne može se nedvosmisleno utvrditi ko je komandovao tim lokalnim pripadnicima paravojnih formacija niti da li su oni tokom operacija delovali u okviru Jedinice.¹³⁸⁴ S tim u vezi, Pretresno veće podseća na zaključak iz poglavlja 6.3.3 da je u centru za obuku Pajzoš u Iloku Jedinica obučavala i druge grupe, uključujući i lokalne Srbe koji nisu bili pripadnici Jedinice. S obzirom na gorenavedeno, Pretresno veće ne može da utvrdi da li su tih 18 lokalnih pripadnika paravojnih formacija takođe bili pripadnici Jedinice.

654. Na osnovu svedočenja svedoka B-1108 i svedoka B-1638, i s obzirom na ranije iznete zaključke, Pretresno veće zaključuje da su zbog napada na grad Bosanski Šamac i preuzimanja vlasti u njemu mnoge žene, muškarci i deca 17. i 18. aprila 1992. godine napustili opštinu Bosanski Šamac i otišli u Domaljevac ili Grebnice, takođe u opštini Bosanski Šamac, i u Hrvatsku. Tokom napada i preuzimanja vlasti ljudi su isterivani iz domova, kuće su im pretresane, svuda se pucalo i pljačkalo. S obzirom na sve predočene dokaze, Pretresno veće zaključuje da su tih ljudi većinom, a možda i svi, bili Hrvati i Muslimani nastanjeni u Bosanskom Šamcu. Pošto je razmotrilo svedočenje Dragana Lukača, i s obzirom na činjenice o kojima je presuđeno i svedočenja Stevana Todorovića i Sulejmana Tihića razmotrene u sledećem odeljku ovog poglavlja, Pretresno veće dalje napominje da su lokalne srpske vlasti, uključujući i srpski Krizni štab, počev od 17. aprila 1992. godine hapsile i zatočavale Muslimane i Hrvate. S tim u skladu, Pretresno veće zaključuje da je zatočavanje, kako se to navodi u zaključku iznetom u sledećem odeljku ovog poglavlja, bilo jedan od

¹³⁸³ S tim u vezi, Pretresno veće razmatralo je i dokazni predmet P1517, čiji je prikaz dat u odeljku koji se bavi centrom za obuku Pajzoš u Iloku, u poglavlju 6.3.3; iz tog dokaznog predmeta proizlazi da se jedan od 30 ljudi iz Srbije u martu pridružio Specijalnoj jedinici MUP-a Srbije i da je od 16. aprila 1992. godine pripadao Specijalnoj jedinici Posavske brigade.

¹³⁸⁴ S tim u vezi, Pretresno veće razmotrilo je jednu belešku iz Mladićevih dnevnika (u spisu kao P3117), u kojoj se pominje da je Todorović rekao da je po dolasku 18 lokalnih pripadnika paravojnih formacija i 30 pripadnika Jedinice formiran poseban bataljon, koji je kasnije pod Đorđevićevom komandom učestvovao u ofanzivnim dejstvima. Međutim, u Mladićevom dnevniku ne kaže se tačno da li je tih 18 lokalnih pripadnika paravojnih formacija spadalo u taj posebni bataljon, kao ni kad je on formiran.

faktora zbog kojih su Hrvati i Muslimani odlazili iz opštine. Pretresno veće će dalje razmotriti te događaje u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice, u poglavlju 4, dole u tekstu.

655. Pretresno veće je razmotrilo i dokazne predmete P1418 i P1425, kao i druge dokaze koje je svedok B-1108 izneo o incidentima pljačkanja u opštini Bosanski Šamac.¹³⁸⁵ Pretresno veće napominje da su se svi ti incidenti, po svemu sudeći, odigrali nekoliko dana pošto je u gradu Bosanskom Šamcu preuzeta vlast, ali napominje i da mu nisu predloženi dokazi o tome da su ljudi odlazili iz opštine posle tih incidenata i zbog njih, pa pomenute dokaze u vezi s tim pitanjem neće dalje razmatrati.

656. Dalje, Pretresnom veću su putem dokaznih predmeta P180 i P183 predloženi dokazi koji ukazuju na to da su srpske vlasti u Bosanskom Šamcu uvele administrativne mere kojima su ljudima zabranile da odu iz grada bez posebne dozvole i kojima su Muslimanima i Hrvatima zabranile da se okupljaju na javnim mestima.¹³⁸⁶ Međutim, Pretresno veće napominje da je prva pomenuta mera uvedena 21. maja, a druga 4. avgusta 1992. godine, i ističe da mu nisu predloženi dokazi koji ukazuju na to da su ljudi odlazili nakon sprovođenja tih mera i zbog njih. S tim u skladu, Pretresno veće neće dalje razmatrati pomenute dokaze u tom kontekstu.

Proizvoljno hapšenje i zatočavanje u opštini Bosanski Šamac u periodu od 17. aprila 1992. do polovine juna 1993. godine, uključujući batinanje, zlostavljanje, ubijanje, prisilni rad i razmenu zarobljenika

657. Pretresno veće formalno je primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno, a putem Stevana Todorovića, svedoka JF-047, Dragana Lukača, Sulejmana Tihića, svedoka B-1108 i svedoka B-1638 predloženi su mu relevantni dokazi o hapšenjima i zatočavanjima u opštini Bosanski Šamac i o razmeni nesrba s Hrvatskom tokom 1992. i 1993. godine.

658. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, nakon preuzimanja vlasti u opštini Bosanski Šamac 17. aprila 1992. godine i tokom cele 1992. godine na području te opštine vršena su masovna hapšenja bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.¹³⁸⁷ Prva hapšenja su

¹³⁸⁵ P1418 (Informacija u vezi sa stanjem morala, s potpisom 13 članova Komande 2. posavske pešadijske brigade Bosanski Šamac, 1. decembar 1992. godine), str. 2; P1425 (Lugarov dopis upućen Službi organa državne bezbednosti, Odeljenju Kragujevac, nepotpisano, bez datuma), str. 1; P122 (Svedok B-1108, izjava svedoka, 8. decembar 1994. godine), str. 5.

¹³⁸⁶ V. P180 (Odluka Srpske opštine Bosanski Šamac o zabrani izlaska svim licama sa teritorije opštine, 21. maj 1992. godine); P183 (Naređenje o zabrani grupisanja Muslimana i Hrvata na javnim mestima, s potpisom Stevana Todorovića, 4. avgust 1992. godine).

¹³⁸⁷ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 349.

uglavnom vršili lokalni Srbi pripadnici policije i pripadnici paravojskih formacija iz Srbije. Neke ljude su uhapsili pripadnici 4. odeljenja.¹³⁸⁸

659. U toku prve nedelje sukoba uhapšeno je i u SUP-u zatočeno do 50 lica.¹³⁸⁹ Iako su neki od uhapšenih imali oružje, bilo je i nesrpskih civila koji su uhapšeni u svojim domovima i odvedeni u zatočeničke centre u gradu Bosanskom Šamcu a da uopšte nisu posedovali oružje, onih koji su se odazvali na poziv da predaju oružje pre no što su uhapšeni, kao i onih koji su posedovali uredne dozvole za oružje.¹³⁹⁰ Mnogi civili uhapšeni su bez pravnog osnova.¹³⁹¹ Od maja 1992. do kraja te godine broj uhapšenih i zatočenih u SUP-u kretao se od 50 do 100 lica. Oko 200 uhapšenih lica je u tom periodu bilo zatočeno u TO-u.¹³⁹² Čuvali su ih srpski policajci i pripadnici paravojskih formacija.¹³⁹³ Zatočenike su držali u fiskalturnim salama osnovne i srednje škole u Bosanskom Šamcu, koje su nekoliko stotina metara udaljene od SUP-a i TO-a. Broj zatočenika u osnovnoj školi popeo se na 50, a u srednjoj školi između 300 i 500.¹³⁹⁴ Zatočenici su u tim školama držani i po nekoliko meseci.¹³⁹⁵ Velike grupe ljudi uhapšene su i odvedene u objekte u Zasavici i Crkvini.¹³⁹⁶ Nakon što su muškarci nesrbi iz Bosanskog Šamca krajem juna 1992. godine pobjegli preko Save u Hrvatsku, srpska policija i vojska došle su i odvele njihove porodice u Zasavicu.¹³⁹⁷ I hapšenje velike grupe žena, dece i starijih osoba, kasnije odvedenih u Zasavicu, izvršili su srpski policajci i vojnici.¹³⁹⁸ Ljudi nisu dobrovoljno išli u logor u Zasavici. Oni nisu smeli da napuštaju to područje, osim ako nisu želeli da budu razmenjeni.¹³⁹⁹ Grupa od oko 47 zatočenika, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, koja je držana u TO-u u Bosanskom Šamcu, prebačena je krajem aprila 1992. godine u kasarnu JNA u Brčkom i tamo zatočena.¹⁴⁰⁰ Kasnije te godine, zatočenici iz drugih zatočeničkih centara dovedeni su u TO.¹⁴⁰¹ Tu grupu zatočenika su tamo držali sve do izbijanja sukoba u Brčkom 1. ili 2. maja 1992. godine. Onda su ih ukrcali u autobus i premestili u Bijeljinu.¹⁴⁰² **Sulejman Tihic** izneo je dokaze o tome da je 1992. godine u opštini

¹³⁸⁸ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 351.

¹³⁸⁹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 349.

¹³⁹⁰ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 353.

¹³⁹¹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 354.

¹³⁹² Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 349.

¹³⁹³ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 358.

¹³⁹⁴ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 360.

¹³⁹⁵ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 361.

¹³⁹⁶ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 349.

¹³⁹⁷ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 352.

¹³⁹⁸ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 351.

¹³⁹⁹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 363.

¹⁴⁰⁰ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 364.

¹⁴⁰¹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 358.

¹⁴⁰² Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 364.

postojalo šest zatočeničkih objekata, a ti dokazi podudaraju se s navedenim činjenicama o kojima je presuđeno.¹⁴⁰³

660. Dana 15. maja 1992. godine Krizni štab Srpske opštine Bosanski Šamac odlučio je da se svi pripadnici hrvatskog naroda u Bosanskom Šamcu izoluju i rasporede na vitalne objekte u gradu i selima, a da će za sprovođenje te odluke biti nadležan načelnik stanice srpske milicije, u saradnji s Komandom 2. odreda.¹⁴⁰⁴ U odluci se kaže da je to neophodno "[z]bog stalnog bombardovanja, osnovane sumnje da se vrši navođenje, saradnje sa zlikovcima, zasjeda i nekorektnog ponašanja".¹⁴⁰⁵

661. Zatočavanje nesrpskih civila u objektima u Bosanskom Šamcu, i to u SUP-u, TO-u i osnovnoj i srednjoj školi, bilo je proizvoljno i protivzakonito.¹⁴⁰⁶ Zatočenicima u tim objektima nisu saopštavani pravni razlozi njihovog zatočavanja i oni su bili zatočeni duže vreme a da protiv njih nije bila podignuta optužnica. Srpske vlasti nikada nisu preispitale zakonitost njihovog lišavanja slobode.¹⁴⁰⁷ Ispitivanja tih zatočenika vršena su pod prinudom i uz upotrebu sile. Ispitivanja su vršili Simo Zarić i pripadnici policije, među kojima su bili Simo Božić, Miloš Savić, Vladimir Šarkanović i Savo Čančarević.¹⁴⁰⁸ Zatočenike su tukli dok su od njih uzimali izjave, a mnogi nisu ni pročitali izjavu koju su morali da potpišu.¹⁴⁰⁹ Iako su neke zatočenike ispitivali o krivičnom delu nezakonitog posedovanja oružja, inkriminisanog na osnovu Zakona o krivičnom postupku bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, svi su oni bili nesrbi i nesumnjivo su izdvajani i ispitivani na osnovu svoje nacionalne pripadnosti i članstva u SDA i HDZ-u.¹⁴¹⁰ Ni pre ni tokom zatočenja nijedan zatočenik nije bio obavešten o svojim pravima u pogledu sudskog postupka.¹⁴¹¹

662. Zatočenike su za vreme boravka u zatočeničkim objektima surovo tukli raznim predmetima, kao što su puške, metalne šipke, palice za bejzbol, lanci, policijske palice i noge od stolica. Zatočenike su tukli po svim delovima tela i mnogi od njih su zadobili teške povrede. Neke zatvorenike su tukli tokom ispitivanja.¹⁴¹² Premlaćivanja su vršili pripadnici paravojnih snaga iz Srbije, lokalni policajci i nekolicina pripadnika JNA. Zatočenici su

¹⁴⁰³ P175 (Sulejman Tihić, izjava svedoka, 21. avgust 2001. godine), str. 2-3. V. Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 349, 360.

¹⁴⁰⁴ P1811 (Svedok B-1638, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 30. jul-1. avgust 2002. godine), str. 11868; P1823 (Nalog Kriznog štaba da se svi pripadnici hrvatskog naroda privedu u izolaciju, 15. maj 1992. godine).

¹⁴⁰⁵ P1823 (Nalog Kriznog štaba da se svi pripadnici hrvatskog naroda privedu u izolaciju, 15. maj 1992. godine).

¹⁴⁰⁶ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 365. Pretresno veće reč "civilni u ovoj činjenici o kojoj je presuđeno uzima u njenom činjeničnom, a ne u njenom pravnom značenju.

¹⁴⁰⁷ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 365.

¹⁴⁰⁸ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 367.

¹⁴⁰⁹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 368.

¹⁴¹⁰ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 368, 370.

¹⁴¹¹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 369.

premlaćivani svakodnevno, danju i noću, i nanet im je velik bol i patnja, kako fizički tako i psihički.¹⁴¹³ Praktično svi premlaćivani zatočenici bili su nesrbi i oni su redovno vređani zbog nacionalne pripadnosti.¹⁴¹⁴ Jednom prilikom nasilnici su jednu žrtvu udarili u prepone i rekli da Muslimani ne treba da se množe.¹⁴¹⁵

663. U ostala gnusna dela spadaju seksualno zlostavljanje, čupanje zuba i pretnje pogubljenjem; tim radnjama žrtvama je nanet velik fizički i psihički bol i patnja, a one su vršene kako bi se žrtve diskriminisale na osnovu nacionalne pripadnosti.¹⁴¹⁶

664. Među nasilnicima u TO-u bili su pripadnici paravojskih formacija iz Srbije, među kojima su bili Lugar, Predrag Lazarević Laki, Dragan Đorđević Crni, Srećko Radovanović Debeli, ljudi s nadimcima Beli, Žuti, Avram i jedan meštani, Nebojša Stanković zvani Cera.¹⁴¹⁷ Ostali napadači bili su lokalni srpski policajci iz Batkuše i Škarića: Slobodan Jaćimović, Rakić zvani Žvaka, Spasoje Bogdanović, Slavko Trivunović i "Bobo" Radulović.¹⁴¹⁸

665. Dana 19. aprila 1992, Lugar je gumenom policijskom palicom surovo pretukao Dragana Lukača, udarajući ga po potiljku.¹⁴¹⁹ Jednom prilikom Cera je naterao Dragana Lukača da klekne na beton u dvorištu TO-a. Zatim ga je vojničkom čizmom udario u glavu, tako da se Lukač onesvestio. Potom je Cera Draganu Lukaču izbio četiri zuba.¹⁴²⁰

666. Između 22. i 29. aprila 1992. godine Lugar je drvenom nogom od stola udario Antu Brandića Dikana, koji je imao oko 60 godina. Dikan je jaukao i molio: "Nemoj, ubićeš me". Lugar ga je neprekidno udarao po glavi i Dikan je u jednom trenutku pao preko kanistra za vodu. Telo mu je ostalo nepomično, a iz usta mu je šikljala krv. Lugar ga je odvuкао u dvorište TO-a, nakon čega su zatvorenici čuli jedan ili dva pucnja. Zatim je Lugar rekao: "Bacite psa u Savu".¹⁴²¹ **Dragan Lukač** je u svedočenju opisao kako je ubijen Anto Brandić zvani Dikan i izneo dokaze koji se podudaraju s navedenim činjenicama o kojima je presuđeno.¹⁴²²

¹⁴¹² Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 371.

¹⁴¹³ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 372-373.

¹⁴¹⁴ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 373.

¹⁴¹⁵ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 374.

¹⁴¹⁶ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 381.

¹⁴¹⁷ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 300, 376. V. poglavlje 2 za detaljnije objašnjenje ove činjenice o kojoj je presuđeno.

¹⁴¹⁸ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 377.

¹⁴¹⁹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 378.

¹⁴²⁰ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 379.

¹⁴²¹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 383.

¹⁴²² P1834 (Dragan Lukač, izjava svedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 24-25; P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1697-1698.

667. Pretresno veće je razmotrilo i činjenice br. 351–363, 371, 375 i 380, Činjenice o kojima je presuđeno I, u kojim se navode dalje pojedinosti o hapšenjima, zatočavanju i batinanju u Bosanskom Šamcu.¹⁴²³

668. **Svedok JF-047** je o zlostavljanju zatočenika u SUP-u izneo dokaze koji se podudaraju s pomenutim činjenicama o kojima je presuđeno i precizirao da su te zatočenike maltretirali pripadnici Crvenih beretki i pripadnici TO.¹⁴²⁴

669. Pretresno veće podseća na svedočenje Dragana Lukača, izneto u jednom ranijem odeljku ovog poglavlja, u kojem je svedok rekao da je 17. aprila 1992. godine uhapšen u Gornjoj Crkvini. Lukač je takođe rekao da su 19. aprila 1992. godine petorica naoružanih vojnika njega i druge zatočenike kamionom prebacila u o zgradu TO-a u Bosanskom Šamcu.¹⁴²⁵ Tamo su ih odveli u jedan magacin, u kom je već bilo 40–50 drugih zatočenika, većinom Muslimana i Hrvata iz Bosanskog Šamca.¹⁴²⁶ Dokazi koje je ovaj svedok izneo o batinanju i maltretiranju zatočenika u SUP-u i TO-u, kao i o broju ljudi zatočenih u SUP-u, podudara se s činjenicama o kojima je presuđeno.¹⁴²⁷ Svedok je dodao da su zatočenici prisiljavani da pevaju četničke pesme, a izvršioce je identifikovao kao arkanovce i druge pripadnike "specijalne policije". Svedok je rekao da su policajci koje je video kako stražare bili policajci iz opštine Bosanski Šamac, a da su policajci koji su fizički zlostavljali zatočenike bili iz "specijalne policije", to jest da su na sebi imali maskirne uniforme pripadnika specijalne jedinice srpskog SJB-a Bosanskog Šamca. Neki od njih su još pre rata došli iz Srbije i bili su stacionirani u Batkuši. Tu je bio i jedan broj meštana iz Bosanskog Šamca koji su nosili iste uniforme kao i ljudi iz Srbije, koji su prošli obuku u Srbiji i potom postali pripadnici te "jedinice specijalne policije". Svedok je takođe rekao da su zatočenike zlostavljala sledeća lica: Lugar, Dragan Đorđević zvani Crni, koji je, po svedokovom mišljenju, bio komandant Arkanovih jedinica u Bosanskom Šamcu, Predrag Lazarević zvani Laki i Nebojša Stanković zvani Cera.¹⁴²⁸ Svedok je imao utisak da je Lugar glavni.¹⁴²⁹

¹⁴²³ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 351-363, 371, 375, 380.

¹⁴²⁴ P1516 (Svedok JF-047, izjava svedoka, 22. april 2004. godine), par. 44, svedok JF-047, T. 7640-7642. V. Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 371.

¹⁴²⁵ P1834 (Dragan Lukač, izjava svedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 19-20; P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1661-1662, 1677.

¹⁴²⁶ P1834 (Dragan Lukač, izjava svedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 20; P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1677.

¹⁴²⁷ P1834 (Dragan Lukač, izjava svedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 20-24, 26, 32-33, 35-36; P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1678-1681, 1683-1684, 1686-1687, 1690-1692, 1742-1744, 1755, 1762-1763, 1793; P1839 (Fotografija Slobodana Miljkovića zvanog Lugar u kamionu); P1847 (Fotografija Slobodana Miljkovića zvanog Lugar ispod kamiona); P1855 (Fotografija Slobodana Miljkovića zvanog Lugar u kamionu). V. Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 349, 371, 373, 378-379, 381.

¹⁴²⁸ P1834 (Dragan Lukač, izjava svedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 22-24, 28; P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1678, 1686-1688.

¹⁴²⁹ P1834 (Dragan Lukač, izjava svedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 23.

670. Pretresno veće, dalje, podseća na zaključak iznet u poglavlju 3.4.1 da su 7. maja 1992. godine ili približno tog datuma Slobodan Miljković (zvani Lugar), osoba zvana Debeli Musa i Goran Simović (zvani Tralja) ubili 16 nesrba zatočenih u skladištu u Crkvini.

671. Dana 27. aprila 1992. godine Simo Zarić je obavestio šestoricu zatočenika u svedokovoj ćeliji da se vode kao ratni zarobljenici. Dana 3. maja 1992. godine jedan vojni policajac i jedan Arkanov vojnik helikopterom su prebacili svedoka, Franju Barukčića, Sulejmana Tihića, Antu Simovića, Seada Mujkanovića i Grgu Zubaka u kasarnu JNA u Batajnici, u Srbiji. Odatle su prebačeni u vojnu kasarnu u Zemunu, pa potom u Batajnicu, da bi svedok 26. ili 27. maja 1992. godine bio vraćen u zgradu SUP-a u Bosanskom Šamcu. Od drugih zatočenika svedok je saznao da je 29. jula 1992. godine zatočenik po imenu Anto Brandić, s nadimkom Anteša, preminuo nakon što su ga pretukli Todorović i drugi.¹⁴³⁰

672. **Sulejman Tihić** rekao je u svedočenju da su 18. aprila 1992. godine u 14:00 časova jedan lokalni Srbin i jedan čovek iz specijalnih jedinica čije je lice bilo obojeno crnom bojom ušli u stan Bore Pisarevića, gde je svedok prenoćio, i da su i svedoka i Pisarevića odveli u stanicu policije u Bosanskom Šamcu, gde je svedok video veliki broj ljudi u različitim uniformama: pripadnike "specijalnih snaga", kao što su Sivi vukovi i Crvene beretke, "četnici", pripadnici štaba TO-a i vojnici JNA.¹⁴³¹ Prema svedokovim rečima, neki od njih su se predstavili kao arkanovci i pokazali mu oznake sa četiri ocila; nosili su maskirne uniforme i pletene crne vunene kape. Svedok je rekao i da zna za razliku između oznaka koje su koristili Sivi vukovi i uobičajenog amblema srpskih snaga sa četiri ocila. Svedoka je u policijskoj stanici ispitivao Dragan Đorđević zvani Crni; svedok je zaključio da je Crni morao biti komandant specijalnih snaga, pošto je on izdavao naređenja ljudima iz specijalnih jedinica i drugima u policijskoj stanici. Crni je svedoku rekao da ode u Radio Šamac i da kaže Muslimanima da se predaju.¹⁴³² Pre nego što je svedok otišao u radio-stanicu, u stanici policije tukao ga je jedan plavokosi čovek, Slobodan Miljković, s nadimkom Lugar, koji je

¹⁴³⁰ P1834 (Dragan Lukač, izjava svedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 26-31 35-36; P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1701-1704, 1709-1710, 1716, 1718, 1721, 1731, 1734, 1763-1764.

¹⁴³¹ P173 (Sulejman Tihić, izjava svedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 7, 9; P175 (Sulejman Tihić, izjava svedoka, 21. avgust 2001. godine), str. 2; P176 (Sulejman Tihić, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1374, 1377, 1379-1381, 1423, 1425; Sulejman Tihić, T. 3121, 3218-3220; P207 (Fotografija garaže iza policijske stanice u Bosanskom Šamcu); P212 (Fotografija policijske stanice u Bosanskom Šamcu – dvorište odstraga, 6. oktobar 1996. godine); P214 (Fotografija policijske stanice u Bosanskom Šamcu odstraga, 6. oktobar 1996. godine); P216 (Fotografija policijske stanice u Bosanskom Šamcu, 6. oktobar 1996. godine).

¹⁴³² P173 (Sulejman Tihić, izjava svedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 7; P176 (Sulejman Tihić, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1377, 1379; Sulejman Tihić, T. 3120-3122, 3131, 3135, 3218-3220; P192 (Odlomak iz knjige Sulejmana Tihića *Sjećanja*, 1995. godina), str. 22.

govorio ekavicom.¹⁴³³ U radio-stanici svjedok je pročitao ranije pripremljeno saopštenje kojim su ljudi pozvani da se predaju i uveravani da srpske vlasti svima garantuju bezbednost. Posle razgovora, svjedoku je dopušteno da se vrati kući, ali se on plašio da će ga pripadnici paravojnih formacija ubiti.¹⁴³⁴ Odlučio je da se vrati s njima u stanicu policije, pošto je u tom trenutku mislio da je tamo bezbedniji.¹⁴³⁵

673. Svjedok je rekao da u TO-u nije bilo dovoljno hrane i vode i da su zatočeni držani u prenatrpanim ćelijama i u lošim uslovima.¹⁴³⁶ Dok su ga držali u stanici policije i u TO-u, svjedoka su opet tukli i pretili mu pogubljenjem; njegovo svjedočenje o tome, kao i svjedočenje o maltretiranju drugih zatočenika, podudara se s činjenicama o kojima je presuđeno.¹⁴³⁷ Svjedok je dodao da su zatočeni primoravani da pevaju "četničke" pesme, a ljude koji su tukli i maltretirali zatočenike identifikovao je kao arkanovce, Sive vukove i druge pripadnike "specijalnih snaga" iz Srbije pod Đorđevićevom komandom, među kojima su bili Lugar, Crni, Musa, Kid, Lucky, Beli, Zvezdan Jovanović i major Bokan.¹⁴³⁸ Svjedok je dalje rekao da niko nije pokušao da zaustavi batinanje, a da ih je Todorović čak i podsticao.¹⁴³⁹

674. Dana 20. aprila 1992. godine, tokom saslušanja, Zarić i Vlado Šarkanović rekli su svjedoku da mogu da ga puste samo ako dobiju Todorovićevu i Simićevu dozvolu.¹⁴⁴⁰ Ni Simić ni Todorović nisu se slagali s tim da svjedok bude pušten.¹⁴⁴¹ Đorđević je rekao i da

¹⁴³³ P173 (Sulejman Tihic, izjava svjedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 7; P176 (Sulejman Tihic, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1380, 1385; Sulejman Tihic, T. 3122; P192 (Odlomak iz knjige Sulejmana Tihica *Sjećanja*, 1995. godina), str. 23; P205 (Fotografija tri muškarca ispred kamiona). Pretresno veće napominje da svjedok u dokaznom predmetu P192 tog čoveka zove Beli. Pretresno veće ne može sa sigurnošću da utvrdi da li se tu radi o jednom te istom čoveku.

¹⁴³⁴ P173 (Sulejman Tihic, izjava svjedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 8; P176 (Sulejman Tihic, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1382-1384; P177 (Sulejman Tihic, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 2-3. decembar 2003. godine), str. 29953-29954; Sulejman Tihic, T. 3121, 3130-3131; P192 (Odlomak iz knjige Sulejmana Tihica *Sjećanja*, 1995. godina), str. 23-24.

¹⁴³⁵ P177 (Transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 2-3. decembar 2003. godine), str. 29954.

¹⁴³⁶ P173 (Sulejman Tihic, izjava svjedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 9-10; P174 (Sulejman Tihic, izjava svjedoka, 28. februar 1995. godine), str. 4; P175 (Sulejman Tihic, izjava svjedoka, 21. avgust 2001. godine), str. 2-3; P176 (Sulejman Tihic, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1395, 1400, 1410-1411, 1414-1416, 1418, 1431, 1433, 3641-3642; P188 (Skice svjedoka Sulejmana Tihica, 23. septembar 1994. godine), str. 1; P192 (Odlomak iz knjige Sulejmana Tihica *Sjećanja*, 1995. godina), str. 24-26.

¹⁴³⁷ P173 (Sulejman Tihic, izjava svjedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 8-11; P175 (Sulejman Tihic, izjava svjedoka, 21. avgust 2001. godine), str. 3; P176 (Sulejman Tihic, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1385-1386, 1393, 1395, 1414-1415; 1419, 1434-1437; Sulejman Tihic, T. 3121, 3123; P192 (Odlomak iz knjige Sulejmana Tihica *Sjećanja*, 1995. godina), str. 24, 26-29. V. Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 371, 381.

¹⁴³⁸ P173 (Sulejman Tihic, izjava svjedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 9, 11; P175 (Sulejman Tihic, izjava svjedoka, 21. avgust 2001. godine), str. 3; P176 (Sulejman Tihic, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1395, 1422; P177 (Sulejman Tihic, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 2-3. decembar 2003. godine), str. 29887; Sulejman Tihic, T. 3151-3154.

¹⁴³⁹ P173 (Sulejman Tihic, izjava svjedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 11-12.

¹⁴⁴⁰ P173 (Sulejman Tihic, izjava svjedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 9-10; P174 (Sulejman Tihic, izjava svjedoka, 28. februar 1995. godine), str. 3; P175 (Sulejman Tihic, izjava svjedoka, 21. avgust 2001. godine), str. 2; P176 (Sulejman Tihic, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1402-1404; 1406-1408; P192 (Odlomak iz knjige Sulejmana Tihica *Sjećanja*, 1995. godina), str. 25.

¹⁴⁴¹ P173 (Sulejman Tihic, izjava svjedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 10; P174 (Sulejman Tihic, izjava svjedoka, 28. februar 1995. godine), str. 4; P176 (Sulejman Tihic, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar,

svedok ne može biti pušten bez njegovog odobrenja.¹⁴⁴² Jednog jutra između 26. i 28. aprila 1992. godine svedok je bio u Zarićevoj kancelariji kad je Lugar žutim "golfom" došao u stanicu policije u Bosanskom Šamcu.¹⁴⁴³ Zarić i svedok videli su Lugara kako ulazi u zgradu, a potom su začuli pucanj.¹⁴⁴⁴ Dežurni je rekao Zariću da je Lugar ubio jednog Hrvata po imenu Dikan.¹⁴⁴⁵ Zarić je pozvao Simića i rekao mu da je Lugar pred pedesetak ljudi ubio jednog čoveka i da hoće da zatraži pomoć od potpukovnika Nikolića i od JNA.¹⁴⁴⁶ Nešto kasnije tog istog dana stigao je kapetan Petrović, s kamionima JNA, pa su svedok i pedesetak drugih zatočenika tim kamionima prevezeni u kasarnu JNA u Brčkom, gde je Zarić rekao svedoku da je politički zarobljenik.¹⁴⁴⁷ Odatle je svedok kasnije prebačen u kasarnu JNA u Bijeljini, a potom na aerodrom u Batajnici i u vojni zatvor u Sremskoj Mitrovici, u Srbiji.¹⁴⁴⁸

675. Pretresno veće podseća na svedočenje **svedoka B-1108** u poglavlju 3.4.1, koji je rekao da je 2. maja 1992. godine uhapšen i odveden u zgradu TO-a u Bosanskom Šamcu, zajedno s drugim zatočenicima, uglavnom Hrvatima i Muslimanima, koji su svi bili civili, izuzev Luke Gregurevića, koji je bio policajac. Svedoka su tokom zatočeništva tukli i on je izneo dokaze o maltretiranju i vređanju zatočenika, kao i o ljudima koji su ih tukli, a ti dokazi podudaraju se sa činjenicama o kojima je presuđeno; svedok je naveo imena sledećih izvršilaca: Mitrović, Lugar, Avram, Laki, Slobodan Radulović i policajci Dimitrije, Slobodan Rakić, Petrović i Slobodan Vakić zvani Žvaka.¹⁴⁴⁹

kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1408-1410; P192 (Odlomak iz knjige Sulejmana Tihića *Sjećanja*, 1995. godina), str. 26.

¹⁴⁴² Sulejman Tihić, T. 3125, 3237-3238.

¹⁴⁴³ P173 (Sulejman Tihić, izjava svedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 12; P176 (Sulejman Tihić, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1440.

¹⁴⁴⁴ P176 (Sulejman Tihić, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1441-1444; P192 (Odlomak iz knjige Sulejmana Tihića *Sjećanja*, 1995. godina), str. 27.

¹⁴⁴⁵ P173 (Sulejman Tihić, izjava svedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 12; P175 (Sulejman Tihić, izjava svedoka, 21. avgust 2001. godine), str. 3; P176 (Sulejman Tihić, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1441; P192 (Odlomak iz knjige Sulejmana Tihića *Sjećanja*, 1995. godina), str. 27.

¹⁴⁴⁶ P173 (Sulejman Tihić, izjava svedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 12; P176 (Sulejman Tihić, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1441; Sulejman Tihić, T. 3126; P192 (Odlomak iz knjige Sulejmana Tihića *Sjećanja*, 1995. godina), str. 27.

¹⁴⁴⁷ P173 (Sulejman Tihić, izjava svedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 12-13; P175 (Sulejman Tihić, izjava svedoka, 21. avgust 2001. godine), str. 2; P176 (Sulejman Tihić, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1445, 1448-1450, 1452, 1455, 3708-3709; P177 (Sulejman Tihić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 2-3. decembar 2003. godine), str. 29968; Sulejman Tihić, T. 3127-3128; P192 (Odlomak iz knjige Sulejmana Tihića *Sjećanja*, 1995. godina), str. 28, 30; Sulejman Tihić, T. 3127-3128.

¹⁴⁴⁸ P173 (Sulejman Tihić, izjava svedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 15-17, 20, 25; P175 (Sulejman Tihić, izjava svedoka, 21. avgust 2001. godine), str. 2; P176 (Sulejman Tihić, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1451, 1478-1481, 1502-1503; P177 (Sulejman Tihić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 2-3. decembar 2003. godine), str. 29889-29891; P191 (Potvrda Vlade Hrvatske, s potpisom sekretara Antuna Babića, 19. avgust 1992. godine); P192 (Odlomak iz knjige Sulejmana Tihića *Sjećanja*, 1995. godina), str. 34, 36.

¹⁴⁴⁹ P122 (Svedok B-1108, izjava svedoka, 8. decembar 1994. godine), str. 5-7, 10-13. V. Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 371-373.

676. **Svedok B-1638** rekao je da u hrvatskim selima praktično više nije bilo Hrvata, pošto su mnogi pohapšeni. Dana 15. maja 1992. godine svedoka su uhapsila dva tamošnja policajca Srbina i odvela ga u zgradu SUP-a u Bosanskom Šamcu, a potom preko puta, u zgradu TO-a, gde je držan oko tri meseca.¹⁴⁵⁰ Prema svedokovim rečima, u logorima u Bosanskom Šamcu bilo je oko 600 ljudi. Dokazi koje je ovaj svedok izneo o maltretiranju zatočenika podudaraju se s već iznetim činjenicama o kojima je presuđeno.¹⁴⁵¹ On je izvršioce identifikovao kao ljude koji su govorili srpskim akcentom i nazvao ih "specijalcima", među kojima su bili Beli, Laki, Lugar, Crni, kao i Stevan Todorović i Srbi u uniformama paravojnih snaga i s kokardama.¹⁴⁵²

677. **Stevan Todorović** je o hapšenjima i zatočavanju izneo dokaze koji se uglavnom podudaraju s činjenicama o kojima je presuđeno.¹⁴⁵³ Ovaj svedok je takođe rekao da su najpre lišavani slobode samo oni ljudi koji su tokom noći u kojoj je preuzeta vlast pružali otpor, a da je kasnije veći broj ljudi zatočen na osnovu informacija dobijenih tokom istrage i iz konfiskovanih dokumenata.¹⁴⁵⁴ Najpre su privođeni samo ljudi koji su imali oružje.¹⁴⁵⁵ Kasnije je privedena i manja grupa ljudi za koje se nije moglo dokazati da imaju oružje ili da su povezani s naoružanim grupama.¹⁴⁵⁶ Svedok je dalje rekao da je zatočenike najviše zlostavljalo onih tridesetak ljudi koji su došli iz Srbije i koji su nosili maskirne uniforme, ali da su ih povremeno maltretirali i lokalni vojnici.¹⁴⁵⁷ Pretresno veće napominje da je Todorović jedini svedok koji, po svemu sudeći, sugeriše da su uhapšena lica većinom pripadala nekoj vojnoj formaciji ili da su imala oružje, što se razlikuje od dosad razmotrenih činjenica o kojima je presuđeno.¹⁴⁵⁸ S obzirom na druge predočene dokaze, naročito na svedočenja svedoka B-1108 i Sulejmana Tihića, Pretresno veće smatra da Todorovićevo svedočenje po tom pitanju ne pobija činjenice o kojima je presuđeno.

¹⁴⁵⁰ P1809 (Svedok B-1638, izjava svedoka, 9. februar 1995. godine), str. 8-9, 10-12; P1811 (Svedok B-1638, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 30. jul-1. avgust 2002. godine), str. 11690, 11708-11709, 11720, 11723-11724, 11728, 11746, 11750, 11754-11755, 11760, 11768, 11777, 11846, 11868, 11871; P1814 (Potvrda Kriznog štaba opštine Bosanski Šamac, 11. septembar 1992. godine).

¹⁴⁵¹ P1809 (Svedok B-1638, izjava svedoka, 9. februar 1995. godine), str. 9-13, 16-17; P1811 (Svedok B-1638, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 30. jul-1. avgust 2002. godine), str. 11724-11727, 11729-11730, 11781-11786, 11865, 11868-11869. V. Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 371, 373, 381.

¹⁴⁵² P1809 (Svedok B-1638, izjava svedoka, 9. februar 1995. godine), str. 9-13; P1811 (Svedok B-1638, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 30. jul-1. avgust 2002. godine), str. 11724-11727, 11729-11730, 11784-11786, 11869.

¹⁴⁵³ P1576 (Stevan Todorović, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 30. jun-1. jul 2003. godine), str. 23429, 23452-23453, 23456-23459, 23540, 23539-23540; P1579 (Stevan Todorović, spisak termina i imena korišćenih tokom svedočenja u predmetu *Slobodan Milošević*, 31. avgust 2010. godine). V. Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 349, 353, 360, 381.

¹⁴⁵⁴ P1576 (Stevan Todorović, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 30. jun 2003. godine), str. 23539.

¹⁴⁵⁵ P1576 (Stevan Todorović, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 30. jun 2003. godine), str. 23539.

¹⁴⁵⁶ P1576 (Stevan Todorović, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 30. jun 2003. godine), str. 23539-23540.

¹⁴⁵⁷ P1576 (Stevan Todorović, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 30. jun-1. jul 2003. godine), str. 23459.

¹⁴⁵⁸ V., na primer, Činjenice o kojima je presuđeno I-353, 363, 386.

678. U činjenicama o kojima je presuđeno kaže se dalje da su i civili koji su ostali na slobodi i oni koji su držani u zatočeništvu, prisiljavani da kopaju rovove, grade bunkere, nose vreće s peskom ili železničke pragove za izgradnju rovova i da grade druge utvrde na liniji fronta.¹⁴⁵⁹ Civili koji su radili za vojne potrebe na liniji fronta bili su izloženi opasnim uslovima i velikom riziku da budu ranjeni ili ubijeni.¹⁴⁶⁰ Zatočenicima taj rad nisu obavljali dobrovoljno i za njega nisu plaćani; oni su podvrgavani ponižavajućem prisilnom radu.¹⁴⁶¹ Civili su prisiljavani da rade pod nadzorom naoružanih stražara koji su tukli i pucali u one koji bi pokušali da pobjegnu.¹⁴⁶² Bosanski Muslimani i bosanski Hrvati koji su prisiljavani da pljačkaju kuće svojih sugrađana, koje su u nekim slučajevima dobro poznavali i izuzetno poštovali, podvrgavani su ponižavajućem postupanju.¹⁴⁶³ Ljudi zatočeni u SUP-u, u Bijeljini, Brčkom i Zasavici prisiljavani da peru i popravljaju automobile policajaca, čiste prostorije i obavljaju druge slične poslove.¹⁴⁶⁴

679. U činjenicama o kojima je presuđeno utvrđeno je da su stotine zarobljenih Hrvata i Muslimana iz Bosanskog Šamca razmjenjene i da su otišle u Hrvatsku, i to 25/26. maja, 4/5. jula, 4. septembra, 7. oktobra i 24. decembra 1992. godine, kao i 15/16. juna 1993. godine.¹⁴⁶⁵ Dragan Lukač, Hasan Bišić, Muhamed Bišić, Ibrahim Salkić, Esad Dagović, Dragan Delić, Nusret Hadžijusufović i Jelena Kapetanović bili su zatočeni i posle razmene su otišli u Hrvatsku.¹⁴⁶⁶ Samo mali broj Hrvata i Muslimana je razmjenjen u okviru razmene ratnih zarobljenika.¹⁴⁶⁷

680. Dalje, u razmenu u Dragaliću 5. novembra 1992. godine bilo je uključeno oko 100 osoba, žena i dece, muškaraca i starijih muškaraca, a broj koji je prešao u Hrvatsku morao je odgovarati broju ljudi koji su ušli u Bosnu i Hercegovinu.¹⁴⁶⁸ Razmene nesrpskih civila u Dragaliću izvršene su i 19. septembra 1992. godine i 7. januara 1993. godine.¹⁴⁶⁹ Građani Bosanskog Šamca i neki zatočenicima iz Batkovića razmjenjeni su 30. januara 1993. godine u Lipovcu.¹⁴⁷⁰

¹⁴⁵⁹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 386.

¹⁴⁶⁰ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 387.

¹⁴⁶¹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 386, 388.

¹⁴⁶² Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 386.

¹⁴⁶³ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 389.

¹⁴⁶⁴ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 390.

¹⁴⁶⁵ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 391-393, 395-398, 401-402.

¹⁴⁶⁶ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 401.

¹⁴⁶⁷ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 402.

¹⁴⁶⁸ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 394.

¹⁴⁶⁹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 399.

¹⁴⁷⁰ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 396.

681. Pretresnom veću predloženi su i dokazi o razmenama zarobljenika. S tim u vezi, **Stevan Todorović** rekao je da su ljudi koji su smatrani ratnim zarobljenicima uglavnom razmenjivani za Srbe koje su uhapsile hrvatske i muslimanske jedinice u susednoj opštini.¹⁴⁷¹

Prema rečima tog svedoka, lokalni krizni štabov dao je odobrenje da se zatočenički objekti u Bosanskom Šamcu koriste za zatočavanje zarobljenih nesrba.¹⁴⁷²

682. **Dragan Lukač**, policajac Hrvat iz Bosanskog Šamca,¹⁴⁷³ rekao je da je u Bosanskom Šamcu osnovana komisija za razmenu, čiji je predsednik bio Tadić, a članovi Svetozar Vasović i Veljo Maslić, koja je imala zadatak da organizuje razmenu ratnih zarobljenika. Lukač je takođe izneo dokaze da je razmenjen i da je otišao u Hrvatsku, što se podudara s iznesenim činjenicama o kojima je presuđeno.¹⁴⁷⁴ Prema jednom dokumentu koji je potpisao predsednik Komisije za razmjenu zarobljenika Mijo Matanović, 4. septembra 1992. godine u Dragaliću, u Hrvatskoj razmenjeno je 29 lica iz Bosanskog Šamca.¹⁴⁷⁵ Ovaj svedok misli da je Komisija za razmjenu izvršila razmenu 2.000 civila muslimanske ili hrvatske nacionalnosti s tog područja.¹⁴⁷⁶

683. **Sulejman Tihiić** rekao je u svedočenju da su 14. avgusta 1992. godine on i drugi zarobljenici odvezeni u 15 autobusa, kako bi bili razmenjeni u Hrvatskoj. Zajedno sa zarobljenim Hrvatima iz Vukovara, ovaj svedok je tog dana razmenjen u Nemetinu, blizu Osijeka, u Hrvatskoj.¹⁴⁷⁷ **Svedok B-1638** rekao je da su on i drugi zatočnici iz zgrade TO-a u Bosanskom Šamcu 4. septembra 1992. godine razmenjeni u Dragaliću i otišli u Hrvatsku.¹⁴⁷⁸ **Svedok B-1108** rekao je u svedočenju da su on i još 40 zarobljenika iz logora u Bosanskom Šamcu i iz drugih zatočeničkih objekata, svi civili, 7. oktobra 1992. godine prebačeni u Hrvatsku i razmenjeni u Dragaliću.¹⁴⁷⁹

¹⁴⁷¹ P1576 (Stevan Todorović, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 30. jun-1. jul 2003. godine), str. 23540.

¹⁴⁷² P1576 (Stevan Todorović, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 30. jun-1. jul 2003. godine), str. 23458.

¹⁴⁷³ P1834 (Dragan Lukač, izjava svedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 1-2; P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1524-1530.

¹⁴⁷⁴ P1834 (Dragan Lukač, izjava svedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 36-37; P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1794-1796, 1950-1953, 2078.

¹⁴⁷⁵ P132 (Spisak lica razmenjenih 4. septembra 1992. godine).

¹⁴⁷⁶ P1834 (Dragan Lukač, izjava svedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 36; P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1793.

¹⁴⁷⁷ P173 (Sulejman Tihiić, izjava svedoka, 31. oktobar 1994. godine), str. 24-25; P175 (Sulejman Tihiić, izjava svedoka, 21. avgust 2001. godine), str. 2; P176 (Sulejman Tihiić, transkript iskaza u predmetu *Simić i drugi*, 13-14. i 17-20. septembar, kao i 6-8. novembar 2001. godine), str. 1511-1512; P177 (Sulejman Tihiić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 2-3. decembar 2003. godine), str. 29893; Sulejman Tihiić, T. 3124; P191 (Potvrda Vlade Hrvatske, s potpisom sekretara Antuna Babića, 19. avgust 1992. godine); P192 (Odlomak iz knjige Sulejmana Tihiića *Sjećanja*, 1995. godina), str. 61.

¹⁴⁷⁸ P1811 (Svedok B-1638, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 30. jul-1. avgust 2002. godine), str. 11771-11773, 11776, 11849, 11851, 11857-11858, 11871; P1814 (Potvrda Kriznog štaba opštine Bosanski Šamac, 11. septembar 1992. godine); P1816 (Reportaža i intervju s izbeglicama, između ostalog, iz Bosanskog Šamca, Doboja i Sanskog Mosta, snimljeni prilikom razmene zarobljenika na granici između Hrvatske i Bosne), str. 2, 16-17, 25; P1822 (Spisak muškaraca za razmenu 4. septembra 1992. godine, bez datuma).

¹⁴⁷⁹ P122 (Svedok B-1108, izjava svedoka, 8. decembar 1994. godine), str. 13-14; svedok B-1108, T. 2668-2669; P131 (Spisak lica iz Bosanskog Šamca za razmenu, 7. oktobar 1992. godine).

684. S obzirom na činjenice o kojima je presuđeno i predočene dokaze, Pretresno veće zaključuje da su srpske vlasti u Bosanskom Šamcu u periodu od 17. aprila 1992. godine pa najmanje do polovine juna 1993. godine proizvoljno hapsile i držale u zatočeništvu hiljade Muslimana i Hrvata, civila, među kojim su bili i Sulejman Tihić, svjedok B-1108 i svjedok B-1638, i to u najmanje šest zatočeničkih centara na području opštine, u prenatrpanim ćelijama i u lošim higijenskim uslovima. Pretresno veće takođe zaključuje da su zatočeniци prisiljavani na neplaćen rad. S obzirom na činjenice o kojima je presuđeno i predočene dokaze, naročito one predočene putem Dragana Lukača i Stevana Todorovića, kao i na dokazni predmet P1823 (Nalog Kriznog štaba), Pretresno veće zaključuje da je u te srpske vlasti spadao i srpski krizni štab.

685. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i pošto je razmotrilo predočene dokaze, Pretresno veće zaključuje da su zatvorenici premlaćivani, seksualnom zlostavljani i da im je prećeno, da su prisiljavani da pevaju srpske pesme i da su vređani na nacionalnom osnovu. Jedan zatvorenik je udaran u prepone i rečeno mu je da Muslimani ne treba da se množe, a najmanje jedan zatočenik, Anto Brandić zvani Anteša, umro je od posledica batinanja. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i pošto je razmotrilo svedočenja Sulejmana Tihića i Dragana Lukača, Pretresno veće zaključuje da je u periodu od 22. do 29. aprila 1992. godine u zatočeničkom centru u zgradi TO-a u Bosanskom Šamcu Anto Brandić zvani Dikan, zatočenik hrvatske nacionalnosti, premlaćivan i kasnije i kasnije ubijen iz vatrenog oružja. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i dokaza utvrđeno je da su među izvršiocima koji su tukli zarobljenike i ubili Antu Brandića bili pripadnici Jedinice, na primer Slobodan Miljković (zvani Lugar), Dragan Đorđević (zvani Crni) i Srećko Radovanović (zvani Debeli). Međutim, Pretresno veće nije u mogućnosti da s dovoljnom sigurnošću utvrdi da li je bilo ljudi koji su mimo razmene zarobljenika otišli iz opštine Bosanski Šamac usled batinanja, seksualnog zlostavljanja i pretnji zarobljenicima. Shodno tome, Pretresno veće ne može da zaključi da su ljudi odlazili iz Bosanskog Šamca zbog batinanja, seksualnog zlostavljanja i pretnji zarobljenicima. S obzirom na to, Pretresno veće se neće dalje baviti izvršiocima tih dela u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4, dole u tekstu.

686. Što se tiče razmene zarobljenika, na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i dokaza koje su predočili Sulejman Tihić, Dragan Lukač, svjedok B-1108 i svjedok B-1638, Pretresno veće zaključuje su u periodu od 25/26. maja 1992. godine do 15/16. juna 1993. godine iste lokalne srpske vlasti koje su širom opštine držale u zatočeništvu Muslimane i Hrvate organizovale najmanje sedam razmena, u okviru kojih su stotine zarobljenih Muslimana i

Hrvata, među kojima su bili i Sulejman Tihić, Dragan Lukač, svedok B-1108, svedok B-1638 i Hasan Bišić, Muhamed Bišić, Ibrahim Salkić, Esad Dagović, Dragan Delić, Nusret Hadžijusufović i Jelena Kapetanović, prešle na teritoriju Hrvatske. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i pošto je razmotrilo svedočenje Stevana Todorovića, Pretresno veće zaključuje da je samo nekoliko Muslimana i Hrvata razmenjeno u svojstvu ratnih zarobljenika.

687. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno takođe je utvrđeno da su civili nesrbi i građani Bosanskog Šamca u četiri navrata, 19. septembra i 5. novembra 1992, kao i 7. i 30. januara 1993. godine, razmenjivani i da su odlazili na teritoriju Hrvatske. Imajući u vidu gorepomenuti zaključak i s obzirom na ukupne dokaze, Pretresno veće zaključuje da su ljudi koji su u te četiri prilike razmenjeni većinom, ili svi, bili zatočeni Muslimani i Hrvati, kao i da su gorepomenute snage koje su zatočile te Muslimane i Hrvate organizovale njihovu razmenu i odlazak u Hrvatsku. Pretresno veće će dalje razmotriti te incidente u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice, u poglavlju 4, dole u tekstu.

3.5 Doboju

3.5.1 Ubistvo oko 27 civila nesrpske nacionalnosti koji su 12. jula 1992. godine ili približno tog datuma korišćeni kao živi štit (Optužnica, par. 54)

688. U Optužnici se navodi da su 12. jula 1992. godine ili približno tog datuma srpske snage (definisane u par. 6 Optužnice), konkretno specijalne jedinice DB Republike Srbije (opisane u par. 4 Optužnice), koristile zatočene nesrbe kao živi štit, pa je tako poginulo približno 27 tih civila.¹⁴⁸⁰ Pretresnom veću su relevantni dokazi u vezi s navodima o tim ubistvima predloženi putem svedočenja Edina Hadžovića, svedoka JF-008 i svedoka JF-009, kao i putem sudskomedicinske dokumentacije.

689. **Edin Hadžović**, Bosanski Musliman iz naselja Čaršija u Doboju,¹⁴⁸¹ rekao je u svedočenju da su ga 12. juna 1992. godine ili približno tog datuma dva vojnika u maskirnim uniformama i sa crvenim beretkama na kojima je bila oznaka sa četiri ocila isterala iz kuće i potom ga, zajedno s drugim muškarcima, prebacila u bivši hangar JNA na Usori. Dana 19. juna 1992. godine ili približno tog datuma stražari su njega i još oko 130 zatočenika držanih na Usori ubacili u kamione i prevezli ih u Perčin disk u Vili.¹⁴⁸² Zajedno s pridošlima, u zgradi je bilo oko 340 zatočenika i prostorije su bile pretrpane.¹⁴⁸³ Oko 40 tih zatočenika bili su Hrvati iz Dragalovaca, oko 160 njih bilo je iz Čivčija, a ostali su bili iz Doboja.¹⁴⁸⁴ Među zatočenicima su bili Ante Kalem, Ešef, Hasan, Zijad i Senad Ahmić, Safet i Ramiz Hamidović, Muhamed Husanović, Hasib Kadić, Jasmin i Nedžad Makarević, Arif, Hasib i Mehmed Omerčić i Muhamed Zečević.¹⁴⁸⁵ Vojnici koji su čuvali zatočenike u Perčinom disku nosili su crvene beretke, a neki su bili iz tog kraja.¹⁴⁸⁶

690. Dana 12. jula 1992. godine Hadžović je začuo glasne pucnje i video komešanje među stražarima. Vojnici sa crvenim beretkama koji su pripadali Predinim vukovima, jedinici pod vođstvom Prede (Predraga) Kujundžića, i koji su uglavnom govorili lokalnim narečjem,

¹⁴⁸⁰ Optužnica, par. 54.

¹⁴⁸¹ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 1-2; P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 1-2; D4 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 11. avgust 1992. godine), str. 1; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 2, 5.

¹⁴⁸² P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 4; P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 6-7; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 7-8; P87 (Fotografije).

¹⁴⁸³ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 5; P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 7; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 8.

¹⁴⁸⁴ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 4; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 8.

¹⁴⁸⁵ Edin Hadžović, T. 2252; P92 (Spisak žrtava).

¹⁴⁸⁶ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 4; Edin Hadžović, T. 2297-2299.

isterali su 50 zatočenika, među kojima je bio i svedok, iz Perčinog diska.¹⁴⁸⁷ Prema rečima ovog svedoka, razne vojne formacije, a ne samo Predini vukovi, nosile su crvene beretke.¹⁴⁸⁸ Vojnici su naterali zarobljenike da se postroje u redove po dvojica i da trče prema jednoj školi na kraju Doboja, u pravcu Tešnja. Kad su stigli tamo, Hadžović je video veliku grupu vojnika i policajaca, među kojim je prepoznao i neke ljude iz kraja.¹⁴⁸⁹ Slučajno je čuo kako Milutin Blašković, jedan od čelnika SUP-a Dobj, kaže Golubu zvanom Crnogorac (tako su ga zvali zatočenici, pošto je imao crnogorski naglasak), vojniku u zelenoj maskirnoj uniformi, sa crvenom beretkom i velikim ožiljkom na licu, da je dobio saglasnost od načelnika CSB-a Andrije Bjeloševića da izvede te zatočenike iz logora.¹⁴⁹⁰ Potom je zatočenicima naređeno da se svuku, delimično ili do kraja, i da se postroje kao živi štit u pet redova od po desetoro ljudi. Hadžović je bio u četvrtom redu, a između redova je bio razmak od po 10 metara. Vojnici su prisilili zatočenike da krenu prema liniji fronta na Putnikovom brdu. Dok su mu prilazili, Golub (zvani Crnogorac) pucao je u potiljak Anti Kalemu, zatočenom Hrvat u Dragalovaca.¹⁴⁹¹ Potom je Golub rekao da će to isto uraditi i s drugim zatočenicima ako ga ne budu slušali. Potom su vojnici izvodili red po red zatočenika iza betonskog zida kod jedne krivine na putu.¹⁴⁹² Kad je svedok, koji je bio u četvrtoj grupi, izašao iza krivine, video je da mnogi zatočenici iz prethodna tri reda leže mrtvi na zemlji. Dok je Hadžovićev red izlazio iz krivine, pojavio se jedan ranjeni rezervni poručnik i rekao vojnicima da ne pucaju na jednu kuću, pošto su u njoj izgleda bili njegovi ljudi. Dva uniformisana čoveka, koje je svedok prepoznao kao Omera Delića i Salka (Saliha) Makarevića, istrčali su iz kuće i povikali da se ne puca.¹⁴⁹³ Nenad Markočević, policajac srpske nacionalnosti, rekao je poručniku da ti ljudi nisu ni srpski policajci ni vojnici i da je Omer Delić u stvari Musliman.¹⁴⁹⁴ Na to je poručnik

¹⁴⁸⁷ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 5; P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 8; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 9-10; Edin Hadžović, T. 2312, 2318-2319, 2346.

¹⁴⁸⁸ Edin Hadžović, T. 2313-2314.

¹⁴⁸⁹ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 5; P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 8; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 10; Edin Hadžović, T. 2236, 2303.

¹⁴⁹⁰ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 5; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 5; Edin Hadžović, T. 2242.

¹⁴⁹¹ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 5; P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 8; D4 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 11. avgust 1992. godine), str. 2-3; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 11; Edin Hadžović, T. 2242.

¹⁴⁹² P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 5-6; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 11; P90 (Skica Edina Hadžovića koja prikazuje put na kojem su zatočenici korišćeni kao živi štit).

¹⁴⁹³ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 6; P92 (Edin Hadžović, spisak žrtava, 30. novembar 2009. godine); D4 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 11. avgust 1992. godine), str. 3; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 11; Edin Hadžović, T. 2253.

¹⁴⁹⁴ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 6; D4 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 11. avgust 1992. godine), str. 3; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 11.

pucao iz pištolja i ubio i Delića i Makarevića. Posle razmene vatre, srpski vojnici prisilili su preostale zatočenike da krenu napred, kao živi štit, u tri reda od po četiri čoveka. Dok su se približavali bosanskoj vojsci, bosanski vojnici povikali su im da potrče prema slobodnoj teritoriji. Hadžović i Vahid Avdić bili su prvi zatočenici koji su preskočili bodljikavu žicu pored puta, a ostali su krenuli za njima. Srpski vojnici otvorili su vatru iz prage prema zatočenicima koji su bežali. Mnogi zatočenici ubijeni su dok su pokušavali da pobjegnu, a njihova mrtva tela padala su preko Hadžovića i Avdića.¹⁴⁹⁵ Ubrzo potom, Hadžović i Avdić ispuzali su ispod te gomile tela i sakrili se u obližnjoj kući dok nije pao mrak.¹⁴⁹⁶ Dana 14. jula 1992. godine, posle dva dana bežanja, Hadžoviću i Avdiću pomogla je Dobojska brigada.¹⁴⁹⁷ Hadžović je potom proveo 20 dana u bolnici.¹⁴⁹⁸ Prema njegovoj proceni, u tom incidentu sa živim štitom poginulo je 37 zatočenika.¹⁴⁹⁹ Godine 2000. Hadžović je pomogao da se identifikuju tela 27 zatočenika koji su bili u živom štitu, pronađena u dve masovne grobnice u selu Matuzići.¹⁵⁰⁰

691. **Svedok JF-009**, bosanski Musliman iz jednog muslimanskog sela u opštini Doboj,¹⁵⁰¹ rekao je u svedočenju da je 3. maja 1992. godine jedna paravojna grupa, zvana Predini vukovi, koju su činili meštani, pod komandom Prede (Predraga) Kujundžića i čiji su pripadnici nosili maskirne uniforme s oznakom sa četiri ocila i crnim trakama oko glave, opkolila Bukovačke Čivčije i naredila svim muškarcima da preostalo oružje predaju u Domu omladine, u centru sela.¹⁵⁰² Predo je uperio oružje u te Muslimane, naterao ih da se postroje u dva reda i ispalio im rafal iznad glava; tom prilikom ranjen je jedan dečak Musliman. Posle izvesnog vremena, tokom kog su ti ljudi morali da pevaju srpske pesme, Predo je svedoku i grupi od oko 200 drugih Muslimana naredio da uđu u četiri autobusa, kojima su ih potom odvezeni u Perčin disko u Doboju. U toj zgradi, dimenzija oko 10 sa 10 metara, već je bilo

¹⁴⁹⁵ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 6; P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 8; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 11-12.

¹⁴⁹⁶ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 6; D4 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 11. avgust 1992. godine), str. 3; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 12.

¹⁴⁹⁷ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 6; P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 9; D4 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 11. avgust 1992. godine), str. 3; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 12; Edin Hadžović, T. 2280.

¹⁴⁹⁸ Edin Hadžović, T. 2280.

¹⁴⁹⁹ D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 12.

¹⁵⁰⁰ P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 8. V. takođe P91 (Video-snimak ekshumacije izvršene 1998. godine).

¹⁵⁰¹ P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 1-2; svedok JF-009, T. 3501.

¹⁵⁰² P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 3; svedok JF-009, T. 3504-3505, 3532-3534.

pedesetak civila, muškaraca muslimanske i hrvatske nacionalnosti.¹⁵⁰³ Svedok je video da oko Perčinog diska ima mnogo vojnika i "običnih policajaca".¹⁵⁰⁴

692. Ljudi koji su čuvali zatočenike u Perčinom disku bili su pripadnici redovne policije u plavim uniformama, koji su povremeno dozvoljavali raznim vojnicima da uđu u zgradu i maltretiraju zatočenike.¹⁵⁰⁵ Crvene beretke, koje su nosile maskirne uniforme s oznakama sa četiri ocila i trake na glavi, a ponekad i kape, i koje su govorile drugačijim narečjem, bile su smeštene u jednoj kući u blizini Perčinog diska.¹⁵⁰⁶ Lokalni vojnici iz različitih jedinica, od kojih su neki nosili crvene beretke, neki maskirne uniforme, tukli su zatočenike, a ponekad su ih terali i da tuku jedan drugog ili da s balkona zgrade skaču drugima na glavu. Dana 12. jula 1992. godine jedan vojnik u maskirnoj uniformi i s automatskom puškom uleteo je u Perčin disko i naredio grupi od 50 muškaraca zatočenika da izađu. Napolju su svedok JF-009 i još 49 zatočenika morali da skinu košulje, da stanu u pet redova od po deset i da pešice krenu prema selu Vila, udaljenom oko jednog kilometra od Perčinog diska.¹⁵⁰⁷ Pratili su ih jedan veliki kamion koji je prenosio oružje i vojnici.¹⁵⁰⁸ Kad su pošli, onaj vojnik koji im je naredio da izađu i koji nije bio iz tog kraja, iz blizine je pucao jednom Hrvat u Dragalovaca u glavu i rekao da će pucati u svakog ko pokuša da pobjegne.¹⁵⁰⁹ Na putu ka Vili zatočenicima je naređeno da stanu, a svedok je ispred sebe začuo pucnje, koji su dolazili iz pravca Tešnja. Kasnije je svedok video da je tamo bosanska vojska i da se nalaze na liniji fronta. Kad su vojnici naredili da prva dva reda nastave dalje, svedok, koji je bio u četvrtom redu, začuo je krike zatočenika koji su bili ispred njega, a vojnici iza njega počeli su da pucaju.¹⁵¹⁰ Kad je pucnjava prestala, preostalim zatočenicima naređeno je da se vrate u Perčin disko. Na putu kao Perčinom disku svedok je čuo kako se dva vojnika koja su nosila crvene beretke prepiru da li da pucaju ili ne, a potom se začuo jedan pucanj. Kad je svedoku i još trojici zatočenika naređeno da stanu i okrenu se, svedok je ugledao mrtvo telo jednog mladog zatočenika, Safeta Hamidovića, kako leži na zemlji. Svedoku JF-009 i još trojici zatočenika naređeno je da bace Hamidovićevo telo u reku Bosnu, posle čega su se vratili u Perčin disko.¹⁵¹¹ Svedoku je naređeno da nikom ne priča o tom ubijanju i on posle tog incidenta nije više izlazio iz zgrade. Narednog dana je Muharem Hamidović morao da identifikuje i pokopa 25 Muslimana koji su

¹⁵⁰³ P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 3-4; svedok JF-009, T. 3502-3503.

¹⁵⁰⁴ P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 4.

¹⁵⁰⁵ P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 4; svedok JF-009, T. 3534.

¹⁵⁰⁶ Svedok JF-009, T. 3503, 3505-3506, 3511-3512, 3537-3538; P253 (Fotografija Perčinog diska koju je označio svedok JF-009).

¹⁵⁰⁷ P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 4; svedok JF-009, T. 3506-3507, 3534-3536.

¹⁵⁰⁸ P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 4.

¹⁵⁰⁹ Svedok JF-009, T. 3507-3508, 3535-3536, 3545.

¹⁵¹⁰ P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 4.

ubijeni dok su korišćeni kao živi štit. Nekoliko dana kasnije, petorica srpskih policajaca istražitelja iz Doboja pojedinačno su ispitivala zatočenike u Perčinom disku o onom što se dogodilo u njihovom selu i i pitala ih da li se plaše Srba.¹⁵¹² Svedok je u sudnici identifikovao sledećih 13 lica koja su bila zatočena u Perčinom disku i ubijena u incidentu u kom su korišćena kao živi štit: Ešef, Hasan, Zijad i Senad Ahmić, Safet Hamidović, Hasib Kadić, Halil i Meho Mujanović, Arif, Hasib i Mehmed Omerčić, Bećir Šehić i Muhamed Zečević.¹⁵¹³

693. **Svedok JF-008**, Hrvat iz pretežno hrvatskog sela Dragalovci u opštini Doboj,¹⁵¹⁴ rekao je u svedočenju da je krajem juna 1992. godine, zajedno s drugim zatočenicima iz vojnog skladišta na Usori, prebačen u zatvor u Perčinom disku u Vili, nadomak Doboja.¹⁵¹⁵ Zatočenicima su većinom bili Bošnjaci iz Čivčija, Hrvati iz Dragalovaca, Makljenovca i Milkovca, a bilo je i nekoliko ljudi iz grada Doboja.¹⁵¹⁶ Zatočenički centar čuvali su policajci iz Doboja u plavim uniformama, među kojima je bio i Čedo Porub iz Ljeskovih Voda.¹⁵¹⁷ Dok je bio zatočen u Perčinom disku, svedok JF-008 je kroz prozorčice na vratima gledao kako grupa od dvadesetak pripadnika Crvenih beretki iz dana u dan obučava oko 100 pripadnika lokalnih jedinica. Svedok je video da su oni tokom vojne obuke s puškama nosili maskirne uniforme i crvene beretke.¹⁵¹⁸ Dana 12. jula 1992. godine tri vojnika u maskirnim zelenim uniformama i sa crvenim beretkama ušla su u zatvor, počela da psuju zatočenike i grupu od oko 50 ljudi, među kojima su bili i Anto Barukčić, Ante Kalem, Franjo Barukčić, Jozo Čolić i Arif Omerčić, naterala da izađu napolje. Vojnici su govorili sa srpskim naglaskom i kad su psovali zatočenike koristili su reč "bre", koja se, prema svedokovim rečima, često koristi u Srbiji, ali ne i u kraju iz kog je svedok JF-008.¹⁵¹⁹ Potom su zatočenicima prisiljeni da krenu u pravcu linije fronta kao živi štit.¹⁵²⁰ Svedok JF-008 nije bio među zatočenicima koji su bili prisiljeni da izađu napolje, ali je od trojice drugih čuo šta se dogodilo.¹⁵²¹ Njegovo svedočenje o ovom incidentu podudara se sa svedočenjima Edina Hadžovića i svedoka JF-009.¹⁵²² Svedok misli da se u Perčinom disku vratila možda samo polovina ljudi iz grupe.¹⁵²³

¹⁵¹¹ P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 5; svedok JF-009, T. 3508-3509.

¹⁵¹² P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 5.

¹⁵¹³ Svedok JF-009, T. 3515; P254 (Spisak žrtava korišćenih kao živi štit, 12. jul 1992. godine).

¹⁵¹⁴ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), str. 1, par. 5.

¹⁵¹⁵ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 14-15; svedok JF-008, T. 3564-3565.

¹⁵¹⁶ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 15; svedok JF-008, T. 3567.

¹⁵¹⁷ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 16.

¹⁵¹⁸ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 28; svedok JF-008, T. 3580-3581, 3585.

¹⁵¹⁹ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 17; svedok JF-008, T. 3565-3567, 3578, 3606.

¹⁵²⁰ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 17-18; svedok JF-008, T. 3567, 3569.

¹⁵²¹ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 17-18; svedok JF-008, T. 3566.

¹⁵²² P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 17-18; svedok JF-008, T. 3566-3567, 3569, 3617-3618.

¹⁵²³ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 18; svedok JF-008, T. 3569.

694. Svedok JF-008 rekao je u svedočenju da je Predrag Kujundžić bio komandant policijske jedinice koja je bila poznata kao Predini vukovi, a koja se, po svedokovim rečima, smatrala "nekom vrstom specijalnog voda" i koja je osnovana pre juna 1992. godine.¹⁵²⁴ Pripadnici Predinih vukova nosili su zelene maskirne kombinezone, oznake sa slikom vuka i sivo-zelene maskirne beretke.¹⁵²⁵ Pozadinski štab Predinih vukova bio je u Suvom Polju (u blizini grada Doboja, na planini Ozren), ali su neki pripadnici te jedinice bili stacionirani u zgradi SUP-a, koja je svojevremeno bila dom penzionera u Doboju.¹⁵²⁶ Predini vukovi su među drugim policajcima i među građanima Doboja važili za nedisciplinovane i agresivne.¹⁵²⁷ Svedok je neke pripadnike Predinih vukova znao iz viđenja, ali se po imenu seća samo Goluba Maksimovića.¹⁵²⁸

695. U Makljenovcu, u opštini Doboj, novembra 1998. godine ekshumirani su ostaci sledećih ljudi, koje su identifikovali članovi njihovih porodica: Ešref Ahmić (1948, pronađen u civilnoj odeći, s prostrelnim ranama), Hasan Ahmić (1948, pronađen u civilnoj odeći, uzrok smrti verovatno rane od eksplozivnih sredstava), Zijad Ahmić (1947, pronađen u civilnoj odeći), Ramiz Hamidović (1941, pronađen u civilnoj odeći), Muhamed Husanović (1973, pronađen u civilnoj odeći), Hasib Kadić (1946, pronađen u civilnoj odeći, uzrok smrti verovatno rane od eksplozivnih sredstava), Halid Mujanović (1950, pronađen u civilnoj odeći), Meho Mujanović (1954, pronađen u civilnoj odeći), Arif Omerčić (1963, pronađen u civilnoj odeći, uzrok smrti verovatno rane od eksplozivnih sredstava), Hasib Omerčić (1967), Mehmed Omerčić zvani Meho (1957, pronađen u civilnoj odeći), Bećir Šehić (1953, pronađen u civilnoj odeći, s prostrelnim ranama), Muhamed Zečević (1943, pronađen u civilnoj odeći, uzrok smrti verovatno rane od eksplozivnih sredstava) i Ante Kalem (1961).¹⁵²⁹ Prema rečima

¹⁵²⁴ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 21-22; svedok JF-008, T. 3586.

¹⁵²⁵ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 22; svedok JF-008, T. 3593, 3650.

¹⁵²⁶ Svedok JF-008, T. 3586-3587, 3592-3593.

¹⁵²⁷ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 22; svedok JF-008, T. 3591-3592.

¹⁵²⁸ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 23; svedok JF-008, T. 3620.

¹⁵²⁹ P2227 (Sudskomedicinska dokumentacija, 5. jun 2008. godine), str. 1; P2228 (Zapisnik o ekshumaciji, 3-14. novembar 1998. godine), str. 3-4, 8-9; P2229 (Zapisnik o ekshumaciji u vezi s Ešrefom Ahmićem, 4. decembar 1998. godine), str. 2; P2230 (Zapisnik o ekshumaciji, 9. novembar 1998. godine), str. 3-6; P2231 (Službena zabeleška u vezi s identifikacijom, 16. novembar 1998. godine), str. 12-14, 16; P2232 (Zapisnik o ekshumaciji, 13. novembar 1998. godine), str. 4; P2233 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Ešrefom Ahmićem, 7. decembar 1998. godine); P2234 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Ešrefa Ahmića, 7. decembar 1998. godine), str. 1-2, 6; P2235 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Hasanom Ahmićem, 7. decembar 1998. godine); P2236 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Hasana Ahmića, 7. novembar 1998. godine), str. 1, 6; P2237 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi sa Zijadom Ahmićem, 7. novembar 1998. godine); P2238 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Zijada Ahmića, 6. novembar 1998. godine), str. 1-2, 6; P2239 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Ramizom Hamidovićem, 7. novembar 1998. godine); P2240 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Ramiza Hamidovića, 7. novembar 1998. godine), str. 1-2, 6; P2241 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Hasibom Kadićem, 7. novembar 1998. godine); P2242 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Hasiba Kadića, 7. novembar 1998. godine), str. 1-2, 6; P2243 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Antom Kalemom, 12. novembar 1998. godine); P2244 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Halidom Mujanovićem, 14. novembar 1998. godine); P2245 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Halida Mujanovića, 7. novembar 1998. godine), str. 1-2, 6; P2246 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Mehom Mujanovićem, 7. novembar 1998. godine);

Muharema Hamidovića, Ante Kalem ubijen je u znak upozorenja drugim zatočenicima u Perčinom disku.¹⁵³⁰ U izvodima iz matične knjige umrlih izdatim 24. oktobra 2007. godine navodi se da su Senad Ahmić (1974) i Safet Hamidović (1970) preminuli 12. jula 1992. godine.¹⁵³¹ Međutim, za te dve osobe, koje su se 2008. godine još uvek vodile kao nestale, ne postoje sudskomedicinski dokazi.¹⁵³² Strane u postupku postigle su saglasnost o identitetu 16 žrtava stradalih u ovom incidentu.¹⁵³³

696. Prema sudskomedicinskoj dokumentaciji, u Makljenovcu ili u okolini Makljenovca ekshumirani su ostaci sledećih ljudi, koje su identifikovali članovi njihovih porodica: Emin Junuzović (1957, pronađen u maskirnoj odeći i s višestrukim ozledama, verovatno nanetim vatrenim oružjem), Benjamin Omerčić (1962, pronađen u SMB uniformi, uzrok smrti verovatno oštećenje kičmenog stuba), Zekerijah Hadžikadunić (1971, pronađen u civilnoj odeći), Haris Habibović (1969, pronađen u maskirnoj odeći i sa SMB čarapama), Enes Terzić (1963, pronađen u maskirnoj odeći i SMB košulji), Midhad Unkić (1960, pronađen u maskirnoj odeći i sa SMB čarapama), Nurudin Hadžikadunić (1958), Ramo Hodžić (1946, pronađen u civilnoj odeći), Salih Makarević (1964), Omer Delić (1958), Nedžad Makarević (1968) i Jasmin Makarević.¹⁵³⁴ U Makljenovcu su ekshumirani i telesni ostaci za koje se pretpostavlja da pripadaju Nenadu Radetiću (koji je pronađen u maskirnoj odeći i sa SMB čarapama, sa strelnim ranama u predelu grudi).¹⁵³⁵ Prema rezultatima istraga koje je sprovedo Tužilaštvo Bosne i Hercegovine, Nurudin Hadžikadunić, Salih Makarević, Omer Delić,

P2247 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Mehe Mujanovića, 7. novembar 1998. godine); P2248 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Arifom Omerčićem, 7. novembar 1998. godine); P2249 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Arifa Omerčića, 7. novembar 1998. godine), str. 1-3, 6; P2250 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Hasibom Omerčićem, 14. novembar 1998. godine), str. 1-2; P2251 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Hasiba Omerčića, 7. novembar 1998. godine), str. 1-3, 6; P2252 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Mehmedom Omerčićem, 7. novembar 1998. godine); P2253 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Mehmeda Omerčića, 7. novembar 1998. godine), str. 1, 2, 6; P2254 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Bećinom Šehićem, 7. novembar 1998. godine); P2255 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Bećira Šehića, 7. novembar 1998. godine), str. 1-2, 6; P2256 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Muhamedom Zečevićem, 7. novembar 1998. godine); P2257 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Muhameda Zečevića, 7. novembar 1998. godine), str. 1-2, 6; P2258 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Muhamedom Husanovićem, 7. novembar 1998. godine); P2259 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Muhameda Husanovića, 7. novembar 1998. godine), str. 1-2, 6; P2342 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Hasana Ahmića, 7. novembar 1998. godine), str. 1-2, 4; P2343 (Zapisnik o ekshumaciji u vezi s Mehmedom Omerčićem, 3. novembar 1998. godine); P2346 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Hasanom Ahmićem, 7. decembar 1998. godine); P2347 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Mehmedom Omerčićem, 7. novembar 1998. godine).

¹⁵³⁰ P2228 (Zapisnik o ekshumaciji, 3-14. novembar 1998. godine), str. 5-6.

¹⁵³¹ P2260 (Izvod iz matične knjige umrlih za Senada Ahmića, 24. oktobar 2007. godine); P2261 (Izvod iz matične knjige umrlih za Safeta Hamidovića, 24. oktobar 2007. godine).

¹⁵³² P2227 (Dopis Tužilaštva BiH, 5. jun 2008. godine), str. 2.

¹⁵³³ Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; Prvi zajednički zahtev za prihvatanje činjenica usaglašanih od strane tužilaštva i Stanišićeve odbrane, 16. februar 2010. godine, Dodatak A, Deo M.

¹⁵³⁴ P2228 (Zapisnik o ekshumaciji, 3-14. novembar 1998. godine); P2230 (Zapisnik o ekshumaciji, 9. novembar 1998. godine), str. 3-4; P2231 (Službena zabeleška u vezi s identifikacijom, 16. novembar 1998. godine), str. 2-12, 15-16; P2232 (Zapisnik o ekshumaciji, 13. novembar 1998. godine), str. 4.

¹⁵³⁵ P2231 (Službena zabeleška u vezi s identifikacijom, 16. novembar 1998. godine), str. 10; P2232 (Zapisnik o ekshumaciji, 13. novembar 1998. godine), str. 4.

Nedžad Makarević i Jasmin Makarević nisu bili zatvoreni u Perčinom disku. Prema tom istom izvoru, postoje indicacije da su oni bili pripadnici ABiH i da su 12. jula 1992. godine poginuli u sukobu u okolini Makljenovca, te da su potom pokopani u grobnici zajedno s ljudima koji su korišćeni kao živi štit.¹⁵³⁶

697. Na osnovu predloženih dokaza, Pretresno veće zaključuje da je 12. jula 1992. godine u blizini Doboja grupa Srba iz tog i iz drugih krajeva, koji su bili odeveni u maskirne uniforme, a neki su nosili i crvene beretke, među kojima je bila i osoba zvana Golub ili Crnogorac, izvela iz Perčinog diska grupu od oko 50 zatočenih muškaraca Muslimana i Hrvata. Milutin Blašković, jedan od čelnika u SUP-u Doboj, bio je prisutan kad su zatočeni odvedeni. Srpske snage prisilile su zatočenike da pešice odu do obližnje linije fronta na Putnikovom brdu, nedaleko od Makljenovca, u opštini Doboj. Dok su išli prema liniji fronta, Golub je jednom zatočenom Hrvatu, Anti Kalemu, iz blizine pucao u potiljak i ubio ga u znak upozorenja drugim zatočenicima. Na liniji fronta zatočeni su postrojani u pet redova od po deset i upotrebljeni kao živi štit protiv ABiH.

698. Na osnovu svjedočenja Edina Hadžovića, svjedoča JF-009 i svjedoča JF-008, kao i na osnovu sudskomedicinskih dokaza, Pretresno veće zaključuje da je od gorenavedenih zatočenika najmanje njih jedanaest, konkretno Ešref Ahmić, Hasan Ahmić, Zijad Ahmić, Hasib Kadić, Halid Mujanović, Meho Mujanović, Arif Omerčić, Hasib Omerčić, Mehmed Omerčić, Bečir Sehić i Muhamed Zečević, upotrebljeno kao živi štit i poginulo od vatrenog oružja ili na neki drugi način, što je direktna posledica toga što su korišćeni kao živi štit. U trenutku smrti, najmanje deset žrtava imalo je na sebi civilnu odeću. Na osnovu dokaza ne može se utvrditi ništa o odeći Hasiba Omerčića.

699. Pošto je razmotrilo svjedočenje Edina Hadžovića o njihovom zatočeništvu u Perčinom disku i na osnovu relevantnih sudskomedicinskih dokaza, Pretresno veće zaključuje da su i Ramiz Hamidović i Muhamed Husanović korišćeni kao živi štit i da su poginuli od vatrenog oružja ili na neki drugi način, što je direktna posledica toga što su korišćeni kao živi štit. U trenutku smrti i jedan i drugi su na sebi imali civilnu odeću.

700. Pretresno veće je razmotrilo informaciju koju je dobilo od Tužilaštva Bosne i Hercegovine da se Senad Ahmić vodi kao nestalo lice, kao i to da u vezi s njim nema sudskomedicinskih dokaza. Međutim, na osnovu svjedočenja Edina Hadžovića da je Senad Ahmić bio zatočen u Perčinom disku i na osnovu svjedočenja svjedoča JF-009, koji je

¹⁵³⁶ P2227 (Dopis Tužilaštva BiH, 5. jun 2008. godine), str. 2.

identifikovao Ahmića na spisku žrtava tog incidenta (P254), Pretresno veće zaključuje da je i Senad Ahmić korišćen kao živi štit i da je poginuo od vatrenog oružja ili na neki drugi način, što je direktna posledica toga što je korišćen kao živi štit.

701. Na osnovu svedočenja svedoka JF-009 i izvoda iz matične knjige umrlih (dokazni predmet P2261), Pretresno veće zaključuje da su nakon navedenog incidenta dve osobe sa crvenim beretkama iz vatrenog oružja ubile Safeta Hamidovića, dok su se preživeli zatočenici vraćali u Perčin disk.

702. Uzevši u obzir konkretne okolnosti u kojima se odigrao ovaj incident, Pretresno veće se uverilo da su sve navedene žrtve bile nesrpske nacionalnosti.

703. Pošto je razmotrilo svedočenje Edina Hadžovića, svedoka JF-009 i svedoka JF-008, Pretresno veće zaključuje da su među vinovnicima incidenta bili Srbi koji su pripadali lokalnoj paravojnoj jedinici zvanj Predini vukovi, koju je predvodio Predrag Kujundžić. Ti ljudi nosili su crvene beretke, maskirne uniforme s oznakama sa četiri ocila i crne trake na glavama. Jedan od njih pominje se kao Golub (ili Crnogorac). Svedočenje svedoka JF-008 ukazuje na to da je to mogao biti Golub Maksimović, pripadnik Predinih vukova. Pretresno veće smatra da svedok u tom svedočenju ne implicira Živojina Ivanovića, zvanog Crnogorac. Pretresno veće je imalo u vidu da su izvršioi nosili crvene beretke, kao i da dokazi ukazuju na prisustvo jedinice zvane Crvene beretke, koja je bila stacionirana u jednoj kući u blizini Perčinog diska. Pretresno veće takođe podseća na zaključke o prisustvu i aktivnostima Jedinice u opštini Doboju u periodu od aprila do jula 1992. godine, koje je iznelo u poglavlju 6.3.3. Međutim, Pretresno veće smatra da crvene beretke nisu nosili samo pripadnici Jedinice, kao i da Jedinica nije bila jedina oružana snaga koja se na tom području u tom periodu pominjala kao Crvene beretke.¹⁵³⁷ Pretresno veće zaključuje da se na osnovu dokaza ne može nedvosmisleno utvrditi da je neko od izvršilaca iz opisanog incidenta bio pripadnik Jedinice. Osim toga, Pretresno veće upućuje na diskusiju u poglavlju 6.3.3, gde je navelo da na osnovu dokaza koji su mu predočeni ne može da zaključi da li su pripadnici Jedinice obučavali Predine vukove u centrima u Doboju. Pretresno veće će dalje razmotriti taj deo incidenta u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice u poglavlju 4, dole u tekstu.¹⁵³⁸

704. Pretresnom veću predočeni su dokazi koji ukazuju na to da je pored žrtava navedenih gore u tekstu, bilo još lica koja su izgubila život u pomenutim incidentima u kojima su ljudi

¹⁵³⁷ S tim u vezi, Pretresno veće između ostalog upućuje i na svedočenje svedoka JF-005, čiji je prikaz dat u poglavlju 6.3.3, u delu u kojem se govori o centrima za obuku na planini Ozren i u Vili.

korišćeni kao živi štit. Prema proceni Edina Hadžovića, na taj način poginulo je 37 zatočenika; Hadžović je u svedočenju rekao da je učestvovao u identifikovanju tela 27 zatočenika koji su korišćeni kao živi štit, pronađenih u masovnoj grobnici. Prema rečima svedoka JF-008, u Perčin disk se vratila možda samo polovina grupe od 50 zatočenika, a Muharem Hamidović je 13. jula 1992. godine morao da identifikuje i pokopa 25 Muslimana koji su poginuli dok su bili korišćeni kao živi štit. Međutim, pošto nema sudskomedicinske dokumentacije i detaljnih dokaza o okolnostima u kojim su ti ljudi poginuli, Pretresno veće ne može s dovoljnom sigurnošću da utvrdi da li je bilo i drugih žrtava. Pretresnom veću nije predloženo ni dovoljno dokaza o uzroku, datumu i drugim okolnostima smrti za drugih deset lica čija su tela ekshumirana u Makljenovcu ili u blizini Makljenovca, a to su Emin Junuzović, Benjamin Omerčić, Zekerijah Hadžikadunić, Haris Habibović, Enes Terzić, Midhad Unkić, Nenad Radetić, Nurudin Hadžikadunić, Ramo Hodžić i Jasmin Makarević.

705. Dokazi ukazuju na to da je Omera Delića i Saliha Makarevića, čija su tela takođe ekshumirana u Makljenovcu ili u blizini Makljenovca, jedan rezervni poručnik ubio iz vatrenog oružja kad su, odeveni u uniforme, istrčali iz jedne kuće i vikali da se ne puca. Osim toga, što se tiče Nedžada Makarevića, čije je telo takođe ekshumirano u Makljenovcu ili u blizini Makljenovca, Pretresno veće imalo je u vidu svedočenje Edina Hadžovića o tome da je i on bio zatočen u Perčinom disku, podatke Tužilaštva Bosne i Hercegovine da je Hadžović možda bio pripadanik ABiH i da je možda poginuo u sukobu u blizini Makljenovca, kao i okolnost da nema dokaza u kojoj je odeći bio u trenutku smrti. Pretresno veće će dalje razmotriti taj deo incidenta u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice u poglavlju 4, dole u tekstu.

3.5.2 Incidenti deportacije i prisilnog premeštanja

706. U ovom poglavlju Pretresno veće najpre će razmotriti činjenice o kojima je presuđeno i dokaze o nacionalnom sastavu opštine Doboj i promenama do kojih je u njemu došlo u periodu od 1991. do 1997. godine. Potom će Pretresno veće preći na navode o napadima, ubijanju, proizvoljnom hapšenju i zatočavanju, paljenju katoličkih crkava i džamija, prisilnom radu, mučenju, šikaniranju, korišćenju živih štitova, pljačkanju, silovanju i ostalim vidovima seksualnog zlostavljanja, kao i o pretnjama daljim delima progona, te o prisilnom proterivanju, usmerenim protiv civila nesrpske nacionalnosti u Doboju, najkasnije od aprila 1991. pa do 31. decembra 1995. godine. S tim u vezi, Pretresno veće najpre će razmotriti

¹⁵³⁸ Pretresno veće smatra da sitnije slovne razlike koje se između činjenica o kojim je presuđeno i dokazima javljaju u vezi s

činjenice o kojima je presuđeno i dokaze u vezi sa zauzimanjem grada Doboja, uključujući razaranje džamija i katoličkih crkava, šikaniranje i pljačkanje u opštini Doboj u periodu od marta do 7. maja 1992. godine, kao i incidente u Bukovačkim Čivčijama aprila 1992. godine. Drugo, Pretresno veće razmotriće dokaze o napadima i prisilnom premeštanju u Ankarama oko 3. maja 1992. godine. Treće, Pretresno veće razmotriće dokaze o slučajevima prisilnog premeštanja u Bukovačkim Čivčijama maja 1992. i jula 1993. godine. Četvrto, Pretresno veće razmotriće dokaze o napadima, ubijanju i prisilnom premeštanju u Gornjoj Grapskoj maja 1992. godine. Peto, Pretresno veće razmotriće napade, ubijanje, pljačkanje, šikaniranje i razaranje džamija i katoličkih crkava u opštini Doboj počev od 7. maja i tokom leta 1992. godine, kao i proizvoljno hapšenje i zatočavanje u periodu od maja 1992. do početka oktobra 1993. godine. Šesto, Pretresno veće razmotriće dokaze o prisilnom premeštanju u gradu Doboju septembra 1995. godine. Konačno, Pretresno veće razmotriće dokaze o prisilnom premeštanju u Dragalovcima septembra 1995. godine.

Stanovništvo Doboja

707. U činjenicama o kojima je presuđeno navodi se da je, prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, u nacionalnom sastavu opštine Doboj bilo 41.164 (40%) Muslimana, 39.820 (39%) Srba, 13.264 (13%) Hrvata, 5.765 Jugoslovena i 2.536 osoba druge ili nepoznate nacionalnosti.¹⁵³⁹ Pretresno veće razmotrilo je svedočenje svedoka B-1115 i Edina Hadžovića, kao i izveštaj P1657, koji se podudaraju s pomenutom činjenicom o kojoj je presuđeno.¹⁵⁴⁰ **Svedok B-1115**, bosanski Musliman iz opštine Doboj,¹⁵⁴¹ dodao je da je Gornja Grapska, u opštini Doboj, pre izbivanja sukoba bila pretežno muslimansko selo.¹⁵⁴²

708. Pošto je razmotrilo Izveštaj o interno raseljenim licima i izbeglicama¹⁵⁴³ i Izveštaj o žrtvama,¹⁵⁴⁴ Pretresno veće primećuje da je u periodu od 1. aprila 1992. do 31. decembra 1995. godine u opštini Doboj život izgubilo ili je nestalo oko 1.326 lica, od čega su 452 bila

imenima žrtava ne daju povoda razumnoj sumnji po pitanju njegovih zaključaka.

¹⁵³⁹ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 291.

¹⁵⁴⁰ P1657 (Izveštaj o interno raseljenim licima i izbeglicama), str. 28, fusnota 10.

¹⁵⁴¹ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 1-2; P1873 (Svedok B-1115, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2003. godine), str. 27571; P1876 (Svedok B-1115, izjava data MUP-u Bosne i Hercegovine, 29. decembar 1995. godine), str. 1.

¹⁵⁴² P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 2; P1873 (Svedok B-1115, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2003. godine), str. 27575-27576.

¹⁵⁴³ P1657 (Izveštaj o interno raseljenim licima i izbeglicama), Dodatak A, tabele 1NS, 1M, 1C, 1O, 1NS, 1S, str. 40-44. U Izveštaju o interno raseljenim licima i izbeglicama objašnjeno je zašto se promene u veličini nacionalnih grupa u periodu od 1991. do 1997. godine izražavaju u relativnim vrednostima, a ne apsolutnim brojevima. U Izveštaju je objašnjeno i zašto se relativne vrednosti, to jest procenti, mogu smatrati pouzdanim i zašto se mogu porediti. V. P1657 (Izveštaj o interno raseljenim licima i izbeglicama), str. 8 i Ewa Tabeau, T. 9902-9903.

¹⁵⁴⁴ P1658 (Izveštaj o žrtvama), str. 20, tabela 4 (a), Dodatak 2, tabela A.2.9, Dodatak 3, tabela A.3.6.

civili, a 874 pripadnici vojnih snaga. Godina 1992. bila je daleko najkobnija ratna godina. Samo u toj godini u opštini Doboj život je izgubilo ili je nestalo 639 lica. Pretresno veće napominje i da se odnos između civilnih i vojnih žrtava za svaku godinu u periodu od 1992. do 1995. menjao od jedne nacionalne grupe do druge. Pretresno veće napominje da se nacionalni sastav stanovništva u opštini Doboj drastično promenio u periodu od 1991. do 1997. godine: procenat nesrpskog stanovništva u onom delu opštine koji je pripadao Republici bosanskih Srba opao je za 84,9 posto. Kao što je to detaljnije objašnjeno u 2. poglavlju, Pretresno veće će se u nastavku teksta baviti konkretnim incidentima navodne deportacije i prisilnog premeštanja u opštini Doboj.

Zauzimanje grada Doboja, u okviru čega je došlo do razaranja džamija i katoličkih crkava, šikaniranja i pljačkanja u opštini Doboj u periodu od marta do 7. maja 1992. godine, kao i mučenje i seksualno nasilje u Bukovačkim Čivčijama

709. Pretresnom veću su putem svedoka JF-009 predloženi dokazi o incidentima u Bukovačkim Čivčijama otprilike u aprilu 1992. godine, koje ono smatra relevantnim za ovaj odeljak. **Svedok JF-009**, bosanski Musliman iz jednog muslimanskog sela u opštini Doboj,¹⁵⁴⁵ rekao je u svedočenju da je aprila 1992. godine desetak srpskih vojnika u maskirnim uniformama i sa crnim trakama oko glave iz pravca Doboja došlo u Bukovačke Čivčije kamionom JNA.¹⁵⁴⁶ Neki vojnici imali su oznake s orlovima, a neki su na rukavima imali oznake sa četiri ocila.¹⁵⁴⁷ Po narečju kojim su govorili vojnici koji su imali oznake s orlovima (po tome što su koristili reč "bre") svedok je zaključio da su to Crvene beretke iz Srbije, dok su vojnici sa četiri ocila na rukavu govorili narečjem tog kraja.¹⁵⁴⁸ Izvesni Nikola zvani Nidžo, koji je po svedokovom mišljenju bio komandant srpskih vojnika, objavio je da će seljanima Bukovačkih Čivčija garantovati bezbednost ako predaju oružje. Vojnici Srbi dobili su od seljana oko 100 pušaka, a potom su otišli iz sela.¹⁵⁴⁹ U međuvremenu, u Bukovačkim Čivčijama stacionirala se jedinica zvana Osinjska brigada. Svedok je od žena iz sela čuo da su pripadnici te jedinice silovali i mučili žene, a da su jednu ženu pokušali da siluju, ali da ju je spasao jedan prijatelj policajac.¹⁵⁵⁰

¹⁵⁴⁵ P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 1-2; svedok JF-009, T. 3501.

¹⁵⁴⁶ P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 2-3.

¹⁵⁴⁷ P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 3; svedok JF-009, T. 3522-3523, 3525.

¹⁵⁴⁸ Svedok JF-009, T. 3501-3502, 3521-3524, 3527-3530, 3541, 3550-3552; P255 (Knjiga oznaka i uniformi srpskih oružanih snaga), str. 19, 32, 56.

¹⁵⁴⁹ P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 3.

¹⁵⁵⁰ P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 6.

710. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, u martu i aprilu 1992. godine JNA je postavila kontrolne punktove u gradu Doboju.¹⁵⁵¹ Dana 3. maja 1992. godine pripadnici srpskih paravojnih jedinica, JNA i policija preuzeli su kontrolu nad gradom Dobojem.¹⁵⁵² Muslimanski i hrvatski spomenici hotimično su oštećivani ili razarani granatiranjem ili eksplozivom.¹⁵⁵³ Srpski krizni štab preuzeo je kontrolu nad opštinom, a svi preostali policajci Muslimani su uhapšeni. Muslimanima i Hrvatima je naređeno da predaju oružje.¹⁵⁵⁴ Srpske vlasti proglasile su policijski čas, u okviru kojeg su Muslimani i Hrvati samo dva sata dnevno mogli da provode van kuće, što je mnoge Muslimane i Hrvate nateralo da napuste grad.¹⁵⁵⁵ Pripadnici srpskih paravojnih grupa sprovodili su teror među stanovništvom grada Doboja.¹⁵⁵⁶ U maju i junu 1992. godine u granatiranju ili eksplozivom, a ponekad i jednim i drugim, teško je oštećen ili potpuno razoren 21 muslimanski i katolički spomenik u opštini Doboj, između ostalih, i džamija u Trnjaku i još jedna džamija u samom Doboju, džamija u Gornjoj Grapskoj i katolička crkva u Doboju.¹⁵⁵⁷

711. Zbog toga što su Srbi zauzeli grad i zbog glasina o incidentima u Bratuncu i Bijeljini, hiljade Muslimana, Hrvata i raseljenih lica otišlo je iz grada Doboja u Tešanj, grad s većinskim muslimanskim stanovništvom južno od grada Doboja, u opštini Tešanj.¹⁵⁵⁸ Tamo su Muslimani osnovali krizni štab i utvrdili liniju odbrane južno od Doboja kako bi sprečili da Srbi preuzmu kontrolu nad celom opštinom Doboj.¹⁵⁵⁹ Zbog zauzimanja Doboja, pretnji i zastrašivanja hiljade Muslimana napustile su grad i otišle u Tešanj.¹⁵⁶⁰

712. Pretresnom veću predloženi su dokazi putem svedoka JF-008 i svedoka B-1115, koji su opisali kako su oni doživeli zauzimanje grada Doboja. Dokazi o zauzimanju grada Doboja Pretresnom veću su, osim toga, predloženi i putem svedoka JF-005 i Edina Hadžovića.

713. **Svedok JF-008**, Hrvat iz pretežno hrvatskog sela Dragalovaca u opštini Doboj,¹⁵⁶¹ rekao je u svedočenju da su policija bosanskih Srba i "vojska" 1. maja 1992. godine okupirale pretežno muslimanski grad Doboj.¹⁵⁶² Osim toga, Pretresno veće dalo je prikaz svedočenja svedoka JF-008 u poglavlju 3.5.1 u vezi s prisustvom jedinice zvane Predini vukovi, kojom je

¹⁵⁵¹ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 292.

¹⁵⁵² Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenice br. 295, 306.

¹⁵⁵³ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 308.

¹⁵⁵⁴ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 296.

¹⁵⁵⁵ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 297.

¹⁵⁵⁶ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 307.

¹⁵⁵⁷ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 300.

¹⁵⁵⁸ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 299.

¹⁵⁵⁹ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 299a.

¹⁵⁶⁰ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 309.

¹⁵⁶¹ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), str. 1, par. 5.

¹⁵⁶² P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 8; svedok JF-008, T. 3561-3562.

komandovao Predrag Kujundžić, a koja je u to vreme bila prisutna na području grada Doboja. **Svedok B-1115** rekao je da je srpska vojska 3. maja 1992. godine napala i okupirala Dboj, a da su civili nesrpske nacionalnosti pobjegli iz svojih domova.¹⁵⁶³

714. **Svedok JF-005**, Srbin iz Hrvatske koji je od aprila 1992. godine bio pripadnik JSN ili Jedinice za posebne namene zvane Crvene beretke,¹⁵⁶⁴ rekao je u svedočenju da je prvi zadatak u kom je učestvovao bilo zauzimanje Doboja 3. maja 1992. godine.¹⁵⁶⁵ Operacijom u Doboju komandovali su Božović i Milovan Stanković, major iz organa bezbednosti JNA i pripadnik KOS-a JNA za dobojski region.¹⁵⁶⁶ Operacija je počela 3. maja 1992. godine oko 20:00 časova. Specijalna jedinica, u kojoj su bili i regruti s Ozrena, zauzela je Dboj s oko 300 ljudi.¹⁵⁶⁷ Zauzimanje samog Doboja trajalo je manje od pet sati, iako je operacija u okolnim selima trajala duže.¹⁵⁶⁸ Tokom zauzimanja grada Doboja, specijalna jedinica kojoj je svedok pripadao naišla je na otpor u Čaršiji, Orašju i Makljenovcu, kojom prilikom je jedan pripadnik jedinice poginuo, a dvojica su ranjena.¹⁵⁶⁹ Svedok i ostali imali su zadatak da obezbede zgrade Radio-Doboja i Ministarstva odbrane kako bi Muslimane i druge sprečili da uđu u te zgrade.¹⁵⁷⁰ Kad su ušli u te zgrade, svedok i drugi pripadnici Jedinice za posebne namene lišili su slobode sve koji su bili u njima i odveli ih u glavnu stanicu MUP-a u Doboju, gde su morali ostati sve dok nisu potpisali izjavu o lojalnosti Srbima.¹⁵⁷¹ Svedok je rekao da je Dboj, posle operacije zauzimanja 3. maja 1992. godine, bio podeljen između Srba i Muslimana sve do 7. maja 1992. godine, kad su ga Srbi do kraja očistili od Muslimana.¹⁵⁷² Prema svedokovim rečima, žene i deca muslimanske nacionalnosti proterani su iz Doboja u pravcu Tešnja.¹⁵⁷³

715. **Edin Hadžović**, bosanski Musliman iz dobojskog naselja Čaršija,¹⁵⁷⁴ rekao je u svedočenju da je početkom 1992. godine u okolini Doboja prvi put video nepoznate ljude u raznim uniformama i s različitim oznakama. Svi su oni bili stacionirani u vojnoj kasarni

¹⁵⁶³ P1873 (Svedok B-1115, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2003. godine), str. 27569, 27585.

¹⁵⁶⁴ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), str. 1, par. 1, 3, 11; P136 (List sa pseudonimom svedoka); svedok JF-005, T. 2760, 2851, 2857.

¹⁵⁶⁵ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 11.

¹⁵⁶⁶ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 13; P138 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 4. novembar 2009. godine), par. 10; svedok JF-005, T. 2866-2867, 2900-2903.

¹⁵⁶⁷ P138 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 4. novembar 2009. godine), par. 4-5; svedok JF-005, T. 2852.

¹⁵⁶⁸ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 15.

¹⁵⁶⁹ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 14.

¹⁵⁷⁰ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 11; svedok JF-005, T. 2869-2870, 2872.

¹⁵⁷¹ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 11; P138 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 4. novembar 2009. godine), par. 9; svedok JF-005, T. 2873.

¹⁵⁷² P138 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 4. novembar 2009. godine), par. 9.

¹⁵⁷³ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 15.

¹⁵⁷⁴ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 1-2; P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 1-2; D4 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 11. avgust 1992. godine), str. 1; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 2, 5.

"Četvrti juli", u dobojskom naselju Miljkovac.¹⁵⁷⁵ Marta ili aprila 1992. godine Srbi su otpustili s posla sve Bošnjake i Hrvate.¹⁵⁷⁶ Hadžovića i jedinog drugog pripadnika nesrpske nacionalnosti u Savezu organizacija fizičke kulture opštine Doboj šef je otpustio pozivajući se na "nalog odozgo".¹⁵⁷⁷ Otprilike u isto to vreme Srbi su počeli da dižu u vazduh poslovne objekte koji su pripadali Muslimanima i Hrvatima.¹⁵⁷⁸ Osim toga, oni su se sami naoružavali, dok su nesrbe razoružavali.¹⁵⁷⁹ Hadžović je video kako jedan kamion prenosi pešadijsko naoružanje iz Ševarija i municiju iz Potočana u kasarnu u Miljakovcu.¹⁵⁸⁰ Ubrzo potom, svedok je video Srbe u sivomaslinastim uniformama naoružane, između ostalog, automatskim puškama, poluautomatskim puškama i pištoljima.¹⁵⁸¹ Ovaj svedok rekao je da je JNA dostavljala oružje SDS-u, koji bi potom delio to oružje lokalnim Srbima i rezervistima.¹⁵⁸² Osim toga, Hadžović je u dva navrata video Srbina Slobodana Karagića kako se po Doboju vozi civilnim automobilom i preko megafona naređuje svim nesrbima da sve oružje koje imaju predaju u najbližu stanicu policije.¹⁵⁸³ Svedok i njegov brat postupili su po naređenju i predali pištolje policiji.¹⁵⁸⁴

716. Počev od 3. maja 1992. godine Muslimani i Hrvati smeli su da izađu iz kuće samo na određen broj sati i nisu smeli da se kreću u grupama većim od troje.¹⁵⁸⁵ Dana 3. maja 1992. godine, između 16:00 i 18:00 časova, Srbi su iz tenkova i drugog artiljerijskog oružja počeli da pucaju po delovima Doboja s pretežno nesrpskim stanovništvom, uključujući Čaršiju.¹⁵⁸⁶ Za to vreme svedok i njegov sin su za to vreme bili u kući u Doboju. Kad je granatiranje prošlo, svedok je video da je oštećena džamija u Doboju, koja je dan kasnije i potpuno srušena. Nekoliko dana potom Srbi su razorili katoličku crkvu u centru grada Doboja.¹⁵⁸⁷ Dana 6. maja 1992. godine Hadžović je video grupu od deset–jedanaest rezervista kako

¹⁵⁷⁵ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 2-3; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 5-6.

¹⁵⁷⁶ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 2; P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 3-4; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 5; Edin Hadžović, T. 2231-2232.

¹⁵⁷⁷ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 2; P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 3.

¹⁵⁷⁸ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 2-3; Edin Hadžović, T. 2231-2232.

¹⁵⁷⁹ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 2.

¹⁵⁸⁰ P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 2-3.

¹⁵⁸¹ P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 3.

¹⁵⁸² P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 2; Edin Hadžović, T. 2274.

¹⁵⁸³ P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 3-4. V. takođe P88 (CSB Doboj, spisak za isplatu ličnog dohotka, april 1992. godine).

¹⁵⁸⁴ P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 4.

¹⁵⁸⁵ P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 3; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 7; Edin Hadžović, T. 2232.

¹⁵⁸⁶ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 3; P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 4; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 6.

¹⁵⁸⁷ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 3-4; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 6.

pljačkaju kuće Muslimana koji su pobjegli iz Doboja. Svedok je video kako zatočenici u uobičajenoj zatvorskoj odeći tovar opljačkane stvari na kamione.¹⁵⁸⁸

717. Pošto je razmotrilo svedočenje svedoka JF-009, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici Osinjske brigade u Bukovačkim Čivčijama otprilike aprila 1992. godine silovali i mučili žene iz tog kraja. Na osnovu svedočenja Edina Hadžovića, Pretresno veće zaključuje da su Srbi otprilike tokom marta i aprila 1992. godine otpuštali bosanske Muslimane i Hrvate s posla i dizali u vazduh poslovne objekte u opštini Doboj koji su pripadali Muslimanima i Hrvatima.

718. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i svedočenja svedoka JF-005, Pretresno veće zaključuje da su JNA, policija i Srbi pripadnici paravojnih formacija, među kojima su bili i pripadnici Jedinice za posebne namene zvane Crvene beretke, 3. maja 1992. godine zauzeli grad Doboj. Podsećajući na zaključke iznete u poglavlju 6.3.3, Pretresno veće zaključuje da su ti pripadnici Jedinice za posebne namene zvane Crvene beretke bili pripadnici Jedinice u Doboju, kao i da su neki od njih bili regrutovani i obučavani u centrima u Doboju (na primer, svedok JF-005). Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno u vezi s prisustvom Belih orlova u blizini grada Doboja neposredno pre 3. maja 1992. godine i na osnovu dokaza svedoka JF-008, iznetih u poglavlju 3.5.1, o prisustvu jedinice zvane Predini vukovi, pod komandom Predraga Kujundžića, na području grada Doboja u to vreme, Pretresno veće zaključuje da su u napadu takođe učestvovali Beli orlovi i Predini vukovi. Na osnovu svedočenja svedoka JF-005, čiji je prikaz dalo gore u tekstu, kao i u poglavlju 6.3.3, Pretresno veće zaključuje da su Jedinicom u Doboju komandovali pripadnik Jedinice Radojica Božović¹⁵⁸⁹ i Milovan Stanković, major JNA i pripadnik KOS-a JNA.

719. Imajući u vidu svedočenje Edina Hadžovića, Pretresno veće zaključuje da su srpske snage 3. maja 1992. godine, između 16:00 i 18:00 časova, iz tenkova i artiljerijskog oruđa otvorile žestoku vatru na delove opštine naseljene nesrbima. Na osnovu dokaza i činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su u periodu od 3. do 7. maja 1992. godine granatama i/ili eksplozivom u gradu Doboju namerno oštećene ili potpuno srušene najmanje jedna džamija i jedna katolička crkva. Pošto je razmotrilo dokaze kojima raspolaže, Pretresno veće zaključuje da su to počinile snage koje su napale grad Doboj, kako je to objašnjeno ranije.

¹⁵⁸⁸ P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 4; Edin Hadžović, T. 2232.

¹⁵⁸⁹ O zaključcima Pretresnog veća da je Radojica Božović pripadao Jedinici, v. poglavlje 6.3.2.

720. Na osnovu svedočenja Edina Hadžovića, i s obzirom na dokaze koje je razmotrilo, Pretresno veće zaključuje da su 6. maja 1992. godine pripadnici istih onih snaga koje su napale grad Doboju pljačkale kuće Muslimana koji su napustili Doboju.

721. Imajući u vidu činjenice o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da je posle zauzimanja grada 3. maja 1992. godine ili približno tog datuma srpski krizni štab preuzeo kontrolu nad opštinom Doboju. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i svedočenja Edina Hadžovića, Pretresno veće zaključuje da su srpske vlasti, odmah pošto su preuzele vlast u Doboju, uvele policijski čas, pa Muslimani i Hrvati nisu smeli da budu van kuće više od tri sata dnevno, zbog čega su mnogi Muslimani i Hrvati otišli iz Doboja.

722. Na osnovu pomenutih činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su usled zauzimanja grada Doboja hiljade stanovnika Doboja hrvatske i muslimanske nacionalnosti napustile grad Doboju i otišle u Tešanj, grad u opštini Tešanj pod kontrolom Muslimana. Pošto je razmotrilo gorepomenuto svedočenje svedoka JF-005, prema kojem su 7. maja 1992. godine iz grada Doboja proterani svi Muslimani, i svedočenja svedoka B-1115, koje ukazuje na to da su mnogi civili nesrpske nacionalnosti pobjegli iz Doboja nakon njegovog zauzimanja, Pretresno veće zaključuje da su te hiljade Hrvata i Muslimana otišle iz grada Doboja 7. maja 1992. godine ili pre tog datuma. Na osnovu svih činjenica o kojima je presuđeno i gore iznetih dokaza, Pretresno veće zaključuje da su te hiljade Muslimana i Hrvata pobjegle iz grada Doboja zbog sledećih incidenata koji su se u gradu Doboju i na području cele opštine odigrali 7. maja 1992. godine ili pre tog datuma, a o kojima je Pretresno veće već iznelo zaključke: (i) otpuštanje Muslimana i Hrvata s radnih mesta i uništavanje njihovih poslovnih objekata, (ii) mučenje i seksualno nasilje u Bukovačkim Čivčijama, (iii) artiljerijski napadi, granatiranje i uništavanje jedne džamije i jedne katoličke crkve u gradu Doboju, (iv) policijski čas uveden za Muslimane i Hrvate i (v) protivpravno prisvajanje imovine koja je pripadala Hrvatima i Muslimanima. Pretresno veće zaključuje da su ta dela počinili pripadnici JNA, srpske policije, pripadnici Jedinice u Doboju, Belih orlova, Predinih vukova, Osinjske brigade, srpske vlasti, kao i drugi Srbi, kako je to precizirano u gore iznetim zaključcima.

723. S tim u vezi, Pretresno veće je dalje razmotrilo i činjenice o kojima je presuđeno i dokaze koji ukazuju na druge okolnosti zbog kojih su ljudi možda odlazili iz opštine Doboju, na primer, oružane sukobe i glasine o incidentima u opštinama Bijeljina i Bratunac. Pretresno veće se uverilo da su za jedan broj ljudi te okolnosti možda bile dodatni razlog da odu, ali da to nije u suprotnosti sa zaključkom Pretresnog veća o razlozima iz kojih su hiljade Muslimana

i Hrvata otišle iz opštine. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

Napad i prisilno premeštanje u Ankarama oko 3. maja 1992. godine

724. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, jedna velika jedinica Belih orlova stigla je u opštinu Doboju otprilike januara ili februara 1992. godine. U sastavu te paravojne grupe bilo je otprilike 500 ljudi u sivomaslinastim uniformama, koji su često dolazili u kasarnu JNA u gradu da jedu.¹⁵⁹⁰ Neposredno pre 3. maja 1992. godine ta paravojna grupa zauzela je područje Ankare, nedaleko od grada Doboja, i prisilila stanovnike da odu.¹⁵⁹¹

725. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da je 3. maja 1992. godine ili približno tog datuma jedinica Belih orlova koja je početkom 1992. godine stigla u opštinu Doboju naterala stanovnike Ankara, nedaleko od Doboja, da odu. S obzirom na okolnosti njihovog prisilnog odlaska, Pretresno veće se uverilo da stanovnici Ankara nisu bili srpske nacionalnosti. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

Prisilno premeštanje u Bukovačkim Čivčijama maja 1992. i jula 1993. godine

726. Pretresnom veću su putem svedoka JF-005 predloženi relevantni dokazi o prisilnom proterivanju meštana iz sela Bukovačke Čivčije.

727. **Svedok JF-005** rekao je u svedočenju da je Božović otprilike krajem maja 1992. godine njemu i drugima naredio da proteraju sve ljude iz Bukovačkih Čivčija, koje se nalaze severno od Doboja, između Johovca i Grapske.¹⁵⁹² Svedok je to naređenje dobio otprilike u isto vreme kad je vođena i operacija "Koridor", kad je bio pripadnik Jedinice za posebne namene, a Božović još uvek bio u Republici bosanskih Srba.¹⁵⁹³ Naređenje je izdato nakon što je grupa naoružanih ljudi iz Bukovačkih Čivčija napala kontrolni punkt policije na ulazu u selo.¹⁵⁹⁴ Svedokova jedinica imala je zadatak da organizuje sedam autobusa u kojima je trebalo da budu proterani lokalni Muslimani. Svedok i drugi okupili su seljane i odveli ih u centar za obuku Crvenih beretki u Vili, u Doboju.¹⁵⁹⁵ Svedokova jedinica sprovela je četiri autobusa do teritorije pod muslimanskom kontrolom, do granice s Federacijom, kod mosta

¹⁵⁹⁰ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 293.

¹⁵⁹¹ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 294.

¹⁵⁹² P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 34; P138 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 4. novembar 2009. godine), par. 19; svedok JF-005, T. 2906, 2963.

¹⁵⁹³ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 34; svedok JF-005, T. 2907-2908, 2963-2964.

¹⁵⁹⁴ Svedok JF-005, T. 2908, 2963.

¹⁵⁹⁵ P138 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 4. novembar 2009. godine), par. 20.

preko Bosne, južno od centra za obuku, gde su seljani razmenjeni za zarobljene Srbe.¹⁵⁹⁶ Što se tiče ljudi u preostala tri autobusa, žene i deca su izdvojeni i kasnije razmenjeni; vojno sposobni muškarci su izdvojeni, a neki od njih su odvedeni u sabirni centar na Usori.¹⁵⁹⁷

728. **Svedok JF-009** rekao je u svedočenju da su jula 1993. godine Crveni krst i srpska policija celo stanovništvo Bukovačkih Čivčija, koje su činili muškarci, žene i deca muslimanske nacionalnosti, mimo njihove volje, u 12 autobusa prebacili u Turbe, u opštini Travnik.¹⁵⁹⁸ U autobusima su bili i ljudi iz drugih sela.¹⁵⁹⁹

729. Na osnovu svedočenja svedoka JF-005 i s obzirom na zaključke koje je iznelo u poglavlju 6.3.3, Pretresno veće zaključuje da su krajem maja 1992. godine, po naređenju pripadnika Jedinice Radojice Božovića,¹⁶⁰⁰ pripadnici Jedinice u Doboju ukrkali Muslimane iz Bukovačkih Čivčija u sedam autobusa i četiri od tih sedam autobusa prevezli na teritoriju pod muslimanskom kontrolom, preko granice na mostu preko Bosne, gde su Muslimani razmenjeni za zarobljene Srbe. Neki vojno sposobni muškarci muslimanske nacionalnosti iz preostala tri autobusa izdvojeni su od ostalih i odvedeni u fabriku na Usori, u opštini Doboju, dok su žene i deca razmenjeni kasnije. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice, u poglavlju 4, dole u tekstu.

730. Na osnovu svedočenja svedoka JF-009, Pretresno veće zaključuje da je jula 1993. godine srpska policija, uz pomoć Crvenog krsta, celokupno muslimansko stanovništvo Bukovačkih Čivčija i neke ljude iz okolnih sela, mimo njihove volje, ukrkala u 12 autobusa i prevezla ih u Turbe, u opštini Travnik. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice, u poglavlju 4, dole u tekstu.

Napad, ubijanje i prisilno premeštanje u Gornjoj Grapskoj maja 1992. godine

731. Pretresnom veću su putem svedoka B-1115 predočeni dokazi o napadu na Gornju Grapsku i prisilnom premeštanju njenih žitelja.

732. **Svedok B-1115** rekao je u svedočenju da su 9. maja 1992. godine žitelji Gornje Grapske shvatili da se sprema napad na njihovo selo, pošto su videli da se gomilaju srpske paravojne formacije.¹⁶⁰¹ Naoružani Srbi ili jedinice VRS-a sprečile su pokušaj evakuacije

¹⁵⁹⁶ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 34; P138 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 4. novembar 2009. godine), par. 20; svedok JF-005, T. 2906.

¹⁵⁹⁷ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 34; svedok JF-005, T. 2906.

¹⁵⁹⁸ P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 2, 6; svedok JF-009, T. 3516-3520.

¹⁵⁹⁹ P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 6.

¹⁶⁰⁰ O zaključcima Pretresnog veća o tome da je Radojica Božović pripadao Jedinici, v. poglavlje 6.3.2.

¹⁶⁰¹ P1876 (Svedok B-1115, izjava data MUP-u Bosne i Hercegovine, 29. decembar 1995. godine), str. 2.

seljana.¹⁶⁰² Dana 10. maja 1992. godine, u 11:20 časova, Srbi s Ozrena u maskirnim uniformama JNA i s profesionalnim oružjem JNA, kao što su automatske puške, napali su zajedno s JNA Gornju Grapsku, tako što su najpre otvorili vatru iz tenkova i artiljerijskog oruđa.¹⁶⁰³ Svedok je rekao da je napadom komandovao oficir JNA major Milovan Stanković, pošto ga je video kako stoji ispred jednog tenka kad su srpske snage ušle u selo, a i sam Stanković rekao je svedoku maja 1993. godine da je bio glavni oficir koji je komandovao snagama koje su zauzele Gornju Grapsku.¹⁶⁰⁴ Prema svedokovoj proceni, na selo je padalo pet do šest granata u minuti.¹⁶⁰⁵ U granatiranju je poginulo 34 seljana, među kojima je bilo muškaraca, žena i dece, a niko od njih nije nosio vojnu uniformu. Seljani su bili naoružani samo lovačkim puškama i ličnim oružjem, i nisu otvarali vatru da bi se odbranili. Granatiranje je trajalo do 17:00 časova, kad je pešadija ušla u selo i isterala seljane iz sela kao stoku, šutirala ih i tukla.¹⁶⁰⁶ Kad je isteran iz kuće, svedok je video leš jednog petogodišnjeg deteta.¹⁶⁰⁷ Srbi su seljane odveli u Kostajnicu, gde je oko 2.000 ljudi postrojeno ispred Doma kulture. Oko 23:00 časa stigao je Nikola Jorgić, u maskirnoj vojnoj uniformi i s kapom. Jorgić je ženama i deci rekao da uđu u autobuse i dodao da će ubiti svako dete, zajedno s majkom, koje uđe u autobus, a može da nosi oružje. S obzirom na to kako se Jorgić ponašao i kako su ga drugi slušali, svedok ne sumnja da je Jorgić komandovao tom operacijom. Potom su vojnici naterali žene i decu da uđu u autobuse, a muškarce su odveli u osnovnu školu u Kostajnici, gde su ih popisali, a potom ih odveli u Bare.¹⁶⁰⁸ Dvadeset četvoro invalida, staraca ili ljudi koji nisu mogli da hodaju ostalo je u Gornjoj Grapskoj i posle napada, a svedok je kasnije čuo da su ih naterali da pakuje i pokopaju leševe. Dok je svedok bio u zatvoru, Čedo Jovanović, Srbin, rekao je svedoku da je tih 24 ljudi mesec dana posle napada na Gornju Grapsku postrojeno ispred jednog kafića i ubijeno iz vatrenog oružja. Potom su Srbi formirali zatočeničke objekte za stanovništvo muslimanske i hrvatske nacionalnosti.¹⁶⁰⁹

733. Na osnovu svedočenja svedoka B-1115, Pretresno veće zaključuje da su JNA i Srbi s Ozrena u maskirnim uniformama JNA, pod komandom majora JNA Stankovića, 10. maja

¹⁶⁰² P1873 (Svedok B-1115, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2003. godine), str. 27593; P1876 (Svedok B-1115, izjava data MUP-u Bosne i Hercegovine, 29. decembar 1995. godine), str. 2.

¹⁶⁰³ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 4; P1873 (Svedok B-1115, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2003. godine), str. 27590-27592; P1876 (Svedok B-1115, izjava data MUP-u Bosne i Hercegovine, 29. decembar 1995. godine), str. 3.

¹⁶⁰⁴ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 3-4; P1873 (Svedok B-1115, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2003. godine), str. 27589-27591.

¹⁶⁰⁵ P1876 (Svedok B-1115, izjava data MUP-u Bosne i Hercegovine, 29. decembar 1995. godine), str. 3.

¹⁶⁰⁶ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 4; P1876 (Svedok B-1115, izjava data MUP-u Bosne i Hercegovine, 29. decembar 1995. godine), str. 3.

¹⁶⁰⁷ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 4.

¹⁶⁰⁸ P1876 (Svedok B-1115, izjava data MUP-u Bosne i Hercegovine, 29. decembar 1995. godine), str. 3.

1992. godine izveli združeni napad na selo Gornja Grapska, u opštini Doboj. Oko 2.000 seljana odveli su u Kostajnicu i postrojili ih ispred Doma kulture. Potom je Nikola Jorgić izdao naređenje, pa su te iste snage pretnjama i nasiljem naterale žene i decu da uđu u autobuse, koji su potom otišli, dok su muškarci odvedeni u Bare, u opštini Doboj. Što se tiče nacionalnog sastava Gornje Grapske, Pretresno veće se na osnovu gore izloženog svedočenja svedoka B-1115 uverilo da su ti seljani po nacionalnosti bili Muslimani. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

Napadi, ubijanje, pljačkanje, šikaniranje i uništavanje džamija i katoličkih crkava u opštini Doboj od 7. maja i tokom leta 1992. godine i proizvoljno hapšenje i zatočavanje od maja 1992. do početka oktobra 1993. godine

734. Pretresnom veću su predočeni dokazi putem Dragana Lukača i Edina Hadžovića, kao i putem dokumentarnih dokaza, koji ukazuju na to da su ljudi septembra 1992. godine napuštali opštinu Doboj. Pretresno veće će sada razmotriti te dokaze.

735. **Dragan Lukač**, policajac Hrvat iz Bosanskog Šamca,¹⁶¹⁰ rekao je da je 4. septembra 1992. godine, tokom razmene koja je usledila nakon što su ga zatočile srpske snage koje su bile zauzele opštinu Doboj, video četiri autobusa puna ljudi za koje je kasnije saznao da su iz opštine Doboj, i koji je takođe trebalo da budu razmenjeni u selu Dragalić, u zapadnoj Slavoniji.¹⁶¹¹ U 17:30 časova oni su prešli most na Savi i ušli na teritoriju Republike Hrvatske.¹⁶¹² Prema izjavama osoba na video-snimku, dokazni predmet P1816, u Dragaliću su 4. septembra 1992. godine razmenjena otprilike tri autobusa u kojima su bili uglavnom Muslimani i Hrvati, neki zarobljenici i drugi građani iz Doboja. Na tom snimku Jozo Mandić je rekao da je na razmenu doveden direktno iz jednog zatočeničkog objekta u Doboju.¹⁶¹³

736. Prema dokaznom predmetu P93, spisku ljudi predviđenih za razmenu 4. septembra 1992. godine, u Dragaliću je razmenjeno 140 osoba hrvatske ili muslimanske nacionalnosti i upućeno u Slavonski Brod.¹⁶¹⁴ **Edin Hadžović** rekao je u svedočenju da su među razmenjenim ljudima bili i njegova supruga, dvoje dece i tašta. Taj svedok rekao je da je

¹⁶⁰⁹ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 4; P1873 (Svedok B-1115, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2003. godine), str. 27599.

¹⁶¹⁰ P1834 (Dragan Lukač, izjava svedoka, 4. decembar 1994. godine), str. 1-2; P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1524-1530.

¹⁶¹¹ P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1794-1800.

¹⁶¹² P1836 (Dragan Lukač, transkript iskaza u predmetu *Blagoje Simić i drugi*, 20, 24-28. septembar i 1-4. oktobar 2001. godine), str. 1800.

¹⁶¹³ P1816 (Reportaža i intervjui s izbeglicama, između ostalog, iz Bosanskog Šamca, Doboja i Sanskog Mosta, snimljeni prilikom razmene zarobljenika na granici između Hrvatske i Bosne), str. 15-16, 19-20, 22-23, 27.

njegova žena, pošto je na snazi bio policijski čas i pošto nije imala nikakav izvor prihoda, rešila da se prijavi u Crveni krst radi razmene. Smela je da ponese samo jednu torbu odeće, a sav novac i nakit oduzeti su joj pre nego što je ušla u autobus. Osim toga, svedok je i na spisku ljudi predviđenih za razmenu i na video-snimku razgovora s ljudima koji je trebalo da budu razmenjeni prepoznao Jozu Mandića.¹⁶¹⁵

737. Na osnovu svedočenja Dragana Lukača i Edina Hadžovića, kao i na osnovu dokaznih predmeta P93 i P1816, Pretresno veće zaključuje da je 4. septembra 1992. godine najmanje 140 Hrvata i Muslimana iz opštine Doboj, od kojih su neki bili zarobljenici u opštini Doboj, napustilo opštinu Doboj i otišlo u Republiku Hrvatsku. Okolnosti njihovog odlaska Pretresno veće će detaljnije razmotriti u nastavku teksta. Pretresno veće sada će preći na razmatranje činjenica o kojima je presuđeno i dokaza o proizvoljnom hapšenju i zatočavanju, kao i na dokaze o drugim incidentima u opštini Doboj koji su prethodili odlasku tih 149 ljudi.

738. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, oko 10. maja 1992. godine šešeljevci su zastrašivali stanovnike koji su i posle zauzimanja grada i uvođenja policijskog časa ostali u Doboju.¹⁶¹⁶ Pretresno veće takođe podseća na gore razmotrenu činjenicu br. 300, Činjenice o kojima je presuđeno IV, koja se odnosi na uništavanje muslimanskih i katoličkih spomenika u opštini Doboj tokom maja i juna 1992. godine.

739. Pretresno veće podseća i upućuje na već razmotreno svedočenje svedoka B-1115 o napadu i ubijanju u Gornjoj Grapskoj početkom maja 1992. godine.

740. Dalje, Pretresnom veću su i putem svedoka JF-005 predloženi relevantni dokazi o ubijanju i pljačkanju u opštini Doboj tokom leta 1992. godine.

741. Prema proceni **svedoka JF-005**, tokom leta 1992. godine Crvene beretke su s područja Teslića i Doboja u Srbiju odvezle oko 2.000 automobila.¹⁶¹⁷ U jednom izveštaju MUP-a Republike bosanskih Srba od 13. avgusta 1992. godine, koji je potpisao načelnik Obren Petrović, napominje se da je od početka rata na području Doboja ukraden velik broj putničkih automobila. Prema izveštaju, većinu automobila su ukrali pripadnici Crvenih beretki, među kojima su bili i Riki i Njegoš, veliki broj pripadnici VRS-a, a izvestan broj pripadnici

¹⁶¹⁴ P93 (Spisak lica hrvatske i muslimanske nacionalnosti za razmenu između Doboja i Bosanskog Broda, 4. septembar 1992. godine).

¹⁶¹⁵ Edin Hadžović, T. 2261-2263; P93 (Spisak lica hrvatske i muslimanske nacionalnosti za razmenu između Doboja i Bosanskog Broda, 4. septembar 1992. godine); P1816 (Reportaža i intervju s izbeglicama, između ostalog, iz Bosanskog Šamca, Doboja i Sanskog Mosta, snimljeni prilikom razmene zarobljenika na granici između Hrvatske i Bosne), str. 19-20. Iako se svedok u sudnici pozivao na dokazni predmet P94 (Video-snimak razgovora s Jozom Mandićem), Pretresno veće napominje da je dokazni predmet P94 zapravo deo dokaznog predmeta P1816.

¹⁶¹⁶ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenice br. 295, 297-298.

¹⁶¹⁷ P138 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 4. novembar 2009. godine), par. 40.

specijalnih jedinica iz Banjaluke.¹⁶¹⁸ Svedok je rekao da su te tri grupe učestvovala u pljačkama na području Doboja. Svedok je pripadao prvoj od tih grupa, koja je pljačkala za Božovića. Druga grupa bila je specijalna jedinica od oko 20 ljudi, od kojih su mnogi obučavani na Ozrenu, koja je bila pod komandom Slobodana Karagića zvanog Karaga.¹⁶¹⁹ Karagi je bila poverena komanda nad štabom Crvenih beretki u Vili i bio je Božovićev zamenik.¹⁶²⁰ Prema rečima ovog svedoka, Karaga je hteo da dejstvuje nezavisno od drugih jedinica i osnovao je svoju jedinicu u drugoj polovini maja 1992. godine.¹⁶²¹ Svedok je na spisku za isplatu akontacije ličnog dohotka za april 1992. godine u Centru službi bezbednosti Doboja MUP-a Republike bosanskih Srba prepoznao imena više pripadnika Karagićeve jedinice koji su bili s područja Ozrena.¹⁶²² Karagina jedinica nosila je crvene beretke i maskirne uniforme ili stare SMB uniforme i pljačkala je po Doboju i Tešliću.¹⁶²³ Treću grupu koja je pljačkala na području Doboja, a čiji su pripadnici bili poznati kao Miće, predvodio je Milan Ninković, ministar odbrane Republike bosanskih Srba.¹⁶²⁴ Grupu Miće obučavali su Božović i njegovi ljudi u periodu posle 3. maja 1992. godine.¹⁶²⁵ Prema rečima ovog svedoka, Rodoljub Sljivić i Ranko Šljuka bili su pripadnici Mića.¹⁶²⁶

742. Svedok JF-005 rekao je u svedočenju da je maja 1992. godine s jednog kontrolnog punkta udaljenog oko 200–300 metara video kako pripadnici Mića ubijaju tri osobe, na području muslimanskog naselja Makljenovac, u opštini Doboja. Miroslav Pijunović, poznat i kao Piko, pripadnik Mića s Ozrena, i drugi pripadnici grupe Miće otišli su u kuću Muharema Aldobašića, postrojili Muharema i njegovog brata i sestru ispred kuće i tražili novac od Muharema.¹⁶²⁷ Kad je Muharem odgovorio da nema novca, svedok je video kako jedan od ljudi, a on misli da je to bio Piko, pucao Muharemu u glavu, a potom ubio i Muharemovog brata i sestru. Svedok se nije mešao, pošto je na kontrolnom punktu bio samo s još dva

¹⁶¹⁸ P151 (MUP RS, Centar službi javne bezbednosti Doboja, informacija s potpisom Obrena Petrovića, 13. avgust 1992. godine), str. 2-3.

¹⁶¹⁹ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 30-31; P138 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 4. novembar 2009. godine), par. 4; svedok JF-005, T. 2878-2879, 2882.

¹⁶²⁰ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 29-30; P138 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 4. novembar 2009. godine), par. 4; svedok JF-005, T. 2879-2880.

¹⁶²¹ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 30; svedok JF-005, T. 2882-2883.

¹⁶²² P138 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 4. novembar 2009. godine), par. 33; P88 (MUP Republike bosanskih Srba, Centar službi bezbednosti Doboja, spisak za isplatu akontacije ličnog dohotka za april 1992. godine).

¹⁶²³ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 32; svedok JF-005, T. 2878-2879, 2881, 2883, 2953.

¹⁶²⁴ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 31; svedok JF-005, T. 2872, 2904.

¹⁶²⁵ P139 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 14. januar 2010. godine), str. 2; svedok JF-005, T. 3007.

¹⁶²⁶ Svedok JF-005, T. 2954.

¹⁶²⁷ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 39; svedok JF-005, T. 2872, 2964-2967.

pripadnika Jedinice za specijalne namene, a pripadnika Mića bilo je više.¹⁶²⁸ Svedok i ostali prijavili su taj incident Željku Čudiću, koji je radio za SJB.¹⁶²⁹

743. Svedok je rekao da je njegova jedinica maja ili juna 1992. godine iz Doboja prešla u Johovac, u opštini Doboj.¹⁶³⁰ Dve grupe iz Specijalne jedinice napale su sela na tom području: Riki je komandovao grupom koja je napala Johovac, u kojoj je bio i svedok, a Vuk je predvodio grupu koja je napala Kotorsko, u opštini Doboj.¹⁶³¹ U Johovcu su neki pripadnici jedinice obezbeđivali liniju fronta, dok su drugi imali zadatak da ubiju seljane koje bi uhvatili. Specijalne jedinice su u zauzetim selima hvatale pripadnike muslimanske vojske i hrvatske vojske i mučile ih. Meštani su pljačkali sela, ali svedokovoj jedinici nije bilo dopušteno da učestvuje u tome. Prema svedokovim rečima, dobar deo opljačkane robe među sobom su podelili Božović, Riki i Vuk. Svedokova jedinica ostala je na području Johovca 24 sata, a potom je nastavila u pravcu Dervente, u Bosni i Hercegovini, kako bi se spojila s milicijom Milana Martića.¹⁶³² U Kotorskom, u opštini Doboj, pronašli su mnoge ljude s oznakama ZNG-a.¹⁶³³ Većina njih se predala, a pripadnici Specijalne jedinice ubili su ih na licu mesta. U Kotorskom se svedokova grupa pridružila grupi Crvenih beretki koju je predvodio Vuk. U Šešliji je svedokova grupa uhvatila komandanta 112. ZNG-a i nekoliko vojnika. Svedok je bio prisutan kad je Božović kasnije izdao naređenje da se taj komandant pogubi u Doboju bez suđenja.¹⁶³⁴ Svedok je video kako Stevo Lukić zvani Bambi i još nekoliko ljudi odvoze tog komandanta, a potom je začuo pucanj i video te ljude kako se vraćaju bez komandanta.¹⁶³⁵ Kasnije, kad se vratio u Johovac, svedok je video tela ubijenih civila, među kojima je bilo i dvoje dece, starosti između osam i deset godina. Svedok je čuo da je jedna grupa Crvenih beretki iz Srbije i Crne Gore, koja je ostala u Johovcu pošto je svedok otišao, pobila tamo sve civile, uključujući i četvoro invalida.¹⁶³⁶

744. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su šešeljevci otprilike 10. maja 1992. godine zastrašivali preostale stanovnike grada Doboja. Imajući u vidu svedočenje svedoka JF-005, Pretresno veće zaključuje da su maja 1992. godine na području

¹⁶²⁸ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 39; P139 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 14. januar 2010. godine), str. 2; svedok JF-005, T. 2965-2967.

¹⁶²⁹ Svedok JF-005, T. 2966.

¹⁶³⁰ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 17, 20; P138 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 4. novembar 2009. godine), par. 5.

¹⁶³¹ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 20, 23.

¹⁶³² P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 20-21.

¹⁶³³ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 11, 17, 20, 21, 23.

¹⁶³⁴ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 21, 23-24.

¹⁶³⁵ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 4, 24; P139 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 14. januar 2010. godine), str. 1.

¹⁶³⁶ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 22.

Makljenovca, muslimanskog naselja u opštini Doboj, Miroslav Pijunović i drugi pripadnici jedinice Mića postrojili Muharema Aldobašića, njegovog brata i njegovu sestru ispred kuće i ubili ih iz vatrenog oružja.

745. Na osnovu svedočenja svedoka B-1115 i gorepomenute činjenice br. 300, Činjenice o kojima je presuđeno IV, Pretresno veće zaključuje da su snage koje su 10. maja 1992. godine napale Gornju Grapsku od 11:20 do 17:00 časova žestoko granatirale selo iz tenkova i artiljerijskog oruđa i tom prilikom ubile 34 civila, među kojima je bilo i dece, i uništile ili teško oštetile džamiju u Gornjoj Grapskoj. Seljani su bili naoružani samo lovačkim puškama i ličnim oružjem i nisu otvarali vatru da bi se odbranili.

746. Osim toga, na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i svedočenja Edina Hadžovića, kao i s obzirom na druge predočene dokaze, Pretresno veće zaključuje da su tokom maja i juna 1992. godine snage koje su napale grad Doboj i Gornju Grapsku, kako je to gore opisano, granatiranjem i/ili eksplozivom namerno oštetile ili potpuno uništile niz drugih muslimanskih i katoličkih spomenika u opštini Doboj.

747. Na osnovu svedočenja svedoka JF-005, Pretresno veće zaključuje da su maja ili juna 1992. godine dva odeljenja jedinice koju svedok zove Jedinicom za specijalne namene, takođe poznatom i kao Crvene beretke, pod komandom pripadnika Jedinice Davora Subotića (zvanog Riki),¹⁶³⁷ i Aleksandra Vukovića (zvanog Vuk),¹⁶³⁸ napala sela Johovac i Kotorско, u opštini Doboj. Oni su uhvatili, mučili i ubili pripadnike muslimanske vojske i hrvatske vojske. Posle napada na Johovac, jedno odeljenje te jedinice iz Srbije i Crne Gore ubilo je sve civile iz Johovca, uključujući četvoro invalida i dvoje dece. Podsećajući na zaključke iznete u poglavlju 6.3.3, Pretresno veće zaključuje da su ta odeljenja Jedinice za specijalne namene, poznate i kao Crvene beretke, činili pripadnici Jedinice iz Doboja.

748. Imajući u vidu izveštaj MUP-a Republike bosanskih Srba (dokazni predmet P151), i svedočenje svedoka JF-005, Pretresno veće zaključuje da su u leto 1992. godine pripadnici VRS-a, pripadnici Crvenih beretki, koje svedok naziva i Jedinicom za specijalnu namenu, zvanom Crvene beretke (među kojim su bili pripadnici Jedinice Davor Subotić (zvani Riki) i Njegoš Kušić),¹⁶³⁹ pripadnici jedinice koja se pominje kao Karagina jedinica i pripadnici još jedne jedinice koja se pominje kao Miće ukrali oko 2.000 automobila na području Doboja i Teslića i prebacili ih u Srbiju. Podsećajući na zaključke iznete u poglavlju 6.3.3, Pretresno

¹⁶³⁷ Za zaključke Pretresnog veća o tome da li je Davor Subotić pripadao Jedinici, v. poglavlje 6.3.2.

¹⁶³⁸ Za zaključke Pretresnog veća o tome da li je Aleksandar Vuković pripadao Jedinici, v. odeljak o centru za obuku u Ležimiru, u poglavlju 6.3.3.

veće zaključuje da su ti pripadnici Crvenih beretki, koje svedok naziva i Jedinicom za specijalne namene, zvanom Crvene beretke, bili pripadnici Jedinice iz Doboja.

749. Pretresno veće sada će preći na incidente hapšenja i zatočavanja.

750. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, srpske snage su 20. maja 1992. godine blokirale pristup muslimanskom mestu Dragalovci i postavile kontrolne punktove. Dana 2. juna 1992. godine srpski policajci pozvali su meštane da se okupe na mesnoj železničkoj stanici i naredili im da predaju oružje. Potom su naoružani Srbi pod pretnjom oružja izdvojili muškarce, a srpska policija je njih 26 odvela u zatvor Spreča u gradu Doboju. U zatvoru su vojnici s crvenim beretkama i crnim košuljama pretili zatočenicima i zlostavljali ih. Otprilike 22. juna 1992. godine nekoliko zatočenika odvezeno je oklopnim transporterima u jednu diskoteku na Usori, u opštini Doboj. Srpski stražari su ih nagurali u zgradu zajedno s već prisutnim zatočenicima i tukli ih. Jedan stariji čovek je umro zbog teških uslova. Osim u gorepomenutim objektima, srpske vlasti su civile većinom muslimanske i hrvatske nacionalnosti držale zatočene u kasarni JNA "Četvrti juli" (Milikovac), u logoru u Šešliji, u skladištu na Usori, na železničkoj stanici, u SRC-u "Ozren", u srednjoj školi, u fabrici guma u Barama, u rudniku u Stanarima, u osnovnoj školi u Stanarima, na rukometnom igralištu, u "Bosanki", u fabrici dalekovoda "Rudanka", u selu Kotorsko, u hangaru PD u Majevidi, u vojnom objektu na Putnikovom brdu, u Seoni, u osnovnoj školi u Grapskoj, u prodavnici u Piperima, u vojnom objektu u Ševarlijama i u Podnovlju. Zatočnici su surovo zlostavljani. U maju i junu 1992. godine srpske vlasti u opštini Doboj držale su muslimanske i hrvatske civile u 33 zatočenička centra u skućenom prostoru i u nehumanim uslovima.¹⁶⁴⁰

751. Pretresnom veću su putem svedoka JF-009, Huseina Ahmetovića, svedoka B-1115, svedoka JF-008, Edina Hadžovića i svedoka JF-005 takođe predloženi relevantni dokazi o zatočeničkim objektima u opštini Doboj.

752. Pretresno veće podseća na svedočenje svedoka JF-009, čiji je prikaz dat u poglavlju 3.5.1 i prema kom su Predini vukovi 3. maja 1992. godine svedoka i još oko 200 muškaraca muslimanske nacionalnosti, prebacili u Perčin disk u Doboju, gde su ih čuvali pripadnici redovne policije i vojske. Svedok je takođe rekao da su jednog dana neki vojnici iz Perčinog diska izveli 50 dobrovoljaca, među kojima je bio i svedok, i naredili im da hvataju stoku i da identifikuju i pokopavaju tela. Zatočnici su to radili mesec dana. Svedok je rekao da je jednog dana oko 300 zatočenika koji su u to vreme bili u Perčinom disku kamionom

¹⁶³⁹ Za zaključke Pretresnog veća o tome da li je Njegoš Kušić pripadao Jedinici, v. poglavlje 6.3.2.

prebačeno u nekadašnje vojno skladište u selu Usora. Skladište se nalazilo u kompleksu s hangarima, u kojima su ljudi bili zatočeni.¹⁶⁴¹ Karaga, komandant paravojne jedinice koja je imala oznake sa četiri ocila i maskirne kape, a kog je svedok JF-009 znao odranije, obišao je skladište u kom je svedok držan u zatočeništvu.¹⁶⁴² Posle nekoliko dana, svedok JF-009 i oko 100 drugih zatočenika vraćeni su u Perčin diskono istim onim kamionom kojim su i prebačeni u skladište. Svedokov opis uslova zatočenja u Perčinom disku i na Usori podudara se sa činjenicom br. 306, Činjenice o kojima je presuđeno IV.¹⁶⁴³

753. Posle nekoliko dana, jedan čovek u plavoj policijskoj uniformi prozvaao je petoricu zatočenika, među kojim su bili i Nijaz Memić i svedok JF-009. Dva Srbina u civilnoj odeći odvezla su ih putničkim automobilom do Centralnog zatvora u Doboju.¹⁶⁴⁴ Svedok je odveden u jednu ćeliju u kojoj je već bilo 10–15 zatočenika, od kojih su neki su bili teško povređeni. Istog dana, jedan policajac i jedna osoba u civilnoj odeći tukli su i šutirali Šabana Ibrakovića i ostavili ga da bez svesti leži na podu. Mesec dana kasnije, krajem leta 1992. godine, svedok JF-009 pušten je iz Centralnog zatvora u Doboju, ali je sledeća četiri meseca morao da radi za "Razvitak" i "Progress", preduzeća u Doboju.¹⁶⁴⁵

754. **Husein Ahmetović**, Musliman iz grada Doboja,¹⁶⁴⁶ rekao je da su ga 11. maja 1992. godine uhapsila dva pripadnika lokalne srpske policije.¹⁶⁴⁷ Ni u tom trenutku ni kasnije nisu naveli razlog za hapšenje, iako se u nalogu za pritvaranje navodi teška krađa.¹⁶⁴⁸ Ta dva policajca odvezla su ga u Perčin diskono, gde je držan nedelju dana, da bi ga potom isti ti policajci odvezli u logor oformljen u vojnim hangarima u Doboju. Svedok je u hangaru držan s oko 30 zarobljenika, većinom Bošnjaka iz naselja Čaire i Miljkovac.¹⁶⁴⁹ Opis uslova u kojima je držan u zatočeništvu i fizičkog zlostavljanja podudara se s činjenicama br. 306 i 307, Činjenice o kojima je presuđeno IV.¹⁶⁵⁰ Zatvorenici su svakog dana podvrgavani fizičkom zlostavljanju. Tuke su ih uglavnom dve grupe: pripadnici Crvenih beretki, za koje

¹⁶⁴⁰ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenice br. 301-306.

¹⁶⁴¹ P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 4-5; svedok JF-009, T. 3514.

¹⁶⁴² P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 5; svedok JF-009, T. 3536-3537, 3547-3548.

¹⁶⁴³ P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 5.

¹⁶⁴⁴ P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 5.

¹⁶⁴⁵ P252 (Svedok JF-009, izjava svedoka, 13. mart 2001. godine), str. 5-6; svedok JF-009, T. 3516.

¹⁶⁴⁶ P517 (Husein Ahmetović, izjava svedoka, 11. jul 2008. godine), str. 1, par. 6.

¹⁶⁴⁷ P517 (Husein Ahmetović, izjava svedoka, 11. jul 2008. godine), par. 5-6; P519 (SJB Dobojo, naređenje Obrada Petrovića da se Husein Ahmetović i drugi puste na slobodu, 13. avgust 1992. godine), str. 1; P521 (SJB Dobojo, nalog za pritvaranje Huse Ahmetovića, 11. maj 1992. godine).

¹⁶⁴⁸ P517 (Husein Ahmetović, izjava svedoka, 11. jul 2008. godine), par. 6; P521 (SJB Dobojo, nalog za pritvaranje Huse Ahmetovića, 11. maj 1992. godine).

¹⁶⁴⁹ P517 (Husein Ahmetović, izjava svedoka, 11. jul 2008. godine), par. 6.

¹⁶⁵⁰ P517 (Husein Ahmetović, izjava svedoka, 11. jul 2008. godine), par. 6-7.

svedok zbog njihovog akcenta pretpostavlja da su bili iz Srbije, i ljudi s maskirnim kapama, za koje svedok misli da su iz Bosanske Krajine.¹⁶⁵¹

755. Krajem maja 1992. godine Ahmetović i još oko 25 zatvorenika prebačeni su vojnim kamionom u Centralni zatvor u Doboju. Ahmetović je stavljen u ćeliju s još 47 zarobljenika.¹⁶⁵² Dana 13. avgusta 1992. godine Obrad Petrović, načelnik stanice SJB u Doboju, izdao je naređenje da se pusti određen broj ljudi, među kojima je bio i Ahmetović.¹⁶⁵³ Međutim, Ahmetović je zadržan u zatočeništvu.¹⁶⁵⁴ Zatvorenici u Centralnom zatvoru često su batinani. Neke su tukli stražari iz tog zatvora, neke pripadnici Crvenih beretki (uključujući i njihovog komandanta Božovića) ili grupa ljudi s maskirnim kapama koje su stražari zatvora puštali u ćelije.¹⁶⁵⁵ Svedok je rekao da su pripadnici te grupe s maskirnim kapama bili iz Banjaluke.¹⁶⁵⁶ Svedok je Crvene beretke prepoznao po "oznak[ama] na kojima je bila neka životinja".¹⁶⁵⁷ Svedok je rekao da je komandant Crvenih beretki, čovek koji se prezivao Božović, često dolazio u zatvor, vređao zatvorenike i pretio da će ih ubiti, kao i da ih je terao da pevaju četničke pesme. Božović je nosio maskirne pantalone, crnu košulju i crvenu beretku, a s njim su uvek bila dva telohranitelja s istom takvom uniformom.¹⁶⁵⁸

756. Jedne noći tokom septembra 1992. godine Ahmetović je video kako grupa srpskih vojnika tuče Karla Grgića, zatvorenika koji je bio u njegovoj ćeliji i koji je svojevremeno bio komandir SJB Dobjoj.¹⁶⁵⁹ Jednom drugom prilikom, polovinom oktobra 1992. godine, u Ahmetovićevu ćeliju došla su osmorica pripadnika Crvenih beretki i palicom za bejzbol nasmrtno pretukla jednog starijeg zatvorenika, invalida kom su noge bile oduzete.¹⁶⁶⁰

757. Ahmetović je video kako Božović šutira i šamara pripadnike grupe s maskirnim kapama i protumačio je to kao znak da je on taj koji je imao vlast.¹⁶⁶¹ Ahmetović je rekao da su zatvorenici Centralnog zatvora u Doboju svakog dana obavljali prisilni rad. On sam uglavnom je radio u preduzeću "Mespromet" ili je morao da kopa rovove i iznosi tehničke uređaje iz kuća.¹⁶⁶² Ahmetović je iz zatvora pušten 19. oktobra 1992. godine. Od tog trenutka

¹⁶⁵¹ P517 (Husein Ahmetović, izjava svedoka, 11. jul 2008. godine), par. 7-8.

¹⁶⁵² P517 (Husein Ahmetović, izjava svedoka, 11. jul 2008. godine), par. 9.

¹⁶⁵³ P519 (SJB Dobjoj, naređenje Obrada Petrovića da se Husein Ahmetović i drugi puste na slobodu, 13. avgust 1992. godine), str. 1-2.

¹⁶⁵⁴ P517 (Husein Ahmetović, izjava svedoka, 11. jul 2008. godine), par. 9-29.

¹⁶⁵⁵ P517 (Husein Ahmetović, izjava svedoka, 11. jul 2008. godine), par. 9, 11-19.

¹⁶⁵⁶ P517 (Husein Ahmetović, izjava svedoka, 11. jul 2008. godine), par. 9.

¹⁶⁵⁷ P517 (Husein Ahmetović, izjava svedoka, 11. jul 2008. godine), par. 28.

¹⁶⁵⁸ P517 (Husein Ahmetović, izjava svedoka, 11. jul 2008. godine), par. 9, 26, 28.

¹⁶⁵⁹ P517 (Husein Ahmetović, izjava svedoka, 11. jul 2008. godine), par. 9, 20.

¹⁶⁶⁰ P517 (Husein Ahmetović, izjava svedoka, 11. jul 2008. godine), par. 21.

¹⁶⁶¹ P517 (Husein Ahmetović, izjava svedoka, 11. jul 2008. godine), par. 28.

¹⁶⁶² P517 (Husein Ahmetović, izjava svedoka, 11. jul 2008. godine), par. 22-23.

pa do kraja marta 1993. godine imao je radnu obavezu, po naređenju Sekretarijate narodne odbrane Republike bosanskih Srba.¹⁶⁶³

758. **Svedok B-1115** rekao je da je od 10. do 18. maja 1992. godine držan u Barama, gde je više od 1.200 zatvorenika držano u pet vojnih hangara, a u svakom je bilo skoro po 300 ljudi.¹⁶⁶⁴ Komandant zatvora u Barama bio je Milan Tadić, član SDS-a. Tadić je nosio uniformu, a povremeno je dozvoljavao paravojnim jedinicama da uđu uzatvor i maltretiraju zatvorenike.¹⁶⁶⁵ Svedočenje ovog svedoka o uslovima zatočenja u Barama podudaraju se s gorenavedenom činjenicom br. 306, Činjenice o kojima je presuđeno IV.¹⁶⁶⁶

759. Dana 18. maja 1992. godine policajci Boro Jekić i Slobodan Basić odveli su svedoka i još 24 muškaraca Muslimana rodom iz Gornje Grapske i tri Muslimana iz Čivčija u zatvor Spreča, u centru Doboja, gde je svedok držan do 9. februara 1993. godine.¹⁶⁶⁷ Ubrzo pošto je svedok stigao, u njegovu ćeliju ušli su čovek s prezimenom Jorgić i još deseterica, svi u šarenim uniformama i sa šajkačama s kokardom, naoružani automatskim puškama. Jorgić je rekao da su svedok i ostali zarobljenici u srpskoj državi, da su u rukama Srba i da će on, Jorgić, i njegovi pratioci raditi s njima šta im je volja. Jorgić je šutnuo svedoka u bradu, na šta je svedoku potekla krv na usta; potom je Jorgić rekao najstarijem Muslimanu da počne da klanja, a kad se ovaj pognuo prema podu, Jorgić ga je udario u zadnji deo vrata. Drugi vojnici tukli su druge zatvorenike puškama.¹⁶⁶⁸ Stražari u Spreči bili su redovni stražari koji su tu radili i pre rata, zatim pripadnici redovne policije i Srbi s područjā pod kontrolom ABiH.¹⁶⁶⁹ Zatvor je imao osam ćelija i u njemu je bilo oko 100 ljudi, od čega 24 u svedokovoj ćeliji.¹⁶⁷⁰ Opis koji je ovaj svedok dao o uslovima u kojim je držan u zatočeništvu podudara se s gorenavedenom činjenicom br. 306, Činjenice o kojima je presuđeno IV.¹⁶⁷¹ Zatvorenici su redovno dobijali obroke. U Spreču su dolazili "Srbi iz okoline Ozrena", što se, prema shvatanju Pretresnog veća, odnosi na Srbe s područja Ozrena koji su 10. maja 1992. godine zauzeli svedokovo selo, i tukli zarobljenike.¹⁶⁷²

¹⁶⁶³ P517 (Husein Ahmetović, izjava svedoka, 11. jul 2008. godine), par. 29.

¹⁶⁶⁴ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 4; P1876 (Svedok B-1115, izjava data MUP-u Bosne i Hercegovine, 29. decembar 1995. godine), str. 3.

¹⁶⁶⁵ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 4-5.

¹⁶⁶⁶ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 5.

¹⁶⁶⁷ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 4-5; P1876 (Svedok B-1115, izjava data MUP-u Bosne i Hercegovine, 29. decembar 1995. godine), str. 3.

¹⁶⁶⁸ P1876 (Svedok B-1115, izjava data MUP-u Bosne i Hercegovine, 29. decembar 1995. godine), str. 3-4.

¹⁶⁶⁹ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 6.

¹⁶⁷⁰ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 5.

¹⁶⁷¹ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 5; P1873 (Svedok B-1115, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2003. godine), str. 27599.

¹⁶⁷² P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 4-5.

760. Prema proceni svedoka B-1115, tokom perioda koji je on proveo u zatočeništvu kroz zatvor je prošlo 5.000 ljudi, pošto bi svakog dana neko došao ili otišao; zarobljenici koje je viđao u zatvoru bili su ili Hrvati ili bosanski Muslimani, a nikad nije video nijednog zarobljenog Srbina.¹⁶⁷³ Zatvorenici su često odvođeni noću, a posle toga ih niko više nikad ne bi video niti bi se o njima išta čulo. Kad bi nekog odvodili, svedok je često čuo Jorgićev glas, a kasnije je razgovarao s jednim meštanimom, Romom po imenu Sadija, koji mu je ispričao da mu je Jorgić naredio da gura leševe u reku Bosnu. Jednom prilikom jedan stražar, po imenu Milan Vuković, optužio je jednog hrvatskog zarobljenika, Marka Kikića, da je silovao tri srpske devojke, i onda je na hodniku ispred svedokove ćelije tukao Kikića debelim, tvrdim komadom kabla, sve dok ovaj, sat vremena kasnije, nije umro.¹⁶⁷⁴ Dana 24. maja 1992. godine, oko 17:00 časova, Jorgić, Slobodan Karagić (zvani Karaga) i Ristić (zvani Riki) ušli su u svedokovu ćeliju u maskirnim vojnim uniformama, a Karagić i Ristić imali su i crvene beretke. Jorgić je Avdi Kurtoviću i Nijazu Zečeviću naredio da izađu iz ćelije i rekao Avdi da se oprosti od svih. Svedok B-1115 čuo je kako su Jorgić i Ristić prozvali još desetoricu ljudi iz Gornje Grapske i Doboja, koji su bili u drugim ćelijama. Te ljude posle više niko nikad nije video niti se o njima išta čulo. Septembra 1993. godine svedok je u štabu VRS-a u Doboju naišao na Stankovića. Kad ga je pitao šta se dogodilo s ljudima iz Gornje Grapske koje je Jorgić 24. maja 1992. godine izveo iz ćelija u Spreči, Stanković je odgovorio da ti ljudi, kao ni 36 drugih iz Modriče, Jakeša, Dervente i Odžaka više nisu živi. Prema Stankovićevim rečima, ti ljudi odvedeni su na planinu Ozren, gde im je naređeno da beže od pripadnika Crvenih beretki, koji su bili na obuci na Usori – u Vili i koji su jurili za njima s bajonetima.¹⁶⁷⁵

761. Stražari u Spreči birali su svakog dana zarobljenike za prisilni rad.¹⁶⁷⁶ Jedan od zadataka bio im je da odnose stvari od vrednosti iz sela u pravcu Modriče i Odžaka, koja su bili zauzeli Srbi. Svedok je u tim selima video ubijene civile. Stvari od vrednosti koje bi prikupili zatvorenici bi predavali Đoki Lavrniću, koji je nosio uniformu, i potom su te stvari od vrednosti smeštane u skladište. Svedok je u skladištu video oko 500 frižidera i mašina za veš. Prema svedokovim rečima, oficiri i vojnici srpske nacionalnosti uzimali bi te stvari i

¹⁶⁷³ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 5; P1873 (Svedok B-1115, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2003. godine), str. 27599-27600.

¹⁶⁷⁴ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 5-6.

¹⁶⁷⁵ P1876 (Svedok B-1115, izjava data MUP-u Bosne i Hercegovine, 29. decembar 1995. godine), str. 4-5.

¹⁶⁷⁶ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 6; P1873 (Svedok B-1115, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2003. godine), str. 27586, 27588-27589.

odvozili ih sopstvenim automobilima iz skladišta. Zatvorenici su takođe morali da kopaju grobove i pokopavaju tela.¹⁶⁷⁷

762. Dok je bio zatvoren, svedok B-1115 je tokom pet meseci svakog dana slan i u kasarnu JNA u Miljkovcu, u predgrađu Doboja, da obavlja zadatke kao što su krečenje ili baštovanski radovi.¹⁶⁷⁸ Svedok je u kasarni video pripadnike redovne vojske, rezerviste i paravojne jedinice, koji su tamo jeli, spavali, prolazili obuku i odatle odlazili u borbu.¹⁶⁷⁹ Svedok B-1115 video je da su na njihovim oklopnim transporterima ispisani nazivi sledećih paravojskih jedinica: Bijeli orlovi, martićevci iz Kninske Krajine, Tigrovi s Vučjaka, iz Bosanske Krajine i Knindže iz Knina. Komandant kasarne bio je oficir JNA Borojević, a glavni operativni oficir bio je major Milovan Stanković. Svedok je jednom video kako Crvene beretke iz Crne Gore, koje je prepoznao po crnogorskom akcentu, obučavaju 300 lokalnih Srba u Planama, u blizini kasarne.¹⁶⁸⁰ Pripadnici Crvenih beretki iz Crne Gore su u kasarni JNA, u Borojevićevom i Stankovićevom prisustvu, pretili zatvorenicima, tukli ih i terali da pevaju pesme kao što su "Ne volim te, Alija". Kad bi čistio kasarnu, svedok B-1115 bi tamo gde su ljudi tučeni nailazio na krv i izbijene zube.¹⁶⁸¹ U periodu od 16. ili 17. maja do 1. oktobra 1993. godine svedoka su držali na Usori, u jednom vojnom skladištu u kom je bilo oko 50 zarobljenika. Zatvorenici su na Usori povremeno noću izvođeni iz ćelija i tučeni. Svedok B-1115 vođen je na prisilni rad u jednu fabriku u Doboju. Dana 1. oktobra 1993. godine svedok je razmenjen i otišao je na teritoriju Republike Bosne i Hercegovine.¹⁶⁸²

763. **Svedok JF-008** rekao je u svedočenju da je 2. juna 1992 u Dragalovce došla jedna grupa vojnika i policajaca, a svedok je neke od njih (na primer Božidara Lugonjića) znao iz Stanara, u opštini Doboju. Seljani su morali da predaju oružje, a onda su ih opkolili policajci i vojnici bosanski Srbi i naredili im da se postroje. Jedan od vojnika, koji je imao na sebi maskirnu uniformu, izdvojio je između 20 i 28 seljana, među kojima je bio i svedok JF-008, koji su potom naterani da se popnu na kamion i odvezeni u okružni zatvor, u blizini zgrade SUP-a u Doboju.¹⁶⁸³ Taj zatvor bio je u okviru SJB-a Doboju.¹⁶⁸⁴ Prema svedokovim rečima, u

¹⁶⁷⁷ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 5; P1873 (Svedok B-1115, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2003. godine), str. 27588.

¹⁶⁷⁸ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 3, 6; P1873 (Svedok B-1115, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2003. godine), str. 27588.

¹⁶⁷⁹ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 3; P1873 (Svedok B-1115, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2003. godine), str. 27587-27588, 27600.

¹⁶⁸⁰ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 3-4; P1873 (Svedok B-1115, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 15. oktobar 2003. godine), str. 27589.

¹⁶⁸¹ P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 3.

¹⁶⁸² P1871 (Svedok B-1115, izjava svedoka, 11. oktobar 1998. godine), str. 6; P1876 (Svedok B-1115, izjava data MUP-u Bosne i Hercegovine, 29. decembar 1995. godine), str. 5.

¹⁶⁸³ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 10-12.

¹⁶⁸⁴ Svedok JF-008, T. 3643.

okružnom zatvoru bili su isti stražari koji su u njemu stražarili i pre rata.¹⁶⁸⁵ Dok je bio zatočen u okružnom zatvoru, svedok je video da su neki seljani, kad su vraćani s ispitivanja, izgledali kao da su pretučeni.¹⁶⁸⁶ Kad je prolazio pored zgrade zatvora, kad bi ga vodili na rad, svedok je video i vojnike koji su nosili crvene beretke. Svedok je primetio da se policajci iz okružnog zatvora koji su sprovodili njega i druge zatočenike drže podalje od tih vojnika i da, po svemu sudeći, zaziru od njih.¹⁶⁸⁷

764. Posle otprilike 15 dana, seljani iz Dragalovaca i još neki zatočenici koji su držani u okružnom zatvoru prebačeni su u vojno skladište na Usori, u blizini Doboja.¹⁶⁸⁸ Ono što je svedok JF-008 rekao o uslovima u kojim su stotine bosanskih Muslimana i Hrvata držane na Usori podudara se s gore opisanom činjenicom br. 306, Činjenice o kojima je presuđeno IV.¹⁶⁸⁹ Pripadnici vojne policije bosanskih Srba čuvali su stražu u tom vojnom skladištu. Prema svedokovim rečima, vojnici bosanski Srbi ulazili su u skladište svakog dana i tukli zatočenike. Svedok je na Usori bio deset ili 15 dana, a potom je prebačen u Perčin disk u Vili, blizu Doboja.¹⁶⁹⁰

765. Pretresno veće podseća na svedočenje svedoka JF-008, čiji je prikaz dat u poglavlju 3.5.1, u vezi s njegovim zatočenjem u Perčinom disku. Posle incidenta sa živim štitom, svedok JF-008 pušten je iz Perčinog diska zahvaljujući pomoći jednog policajca Srbina, i počeo je da radi za policiju oko 24. ili 25. jula 1992. godine.¹⁶⁹¹ Ubrzo posle toga, i ostali zatočenici pušteni su iz Perčinog diska, ali je većina njih dobila radnu obavezu, poput kopanja rovova i poljoprivrednih radova.¹⁶⁹² Svedok JF-008 nikad nije saznao zašto je uhapšen i zatočen, niti je protiv njega vođen ikakav postupak.¹⁶⁹³

766. **Edin Hadžović** rekao je u svedočenju da su 12. juna 1992. godine ili približno tog datuma dva vojnika u maskirnim uniformama, sa crvenim beretkama i oznakama sa četiri ocila, prisilila njega i njegovog brata da iz kuće izađu na ulicu. Naredili su im da legnu na asfalt pored 17–18 svedokovih komšija, muškaraca.¹⁶⁹⁴ Potom su vojnici, koji su svi nosili istu vrstu uniforme i crvene beretke, počeli da tuku ljude palicama za bejzbol i to je trajalo oko pola sata. Zatim su vojnici prisilili te ljude da se uvuku u prtljažnik autobusa i prebacili ih

¹⁶⁸⁵ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 12; svedok JF-008, T. 3563, 3643.

¹⁶⁸⁶ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 12.

¹⁶⁸⁷ Svedok JF-008, T. 3564.

¹⁶⁸⁸ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 12-13.

¹⁶⁸⁹ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 13.

¹⁶⁹⁰ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 14; svedok JF-008, T. 3563-3565.

¹⁶⁹¹ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 19, 21; svedok JF-008, T. 3569-3570, 3623, 3641.

¹⁶⁹² Svedok JF-008, T. 3570, 3595.

¹⁶⁹³ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 16; svedok JF-008, T. 3563.

u bivši hangar JNA na Usori, gde su ih postrojili i pod pretnjom oružja uterali unutra. U tom hangaru bilo je zatvoreno najmanje 218 muškaraca, a svedok je video da u okviru tog kompleksa postoje još dva hangara, koja su takođe bila puna zatočenika.¹⁶⁹⁵ Dokazi koje je svedok izneo o uslovima zatočeništva podudaraju se s gore opisanom činjenicom br. 306, Činjenice o kojima je presuđeno IV.¹⁶⁹⁶ Svedok je dodao da su vojnici tokom cele prve noći terali zatočenike da stoje podignutih ruku, s ispružena tri prsta, što je srpski znak pozdrava, da pevaju srpske pesme i vređaju predsednika Aliju Izetbegovića.¹⁶⁹⁷ Vojnici s crvenime beretkama koji su uhapsili zatočenike nisu ostali na Usori, već su zatočenike u hangaru čuvali i nadzirali ljudi koji su, po svemu sudeći, pripadali redovnoj vojsci ili vojnoj policiji i koji nisu imali nikakvih oznaka na uniformama. Zlatan Krekić iz Doboja, komandant rezervne policije, bio je nadležan za vojnike koji su čuvali hangar.¹⁶⁹⁸

767. Pretresno veće podseća i na svedočenje Edina Hadžovića, čiji je prikaz dat u poglavlju 3.5.1 i u kojem se kaže da su on i još oko 130 zatočenika 19. juna 1992. godine ili približno tog datuma prebačeni u Perčin disko. Hadžovićovo svedočenje o uslovima u kojima je držan u zatočeništvu u Perčinom disku podudara se s već pomenutom činjenicom br. 306, Činjenice o kojima je presuđeno IV.¹⁶⁹⁹ Stražari su svakog dana tukli zatočenike.¹⁷⁰⁰ Jedan od zatočenika, Stipo Čičak iz Doboja, preminuo je posle teških batina, dva dana pošto je svedok stigao u Perčin disko.¹⁷⁰¹ Hadžović nije lično video to batinanje, ali je video modrice po Čičkovojoj glavi i telu, kao i da pretučeni čovek posle toga nije davao gotovo nikakve znake života.¹⁷⁰² Samog Hadžovića tukli su tri puta.¹⁷⁰³

¹⁶⁹⁴ P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 6; D4 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 11. avgust 1992. godine), str. 1; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 7.

¹⁶⁹⁵ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 4; P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 6; D4 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 11. avgust 1992. godine), str. 1; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 7-8.

¹⁶⁹⁶ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 4; P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 6-7; D4 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 11. avgust 1992. godine), str. 1; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 8.

¹⁶⁹⁷ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 4; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 7-8.

¹⁶⁹⁸ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 4; P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 6.

¹⁶⁹⁹ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 4; P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 7; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 8.

¹⁷⁰⁰ P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 7; D4 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 11. avgust 1992. godine), str. 2.

¹⁷⁰¹ P82 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 22. jun 1998. godine), str. 4-5; P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 7; D4 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 11. avgust 1992. godine), str. 2; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 9.

¹⁷⁰² P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 7; D27 (Edin Hadžović, izjava data lokalnim vlastima, 30. novembar 2007. godine), str. 9.

¹⁷⁰³ P83 (Edin Hadžović, izjava svedoka, 12. mart 2001. godine), str. 8.

768. **Svedok JF-005** rekao je u svedočenju da su posle operacije u Doboju on i njegova jedinica dobili zadatak da traže Muslimane po Doboju i okolini i dovedu ih u glavnu stanicu policije u Doboju, poznatu kao zgrada MUP-a/SUP-a.¹⁷⁰⁴ Svedok misli da je to bila samostalna operacija, pod komandom Božovića i njegovih bliskih saradnika. U zgradu MUP-a u Doboju dovedeno je između 100 i 200 civila, muškaraca muslimanske nacionalnosti. Oni su odatle odvedeni na Usoru, u opštini Doboj, preko puta fabrike "Bosanka", i tamo su zatočeni u velikim vojnim hangarima.¹⁷⁰⁵ Svedoku je rečeno da su ti ljudi tokom zatočeništva maltretirani. Svedok je video kako Božović i neki njegovi ljudi odnose zlato iz kuće jednog od zatočenika, zlatara hrvatske nacionalnosti zvanog Tomo Zlatar. Zatočenici su držani sve dok njihove porodice ne bi platile da budu pušteni na slobodu, i to od 50 do 100.000 nemačkih maraka, u zavisnosti od finansijske situacije dotične porodice, a potom bi zatočenik bio razmenjen na Usori.¹⁷⁰⁶

769. Svedok je rekao da su Crvene beretke maja ili juna 1992. godine mučile civile u zgradi SUP-a u Doboju, koja je u tom trenutku bila pod Božovićevom kontrolom. Prema svedokovim rečima, pripadnici Crvenih beretki žestoko su tukli zatvorenike. Svedok nije lično video mučenja, ali je video kako ih dovode u kancelarije, a kad bi izašli odatle, bilo je očigledno da su bili tučeni i mučeni.¹⁷⁰⁷ Neki su bili obiljeni krvlju.¹⁷⁰⁸ Prema rečima ovog svedoka, Božović je naređivao koga treba mučiti, ali lično nije mučio nikog.¹⁷⁰⁹

770. Juna 1992. godine, nekoliko dana pošto su zauzete Bukovačke Čivčije, pripadnici svedokove jedinice, među kojim je bio i Stevo Lukić zvani Bambi, rekli su svedoku da su na Ozrenu učestvovali u ubijanju zatočenika iz logora na Usori.¹⁷¹⁰ Svedok je bio prisutan kad su na Ozrenu, nedaleko od baze jedinice, pokopana tela 30 do 50 zatočenika. Većinom su to bila tela Muslimana u civilnoj odeći, mada su neki nosili i uniforme. Drugim zatočenicima muslimanske nacionalnosti naređeno je da tela bace u jamu iskopanu bagerom. Potom su ta tela posuta hemikalijama i zatrpana zemljom.¹⁷¹¹ Svedok je rekao da otprilike zna na kom se mestu na Ozrenu, u blizini Vozuće, nalazi pet masovnih grobnica, svaka sa po 25 do 40 tela

¹⁷⁰⁴ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 17; P138 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 4. novembar 2009. godine), par. 9; svedok JF-005, T. 2874-2875.

¹⁷⁰⁵ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 15, 17; P138 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 4. novembar 2009. godine), par. 37.

¹⁷⁰⁶ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 15.

¹⁷⁰⁷ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 19; P138 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 4. novembar 2009. godine), par. 15.

¹⁷⁰⁸ P138 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 4. novembar 2009. godine), par. 15.

¹⁷⁰⁹ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 19.

¹⁷¹⁰ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 4, 34; P138 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 4. novembar 2009. godine), par. 21; svedok JF-005, T. 2909.

¹⁷¹¹ P138 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 4. novembar 2009. godine), par. 21.

ljudi koje su ubile Crvene beretke.¹⁷¹² Božović je prisustvovao jednom od masovnih pokopa.¹⁷¹³

771. Pretresno veće dalje podseća na zaključke koje je iznelo u poglavlju 3.5.1 i upućuje na njih.

772. Stanišićeva i Simatovićeva odbrana su u svojim završnim pretresnim podnescima osporavale verodostojnost svedoka JF-005 i, između ostalog, ukazale na navodne nedoslednosti u njegovom svedočenju i na činjenicu da je svedok osuđivan.¹⁷¹⁴ Pretresno veće se time bavilo u poglavlju 6.3.3 i zaključilo da je ovaj svedok načelno pouzdan.

773. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i dokaza koji su mu predočeni, Pretresno veće zaključuje da su u periodu od maja 1992. godine pa najmanje do početka oktobra 1993. godine lokalne srpske vlasti u 33 zatočenička centra širom opštine Doboj u lošim sanitarnim uslovima držale u zatočeništvu hiljade Muslimana i Hrvata i terale ih na prisilni rad. Najmanje jedan čovek preminuo je u zatočeništvu zbog teških uslova. S obzirom na sve razmotrene dokaze, Pretresno veće zaključuje da su u sastavu te lokalne srpske vlasti uključivale SJB Doboj i članove tamošnjeg SDS-a.

774. Pretresno veće takođe zaključuje da su srpske snage proizvoljno hapsile ljude, da su tukle zatočenike i pretile im. Od posledica batina preminulo je najmanje četvoro ljudi. U te srpske snage spadali su pripadnici sledećih paravojnih jedinica: Predini vukovi, vojnici sa crvenim beretkama i crnim košuljama, vojnici u maskirnim uniformama ili s maskirnim kapama, Srbi s Ozrena, vojnici u šarenim uniformama i šajkačama s kokardama i Srbi u civilnoj odeći. Na osnovu svedočenja svedoka JF-009 i svedoka B-1115, Pretresno veće zaključuje da je među pripadnicima srpskih snaga bila i osoba s prezimenom Jorgić. Dok je tukao zatočenike u zatvoru Spreča, Jorgić im je govorio da su u srpskoj državi i u srpskim rukama, a najstarijem Muslimanu naredio je da "klanja". U zatočeničkom centru na Usori vojnici su terali zatočenike da pozdravljaju na srpski način, da pevaju srpske pesme i da psuju predsednika Aliju Izetbegovića.

775. Pretresno veće će sada razmotriti dokaze o srpskim snagama zvanim Crvene beretke, koje su u različitim periodima i na različitim lokacijama u opštini Doboj proizvoljno hapsile ljude, tukle zatočenike i pretile im. Na osnovu svedočenja Huseina Ahmetovića, i s obzirom

¹⁷¹² P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 40; P139 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 14. januar 2010. godine), str. 2; svedok JF-005, T. 2968-2969.

¹⁷¹³ P137 (Svedok JF-005, izjava svedoka, 25. januar 2004. godine), par. 40.

¹⁷¹⁴ Završni pretresni podnesak Stanišićeve odbrane, 14. decembar 2012. godine, par. 682-691, Dodatak III-B; Završni pretresni podnesak Simatovićeve odbrane, 14. decembar 2012. godine, par. 1106-1127.

na zaključke iznete u poglavlju 6.3.3, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici Jedinice u Doboju maja 1992. godine u jednom vojnom hangaru i u Spreči, odnosno centralnom zatvoru, u periodu od maja do jula 1992. godine, tukli zatočenike. Dalje, na osnovu svedočenja svedoka JF-005, i s obzirom na zaključke iznete u poglavlju 6.3.3, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici Jedinice u Doboju tokom maja ili juna 1992. godine tukli zatočenike u zgradi MUP-a/SUP-a u Doboju. Na osnovu svedočenja Huseina Ahmetovića i svedoka JF-005, Pretresno veće zaključuje da je, konkretno, pripadnik Jedinice Radojica Božović¹⁷¹⁵ vreađao zatočenike, pretio im i izdavao naređjenja da se zatočenicima tuku.

776. Na osnovu svedočenja svedoka JF-005, i s obzirom na zaključke iznete u poglavlju 6.3.3, Pretresno veće zaključuje da su juna 1992. godine pripadnici Jedinice u Doboju na planini Ozren ubili najmanje 30 zatočenih civila, većinom Muslimana, držanih u skladištu na Usori i pokopala ih u masovnim grobnicama.

777. Na osnovu svedočenja svedoka B-1115, Pretresno veće takođe zaključuje da su Jorgić, Slobodan Karagić (zvani Karaga) i osoba koju svedok B-1115 zove Ristić (zvani Riki) (ova poslednja dvojica nosila su crvene beretke) 24. maja 1992. godine izveli desetoricu zatočenika iz Spreče, to jest centralnog zatvora. Svedočenje svedoka B-1115 ukazuje na to da tu desetoricu ljudi više niko nikad nije video niti se o njima išta čulo, a da je 1993. godine Stanković rekao da su oni odvedeni na Ozren, gde su Crvene beretke bile na obuci na Usori–u Vili. Podsećajući na zaključke iznete u poglavlju 6.3.3,¹⁷¹⁶ Pretresno veće uverilo se da je osoba koju svedok B-1115 zove Ristić (zvani Riki) u stvari pripadnik Jedinice Davor Subotić (zvani Riki) i zaključuje da su 24. maja 1992. godine Slobodan Karagić i pripadnici Jedinice u Doboju desetoricu zatočenika odveli iz Spreče, to jest centralnog zatvora, na Ozren. Pretresno veće ima u vidu da tvrdnja svedoka B-1115 da su ih Crvene beretke jurile bajonetima nije počiva na neposrednom iskustvu, pa u nedostatku drugih dokaza ne može s dovoljnom sigurnošću da utvrdi šta se dogodilo zatočenicima iz zatvora Spreča nakon što su odvedeni na Ozren.

778. Na osnovu svedočenja svedoka B-1115, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici jedinice zvane Crvene beretke iz Crne Gore, koji su govorili crnogorskim narečjem, tukli zatočenike u kasarni JNA u Miljkovcu. Na osnovu dokaza ne može se utvrditi kada su tokom 1992. ili početkom 1993. godine zatočenicima tučeni. Pretresno veće zaključuje da nema

¹⁷¹⁵ O zaključcima Pretresnog veća o tome da je Radojica Božović pripadao Jedinici, v. poglavlje 6.3.2.

¹⁷¹⁶ Veće, konkretno, ima u vidu zaključke o centrima za obuku Jedinice na Ozrenu i u Vili, činjenicu da je Jedinica obučavala Karagićeve ljude u opštini Doboj i da je Davor Subotić bio prisutan u tim centrima.

dovoljno dokaza na osnovu kojih bi moglo da utvrdi da li su te Crvene beretke iz Crne Gore bile pripadnici Jedinice.

779. Na osnovu svedočenja Huseina Ahmetovića, Pretresno veće zaključuje da su polovinom oktobra 1992. godine u Spreči, to jest centralnom zatvoru, ljudi nazivani Crvene beretke nasmrtno pretukli jednog zatočenika. Pretresno veće ima u vidu svedočenje svedoka JF-005, čiji je prikaz dat u poglavlju 6.3.3, da su jula ili avgusta 1992. godine Božović, Vuk, Riki i Njegoš iz Republike bosanskih Srba otišli u Srbiju, da se jedan deo njegove jedinice otprilike u to vreme priključio Ozrenskoj gardi, a jedan vojnoj policiji VRS-a, i da je posle toga njegova jedinica Crvenih beretki u Doboju prestala da postoji. S obzirom na te okolnosti, Pretresno veće ne može da donese zaključak da su izvršioци koji su nazivani Crvenim beretkama polovinom oktobra 1992. godine bili pripadnici Jedinice.

780. Na osnovu svedočenja svedoka B-1115, Pretresno veće zaključuje da su lokalne srpske vlasti u opštini Doboj 1. oktobra 1993. godine organizovale razmenu u okviru koje je svedok B-1115, bosanski Musliman, prešao na teritoriju Bosne i Hercegovine. U to vreme on je bio zatočen na Usori, a pre toga je skoro godinu i po dana proveo u zatočeništvu u raznim objektima. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

781. S obzirom na te zaključke, Pretresno veće dalje zaključuje da su te iste lokalne srpske vlasti koje su u 33 objekta širom opštine Doboj držale Muslimane i Hrvate u zatočeništvu 4. septembra 1992. godine organizovale razmenu zarobljenika, u okviru koje su mnogi od 140 pomenutih Muslimana i Hrvata prešli na teritoriju Hrvatske. Osim toga, Pretresno veće zaključuje da je među tih 140 Muslimana i Hrvata bilo i mnogo ljudi koji nisu bili držani u zatočeništvu, već su opštinu Doboj napustili zbog sledećih dela počinjenih 4. septembra 1992. godine ili pre tog datuma u gradu Doboju i širom opštine Doboj: (i) zastrašivanje stanovnika grada Doboja, (ii) ubijanje tri civila u Makljenovcu, (iii) granatiranje Gornje Grapske, prilikom kojeg su poginula 34 civila i uništena jedna džamija, (iv) uništavanje jednog broja muslimanskih i hrvatskih verskih spomenika, (v) pljačkanje, (vi) proizvoljno hapšenje i zatočavanje u nehumanim uslovima i na premalom prostoru, zbog čega je preminula najmanje jedna osoba, (vii) batinanje i ubijanje u zatočeničkim centrima, (viii) prisilni rad i (ix) ubijanje najmanje 30 zatočenika na Ozrenu. Osim toga, Pretresno veće zaključuje da u faktore zbog kojih su ti Muslimani i Hrvati napustili opštinu spadaju i sledeći incidenti koji su se odigrali 7. maja 1992. godine ili pre tog datuma, a o kojima je Veće iznelo zaključke u poglavlju 3.5.1, gore: (i) hiljade ljudi koji su pobjegli iz grada Doboja 7. maja 1992. godine ili pre tog datuma,

(ii) prisilno proterivanje žitelja Ankara, (iii) prisilno proterivanje Muslimana iz Bukovačkih Čivčija i (iv) prisilno proterivanje 200 Muslimana iz Gornje Grapske, kao i korišćenje živih štitova 12. jula 1992. godine ili približno tog datuma, o čemu su izneti zaključci u poglavlju 3.5.1, gore.

782. Pretresno veće zaključuje da su ta dela počinili izvršioци navedeni ranije u tekstu i u poglavlju 3.5.1. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice, u poglavlju 4, dole u tekstu.

Prisilno premeštanje u gradu Doboju septembra 1995. godine

783. Pretresnom veću su putem svedoka JF-008 i Huseina Ahmetovića predloženi drugi relevantni dokazi o incidentima koji su se tokom septembra 1995. godine odigrali u ovoj opštini. **Svedok JF-008** rekao je u svedočenju da su septembra 1995. godine Muslimani iz grada Doboja okupljeni na dobojskom stadionu i prisilno prebačeni preko linija fronta.¹⁷¹⁷

784. **Husein Ahmetović** rekao je da su njegova supruga Lejla Sivčević, njegovo dete i roditelji njegove supruge proterani iz Doboja septembra 1995. godine i da su ih Srbi uzeli za razmenu.¹⁷¹⁸

785. Na osnovu svedočenja svedoka JF-008 i Huseina Ahmetovića, Pretresno veće zaključuje da su septembra 1995. godine preostali Muslimani iz Doboja okupljeni na dobojskom stadionu i da su prebačeni preko linija fronta ili su na neki drugi način izmešteni iz opštine Doboje. Pretresnom veću nije predloženo dovoljno dokaza o izvršiocima tog incidenta. S obzirom na to, Pretresno veće ovaj incident neće dalje razmatrati.

Prisilno premeštanje u Dragalovcima septembra 1995. godine

786. Pretresnom veću su putem svedoka JF-008 predloženi dokazi o jednom incidentu kada su Hrvati morali da odu iz Dragalovaca. **Svedok JF-008** rekao je u svedočenju da su zatočnici uglavnom razmenjivani od 1993. do 1995. godine. Septembra 1995. godine svedok je video kako 12 autobusa, svaki s oko 50–60 Hrvata, odlazi iz Dragalovaca i odvozi te ljude u Republiku Hrvatsku. To premeštanje su organizovale katolička Banjalučka biskupija i lokalne dobojske vlasti, što je, po svedokovim rečima, urađeno iz bezbednosnih razloga, pošto se očekivalo da će posle operacije "Oluja" veliki broj srpskih izbeglica iz Hrvatske doći u Bosnu i Hercegovinu.¹⁷¹⁹

¹⁷¹⁷ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 25, 30-31; svedok JF-008, T. 3596-3597.

¹⁷¹⁸ P517 (Husein Ahmetović, izjava svedoka, 11. jul 2008. godine), par. 37.

¹⁷¹⁹ P257 (Svedok JF-008, izjava svedoka, 15. april 2009. godine), par. 25, 30-31; svedok JF-008, T. 3596, 3599-3600.

Prevod

787. Na osnovu svedočenja svedoka JF-008, Pretresno veće zaključuje da su septembra 1995. godine, očekujući priliv velikog broja srpskih izbeglica, lokalne vlasti u Doboju i katolička Banjalučka biskupija organizovale preseljenje 600–720 Hrvata iz Dragalovaca u Republiku Hrvatsku. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice, u poglavlju 4, dole u tekstu.

3.6 Sanski Most

3.6.1 Ubistvo jedanaest muškaraca nerspske nacionalnosti u Trnovi 20. septembra 1995. godine ili približno tog datuma (Optužnica, par. 56)

788. Prema Optužnici, 20. septembra 1995. godine ili približno tog datuma pripadnici SDG-a zatočili su 12 muškaraca nerspske nacionalnosti iz nekoliko mesta na području Sanskog Mosta i kamionom ih prebacili na jedno mesto u selu Trnova. Tu su pogubili jedanaesticu, a dvanaestog teško ranili.¹⁷²⁰ Relevantni dokazi o tom incidentu Pretresnom veću su predočeni pre svega putem svedočenja svedoka JF-064 i putem sudskomedicinske dokumentacije.

789. **Svedok JF-064**, bosanski Musliman iz jednog sela u blizini Ključa,¹⁷²¹ rekao je u svedočenju da je 24. maja 1995. godine ili približno tog datuma srpska vojna policija "Republike Srpske" došla u njegovu kuću, nakon što je pokupila njegove komšije Derviša Šehića, Safeta Šehića, Mehmeda Šehića, Osmana Muratovića i još dvojicu, i naterala ga da pođe s njima do linije fronta između VRS-a i vojnika 5. korpusa bosanske vojske. Srpski policajci odveli su njega i druge nersbe iz Sanskog Mosta u Grabež, gde su ih naterali da obavljaju teške fizičke poslove za VRS. Svedok i četvorica pomenutih komšija ostali su u Grabežu sve do 13. septembra 1995. godine, kad se "srpska vojska" povukla u Sanski Most. Naterali su ih da prate šestoricu srpskih vojnika do Sanskog Mosta. Ta grupa stigla je u Sanski Most 19. septembra 1995. godine, a potom nastavila dalje za Poljak, u opštini Sanski Most, s jednom jedinicom srpske vojske iz Ključa, pod komandom generala Novakovića.¹⁷²²

790. Jedan mlad vojnik, koji je govorio ekavicom, srpskim narečjem kojim govore Srbi u Srbiji, ali ne i bosanski Srbi, i koji je na sebi imao uniformu s oznakom s belim orlom i tri slova i rečima "Srpska dobrovoljačka garda", dao je toj grupi ljudi uputstvo da nastave dalje ka skladištu u Poljaku.¹⁷²³ Vojnik je imao mali ranac i automatsku pušku i nosio je crnu pletenu kapu i čistu i urednu uniformu, za razliku od drugih srpskih vojnika na koje je svedok nailazio a čije su se uniforme sastojale od rasparenih i loše skrojjenih komada odeće. U

¹⁷²⁰ Optužnica, par. 56.

¹⁷²¹ P2112 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 26. novembar 1996. godine), str. 1-2; P2113 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 9. i 10. jun 2003. godine), str. 1; svedok JF-064, T. 10840-10841; P2110 (Svedok JF-064, list sa pseudonimom).

¹⁷²² P2112 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 26. novembar 1996. godine), str. 2-3; P2111 (Svedok JF-064, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 16. jun 2003. godine), str. 22481-22484, 22505, 22512, 22516-22518, 22533; svedok JF-064, T. 10847, 10862.

¹⁷²³ P2112 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 26. novembar 1996. godine), str. 3; P2111 (Svedok JF-064, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 16. jun 2003. godine), str. 22484-22486; svedok JF-064, T. 10848, 10850; P2123 (Foto-dokumentacija Ministarstva policije Bosne i Hercegovine, s fotografijama svedoka JF-064 u skladištu snimljenim 22. jula 1996. godine).

skladištu je ta grupa ljudi naišla na četvoricu–šestoricu vojnika za koje se govorilo da su arkanovci i utovarila na kamion oružje i municiju namenjene Arkanu. Potom se ta grupa ljudi odvezla u hotel u centru grada Sanskog Mosta i taj tovar istovarila u hotel.¹⁷²⁴ Svedok je na parkingu hotela video između 10 i 30 Arkanovih vojnika s istim uniformama; neki su nosili crne beretke, a neki crne vunene kape. Svedok je primetio da obični arkanovci nose crne beretke ili crne vunene kape bez oznaka, dok su drugi, za koje svedok misli da su bili policajci i koji su češće govorili s Arkanom, nosili crvene beretke.¹⁷²⁵ Vojnici sa crnim pletenim kapama imali su na maskirnim uniformama, mada ne i na kapama, oznake s belim orlom, četiri ocila i natpisom "Srpska dobrovoljačka garda", dok su vojnici s crvenim beretkama imali oznake i na beretkama i na uniformama.¹⁷²⁶ Arkan je izašao iz kancelarije i upitao svedoka i druge kako se zovu.¹⁷²⁷ Svedoku se obratio i jedan drugi čovek, u istoj maskirnoj uniformi, kom su se arkanovci obraćali kao pukovniku ili potpukovniku. Pukovnik je svedoka triput pitao da li je Turčin, a onda je njega i četvoricu drugih naterao da "sjednu na pod po turski", prekrštenih nogu, i da spuste glavu do poda. Potom je pukovnik pozvao jednog drugog vojnika da drži tu grupu ljudi na oku i naredio mu da puca u čelo svakom ko se pomeri. Vojnici su u hodnik doveli još sedmoricu Muslimana iz Sanskog Mosta. Dana 20. septembra 1995. godine, oko 02:30 časova, jedan od Arkanovih vojnika rekao je svedoku i ostalim seljanima da izađu. Arkanovi vojnici stavili su lisice svedoku i još jedanaestorici seljana, među kojima su bile i četiri svedokove komšije.¹⁷²⁸ Svedok je lisicama vezan za jednog drugog Muslimana iz Sanskog Mosta. Svedok i ostali seljani ugurani su u jedan civilni kamion.¹⁷²⁹

791. U kamionu je bilo i nekoliko Arkanovih vojnika, među kojima i jedan tinejdžer po imenu Željko i pukovnik, i svi su govorili ekavicom. Svedok nije video ništa oko sebe, pošto je bio mrak, a kamion je imao ceradu. Posle 15 do 30 minuta vožnje kamion se zaustavio i

¹⁷²⁴ P2112 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 26. novembar 1996. godine), str. 3-4; P2111 (Svedok JF-064, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 16. jun 2003. godine), str. 22484-22489, 22496; svedok JF-064, T. 10848-10850, 10864-10865.

¹⁷²⁵ P2112 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 26. novembar 1996. godine), str. 3-4; P2111 (Svedok JF-064, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 16. jun 2003. godine), str. 22494, 22499; svedok JF-064, T. 10851-10852, 10862.

¹⁷²⁶ Svedok JF-064, T. 10852-10855, 10862; P2124 (Stop-fotografija dva čoveka u uniformama – iz video-snimka V000-1416 – od kojih je svedok JF-064 jednog prepoznao kao Arkana); P2125 (Stop-fotografija kolone uniformisanih ljudi koji marširaju – iz video-snimka V000-1416 – na čijem je čelu svedok JF-064 prepoznao Arkana).

¹⁷²⁷ P2112 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 26. novembar 1996. godine), str. 4; P2113 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 9. i 10. jun 2003. godine), par. 1; P2111 (Svedok JF-064, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 16. jun 2003. godine), str. 22497-22498; svedok JF-064, T. 10852-10855, 10862, 10864, 10868-10869; P2124 (Stop-fotografija dva čoveka u uniformama – iz video-snimka V000-1416 – od kojih je svedok JF-064 jednog prepoznao kao Arkana); P2125 (Stop-fotografija kolone uniformisanih ljudi koji marširaju – iz video-snimka V000-1416 – na čijem je čelu svedok JF-064 prepoznao Arkana); D220 (Stop-fotografija kolone uniformisanih ljudi koji marširaju – iz video-snimka V000-1416 – na kojoj je svedok JF-064 u sudnici zaokružio Arkanovo lice).

¹⁷²⁸ P2112 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 26. novembar 1996. godine), str. 5-6; P2111 (Svedok JF-064, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 16. jun 2003. godine), str. 22499-22502, 22505, 22522; svedok JF-064, T. 10863-10864.

petorica vojnika, među kojima i pukovnik i Željo, izašla su iz njega. Vojnici su skinuli dvojicu seljana s kamiona i odveli ih u mrak. Svedok je začuo dva pucnja, a dvojica vojnika potom su se pojavila iz mraka bez ona dva čoveka.¹⁷³⁰ Vojnici su nastavili da skidaju seljane s kamiona, dvojicu po dvojicu, a među njima i četvoricu iz Ključa. Kad je svedok skinut s kamiona, u kamionu su ostala još četvorica. Svedok je i dalje bio lisicama vezan za jednog drugog čoveka i išao je s vojnicima ka jednom mestu na kom su bile jedna kuća, jedna nedovršena kuća i garaža koja je imala samo bočne zidove.¹⁷³¹ Svedok je video da je pukovnik u blizini. Jedan vojnik skinuo mu je lisice. Svedok je pitao da li vojnici mogu da ih poštede, a jedan od vojnika je odgovorio da imaju sreće što su ih uhvatili Arkanovi vojnici, pošto će ih oni pustiti ako im svako da po 5.000 maraka.¹⁷³² Svedok je vojnicima rekao da je iz Ključa, a onaj drugi čovek rekao je da kod sebe ima samo 200 maraka. Jedan vojnik upalio je baterijsku lampu, u čijem se svetlu videla mala prostorija s leševima i krvavim telima.¹⁷³³ Vojnici su svedoku i onom drugom čoveku rekli da uđu u tu prostoriju, a kad su oni pošli, vojnici su otvorili vatru. Svedoka je metak pogodio u leđa: ušao je blizu leve lopatice i izašao blizu ključne kosti.¹⁷³⁴ Metak je svedoka obacio na pod, svedok je pao na leđa i primirio se. Leva ruka i leva strana trupa su mu se oduzele. Potom su vojnici doveli još dvojicu. Svedok je začuo jedan pucanj, a potom je puška škljocnula, pošto ju je vojnik namestio na rafalnu paljbu. Pucao je još jednom, i jedan metak zario se u svedokov desni kuk.¹⁷³⁵ Drugi vojnik opsovao je onog vojnika koji je pucao i podsetio ga da je rafalna paljba zabranjena. Potom su ta dva vojnika otišla, vratila se s još dva čoveka i naredila im da kleknu. Jedan od te dvojice, čiji je glas svedok prepoznao pošto je bio s njim u kamionu, preklinjao je vojnike da ga poštede, ali je jedan od vojnika pozvao Želju, koji je potom zaklao ta dva čoveka. Krv jednog od tih ljudi poprskala je svedoka po licu. Jedan vojnik naredio je drugom vojniku da svakom

¹⁷²⁹ P2112 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 26. novembar 1996. godine), str. 6.

¹⁷³⁰ P2112 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 26. novembar 1996. godine), str. 6-7; P2111 (Svedok JF-064, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 16. jun 2003. godine), str. 22502-22503, 22524.

¹⁷³¹ P2112 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 26. novembar 1996. godine), str. 7; P2111 (Svedok JF-064, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 16. jun 2003. godine), str. 22503, 22505-22506, 22523; svedok JF-064, T. 10856; P2115 (Fotografije nedovršene kuće koju je identifikovao svedok JF-064); P2116 (Fotografije nedovršene kuće i garaže koje je identifikovao svedok JF-064).

¹⁷³² P2112 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 26. novembar 1996. godine), str. 7; P2111 (Svedok JF-064, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 16. jun 2003. godine), str. 22503, 22532; svedok JF-064, T. 18063, 10866.

¹⁷³³ P2112 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 26. novembar 1996. godine), str. 7; P2111 (Svedok JF-064, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 16. jun 2003. godine), str. 22503, 22505-22506, 22523; P2117 (Fotografije prostorije koju je identifikovao svedok JF-064).

¹⁷³⁴ P2112 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 26. novembar 1996. godine), str. 7; P2111 (Svedok JF-064, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 16. jun 2003. godine), str. 22503, 22506, 22525-22526; P2118 (Foto-dokumentacija Ministarstva policije Bosne i Hercegovine, s fotografijama strelnih rana koje je zadobio svedok JF-064 snimljenim 22. jula 1996. godine); P2119 (Medicinska dokumentacija za svedoka JF-064, oktobar 1995-jun 1996. godine).

¹⁷³⁵ P2112 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 26. novembar 1996. godine), str. 7; P2111 (Svedok JF-064, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 16. jun 2003. godine), str. 22503, 22507, 22527; P2118 (Foto-dokumentacija Ministarstva policije Bosne i Hercegovine, s fotografijama strelnih rana koje je zadobio svedok JF-064 snimljenim 22. jula 1996. godine); P2119 (Medicinska dokumentacija za svedoka JF-064, oktobar 1995-jun 1996. godine), str. 3.

čovjeku na podu ispali po jedan metak u glavu. Vojnik je pucao, a metak je svedoka okrznuo ispod brade.¹⁷³⁶ Potom su vojnici otišli.¹⁷³⁷

792. Kad je čuo da kamion odlazi, svedok je počeo da doziva da čuje da li ima preživelih, ali mu se niko nije odazvao. Oko podneva narednog dana, 21. septembra 1995. godine, svedok se vratio u Poljak. Svom prijatelju Đoki Mladenoviću, Srbinu, opisao je šta se dogodilo, a ovaj mu je rekao da se selo u koje je svedok bio odveden zove Trnova, u opštini Sanski Most, i da je oko kilometar i po udaljeno od grada Sanskog Mosta.¹⁷³⁸ Sutradan ujutro, 22. septembra 1995. godine, svedok je stigao do Banjaluke, gde mu je ukazana lekarska pomoć.¹⁷³⁹ Skoro godinu dana išao je na razna lečenja, a zbog povreda koje je pretrpeo proglašen je šezdesetpostotnim trajnim invalidom.¹⁷⁴⁰ Tražio je da ga uključe u program razmene i tako se našao u Tuzli, gde je na bosanskoj televiziji video reportažu o masakru koji je preživio i shvatio da su tela ostavljena da leže u onoj garaži sve dok ih bosanska vojska nije pronašla.¹⁷⁴¹ Svedok je napomenuo da je među Arkanovim vojnicima u Sanskom Mostu vladala stroga disciplina, da su fizički kažnjavani ako bi nešto uradili na svoju ruku i da su zato često dugo vremena provodili čekajući da se Arkan vrati odnekud pre nego što bi krenuli u bilo kakvu akciju.¹⁷⁴²

793. Pretresno veće podseća na svedočenje svedoka JF-010, čiji je prikaz dat u poglavlju 6.4.4, o prisustvu Arkana i njegovih ljudi u hotelu "Sanus", u centru grada Sanskog Mosta, septembra 1995. godine.

794. Prema zapisniku o uviđaju od 18. oktobra 1995. godine, koji je obavio istražni sudija Bosne i Hercegovine Mirsad Mesić, vojnici Armije BiH su iz Trnove u prazne hale fabrike betona u Sanskom Mostu prebacili jedanaest tela.¹⁷⁴³ Strane u postupku postigle su saglasnost

¹⁷³⁶ P2112 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 26. novembar 1996. godine), str. 7; P2111 (Svedok JF-064, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 16. jun 2003. godine), str. 22503-22504, 22526-22528, 22535; P2118 (Foto-dokumentacija Ministarstva policije Bosne i Hercegovine, s fotografijama strelnih rana koje je zadobio svedok JF-064 snimljenim 22. jula 1996. godine); P2119 (Medicinska dokumentacija za svedoka JF-064, oktobar 1995-jun 1996. godine).

¹⁷³⁷ P2112 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 26. novembar 1996. godine), str. 7; P2111 (Svedok JF-064, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 16. jun 2003. godine), str. 22504.

¹⁷³⁸ P2112 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 26. novembar 1996. godine), str. 7-8; P2111 (Svedok JF-064, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 16. jun 2003. godine), str. 22504, 22507, 22528-22530, 22534; svedok JF-064, T. 10869.

¹⁷³⁹ P2112 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 26. novembar 1996. godine), str. 8-9; P2111 (Svedok JF-064, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 16. jun 2003. godine), str. 22530-22532, 22535; P2119 (Medicinska dokumentacija za svedoka JF-064, oktobar 1995-jun 1996. godine).

¹⁷⁴⁰ P2112 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 26. novembar 1996. godine), str. 9; P2111 (Svedok JF-064, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 16. jun 2003. godine), str. 22507; P2119 (Medicinska dokumentacija za svedoka JF-064, oktobar 1995-jun 1996. godine).

¹⁷⁴¹ P2112 (Svedok JF-064, izjava svedoka, 26. novembar 1996. godine), str. 9.

¹⁷⁴² Svedok JF-064, T. 10864-10866.

¹⁷⁴³ P2262 (Izveštaj o kriminalističko-tehničkoj pretrazi lica mesta, 18. oktobar 1995. godine); P2120 (Zapisnik o uviđaju u vezi s leševima pronađenim u fabrici u Sanskom Mostu, s potpisom Mirsada Mesića, 18. oktobar 1995. godine); P2121 (Video-snimak posmrtnih ostataka na betonskom podu).

o identitetu tih jedanaest žrtava iz Trnove, opština Sanski Most.¹⁷⁴⁴ Kod devet tela pronađene su lične karte, u kojim su navedeni ime, prezime i datum rođenja: Hasan Topić (1941), Mesud Smailagić (1945), Osman Muratović (1939), Safet Šehić (1950), Mehmed Šehić (1947), Mihdad Šabić (1955), Idriz Omerspahić (1955), Mehmed Tahudžić (1951) i Dervić Šehić (1949).¹⁷⁴⁵ Prema sudskomedicinskoj dokumentaciji, deseto telo, telo čoveka kog je supruga identifikovala kao Abdulaha Behremovića (1946), bilo je u civilnoj odeći, a kao uzrok smrti navedene su povrede u predelu glave, trbuha i unutrašnjih trbušnih organa nanete vatrenim oružjem.¹⁷⁴⁶ Iz Sudskomedicinske dokumentacije isto tako proizlazi da je jedanaesto telo, telo čoveka kog je supruga identifikovala kao Nijaza Topalovića (1948), bilo u civilnoj odeći, a kao uzrok smrti navedena su oštećenja jednog velikog krvnog suda i krvarenje, izazvani vatrenim oružjem.¹⁷⁴⁷

795. Pretresno veće zaključuje da je svedočenje svedoka JF-064, očevica u ovom incidentu, verodostojno i da se podudara sa zapisnicima o uviđaju i sudskomedicinskim dokazima. Osim toga, Pretresno veće oslanja se na svedočenje svedoka JF-010, izloženo u poglavlju 6.4.4, kao i na svedočenja svedoka B-1048 i svedoka JF-060, izložena u poglavlju 3.6.2, kad konstatuje da su Arkan i njegovi ljudi septembra 1995. godine bili u Sanskom Mostu. Prema tome, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici SDG 20. septembra 1995. godine ili približno tog datuma u blizini Trnove, u opštini Sanski Most, iz vatrenog oružja ubili jedanaest ljudi nesrpske nacionalnosti (Hasana Topića, Mesuda Smailagića, Osmana Muratovića, Safeta Šehića, Mehmeda Šehića, Mihdada Šabića, Idriza Omerspahića, Mehmeda Tahudžića, Dervića Šehića, Abdulaha Behremovića i Nijaza Topalovića) i teško ranili još jednog, dvanaestog bosanskog Muslimana. Pre nego što su pobili te ljude, pripadnici SDG-a lišili su ih slobode, stavili im lisice i prebacili ih na jedno udaljeno mesto, gde su ih ubili. Nekoliko

¹⁷⁴⁴ Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; Prvi zajednički zahtev za prihvatanje činjenica usaglašanih od strane tužilaštva i Stanišićeve odbrane, 16. februar 2010. godine, Dodatak A, Deo O; P2111 (Svedok JF-064, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 16. jun 2003. godine), str. 22508; P2120 (Zapisnik o uviđaju u vezi s leševima pronađenim u fabrici u Sanskom Mostu, s potpisom Mirsad Mesić, 18. oktobar 1995. godine); P2121 (Video-snimak posmrtnih ostataka na betonskom podu), 00:46, 01:06, 01:38, 02:02, 02:41, 03:26, 03:44, 04:11, 04:29, 04:52, 05:16.

¹⁷⁴⁵ Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; Prvi zajednički zahtev za prihvatanje činjenica usaglašanih od strane tužilaštva i Stanišićeve odbrane, 16. februar 2010. godine, Dodatak A, Deo O; P2111 (Svedok JF-064, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 16. jun 2003. godine), str. 22508; P2120 (Zapisnik o uviđaju u vezi s leševima pronađenim u fabrici u Sanskom Mostu, s potpisom Mirsad Mesić, 18. oktobar 1995. godine); P2121 (Video-snimak posmrtnih ostataka na betonskom podu), 00:46, 01:06, 01:38, 02:02, 02:41, 03:26, 03:44, 04:11, 04:29, 04:52, 05:16; P2262 (Izveštaj o kriminalističko-tehničkoj pretrazi lica mesta, 18. oktobar 1995. godine).

¹⁷⁴⁶ P2262 (Izveštaj o kriminalističko-tehničkoj pretrazi lica mesta, 18. oktobar 1995. godine); P2265 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta leša, 22. april 1997. godine); P2266 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta leša, 22. april 1997. godine); P2267 (Zapisnik o obdukciji, 19. oktobar 1995. godine).

¹⁷⁴⁷ P2262 (Izveštaj o kriminalističko-tehničkoj pretrazi lica mesta, 18. oktobar 1995. godine); P2263 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta leša, 22. april 1997. godine); P2264 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta leša, 22. april 1997. godine); P2268 (Zapisnik o obdukciji, 19. oktobar 1995. godine).

sati pre nego što su ubili te ljude, jedan od pripadnika SDG-a (zvani pukovnik) pitao je svedoka JF-064 više puta da li je Turčin, a potom je njega i još četvoricu od jedanaest žrtava naterao da "sjednu na pod po turski ", prekrštenih nogu i glava pognutih do poda. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice, u poglavlju 4, dole u tekstu.

3.6.2 Ubistvo 65 civila nesrpske nacionalnosti u Sasini 21. septembra 1995. godine ili približno tog datuma (Optužnica, par. 57)

796. Prema Optužnici, 21. septembra 1995. godine ili približno tog datuma pripadnici SDG-a oteli su i zatočili grupu civila nesrpske nacionalnosti iz Sanskog Mosta i prebacili ih u Sasinu. U Sasini su te civile nesrpske nacionalnosti iskricali iz vozilā i otvorili vatru na njih, kojom prilikom je poginulo oko 65 ljudi.¹⁷⁴⁸ Relevantni dokazi u vezi s navodima o tim ubistvima Pretresnom veću su predočeni pre svega putem svedočenja svedoka B-1048 i svedoka JF-060, kao i i putem sudskomedicinske dokumentacije.

797. **Svedok B-1048**, Musliman iz Kijeva, u opštini Sanski Most,¹⁷⁴⁹ rekao je u svedočenju da je septembra 1995. godine video arkanovce kako dolaze u Sanski Most kao pojačanje srpskim snagama. Da su u pitanju arkanovci svedok je zaključio iz razgovora sa svojim susedima, Srbima i drugima. U Sanskom Mostu arkanovci su bili smešteni u starom hotelu. Dana 18. ili 19. septembra 1995. godine vojnici u maskirnim uniformama i bez ikakvih oznaka, među kojima je bio i Mićo Krnić iz Sanskog Mosta, proterali su bosanske Muslimane i Hrvate koji su još bili u Kijevu.¹⁷⁵⁰ Vojnici su išli od kuće do kuće, okupili seljane u blizini seoske džamije i ukricali ih u kamione. Tukli su i vređali seljane. Na putu ka Šehovcima, kamioni su zastali u Poljaku, gde je većina vojno sposobnih muškaraca odvojena od žena, starih ljudi i dece i ukrcana u drugi kamion. Svedok je bio u kamionu sa ženama, starim ljudima i decom.¹⁷⁵¹ Prebačeni su u Šehovce, gde su smešteni u više kuća, po dvadesetoro ljudi u svakoj.¹⁷⁵²

798. Dana 19. ili 21. septembra 1995. godine vojnici u sivomaslinastim ili crnim uniformama i naoružani automatskim puškama, od kojih su neki govorili srpskim narečjem,

¹⁷⁴⁸ Optužnica, par. 57.

¹⁷⁴⁹ Svedok B-1048, T. 3021; P171 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 8. novembar 1995. godine), str. 1; D15 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 25. jul 1996. godine), str. 1.

¹⁷⁵⁰ Svedok B-1048, T. 3031, 3036-3042, 3068-3069; P171 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 8. novembar 1995. godine), str. 1; D15 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 25. jul 1996. godine), str. 2.

¹⁷⁵¹ Svedok B-1048, T. 3038-3039; P171 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 8. novembar 1995. godine), str. 1; D15 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 25. jul 1996. godine), str. 1.

okupili su sve muškarce, uključujući i svedoka, u džamiji u Šehovcima, pretresli ih i naterali da uđu u autobus. Svedok misli da su ti vojnici bili arkanovci, pošto su svi bili isto odeveni i bili kratko podšišani. U autobus je ušlo oko 25 ljudi, među kojim su bili i sledeći civili: Šefko Talić, Šefko Džananović, Ekrem Džafić, Ibrahim Sinanović i Muharem Mahić. U autobus je ušlo i nekoliko vojnika. Autobus je krenuo u pravcu Sanskog Mosta i zaustavio se ispred hotela "Sanus" ili tamošnje autobuske stanice.¹⁷⁵³ Svedok je iz autobusa video da su tu parkirani i drugi autobusi i video kako tuku ljude, koji su delovali kao civili, a potom ih teraju da uđu u njegov autobus. Svi su bili muškarci, osim jedne žene, koja se prezivala Alagić. Ona je u autobusu silovana.¹⁷⁵⁴ Autobus je ispred hotela "Sanus" stajao oko jedan sata, a potom je po mraku krenuo i za tridesetak minuta stigao u Sasinu.¹⁷⁵⁵ Potom su ljudi izašli iz autobusa, dvoje po dvoje, a svedok je zatim začuo pucnje i krike. Kad je svedok izašao iz autobusa, neko ga je zgrabio i rekao: "Čekaj, treba još nekog da ubijemo". Svedok je gurnut na levu stranu autobusa i preko jednog jarka. Pogođen je rafalnom vatrom u levu stranu tela, u predelu grudi i u predelu struka, i pao je. Dok je ležao na zemlji, i dalje je čuo pucnje i krike. Svedok je čuo i vojnike kako ljudima psuju "balijsku majku", traže preživene i ubijaju ih. Potom je začuo glasnu eksploziju, posle koje su vojnici otišli. Posle petnaestak minuta, svedok je pozvao da vidi ima li ikog ko je preživeo, ali mu se niko nije odazvao.¹⁷⁵⁶ Iako ranjen, svedok je pošao u pravcu Sanskog Mosta. Video je kako iz pravca grada dolazi kamion. Kamion se zaustavio, a svedok je začuo pucnje i glasove. Svedok se sakrio u jednoj nedovršenoj zgradi dok kamion nije otišao. Potom je došao buldožer, pa se svedok ponovo sakrio i nastavio da ide nakon što je buldožer prošao.¹⁷⁵⁷ Svedok je identifikovao sledeće ljude koji su tog dana bili s njim u autobusu i koji su ubijeni: Munevera Alagić, Osman Arapović, Drago Buha, Irfan Čekić, Eniz Cerić, Ekrem Džafić, Šefko Džananović, Safet Jakupović, Ismet Karabeg, Bećo Kumalić, Muharem Mahić, Avdo Pašalić, Ibrahim Sinanović, Rasim Talić i Šefko Talić.¹⁷⁵⁸ Svedok je rekao da je bio prisutan kad je kasnije 65 tela, od kojih je jedno bilo žensko, ekshumirano iz masovne grobnice u Sasini.¹⁷⁵⁹

¹⁷⁵² Svedok B-1048, T. 3040; D15 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 25. jul 1996. godine), str. 2.

¹⁷⁵³ Svedok B-1048, T. 3042-3043; P171 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 8. novembar 1995. godine), str. 1-2; D15 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 25. jul 1996. godine), str. 2.

¹⁷⁵⁴ Svedok B-1048, T. 3043-3044; P171 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 8. novembar 1995. godine), str. 2; D15 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 25. jul 1996. godine), str. 2-3.

¹⁷⁵⁵ Svedok B-1048, T. 3044-3045, 3048; D15 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 25. jul 1996. godine), str. 2-3.

¹⁷⁵⁶ Svedok B-1048, T. 3045-3046; P171 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 8. novembar 1995. godine), str. 2;

D15 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 25. jul 1996. godine), str. 3.

¹⁷⁵⁷ Svedok B-1048, T. 3046-3047; P171 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 8. novembar 1995. godine), str. 2-3; D15 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 25. jul 1996. godine), str. 3.

¹⁷⁵⁸ Svedok B-1048, T. 3048-3049, 3062; P168 (Spisak žrtava koji je označio svedok B-1048); P170 (Video-snimak ubistava otkrivenih u Sasini).

¹⁷⁵⁹ Svedok B-1048, T. 3062, 3064-3065.

Prevod

799. **Svedok JF-060**, Musliman iz grada Sanskog Mosta,¹⁷⁶⁰ rekao je da je otprilike u periodu od 5. do 10. septembra 1995. godine na jednoj srpskoj radio-stanici čuo da Arkan dolazi u Sanski Most "da bi pomogao svojim sunarodnicima Srbima". Dana 20. septembra 1995. godine, ili otprilike tog datuma, dva vojnika došla su u svedokovu kuću zajedno s Dedom Topalovićem, Muslimanom iz susedne Lukovice. Vojnici su bili naoružani automatskim puškama, noževima i ručnim bombama i nosili su maskirne uniforme s okruglim oznakama na rukavima u čijoj je sredini bila glava životinje. Jedan vojnik imao je tamnocrvenu beretku. Po njihovom naglasku svedok je zaključio da su to Srbi iz Srbije. Viši vojnik pretresao je svedoka i pretresao njegovu kuću, oduzeo mu sve lične isprave i predmete koje je imao kod sebe, uključujući i 200 nemačkih maraka. Potom su vojnici naterali svedoka i Topalovića da pođu s njima. Prošli su gradom i pored nekoliko kontrolnih punktova na kojim su bili vojnici s istim uniformama i oznakama kakve su imali i vojnici koji su sproveli svedoka i Topalovića. Kad su stigli do hotela "Sanus", tamo je bilo još vojnika. Morali su da uđu u jednu kancelariju u prizemlju, u kojoj je za stolom sedeo Arkan, a pored njega jedna žena, Srkinja, koja je ranije radila kao konobarica u hotelu. Svedok je Arkana prepoznao zato što ga je već video na televiziji. Imao je na sebi istu uniformu i iste oznake kao i ona dva vojnika koja su sprovela svedoka i Topalovića. Svedok je držan u jednoj maloj, uskoj prostoriji, u kojoj je bilo još najviše 30 drugih ljudi, a sve vreme su dovođeni i drugi, iako je prostorija već bila prenatrpana. Svedok se seća imena nekih od tih ljudi, na primer, Mustafe Sadića, Fahima Jakupovića, Meše Tuzle, Enesa Džinića, Osmana Arapovića i jedine žene, Nevke Alagić. Tokom jedne od dve noći koje su proveli tamo, došao je "jedan arkanovac" i odveo Derviša Cerića, kog svedok posle nikad više nije video. Cerić je bio jedini zatočenik koji je odveden.¹⁷⁶¹

800. Posle ponoći 22. septembra 1995. godine, "Arkanovi vojnici" uterali su zatočenike u jedan autobus i pri tom ih tukli palicama i kundacima. Sa zatočenicima je u autobusu bilo oko osam "Arkanovih vojnika". Pre nego što su ušli u autobus, vojnici su pretukli jednog starijeg čoveka. Otprilike 10–15 minuta pre nego što je autobus krenuo, nekoliko vojnika silovalo je jednu ženu, dok su ostali zatočenici bili prisiljeni da pevaju "četničke" pesme. Pošto je bio mrak i pošto zatočenicima nije bilo dopušteno da gledaju kroz prozor, svedok ne zna tačno u kom je pravcu autobus išao, ali je vozač vozio sporo nekih 20–30 minuta i potom zaustavio autobus. Muzika u autobusu svirala je veoma glasno, a vojnici su počeli da isteruju ljude, u grupama od po četvoro ili petoro. Svedok je bio u drugoj grupi, stajao je blizu prednjeg dela

¹⁷⁶⁰ P1797 (Svedok JF-060, izjava svedoka, 29. novembar 1996. godine), str. 1-2.

autobusa, i jedan naoružani vojnik ga je zgrabio za kragnu jakne. Svedok je gledao kako jedan drugi vojnik dovodi jednog zatočenika iz prve grupe i stavlja ga ispred autobusa, vadi nož i reže mu grkljan; jednom drugom zatočeniku naredili su da klekne, a potom su mu pucali u potiljak. Svedok je potom uspeo da pobegne, tako što se izvukao iz jakne i potrčao u mrak pored autobusa; spotakao se preko nekog žbuna, pao u rupu i ostao da leži u njoj.¹⁷⁶² Svedok pretpostavlja da vojnik koji ga je čuvao nije mogao da vidi ništa kad je ispalio rafal iz automatske puške. Iako ga je jedan metak pogodio u butinu, svedok je ostao da leži potpuno miran. Potom je začuo pojedinačne pucnje, nekoliko rafala i vojnike kako viču i požuruju jedni druge. Vojnici su proverili da li ima preživelih, ispalili još nekoliko pucnjeva, a potom ušli u autobus i otišli.¹⁷⁶³

801. Kad se uverio da su vojnici otišli, svedok je ustao i pokušao da hoda nekih 15–20 metara, sve dok više nije mogao. U daljini je ugledao svetla koja su išla u njegovom pravcu, pa se sakrio. Čuo je kako dolaze dva automobila, kako im se otvaraju vrata i potom začuo muške glasove koji su govorili srpski s bosanskim akcentom. Ti ljudi su iz automobila izvukli još dva čoveka i odgurali ih do ruba jame u kojoj su bila sva mrtva tela; potom su jednom od one dvojice rekli da otvori usta i svedok je začuo pucanj. Drugi čovek je pustio čudan krik, a potom se začuo i drugi pucanj. Svedok je potom začuo dve eksplozije, posle čega se razletela zemlja i padala oko njega. Ubrzo potom svedok je začuo buku mašine koja se približavala jami i koja je onda počela da zgrće zemlju i puni jamu. U tom trenutku svedok je potrčao prema šumi, a kad je stigao do puta, shvatio je da se nalazi u Sasini. Svedok je otišao u Tomašiće, a potom u Sanski Most, pazeći da ga Srbi ne otkriju; to je potrajalo deset dana. Godine 1996. svedok je bio prisutan prilikom ekshumacije, a u grobnici je pronađena njegova jakna.¹⁷⁶⁴

802. Pretresno veće podseća na svedočenje svedoka JF-010, čiji je prikaz dat u poglavlju 6.4.4, da su Arkan i njegovi ljudi septembra 1995. godine bili u hogelu "Sanus", u centru grada Sanskog Mosta.

803. Prema sudskomedicinskoj dokumentaciji, 18. i 19. jula 1996. godine iz masovne grobnice u Sasini, u opštini Sanski Most, ekshumirani su ili su u blizini grobnice pronađeni posmrtni ostaci sledećih ljudi: Senad Aganović (1954), Fevzija Alagić (1932), Munevera Rešić rođena Alagić (1953), Remzija Alagić (1932), Kadir Alibabić (1936), Osman Arapović

¹⁷⁶¹ P1797 (Svedok JF-060, izjava svedoka, 29. novembar 1996. godine), str. 3-5.

¹⁷⁶² P1797 (Svedok JF-060, izjava svedoka, 29. novembar 1996. godine), str. 3-6.

¹⁷⁶³ P1797 (Svedok JF-060, izjava svedoka, 29. novembar 1996. godine), str. 7.

¹⁷⁶⁴ P1797 (Svedok JF-060, izjava svedoka, 29. novembar 1996. godine), str. 7-8.

(1939), Mehmedalija Bajrić (1959), Senad Bajrić (1976), Meho Bajrović (1947), Hajrudin Behar (1968), Elvir Behremović (1970), Ibrahim Behremović (1934), Jahija Bešić (1928), Muharem Botonjić (1922), Drago Buha (1972), Irfan Čekić (1928), Derviš Čerić (1934), Eniz Cerić (1939), Aziz Dautović (1957), Ermin Drobić (1976), Ibrahim Drobić (1978), Muharem Drobić (1941), Ekrem Džafić (1932), Šefko Džananović (1933), Enes Džinić (1953), Ernes Hajrić (1977), Avdo Halimović (1930), Mehmed Hasanović (1945), Osman Hasić (1930), Vedad Hromalić (1976), Ago Jakupović (1935), Fadil Jakupović (1958), Fehim Jakupović (1933), Idriz Jakupović (1931), Muharem Jakupović (1954), Husein Talić (1926), Hakija Kasumović (1942), Adnan Talić (1977), Muharem Kamber (1932), Ibraga Talić (1967), Besim Talić (1978), Taib Omić (1936), Rasim Talić (1937), Ibrahim Sinanović (1920), Ibrahim Pašagić (1925), Bećo Kumalić (1929), Osman Kamber (1958), Zijad Kamber (1938), Karanfil Mušić (1966), Avdo Pašalić (1934), Ismet Karabeg (1941), Sulejman Talić (1962), Haris Talić (1973), Muhamed Talić (1952), Muharem Mahić (1927), Arif Omić (1937), Rifet Kursumović (1926), Džemal Talić (1952), Šefko Talić (1933), Safet Jakupović (1940), Mehmed Kurtović (1926), Muharem Šekić (1926), Husein Kurbegović (1932), Adem Lasić (1926) i jedna neidentifikovana osoba.¹⁷⁶⁵ Ti ljudi bili su u civilnoj odeći, a utvrđeno je da su

¹⁷⁶⁵ P2165 (Zapisnik o uvidaju, 19. jul 1996. godine), str. 3-37; P2166 (Zapisnici o obdukciji, 22. jul 1996. godine); P2167 (Zapisnik o ekshumaciji, 2. oktobar 1996. godine); P2168 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta leša u vezi s Mehmedom Hasanovićem, 2. avgust 1996. godine), str. 1-2, 9; P2169 (Sudsko rešenje u vezi sa Senadom Aganovićem, 14. septembar 1999. godine); P2170 (Sudsko rešenje u vezi s Fevzijom Alagićem, 25. jun 1999. godine); P2171 (Sudsko rešenje u vezi s Remzijom Alagićem, 24. jun 1999. godine); P2172 (Izvod iz matične knjige umrlih za Remziju Alagića, 27. maj 1999. godine); P2173 (Sudsko rešenje u vezi s Osmanom Arapovićem, 15. februar 2000. godine); P2174 (Sudsko rešenje u vezi s Elvirom Behremovićem, 20. jul 1999. godine); P2175 (Sudsko rešenje u vezi s Ibrahimom Behremovićem, 8. septembar 1999. godine); P2177 (Sudsko rešenje u vezi s Enizom Cerićem, 20. septembar 1999. godine); P2179 (Sudsko rešenje u vezi s Ekremom Džafićem, 2. avgust 1999. godine); P2180 (Sudsko rešenje u vezi sa Šefkom Džananovićem, 26. avgust 1999. godine); P2181 (Sudsko rešenje u vezi s Enesom Džinićem, 2. avgust 1999. godine); P2182 (Izvod iz matične knjige rođenih za Enesa Džinića, 22. jul 1999. godine); P2183 (Sudsko rešenje u vezi s Agom Jakupovićem, 22. februar 2000. godine); P2184 (Izvod iz matične knjige rođenih za Agu Jakupovića, 3. avgust 1999. godine); P2185 (Sudsko rešenje u vezi s Fadilom Jakupovićem, 9. novembar 1999. godine); P2186 (Sudsko rešenje u vezi s Idrizom Jakupovićem, 30. jul 1999. godine); P2187 (Sudsko rešenje u vezi s Bećom Kumalićem, 28. jul 1999. godine); P2189 (Sudsko rešenje u vezi s Taibom Omićem, 27. jul 1999. godine); P2190 (Izvod iz matične knjige venčanih za Taiba Omića, 27. jul 1999. godine); P2191 (Sudsko rešenje u vezi s Ibrahimom Pašagićem, 27. jul 1998. godine); P2193 (Sudsko rešenje u vezi s Ibrahimom Sinanovićem, 21. oktobar 1998. godine); P2194 (Sudsko rešenje u vezi s Besimom Talićem, 15. februar 2000. godine); P2195 (Izvod iz matične knjige rođenih za Besima Talića, 9. april 1997. godine), str. 2; P2196 (Sudsko rešenje u vezi s Ibragom Talićem, 15. septembar 1999. godine); P2197 (Izvod iz matične knjige venčanih za Ibragu Talića, 15. septembar 1999. godine); P2198 (Sudsko rešenje u vezi s Rasimom Talićem, 15. februar 2000. godine); P2199 (Sudski spis u vezi s Dragom Buhom, 20. maj 2002. godine), str. 4; P2200 (Sudski spis u vezi s Muharemom Kamberom, 24. maj 2002. godine); P2201 (Sudski spis u vezi s Hakijom Kasumovićem, 27. mart 2002. godine); P2202 (Sudski spis u vezi s Irfanom Čekićem, 26. februar 2002. godine), str. 7; P2203 (Sudsko rešenje u vezi s Jahijom Bešićem, 26. septembar 2000. godine); P2204 (Sudski zapisnik u vezi s Jahijom Bešićem, 26. septembar 2000. godine); P2205 (Izvod iz matične knjige rođenih za Jahiju Bešića, 12. septembar 2000. godine); P2206 (Sudsko rešenje u vezi s Azizom Dautovićem, 20. oktobar 2000. godine); P2207 (Izvod iz matične knjige rođenih za Aziza Dautovića, 11. oktobar 2000. godine); P2208 (Sudsko rešenje u vezi s Muharemom Jakupovićem, 6. decembar 2000. godine); P2209 (Sudsko rešenje u vezi s Muharemom Jakupovićem, 6. decembar 2000. godine); P2210 (Sudsko rešenje u vezi s Adnanom Talićem, 2. avgust 2000. godine); P2211 (Sudsko rešenje u vezi s Adnanom Talićem, 2. avgust 2000. godine); P2212 (Sudsko rešenje u vezi s Huseinom Talićem, 9. novembar 2000. godine); P2213 (Sudsko rešenje u vezi s Huseinom Talićem, 9. novembar 2000. godine); P2214 (Sudsko rešenje u vezi s Erminom Drobićem, 5. decembar 2000. godine); P2215 (Sudsko rešenje u vezi s Erminom Drobićem, 5. decembar 2000. godine); P2216 (Sudsko rešenje u vezi s Ibrahimom Drobićem, 5. decembar 2000. godine); P2217 (Sudski zapisnik u vezi s Ibrahimom Drobićem, 5. decembar 2000. godine); P2218 (Sudsko rešenje u vezi s Muharemom Drobićem, 5. decembar 2000. godine); P2219 (Sudski zapisnik, 5. decembar 2000. godine); P2220 (Sudsko rešenje u vezi s Muharemom Jakupovićem, 6. decembar 2000. godine); P2221

uzrok njihove smrti rane nanesene vatrenim oružjem, neke i iz neposredne blizine, osim u dva slučaja, u kojim je uzrok smrti povreda naneta nožem, odnosno povreda naneta tupim predmetom.¹⁷⁶⁶ Strane u postupku postigle su saglasnost o identitetu te 64 žrtve.¹⁷⁶⁷

804. Na osnovu svedočenja svedoka JF-060 i svedoka B-1048, kao i na osnovu sudskomedicinskih dokaza, Pretresno veće zaključuje da je 19, 21. ili 22. septembra 1995. godine jedna grupa ljudi prevezla izvestan broj zatočenika u Sasinu, u opštini Sanski Most, gde je ubijeno najmanje 64 njih. Pretresno veće zaključuje da su te žrtve bile Senad Aganović, Fevzija Alagić, Munevera Alagić (Rešić), Remzija Alagić, Kadir Alibabić, Osman Arapović, Mehmedalija Bajrić, Senad Bajrić, Meho Bajrović, Hajrudin Behar, Elvir Behremović, Ibrahim Behremović, Jahija Bešić, Muharem Botonjić, Drago Buha, Irfan Čekić, Eniz Cerić,

(Sudski zapisnik u vezi s Muharemom Jakupovićem, 5. decembar 2000. godine); P2222 (Sudsko rešenje u vezi s Muneverom Rešić, 5. april 2001. godine); P2223 (Sudsko rešenje u vezi s Muneverom Rešić, 5. april 2001. godine); P2224 (Sudsko rešenje u vezi s Huseinom Talićem, 9. novembar 2000. godine); P2225 (Sudski zapisnik u vezi s Huseinom Talićem, 9. novembar 2000. godine).

¹⁷⁶⁶ P2165 (Zapisnik o uvidaju, 19. jul 1996. godine), str. 3-37; P2166 (Zapisnici o obdukciji, 22. jul 1996. godine); P2167 (Zapisnik o ekshumaciji, 2. oktobar 1996. godine); P2168 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta leša u vezi s Mehmedom Hasanovićem, 2. avgust 1996. godine), str. 1-2, 9; P2169 (Sudsko rešenje u vezi sa Senadom Aganovićem, 14. septembar 1999. godine); P2170 (Sudsko rešenje u vezi s Fevzijom Alagićem, 25. jun 1999. godine); P2171 (Sudsko rešenje u vezi s Remzijom Alagićem, 24. jun 1999. godine); P2172 (Izvod iz matične knjige umrlih za Remziju Alagića, 27. maj 1999. godine); P2173 (Sudsko rešenje u vezi s Osmanom Arapovićem, 15. februar 2000. godine); P2174 (Sudsko rešenje u vezi s Elvirom Behremovićem, 20. jul 1999. godine); P2175 (Sudsko rešenje u vezi s Ibrahimom Behremovićem, 8. septembar 1999. godine); P2177 (Sudsko rešenje u vezi s Enizom Cerićem, 20. septembar 1999. godine); P2179 (Sudsko rešenje u vezi s Ekremom Džafićem, 2. avgust 1999. godine); P2180 (Sudsko rešenje u vezi sa Šefkom Džananovićem, 26. avgust 1999. godine); P2181 (Sudsko rešenje u vezi s Enesom Džinićem, 2. avgust 1999. godine); P2182 (Izvod iz matične knjige rođenih za Enesa Džinića, 22. jul 1999. godine); P2183 (Sudsko rešenje u vezi s Agom Jakupovićem, 22. februar 2000. godine); P2184 (Izvod iz matične knjige rođenih za Agu Jakupovića, 3. avgust 1999. godine); P2185 (Sudsko rešenje u vezi s Fadilom Jakupovićem, 9. novembar 1999. godine); P2186 (Sudsko rešenje u vezi s Idrizom Jakupovićem, 30. jul 1999. godine); P2187 (Sudsko rešenje u vezi s Bećom Kumalićem, 28. jul 1999. godine); P2189 (Sudsko rešenje u vezi s Taibom Omićem, 27. jul 1999. godine); P2190 (Izvod iz matične knjige venčanih za Taiba Omića, 27. jul 1999. godine); P2191 (Sudsko rešenje u vezi s Ibrahimom Pašagićem, 27. jul 1998. godine); P2193 (Sudsko rešenje u vezi s Ibrahimom Sinanovićem, 21. oktobar 1998. godine); P2194 (Sudsko rešenje u vezi s Besimom Talićem, 15. februar 2000. godine); P2195 (Izvod iz matične knjige rođenih za Besima Talića, 9. april 1997. godine), str. 2; P2196 (Sudsko rešenje u vezi s Ibragom Talićem, 15. septembar 1999. godine); P2197 (Izvod iz matične knjige venčanih za Ibragu Talića, 15. septembar 1999. godine); P2198 (Sudsko rešenje u vezi s Rasimom Talićem, 15. februar 2000. godine); P2199 (Sudski spis u vezi s Dragom Buhom, 20. maj 2002. godine), str. 4; P2200 (Sudski spis u vezi s Muharemom Kamberom, 24. maj 2002. godine); P2201 (Sudski spis u vezi s Hakijom Kasumovićem, 27. mart 2002. godine); P2202 (Sudski spis u vezi s Irfanom Čekićem, 26. februar 2002. godine), str. 7; P2203 (Sudsko rešenje u vezi s Jahijom Bešićem, 26. septembar 2000. godine); P2204 (Sudski zapisnik u vezi s Jahijom Bešićem, 26. septembar 2000. godine); P2205 (Izvod iz matične knjige rođenih za Jahiju Bešića, 12. septembar 2000. godine); P2206 (Sudsko rešenje u vezi s Azizom Dautovićem, 20. oktobar 2000. godine); P2207 (Izvod iz matične knjige rođenih za Aziza Dautovića, 11. oktobar 2000. godine); P2208 (Sudsko rešenje u vezi s Muharemom Jakupovićem, 6. decembar 2000. godine); P2209 (Sudsko rešenje u vezi s Muharemom Jakupovićem, 6. decembar 2000. godine); P2210 (Sudsko rešenje u vezi s Adnanom Talićem, 2. avgust 2000. godine); P2211 (Sudsko rešenje u vezi s Adnanom Talićem, 2. avgust 2000. godine); P2212 (Sudsko rešenje u vezi s Huseinom Talićem, 9. novembar 2000. godine); P2213 (Sudsko rešenje u vezi s Huseinom Talićem, 9. novembar 2000. godine); P2214 (Sudsko rešenje u vezi s Erminom Drobićem, 5. decembar 2000. godine); P2215 (Sudsko rešenje u vezi s Erminom Drobićem, 5. decembar 2000. godine); P2216 (Sudsko rešenje u vezi s Ibrahimom Drobićem, 5. decembar 2000. godine); P2217 (Sudski zapisnik u vezi s Ibrahimom Drobićem, 5. decembar 2000. godine); P2218 (Sudsko rešenje u vezi s Muharemom Drobićem, 5. decembar 2000. godine); P2219 (Sudski zapisnik, 5. decembar 2000. godine); P2220 (Sudsko rešenje u vezi s Muharemom Jakupovićem, 6. decembar 2000. godine); P2221 (Sudski zapisnik u vezi s Muharemom Jakupovićem, 5. decembar 2000. godine); P2222 (Sudsko rešenje u vezi s Muneverom Rešić, 5. april 2001. godine); P2223 (Sudsko rešenje u vezi s Muneverom Rešić rođ. Alagić, 5. april 2001. godine); P2224 (Sudsko rešenje u vezi s Huseinom Talićem, 9. novembar 2000. godine); P2225 (Sudski zapisnik u vezi s Huseinom Talićem, 9. novembar 2000. godine).

¹⁷⁶⁷ Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; Prvi zajednički zahtev za prihvatanje činjenica usaglašenih od strane tužilaštva i Stanišićeve odbrane, 16. februar 2010. godine, Dodatak A, Deo P.

Prevod

Aziz Dautović, Ermin Drobić, Ibrahim Drobić, Muharem Drobić, Ekrem Džafić, Šefko Džananović, Enes Džinić, Ernes Hajrić, Avdo Halimović, Mehmed Hasanović, Osman Hasić, Vedad Hromalić, Ago Jakupović, Fadil Jakupović, Fehim Jakupović, Idriz Jakupović, Muharem Jakupović, Husein Talić, Hakija Kasumović, Adnan Talić, Muharem Kamber, Ibraga Talić, Besim Talić, Taib Omić, Rasim Talić, Ibrahim Sinanović, Ibrahim Pašagić, Bećo Kumalić, Osman Kamber, Zijad Kamber, Karanfil Mušić, Avdo Pašalić, Ismet Karabeg, Sulejman Talić, Haris Talić, Muhamed Talić, Muharem Mahić, Arif Omić, Rifet Kursumović, Đemal Talić, Šefko Talić, Safet Jakupović, Mehmed Kurtović, Muharem Šekić, Husein Kurbegović, Adem Lasić i jedno neidentifikovano lice. Pre nego što su ubili zatočenike, ljudi iz te grupe su ih vređali, psovali im "majku balijsku" i terali ih da pevaju četničke pesme. Imajući u vidu svedočenje svedoka JF-060 da je jedan od ljudi iz te grupe 20. ili 21. septembra 1995. godine izdvojio zatočenog Derviša Cerića od drugih zatočenika, kao i sudskomedicinske dokaze da je telo Derviša Cerića ekshumirano iz masovne grobnice u Sasini ili u njenoj blizini, Pretresno veće zaključuje da je neko lice iz te iste grupe ljudi ubilo Derviša Cerića. Sve žrtve nosile su civilnu odeću. Na osnovu svedočenja svedoka B-1048 i svedoka JF-060 o okolnostima u kojima su uhvaćeni i držani u zatočeništvu, kao i o ponašanju grupe ljudi koji su pratili zatočenike u autobusu kojim su ih odvezli u Sasinu, a potom ih i ubili, Pretresno veće zaključuje da nijedna od žrtava nije bila srpske nacionalnosti. Pretresno veće napominje da se svedočenje tih svedoka podudara sa sudskomedicinskim dokazima.

805. I svedok B-1048 i svedok JF-060 nazivali su izvršiocyte arkanovcima ili Arkanovim vojnicima i rekli da su neki od njih govorili srpskim narečjem. Svedok B-1048 rekao je u svedočenju da su ljudi koji su njega i druge u Šehovcima naterali da uđu u autobus imali na sebi sivomaslinaste ili crne uniforme. Svedok JF-060 rekao je da su ljudi koji su njega i druge kod hotela "Sanus" naterali da uđu u autobus imali na sebi maskirne uniforme s okruglim oznakama na rukavima, u čijoj je sredini bila glava neke životinje. Svedok je video da je Arkan u hotelu "Sanus" nosio istu takvu uniformu s istim oznakama. Svedok je takođe video da iste oznake imaju i lica koja su bila na kontrolnim punktovima u gradu Sanskom Mostu. Na osnovu gorenavedenog i s obzirom na dokaze čiji je prikaz dat u poglavlju 6.4 i na svedočenje svedoka JF-064 u poglavlju 3.6.1, Pretresno veće zaključuje da su izvršioci bili pripadnici SDG-a. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice, u poglavlju 4, dole u tekstu.

3.6.3 Incidenti deportovanja i prisilnog premeštanja

806. Prema Optužnici, napadi, ubijanje, proizvoljno hapšenje i zatočavanje, paljenje katoličkih crkava i džamija, prisilni rad, mučenje, šikaniranje, korišćenje živih štitova, pljačkanje, silovanje i ostali vidovi seksualnog zlostavljanja, kao i pretnje daljim delima progona usmerene protiv civila nesrpske nacionalnosti u opštini Sanski Most, u periodu od najkasnije aprila 1991. do 31. decembra 1995. godine, nagnali su nesrpsko stanovništvo da pobjegne s tog područja.¹⁷⁶⁸ Prisilno premeštanje i deportacija imali su različite vidove, uključujući prisilno proterivanje.¹⁷⁶⁹

807. U ovom poglavlju Pretresno veće najpre će dati prikaz činjenica o kojima je presuđeno i dokaza koji se odnose na nacionalni sastav stanovništva opštine Sanski Most, kao i na promene u njemu, u periodu od 1991. do 1997. godine. Potom će Pretresno veće preći na navode o incidentima. S tim u vezi, Pretresno veće najpre će dati prikaz činjenica o kojima je presuđeno i dokaza o napadima, ubijanju, proizvoljnom hapšenju i zatočavanju, šikaniranju, pljačkanju i prisilnom proterivanju s područja Vrhpolja, u opštini Sanski Most, u periodu od maja do jula 1992. godine. Drugo, Pretresno veće će razmotriti činjenice o kojima je presuđeno i dokaze o napadima, ubijanju, proizvoljnom hapšenju i zatočavanju, paljenju katoličkih crkava i džamija, mučenju, šikaniranju, pljačkanju i prisilnom proterivanju iz grada Sanskog Mosta i drugih delova opštine Sanski Most u periodu od aprila do septembra 1992. godine. Konačno, Pretresno veće daće prikaz činjenica o kojima je presuđeno i dokaza o ubijanju, proizvoljnom hapšenju i zatočavanju, prisilnom radu, mučenju, šikaniranju, pljačkanju, silovanju i ostalim vidovima seksualnog zlostavljanja, kao i prisilnom proterivanju iz opštine Sanski Most u periodu od 1993. do 1995. godine.

Stanovništvo opštine Sanski Most

808. U činjenicama o kojima je presuđeno navodi se da je, prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, u nacionalnom sastavu stanovništva opštine Sanski Most bilo 28.136 (47 posto) Muslimana, 25.363 (42 posto) Srba, 4.322 (7 posto) Hrvata, 1.247 Jugoslovena i 1.239 osoba druge ili nepoznate nacionalnosti.¹⁷⁷⁰ Pretresno veće razmotrilo je svedočenje svedoka JF-060 i Izveštaj Ewe Tabeau o interno raseljenim licima i

¹⁷⁶⁸ Optužnica, par. 64-65.

¹⁷⁶⁹ Optužnica, par. 65.

¹⁷⁷⁰ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 355.

izbeglicama u vezi s nacionalnim sastavom opštine Sanski Most, i on se podudara s činjenicama o kojima je presuđeno.¹⁷⁷¹

809. Pretresnom veću predočeni su dokazi o promenama u sastavu stanovništva u opštini Sanski Most. Pošto je razmotrilo Izveštaj Ewe Tabeau o interno raseljenim licima i izbeglicama¹⁷⁷² i Izveštaj Ewe Tabeau o žrtvama,¹⁷⁷³ Pretresno veće smatra da je u opštini Sanski Most u periodu od 1992. do 1995. godine preminulo ili nestalo oko 979 ljudi, većinom civila nesrba. Samo tokom 1992. godine preminulo je ili nestalo 450 ljudi. Pretresno veće uzima u obzir i promene u odnosu između vojnih i civilnih žrtava u različitim etničkim grupama u periodu od 1992. do 1995. godine. Pretresno veće uzima u obzir i to da se nacionalni sastav stanovništva u opštini Sanski Most drastično promenio u periodu od 1991. do 1997. godine: procenat nesrpskog stanovništva u onom delu opštine koji je pripadao Republici bosanskih Srba opao je za 86,4 posto. Kao što je dalje objašnjeno u poglavlju 2, Pretresno veće usredsrediće se na pojedine konkretne incidente na koje se odnose navodi o deportovanju i prisilnom premeštanju u opštini Sanski Most, o kojima će biti govora u nastavku teksta.

Otpuštanje Hrvata i Muslimana s javnih funkcija, decembar 1991 - jul 1992. godine

810. Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno, i iz više izvora predočeni su mu dokazi o otpuštanju Hrvata i Muslimana u opštini u periodu od decembra 1991. do jula 1992. godine. Pretresno veće najpre će dati prikaz činjenica o kojima je presuđeno.

811. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, Krizni štab je otpustio mnoge Muslimane i Hrvate, uključujući sudije i direktore društvenih preduzeća, lokalnog radija i Doma zdravlja, dok su drugi odvrćani od odlaska na posao zbog toga kako se onde s njima postupalo, i zamenjeni su Srbima.¹⁷⁷⁴ Otpušteni su i direktori Srbi koji su dopuštali Hrvatima i Muslimanima da rade u njihovim preduzećima. Predsednik SDS-a Vrkeš, u pratnji pripadnika SOS-a i srpske policije, isterao je direktorku opštinskog SDK, Hrvaticu, i na njeno mesto

¹⁷⁷¹ P1797 (Svedok JF-060, izjava svedoka, 29. novembar 1996. godine), str. 1-2; P1657 (Tabeau, Izveštaj o interno raseljenim licima i izbeglicama), str. 28, fusnota 10.

¹⁷⁷² P1657 (Tabeau, Izveštaj o interno raseljenim licima i izbeglicama), Dodatak A, tabele 1NS, 1M, 1C, 1O, 1S, str. 40-44. U Izveštaju o interno raseljenim licima i izbeglicama Ewe Tabeau objašnjeno je zašto se promene u veličini nacionalnih grupa u periodu od 1991. do 1997. godine izražavaju u relativnim vrednostima, a ne apsolutnim brojevima. U Izveštaju je objašnjeno i zašto se relativne vrednosti, to jest procenti, mogu smatrati pouzdanim i zašto se mogu porediti. V. P1657 (Tabeau, Izveštaj o interno raseljenim licima i izbeglicama), str. 8, i Ewa Tabeau, T. 9902-9903.

¹⁷⁷³ P1658 (Tabeau, Izveštaj o žrtvama), tabela 4 a), str. 20, Dodatak 2, tabela A2.9, Dodatak 3, tabela A3.14.

¹⁷⁷⁴ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 360.

imenovao osobu srpske nacionalnosti.¹⁷⁷⁵ Dana 11. aprila 1992. godine svedok Adil Draganović, predsednik Opštinskog suda u Sanskom Mostu, Musliman, primio je preteće pismo koje su potpisali pripadnici Belih orlova u kojem se kaže da on i zamenik opštinskog tužioca Enver Cerić, takođe Musliman, moraju otići iz Sanskog Mosta do 15. maja 1992. godine ili će njihove porodice nastradati.¹⁷⁷⁶

812. Dana 17. aprila 1992. godine načelnik CSB-a Banjaluka Stojan Župljanin naredio je podelu policije po nacionalnoj osnovi. Policajcima je naređeno da pokažu svoju lojalnost srpskoj opštini tako što će nositi oznake Republike bosanskih Srba i potpisati izjavu o poštovanju njenih zakona i propisa. Tu izjavu su potpisale samo osobe srpske nacionalnosti.¹⁷⁷⁷ Nedeljko Rašula je, kao načelnik Kriznog štaba, iz policije otpustio policajce muslimanske i hrvatske nacionalnosti.¹⁷⁷⁸ Dana 15. maja 1992. godine srpska policija je saopštila zaposlenima muslimanske nacionalnosti na sudu da moraju na prinudni odmor. Draganović je razrešen dužnosti i sudska vlast je, po naređenju Kriznog štaba, prešla u ruke Srba.¹⁷⁷⁹

813. Pretresno veće sada prelazi na dokaze koji su mu predloženi. **Svedok JF-010**, Srbin iz jednog sela u opštini Sanski Most,¹⁷⁸⁰ rekao je u svedočenju da su aprila 1992. godine službenici muslimanske i hrvatske nacionalnosti napustili policiju, a da su na njihova mesta došli Srbi.¹⁷⁸¹ U svom dnevniku je za 14. april 1992. godine Nedeljko Rašula zapisao da je opštinski odbor SDS-a odlučio da zaposleni u SJB-u moraju da se opredele po pitanju lojalnosti Srpskoj Republici Bosni i Hercegovini i prihvatanja srpskih simbola i oznaka.¹⁷⁸² **Svedok B-1048**, Musliman iz Kijeva, u opštini Sanski Most,¹⁷⁸³ rekao je u svedočenju da su, posle napada u julu 1992. godine, srpske vlasti u jednom trenutku preuzele kontrolu nad opštinom, a da Muslimani i Hrvati posle toga "ni[su] mog[li] da rad[e] i dalje" tamo i da se od njih tražilo da polože zakletvu novoj srpskoj vladi.¹⁷⁸⁴

¹⁷⁷⁵ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 361.

¹⁷⁷⁶ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 362.

¹⁷⁷⁷ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 364.

¹⁷⁷⁸ Činjenice o kojima je presuđeno V, činjenica br. 365.

¹⁷⁷⁹ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 363.

¹⁷⁸⁰ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 19834-19835, 20029, 20077; P261 (Svedok JF-010, list sa pseudonimom); P263 (Rezime osnovnih podataka o svedoku JF-010).

¹⁷⁸¹ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 19854-19855, 19878.

¹⁷⁸² P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 19892-19894; P264 (Rukom pisani dnevnik Nedeljka Rašule, decembar 1991-maj 1992. godine), str. 13.

¹⁷⁸³ Svedok B-1048, T. 3021; P171 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 8. novembar 1995. godine), str. 1; D15 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 25. jul 1996. godine), str. 1.

¹⁷⁸⁴ Svedok B-1048, T. 3028, 3066.

814. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i pošto je razmotrilo svedočenje svedoka B-1048 i dokazni predmet P264 (dnevnik), Pretresno veće zaključuje da je Krizni štab u Sanskom Mostu od aprila 1992. godine otpuštao Muslimane i Hrvate s javnih funkcija i iz preduzeća u društvenom vlasništvu. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i pošto je razmotrilo svedočenje svedoka JF-010, Pretresno veće zaključuje da je Rašula aprila 1992. godine otpustio Muslimane i Hrvate iz policije, a da su na njihova mesta došli Srbi. Otprilike u isto vreme SDS, policajci iz Sanskog Mosta i pripadnici Belih orlova prisiljavali su Muslimane i Hrvate u opštini Sanski Most da daju otkaz, između ostalog, tako što su im pretili i terali ih da izraze lojalnost Republici bosanskih Srba. Pretresno veće će se otpuštanjem s posla baviti u nastavku teksta, kad bude razmatralo odlazak 4.500 Muslimana iz opštine Sanski Most.

Napadi, ubijanje, proizvoljno hapšenje i zatočavanje, šikaniranje, pljačkanje i prisilno proterivanje na području Vrhpolja, u opštini Sanski Most, maj - jul 1992. godine

815. Pretresno veće formalno je primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno, a i iz brojnih izvora predočeni su mu dokazi o incidentima deportovanja i prisilnog premeštanja na području Vrhpolja, u opštini Sanski Most, južno od grada Sanskog Mosta.

816. Pretresno veće najpre će razmotriti činjenice o kojima je presuđeno. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, krajem maja 1992. godine, nakon što su upućeni pozivi za razoružanje, izvršeni su napadi na naselja i sela u kojima su živeli bosanski Muslimani (Mahala, Muhići, Begići, Hrustovo, Vrhpolje), kao i na neka druga manja sela. Te napade su znatno ranije isplanirali vojska i opštinski Krizni štab, a izvršila ih je vojska zajedno sa SOS-om.¹⁷⁸⁵ Napadi su izvođeni po sličnom obrascu. Jakim granatiranjem s položaja izvan ciljanog naselja ili sela prouzrokovale bi se velika šteta i žrtve. Granatiranje bi stanovnike tih naselja prisililo na beg. Nakon što bi vojnici ušli u sela, određeni broj ljudi koji nisu pobjegli bio bi pobijen. Kuće su pljačkane, a ljudima koji su bežali oduzimate su stvari od vrednosti koje su poneli sa sobom.¹⁷⁸⁶

817. Dana 25. maja 1992. godine ili približno tog datuma 6. krajiška brigada JNA i TO su takođe izvršile artiljerijski napad na muslimanska naselja Mahalu, Muhiće i Otoku.¹⁷⁸⁷ Srpski vojnici su naterali stanovnike Mahale da se okupe na jednom igralištu, nakon čega su

¹⁷⁸⁵ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 528.

¹⁷⁸⁶ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 529.

¹⁷⁸⁷ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 372.

granatirali naselje i delimično razorili kuće i lokalnu džamiju.¹⁷⁸⁸ Dana 27. maja 1992. godine srpske snage su granatirale selo Hrustovo, u kojem su živeli gotovo isključivo Muslimani. Dana 30. maja Muslimani tog sela odlučili su da predaju oružje, ali se granatiranje nastavilo.¹⁷⁸⁹ Dana 28. maja 1992. godine ili približno tog datuma srpske snage su granatirale muslimansko selo Vrhpolje. Nedugo nakon toga, stanovnicima je upućen poziv da predaju oružje. Rečeno im je da je to uslov da im se dozvoli da odu iz sela.¹⁷⁹⁰

818. Dana 31. maja 1992. godine, kada su članovi 21 domaćinstva naterani da odu iz Jelečevića, muslimanskog zaseoka na području Hrustova, u jednu garažu sakrilo se približno 30 žena i dece i jedan muškarac. Osam do deset vojnika Srba u maskirnim uniformama došlo je u tu garažu i naredilo Muslimanima da izađu. Muškarac koji je pokušao da posreduje ubijen je, a vojnici su ubili šesnaest žena i dece koji su pokušali da pobjegnu.¹⁷⁹¹ Pedeset do sto srpskih vojnika sprovelo je preživjele, zajedno s približno 200 stanovnika susednih sela, u zaselak Kljevce, gde su im zaplenjene stvari od vrednosti. Srpski vojnici su te seljane držali zatočene na raznim lokacijama pre nego što su ih autobusom i vozom prevezli u Doboj, gde im je naređeno da sami nađu put do teritorije pod kontrolom Muslimana.¹⁷⁹²

819. Pretresno veće formalno je primilo na znanje dve činjenice o kojima je presuđeno u vezi s jednim incidentom na mostu u Vrhpolju. Prema tim činjenicama o kojima je presuđeno, dana 31. maja ili 1. juna 1992. godine, nakon oružanog napada vojnika bosanskih Srba na zaselak Begići, srpski vojnici na čelu s Jadrankom Paljom sproveli su grupu bosanskih Muslimana iz zaseoka Donji Begići do mosta u Vrhpolju na reci Sani.¹⁷⁹³ Na putu do tamo vojnici su ubili četvoricu.¹⁷⁹⁴ Ostale je, kada su stigli na most, okružilo 50 srpskih vojnika, koji su ih naterali da predaju lične stvari, tukli ih i naredili im da skoče s mosta.¹⁷⁹⁵ Kad su se ti ljudi našli u vodi, vojnici su s mosta pucali njih i ubili gotovo sve.¹⁷⁹⁶ Tom prilikom ubijeno je najmanje 19 ljudi.¹⁷⁹⁷

¹⁷⁸⁸ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 372-373.

¹⁷⁸⁹ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 376.

¹⁷⁹⁰ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 379.

¹⁷⁹¹ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 377.

¹⁷⁹² Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 378.

¹⁷⁹³ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 529; Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 380.

¹⁷⁹⁴ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 380.

¹⁷⁹⁵ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 529; Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 380.

¹⁷⁹⁶ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 529; Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 380.

¹⁷⁹⁷ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 529; Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 380. U činjenicama o kojima je presuđeno navode se različiti podaci o broju žrtava u ovom incidentu: u činjenici br. 529, Činjenice o kojima je presuđeno I, navodi se da je žrtava bilo najmanje 28, dok se u činjenici br. 380, Činjenice o kojima je presuđeno IV, navodi da su ubijeni gotovo svi iz grupe od 19 ljudi. S obzirom na to, Pretresno veće zaključuje da je u ovom incidentu ubijeno najmanje 19 Muslimana.

820. Početkom jula 1992. godine svi Muslimani iz Hrustova i Kamička koji su se sklonili u osnovnu školu u Tomini odvedeni su u halu fabrike "Krings" u Sanskom Mostu, gde su zatočeni s još 600 drugih ljudi. Higijenski uslovi u tom zatočeničkom centru su bili izuzetno loši. Policajci srpske nacionalnosti tukli su zatočenike pendrecima i puškama, a jula 1992. godine jedan čovek je prebijen nasmrt.¹⁷⁹⁸

821. Pretresno veće sad prelazi na dokaze koji su mu predočeni. **Svedok JF-010**, Srbin iz jednog sela u opštini Sanski Most,¹⁷⁹⁹ rekao je u svedočenju da su srpske snage 26. maja 1992. godine napale delove opštine Sanski Most koji nisu bili pod kontrolom Srba.¹⁸⁰⁰ Svedokova jedinica imala je zadatak da brani svoje selo, koje je bilo okruženo muslimanskim selima, dok su druge jedinice imale zadatak da uđu u muslimanska sela i da isteraju stanovnike iz njih.¹⁸⁰¹ Od 26. do 28. maja 1992. godine srpske snage preuzele su kontrolu nad celom opštinom Sanski Most.¹⁸⁰² Prema rečima svedoka JF-010, u opštini Sanski Most razoreno je 12 muslimanskih sela (među kojima su i Hrustovo, Vrhpolje, Kamičak, Mahala, Otok, Muhići i Skucani Vakuf).¹⁸⁰³

822. Svedok JF-010 rekao je da je tokom zauzimanja Sanskog Mosta u blizini Vrhpolja, u opštini Sanski Most, na mostu preko Sane ubijeno više od 25 civila Muslimana.¹⁸⁰⁴ Prema rečima ovog svedoka, 180 stanovnika Vrhpolja odbilo je da preda oružje i ubilo je nekoliko Srba, pripadnika 6. partizanske brigade, pa su Srbi, u znak odmazde, ubili te Muslimane na mostu.¹⁸⁰⁵ U napadu na Vrhpolje učestvovalo je tridesetoro ljudi iz paravojne jedinice iz svedokovog sela, koji su bili pod komandom jedne vojne jedinice.¹⁸⁰⁶ Ubijanje na mostu posmatralo je više od stotinu ljudi.¹⁸⁰⁷

823. Početkom juna 1992. godine, po naređenju pukovnika Aničića, svedokova jedinica isterala je iz pretežno muslimanskog sela Pobrežje, u opštini Sanski Most, civile Muslimane koji su u njemu bili potražili utočište.¹⁸⁰⁸ Naređenje je glasilo da se selo "čist[i]", što je, prema svedokovom tumačenju, značilo da Muslimanima treba oduzeti oružje. Svedok je učestvovao

¹⁷⁹⁸ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 386.

¹⁷⁹⁹ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 19834-19835, 20029, 20077; P261 (Svedok JF-010, list sa pseudonimom); P263 (Rezime osnovnih podataka o svedoku JF-010).

¹⁸⁰⁰ Svedok JF-010, T. 3797.

¹⁸⁰¹ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 19881, 19884-19885, 20006.

¹⁸⁰² svedok JF-010, T. 3797.

¹⁸⁰³ svedok JF-010, T. 3791.

¹⁸⁰⁴ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 19887, 20007.

¹⁸⁰⁵ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 20007-20008.

¹⁸⁰⁶ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 20077.

¹⁸⁰⁷ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 20008.

¹⁸⁰⁸ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 19881, 19888-19889, 20006; svedok JF-010, T. 3789, 3796.

u toj operaciji.¹⁸⁰⁹ Svedokova jedinica ulazila je u kuće, utvrdila koji ljudi nisu iz sela, a to su uglavnom bili Muslimani iz Hrustova, Vrhpolja, Kamička, Mahale, Otoka i Muhića, mestā u opštini Sanski Most, i ukrcala ih u autobuse.¹⁸¹⁰ Izbeglice su autobusima odvezene iz Pobrežja u halu "Kringa" ili "Krinksa", odakle su tog istog ili narednog dana autobusima prebačene u pravcu Bihaća, koji je bio pod kontrolom Muslimana.¹⁸¹¹

824. Jedan drugi svedok izneo je dalje informacije o napadima na području Vrhpolja. **Svedok B-1048**, Musliman iz Kijeva, u opštini Sanski Most,¹⁸¹² rekao je u svedočenju da je "srpska vojska", po izbijanju sukoba, teškim i pešadijskim naoružanjem napala muslimanska i hrvatska sela u opštini, između ostalog i Begiče, Hrustovo i Vrhpolje.¹⁸¹³ Prema svedokovim rečima, u Sanskom Mostu bila je 6. krajiška brigada.¹⁸¹⁴

825. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i pošto je razmotrilo svedočenja svedoka B-1048 i svedoka JF-010, kao i Aničićovo naređenje (dokazni predmet P270, o kojem će biti govora u nastavku teksta), Pretresno veće zaključuje da su u periodu od 25. do 30. maja 1992. godine 6. brigada, TO Sanski Most i SOS vršili artiljerijske napade na naselja i sela Begiči, Hrustovo, Mahala, Muhići, Otoka i Vrhpolje, u kojima su živeli bosanski Muslimani.¹⁸¹⁵ Osim toga, na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i pošto je razmotrilo svedočenje svedoka JF-010, Pretresno veće zaključuje da je, u tim artiljerijskim napadima, u Begićima, Hrustovu, Mahali, Muhićima i Vrhpolju, a možda i drugde, bilo poginulih i da je prouzrokovana velika materijalna šteta. U Mahali su artiljerijskom vatrom delimično oštećene kuće i mesna džamija. Te snage su nastavile da otvaraju artiljerijsku vatru na Mahalu i pošto su prisilile stanovnike da se okupe na igralištu. Iste te snage nastavile su da otvaraju artiljerijsku vatru na Hrustovo i nakon što su tamošnji Muslimani predali oružje. S obzirom na činjenice o kojima je presuđeno i pošto je drugde u ovom poglavlju razmotrilo dnevnik (dokazni predmet P264) i Aničićovo naređenje (dokazni predmet P270), Pretresno veće zaključuje da su vojska i opštinski krizni štab unapred bili isplanirali te napade. Stanovnici pomenutih sela počeli su da beže zbog tih artiljerijskih napada. Imajući u vidu ukupne dokaze, Pretresno veće zaključuje da su iz tih sela uglavnom bežali Muslimani. Osim toga, na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su, posle artiljerijskih napada,

¹⁸⁰⁹ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 20006, 20010.

¹⁸¹⁰ Svedok JF-010, T. 3789.

¹⁸¹¹ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 19889, 20010; svedok JF-010, T. 3789.

¹⁸¹² Svedok B-1048, T. 3021; P171 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 8. novembar 1995. godine), str. 1; D15 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 25. jul 1996. godine), str. 1.

¹⁸¹³ Svedok B-1048, T. 3023.

¹⁸¹⁴ Svedok B-1048, T. 3023, 3066.

¹⁸¹⁵ Kako Pretresno veće razume svedočenje svedoka JF-010, naziv mesta "Otok" koji on koristi odnosi se na Otoku.

iste te snage jednom broju seljana koji su bežali oduzele stvari od vrednosti, da su ubile izvestan broj onih koji nisu pobjegli i da su pljačkale kuće. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

826. Imajući u vidu svedočenje svedoka JF-010, Pretresno veće zaključuje da je krajem maja ili početkom juna 1992. godine izvestan broj muškaraca Muslimana iz Hrustova, Kamička, Mahale, Muhića, Otoke i Vrhpolja napustio ta sela i sklonio se u muslimanskom selu Pobrežju. Tamo su lokalne srpske paravojne jedinice, kojim je pripadao i svedok JF-010, početkom juna 1992. godine po Aničićevom naređenju izdvojile pomenute muškarce Muslimane i naterale ih da uđu u autobuse. Potom su ti ljudi autobusima odvezeni u halu "Kringisa"/"Krinksa", odakle su odvezeni u pravcu teritorije pod muslimanskom kontrolom, na području Bihaća. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

827. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da je u periodu od kraja maja do početka juna 1992. godine izvestan broj Muslimana iz Hrustova i Kamička napustio ta sela i sklonio se u osnovnoj školi u Tomini. Jula 1992. godine ti ljudi odvedeni su u halu "Kringisa"/"Krinksa" u gradu Sanskom Mostu, gde su, zajedno s još 600 drugih ljudi, držani u zatočeništvu u lošim higijenskim uslovima. U hali "Kringisa"/"Krinksa" srpski policajci tukli su zatočenike kundacima i puškama, a jula 1992. godine su jednog čoveka pretukli nasmrt. U nastavku teksta Pretresno veće razmotriće zatočavanje ljudi u hali "Kringisa"/"Krinksa" kad bude razmatralo odlazak 4.500 Muslimana iz opštine Sanski Most.

828. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da je grupa od osam do deset srpskih vojnika 31. maja 1992. godine u muslimanskom zaseoku Jelečevići, na području Hrustova, iz vatrenog oružja ubila jednog čoveka koji je pokušao da pregovara s njima, a potom i 16 žena i dece koji su pokušali da pobjegnu. Posle toga, između 50 i 100 srpskih vojnika sprovelo je preostale stanovnike Jelečevića i oko 200 stanovnika susednih sela i zaselak Kljevce, gde su vojnici zatočili seljane. S obzirom na činjenice o kojima je presuđeno i na dokaze o nacionalnom sastavu Hrustova i okolnih sela, Pretresno veće se uverilo da tih preko dve stotine seljana nisu bili Srbi po nacionalnosti. Srpski vojnici prebacili su te seljane autobusima i vozom u Doboj, gde im je naređeno da odu na teritoriju pod muslimanskom kontrolom.

829. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i pošto je razmotrilo svedočenje svedoka JF-010, Pretresno veće zaključuje da je 31. maja ili 1. juna 1992. godine grupa od oko 50

srpskih vojnika na mostu u Vrhpolju, ili blizu njega, iz vatrenog oružja ubila najmanje 19 muškaraca Muslimana iz Begića. Pre nego što su ubili te ljude, srpski vojnici su jedan broj njih pretukli, oduzeli im lične stvari i naredili im da skoče s mosta u vodu.

830. Činjenice o kojima je presuđeno, svedočenje svedoka JF-010, Aničićevo naređenje (dokazni predmet P270) i ratni dnevnik 6. brigade (dokazni predmet P267, čiji je prikaz dat drugde u ovom poglavlju), ukazuju na to da su 6. brigada, TO Sanski Most, SOS i lokalne srpske paravojne jedinice, kojima je pripadao i svedok JF-010, krajem maja 1992. godine dobile zadatak da napadnu i razoružaju sela na području Hrustova i Vhrpolja. Shodno tome, i imajući u vidu broj i opis izvršilaca, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici jedne grupe od osam do deset ljudi, jedne grupe od pedesetak i jedne grupe od 50 do 100 srpskih vojnika, koji su pomenute osobe ubili u Jelečevićima i blizu Vrhpolja i koji su zatočili i odvezli preostale seljane iz Jelečevića i susednih sela, bili pripadnici 6. brigade, TO Sanski Most, SOS ili pripadnici jedne lokalne srpske paravojne jedinice. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

Napadi, ubijanje, proizvoljno hapšenje i zatočavanje, paljenje katoličkih crkava i džamija, mučenje, šikaniranje, pljačkanje i prisilno proterivanje u gradu Sanskom Mostu i u drugim delovima opštine Sanski Most, april - septembar 1992. godine

831. Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno, a iz više izvora predočeni su mu dokazi o incidentima deportovanja i prisilnog premeštanja u gradu Sanskom Mostu i širom opštine Sanski Most u periodu od aprila do septembra 1992. godine.

832. Pretresno veće najpre će razmotriti činjenice o kojima je presuđeno. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, marta i aprila 1992. godine srpske snage, uključujući vojnike 6. krajiške brigade JNA i srpsku policiju, postavile su kontrolne punktove po gradu Sanskom Mostu i oko nesrpskih sela, a Krizni štab je uveo policijski čas, zabranivši kretanje noću.¹⁸¹⁶

833. Jedan broj policajaca nesrba i vođe Stranke demokratske akcije sklonili su se u zgradu opštine, gde su se nastavili pregovori između političkih stranaka.¹⁸¹⁷ Dana 19. aprila, Krizni štab je ljudima u toj zgradi dao ultimatum. Zgradu su opkolili vojnici 6. krajiške brigade JNA.¹⁸¹⁸ Oni koji su bili u zgradi uspeali su da pobegnu u okolna sela.¹⁸¹⁹ Istog dana, srpske

¹⁸¹⁶ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 367.

¹⁸¹⁷ Činjenice o kojima je presuđeno V, činjenica br. 364a.

¹⁸¹⁸ Činjenice o kojima je presuđeno V, činjenica br. 365.

¹⁸¹⁹ Činjenice o kojima je presuđeno V, činjenica br. 365.

snage su napale zgradu opštine u tom gradu.¹⁸²⁰ Prema činjenicama o kojima je presuđeno, SDS je u Sanskom Mostu kontrolu nad opštinom preuzeo 19. aprila 1992. godine oružanim napadom na zgradu opštine, u kojem su učestvovali 6. krajiška brigada JNA, snage TO i pripadnici paravojne grupe bosanskih Srba poznate pod nazivom Crvene beretke.¹⁸²¹

834. Približno u isto vreme, pripadnici SOS-a su, uz podršku SDS-a, naoružani automatskim oružjem i obučeni u maskirne uniforme, uništili 28 radnji i restorana u vlasništvu Muslimana i Hrvata na području Sanskog Mosta.¹⁸²²

835. Krajem maja 1992. godine srpske snage počele su da hapse vođe Hrvata i Muslimana. Neki, među kojima je bio i sekretar Opštinskog odbora Stranke demokratske akcije, sudija muslimanske nacionalnosti, i načelnik opštinske policije ubijeni su.¹⁸²³ Mirzet Karabeg, predsednik Izvršnog odbora Skupštine opštine, bio je zatočen u policijskoj stanici Sanski Most i zatvoreničkom logoru "Betonirka" od 25. maja do 28. avgusta 1992. godine. On je u policijskoj stanici bio zatočen zajedno s 14 uglednih civila muslimanske i hrvatske nacionalnosti, a u "Betonirki" zajedno sa 75 osoba.¹⁸²⁴ Uslovi u toj policijskoj stanici su bili loši: nije bilo dovoljno hrane ni dovoljno prostora da bi se moglo leći, nije bilo ni nužnika ni tuševa. Policajci, vojnici i obični građani redovno su žestoko tukli zatočenike. Zatočenicima nije pružana nikakva medicinska nega.¹⁸²⁵

836. Do juna 1992. u zatvoreničkom logoru "Betonirka" u zatočeništvu je držano tridesetak muškaraca. Zgrada u kojoj su zatočenici držali bila je tako pretrpana da su zatočenici bili prisiljeni da spavaju u sedećem položaju. Zatočenici nisu dobijali dovoljno hrane i vode. Srpski policajci i lica izvana kojima se dozvoljavalo da uđu u logor tukli su i zlostavljali zatočenike.¹⁸²⁶ Muslimanski verski vođa iz Vrhpolja Emir Seferović zlostavljan je češće od drugih zatočenika i zatvorski stražari su ga prisiljavali da jede svinjetinu.¹⁸²⁷

837. Dana 1. avgusta 1992. godine grupa vojnika u maslinastim uniformama sa crvenom trakom na epoletama došla je u Lukavicu, pretežno muslimansko selo, i provalila u nekoliko

¹⁸²⁰ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 366.

¹⁸²¹ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 527.

¹⁸²² Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 366.

¹⁸²³ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 381.

¹⁸²⁴ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 383.

¹⁸²⁵ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 382.

¹⁸²⁶ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 384.

¹⁸²⁷ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 385.

kuća.¹⁸²⁸ Odveli su četrnaest muškaraca, civila, starih između 22 i 60 godina. Seljani su sutradan pronašli tela trinaest od tih muškaraca, s rupama od metaka i teškim ranama.¹⁸²⁹

838. U izveštaju SJB-a Sanski Most od 5. avgusta 1992. godine kaže se da je u prethodna dva meseca primećeno izraženo delovanje određenih paravojnih grupa koje su se "otrgle" od komande vojske i koje izvode vlastite akcije, poput podmetanja eksploziva, paljenja kuća, ubijanja, pljački i drugih krivičnih dela nad stanovnicima muslimanske i hrvatske nacionalnosti, s ciljem sticanja materijalne koristi i vršenja pritiska kako bi se ti stanovnici nagnali da se odsele. Osim toga, pominje se 45 eksplozija u muslimanskim kućama i poslovnim objektima, kao i rušenje dveju džamija. U izveštaju se kaže da su registrovane četiri takve grupe, među kojima i grupa SOS, bivša paravojna formacija od oko 30 ljudi, koja je formalno bila stavljena pod komandu lokalne vojne jedinice.¹⁸³⁰

839. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, srpske snage su u periodu od kraja maja do avgusta 1992. godine u opštini Sanski Most ubile više od ukupno 88 civila muslimanske nacionalnosti.¹⁸³¹

840. Posle pomenutih događaja u opštini Sanski Most, predstavnici bosanskih Muslimana su se u periodu od juna do avgusta 1992. godine nekoliko puta sastali s opštinskim vlastima bosanskih Srba i predstavnicima SDS-a i tražili da opštinske vlasti bosanskih Srba organizuju konvoje kojima bi bosanski Muslimani mogli bezbedno da napuste to područje.¹⁸³² Vlasti su organizovale konvoj u kojem je bilo otprilike 2.000 Muslimana (muškaraca, žena, dece i staraca), koji su početkom avgusta 1992. godine otišli za Travnik.¹⁸³³ U pratnji konvoja kojim je 2. i 3. septembra 1992. godine otprilike 2.500 bosanskih Muslimana (muškaraca, žena, dece i staraca) otišlo u Travnik bila je i civilna i vojna policija bosanskih Srba.¹⁸³⁴

841. Pretresnom veću predloženi su relevantni dokazi putem svedoka JF-010 i svedoka JF-060, kao i putem dnevnika Nedeljka Rašule, iz kriznog štaba SDS-a. U vezi sa sastankom Kriznog štaba 26. maja 1992. godine, Rašula je u dnevniku zabeležio da ratne zarobljenike treba preuzeti od MUP-a, zadržati preko noći, a da najveće ekstremiste među njima treba

¹⁸²⁸ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 374-375.

¹⁸²⁹ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 375.

¹⁸³⁰ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 369.

¹⁸³¹ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 387. S tim u vezi, Pretresno veće je, poredenja radi, razmotrilo i Izveštaj o žrtvama (dokazni predmet P1658).

¹⁸³² Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 530.

¹⁸³³ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 531.

¹⁸³⁴ Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenica br. 532.

izdvojiti i kazniti "da ne gaze ovom zemljom".¹⁸³⁵ Rašula je dalje zabeležio da mnogi Srbi iz osvete izazivaju požare u gradu i pljačkaju vozila i drugu imovinu. Osim toga, snage Kriznog štaba trebalo je da vrše operacije čišćenja.¹⁸³⁶

842. **Svedok JF-010** rekao je u svedočenju da je, po naređenju opštinskog rukovodstva SDS-a, pukovnika Aničića i Vlade Vrkeša, SOS digao u vazduh više od deset poslovnih objekata čiji su vlasnici bili nesrbi, kako bi se izvršio pritisak na nesrpsko stanovništvo.¹⁸³⁷ Osim toga, pripadnici SOS-a su, posle preuzimanja vlasti u opštini Sanski Most, prisvajali imovinu Muslimana i Hrvata, uključujući kuće, vozila i stvari od vrednosti.¹⁸³⁸ Prema rečima ovog svedoka, Opštinski odbor SDS-a Sanski Most naredio je TO-u da sruši džamije u Sanskom Mostu.¹⁸³⁹ Dragan Majkić iz TO-a rekao je svedoku da je, po naređenju komandanta štaba TO-a, pukovnika Aničića, Majkićeva jedinica u opštini Sanski Most srušila 14 džamija.¹⁸⁴⁰ Prema rečima tog svedoka, džamije su srušene TNT-om, kog je bilo samo u arsenalu JNA i u štabovima TO-a.¹⁸⁴¹ Članovi SDS-a objasnili su da kod Muslimana moraju da otklone i najmanju želju da se ikad vrate u Sanski Most.¹⁸⁴²

843. Juna 1992. godine svedok je obišao sportsku dvoranu u centru grada i video da se tamo nekoliko hiljada Muslimana drži u nehumanim uslovima, bez elementarnih mogućnosti za održavanje lične higijene. Ljudi zatočeni u sportskoj dvorani jeli su samo ono što bi im porodica donela. Istog tog meseca svedok je obišao i logor "Betonirka", gde je u prostorijama u kojima su boravili stražari naišao na jednog prijatelja koji je bio zatočen u logoru, koji je imao modrice oko očiju i izgledao uplašeno.¹⁸⁴³ Kad ga je svedok upitao da li su ga tukli, njegov prijatelj pogledao je na stražare koji su bili tu, rekao da nisu i objasnio da je sam pao i da se povredio.¹⁸⁴⁴ U logoru "Betonirka" bilo je zarobljeno više od stotinu muškaraca, uglavnom Muslimana i Hrvata; ti ljudi držani su u metalnim garažama predviđenim za po jedan automobil, a u svakoj je bilo više od 20 ljudi. Komandir objekta "Betonirka" bio je policajac, a objekat se nalazio tik pored policijske stanice. Prema svedokovim rečima, stražari su u logor "Betonirka" puštali svakog ko je to hteo da uđe i da tuče zatvorenike. Zatvorenike

¹⁸³⁵ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 19892-19894; P264 (Rukom pisani dnevnik Nedeljka Rašule, decembar 1991-maj 1992. godine), str. 39.

¹⁸³⁶ P264 (Rukom pisani dnevnik Nedeljka Rašule, decembar 1991-maj 1992. godine), str. 39.

¹⁸³⁷ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 19845-19846, 19996-19997; svedok JF-010, T. 3802-3803.

¹⁸³⁸ Svedok JF-010, T. 3803.

¹⁸³⁹ Svedok JF-010, T. 3790.

¹⁸⁴⁰ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 20081-20082; svedok JF-010, T. 3790.

¹⁸⁴¹ Svedok JF-010, T. 3801.

¹⁸⁴² Svedok JF-010, T. 3790.

¹⁸⁴³ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 19889, 20011.

¹⁸⁴⁴ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 20011.

su tukli i danju i noću. Svedok misli da su ljudi i u "Betonirki" i u sportskoj dvorani tamo držani u skladu s kategorijama koje je odredio SDS.¹⁸⁴⁵

844. Prema svedokovim rečima, Krizni štab Sanski most je 4. juna 1992. godine Mirku Vručiniću, Nedeljku Rašuli i pukovniku Aničiću dao zadatak da zatvorenike razvrstaju u tri kategorije: političari, ekstremni nacionalisti i nepoželjna lica, i pošalju ih na Manjaču.¹⁸⁴⁶ Dana 6. juna 1992. godine Krizni štab Sanski Most naredio je SJB-u da 150 zarobljenika evakuiše na Manjaču.¹⁸⁴⁷ Prema svedokovim rečima, mnogi zarobljenici iz sportske dvorane i iz logora "Betonirka" prebačeni su na Manjaču.¹⁸⁴⁸

845. Dana 2. jula 1992. godine Krizni štab Sanski Most doneo je odluku da lica koja opštini daju izjavu da odlaze trajno i da svoju imovinu ostavljaju opštini, kao i lica koja su svoju imovinu razmenila ili prodala, mogu dobrovoljno da odu iz opštine Sanski Most. Svedok JF-010 rekao je u svedočenju da je svaka muslimanska ili hrvatska porodica koja je po zauzimanju Sanskog Mosta htela da ode iz opštine morala da prikupi 12 dokumenata od različitih institucija, uz znatne finansijske troškove.¹⁸⁴⁹

846. **Svedok JF-060**, Musliman iz grada Sanskog Mosta,¹⁸⁵⁰ rekao je da je jednog dana u prvoj polovini maja 1992. godine "srpska vojska" okupirala grad. Prema svedokovim rečima, vojnici koji su okupirali grad nosili su maskirne uniforme i imali razne srpske oznake, na primer, srpsku zastavu. Pošto su zauzeli Sanski Most, oni su granatirali muslimanski deo grada i uništili njegov veći deo, a potom su okupili ljude i prebacili ih na razne lokacije koje su korišćene kao zatvor (u sportsku dvoranu, u halu "Krinksa" i u "Betonirku"). Prema rečima ovog svedoka, ljudi su kasnije prebacivani u druge logore, na primer, na Manjaču. Granatiranje okolnih nesrpskih sela i deportovanje nastavilo se sve do avgusta 1992. godine. Posle tih događaja, broj Muslimana koji su ostali u tom kraju smanjio se s oko 35.000, koliko ih je bilo pre rata, na 2.000.¹⁸⁵¹

847. Pretresno veće će sad dati prikaz relevantnih dokaza o lokalnim oružanim snagama u opštini Sanski Most. S tim u vezi, **svedok JF-010** rekao je u svedočenju da su na području

¹⁸⁴⁵ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 19890, 20010-20012.

¹⁸⁴⁶ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 19890, 20012-20014; P271 (Zaključci Kriznog štaba Sanski Most, 4. jun 1992. godine).

¹⁸⁴⁷ P272 (Naredba Kriznog štaba Sanski Most Stanici javne bezbednosti, 6. jun 1992. godine).

¹⁸⁴⁸ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 19890.

¹⁸⁴⁹ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 19891-19892, 20041; P273 (Odluka Kriznog štaba Sanski Most u vezi s dobrovoljnim odlaskom, 2. jul 1992. godine).

¹⁸⁵⁰ P1797 (Svedok JF-060, izjava svedoka, 29. novembar 1996. godine), str. 1-2.

¹⁸⁵¹ P1797 (Svedok JF-060, izjava svedoka, 29. novembar 1996. godine), str. 2-3.

Sanskog Mosta bile dve vrste paravojskih jedinica: seoske jedinice i SOS.¹⁸⁵² Sredinom leta 1991. godine SDS je formirao SOS.¹⁸⁵³ SDS je finansirao SOS i rukovodio njime.¹⁸⁵⁴ Lokalne srpske paravojske jedinice bile su pod kontrolom SDS-a, ali ih SDS nije finansirao, već su se one finansirale same.¹⁸⁵⁵ U početku je SOS činilo 33 ljudi.¹⁸⁵⁶ Taj broj navodi se i u dnevničkoj belešci Nedeljka Rašule od 6. maja 1992. godine.¹⁸⁵⁷

848. Krajem 1991. godine, nakon napada muslimanskih ekstremista na 6. laku partizansku brigadu, SDS je formirao seoske straže za odbranu svedokovog sela.¹⁸⁵⁸ Pre napada na opštinu Sanski Most, paravojsna jedinica iz svedokovog sela imala je 176 ljudi naoružanih automatskim oružjem, dva ili tri minobacača kalibra 60 milimetara i granatama.¹⁸⁵⁹ Prema svedokovim rečima, u Sanskom Mostu bile su još 43 srpske jedinice iz drugih naselja.¹⁸⁶⁰

849. Dana 3. aprila 1992. godine, pod pritiskom rukovodstva SDS-a Sanski Most, 6. laka partizanska brigada JNA vratila se s ratišta u Hrvatskoj u Sanski Most, na svoje mirodopske položaje.¹⁸⁶¹

850. U naređenju o akciji razoružavanja u Sanskom Mostu, komandant srpske TO Aničić napisao je da TO Sanski Most ima zadatak da razoruža neprijateljske snage i da će 6. brigada, zajedno s TO, izvesti borbena dejstva pravcem Skucani Vakuf–Sanski Most–Vrhpolje.¹⁸⁶² Aničić je odlučio i da jedinice srpskog TO odvođe zarobljenike u sportsku dvoranu Srednjoškolskog centra, a da ratni plen predaju Srpskom štabu TO Sanski Most.¹⁸⁶³

851. Dana 29. maja, 1. juna i 6. juna 1992. godine general-major Momir Talić iz Komande 5. krajiškog korpusa obavestio je Komandu 1. krajiškog korpusa da je područje Sanskog Mosta pod kontrolom jedinica 1. krajiškog korpusa i da je čišćenje terena i razoružavanje ilegalnih formacija u Sanskom Mostu u toku.¹⁸⁶⁴

¹⁸⁵² Svedok JF-010, T. 3802.

¹⁸⁵³ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 19845, 19994, 19996; svedok JF-010, T. 3802.

¹⁸⁵⁴ Svedok JF-010, T. 3802, 3806.

¹⁸⁵⁵ Svedok JF-010, T. 3798, 3802.

¹⁸⁵⁶ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 19845, 19996; svedok JF-010, T. 3808.

¹⁸⁵⁷ P264 (Rukom pisani dnevnik Nedeljka Rašule, decembar 1991-maj 1992. godine), str. 23.

¹⁸⁵⁸ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 20029.

¹⁸⁵⁹ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 19844, 19994; svedok JF-010, T. 3799.

¹⁸⁶⁰ Svedok JF-010, T. 3799.

¹⁸⁶¹ P262 (Svedok JF-010, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 1-5. maj 2003. godine), str. 19852, 19869, 19982-19983, 19985-19987; svedok JF-010, T. 3814; P267 (Ratni put 6. pbr, pukovnik Branko Basara), str. 2.

¹⁸⁶² P270 (Zapovest Nedeljka Aničića u vezi s akcijom razoružavanja u Sanskom Mostu), str. 1.

¹⁸⁶³ P270 (Zapovest Nedeljka Aničića u vezi s akcijom razoružavanja u Sanskom Mostu), str. 3.

¹⁸⁶⁴ P1476 (Izveštaj Momira Talića podnet Komandi 1. krajiškog korpusa, 29. maj 1992. godine), str. 1, 3; P1477 (Izveštaj Momira Talića podnet Komandi 1. krajiškog korpusa, 1. jun 1992. godine); P1478 (Izveštaj Momira Talića podnet Komandi 1. krajiškog korpusa, 6. jun 1992. godine), str. 1, 3.

852. U ratnom dnevniku 6. pešadijske brigade pukovnik Basara zabeležio je da je brigada dobila zadatak da razoruža Muslimane i Hrvate i da je uspela da razoruža velik broj njih u opštini Sanski Most.¹⁸⁶⁵

853. Dana 1. juna 1992. godine pukovnik Basara, komandant 6. partizanske brigade, naredio je da se odmah otpuste sledeća lica: svi borci skloni genocidu nad stanovništvom nesposobnim za vođenje oružane borbe, svi borci skloni paljenju i rušenju objekata iz kojih neprijatelj ne otvara vatru, kao i svi borci skloni samovolji, opijanju i gruboj nedisciplini, neprimerenoj ljudskoj humanosti. Basara je u ovom naređenju naveo da greške koje su dotad počinjene u postupanju sa zarobljenicima ne smeju da se ponove i da se zarobljenici ne smeju tući. Basara je strogo zabranio dela genocida nad onima koji su nesposobni za borbu, konkretno, nad ženama, decom, bolesnim i starim osobama. Basara je naveo da treba strogo zabraniti da samozvani borci iz drugih jedinica ili neregularnih formacija ulaze u zone borbenih dejstava, zato što oni to uglavnom rade da bi činili genocid i pljačkali imovinu.¹⁸⁶⁶

854. Pretresno veće najpre će razmotriti napad na zgradu opštine. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su 19. aprila 1992. godine pripadnici 6. brigade, TO-a Sanski Most i paravojne grupe bosanskih Srba poznate kao Crvene beretke napali zgradu opštine u gradu Sanskom Mostu, u koju se bio sklonio jedan broj policajaca nesrba i rukovodilaca SDA. Pre napada, Krizni štab SDS-a uputio je ljudima u zgradi ultimatum. Posle napada, ljudi koji su bili u zgradi pobjegli su u okolna sela. Pretresno veće smatra da se taj incident tiče kretanja ljudi koji učestvuju u sukobu, pa se neće dalje baviti njim.

855. Pretresno veće će sad preći na incidente uništavanja i otuđivanja imovine. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i pošto je razmotrilo svedočenje svedoka JF-010, Pretresno veće zaključuje da su aprila 1992. godine pripadnici SOS-a uništili 28 poslovnih objekata u vlasništvu Muslimana i Hrvata na području Sanskog Mosta. Uzimajući u obzir svedočenje svedoka JF-010 razmotreno gore u tekstu, Pretresno veće zaključuje da je SOS to učinio po naređenju pukovnika Aničića, Vlade Vrkeša i opštinskog rukovodstva SDS-a. Osim toga, Pretresno veće konstatuje da je SOS, po preuzimanju vlasti u opštini Sanski Most, prisvajao imovinu Muslimana i Hrvata i da je TO Sanski Most, po naređenju Opštinskog odbora SDS-a i pukovnika Aničića, srušio 14 džamija u opštini Sanski Most.

¹⁸⁶⁵ P267 (Ratni put 6. pbr, pukovnik Branko Basara), str. 3.

¹⁸⁶⁶ P274 (Naređenje pukovnika Basare u vezi s uvođenjem discipline u jedinicama 6. partizanske brigade, 1. jun 1992. godine).

856. Pretresno veće sad prelazi na incidente zatočavanja na pet lokacija, i to u policijskoj stanici, u "Betonirki", sportskoj dvorani, hali "Kringa"/"Krinksa" i na Manjači. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da je u periodu od kraja maja do avgusta 1992. godine policija iz Sanskog Mosta u policijskoj stanici u Sanskom Mostu u lošim uslovima držala u zatočeništvu najmanje 14 uglednih civila Muslimana i Hrvata. Na istom osnovu, i pošto je razmotrilo svedočenja svedoka JF-010 i svedoka JF-060, Pretresno veće dalje zaključuje da su srpske snage pod komandom policije iz Sanskog Mosta u objektu poznatom kao "Betonirka", odmah do policijske stanice, držale u zatočeništvu i u veoma lošim uslovima najmanje 75 muškaraca, uglavnom Muslimana, i nekoliko Hrvata. Policajci su surovo tukli zatočenike u policijskoj stanici i u "Betonirki", a dozvoljavali su i drugima da to rade.

857. Imajući u vidu svedočenje svedoka JF-010 i svedoka JF-060, Pretresno veće zaključuje da je, po zauzimanju opštine Sanski Most, veliki broj Muslimana držan u lošim uslovima i u sportskoj dvorani u centru Sanskog Mosta. Pre napada na Sanski Most Aničić je naredio TO-u Sanski Most da zarobljenike vodi u sportsku dvoranu Srednjoškolskog centra.

858. Dalje, Pretresno veće podseća na zaključak koji je već iznelo o događajima koji su se u periodu od maja do jula 1992. godine odigrali na području Vrhpolja, u opštini Sanski Most, naime, na to da je jula 1992. godine najmanje 600 ljudi u lošim higijenskim uslovima držano u zatočeništvu u hali "Kringa"/"Krinksa", u gradu Sanskom Mostu, i da su srpski policajci tukli tamo zatočene ljude. Ni u činjenicama o kojima je presuđeno, ni u svedočenju svedoka JF-010, svedoka JF-060 ili u Aničićevom naređenju ne navodi se konkretno ko je te ljude zatočio u sportskoj dvorani i u hali "Kringa"/"Krinksa". Uprkos tome, s obzirom na gore izložene dokaze o oružanim snagama prisutnim u opštini Sanski Most, Pretresno veće zaključuje da su srpske snage, koje su činili pripadnici 6. brigade, TO-a Sanski Most, policije, SOS-a ili drugih lokalnih srpskih paravojnih grupa držali ljude u zatočeništvu u sportskoj dvorani i u hali "Kringa"/"Krinksa", u gradu Sanskom Mostu.

859. Imajući u vidu dokazni predmet P272 (Naredba), Pretresno veće zaključuje da je Krizni štab 4. juna 1992. godine zadužio Vručinića, Rašulu i Aničića da prebace na Manjaču zarobljenike za koje procene da spadaju u kategoriju političara, ekstremnih nacionalista ili nepoželjnih lica. Dalje, na osnovu dokaznog predmeta P271 (Zaključci Kriznog štaba SDS-a) i dokaznog predmeta P272 (Naredba), kao i na osnovu svedočenja svedoka JF-010 i svedoka JF-060, Pretresno veće zaključuje da su srpske snage, među kojima su bili i pripadnici policije

iz Sanskog Mosta, 6. juna 1992. godine ili posle tog datuma, iz sportske dvorane i iz "Betonirke" u logor na Manjači prebacile najmanje 150 zatočenika.

860. Pretresno veće će sad preći na preostale incidente ubijanja u opštini Sanski Most. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da je 1. avgusta 1992. godine grupa vojnika u maslinastim uniformama sa crvenom trakom na epoletama provalila u nekoliko kuća u Lukavici, pretežno muslimanskom selu, i iz vatrenog oružja ubila najmanje 13 muškaraca civila. S obzirom na dokaze razmotrene gore u tekstu, Pretresno veće zaključuje da su ti vojnici pripadali ili 6. brigadi, TO-u Sanski Most, SOS-u, ili nekoj lokalnoj paravojnoj grupi.

861. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su u periodu od maja do avgusta 1992. godine srpske snage ubile najmanje 88 civila Muslimana u opštini Sanski Most.

862. Pretresno veće će sada preći na konvoje koji su odlazili iz opštine Sanski Most. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su početkom avgusta 1992. godine i 2. i 3. septembra 1992. godine, posle pregovora između predstavnika bosanskih Muslimana i opštinskih funkcionera bosanskih Srba i predstavnika SDS-a, dva konvoja s ukupno oko 4.500 Muslimana, žitelja opštine Sanski Most, među kojima su bili muškarci, žene, deca i stari ljudi, napustila opštinu Sanski Most i krenula prema Travniku, u delu Bosne i Hercegovine koji pripada Federaciji. Policija bosanskih Srba i vojna policija pratile su konvoje 2. i 3. septembra 1992. godine.

863. Pošto je razmotrilo sve činjenice o kojima je presuđeno i dokaze koji su mu predloženi, i s obzirom na vreme i mesto događaja, Pretresno veće zaključuje da je početkom avgusta i 2. i 3. septembra 1992. godine oko 4.500 Muslimana otišlo iz opštine Sanski Most zbog sledeće tri grupe dela o kojim je Pretresno veće već iznelo zaključke: prvo, otpuštanje Hrvata i Muslimana s javnih funkcija otprilike aprila 1992. godine; drugo, artiljerijski napadi, ubijanja, zatočavanje, batinanje i otuđivanje imovine u selima na području Vrhpolja u periodu od maja do jula 1992. godine, koje su počinili gorenavedeni izvršioc; i treće, uništavanje poslovnih objekata i otuđivanje imovine, koje je počinio SOS, i rušenje džamija, koje su počinili pripadnici TO-a Sanski Most, kao i zatočavanje, batinanje i ubijanje u gradu Sanskom Mostu i širom opštine, u periodu od aprila do avgusta 1992. godine, od strane gorenavedenih izvršilaca. S tim u vezi, Pretresno veće bilo je mišljenja da su druge okolnosti, uključujući oružani sukob i selektivno razoružavanje nesrba, mogle uticati na to da oko 4.500 Muslimana

napusti opštinu Sanski Most. Uprkos tome, Pretresno veće uverilo se da se ti dodatni faktori ne odražavaju na gore izloženi zaključak o glavnim uzrocima bekstva. Pretresno veće detaljnije će razmatrati taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

Ubijanje, proizvoljno hapšenje i zatočavanje, prisilni rad, mučenje, šikaniranje, pljačkanje, silovanje i drugi vidovi seksualnog zlostavljanja, kao i prisilno proterivanje u opštini Sanski Most, 1993 - 1995. godina

864. Pretresno veće razmotrilo je relevantne dokaze o incidentima prisilnog premeštanja i deportovanja u Sanskom Mostu od 1993. do 1995. godine koji su mu predočeni iz nekoliko izvora, između ostalog putem svedoka JF-064, koji je svedočio o tome kako su pripadnici SDG-a septembra 1995. godine u blizini Trmove, u opštini Sanski Most, ubili jedanaesticu nesrba, o čemu je bilo reči u poglavlju 3.6.1, i putem svedoka B-1048 i svedoka JF-060, koji su svedočili o tome kako su pripadnici SDG-a septembra 1995. godine u Sasini, u opštini Sanski Most, ubili 65 zatočenih nesrba, o čemu je bilo reči u poglavlju 3.6.2.

865. Svedok B-1048 i svedok JF-060 izneli su i druge relevantne dokaze, pored onih razmotrenih u pomenutom poglavlju. **Svedok B-1048**, Musliman iz Kijeva, u opštini Sanski Most,¹⁸⁶⁷ rekao je u svedočenju da su od početka 1993. do 1995. godine bosanski Muslimani i Hrvati, među kojima su bili i svedok i njegov sin, bili prisiljeni da rade za "srpsku vojsku", kako u opštini Sanski Most, tako i van nje, da cepaju drva, kopaju rovove i nose municiju.¹⁸⁶⁸

866. Svedok B-1048 svedočio je i o događajima koji su usledili nakon incidenta ubijanja 65 zatočenih nesrba u septembru 1995. godine u Sasini, čiji je prikaz Pretresno veće dalo u poglavlju 3.6.2. Posle tog incidenta, svedok B-1048 krenuo je pešice ka Sanskom Mostu. Posle otprilike dva sata stigao je do tamošnje bolnice, gde su mu sanirane rane.¹⁸⁶⁹ U bolnici je ostao oko sat i po vremena. Tamo je dobio neku vrstu potvrde na kojoj je pisalo da je otpušten iz bolnice i da treba da dolazi na previjanje svakog dana.¹⁸⁷⁰ Svedok je rekao da ga je, ubrzo nakon što je izašao iz bolnice, zaustavilo nekoliko vojnika u automobilu, da su mu pocepali potvrdu i ubacili ga u prtljažnik.¹⁸⁷¹ Ti vojnici su ga odveli u jednu prostoriju u

¹⁸⁶⁷ Svedok B-1048, T. 3021; P171 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 8. novembar 1995. godine), str. 1; D15 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 25. jul 1996. godine), str. 1.

¹⁸⁶⁸ Svedok B-1048, T. 3028-3030; P171 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 8. novembar 1995. godine), str. 1.

¹⁸⁶⁹ Svedok B-1048, T. 3050; P171 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 8. novembar 1995. godine), str. 3.

¹⁸⁷⁰ Svedok B-1048, T. 3050; P171 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 8. novembar 1995. godine), str. 3.

¹⁸⁷¹ Svedok B-1048, T. 3050; P171 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 8. novembar 1995. godine), str. 3; D15 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 25. jul 1996. godine), str. 5.

hotelu "Sanus", gde su ga neki drugi vojnici ispitivali.¹⁸⁷² Svedok im je rekao da je ranjen na frontu.¹⁸⁷³

867. Vojnici su ga odveli u Šehovce i tamo od njega tražili 1.000 DEM. Kad im je svedok rekao da nema taj novac, vratili su ga u Sanski Most i zaustavili automobil tamo gde su ga i pokupili, ispred hotela "Sanus". Odveli su svedoka u kotlarnicu hotela, gde je bilo još 35 ljudi, među kojim i Mirsad Ahmetegić, Elmir Aganović i jedan čovek s prezimenom Džafić; tamo su svedoka držali pet–šest dana.¹⁸⁷⁴ Ta prostorija je bila široka oko metar i po. Zatočenike su izvodili iz kotlarnice i tukli, a dvojica su preminula od posledica batinanja.¹⁸⁷⁵ Njihova tela ostala su u kotlarnici sve vreme koje je svedok proveo tamo.¹⁸⁷⁶ Dok je svedok bio zatočen, jedan naoružani čovek s prezimenom Ranjić izveo ga je, naterao ga da hoda u krug i potom mu rekao da će morati da ga ubije. Ranjić je nosio crvenu beretku i maskirnu uniformu.¹⁸⁷⁷ Posle zatočeništva u hotelu "Sanus", u Sanskom Mostu, svedok je odveden na jedno mesto ispred zgrade fabrike "Sanakeram", u selu Usmane.¹⁸⁷⁸ Svedok i drugi ljudi postrojani su uza zid zgrade i morali su da dignu ruke uvis. U hali fabrike "Sanakeram" bilo je oko 350 ljudi. Prema svedokovim rečima, u noći pre nego što je ABiH zauzela taj zatočenički centar, 10. oktobra 1995. godine, ubijeno je jedanaestoro ljudi.¹⁸⁷⁹

868. **Svedok JF-060**, Musliman iz grada Sanskog Mosta,¹⁸⁸⁰ rekao je u svedočenju da su tokom čitave okupacije nesrbi, među kojim i svedok, prisiljavani da rade za Srbse.¹⁸⁸¹ Osim svedočenja čiji je prikaz Pretresno veće dalo u poglavlju 3.6.2, svedok JF-060 izneo je i druge pojedinosti o svom zatočeništvu u hotelu "Sanus" septembra 1995. godine, pre nego što je u Sasini ubijeno 65 zatočenih nesrba. Svedok JF-060 rekao je i da je Arkan, pošto su stigli u hotel "Sanus", naredio da svedoka JF-060 i Topalovića obriju do glave i kazne s po 25 udaraca. Stražari su Topaloviću i svedoku stavili lisice i odveli ih do ulaza u hotel, gde su im obrijane glave. Potom su ih odveli u jednu zgradu preko puta hotela i tamo ih lisicama vezali

¹⁸⁷² Svedok B-1048, T. 3051; P171 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 8. novembar 1995. godine), str. 3; D15 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 25. jul 1996. godine), str. 5. Kako je Pretresno veće razumelo, stari hotel koji se pominje u svedočenju svedoka B-1048 jeste hotel "Sanus".

¹⁸⁷³ Svedok B-1048, T. 3052; P171 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 8. novembar 1995. godine), str. 3.

¹⁸⁷⁴ Svedok B-1048, T. 3052-3053, 3055-3056; P171 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 8. novembar 1995. godine), str. 3; D15 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 25. jul 1996. godine), str. 6.

¹⁸⁷⁵ Svedok B-1048, T. 3056; P171 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 8. novembar 1995. godine), str. 3; D15 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 25. jul 1996. godine), str. 6-7.

¹⁸⁷⁶ Svedok B-1048, T. 3056; D15 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 25. jul 1996. godine), str. 7.

¹⁸⁷⁷ Svedok B-1048, T. 3056-3057, 3071.

¹⁸⁷⁸ Svedok B-1048, T. 3057; P171 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 8. novembar 1995. godine), str. 3; D15 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 25. jul 1996. godine), str. 7.

¹⁸⁷⁹ Svedok B-1048, T. 3057-3059; P169 (Video-snimak ubistava otkrivenih u Sanakeramu); P171 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 8. novembar 1995. godine), str. 3; D15 (Svedok B-1048, izjava data lokalnim vlastima, 25. jul 1996. godine), str. 7-8.

¹⁸⁸⁰ P1797 (Svedok JF-060, izjava svedoka, 29. novembar 1996. godine), str. 1-2.

¹⁸⁸¹ P1797 (Svedok JF-060, izjava svedoka, 29. novembar 1996. godine), str. 3.

za jedan stub. Svedok je video da na parkingu stoji četiri-pet praznih autobusa, na čijim su tablicama stajala slova "VK", zatim nekoliko vojnih oklopnih transporterata, nekoliko arkanovaca i nekoliko civila.¹⁸⁸² Jedan od one dvojice stražara naredio je jednom vojniku da izvrši kaznu nad Topalovićem i nad svedokom, a vojnik ih je udarao "posebnom policijskom palicom", svakog po 25 puta. Svedok je tokom batinanja nekoliko puta izgubio svest, a potom su njega i Topalovića ostavili da stoje vezani za stub, a drugi vojnici bi povremeno dolazili i tukli ih. Dok je stajao vezan za stub, svedok je video kako Arkan nekoliko puta izlazi iz hotela i dolazi na parking, psuje vojnike i vičući izdaje naređenja. Koliko je svedok video, niko drugi nije izdavao naređenja. Posle otprilike jednog sata, kad je pao mrak, svedok je video kako Hakiju Kasumovića vezuju za stub i tuku ga. Oko 22:00 časa vojnici su svedoka i Topalovića prebacili i vezali za banderu na ulazu u hotel; tu bi ih povremeno tukli vojnici koji su prolazili.¹⁸⁸³

869. Malo posle ponoći, jedan vojnik odveo je svedoka u hodnik pun ljudi, u kojem su stražu držala druga dva vojnika, a Topalović i Kasumović su ostali napolju. Kad je svedok ulazio u hodnik, naređeno mu je da gleda u pod, ali je on ipak uspeo da vidi neke ljude koji su bili tamo, među njima i čoveka koji mu je obrijao glavu, Fadila Talića, i jednu ženu, Nevku Alagić. U 03:00 ili 04:00 časa stražari su svedoka i druge zatočenike sproveli kroz zgradu hotela do jedne uske, male prostorije s metalnim vratima na čijim je zidovima bilo mnogo cevi. Zatočenicima nisu davali ni hranu ni vodu, a stražari su ih neprestano šikanirali i pretili im tako što su se pretvarali da će u sobi aktivirati ručne bombe.¹⁸⁸⁴

870. Svedok JF-060 govorio je i o događajima koji su usledili nakon incidenta ubijanja 65 zatočenih nesrba u Sasini septembra 1995. godine, čiji je prikaz Pretresno veće dalo u poglavlju 3.6.2. Svedok je rekao da je, posle tih događaja i pošto je stigao do svoje kuće u Sanskom Mostu, u kojoj više nije bilo nikog od članova njegove porodice, već su u njoj boravili neki ljudi koje on nije poznao, dve noći proveo na obližnjem smetlištu. Potom je odlučio da ode u Šehovce, gde je pronašao članove svoje porodice. Ljude u selu organizovali su u konvoje koji su napuštali selo. Međuti, na kontrolnom punktu Milin Birt Srbi su izdvojili sve vojno sposobne muškarce, među kojima je bio i svedok, i sproveli ih u logor "Sanakeram", a tri dana kasnije prebačeni su u Prijedor, gde su ih zatvorili u hali "Autotransporta". Posle nekoliko dana, svedok je razmenjen.¹⁸⁸⁵

¹⁸⁸² P1797 (Svedok JF-060, izjava svedoka, 29. novembar 1996. godine), str. 4-5.

¹⁸⁸³ P1797 (Svedok JF-060, izjava svedoka, 29. novembar 1996. godine), str. 5.

¹⁸⁸⁴ P1797 (Svedok JF-060, izjava svedoka, 29. novembar 1996. godine), str. 5.

¹⁸⁸⁵ P1797 (Svedok JF-060, izjava svedoka, 29. novembar 1996. godine), str. 8.

871. Pretresno veće će sad preći na incidente u kojima su učestvovali svedok JF-064, svedok JF-060 i svedok B-1048. Pretresno veće najpre će razmotriti svedočenje svedoka JF-064. Na osnovu svedočenja svedoka B-1048 i svedoka JF-060 čiji je prikaz dat gore u tekstu, kao i na osnovu svedočenja svedoka JF-064, čiji je prikaz dat u poglavlju 3.6.1, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici VRS od početka 1993. do 1995. godine prisiljavali bosanske Muslimane, Hrvate i druge nesrbe, među kojima su bili i svedok B-1048 i svedok JF-064, iz opštine Sanski Most, da obavljaju teške fizičke poslove.

872. Pretresno veće podseća na zaključke, iznete u poglavlju 3.6.1, da su pripadnici SDG-a 20. septembra 1995. godine ili približno tog datuma ubili jedanaesticu nesrba u blizini Trnove, u opštini Sanski Most, i napominje da je svedok JF-064 preživio taj incident iako su ga pripadnici SDG-a teško ranili. Na osnovu iskaza svedoka JF-064, čiji je prikaz dat u tom poglavlju, Pretresno veće zaključuje da je svedok JF-064, bosanski Musliman, posle i zbog tih događaja, kao i zbog toga što je VRS prisiljavao nesrbe da obavljaju fizičke poslove, napustio opštinu Sanski Most i 22. septembra 1995. godine otišao u Banjaluku, a kasnije u Tuzlu. S tim u vezi, Pretresno veće imalo je u vidu i mogućnost da su druge okolnosti, na primer, to što je svedoku bila potrebna medicinska nega, mogle uticati na to da on ode iz Sanskog Mosta. Uprkos tome, Pretresno veće uverilo se da ti dodatni faktori ne utiču na njegov zaključak o osnovnom razlogu za svedokovo bekstvo, o čemu je bilo govora gore u tekstu. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

873. Pretresno veće sad prelazi na svedoka JF-060 i svedoka B-1048. Pretresno veće najpre će razmotriti iseljavanje ljudi iz Kijeva u Poljak i Šehovce. Na osnovu svedočenja svedoka B-1048, čiji je prikaz dat u poglavlju 3.6.2, Pretresno veće zaključuje da su 18. ili 19. septembra 1995. godine ljudi u maskirnim uniformama ukrkali u kamione preostale bosanske Muslimane i Hrvate u Kijevu, među kojima je bio i svedok B-1048, i pri tom ih vređali i tukli. Ljudi u maskirnim uniformama su te muškarce prevezli iz Kijeva u Poljak, a žene, starije ljude i decu Šehovce. Svedok B-1048 nije naveo kojoj su naoružanoj grupi pripadali ti ljudi u maskirnim uniformama, pošto nije video koje su oznake imali na uniformama, već je u svedočenju rekao da je među njima bio jedan čovek iz Sanskog Mosta. U tim okolnostima, Pretresno veće ne može s dovoljno sigurnosti da utvrdi da li su izvršioци pripadali nekoj oružanoj grupi i kojoj.

874. Pretresno veće će sad razmotriti kretanje ljudi od Šehovaca u drugim pravcima. Na osnovu svedočenja svedoka B-1048 i svedoka JF-060, čiji je prikaz dat u poglavlju 3.6.2, i podsećajući na zaključke iznete u tom poglavlju, Pretresno veće dalje zaključuje da su približno od 19. do 21. septembra 1995. godine pripadnici SDG-a prisilili najmanje oko 25

ljudi u Šehovcima, među kojima je bio i svedok B-1048, da uđu u autobus i prebacili ih u hotel "Sanus" u Sanskom Mostu, gde su svedoka JF-060 i još 30 drugih ljudi držali u zatočeništvu u jednoj maloj prostoriji i surovo ih tukli. Pripadnici SDG-a potom su prisilili zatočenike, među kojima je bio i svedok JF-060, da uđu u isti autobus u kom je bio i svedok B-1048, a potom su silovali Nevziju Alagić.

875. Pretresno veće takođe podseća na svoje zaključke da su pripadnici SDG-a 19, 21. ili 22. septembra 1995. godine ubili 65 zatočenih nesrba u Sasini, u opštini Sanski Most. Na osnovu svedočenja oba svedoka, iznetih u poglavlju 3.6.2, Pretresno veće zaključuje da su svedok B-1048 i svedok JF-060 preživeli taj incident, iako su pripadnici SDG-a pucali u njih i teško ih ranili.

876. Na osnovu svedočenja svedoka JF-060, čiji je prikaz dat u poglavlju 3.6.2, Pretresno veće zaključuje da je svedok JF-060, Musliman, posle i zbog tih događaja, zbog toga što je VRS prisiljavao nesrbe da obavljaju fizičke poslove, kao i zbog toga što su pripadnici SDG-a zatočavali i tukli ljude i silovali Nevziju Alagić, o čemu je Pretresno veće već iznelo svoje zaključke, napustio grad Sanski Most i otišao u Šehovce, gde se sastao s porodicom. Krajem septembra 1995. godine ljudi su iz Šehovaca odlazili u konvojima, a među njima su bili i svedok JF-060 i njegova porodica. Na kontrolnom punktu srpske snage su vojno sposobne muškarce, među kojima je bio i svedok JF-060, odvojile od ostalih ljudi u konvoju i prebacile ih u logor "Sanakeram", u selu Usmane, a potom u jednu halu u Prijedoru, posle čega je svedok JF-060 razmenjen. S tim u vezi, Pretresno veće imalo je u vidu i mogućnost da su druge okolnosti, na primer, to što su u svedokovoj kući u Sanskom Mostu bili drugi ljudi, uticale na svedokovu odluku da ode iz Sanskog Mosta. Uprkos tome, Pretresno veće uverilo se da ti dodatni faktori ne utiču na njegov zaključak o osnovnom razlogu za svedokovo bekstvo, o čemu je bilo govora gore u tekstu. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident kad je reč o svedoku JF-060 u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu. Pretresnom veću nije predočeno dovoljno dokaza u vezi s drugim ljudima koji su krajem septembra 1995. godine u konvojima otišli iz Šehovaca, pa se neće dalje baviti tim aspektom incidenta.

877. Na osnovu svedočenja svedoka B-1048 razmotrenog gore u tekstu, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici SDG-a, posle događaja o kojima je Veće iznelo zaključke u poglavlju 3.6.2, ponovo uhapsili svedoka B-1048, Muslimana, i vratili ga u hotel "Sanus". U hotelu su pripadnici SDG-a zatočili svedoka i još 35 muškaraca u jednoj maloj prostoriji i surovo ih tukli, zbog čega su dvojica i preminula. Krajem septembra 1995. godine pripadnici

Prevod

SDG-a odveli su svedoka B-1048 u logor "Sanakeram", u selu Usmane, gde je bio zatočen sve dok ABiH 10. oktobra 1995. godine nije zauzela taj logor. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

3.7 Trnovo

3.7.1 Ubistvo šest muškaraca i dečaka, Muslimana, u Godinjskim Barama u julu 1995. godine (Optužnica, par. 61)

878. Prema Optužnici, u julu 1995. godine, neki od muškaraca i dečaka zarobljenih posle pada srebreničke enklave odvedeni su u bazu Škorpiona u Trnovu. Po naređenju Slobodana Medića zvanog Boca, pripadnici Škorpiona odvezli su kamionom šestoricu zatočenika na jedno izolovano seosko područje u Godinjskim Barama. Tamo su tu šestoricu zatočenika ubili iz vatrenog oružja. Po Medićevom naređenju, pripadnici Škorpiona su snimili ova ubistva video-kamerom.¹⁸⁸⁶ U vezi s navodima o tim ubistvima Pretresno veće je saslušalo iskaze svedoka JF-024 i Gorana Stoparića, kao i iskaze koje su dali neki rođaci žrtava, i to Osman Salkić, Saidin Salkić, svedokinja PW-125 i Ramzija Ibrahimović, a dobilo je i relevantnu sudskomedicinsku dokumentaciju i video-snimak koji se vodi kao dokazni predmet P2161.

879. **Osman Salkić, Saidin Salkić, svedokinja PW-125 i Ramzija Ibrahimović**, svi bosanski Muslimani,¹⁸⁸⁷ govorili su o tome kako su njihovi rođaci, muškarcima, Sidik Salkić (1959), Beriz Salkić (1960), Azmir Alsipahić (1978), Safet Fejzić (1978) i Smajil Ibrahimović (1960), pobjegli s područja Srebrenice početkom jula (neki su kao tačan datum naveli 11. jul 1995. godine), čuvši da srpske snage preuzimaju kontrolu nad tim područjem.¹⁸⁸⁸ Ti muškarcima, od kojih su neki bili još uvek adolescenti, bežali su odvojeno od žena i dece.¹⁸⁸⁹ Nijedan od ovih svedoka više nije video te svoje rođake.¹⁸⁹⁰ Svim svedocima pokazane su fotografije, nekima nakon što su rođake prepoznali na video-snimku koji je javno prikazan, i svi oni prepoznali su nestale rođake.¹⁸⁹¹ U nekim slučajevima takođe su prepoznali odeću u kojoj su

¹⁸⁸⁶ Optužnica, par. 61.

¹⁸⁸⁷ P1793 (Osman Salkić, izjava svedoka, 4. decembar 2004. godine), str. 1-2; P2488 (Saidin Salkić, izjava svedoka, 28. jul 2005. godine), str. 1, par. 4; Saidin Salkić, T. 11214; P1829 (Svedokinja PW-125, izjava svedoka, 5. decembar 2004. godine), str. 1-2; P1831 (Svedokinja PW-125, transkript iskaza u predmetu *Popović*, 31. oktobar 2006. godine), str. 3304; P1868 (Ramzija Ibrahimović, izjava svedoka, 1. avgust 2005. godine), str. 1.

¹⁸⁸⁸ P1793 (Osman Salkić, izjava svedoka, 4. decembar 2004. godine), str. 2, 4; P2488 (Saidin Salkić, izjava svedoka, 28. jul 2005. godine), par. 4-5; Saidin Salkić, T. 11214, 11218; P2508 (Mapa područja Srebrenice koju je označio Saidin Salkić); P1829 (Svedokinja PW-125, izjava svedoka, 5. decembar 2004. godine), str. 2; P1831 (Svedokinja PW-125, transkript iskaza u predmetu *Popović*, 31. oktobar 2006. godine), str. 3305, 3308-3309; P1868 (Ramzija Ibrahimović, izjava svedoka, 1. avgust 2005. godine), par. 1, 4, 7.

¹⁸⁸⁹ P1793 (Osman Salkić, izjava svedoka, 4. decembar 2004. godine), str. 4; P2488 (Saidin Salkić, izjava svedoka, 28. jul 2005. godine), par. 6; Saidin Salkić, T. 11214, 11218; P2508 (Mapa područja Srebrenice koju je označio Saidin Salkić); P1829 (Svedokinja PW-125, izjava svedoka, 5. decembar 2004. godine), str. 2; P1831 (Svedokinja PW-125, transkript iskaza u predmetu *Popović*, 31. oktobar 2006. godine), str. 3308-3309; P1868 (Ramzija Ibrahimović, izjava svedoka, 1. avgust 2005. godine), par. 4.

¹⁸⁹⁰ P1793 (Osman Salkić, izjava svedoka, 4. decembar 2004. godine), str. 4; P2488 (Saidin Salkić, izjava svedoka, 28. jul 2005. godine), par. 5; Saidin Salkić, T. 11214; P1829 (Svedokinja PW-125, izjava svedoka, 5. decembar 2004. godine), str. 2; P1868 (Ramzija Ibrahimović, izjava svedoka, 1. avgust 2005. godine), par. 4.

¹⁸⁹¹ P1793 (Osman Salkić, izjava svedoka, 4. decembar 2004. godine), str. 5; P1796 (Fotografije prihvaćene putem Osmana Salkića), str. 1-5; P2488 (Saidin Salkić, izjava svedoka, 28. jul 2005. godine), par. 12; P2489 (Fotografije koje je pomenuo Saidin Salkić), str. 1-2; P1829 (Svedokinja PW-125, izjava svedoka, 5. decembar 2004. godine), str. 3; P1831 (Svedokinja

ih poslednji put videli.¹⁸⁹² Fotografije pokazane svedocima¹⁸⁹³ bile su stop-fotografije skinute s video-snimka P2161, koji prikazuje operaciju Škorpiona u Trnovu i uključuje snimak ubistva šest muškaraca navedeno u Optužnici.¹⁸⁹⁴ Dokazni predmet P2161 i pomenute stop-fotografije pokazuju da je tih šest muškaraca nosilo civilnu odeću i da nije bilo naoružano.

880. **Svedok JF-024**, Srbin iz Hrvatske,¹⁸⁹⁵ u svedočenju je rekao da je nakon akcije u Velikoj Kladaši, jedinica Škorpioni pod komandom Slobodana Medića zvanog Boca otišla na sledeću akciju u Trnovo, u Bosni i Hercegovini.¹⁸⁹⁶ Svedok je za ubistvo koje se navodi u Optužnici saznao putem video-snimka akcije Škorpiona u Trnovu, koji je, prema shvatanju Pretresnog veća razume, identičan video-snimku koji se vodi kao dokazni predmet P2161, kao i iz priča pripadnika Škorpiona koji su učestvovali u akciji.¹⁸⁹⁷ Prema svedokovim rečima, krajem jula 1995. godine, Slobodan Medić je naredio Peri Opačiću zvanom Čoke da pripremi autobuse i kamione, a Đuri Meleusiću i izvesnom Braci naredio je da odvezu jedan civilni autobus i jedan vojni kamion u Srebrenicu.¹⁸⁹⁸ Pre nego što je jedinica krenula u Bosnu i Hercegovinu s kamiona, koji su Škorpionima obezbedili Milan Milanović i general Lončar, skinute su registarske tablice.¹⁸⁹⁹ Svedok je rekao da su, po naređenju njemu nepoznatog nadređenog, tim autobusom i kamionom grupe zarobljenika, nazivane "paketima", dovožene iz Srebrenice na različite lokacije kako bi ih pobili.¹⁹⁰⁰ Medić je rekao Škorpionima da je poslednja grupa zarobljenika dovezena iz Srebrenice njihova, a onda je nekima od ljudi, među kojima su bili njegovi telohranitelji, naredio da ih odvedu i ubiju.¹⁹⁰¹ Medić je takođe poslao kamermana Slobodana Stojkovića zvanog Bugar da sve to snimi.¹⁹⁰² Kad mu je pokazan video-snimak koji se vodi kao dokazni predmet P2161, svedok je kao ljude koji su sprovodili šest zarobljenih muškaraca Muslimana, ruku zavezanih na leđima, prepoznao sledeće: Šiptara,

PW-125, transkript iskaza u predmetu *Popović*, 31. oktobar 2006. godine), str. 3314; P1868 (Ramzija Ibrahimović, izjava svedoka, 1. avgust 2005. godine), par. 7, 9; P1780 (Stop-fotografije muškarca u crnoj kožnoj jakni, plavoj košulji i tamnim pantalonama).

¹⁸⁹² P1868 (Ramzija Ibrahimović, izjava svedoka, 1. avgust 2005. godine), par. 9; P1780 (Stop-fotografije muškarca u crnoj kožnoj jakni, plavoj košulji i tamnim pantalonama).

¹⁸⁹³ P1796 (Fotografije prihvaćene putem Osmana Salkića), str. 1-5; P2489 (Fotografije koje je pomenio Saidin Salkić), str. 1-2; P1870 (Stop-fotografije muškarca u crnoj kožnoj jakni, plavoj košulji i tamnim pantalonama).

¹⁸⁹⁴ P2146 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 17. februar 2005. godine), par. 77, 79, 86, 88.

¹⁸⁹⁵ P2146 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 17. februar 2005. godine), par. 4-6; P2147 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 25. maj 2005. godine), str. 1-2; P2148 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 31. maj 2005. godine), str. 1; P2149 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 7. oktobar 2010. godine), str. 1.

¹⁸⁹⁶ P2146 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 17. februar 2005. godine), par. 50, 65, 69, 87-88; svedok JF-024, T. 11092-11093, 11191-11192; svedok JF-024, T. 11028, 11048.

¹⁸⁹⁷ P2146 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 17. februar 2005. godine), par. 79; P2147 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 25. maj 2005. godine), par. 8-10.

¹⁸⁹⁸ P2146 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 17. februar 2005. godine), par. 76; svedok JF-024, T. 11139.

¹⁸⁹⁹ P2146 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 17. februar 2005. godine), par. 76.

¹⁹⁰⁰ P2146 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 17. februar 2005. godine), par. 77-78.

¹⁹⁰¹ P2146 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 17. februar 2005. godine), par. 78; svedok JF-024, T. 11138.

¹⁹⁰² P2146 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 17. februar 2005. godine), par. 88; P2147 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 25. maj 2005. godine), par. 7; svedok JF-024, T. 11028.

Peru Petraševića, Branislava Medića zvanog Čipa, Milorada Momića, Aleksandra Medića, Slobodana Davidovića, Stojkovića, izvesnog Sašu zvanog Vuk i dva pripadnika izviđačkog voda Škorpiona, od kojih se jedan zvao Branislav.¹⁹⁰³ Petrašević, Branislav Medić, Momić, Aleksandar Medić i Davidović odveli su šest zarobljenih muškaraca Muslimana na travnato područje pored jedne jedne napuštene kuće i prisilili ih da se na kolenima kreću kroz travu.¹⁹⁰⁴ Vredali su zarobljene Muslimane po verskoj osnovi.¹⁹⁰⁵ Petrašević je ubio prvu trojicu zarobljenika, a Branislav Medić je ubio četvrtog.¹⁹⁰⁶ Preostala dvojica zarobljenika koja su ležala u travi ustala su i Branislav Medić im je odvezao ruke.¹⁹⁰⁷ Nakon što je Davidović pucao u glavu četvorici mrtvih ljudi, dva preostala zarobljenika odnela su leševe.¹⁹⁰⁸ Branislav Medić je onda tu dvojicu preostalih zarobljenika ubio u napuštenoj kući.¹⁹⁰⁹ Svedok je rekao da je deset kopija ovog video-snimka podeljeno Slobodanu Mediću i njegovim telohraniteljima.¹⁹¹⁰ Nekoliko dana po povratku Škorpiona u Đeletovce, oni su taj video-snimak gledali u komandnoj sobi u kasarni.¹⁹¹¹ Svedok je ispričao da je Medić za vreme jedne kasnije akcije pokušao da dođe do svih tih traka i da ih uništi.¹⁹¹²

881. **Goran Stoparić**, bivši pripadnik Škorpiona,¹⁹¹³ u svedočenju je rekao da je nekoliko dana nakon pada Srebrenice, na Treskavici kod Sarajeva, sa razdaljine od 100 metara video autobus sa šezdesetak civila iz Srebrenice, za koje je pretpostavljao da su Muslimani, kako stiže u pratnji pripadnika CSB Doboj.¹⁹¹⁴ Ljudi iz CSB rekli su Slobodanu Mediću da su civili njegov "deo" i objasnio mu da raspoređuju gde će civili biti ubijeni, kako ne bi bilo suviše

¹⁹⁰³ P2146 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 17. februar 2005. godine), par. 88; P2148 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 31. maj 2005. godine), str. 2-3; svedok JF-024, T. 11042-11045; P2153 (Komentari svedoka JF-024 u vezi s video-snimkom operacije "Pauk" i video-snimkom Škorpiona), str. 11-12; P2161 (Video-snimak akcije Škorpiona u Trnovu, 6. oktobar 1996. godine), 1'38''46-1'57''44.

¹⁹⁰⁴ P2146 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 17. februar 2005. godine), par. 88; P2148 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 31. maj 2005. godine), str. 2-3; svedok JF-024, T. 11136; P2153 (Komentari svedoka JF-024 u vezi s video-snimkom operacije "Pauk" i video-snimkom Škorpiona), str. 12; P2161 (Video-snimak akcije Škorpiona u Trnovu, 6. oktobar 1996. godine), 1'38''46-1'57''44.

¹⁹⁰⁵ P2161 (Video-snimak akcije Škorpiona u Trnovu, 6. oktobar 1996. godine).

¹⁹⁰⁶ P2146 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 17. februar 2005. godine), par. 88; svedok JF-024, T. 11133; P2153 (Komentari svedoka JF-024 u vezi s video-snimkom operacije "Pauk" i video-snimkom Škorpiona), str. 12-13; P2161 (Video-snimak akcije Škorpiona u Trnovu, 6. oktobar 1996. godine), 1'38''46-1'57''44.

¹⁹⁰⁷ P2146 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 17. februar 2005. godine), par. 88; P2153 (Komentari svedoka JF-024 u vezi s video-snimkom operacije "Pauk" i video-snimkom Škorpiona), str. 12; P2161 (Video-snimak akcije Škorpiona u Trnovu, 6. oktobar 1996. godine), 1'38''46-1'57''44.

¹⁹⁰⁸ P2146 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 17. februar 2005. godine), par. 88; svedok JF-024, T. 11046-11047; P2153 (Komentari svedoka JF-024 u vezi s video-snimkom operacije "Pauk" i video-snimkom Škorpiona), str. 13; P2161 (Video-snimak akcije Škorpiona u Trnovu, 6. oktobar 1996. godine), 1'38''46-1'57''44.

¹⁹⁰⁹ P2146 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 17. februar 2005. godine), par. 88; P2153 (Komentari svedoka JF-024 u vezi s video-snimkom operacije "Pauk" i video-snimkom Škorpiona), str. 14; P2161 (Video-snimak akcije Škorpiona u Trnovu, 6. oktobar 1996. godine), 1'38''46-1'57''44.

¹⁹¹⁰ P2147 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 25. maj 2005. godine), par. 9; svedok JF-024, T. 11048.

¹⁹¹¹ P2147 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 25. maj 2005. godine), par. 10; svedok JF-024, T. 11048

¹⁹¹² P2146 (Svedok JF-024, izjava svedoka, 17. februar 2005. godine), par. 80.

¹⁹¹³ P1702 (Goran Stoparić, izjava svedoka, 24. novembar 2003. godine), par. 68, 77; Goran Stoparić, T. 10327.

ubijenih na jednom mestu.¹⁹¹⁵ Kad su pripadnici CSB otišli, Medić je naredio da se šest civila odvede na liniju fronta da ih tamo ubiju.¹⁹¹⁶ Na četiri-pet kilometara od improvizovane baze Škorpiona, te civile su postrojili pored puta, s licima na zemlji, i na kraju ih ubili iz vatrenog oružja.¹⁹¹⁷ Stoparić se nalazio na 200 metara od mesta gde su ti ljudi ubijeni i nije mogao sve jasno da vidi. Nakon što je pogledao video-snimak koji se vodi kao dokazni predmet P2161, Stoparić je rekao da je Miodrag Momić izvršio većinu ubistava, što je sve snimao Slobodan Stojković zvani Bugar.¹⁹¹⁸ Ostali počinoci bili su Pera Petrašević, Branislav Medić, zvani Zekan, Aleksandar Medić i jedan Hrvat po imenu Bodo.¹⁹¹⁹

882. Prema sudskomedicinskoj dokumentaciji, posmrtni ostaci šest muškaraca identifikovanih kao Safet Fejzić (1978), registrovan kao nestala osoba 11. jula 1995. godine, Azmir Alispahić (1978), Smajil Ibrahimović (1960), Sidik Salkić (1959), Juso Delić (1970) i Dino Salihović (1979) ekshumirani su u Godinjskim Barama, u opštini Trnovo, u aprilu 1999. godine.¹⁹²⁰ Na telima je bila civilna odeća, ruke najmanje jednog od njih bile su vezane, a ustanovljeni uzrok smrti žrtava bilo je razaranje moždanog tkiva, prouzrokovano mecima ispaljenim iz ručnog vatrenog oružja.¹⁹²¹ Strane u postupku su postigle saglasnost o identitetu tih šest žrtava pronađenih u Trnovu.¹⁹²²

883. Na osnovu činjenica o kojima su se strane sporazumele, svedočenja svedoka JF-024 i Gorana Stoparića, sudskomedicinske dokumentacije i video-snimka koji se vodi kao dokazni predmet P2161, Pretresno veće zaključuje da su u julu 1995. godine, na udaljenosti od oko četiri-pet kilometara od baze Škorpiona na području Trnova, pripadnici jedinice Škorpiona,

¹⁹¹⁴ P1702 (Goran Stoparić, izjava svedoka, 24. novembar 2003. godine), par. 105; P1703 (Goran Stoparić, izjava svedoka, 20. januar 2005. godine), par. 5, 8; P1704 (Goran Stoparić, ispravke izjave svedoka, 13. decembar 2010. godine), str. 2; Goran Stoparić, T. 10476.

¹⁹¹⁵ P1702 (Goran Stoparić, izjava svedoka, 24. novembar 2003. godine), par. 105; P1703 (Goran Stoparić, izjava svedoka, 20. januar 2005. godine), par. 6.

¹⁹¹⁶ P1703 (Goran Stoparić, izjava svedoka, 20. januar 2005. godine), par. 12; Goran Stoparić, T. 10462.

¹⁹¹⁷ P1702 (Goran Stoparić, izjava svedoka, 24. novembar 2003. godine), par. 105; P1703 (Goran Stoparić, izjava svedoka, 20. januar 2005. godine), par. 13; Goran Stoparić, T. 10466.

¹⁹¹⁸ P1702 (Goran Stoparić, izjava svedoka, 24. novembar 2003. godine), par. 105; P1703 (Goran Stoparić, izjava svedoka, 20. januar 2005. godine), par. 9-10, 13; Goran Stoparić, T. 10361, 10462; P1705 (Insert iz video-snimka Škorpiona), 0:07.

¹⁹¹⁹ Goran Stoparić, T. 10462-10463.

¹⁹²⁰ P2162 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Safetom Fejzićem, 2003. godina), prvi dokument, str. 2, drugi dokument, str. 1; P2163 (Dopis u vezi s ekshumacijom, obdukcijom i identifikacijom leševa Azmira Alispahića i Safeta Fejzića, 30. decembar 2004. godine); P2164 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Safetom Fejzićem i Azmirom Alispahićem, 2003-2005. godina), prvi dokument, str. 2-3; P2226 (Sudskomedicinska dokumentacija u vezi sa Smajilom Ibrahimovićem, Sidikom Salkićem, Jusom Delićem i Dinom Salihovićem, 2006-2008. godina), prvi dokument, str. 1; P2570 (Naređenje da se izvrši ekshumacija i obdukcija, 25. mart 1999. godine); P2571 (Foto-dokumentacija u vezi s ekshumacijom, 18. maj 1999. godine); P2572 (Zapisnik o ekshumaciji i obdukciji, 28. april 1999. godine); P2573 (Izveštaj o kriminalističko-tehničkoj pretrazi lica mesta, 18. maj 1999. godine).

¹⁹²¹ P2571 (Foto-dokumentacija u vezi s ekshumacijom, 18. maj 1999. godine), str. 4; P2575 (Zapisnik o saslušanju veštaka, 28. septembar 1999. godine), str. 4, 6-9, 11, 13-14, 16.

¹⁹²² Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; Prvi zajednički zahtev za prihvatanje činjenica usaglašenih od strane tužilaštva i Stanišićeve odbrane, 16. februar 2010. godine, Dodatak A, deo N.

među kojima Pero Petrašević, Branislav Medić zvani Zekan ili Čipa, Miodrag Momić, Aleksandar Medić i Slobodan Bodo Davidović, iz vatrenog oružja ubili sledećih šest lica: Safeta Fejzić, Azmira Alispahića, Smajila Ibrahimovića, Sidika Salkića, Jusu Delića i Dina Salihovića. Na osnovu predočenih dokaza o okolnostima pod kojim su žrtve bežale iz Srebrenice, a posebno svedočenja rođaka žrtava – Osmana Salkića, Saidina Salkića, svedokinje PW-125 i Ramzije Ibrahimovića, koji su svi bosanski Muslimani, Pretresno veće zaključuje da su svih šest žrtava bile Muslimani. U vreme kada su ubijeni, svih šest žrtava su na sebi imale civilnu odeću i bile su nenaoružane. Najmanje četvorici od njih bile su vezane ruke. Pre nego što su ih ubili, izvršioци su žrtve, Muslimane, vređali po verskoj osnovi. Pretresno veće takođe zaključuje da je pre tog incidenta Slobodan Medić zvani Boca naredio Škorpionima da ubiju tu šestoricu zarobljenih muškaraca. Pretresno veće ima u vidu da ni svedok JF-024 ni Goran Stoparić nisu prisustvovali incidentu, ali smatra da su njihova svedočenja pouzdana, posebno kad se razmotre uporedo s video-snimkom koji se vodi kao dokazni predmet P2161. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

3.8 Zvornik

3.8.1 Ubistvo oko 20 civila nesrpske nacionalnosti u Zvorniku 8. aprila 1992. godine ili približno tog datuma (Optužnica, par. 62)

884. Prema Optužnici, 8. aprila 1992. godine ili približno tog datuma, srpske snage (definisane u paragrafu 6 Optužnice), konkretno Željko Ražnatović i pripadnici SDG, napale su Zvornik i preuzele kontrolu nad gradom. Tokom tog napada ubile su približno 20 civila koji nisu bili srpske nacionalnosti.¹⁹²³ Pretresno veće je saslušalo relevantno svedočenje svedokinje JF-007 i predočena mu je sudskomedicinska dokumentacija koja se odnosi na ta navedena ubistva.

885. **Svedokinja JF-007**, bosanska Muslimanka koja je 1992. živela u Zvorniku sa suprugom i dva sina,¹⁹²⁴ rekla je u svedočenju da su u popodnevnim časovima 8. aprila 1992. godine ona i njene komšije, koji su svi bili Muslimani, osim jednog Hrvata, odlučili da odu u sklonište zgrade u kojoj su živeli, jer je počelo granatiranje Zvornika. Sutradan oko 10 časova ujutro, u skloništu su čuli jaku detonaciju od koje su se teška vrata od podruma razvalila. Između sedam i deset naoružanih muškaraca u crnim maskirnim uniformama, sa crnim vunanim kapama navučenim preko lica, upalo je u prostoriju i pretilo ljudima u skloništu. Ti vojnici, koji su govorili drugačijim naglaskom od ljudi u Zvorniku, naredili su muškarcima da izađu iz skloništa.¹⁹²⁵ Svedokinja misli da su to bili arkanovci, pošto su se tako predstavili i pošto je na televiziji videla da Arkan obučava ljude u takvim istim uniformama.¹⁹²⁶ Kad su muškarci odvedeni, u sklonište je stigla druga grupa ljudi u odelima različitih nijansi zelene, koji nisu nosili maske, predstavili su se kao šešeljevci i rekli su da su oni došli da brane narod, za razliku od arkanovaca, koji su došli da ubijaju.¹⁹²⁷ Prema svedokinjinim rečima, arkanovci su osvojili Zvornik za tri-četiri dana i onda otišli dalje, a šešeljevci su išli "da dokrajče". Oni su takođe govorili drugačije od lokalnih Srba. Kad su žene i decu brzo isterali iz podruma, svedokinja, koja je poslednja izašla, videla je muškarce postrojene uza zid njene zgrade, s rukama na glavi.¹⁹²⁸ Dok je prolazila pored tih muškaraca, pokušala je da se okrene, ali jedan od ljudi iz druge grupe prislonio joj je automatsku pušku na leđa i rekao joj da se ne okreće.

¹⁹²³ Optužnica, par. 62.

¹⁹²⁴ P113 (Svedokinja JF-007, izjava svedoka, 29. septembar 1996. godine), str. 1-2; P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5949-5950; D9 (Svedokinja JF-007, izjava data lokalnim vlastima, 3. februar 2003. godine), str. 1.

¹⁹²⁵ P113 (Svedokinja JF-007, izjava svedoka, 29. septembar 1996. godine), str. 3; P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5954-5956; svedokinja JF-007, T. 2598.

¹⁹²⁶ P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5956; v. takođe svedokinja JF-007, T. 2569-2571, 2599.

¹⁹²⁷ P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5955-5956; svedokinja JF-007, T. 2603-2604, 2606. V. takođe P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5971.

Uspela je da vidi samo jednog Hrvata.¹⁹²⁹ Svedokinja je zatim začula pucnjavu, čija meta nisu bili žene i deca.¹⁹³⁰ Prema svedokinjinim rečima, pucali su arkanovci, koji su išli od kuće do kuće i ubijali muškarce.¹⁹³¹ Svedokinja JF-007 više nikad nije videla nijednog od dvanaestorice muškaraca iz skloništa. To su bili Hajrudin Delić, Sead Hidić, Senad Hidić, Šemsudin Ahmetović, Nusret Ahmetović, jedan stariji čovek kojeg su zvali Dedo, Samir Bilalić, Senad Bilalić, Sabit Bilalić, Ivo Kojić, Fahrudin Alajbegović i Edhem Hadžić.¹⁹³² Svedokinja je tvrdila da nijedan od ove dvanaestorice muškaraca nije imao status vojnika niti je bio pripadnik TO.¹⁹³³

886. Kasnije tog dana, svedokinja je sreća druge žene iz svog dela grada, koje su joj ispričale da su videle leševe muškaraca izvedenih iz podruma kako leže ispred svedokinjine zgrade. Tog dana svedokinja JF-007 je videla mrtva tela dvojice ljudi, krojača Hakije Šehića i veterinara Izeta. Posle toga, dok su se autobusom vozili za Karakaj, svedokinja JF-007 je videla leševe na svaka tri-četiri metra, i među njima je prepoznala Fehima Kujundžića.¹⁹³⁴ Sedam-osam dana kasnije, svedokinja JF-007 je otišla do zida ispod svog balkona uz koji su 8. aprila 1992. bili postrojeni muškarci iz podruma. Videla je rupe od metaka, puno krvi, kapu svog supruga, kao i jednu patiku svoga sina.¹⁹³⁵

887. Prema sudskomedicinskoj dokumentaciji, posmrtni ostaci sledećih jedanaest lica identifikovani su posle ekshumacije u maju 2008. godine u Karakaju ili Kazanbašči, u opštini Zvornik: Mevludin Ahmetović zvani Šemsudin, Nusret Ahmetović, Fahrudin Alajbegović, Sabit Bilalić, Samir Bilalić, Senad Bilalić, Edhem Hadžić, Sejad Hidić, Senad Hidić, Ivo Kojić i Krtićić, kojeg su zvali Dedo.¹⁹³⁶ Od te jedanaestorice, osmorica su imala rane koje bi

¹⁹²⁸ P113 (Svedokinja JF-007, izjava svedoka, 29. septembar 1996. godine), str. 3; P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5957-5959, 5971.

¹⁹²⁹ P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5957-5958.

¹⁹³⁰ P113 (Svedokinja JF-007, izjava svedoka, 29. septembar 1996. godine), str. 3; P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5957-5958.

¹⁹³¹ P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5958.

¹⁹³² P113 (Svedokinja JF-007, izjava svedoka, 29. septembar 1996. godine), str. 3; P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5968; D9 (Svedokinja JF-007, izjava data lokalnim vlastima, 3. februar 2003. godine), str. 2.

¹⁹³³ P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5962.

¹⁹³⁴ P113 (Svedokinja JF-007, izjava svedoka, 29. septembar 1996. godine), str. 4; P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5961-5962, 5966-5967; P114 (Svedokinja JF-007, dodatak izjavi, 3. septembar 2003. godine), str. 1.

¹⁹³⁵ P113 (Svedokinja JF-007, izjava svedoka, 29. septembar 1996. godine), str. 5; P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5966.

¹⁹³⁶ P2301 (Zapisnik o ekshumaciji, 22-25. maj 2008. godine), str. 2-6; P2302 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Mevludinom Ahmetovićem, 24. decembar 2008. godine); P2303 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Nusretom Ahmetovićem, 24. decembar 2008. godine); P2304 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Fahrudinom Alajbegovićem, 26. novembar 2008. godine); P2305 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi sa Sabitom Bilalićem, 23. decembar 2008. godine); P2306 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi sa Samirom Bilalićem, 23. decembar 2008. godine); P2307 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi sa Senadom Bilalićem, 23. decembar 2008. godine); P2308 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Dedom Krtićićem, 19. februar 2009. godine); P2309 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Edhemom Hadžićem, 20. januar 2006. godine); P2310 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi sa Sejadom Hidićem, 23. decembar 2008. godine); P2311 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi sa Senadom Hidićem, 23. decembar 2008. godine); P2312 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Taibom Hudovićem, 22. decembar 2008. godine); P2314 (Zapisnik o utvrđivanju

mogle biti od metka ili povrede glave, a sedmorica su nosila civilnu odeću.¹⁹³⁷ U julu 2010. godine, Hajrudin Delić je registrovan kao lice nestalo od aprila 1992. godine.¹⁹³⁸ Pretresnom veću je predočena i sudskomedicinska dokumentacija o posmrtnim ostacima sledećih 13 lica, identifikovanih posle ekshumacije u Karakaju ili Kazanbašči u maju 2008. godine: Šemsudin Avdić, Hasan Dušković, Salem Džonlić, Faruk Hadžiefendić, Mensura Hadžiefendić, Mihdat Halilbašić, Asim Hudović, Taib Hudović, Fehim Kujundžić, Izet Sabirović, Hakija Šehić (1930), Hakija Šehić (1934) i Faruk Uzunić, kao i potvrdu da se Hazim Hadžiavdzić vodi kao

identiteta u vezi s Ivom Kojićem, 23. decembar 2008. godine); P2326 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Mevludina Ahmetovića, 11. jul 2008. godine), str. 1-2; P2327 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Nusreta Ahmetovića, 11. jul 2008. godine), str. 1, 3; P2328 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Fahrudina Alajbegovića, 10. jul 2008. godine), str. 1; P2329 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Sabita Bilalića, 10. jul 2008. godine), str. 1; P2330 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Samira Bilalića, 10. jul 2008. godine), str. 1, 3; P2331 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Senada Bilalića, 10. jul 2008. godine), str. 1; P2332 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Dede Krčića, 10. jul 2008. godine), str. 1-2; P2333 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Edhema Hadžića, 14. februar 2004. godine), str. 1-2; P2334 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Sejada Hidića, 10. jul 2008. godine), str. 1; P2334 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Senada Hidića, 10. jul 2008. godine), str. 1-3; P2336 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Taiba Hudovića, 10. jul 2008. godine), str. 1, 3; P2338 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Ive Kojića, 10. jul 2008. godine), str. 1.

¹⁹³⁷ P2301 (Zapisnik o ekshumaciji, 22-25. maj 2008. godine), str. 2-6; P2302 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Mevludinom Ahmetovićem, 24. decembar 2008. godine); P2303 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Nusretom Ahmetovićem, 24. decembar 2008. godine); P2304 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Fahrudinom Alajbegovićem, 26. novembar 2008. godine); P2305 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi sa Sabitom Bilalićem, 23. decembar 2008. godine); P2306 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi sa Samirom Bilalićem, 23. decembar 2008. godine); P2307 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi sa Senadom Bilalićem, 23. decembar 2008. godine); P2308 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Dedom Krčićem, 19. februar 2009. godine); P2309 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Edhemom Hadžićem, 20. januar 2006. godine); P2310 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi sa Sejadom Hidićem, 23. decembar 2008. godine); P2311 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi sa Senadom Hidićem, 23. decembar 2008. godine); P2312 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Taibom Hudovićem, 22. decembar 2008. godine); P2314 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Ivom Kojićem, 23. decembar 2008. godine); P2326 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Mevludina Ahmetovića, 11. jul 2008. godine), str. 1-2; P2327 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Nusreta Ahmetovića, 11. jul 2008. godine), str. 1, 3; P2328 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Fahrudina Alajbegovića, 10. jul 2008. godine), str. 1; P2329 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Sabita Bilalića, 10. jul 2008. godine), str. 1; P2330 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Samira Bilalića, 10. jul 2008. godine), str. 1, 3; P2331 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Senada Bilalića, 10. jul 2008. godine), str. 1; P2332 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Dede Krčića, 10. jul 2008. godine), str. 1-2; P2333 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Edhema Hadžića, 14. februar 2004. godine), str. 1-2; P2334 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Sejada Hidića, 10. jul 2008. godine), str. 1; P2334 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Senada Hidića, 10. jul 2008. godine), str. 1-3; P2336 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Taiba Hudovića, 10. jul 2008. godine), str. 1, 3; P2338 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Ive Kojića, 10. jul 2008. godine), str. 1.

¹⁹³⁸ P2345 (Potvrda da se Hajrudin Delić vodi kao nestalo lice, 23. jul 2010. godine).

nestalo lice.¹⁹³⁹ Prema toj dokumentaciji, ta lica su preminula ili nestala 8. ili 9. aprila 1992. godine.¹⁹⁴⁰ Strane u postupku su postigle saglasnost o identitetu gorenavedenih 18 žrtava.¹⁹⁴¹

888. Pretresno veće u vezi sa svedokinjom JF-007 napominje da je dokazni predmet D9 izjava koju je ona navodno dala lokalnim vlastima u Bosni i Hercegovini 3. februara 2003. godine.¹⁹⁴² Svedokinja JF-007 je porekla da je dala ikakvu izjavu lokalnim vlastima, ali je potvrdila da je potpis na tom dokumentu njen.¹⁹⁴³ Pretresno veće smatra da ovo ne umanjuje opštu verodostojnost i pouzdanost svedočenja svedokinje JF-007.

889. Na osnovu svedočenja svedokinje JF-007 i sudskomedicinske dokumentacije, Pretresno veće zaključuje da su 8. aprila 1992. godine u Zvorniku, pripadnici SDG ili šešeljevci, ili i jedni i drugi, iz vatrenog oružja ubili sledećih jedanest muškaraca: Mevludina Ahmetovića zvanog Šemsudin, Nusreta Ahmetovića, Fahrudina Alajbegovića, Sabita Bilalića, Samira Bilalića, Senada Bilalića, Edhema Hadžića, Seada Hidića, Senada Hidića, Ivu Kojića i Krtićića zvanog Dedo. Najmanje šest od tih muškaraca imalo je na sebi civilnu odeću.

¹⁹³⁹ P2301 (Zapisnik o ekshumaciji, 22-25. maj 2008. godine), str. 1-7; P2313 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Asimom Hudovićem, 22. decembar 2008. godine); P2315 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Fehimom Kujundžićem, 24. decembar 2008. godine); P2316 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Izetom Sabirovićem, 11. decembar 2008. godine); P2317 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Hakijom Šehićem, 11. decembar 2008. godine); P2318 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi sa Šemsudinom Avdićem, 24. decembar 2008. godine); P2319 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Hasanom Duškovićem, 22. decembar 2008. godine); P2320 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi sa Salemom Džonlićem, 22. decembar 2008. godine); P2321 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Farukom Hadžiefendićem, 24. decembar 2008. godine); P2322 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Mensurom Hadžiefendićem, 24. decembar 2008. godine); P2323 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Midhatom Halilbašićem, 22. decembar 2008. godine); P2324 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Farukom Uzunićem, 22. decembar 2008. godine); P2325 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Hakijom Šehićem, 19. februar 2009. godine); P2337 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Asima Hudovića, 10. jul 2008. godine); P2339 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Fehima Kujundžića, 11. jul 2008. godine), str. 1; P2340 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Izeta Sabirovića, 10. jul 2008. godine), str. 1; P2341 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Hakije Šehića, 11. jul 2008. godine), str. 1; P2344 (Potvrda da se Hazim Hadžiavić vodi kao nestalo lice, 23. jul 2010. godine).

¹⁹⁴⁰ P2301 (Zapisnik o ekshumaciji, 22-25. maj 2008. godine), str. 1-7; P2313 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Asimom Hudovićem, 22. decembar 2008. godine); P2315 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Fehimom Kujundžićem, 24. decembar 2008. godine); P2316 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Izetom Sabirovićem, 11. decembar 2008. godine); P2317 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Hakijom Šehićem, 11. decembar 2008. godine); P2318 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi sa Šemsudinom Avdićem, 24. decembar 2008. godine); P2319 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Hasanom Duškovićem, 22. decembar 2008. godine); P2320 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi sa Salemom Džonlićem, 22. decembar 2008. godine); P2321 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Farukom Hadžiefendićem, 24. decembar 2008. godine); P2322 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Mensurom Hadžiefendićem, 24. decembar 2008. godine); P2323 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Midhatom Halilbašićem, 22. decembar 2008. godine); P2324 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Farukom Uzunićem, 22. decembar 2008. godine); P2325 (Zapisnik o utvrđivanju identiteta u vezi s Hakijom Šehićem, 19. februar 2009. godine); P2337 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Asima Hudovića, 10. jul 2008. godine); P2339 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Fehima Kujundžića, 11. jul 2008. godine), str. 1; P2340 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Izeta Sabirovića, 10. jul 2008. godine), str. 1; P2341 (Izveštaj o sudskomedicinskom pregledu leša Hakije Šehića, 11. jul 2008. godine), str. 1; P2344 (Potvrda da se Hazim Hadžiavić vodi kao nestalo lice, 23. jul 2010. godine).

¹⁹⁴¹ Odluka po zahtevu za prihvatanje činjenica o kojima su se strane u postupku usaglasile, 12. januar 2011. godine; Prvi zajednički zahtev za prihvatanje činjenica usaglašenih od strane tužilaštva i Stanišićeve odbrane, 16. februar 2010. godine, Dodatak A, deo K. Radi se o sledećim žrtvama: Mevludin Ahmetović zvani Šemsudin, Nusret Ahmetović, Fahrudin Alajbegović, Sabit Bilalić, Samir Bilalić, Senad Bilalić, Krtićić zvani Dedo, Edhem Hadžić, Sejad Hidić, Senad Hidić, Ivo Kojić, Hajrudin Delić, Asim Hudović, Taib Hudović, Fehim Kujundžić, Izet Sabirović, Hakija Šehić i Hazim Hadžiavić.

¹⁹⁴² D9 (Svedokinja JF-007, izjava navodno data Obavještajno-sigurnosnoj službi Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 3. februar 2003. godine).

¹⁹⁴³ P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5983-5986, 5990-5991; svedokinja JF-007, T. 2601-2608, 2613, 2621-2622.

Nijedan od njih nije imao vojni status niti je bio povezan s TO. Pre nego što su ih ubili, počinioци su muškarce postrojili uza zid s rukama na glavama. Od jedanaest ubijenih muškaraca deset su bili Muslimani, dok je jedan bio Hrvat.

890. Prema rečima svedokinje JF-007, Hajrudin Delić je bio među jedanaest postrojenih muškaraca koje su pripadnici SDG ubili u Zvorniku 8. aprila 1992. godine ili približno tog datuma. Hajrudin Delić je 2010. registrovan kao lice nestalo od 9. aprila 1992. godine. Na osnovu tih dokaza, Pretresno veće zaključuje da su isti počinioци ubili i Hajrudina Delića, Muslimana, u Zvorniku 8. aprila 1992. godine ili približno tog datuma. Pretresno veće će dalje razmotriti ovaj deo incidenta u vezi s tačkama 1, 2 i 3 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

891. Svedočenje svedokinje JF-007, sudskomedicinska dokumentacija i potvrda o nestalom licu upućuju na to da su sledeća lica ubijena ili nestala 8. ili 9. aprila 1992. godine: Šemsudin Avdić, Hasan Dušković, Salem Džonlić, Hazim Hadžiavdzić, Faruk Hadžiefendić, Mensura Hadžiefendić, Mihdat Halilbašić, Asim Hudović, Taib Hudović, Fehim Kujundžić, Izet Sabirović, Hakija Šehić (1930), Hakija Šehić (1934) i Faruk Uzunić. Međutim, sudskomedicinska dokumentacija se makar delimično bazira na informacijama koje su pružili rođaci čiji je izvor saznanja nejasan. Pretresnom veću nije predloženo dovoljno dokaza o okolnostima pod kojim su umrla gorenavedena lica. Pretresno veće neće dalje razmatrati taj deo incidenta.

3.8.2 Incidenti deportacije i prisilnog premeštanja

892. Prema Optužnici, najkasnije od aprila 1991. pa do 31. decembra 1995. godine, napadi, ubijanje, proizvoljno hapšenje i zatočavanje, paljenje katoličkih crkava i džamija, prisilni rad, mučenje, šikaniranje, korišćenje živih štitova, pljačkanje, silovanje i ostali vidovi seksualnog zlostavljanja, kao i pretnje daljim delima progona, usmereni protiv civila u opštini Zvornik koji nisu bili srpske nacionalnosti, nagnali su nesrpsko stanovništvo da pobjegne.¹⁹⁴⁴ To prisilno premeštanje i deportacija imali su različite vidove, uključujući prisilno proterivanje.¹⁹⁴⁵

893. U ovom poglavlju Pretresno veće će najpre dati prikaz činjenica o kojima je presuđeno i dokaza koji se tiču nacionalnog sastava stanovništva opštine Zvornik i njegovih promena u

¹⁹⁴⁴ Optužnica, par. 64-65.

¹⁹⁴⁵ Optužnica, par. 65.

periodu od 1991. do 1997. godine. Pretresno veće će zatim preći na navode o incidentima. U vezi s tim, Pretresno veće će najpre dati prikaz činjenica o kojima je presuđeno i dokaza u vezi sa zauzimanjem grada Zvornika 8. aprila 1992. godine, što uključuje napade, uništavanje muslimanskih spomenika, proizvoljno hapšenje i zatočavanje, ubijanje i prisilno premeštanje muslimanskog stanovništva u aprilu i maju 1992. godine. Drugo, Pretresno veće će ispitati činjenice o kojima je presuđeno i dokaze o napadu na Divič i prisilnom premeštanju njegovih stanovnika u aprilu i maju 1992. godine. Treće, Pretresno veće će se osvrnuti na činjenice o kojima je presuđeno i dokaze o zauzimanju sela Đulići i prisilnom premeštanju lokalnog stanovništva u periodu od aprila do juna 1992. godine. Četvrto, Pretresno veće će dati prikaz dokaza u vezi s napadom na Šepak i prisilnim premeštanjem stanovništva u periodu od aprila do jula 1992. godine. Peto, Pretresno veće će dati prikaz dokaza o incidentima u Kozluku u periodu od aprila do juna 1992. godine, uključujući odlazak mnogih Muslimana i prisilno premeštanje Muslimana iz Kozluka i Skočića 26. juna 1992. godine ili približno tog datuma. Konačno, Pretresno veće će ispitati činjenice o kojima je presuđeno i dokaze o posledicama napada na grad Zvornik.

Stanovništvo opštine Zvornik

894. U činjenicama o kojima je presuđeno navodi se da je, prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine 1991. godine, u nacionalnom sastavu opštine Zvornik bilo 48.102 (59%) Muslimana, 30.863 (38%) Srba, 122 Hrvata, 1.248 Jugoslovena i 960 osoba druge ili nepoznate nacionalnosti.¹⁹⁴⁶ U vezi s nacionalnim sastavom opštine Zvornik, Pretresno veće je razmotrilo svedočenje policajca **Fadila Mujića**, Muslimana iz Zvornika,¹⁹⁴⁷ i Izveštaj o interno raseljenim licima i izbeglicama koji je sačinila Ewa Tabeau, koji se podudaraju s gorenavednom činjenicom o kojoj je presuđeno.¹⁹⁴⁸

895. Pretresnom veću su predloženi dokazi o promenama stanovništva u opštini Zvornik. Pošto je pročitao Izveštaj o interno raseljenim licima i izbeglicama¹⁹⁴⁹ i Izveštaj o žrtvama¹⁹⁵⁰ koje je sačinila Ewa Tabeau, Pretresno veće smatra da je u periodu od 1992. do 1995. godine u opštini Zvornik umrlo ili nestalo 4.153 lica, pretežno vojnika i civila koji nisu bili srpske

¹⁹⁴⁶ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 310.

¹⁹⁴⁷ P1756 (Fadil Mujić, izjava svedoka, 6. jun 1996. godine), str. 1-2; P1757 (Fadil Mujić, izjava svedoka, 13. maj 1997. godine), str. 1-2.

¹⁹⁴⁸ P1756 (Fadil Mujić, izjava svedoka, 6. jun 1996. godine), str. 1-2; P1757 (Fadil Mujić, izjava svedoka, 13. maj 1997. godine), str. 1-2; P1657 (Izveštaj o interno raseljenim licima i izbeglicama), str. 28, fusnota 10.

¹⁹⁴⁹ P1657 (Tabeau, Izveštaj o interno raseljenim licima i izbeglicama), Dodatak A, tabele 1NS, 1M, 1C, 1O, 1S, str. 40-44. U Izveštaju Ewe Tabeau o interno raseljenim licima i izbeglicama objašnjeno je zašto su promene u veličini nacionalnih grupa u periodu od 1991. do 1997. godine izražene u relativnim vrednostima, a ne apsolutnim brojevima. U Izveštaju je objašnjeno i zašto se relativne vrednosti, to jest procenti, mogu smatrati pouzdanim i zašto se mogu porediti. V. P1657 (Tabeau, Izveštaj o interno raseljenim licima i izbeglicama), str. 8 i Ewa Tabeau, T. 9902-9903.

nacionalnosti. Godina 1992. bila je daleko najkobnija od svih ratnih godina – tokom samo te godine umrlo je ili nestalo 2.097 lica. Pretresno veće takođe smatra da se odnos civilnih i vojnih žrtava u periodu od 1992. do 1995. godine menjao. Pretresno veće takođe napominje da se nacionalni sastav stanovništva opštine Zvornik drastično promenio u periodu od 1991. do 1997. godine: postotak nesrpskog stanovništva u Republici bosanskih Srba smanjio se za 94,3%. Kao što je bliže objašnjeno u poglavlju 2, Pretresno veće će se usredsrediti na dolenađene konkretne incidente navodne deportacije i prisilnog premeštanja u opštini Zvornik.

Zauzimanje grada Zvornika 8. aprila 1992. godine, napadi, uništavanje muslimanskih spomenika, proizvoljno hapšenje i zatočavanje, ubijanje i prisilno premeštanje u opštini Zvornik u periodu od aprila do maja 1992.

896. Pretresno veće je formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno, predočena su mu svedočenja svedoka JF-026, Miroslava Deronjića, svedokinje JF-007, Fadila Mujića, Borislava Pelevića, svedoka B-161, svedoka JF-061 i svedoka JF-070, i razmotrilo je relevantne dokumentarne dokaze o preuzimanju grada Zvornika.

897. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, oko 5. aprila 1992. godine, paravojne formacije, među kojima Beli orlovi, Žute ose i Crvene beretke, počele su da stižu u opštinu.¹⁹⁵¹ U Zvorniku, u periodu od aprila do maja 1992. godine, Žute ose, paravojna jedinica u čijem sastavu je bilo oko 100 do zuba naoružanih ljudi, tako je tesno saradivala s TO, da im je čak logistička služba TO izdala naoružanje.¹⁹⁵² Kada je osnovan VRS i kada je krajem maja formirana Zvornička brigada, Žute ose su potčinjene toj brigadi.¹⁹⁵³ Svedočenje **Miroslava Deronjića**, opštinskog rukovodioca iz Bratunca,¹⁹⁵⁴ i borbeni izveštaj 2. vojne oblasti podudaraju se s pomenutom činjenicom o kojoj je presuđeno u vezi s dolaskom paravojnih formacija.¹⁹⁵⁵ Deronjić je takođe konkretno naveo da su među onima koji su stigli u Zvornik bili i šešeljevci i dodao da su dobrovoljci, za koje je rekao da su iz Srbije, ali da ih

¹⁹⁵⁰ P1658 (Tabeau, Izveštaj o žrtvama), str. 20, tabela 4 a), Dodatak 2, tabela A2.9, str. 38, Dodatak 3, tabela A3.20, str. 47.

¹⁹⁵¹ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 312.

¹⁹⁵² Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 159.

¹⁹⁵³ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 160.

¹⁹⁵⁴ P2511 (Miroslav Deronjić, izjava svedoka, 25. novembar 2003. godine), par. 1-3, 46, 215, 231, str. 1; P2509 (Miroslav Deronjić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 26-27. novembar 2003. godine), str. 29617, 29935, 29939, 29966; P2510 (Miroslav Deronjić, transkript iskaza u predmetu *Krajišnik*, 12-13, 16, 18-19. februar 2004. godine), str. 856, 858-859, 862-865, 867-868, 873, 909, 923, 1126, 1223.

¹⁹⁵⁵ P1390 (Komanda 2. vojne oblasti, borbeni izveštaj pukovnika Petra Salapure, 10. april 1992. godine); P2509 (Miroslav Deronjić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 26-27. novembar 2003. godine), str. 29626, 29757.

rukovodstvo SDS u Zvorniku nije ni pozvalo ni platilo, uneli paniku među ljude na tom području jer su ubijali i pljačkali, zbog čega su uglavnom Muslimani pobjegli.¹⁹⁵⁶

898. Pretresnom veću je predloženo mnoštvo dokaza putem svedoka JF-026, Miroslava Deronjića, Fadila Mujića, svedoka B-161, svedoka JF-061, kao i putem Izjave Svetislava Mitrovića (pripadnika SDG) i Službene beleške o informativnom razgovoru, koji pokazuju da su pripadnici SDG (uključujući Ljubišu Savića zvanog Mauzer i Marka Pejića), Žutih osa (na čelu s braćom Vučković, uključujući Vojina zvanog Žučo/Žuća), Belih orlova (na čelu sa Zoranom Obrenovićem zvanim Aždaja), dobrovoljci SRS (uključujući Zorana Subotića), pripadnici SPO Vuka Draškovića i jedinica Niškog i Pivarskog bili prisutni u opštini Zvornik početkom aprila 1992. godine.¹⁹⁵⁷ Nasuprot onome što je navedeno u činjenici br. 312, Činjenice o kojima je presuđeno IV, **svedok JF-026**, bosanski Srbin iz Zvornika,¹⁹⁵⁸ rekao je u svom svedočenju da pripadnici Crvenih beretki, specijalne jedinice srpskog DB-a, tokom napada na Zvornik nisu uopšte dolazili.¹⁹⁵⁹ Svi dobrovoljci, osim arkanovaca, dobijali su oružje u štabu TO u zgradi "Alhosa", kad bi došli da se prijave i priključe TO-u.¹⁹⁶⁰ Neki od dobrovoljaca stigli su sa sopstvenim naoružanjem.¹⁹⁶¹

899. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, 8. aprila 1992. godine ili približno tog datuma, pripadnici raznih srpskih snaga – policije, TO, JNA i arkanovci – izveli su napad na grad Zvornik, koji je, barem delimično, počeo s teritorije Srbije.¹⁹⁶² U napadu 8. aprila 1992. godine ubijeni su brojni civili, a mnogi su napustili grad i otišli u pravcu Tuzle.¹⁹⁶³ Srpske snage zauzele su grad Zvornik za jedan dan.¹⁹⁶⁴ Na vrhu glavne gradske džamije istaknuta je

¹⁹⁵⁶ P2509 (Miroslav Deronjić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 26-27. novembar 2003. godine), str. 29627, 29757, 29633; P2510 (Miroslav Deronjić, transkript iskaza u predmetu *Krajišnik*, 12-13, 16, 18-19. februar 2004. godine), str. 1016-1017.

¹⁹⁵⁷ P1700 (Svedok JF-026, izjava svedoka, 16. decembar 2008. godine), par. 51, 69; P1701 (Svedok JF-026, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 23. i 26. maj 2003, 5. jun 2003. godine), str. 21196-21197, 21846, 21867-21868; D215 (Svedok JF-026, transkript iskaza u predmetu *Šešelj*, 12-13. januar 2010. godine), str. 14938-14940, 14994-14995; svedok JF-026, T. 9745-9746, 9776-9777, 9820, 9823-9825; P2511 (Miroslav Deronjić, izjava svedoka, 25. novembar 2003. godine), par. 50; P2509 (Miroslav Deronjić, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 26-27. novembar 2003. godine), str. 29627, 29757-29758, 29797; P2510 (Miroslav Deronjić, transkript iskaza u predmetu *Krajišnik*, 12-13, 16, 18-19. februar 2004. godine), str. 1012, 1015, 1242; P1756 (Fadil Mujić, izjava svedoka, 6. jun 1996. godine), str. 2, 4-5; P589 (Svedok B-161, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. maj i 2. jul 2003. godine), str. 23634, 23636-23637; P597 (Informacija o bezbednosnoj situaciji na području Zvornika, 20. jul 1992. godine), str. 1, 3, 5; P2130 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 30. mart 2002. godine), str. 4, 6; svedok JF-061, T. 10928-10929, 10969; P1383 (Svetislav Mitrović, potpisana izjava o vremenu provedenom u SDG, 3. avgust 1992. godine), str. 1; D162 (Službena beleška o informativnom razgovoru, 4. jul 1992. godine), str. 3-6, 8-10.

¹⁹⁵⁸ P1700 (Svedok JF-026, izjava svedoka, 16. decembar 2008. godine), par. 1; P1654 (Svedok JF-026, list sa pseudonimom); P2507 (Rezime osnovnih podataka o svedoku JF-026).

¹⁹⁵⁹ D215 (Svedok JF-026, transkript iskaza u predmetu *Šešelj*, 12-13. januar 2010. godine), str. 15027.

¹⁹⁶⁰ P1700 (Svedok JF-026, izjava svedoka, 16. decembar 2008. godine), par. 69; P1701 (Svedok JF-026, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 23. i 26. maj 2003, 5. jun 2003. godine), str. 21200; D215 (Svedok JF-026, transkript iskaza u predmetu *Šešelj*, 12-13. januar 2010. godine), str. 14937; svedok JF-026, T. 9777.

¹⁹⁶¹ Svedok JF-026, T. 9683.

¹⁹⁶² Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 316.

¹⁹⁶³ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenice br. 316, 348.

¹⁹⁶⁴ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 316.

srpska zastava.¹⁹⁶⁵ Zbog toga što je grad zauzet, mnogi Muslimani su otišli u obližnje napušteno selo Kula Grad, koje su pripadnici paravojnih snaga i lokalne policije takođe napali i zauzeli 26. aprila 1992. godine.¹⁹⁶⁶ Srpski vojnici su razdvojili kolonu od nekih 3.000 Muslimana koji su ranije pobjegli u strahu za svoju bezbednost, i odveli žene, decu i starce na teritoriju pod muslimanskom kontrolom, a vojno sposobne muškarce u hangar u Tehničkoj školi u Karakaju.¹⁹⁶⁷ Dana 10. aprila 1992. godine arkanovci su na kamione utovarili desetine leševa, između ostalih, leševe dece, žena i starijih osoba.¹⁹⁶⁸ Po ulicama i ispred kuća ležalo je još leševa.¹⁹⁶⁹

900. Svedočenja **Miroslava Deronjića**, svedoka **B-161**, Srbina iz Zvornika,¹⁹⁷⁰ **Jovana Dimitrijevića**, bivšeg pripadnika SDG,¹⁹⁷¹ i **Borislava Pelevića**, pripadnika SDG od 10. januara 1992. godine,¹⁹⁷² koji su govorili o snagama koje su izvršile napad na grad Zvornik, podudaraju se s činjenicom br. 316, Činjenice o kojima je presuđeno IV.¹⁹⁷³

901. **Borislav Pelević**, pripadnik SDG od 10. januara 1992. godine,¹⁹⁷⁴ rekao je u svom svedočenju da su 1995. godine u Zvorniku Radovan Karadžić i Tomislav Kovač prisustvovali proslavi godišnjice MUP-a Republike bosanskih Srba, na kojoj je predstavnik MUP-a Republike bosanskih Srba Arkanu poklonio pištolj s gravurom u znak sećanja na oslobođenje Zvornika.¹⁹⁷⁵ Takođe, u govoru pred okupljenom masom, kao i u jednom televizijskom intervjuu, Arkan je potvrdio da su njegove snage zauzele grad Zvornikom.¹⁹⁷⁶

902. Pored toga, **svedok JF-026** je rekao da su u napadu na Zvornik, koji je počeo u ranim jutarnjim časovima 8. ili 9. aprila 1992. godine, arkanovcima pomagali Žučina grupa, Gogićeva grupa, radikali, Vukovarska grupa, kao i deo lokalnih snaga TO i rezervnih jedinica

¹⁹⁶⁵ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 317.

¹⁹⁶⁶ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 320.

¹⁹⁶⁷ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 351.

¹⁹⁶⁸ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 318.

¹⁹⁶⁹ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 319.

¹⁹⁷⁰ P589 (Svedok B-161, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. maj i 2. jul 2003. godine), str. 21052; P601 (Izvod iz matične knjige umrlih za svedoka B-161, 27. april 2006. godine).

¹⁹⁷¹ Jovan Dimitrijević, T. 16055.

¹⁹⁷² Borislav Pelević, T. 16319, 16321-16322, 16515.

¹⁹⁷³ P2511 (Miroslav Deronjić, izjava svedoka, 25. novembar 2003. godine), par. 52; P2510 (Miroslav Deronjić, transkript iskaza u predmetu *Krajišnik*, 12-13, 16, 18-19. februar 2004. godine), str. 1016; P589 (Svedok B-161, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. maj i 2. jul 2003. godine), str. 21006-21007, 21015-21016, 21020-21021, 21026-21027, 21029-21032, 21076-21077, 23675-23676; P590 (Spisak imena koja će biti pomenuta tokom svedočenja, 19. maj 2003. godine); Borislav Pelević, T. 16346-16348, 16350-16351, 16479-16480, 16482-16483; Jovan Dimitrijević, T. 16109-16110, 16112-16113, 16131-16132, 16288.

¹⁹⁷⁴ Borislav Pelević, T. 16319, 16321-16322, 16515.

¹⁹⁷⁵ Borislav Pelević, T. 16351-16353; D652 (Fotografija Radovana Karadžića na obeležavanju godišnjice MUP-a Republike bosanskih Srba u Zvorniku, 1995. godina); D653 (Fotografija Arkana na obeležavanju godišnjice MUP-a Republike bosanskih Srba u Zvorniku, 1995. godina); D654 (Fotografija Radovana Karadžića, Arkana i Tomislava Kovača na obeležavanju godišnjice MUP-a Republike bosanskih Srba u Zvorniku, 1995. godina).

¹⁹⁷⁶ P1600 (Video-snimak Arkanovog govora, s transkriptom); P1601 (Dva inserta iz video-snimka razgovora s Arkanom, s transkriptom).

policije iz Zvornika.¹⁹⁷⁷ Prema izjavama koje su Vojin i Dušan Vučković dali u svojstvu optuženih pred Okružnim sudom u Šapcu i izjavi koju je Dušan Vučković dao MUP-u Srbije, od 9. aprila do 29. jula 1992. godine jedinica Žutih osa pod komandom Vojina Vučkovića zvanog Žuća, koju su činila 64 dobrovoljca, među kojima i Dušan Vučković, kao i osobe poznate kao Legija i Miroslav Bogdanović, učestvovala su u oslobađanju područja Zvornika.¹⁹⁷⁸

903. Pretresnom veću su takođe predočeni dokazi o koordinaciji među navedenim snagama. U vezi s tim, **Jovan Dimitrijević**, koji je u Zvornik stigao nakon što je grad zauzet, rekao je u svedočenju i to da su JNA i SDG morali zajednički dejstvovati u Zvorniku, pošto su u jednom vojnom izveštaju navode smrtni slučajevi pripadnika SDG, i dodao da je u SDG odgovornost za operaciju u Zvorniku imao pukovnik Marko Pejić.¹⁹⁷⁹ Pored toga, u službenoj belešci upućenoj Trećoj upravi DB-a Srbije navodi se da su, tokom prvih nekoliko dana oružanog sukoba u Zvorniku, zajedničke akcije usaglašavane preko komandanta TO-a Zvornik Marka Pavlovića, ali da su izvesne grupe, kako je njegov uticaj slabio, počele da vrše zločine nad muslimanskim stanovništvom.¹⁹⁸⁰ Svedok B-161 je naveo da je Marko Pavlović bio poznat i pod imenom Branko Popović.¹⁹⁸¹ Svedok JF-026 je prepoznao Pavlovićev potpis na dokumentu od 4. maja 1992. godine kojim se odobravaju nadoknada troškova Žučine jedinice, kao i novčane isplate pripadnicima te jedinice koji su učestvovali u vojnoj obuci od 1. do 17. maja 1992.godine.¹⁹⁸²

904. Pored činjenica o kojima je presuđeno, Pretresnom veću su predočeni i dokazi koji ukazuju na to da je nakon zauzimanja Zvornika veliki broj ljudi pobegao iz grada. U tom pogledu, dnevni izveštaji pukovnika Tomića i operativni izveštaji Komande 17. korpusa podudaraju se s gorepomenutom činjenicom br. 348, Činjenice o kojima je presuđeno IV.¹⁹⁸³ U dokaznom predmetu P1389 takođe se konkretno navodi da veliki broj izbeglih žena i dece

¹⁹⁷⁷ P1700 (Svedok JF-026, izjava svedoka, 16. decembar 2008. godine), par. 59, 71; P1701 (Svedok JF-026, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 23. i 26. maj 2003, 5. jun 2003. godine), str. 21207, 21828; D215 (Svedok JF-026, transkript iskaza u predmetu *Šešelji*, 12-13. januar 2010. godine), str. 14936, 14994-14995; svedok JF-026, T. 9828-9829.

¹⁹⁷⁸ P1190 (Vojin Vučković, potpisana izjava, 4. novembar 1993. godine), str. 1; P1403 (Vojin Vučković, potpisana izjava data istražnom sudiji Okružnog suda u Šapcu, 8. novembar 1993. godine), str. 2; P1411 (Dušan Vučković, izjava data istražnom sudiji Okružnog suda u Šapcu, s potpisom Duška Vučkovića, 8. novembar 1993. godine), str. 2; D160 (Duško Vučković, izjava data MUP-u Republike Srbije, 4. novembar 1993. godine), str. 2.

¹⁹⁷⁹ Jovan Dimitrijević, T. 16117, 16213.

¹⁹⁸⁰ D162 (Službena beleška o informativnom razgovoru, 4. jul 1992. godine), str. 2-3.

¹⁹⁸¹ P589 (Svedok B-161, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. maj i 2. jul 2003. godine), str. 21031.

¹⁹⁸² P1700 (Svedok JF-026, izjava svedoka, 16. decembar 2008. godine), par. 74; P2498 (Dokumenti u vezi s isplatom sredstava za pripadnike Žučine jedinice za maj 1992, maj 1992. godine), str. 7); D154 (Dokumenti u vezi s isplatom sredstava, sa spiskom pripadnika Žučine jedinice, maj i jun 1992. godine), str. 4-6, 9, 11.

¹⁹⁸³ P1389 (Poverljivi dnevni izveštaj pukovnika Tomića, 10. april 1992. godine), str. 1, 6-7; P1391 (Komanda 17. korpusa, dnevni operativni izveštaj komandanta Save Jankovića, 11. april 1992. godine), str. 2; P1433 (Komanda 17. korpusa, operativni izveštaj pukovnika Bože Milohanovića podnet Komandi 2. vojne oblasti, 12. april 1992. godine).

prelazi u Srbiju.¹⁹⁸⁴ Policajac **Fadil Mujić**, Musliman iz Zvornika,¹⁹⁸⁵ naveo je da mu je kapetan Marko, za kojeg je svedok kasnije saznao da se zvao Marko Pavlović, u telefonskom razgovoru 8. aprila 1992. godine rekao da na hiljade Muslimana beži od borbi u Mali Zvornik.¹⁹⁸⁶ Sam svedok znao je da Muslimani beže i u Kulu Grad.¹⁹⁸⁷

905. Pored toga, **svedok B-161**, Srbin iz Zvornika,¹⁹⁸⁸ rekao je da je ono veče kad je u Zvorniku izbio rat prolazio kroz Mali Zvornik, gde je video gomilu uspaničenih civila, Muslimana i Srba, uglavnom žena i dece, koji su bili okupljeni kod jednog omanjeg mosta i pokušavali skelom da pređu u Srbiju.¹⁹⁸⁹ Ti civili su vrištali, tvrdeći da tamo ubijaju ljude, i na kraju su prešli u Srbiju. Posle toga, Fadil Mujić, policajac SUP-a Zvornik, rekao mu je preko telefona da je Zvornik napadnut i da su stanovnici Zvornika mahom otišli.¹⁹⁹⁰

906. Pretresnom veću je takođe predloženo svedočenje **svedokinje JF-007**, bosanske Muslimanke koja je 1992. godine živela u Zvorniku sa suprugom i dva sina,¹⁹⁹¹ koje ukazuje na to da su 8. aprila 1992. godine ili približno tog datuma ljudi premešteni iz opštine Zvornik. Pretresno veće podseća na svedočenje **svedokinje JF-007**, navedeno u poglavlju 3.8.1, prema kojem su šešeljevci 8. aprila 1992. godine ili približno tog datuma, nju i druge žene i decu na brzinu isterali iz podruma u koji su se bili sklonili. Svedokinja je takođe rekla da su šešeljevci žene i decu odveli u biblioteku preko puta zgrade opštine.¹⁹⁹² Na ulicama Zvornika bilo je mnogo ljudi, i muškaraca i žena, u istim zelenim uniformama kao i šešeljevci, i s oznakama na kojima su bila četiri ocila.¹⁹⁹³ U biblioteci je stražu nad grupom u kojoj se nalazila svedokinja JF-007 čuvao jedan šešeljevac, dok su drugi šešeljevci dolazili i odlazili.¹⁹⁹⁴ Svi šešeljevci u biblioteci imali su automatske puške ili puškomitraljeze i pištolje, i maltretirali su ljude koji su tu dovedeni.¹⁹⁹⁵ Dvema ženama, Veri Leskovic i babici Sadeti, dozvoljeno je da

¹⁹⁸⁴ P1389 (Poverljivi dnevni izveštaj pukovnika Tomića, 10. april 1992. godine), str. 6.

¹⁹⁸⁵ P1756 (Fadil Mujić, izjava svedoka, 6. jun 1996. godine), str. 1-2; P1757 (Fadil Mujić, izjava svedoka, 13. maj 1997. godine), str. 1-2.

¹⁹⁸⁶ P1756 (Fadil Mujić, izjava svedoka, 6. jun 1996. godine), str. 7; P1757 (Fadil Mujić, izjava svedoka, 13. maj 1997. godine), str. 3.

¹⁹⁸⁷ P1757 (Fadil Mujić, izjava svedoka, 13. maj 1997. godine), str. 3.

¹⁹⁸⁸ P589 (Svedok B-161, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. maj i 2. jul 2003. godine), str. 21052; P601 (Izvod iz matične knjige umrlih za svedoka B-161, 27. april 2006. godine).

¹⁹⁸⁹ P589 (Svedok B-161, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. maj i 2. jul 2003. godine), str. 21015, 21018-21019, 21062, 21128-21129.

¹⁹⁹⁰ P589 (Svedok B-161, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. maj i 2. jul 2003. godine), str. 21005, 21019, 21073-21074; P590 (Spisak imena koja će biti pomenuta tokom svedočenja, 19. maj 2003. godine).

¹⁹⁹¹ P113 (Svedokinja JF-007, izjava svedoka, 29. septembar 1996. godine), str. 1-2; P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5949-5950; D9 (Svedokinja JF-007, izjava data lokalnim vlastima, 3. februar 2003. godine), str. 1.

¹⁹⁹² P113 (Svedokinja JF-007, izjava svedoka, 29. septembar 1996. godine), str. 4; P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5956-5957, 5959.

¹⁹⁹³ P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5970-5971; svedokinja JF-007, T. 2594-2595.

¹⁹⁹⁴ P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5960.

¹⁹⁹⁵ P113 (Svedokinja JF-007, izjava svedoka, 29. septembar 1996. godine), str. 4; P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5960; P114 (Svedokinja JF-007, dodatak izjavi, 3. septembar 2003. godine), str. 1.

odu kući da se presvuku i vrate, u pratnji jedne žene u zelenoj maskirnoj uniformi.¹⁹⁹⁶ Arkan je došao u biblioteku i rekao šešeljevcu koji je čuvao grupu u kojoj je bila svedokinja JF-007 da će po njih doći autobus.¹⁹⁹⁷ Posle deset minuta, svedokinja JF-007 i njena grupa naterani su da uđu u autobus, zajedno s muškarcima iz drugih zgrada.¹⁹⁹⁸ Arkan, koji je nosio plavu beretku i plavu maskirnu uniformu, išao je s njima autobusom do mosta u Karakaju, udaljenog tri kilometra od Zvornika u pravcu Bijeljine, i tu se iskrcao.¹⁹⁹⁹ Ljude iz autobusa pustili su da siđu u Banji Koviljači, u Srbiji.²⁰⁰⁰

907. Posle sedam ili osam dana, svedokinja JF-007 se vratila u Zvornik da vidi šta se desilo s njenom porodicom.²⁰⁰¹ Otišla je do Grujića, predsednika opštine Zvornik, koji joj je rekao da za nju u Zvorniku više nema mesta.²⁰⁰² Nakratko je otišla u svoj stan, ali u njemu više nije bilo ničeg.²⁰⁰³

908. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, većina od devetnaest muslimanskih spomenika u opštini Zvornik oštećena je ili potpuno uništena u granatiranju ili eksplozivom za vreme napada na muslimanska sela u aprilu i maju 1992.²⁰⁰⁴ Prema izveštajima SJB Zvornik, u istom tom periodu srpska policija je pretresala kuće i vršila masovna ispitivanja Muslimana, optužujući Muslimane da su "pripremali likvidiranje Srba".²⁰⁰⁵ Mnogi su zatočavani na raznim lokacijama u opštini. Na primer, srpska policija, arkanovci i pripadnici Belih orlova zatočili su Muslimane u fabriku "Alhos" u delu Zvornika zvanom Karakaj, gde su Muslimani podvrgavani velikom zlostavljanju.²⁰⁰⁶ Dana 9. aprila 1992. jednu osobu ispitivao je i tukao Branko Grujić, a istog dana ili nedugo posle toga arkanovci su ubili još oko osamnaest zatočenika Muslimana.²⁰⁰⁷ Srpske snage u opštini Zvornik su od aprila do juna 1992. godine ubile ukupno oko 507 muslimanskih civila.²⁰⁰⁸

¹⁹⁹⁶ P113 (Svedokinja JF-007, izjava svedoka, 29. septembar 1996. godine), str. 4; P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5961. V. takođe svedokinja JF-007, T. 2594-2595.

¹⁹⁹⁷ P113 (Svedokinja JF-007, izjava svedoka, 29. septembar 1996. godine), str. 4; P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5962.

¹⁹⁹⁸ P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5962-5963.

¹⁹⁹⁹ P113 (Svedokinja JF-007, izjava svedoka, 29. septembar 1996. godine), str. 4; P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5962-5963; svedokinja JF-007, T. 2589, 2599, 2611.

²⁰⁰⁰ P113 (Svedokinja JF-007, izjava svedoka, 29. septembar 1996. godine), str. 4; P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5963-5964.

²⁰⁰¹ P113 (Svedokinja JF-007, izjava svedoka, 29. septembar 1996. godine), str. 4; P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5964; svedokinja JF-007, T. 2595.

²⁰⁰² P113 (Svedokinja JF-007, izjava svedoka, 29. septembar 1996. godine), str. 5; P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5965-5966.

²⁰⁰³ P111 (Svedokinja JF-007, raniji iskaz), str. 5966.

²⁰⁰⁴ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 335.

²⁰⁰⁵ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 336.

²⁰⁰⁶ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 337.

²⁰⁰⁷ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 338.

²⁰⁰⁸ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 347.

909. Svedočenje svedoka JF-061 i izjave Duška Vučkovića zvanog Repić i Vojina Vučkovića zvanog Žuća o zatočavanju i zlostavljanju zatočenika podudaraju se s pomenutom činjenicom br. 337, Činjenice o kojima je presuđeno IV.²⁰⁰⁹ Repić je precizirao da je ispitivanje zatočenika vršio pripadnik SDG Pejić ili Peja.²⁰¹⁰

910. Pretresno veće takođe podseća na Službenu belešku o informativnom razgovoru koja ukazuje na to da su pripadnici SDG neposredno po preuzimanju kontrole nad gradom mučili i ubili 200-300 muškaraca, Muslimana zatočenih u Karakaju.²⁰¹¹

911. **Svedok JF-070**, Srbin iz Zvornika,²⁰¹² naveo je da mu je 5. ili 6. aprila 1992. godine Brano Grujić rekao da ode da se javi u fabriku tekstila "Alhos" u Karakaju da dobije raspored.²⁰¹³ Svedok je otišao u fabriku i tamo video 40-50 ljudi u crnim uniformama i uniformama drugih vrsta, uglavnom s fantomkama navučenim preko lica, i svedok je mislio da su to pripadnici paravojnih formacija. Posle dvadeset minuta Grujić i Spasojević su stigli zajedno s Arkanom, kojeg je svedok prepoznao s televizije, i Arkanovim zamenikom Pejom. Arkan je odabrao šestoricu ljudi, uključujući svedoka, i rekao im da će njihova dužnost biti da posle napada na Zvornik pakuje leševe i donesu ih u "Alhos". Od 9. aprila 1992. godine, tokom čitavog aprila i maja 1992, svedok je kupio tela muškaraca i žena nađena po gradu Zvorniku. U "Alhosu" je prao tela za obdukcije, a patolog iz Beograda ih je pregledao da bi utvrdio uzrok smrti, konkretno, da bi utvrdio da li je poginula osoba pogođena spređom, u borbi, ili je pogođena straga, pri čemu nije obavljao kompletne obdukcije.²⁰¹⁴ Na kraju su tela pokopana na zvorničkom groblju.²⁰¹⁵ Otprilike jedna polovina tela koja je on pokupio je na sebi imala uniforme, a druga civilnu odeću.²⁰¹⁶

912. Svedok JF-070 je takođe rekao da su mu dozvolili da preveze mlađe Muslimane koji su želeli da napuste Zvornik, tako da je neke od njih svojim kamionom povezo u pravcu

²⁰⁰⁹ P2129 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 9. februar 1998. godine), str. 7; P2132 (Svedok JF-061, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 9. i 19. maj 2003. godine), str. 20694-20695; P1190 (Vojin Vučković, potpisana izjava, 4. novembar 1993. godine), str. 2; P1411 (Duško Vučković, izjava data istražnom sudiji Okružnog suda u Šapcu), str. 2; D160 (Duško Vučković, izjava data MUP-u Republike Srbije, 4. novembar 1993. godine), str. 2.

²⁰¹⁰ D160 (Duško Vučković, izjava data MUP-u Republike Srbije, 4. novembar 1993. godine), str. 2.

²⁰¹¹ D162 (Službena beleška o informativnom razgovoru, 4. jul 1992. godine), str. 3-4.

²⁰¹² P1529 (Svedok JF-070, izjave svedoka), izjava od 17. oktobra 2002. godine, str. 1, izjava od 20. novembra 2002. godine, str. 1, izjava od 26. maja 2003. godine, str. 1.

²⁰¹³ P1529 (Svedok JF-070, izjave svedoka), izjava od 17. oktobra 2002. godine, str. 2; P1530 (Svedok JF-070, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29. maj 2003. godine), str. 21333-21335; P1538 (Fotografija fabrike "Alhos").

²⁰¹⁴ P1529 (Svedok JF-070, izjave svedoka), izjava od 17. oktobra 2002. godine, str. 2-4; P1530 (Svedok JF-070, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29. maj 2003. godine), str. 21322-21323, 21343-21344, 21346-21348.

²⁰¹⁵ P1530 (Svedok JF-070, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29. maj 2003. godine), str. 21323, 21347-21349.

²⁰¹⁶ P1530 (Svedok JF-070, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29. maj 2003. godine), str. 21320-21322, 21344.

Tuzle, do Crnog Vrha, odakle su dalje išli sami.²⁰¹⁷ Prema svedokovim rečima, te mlađe Muslimane niko nije prisilio da odu, već oni nisu želeli da ostanu u Zvorniku.²⁰¹⁸ Iz Zvornika je prevezao oko sedam starijih osoba.²⁰¹⁹

913. Pretresno veće je takođe formalno primilo na znanje činjenice o kojima je presuđeno i predočeno mu je svedočenje svedoka JF-026 u vezi s administrativnim merama koje je usvojila privremena vlada opštine Zvornik u aprilu i maju 1992. godine.

914. **Svedok JF-026** je u svom svedočenju naveo da je posle 9. aprila 1992. godine privremena vlada u Zvorniku ukinula isplatu penzija nesrpskom stanovništvu.²⁰²⁰ Prema činjenicama o kojima je presuđeno, 10. aprila 1992. godine, privremena vlada u Zvorniku naredila je svim ljudima sa stanarskim pravom u društvenim stanovima, kao i svim vlasnicima nekretnina, uključujući privatne kuće i poslovne prostore, da se vrate i da pre 15. maja podnesu zahtev za povrat te imovine, inače će pravo na nju pripasti opštini.²⁰²¹ Dana 5. maja 1992. godine, privremena vlada je osnovala "agenciju za razmenu nekretnina", nadležnu za razmenu nekretnina stanovnika opštine Zvornik i drugih opština.²⁰²² Prema odluci Skupštine Srpske opštine Zvornik, od sredine marta 1992. godine nekretnine su smele biti predmet prometa jedino među pripadnicima srpskog naroda.²⁰²³ Početkom juna 1992. godine, Srbi su viđeni kako se useljavaju u sela u opštini Zvornik iz kojih su iseljeni Muslimani. Nekima je to naredila privremena vlada Spske opštine Zvornik.²⁰²⁴ **Svedok JF-026** nije znao ni za jedan primer prenošenja vlasništva nad muslimanskom imovinom, ali je u svom svedočenju rekao da su Krizni štab i privremena vlada raspolagali nekretninama koje su za sobom ostavili Muslimani koji su napustili Zvornik.²⁰²⁵

915. Stanišićeva odbrana u Završnom pretresnom podnesku osporava pouzdanost svedoka JF-026, tvrdeći da je on priznao da je s tužilaštvom "taktizirao" kako bi spasio sebe.²⁰²⁶ Pretresno veće će se najpre pozabaviti ovom tvrdnjom. U vezi s tim Pretresno veće napominje da je pitanje prihvatanja prethodnih izjava i transkripata ranijih svedočenja svedoka JF-026

²⁰¹⁷ P1529 (Svedok JF-070, izjave svedoka), izjava od 17. oktobra 2002. godine, str. 3; P1530 (Svedok JF-070, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29. maj 2003. godine), str. 21348.

²⁰¹⁸ P1529 (Svedok JF-070, izjave svedoka), izjava od 17. oktobra 2002. godine, str. 3; P1530 (Svedok JF-070, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29. maj 2003. godine), str. 21349.

²⁰¹⁹ P1530 (Svedok JF-070, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29. maj 2003. godine), str. 21374.

²⁰²⁰ P1700 (Sve dok JF-026, izjava svedoka, 16. decembar 2008. godine), par. 18; P1701 (Svedok JF-026, transkript iskaza u predmetu *Milošević*, 23. i 26. maj 2003, 5. jun 2003. godine), str. 21821-21822, 21895-21896.

²⁰²¹ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 321.

²⁰²² Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 322.

²⁰²³ P2144 (Odluka o zabrani prometa nepokretnosti, s potpisom Jove Mijatovića, 15. mart 1992. godine).

²⁰²⁴ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 330.

²⁰²⁵ P1701 (Svedok JF-026, transkript iskaza u predmetu *Milošević*, 23. i 26. maj 2003, 5. jun 2003. godine), str. 21909.

²⁰²⁶ Završni pretresni podnesak Stanišićeve odbrane, 14. decembar 2012. godine, par. 724-725.

detaljno obrađeno u sudnici.²⁰²⁷ Svedok JF-026 je odista priznao da nije bio sasvim iskren prilikom svog ranijeg svedočenja pred ovim Sudom, pošto je tada imao status osumnjičenog.²⁰²⁸ Međutim, Pretresno veće napominje da je svedoku pružena prilika da pročita svoju raniju izjavu i transkript prethodnog svedočenja, koje je on zatim izmenio i pojasnio u sudnici.²⁰²⁹ Pošto je takođe imalo priliku da posmatra svedokovo držanje u sudnici i da konstatuje da se on dobro seća događaja u Zvorniku, te s obzirom na upkupne dokaze koje je dobilo od njega, Pretresno veće smatra da je svedok pouzdan. Pretresno veće takođe napominje da svedočenje svedoka JF-026 u vezi s prisustvom u opštini Zvornik jedinice koju on naziva Crvenim beretkama znatno odstupa od činjenica o kojima je presuđeno. Svedok JF-026 nije naveo tačan izvor informacija na kojima zasniva tu svoju tvrdnju. Uprkos tome, Pretresno veće smatra da svedok raspolaže detaljnim saznanjima o prisustvu više paravojnih jedinica u Zvorniku za vreme sukoba i ima u vidu tadašnji položaj svedoka. U tom pogledu, Pretresno veće takođe napominje da tužilaštvo u svom Završnom pretresnom podnesku nije iznelo dalje tvrdnje u vezi s prisustvom pripadnika jedinice koju svedok naziva Crvenim beretkama u Zvorniku u relevantno vreme, niti o njihovom učešću u događajima koji su se odigrali. S obzirom na gorenavedeno i opštu ocenu verodostojnosti i pouzdanosti svedoka JF-026, Pretresno veće zaključuje da se svedočenje svedoka JF-026 u ovom pogledu kosi s činjenicama o kojima je presuđeno. Prema tome, Pretresno veće smatra da se na osnovu dokaza ne može utvrditi da je u Zvorniku u relevantno vreme bila prisutna jedinica poznata kao Crvene beretke.

916. Ako se izuzme gorenavedena nepodudarnost, Pretresno veće smatra da su dokazi koji su mu predočeni, uopšte uzevši, konkretni i pouzdani, da se međusobno potkrepljuju i da se podudaraju s činjenicama o kojima je presuđeno.

917. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, svedočenja svedoka B-161 i Jovana Dimitrijevića, kao i Službene beleške o informativnom razgovoru, a nakon razmatranja preostalih dokaza koji su mu predočeni, Pretresno veće zaključuje da su u ranim jutarnjim časovima 8. aprila 19992. godine, pripadnici raznih srpskih snaga – policije, TO (pod komandom Marka Pavlovića poznatog i kao Branko Popović), JNA i SDG (koju je predvodio Marko Pejić zvani Peja ili Pejo) – napali grad Zvornik. U svetlu drugih dokaza koji ukazuju na prisustvo drugih paravojnih jedinica u Zvorniku i njihovo učešće u napadu, a posebno svedočenja svedoka JF-026, Pretresno veće zaključuje da su napad na grad Zvornik pomogle

²⁰²⁷ Svedok JF-026, T. 9654-9662.

²⁰²⁸ Svedok JF-026, T. 9652-9654, 9675-9676, 9690-9693.

²⁰²⁹ V. konkretno svedok JF-026, T. 9666-9678, 9690-9694.

sledeće jedinice: (i) Žute ose pod komandom Zorana Obrenovića zvanog Aždaja (uključujući jedinicu Vojina Vučkovića zvanog Žučo/Žuća i Dušana/Duška Vučkovića zvanog Repić), (ii) Gogićeva grupa, (iii) šešeljevci (uključujući jedinicu koju je predvodio Zoran Subotić), (iv) Beli orlovi, (v) Vukovarska grupa i (vi) pripadnici rezervnog sastava srpske policije. Uzimajući u obzir činjenice o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su Žute ose tesno saradivale s TO Zvornik. U svetlu činjenica o kojima je presuđeno i dokaza koji su mu predloženi, Pretresno veće zaključuje da su 8. aprila 1992. godine snage koje su napale Zvornik oštetile ili potpuno razorile više muslimanskih spomenika granatiranjem ili eksplozivom.

918. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i svedočenja svedoka JF-070, Miroslava Deronjića i svedoka JF-026, Pretresno veće zaključuje da su snage koje su napale grad Zvornik lišile života veliki broj civila, uključujući muškarce, žene i decu Muslimane, kao i da su pljačkale. S obzirom na to da je svedok JF-026 svedočio o prisustvu SPO Vuka Draškovića na tom području u relevantnom periodu, Pretresno veće zaključuje da je i ta grupa učestvovala u pomenutim radnjama.

919. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su, nakon preuzimanja vlasti, pripadnici srpske policije pretresali su muslimanske kuće, saslušavali mnoge Muslimane i optuživali ih da su pripremali likvidaciju Srba. Na osnovu gorenavedenog i dokaznih predmeta P1190, P1403, P1411 i D160 – izjave Dušana i Vojina Vučkovića, Pretresno veće dalje zaključuje da su pripadnici srpske policije, SDG, uključujući Marka Pejića zvanog Peja, Belih orlova i Žutih osa zatvarali, saslušavali i teško zlostavljali veliki broj Muslimana u fabrici "Alhos" u Karakaju. Pošto je razmotrilo činjenice o kojima je presuđeno i gorenavedenu Belešku o informativnom razgovoru, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici SDG 9. aprila 1992. godine ili približno tog datuma mučili i ubili 200-300 Muslimana zatočenih u Karakaju.

920. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Odluke o zabrani prometa nepokretnosti (P2144) i svedočenja svedoka JF-026, Pretresno veće takođe zaključuje da su srpske vlasti u Zvorniku marta i aprila 1991. godine uvele nekoliko diskriminatornih mera koje su imale za cilja da se nesrpsko stanovništvo te opštine marginalizuje.

921. Pretresno veće takođe podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.8.1 da su u Zvorniku, 8. aprila 1992. godine ili približno tog datuma pripadnici SDG ili šešeljevci, ili pripadnici obe te grupe, pucali i ubili 13 muškaraca. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, svedočenja

Miroslava Deronjića, svedoka B-161, svedoka JF-070, Fadila Mujića i operativnih izveštaja Komande 17. korpusa P1391 i P1433, a u svetlu gorenavedenih zaključaka, Pretresno veće zaključuje da su, usled marginalizacije nesrpskog stanovništva, napada na grad Zvornik i njegovog zauzimanja, pljačke, nanošenja štete i uništavanja muslimanskih spomenika, proizvoljnog hapšenja i zatočavanja, premlaćivanja, zlostavljanja i ubijanja, mnogi Muslimani, stavnovnici Zvornika, pobjegli iz tog grada u Tuzlu i Kulu Grad, u opštini Zvornik, koju su srpske snage osvojile kasnijeg datuma, ili su pobjegli u Srbiju.

922. Na osnovu nepobijene činjenice br. 351, Činjenice o kojima je presuđeno IV, Pretresno veće takođe zaključuje da su srpski vojnici razdvojili kolonu od približno 3.000 Muslimana koji su pobjegli u strahu za svoju bezbednost, i premestili žene, decu i starije osobe na teritoriju pod muslimanskom kontrolom.

923. Pošto je gore u tekstu i u poglavlju 3.8.1 razmotrilo svedočenje svedokinje JF-007, Pretresno veće zaključuje da su šešeljevci 8. aprila 1992. godine ili približno tog datuma, grupu žena i dece, Muslimana, u kojoj je bila i svedokinja JF-007, izveli iz podruma u koji su se sklonili, kao i da su šešeljevci i Arkan prisilili te žene i decu, Muslimane, kao i jednu grupu muškaraca, Muslimana, da uđu u autobus u gradu Zvorniku i odvezli ih u Banju Koviljaču, u Srbiji. Nakon što je razmotrilo okolnosti ovog incidenta, Pretresno veće zaključuje da su ti Muslimani bili stanovnici Zvornika.

924. Pretresno veće će te incidente dalje razmotriti u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

Napad na Divič i prisilno premeštanje njegovih žitelja u aprilu i maju 1992. godine

925. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, krajem aprila ili početkom maja, srpske snage su zatražile predaju muslimanskog sela Divič. Međutim, pre nego što je istekao rok za predaju, srpske snage sastavljene od arkanovaca, Belih orlova i pripadnika rezervnog sastava policije, napale su Divič.²⁰³⁰ Otprilike 1.000 Muslimana pobjeglo je u pravcu obližnjeg sela Jošanica. Kad su neki od njih kasnije, u maju, pokušali da se vrate, srpske snage su ih vratile.²⁰³¹ Približno 28. maja 1992. godine, pripadnici Žutih osa su između 400 i 500 Muslimana iz sela Divič, među kojima žene, decu i starije osobe, naterali da se popnu u autobuse, rekli im da će ih odvesti na muslimansku teritoriju i doveli ih u Crni Vrh.²⁰³² Istog dana, major Svetozar Andrić, komandant 1. biračke brigade VRS, naredio je TO-u Zvornik da

²⁰³⁰ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 325.

²⁰³¹ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 326.

²⁰³² Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenice br. 327, 350.

odlazak muslimanskog stanovništva organizuje i koordinira s opštinama kroz koje će proći.²⁰³³ Iseljeni su samo žene i deca, dok je vojno sposobni muškarci trebalo da budu smešteni u logorima radi razmene.²⁰³⁴

926. Pretresno veće je takođe razmotrilo naređenje majora Svetozara Andrića, čiji se sadržaj podudara s pomenutom činjenicom br. 328, Činjenice o kojima je presuđeno IV.²⁰³⁵

927. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su, krajem aprila ili početkom maja 1992. godine, srpske snage sastavljene od arkanovaca, Belih orlova i pripadnika rezervnog sastava policije napale selo Divič i da je posle napada najmanje 1.000 Muslimana pobešlo u pravcu obližnjeg sela Jošanica. Ove koji su u maju 1992. godine pokušali da se vrate kućama, vratile su pomenute srpske snage.

928. Pretresno veće sada prelazi na incident u Diviču krajem maja 1992. godine. U svetlu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su 28. maja 1992. godine ili približno tog datuma pripadnici Žutih osa naterali između 400 i 500 Muslimana iz sela Divič, među kojima žene, decu i starije osobe, da uđu u autobuse, rekli im da će ih odvesti na muslimansku teritoriju i doveli ih u Crni Vrh. Pošto je razmotrilo i naređenje majora Svetozara Andrića o iseljavanju Muslimana u opštini Zvornik i način na koji je ono sprovedeno u selima Đulići, Kozluk i Šepak, kako je navedeno u zaključcima iznetim u nastavku teksta, kao i pomenutu činjenicu br. 159, Činjenice o kojima je presuđeno IV, prema kojoj je postojala tesna saradnja između TO-a i Žutih osa, Pretresno veće zaključuje da je TO Zvornik, pod komandom Marka Pavlovića, organizovao transport Muslimana iz Diviča po naređenju majora Svetozara Andrića, komandanta 1. biračke brigade VRS. Pretresno veće će gorenavedene incidente dalje razmotriti u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

Zauzimanje sela Đulići i prisilno premeštanje lokalnog stanovništva, april - jun 1992. godine

929. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, do kraja aprila 1992. godine srpske vlasti su preuzele kontrolu nad muslimanskim selom Đulići, u opštini Zvornik, i meštani su predali oružje pripadnicima srpskih snaga.²⁰³⁶ Da bi ostali zaposleni, Muslimani su morali da potpišu izjavu o lojalnosti srpskim vlastima.²⁰³⁷

²⁰³³ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 328.

²⁰³⁴ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 329.

²⁰³⁵ P2143 (Naređenje Komande brigade SV "Birač" Štabu TO Zvornik, s potpisom majora Svetozara Andrića, 28. maj 1992. godine).

²⁰³⁶ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 323.

²⁰³⁷ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 324.

930. Pretresnom veću je predloženo svjedočenje svjedoka JF-026 o premeštanju Muslimana iz sela Đulići. Prema rečima svjedoka **JF-026**, u junu 1992. godine, između 4.000 i 5.000 Muslimana iz Đulića, lojalnih srpskim vlastima, odnosno oni koji su se povinivali novoj privremenoj vladi, zatražilo je da bude premešteno sa tog područja kako bi se spasilo. Organizovan im je prevoz iz Bijelog Potoka i svjedok je video da pripadnici TO i policijskih snaga razdvajaju žene i decu od vojno sposobnih muškaraca. Žene i deca su odvezeni u pravcu Kalesije, koja se graničila s teritorijom koju su kontrolisali Muslimani, dok su muškarci odvedeni u Tehničku školu u Karakaju.²⁰³⁸ Marko Pavlović, komandant TO Zvornik, objasnio je svjedoku da će muškarci biti razmenjeni.²⁰³⁹ Jedan od vozača koji su prevozili te ljude rekao je svjedoku da su se za vreme transporta muškaraca u Tehničku školu u Karakaju dogodila neka ubistva.²⁰⁴⁰ Prvog dana kad su dovedeni u Tehničku školu u Karakaju u junu 1992. godine, svjedok je otišao do škole po dva prijatelja koja su tamo dovedena i video da nad školom stražare zvornička policija i TO.²⁰⁴¹ Iako svjedok nije ulazio u školu, uočio je da je par stotina ljudi zatvoreno u jednoj skućenoj prostoriji, u kojoj je bilo toliko vruće da se iz nje dizala para.²⁰⁴² Posle pet-šest dana, muškarci držani u Tehničkoj školi u Karakaju odvedeni su u Batković radi razmene, a ubrzo nakon toga počele su da kolaju glasine da su oni opljačkani i ubijeni.²⁰⁴³ Grujić je rekao svjedoku da je na sednici privremene vlade tražio da im se daju hrana i voda, ali da su se članovi privremene vlade na to samo nasmejali, a Pavlović je potom objasnio da su ih "skinuli sa hrane i vode".²⁰⁴⁴

931. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, Pretresno veće zaključuje da su krajem aprila 1992. godine srpske vlasti u opštini Zvornik preuzele kontrolu nad selom Đulići, razoružali Muslimane i primorali ih da potpišu izjavu o lojalnosti da bi zadržali svoja radna mesta. Na osnovu svjedočenja svjedoka JF-026, Pretresno veće zaključuje da su u junu 1992. godine pripadnici TO Zvornik i policije odvezli otprilike 4.000-5.000 Muslimana iz Đulića. Pre nego što su Muslimane ukrcali u vozila, pripadnici TO Zvornik (pod komandom Marka Pavlovića) i policije razdvojili su muškarce od žena i dece. Imajući u vidu način na koji je obavljen prevoz Muslimana, činjenicu br. 328, Činjenice o kojima je presuđeno IV, i

²⁰³⁸ P1700 (Svedok JF-026, izjava svjedoka, 16. decembar 2008. godine), par. 95; P1701 (Svedok JF-026, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 23. i 26. maj 2003, 5. jun 2003. godine), str. 21818-21819, 21839, 21892.

²⁰³⁹ P1700 (Svedok JF-026, izjava svjedoka, 16. decembar 2008. godine), par. 76, 96; P1701 (Svedok JF-026, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 23. i 26. maj 2003, 5. jun 2003. godine), str. 21892- 21893.

²⁰⁴⁰ P1700 (Svedok JF-026, izjava svjedoka, 16. decembar 2008. godine), par. 98.

²⁰⁴¹ P1701 (Svedok JF-026, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 23. i 26. maj 2003, 5. jun 2003. godine), str. 21839, 21893.

²⁰⁴² P1700 (Svedok JF-026, izjava svjedoka, 16. decembar 2008. godine), par. 97, 99; P1701 (Svedok JF-026, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 23. i 26. maj 2003, 5. jun 2003. godine), str. 21820.

²⁰⁴³ P1700 (Svedok JF-026, izjava svjedoka, 16. decembar 2008. godine), par. 98; P1701 (Svedok JF-026, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 23. i 26. maj 2003, 5. jun 2003. godine), str. 21818-21819, 21894-21895.

naređenje majora Svetozara Andrića, razmotreno na drugom mestu u ovom poglavlju, Pretresno veće, uprkos tome što je svedok JF-036 rekao da su Muslimani tražili da budu odvedeni iz sela, zaključuje da pripadnici TO Zvornik i policijskih snaga nisu samo omogućili Muslimanima da odu, već su žene i decu prisilno prevezli na teritoriju pod muslimanskom kontrolom koja se graničila s Kalesijom. Pored toga, pomenute snage su muškarce, Muslimane, prevezle u Tehničku školu u Karakaju, odakle je trebalo da budu razmenjeni. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

Napad na Šepak i prisilno premeštanje stanovništva u periodu od aprila do jula 1992. godine

932. Pretresnom veću su predočena svedočenja svedoka B-161 i svedoka JF-061, kao i relevantni dokumentarni dokazi u vezi s događajima u selu Šepak u periodu od aprila do jula 1992. godine.

933. **Svedok B-161** je naveo da se 8. aprila 1992. godine ili približno tog datuma, video s Brankom Popovićem, poznatim i pod imenom Marko Pavlović, koji mu je rekao da je muslimansko selo Šepak, u opštini Zvornik, s nekih 2.000 stanovnika, naoružano do zuba i da je samo pitanje vremena kad će lokalno stanovništvo napasti okolna sela.²⁰⁴⁵ Branko Popović, Mujić i još jedna osoba otišli su u Šepak da izvide situaciju, a svedok i Dragan Spasojević nisu ulazili u selo. Svedok je kasnije saznao da su Mujić i Popović napravili sporazum s lokalnim stanovništvom da predaju sve oružje u tom mestu kako bi se izbegao sukob. Svedok je čuo da su meštani potom predali oko 60 komada različitih vrsta naoružanja. Svedok je takođe čuo da je nešto kasnije najveći deo lokalnog stanovništva, Muslimana, "organizovano" otišao u Loznicu.²⁰⁴⁶ Svedok je rekao da je Marko Pavlović s lokalnim stanovništvom razgovarao o njihovom odlasku.²⁰⁴⁷

934. **Svedok JF-061** je u svedočenju naveo da je po svom odlasku iz Kozluka čuo da su 5. jula 1992. godine ljudi iz Šepka takođe proterani u pravcu Loznice.²⁰⁴⁸

935. Na osnovu svedočenja svedoka B-161 i svedoka JF-061 i nakon što je razmotrilo način na koji je naređenje majora Svetozara Andrića o iseljavanju Muslimana iz opštine Zvornik sprovedeno u selima Đulići, Kozluk i Skočić, o čemu se konkretnije govori u zaključcima

²⁰⁴⁴ P1700 (Svedok JF-026, izjava svedoka, 16. decembar 2008. godine), par. 98.

²⁰⁴⁵ P589 (Svedok B-161, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. maj i 2. jul 2003. godine), str. 21021-21022, 21073-21074.

²⁰⁴⁶ P589 (Svedok B-161, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. maj i 2. jul 2003. godine), str. 21022, 21074-21075.

²⁰⁴⁷ P589 (Svedok B-161, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. maj i 2. jul 2003. godine), str. 21075.

²⁰⁴⁸ P2129 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 9. februar 1998. godine), str. 8; svedok JF-061, T. 10926-10927.

iznetni u drugim odeljcima ovog poglavlja, Pretresno veće zaključuje da su 4. jula 1992. godine ili približno toga datuma pripadnici TO Zvornik, pod komandom Marka Pavlovića, poznatog i kao Branko Popović, prisilno prevezli muslimansko stanovništvo Šepka u Loznicu, u Srbiji. Pre nego što su ih prevezli, prisilili su Muslimane da predaju oružje. Pretresno veće će taj incident dalje razmotriti u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

Incidenti u Kozluku u periodu od aprila do juna 1992. godine, uključujući bekstvo na hiljade Muslimana, kao i prisilno premeštanje Muslimana iz Kozluka i Skočića 26. juna 1992. godine ili približno tog datuma

936. Pretresno veće će najpre dati prikaz činjenica o kojima je presuđeno i dokaza koji se tiču položaja lokalnog stanovništva Kozluka u periodu od aprila do početka juna 1992. godine, a zatim će preći na činjenice o kojima je presuđeno i dokaze o navodnom prisilnom premeštanju ljudi iz Kozluka i Skočića 26. juna 1992. godine ili približno tog datuma.

937. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, do kraja maja 1992. godine, velik broj meštana Muslimana okupio se u selu Kozluk, u kojem su Muslimani bili većinsko stanovništvo, u strahu od pripadnika paravojnih i srpskih snaga koji su ih uznemiravali zahtevima da predaju oružje.²⁰⁴⁹ Posle zauzimanja grada Zvornika, paravojne grupe i lokalni Srbi postavili su barikade u obližnjim selima i izolovali Kozluk.²⁰⁵⁰

938. Pretresnom veću su predočeni relevantni dokazi i od svedoka JF-026 i svedoka JF-061, koji su svedočili o situaciji u Kozluku u relevantnom periodu. Prema rečima svedoka **JF-026**, u mesnoj zajednici Kozluk položaj Muslimana, koji činili više od 90% stanovništva, postao je nepodnošljiv, jer je na privremenu vladu vršen sve veći pritisak da prisilno "razmeni" imovinu Muslimana iz Kozluka za imovinu preko 20.000 srpskih izbeglica iz Tuzle, Živinica i Sarajeva, koje su stigle u Zvornik.²⁰⁵¹

939. **Svedok JF-061** je rekao da su se u aprilu 1992. godine naoružani i uniformisani pripadnici srpskih policijskih snaga, vojnih izviđačkih jedinica, TO i paravojnih formacija pojavili na ulicama Kozluka i okolnih sela, da se sve češće pucalo, da su na grad bacane ručne bombe i da je situacija bila napeta.²⁰⁵² Pripadnici Crvenih beretki, koje je predvodio Kapetan Dragan, često su trčali kroz Kozluk u sklopu svog fizičkog treninga.²⁰⁵³ Šumari, Muslimani,

²⁰⁴⁹ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 331.

²⁰⁵⁰ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 331.

²⁰⁵¹ P1700 (Svedok JF-026, izjava svedoka, 16. decembar 2008. godine), par. 101, 107-108.

²⁰⁵² P2129 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 9. februar 1998. godine), str. 4; P2130 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 30. mart 2002. godine), str. 6; P2132 (Svedok JF-061, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 9. i 19. maj 2003. godine), str. 20618; svedok JF-061, T. 10928.

²⁰⁵³ P2130 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 30. mart 2002. godine), str. 6; svedok JF-061, T. 10928.

ispričali su svedoku da su videli vojni trening u šumi; ti ljudi su imali oružje i nosili oko ruke trake na kojima je pisalo "Vojni izviđači".²⁰⁵⁴ Svedok je video i pripadnike srpskih paravojnih formacija kako izvode vojne vežbe na Drini. Prema njegovim rečima, paravojne formacije su stigle iz baza smeštenih u Banji Koviljači, Radaljskoj Banji i Gučevu, koji se svi nalaze u Srbiji.²⁰⁵⁵ Svedok je primetio da su i lokalni Srbi smatrali da su pod pritiskom tih paravojnih jedinica.²⁰⁵⁶ Njegovo svedočenje o izolaciji Kozluka i postavljanju barikada podudara se s pomenutom činjenicom br. 331, Činjenice o kojima je presuđeno IV.²⁰⁵⁷ Svedoku je rečeno da je paravojne formacije pozvao Brano Grujić i da je on izdao naređenje da se postave barikade.²⁰⁵⁸ Prema svedokovim rečima, vojnom policijom u Kozluku komandovao je izvesni Studeni, koji je bio u dobrim odnosima sa Žučom.²⁰⁵⁹ Vajo Šakotić, koji je bio "veza" između Srba u Kozluku i Marka Pavlovića, komandovao je jednom srpskom jedinicom od približno 23 pripadnika, među kojima su bili i ekstremisti poput Pere Obrenovića i Slobodana Josića.²⁰⁶⁰

940. U aprilu 1992. godine, svedok je prisustvovao sastanku u fabrici "Alhos", kojem su prisustvovali i Grujić i izvesni Pejić, koji je bio u uniformi i koji se predstavio kao "čovjek zadužen za ljude s kozlučkog područja", a za kojeg je svedok mislio da je Grujićev nadređeni. Pejić je uveravao seljane da nemaju razloga za strah i objasnio im da mogu da odu u Srbiju, ali ne i u Tuzlu, jer tamo nije bezbedno, a i zbog toga što su se bojali da će se Muslimani priključiti svojoj Armiji. Pejić je došao u Kozluk i uveravao narod da će im biti obezbeđeni lekovi i hrana.²⁰⁶¹ Bio je veoma ljut kad je video vojnike na barikadama. Svedok je čuo da je on kasnije tukao neke od vojnika.²⁰⁶² Sutradan su u Kozluk stigli kamioni natovareni hranom i lekovima, kao i jedna ambulantna kola.²⁰⁶³

941. Pejića je zamenio čovek iz Srbije zvani Žučo.²⁰⁶⁴ Prema svedokovim rečima, on je bio paravojni komandant, budući da je nosio rukavice bez prstiju i prljavu maskirnu uniformu, bio

²⁰⁵⁴ P2129 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 9. februar 1998. godine), str. 2, 4; P2132 (Svedok JF-061, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 9. i 19. maj 2003. godine), str. 20671-20673.

²⁰⁵⁵ P2129 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 9. februar 1998. godine), str. 2-3.

²⁰⁵⁶ P2129 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 9. februar 1998. godine), str. 6.

²⁰⁵⁷ P2129 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 9. februar 1998. godine), str. 2, 4; P2132 (Svedok JF-061, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 9. i 19. maj 2003. godine), str. 20618-20619; P2133 (Rezime osnovnih podataka o svedoku JF-061), str. 1.

²⁰⁵⁸ P2129 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 9. februar 1998. godine), str. 2; P2130 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 30. mart 2002. godine), str. 6.

²⁰⁵⁹ P2130 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 30. mart 2002. godine), str. 6.

²⁰⁶⁰ P2130 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 30. mart 2002. godine), str. 6.

²⁰⁶¹ P2129 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 9. februar 1998. godine), str. 6-7; P2132 (Svedok JF-061, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 9. i 19. maj 2003. godine), str. 20692-20694.

²⁰⁶² P2129 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 9. februar 1998. godine), str. 6-8; svedok JF-061, T. 10972-10974.

²⁰⁶³ P2129 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 9. februar 1998. godine), str. 6.

²⁰⁶⁴ P2129 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 9. februar 1998. godine), str. 7; P2130 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 30. mart 2002. godine), str. 4; P2131 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 6. maj 2003. godine), str. 2; svedok JF-061, T. 10975-10977.

Prevod

dobro naoružan i vozio borbeno vozilo na kojem je bio mitraljez. Svedok je smatrao da Žučo nije imao punu kontrolu nad sve gorom situacijom u Kozluku, dolazilo je do okršaja između paravojskih grupa, kao i pljački radnji i krađa automobila od strane vojnika i pripadnika paravojskih jedinica koji su prolazili kroz selo. Svedok je procenio da je u periodu od aprila do početka juna 1992. godine približno 2.100-2.200 Muslimana dobilo dozvolu za odlazak od TO i da su odlučili da odu u Tuzlu i Zapadnu Evropu, pošto je situacija u Kozluku postala nepodnošljiva – nije bilo hrane, selo je bilo opkoljeno, palilo se, pljačkalo, a Muslimani su prisiljavani da napuste svoja radna mesta.²⁰⁶⁵

942. Na osnovu svedočenja svedoka JF-061, Pretresno veće zaključuje da su se, po zauzimanju grada Zvornika, u aprilu 1992. godine, pripadnici srpskih policijskih snaga, vojnih izviđačkih jedinica, TO-a i srpskih paravojskih formacija pojavili na ulicama Kozluka. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i pošto je razmotrilo svedočenje svedoka JF-061, Pretresno veće zaključuje da su srpske paravojske jedinice i lokalni Srbi postavili barikade, čime su izolovali Kozluk i njegovim stanovnicima ograničili slobodu kretanja. Pošto je razmotrilo svedočenje svedoka JF-061, Pretresno veće zaključuje da su pripadnici SDG, pod komandom Marka Pejića, zatvorili Muslimane u fabriku "Alhos" i tamo ih tukli. Istovremeno, vojnici i pripadnici srpskih paravojskih jedinica koji su prolazili kroz Kozluk krali su automobile i pljačkali radnje. Osim toga, lokalne srpske vlasti prisiljavale su Muslimane da napuste svoja radna mesta. S obzirom na gorenavedeno, kao i na svedočenja svedoka JF-061 i svedoka JF-026, Pretresno veće zaključuje da je usled navedenih incidenata preko 2.000 Muslimana iz Kozluka napustilo to selo u periodu od aprila do početka juna 1992. godine i otišlo u Tuzlu i Zapadnu Evropu.

943. Prema činjenicama o kojima je presuđeno, u noći 20. juna 1992. godine, srpski TO pod komandom Marka Pavlovića napao je Kozluk.²⁰⁶⁶ Dana 26. juna, u Kozluk je stigao veliki broj srpskih vojnika, pripadnika TO i paravojskih jedinica u tenkovima i drugim vojnim vozilima. Među njima su bili Branko Grujić, predsednik SDS Zvornik i Kriznog štaba, Pavlović i Jovan Mijatović, član Kriznog štaba Zvornik i poslanik u Skupštini bosanskih Srba. Obavestili su Muslimane da imaju jedan sat da odu, inače će biti ubijeni. Rekli su im i da ne mogu sa sobom da ponesu nikakve lične stvari i naterali su ih da potpišu izjave da se odriču

²⁰⁶⁵ P2129 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 9. februar 1998. godine), str. 7; P2132 (Svedok JF-061, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 9. i 19. maj 2003. godine), str. 20706-20707; svedok JF-061, T. 10951-10953, 10799-10981.

²⁰⁶⁶ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 332.

svoje imovine.²⁰⁶⁷ Istog dana je u konvoju vozila, organizovanom od strane Srba koji su napali i zauzeli Kozluk, otprilike 1.800 ljudi iz te opštine prevezeno u Srbiju.²⁰⁶⁸

944. O tom incidentu svedočili su i svedoci JF-026 i JF-061, a svedok JF-061 je dao dodatne informacije o premeštanju Muslimana iz Skočića. **Svedok JF-026** je rekao da je Muslimanima negde početkom jula 1992. godine naređeno da napuste Kozluk.²⁰⁶⁹ Kasnije je putem sredstava javnog informisanja saznao da je jedan napad na Kozluk izveden pre nego što su Muslimani iseljeni. Kasnije su predstavnik kozlučke mesne zajednice Fadil Banjanović i drugi naveli da je tokom tog napada bilo ranjavanja, ubijanja i silovanja.²⁰⁷⁰ "Napuštena" imovina Muslimana koji su otišli iz Kozluka razdeljena je srpskim izbeglicama, u skladu s odlukom opštinske komisije i bez ikakvih izmena u zborničkoj evidenciji o vlasništvu. Najveći deo pokretne imovine u Kozluku je pokraden.²⁰⁷¹

945. Prema rečima **svedoka JF-061**, napad na Kozluk organizovao je Pavlović i on je izveden 21. juna 1992. godine u 03:15 časova.²⁰⁷² Svedok je govorio i o događajima od 26. juna 1992. godine i to njegovo svedočenje podudara se s pomenutom činjenicom br. 333, Činjenice o kojima je presuđeno IV.²⁰⁷³ Svedok je dodao da je tog dana u Kozluku video i pripadnike srpske policije, vojnih izviđača, Belih orlova i jedne jedinice iz Loznice pod komandom Gagića.²⁰⁷⁴ Tenkovi koje je video imali su oznake JNA, a na oklopnim transporterima bile su zastave i vojne oznake.²⁰⁷⁵ Vojnici su vikali i pucali, zapalili jednu kuću i nekoliko štala, a jedan bradati četnik teško je ranio Galiba Hadžića. Svedok je izneo dokaze koji se podudaraju s navedenom činjenicom br. 334, Činjenice o kojima je presuđeno IV i konkretno naveo da su 1.822 lica, od kojih 173 iz Skočića i 1.649 iz Kozluka, među kojima je bio i svedok, stavljena u 17 autobusa i proterana.²⁰⁷⁶ Spisak lica koja se iseljavaju iz Skočića potpisao je Marko Pavlović, a Dokument sa spiskom lica koja se iseljavaju iz

²⁰⁶⁷ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 333.

²⁰⁶⁸ Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenica br. 334.

²⁰⁶⁹ P1701 (Svedok JF-026, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 23. i 26. maj 2003, 5. jun 2003. godine), str. 21823.

²⁰⁷⁰ P1700 (Svedok JF-026, izjava svedoka, 16. decembar 2008. godine), par. 110.

²⁰⁷¹ P1700 (Svedok JF-026, izjava svedoka, 16. decembar 2008. godine), par. 111.

²⁰⁷² P2130 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 30. mart 2002. godine), str. 5.

²⁰⁷³ P2129 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 9. februar 1998. godine), str. 7-8; P2130 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 30. mart 2002. godine), str. 7; P2132 (Svedok JF-061, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 9. i 19. maj 2003. godine), str. 20621-20622, 20626-20627, 20629, 20664; P2134 (Skica svedoka JF-061 koja prikazuje Dom kulture u Kozluku); svedok JF-061, T. 10929-10931.

²⁰⁷⁴ P2132 (Svedok JF-061, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 9. i 19. maj 2003. godine), str. 20621; svedok JF-061, T. 10929.

²⁰⁷⁵ P2132 (Svedok JF-061, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 9. i 19. maj 2003. godine), str. 20617, 20664-20665; svedok JF-061, T. 10944-10945.

²⁰⁷⁶ P2129 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 9. februar 1998. godine), str. 8; P2132 (Svedok JF-061, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 9. i 19. maj 2003. godine), str. 20622, 20629-20630, 20632-20633, 20666; svedok JF-061, T. 10926-10927, 10932; P2138 (Dokument sa spiskom lica koja se iseljavaju iz Kozluka, s potpisom komandanta Štaba u ime Marka Pavlovića, 26. jun 1992. godine), str. 1.

Kozluka potpisao je komandant Štaba u ime Marka Pavlovića; i jedan i drugi dokument nose datum 26. jun 1992. godine.²⁰⁷⁷ Prema Dokumentu sa spiskom lica koja se iseljavaju iz Kozluka, Muslimanima je iseljavanje odobreno na njihov izričit zahtev, pošto su želeli da izbegnu mobilizaciju u muslimanske formacije.²⁰⁷⁸ Svedok je u svedočenju rekao da to nije istina.²⁰⁷⁹ Svedočenje svedoka o tome kako je došlo do toga da Muslimani ostave svoju imovinu podudara se s pomenutom činjenicom br. 333, Činjenice o kojima je presuđeno IV.²⁰⁸⁰

946. Muslimane su do Loznice sproveli pripadnici lokalne srpske policije, a pomoć su im pružili doktor Nikolić, Srbin, i predstavnici Crvenog krsta.²⁰⁸¹ Srpski Komesarijat za izbeglice dao je Muslimanima dozvolu da napuste Jugoslaviju, uz napomenu da su oni izbeglice i da su dobrovoljno izrazili želju gde žele da žive.²⁰⁸² Nakon toga, pripadnici srpske policije iz Loznice sproveli su ih autobusima do Rume, u Srbiji, gde su ih ukrkali u stočne vagone i vozom transportovali u Suboticu, a zatim u izbeglički logor na Paliću.²⁰⁸³ Kad su dobili pasoše SFRJ, Muslimani, među kojima i svedok, vozovima su prebačeni u Mađarsku, Austriju i Nemačku.²⁰⁸⁴ Ni u jednom trenutku tokom puta Muslimanima nije bilo dozvoljeno da napuste grupu ili da se slobodno kreću.²⁰⁸⁵ Neki od ljudi su želeli da ostanu u Srbiji, ali im to nije dopušteno.²⁰⁸⁶

947. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno i pošto je razmotrilo dokaze svedoka JF-061 i svedoka JF-026, Pretresno veće zaključuje da su u noći 20. juna 1992. godine pripadnici srpskog TO-a Zvornik pod komandom Marka Pavlovića izvršili napad na Kozluk. Na osnovu

²⁰⁷⁷ P2129 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 9. februar 1998. godine), str. 8; P2132 (Svedok JF-061, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 9. i 19. maj 2003. godine), str. 20630-20631; svedok JF-061, T. 10925; P2138 (Dokument sa spiskom lica koja se iseljavaju iz Kozluka, s potpisom komandanta Štaba u ime Marka Pavlovića, 26. jun 1992. godine); P2139 (Spisak lica koja se iseljavaju iz Skočića, s potpisom Marka Pavlovića, 26. jun 1992. godine).

²⁰⁷⁸ P2132 (Svedok JF-061, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 9. i 19. maj 2003. godine), str. 20630-20631; P2138 (Dokument sa spiskom lica koja se iseljavaju iz Kozluka, s potpisom komandanta Štaba u ime Marka Pavlovića, 26. jun 1992. godine), str. 1.

²⁰⁷⁹ P2132 (Svedok JF-061, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 9. i 19. maj 2003. godine), str. 20632, 20703-20704.

²⁰⁸⁰ P2138 (Dokument sa spiskom lica koja se iseljavaju iz Kozluka, s potpisom komandanta Štaba u ime Marka Pavlovića, 26. jun 1992. godine), str. 1.

²⁰⁸¹ P2129 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 9. februar 1998. godine), str. 8; P2132 (Svedok JF-061, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 9. i 19. maj 2003. godine), str. 20633-20635, 20703; svedok JF-061, T. 10927, 10932, 10958.

²⁰⁸² P2132 (Svedok JF-061, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 9. i 19. maj 2003. godine), str. 20636, 20704-20705; P2140 (Republika Srbija, Komesarijat za izbeglice, dozvola za napuštanje Jugoslavije, 26. jun 1992. godine).

²⁰⁸³ P2129 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 9. februar 1998. godine), str. 8; P2132 (Svedok JF-061, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 9. i 19. maj 2003. godine), str. 20636-20637; svedok JF-061, T. 10927, 10933, 10936; P2135 (Mapa na kojoj je svedok JF-061 označio put od Kozluka do Subotice).

²⁰⁸⁴ P2129 (Svedok JF-061, izjava svedoka, 9. februar 1998. godine), str. 8; P2132 (Svedok JF-061, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 9. i 19. maj 2003. godine), str. 20641; svedok JF-061, T. 10933; P2141 (Dva pasoša SFRJ, koja je MUP Srbije 29. juna 1992. godine izdao licima muslimanske nacionalnosti iz Kozluka).

²⁰⁸⁵ P2132 (Svedok JF-061, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 9. i 19. maj 2003. godine), str. 20643; svedok JF-061, T. 10934-10935, 10953-10954, 10957.

²⁰⁸⁶ P2132 (Svedok JF-061, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 9. i 19. maj 2003. godine), str. 20709.

činjenica o kojima je presuđeno i svedočenja svedoka JF-061, Pretresno veće zaključuje da je 26. juna 1992. godine ili približno tog datuma veliki broj srpskih vojnika, pripadnika TO, paravojsnih jedinica, uključujući vojne izviđače, Bele orlove i pripadnike Gagićeve jedinice ušao u selo Kozluk. Marko Pavlović, Brano/Branko Grujić, predsednik SDS-a Zvornik SDS i Jovan Mijatović, član Kriznog štaba Zvornik, stigli su zajedno s njima i postavili ultimatum muslimanskom stanovništvu da napusti selo u roku od sat i po, jer će ih u protivnom ubiti. Snage koje su ušle u selo su pucale, zapalile nekoliko objekata i ranile najmanje jednog Muslimana. Na osnovu činjenica o kojima je presuđeno, svedočenja svedoka JF-061 i svedoka JF-026, i u svetlu Spiska lica koja se iseljavaju iz Skočića i Dokument sa spiskom lica koja se iseljavaju iz Kozluka, koji su potpisani od strane, odnosno u ime, Pavlovića, Pretresno veće zaključuje da su pomenute snage ukrcale 1.882 Muslimana, stanovnika Kozluka i Skočića, u 17 autobusa i odvezle ih u Loznicu, u Srbiji, u pratnji pripadnika lokalne srpske policije. Pre nego što su Muslimani otišli, ove snage su ih primorale da potpišu izjave kojima se odriču svoje imovine. Iz Srbije su ti Muslimani vozovima prebačeni u Mađarsku, Nemačku i Austriju. S obzirom na činjenicu br. 328, Činjenice o kojima je presuđeno IV, i naređenje majora Svetozara Andrića, razmotreno drugde u ovom poglavlju, Pretresno veće zaključuje da je major Svetozar Andrić, komandant 1. biračke brigade VRS-a, naredio TO-u Zvornik da organizuje i koordinira iseljavanje muslimanskog stanovništva. Pretresno veće će dalje razmotriti taj incident u vezi s tačkama 1, 4 i 5 Optužnice u poglavlju 4 dole u tekstu.

Događaji nakon napada na grad Zvornik: proizvoljno hapšenje i zatočavanje, i drugi incidenti posle 10. aprila 1992. godine

948. Pretresno veće je razmotrilo činjenice o kojima je presuđeno i svedočenja svedoka B-161, svedoka JF-026 i svedoka JF-070, kao i dokumentarne dokaze, uključujući dokazne predmete P1059 i P1060, u vezi s proizvoljnim hapšenjem i zatočavanjem Muslimana u opštini Zvornik, zlostavljanjem i ubijanjem Muslimana u zatočeničkim objektima, uništavanjem džamija, ubijanjem i seksualnim zlostavljanjem u gradu Zvorniku i na celoj opštini Zvornik u danima nakon napada.²⁰⁸⁷ Pretresno veće napominje da tužilaštvo u

²⁰⁸⁷ V., između ostalog, Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenice br. 339-341, 343-346; P589 (Svedok B-161, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 22-23. maj i 2. jul 2003. godine), str. 21036-21037; P1190 (Vojin Vučković, izjava data istražnom sudiji Okružnog suda u Šapcu, s potpisom Duška Vučkovića, 4. novembar 1993. godine), str. 2; P1411 (Dušan Vučković, izjava data istražnom sudiji Okružnog suda u Šapcu, s potpisom Duška Vučkovića, 8. novembar 1993. godine), str. 2; P1529 (Svedok JF-070, izjave svedoka), izjava od 17. oktobra 2002. godine, str. 3-6; P1530 (Svedok JF-070, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29. maj 2003. godine), str. 21325-21326, 21328-21331, 21351, 21363, 21365-21367, 21372, 21381; P1530 (Svedok JF-070, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 29. maj 2003. godine), str. 21328; P1531 (Fotografija Doma kulture u Drinjači); P1534 (Fotografija Doma kulture u Čelopeku); P1535 (Fotografija Ekonomije); P1536 (Fotografija Tehničke škole u Karakaju); P1537 (Fotografija Gerine klanice); P1700 (Svedok JF-026, izjava svedoka, 16. decembar 2008. godine), par. 93-94, 113; P1701 (Svedok JF-026, transkript iskaza u predmetu *Slobodan Milošević*, 23. i 26. maj 2003, 5. jun 2003. godine), str. 21817, 21825, 21834; 21905-21906; D160 (Duško Vučković, izjava data MUP-u

Prevod

Optužnici za ta navedena ubistva i druga krivična dela nije podiglo zasebnu optužbu. Osim toga, Pretresnom veću nisu predočeni dokazi koji ukazuju na to da su ljudi odlazili usled tih incidenata. Stoga se Pretresno veće pomenutim incidentima neće dalje baviti u ovom kontekstu.

Republike Srbije, 4. novembar 1993. godine), str. 3-4; D162 (Službena beleška o informativnom razgovoru, 4. jul 1992. godine), str. 6-7; D215 (Svedok JF-026, transkript iskaza u predmetu *Šešelj*, 12-13. januar 2010. godine), str. 15017.

4. Pravni zaključci o krivičnim delima

4.1 Kršenja zakona i običaja ratovanja: opšta obeležja i uslovi za postojanje nadležnosti

4.1.1 Merodavno pravo

949. Optuženi se u Optužnici terete u jednoj tački za kršenje zakona ili običaja ratovanja po članu 3 Statuta. Tačkom 3 na teret im se stavlja ubistvo, na osnovu zajedničkog člana 3(1)(a) četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine. U članu 3 Statuta stoji: "Međunarodni sud je nadležan da krivično goni lica koja su prekršila zakone ili običaje ratovanja". Sledi analiza uslova za postojanje nadležnosti i opštih obeležja.

950. Član 3 Statuta funkcioniše kao "rezidualna klauzula" koja Međunarodnom sudu daje nadležnost nad svakim teškim kršenjem međunarodnog humanitarnog prava koje nije predviđeno članovima 2, 4 ili 5 Statuta.²⁰⁸⁸ Da bi ušlo u okvir takve rezidualne nadležnosti, krivično delo mora ispuniti četiri uslova: (i) delo mora kršiti neko pravilo međunarodnog humanitarnog prava; (ii) pravilo mora biti obavezujuće za strane u vreme počinjenja krivičnog dela za koje se terete; (iii) pravilo mora štiti važne vrednosti i njegovo kršenje mora imati teške posledice po žrtvu; i (iv) takvo kršenje mora povlačiti individualnu krivičnu odgovornost počinioca.²⁰⁸⁹

951. U praksi ovog Suda jasno je utvrđeno da kršenja zajedničkog člana 3 četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine ulaze u okvire člana 3 Statuta.²⁰⁹⁰ U ovom predmetu optužba za ubistvo na osnovu zajedničkog člana 3(1)(a) očigledno ispunjava četiri gore izneta uslova za postojanje nadležnosti. Pravila sadržana u zajedničkom članu 3 predstavljaju deo međunarodnog običajnog prava primenjivog i na međunarodne i na nemeđunarodne oružane sukobe.²⁰⁹¹ Delima zabranjenim zajedničkim članom 3 nesumnjivo se krše pravila kojima se štite važne vrednosti i ona imaju teške posledice po žrtve. Ona takođe povlače individualnu krivičnu odgovornost.²⁰⁹² Pretresno veće stoga ima nadležnost nad tim kršenjima.

952. Kada se utvrdi nadležnost, da bi član 3 Statuta bio primenjiv, moraju se ispuniti neki opšti uslovi: prvo, mora postojati oružani sukob; drugo, mora postojati neksus između dela za

²⁰⁸⁸ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 89-93; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 125, 131, 133.

²⁰⁸⁹ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 94, 143.

²⁰⁹⁰ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 89; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 125, 133-136; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 68.

²⁰⁹¹ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 89, 98; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 138-139, 147.

²⁰⁹² Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 134; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 173-174.

koje se tereti i oružanog sukoba;²⁰⁹³ i, treće, za optužbe zasnovane na zajedničkom članu 3, žrtva ne sme aktivno učestvovati u neprijateljstvima u vreme počinjenja krivičnog dela.²⁰⁹⁴

953. *Oružani sukob*. Test za utvrđivanje postojanja oružanog sukoba formulisalo je Žalbena veće u Odluci o nadležnosti u predmetu *Tadić*:

[o]ružani sukob postoji svuda gde se pribeglo oružanoj sili između država ili produženom oružanom nasilju između vlasti i organizovanih naoružanih grupa, ili pak između takvih grupa unutar jedne države.²⁰⁹⁵

954. U presudi u predmetu *Tadić* Žalbena veće je primetilo da je "neosporno da je sukob međunarodni ako se odvija između dvije ili više država".²⁰⁹⁶ Žalbena veće nastavlja s konstatacijom da unutrašnji oružani sukob

može postati međunarodni (ili, zavisno od okolnosti, može biti istodobno međunarodni i unutrašnji) ako (i) druga država sopstvenim trupama interveniše u sukobu ili alternativno ako (ii) neki od učesnika u unutrašnjem oružanom sukobu djeluju u ime te druge države.²⁰⁹⁷

Žalbena veće je nakon toga formulisalo standard "sveukupne kontrole" u svrhu utvrđivanja kada se može smatrati da neka organizovana naoružana grupa deluje u ime druge države, čime oružani sukob dobija međunarodni karakter.²⁰⁹⁸ Test je zadovoljen ako, između ostalog, država igra ulogu u organizovanju, koordiniranju ili planiranju vojnih akcija organizovane naoružane grupe i ako država tu grupu finansira, obučava, oprema ili joj pruža operativnu podršku.²⁰⁹⁹ Test zahteva ocenu svih elemenata kontrole uzetih u celini i stoga ne sadrži uslov da, na primer, država koja je treća strana organizovanoj naoružanoj grupi izdaje konkretna uputstva ili zapovesti.²¹⁰⁰

955. Oružani sukob proteže se na celu teritoriju zaraćenih država ili, u slučaju unutrašnjih sukoba, na celu teritoriju pod kontrolom strane u sukobu, bez obzira na to da li se na tom mestu stvarno vode borbe.²¹⁰¹ Oružani sukob prestaje u trenutku zaključenja opšteg mira (u

²⁰⁹³ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 70; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 55; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 342.

²⁰⁹⁴ Zajednički član 3(1); Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 420; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 847; Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj i drugi*, par. 62.

²⁰⁹⁵ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 70. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 56; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 336.

²⁰⁹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 84.

²⁰⁹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 84.

²⁰⁹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 306.

²⁰⁹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 306, 308.

²¹⁰⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 143-146.

²¹⁰¹ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 70.

slučaju međunarodnih oružanih sukoba) ili kada se pronađe mirno rešenje (u slučaju oružanih sukoba koji po svom karakteru nisu međunarodni).²¹⁰²

956. *Nexus*. Krivično delo za koje se tereti nije se moralo dogoditi u vreme i na mestu stvarnih borbi, sve dok je postojala "tijesna veza" između radnji počinioaca i neprijateljstava na teritorijama pod kontrolom strana u sukobu.²¹⁰³ Postojanje takve tesne veze između dela i oružanog sukoba biće utvrđeno kada se može pokazati da je oružani sukob u značajnoj meri uticao na mogućnost da počinilac počini delo, na odluku počinioaca da ga počini, na način počinjenja ili cilj s kojim je počinjeno.²¹⁰⁴

957. *Status žrtava*. Konačni uslov za primenu optužbe po članu 3, na osnovu zajedničkog člana 3, jeste da žrtva nije aktivno učestvovala u neprijateljstvima u vreme kada je krivično delo počinjeno.²¹⁰⁵ Žalbeno veće je objasnilo da aktivno učešće u neprijateljstvima znači učešće u ratnim aktivnostima koje po svojoj prirodi ili svrsi imaju za cilj da nanesu stvarnu štetu ljudstvu ili tehničari neprijateljskih oružanih snaga.²¹⁰⁶ Zaštićene žrtve uključuju pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i one koji su usled bolesti, ranjavanja, lišenja slobode ili nekog drugog razloga izbačeni iz borbenog stroja.²¹⁰⁷ Počinilac mora znati ili je trebalo da zna za status žrtava kao lica koja ne učestvuju aktivno u neprijateljstvima.²¹⁰⁸

4.1.2 Pravni zaključci

958. Strane su postigle saglasnost o tome da je u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini sve vreme relevantno za zločine koji se optuženima Optužnicom stavljaju na teret postojao oružani sukob.²¹⁰⁹ Pretresno veće je sporazum strana razmotrilo u svetlu više činjenica o kojima je presuđeno i dokaza vezanih za izbijanje oružanog sukoba u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini i razvoj tog sukoba.²¹¹⁰ Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da je na teritoriji

²¹⁰² Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 70. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 57; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 319.

²¹⁰³ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 57; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 342.

²¹⁰⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 58.

²¹⁰⁵ Zajednički član 3(1); Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 420, 424; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 172, 178; Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 66.

²¹⁰⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 178.

²¹⁰⁷ Zajednički član 3(1); Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 175.

²¹⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Boškoski i Tarčulovski*, par. 66.

²¹⁰⁹ T. 18660-18661; Završni pretresni podnesak tužilaštva, 14. decembar 2012. godine, par. 383. V. takođe par. 19 Optužnice.

²¹¹⁰ V. Činjenice o kojima je presuđeno I, činjenice br. 70, 73-75, 77, 80-81, 86-87, 102, 118-119, 121, 143, 145, 152, 161, 231, 233, 234, 284-285, 326, 405, 428, 527; Činjenice o kojima je presuđeno III, činjenice br. 8, 13, 18, 42-46, 51-52, 68-70, 73, 89, 120, 122, 124-126, 141, 145-146, 178, 207; Činjenice o kojima je presuđeno IV, činjenice br. 59-60, 198, 257, 292, 294-295, 306, 316, 348-349, 372, 376, 379; P1483 (Robert Donia, izveštaj veštaka, 17. mart 2008. godine), str. 2, 95; P1575 (Reynaud Theunens, izveštaj veštaka, 30. jun 2007. godine), par. 15-16, 22, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, str. 124-126, 131, Deo III, str. 3, 8, 11, 13, 40, 41, 42, 49, 50, 56, 76, 77, 91, 100, 123-125, 128, 130-131.

Prevod

Hrvatske i Bosne i Hercegovine postojao oružani sukob koji je trajao tokom celog perioda relevantnog za zločine za koje se optuženi terete u Optužnici.

4.2 Zločini protiv čovečnosti: opšta obeležja i uslovi za postojanje nadležnosti

4.2.1 Merodavno pravo

959. Optuženi se u Optužnici terete u četiri tačke za zločine protiv čovečnosti po članu 5 Statuta. U tački 1 terete se za progon po članu 5(h). U tački 2 terete se za ubistvo po članu 5(a). U tačkama 4 i 5 terete se za deportaciju i prisilno premeštanje kao nehumana dela po članu 5(d), odnosno (i). U članu 5 stoji: "Međunarodni sud je nadležan da krivično goni lica odgovorna za sledeća krivična dela kada su počinjena u oružanom sukobu, bilo međunarodnog bilo unutrašnjeg karaktera, i usmerena protiv civilnog stanovništva". Sledi analiza uslova za postojanje nadležnosti i opštih obeležja.

960. *Počinjen u oružanom sukobu.* Krivična dela moraju biti počinjena u oružanom sukobu, bilo međunarodnog, bilo unutrašnjeg karaktera. Ovaj uslov nije deo definicije zločina protiv čovečnosti po običajnom pravu.²¹¹¹ Reč je o uslovu za postojanje nadležnosti,²¹¹² što znači da je potrebno dokazati da je u relevantno vreme i na relevantnom mestu postojao oružani sukob.²¹¹³ Definicija oružanog sukoba nalazi se dole u tekstu, u poglavlju 4.1.

961. *Rasprostranjen ili sistematski napad usmeren protiv civilnog stanovništva.* Opšta obeležja koja su uslov za primenjivost člana 5 Statuta su sledeća:

- (i) postojao je napad;
- (ii) napad je bio rasprostranjen ili sistematski;
- (iii) napad je bio usmeren protiv civilnog stanovništva;
- (iv) dela počinioca bila su deo tog napada; i
- (v) počinitelj je znao da je u vreme njegovih dela postojao rasprostranjen ili sistematski napad usmeren protiv civilnog stanovništva i da njegova dela čine deo tog napada.²¹¹⁴

962. *Napad.* Napad na civilno stanovništvo je pojam koji je zaseban i različit od pojma oružanog sukoba.²¹¹⁵ Napad se ne ograničava na upotrebu sile, nego obuhvata svako zlostavljanje civilnog stanovništva i može početi pre, nastaviti se nakon, odnosno trajati

²¹¹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 249.

²¹¹² Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 249; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 83.

²¹¹³ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 249, 251; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 83.

²¹¹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 85.

²¹¹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 251.

tokom oružanog sukoba.²¹¹⁶ Napad čine dela nasilja, odnosno vrste zlostavljanja o kojima se govori u članu 5(a) do (i) Statuta.²¹¹⁷

963. *Rasprostranjen ili sistematski.* "Rasprostranjen" ukazuje na široke razmere napada i broj lica koja su mu meta.²¹¹⁸ "Sistematski" ukazuje na "organizovanu prirodu djela nasilja".²¹¹⁹ Postojanje plana ili politike može upućivati na sistematski karakter napada, ali ne predstavlja posebno pravno obeležje.²¹²⁰

964. *Usmeren protiv civilnog stanovništva.* "Usmeren protiv" znači da je primarni objekt napada civilno stanovništvo.²¹²¹ Napad ne mora biti usmeren protiv civilnog stanovništva celog područja koje je relevantno za optužnicu.²¹²² Dovoljno je pokazati da je dovoljan broj pojedinaca uzet za cilj u toku napada, odnosno da je uzet za cilj na takav način da se pretresno veće može uveriti da je napad zaista bio usmeren protiv civilnog "stanovništva", a ne protiv ograničenog i nasumično odabranog broja pojedinaca.²¹²³

965. Prema Žalbenom veću, definicija civila u svrhu člana 5 Statuta odgovara definiciji civila sadržanoj u članu 50 Dopunskog protokola I Ženevske konvencije iz 1949. godine.²¹²⁴ Dopunski protokol I definiše "civila" kao lica koje nije pripadnik oružanih snaga ili borac u nekom drugom svojstvu.²¹²⁵ Žalbena veće je naglasilo da činjenica da napad u svrhu zločina protiv čovečnosti mora biti usmeren protiv civilnog stanovništva ne znači da dela u okviru tog napada moraju biti počinjena isključivo protiv civila.²¹²⁶ Lice koje je van borbenog stroja, na primer zato što je lišeno slobode, može takođe postati žrtva dela koje predstavlja zločin protiv čovečnosti ako su ispunjeni svi ostali nužni uslovi, konkretno, da je to delo deo rasprostranjenog ili sistematskog napada protiv civilnog stanovništva.²¹²⁷

²¹¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 251; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 86;

Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 666.

²¹¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 918.

²¹¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 94; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 101;

Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 94, 666; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 920.

²¹¹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 94; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 101;

Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 666; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 920.

²¹²⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 98, 101; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 120;

Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 922.

²¹²¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 91.

²¹²² Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 90.

²¹²³ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 90; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 105;

Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 95; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 247.

²¹²⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 110; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 97;

Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 144; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 302.

²¹²⁵ Dopunski protokol I, čl. 50(1), upoređeno sa Ženevskom konvencijom III, čl. 4(A)(1), (2), (3) i (6) i Dopunskim protokolom I, čl. 43.

²¹²⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 305; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić i Šljivančanin*, par. 27-29, 32; Drugostepena presuda u predmetu *Dragomir Milošević*, par. 58.

²¹²⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 421, 570-571, 580; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 313.

966. *Dela počinioaca su deo napada.* Ovaj uslov ne ispunjavaju dela za koja se ne može razumno smatrati da su objektivno deo napada.²¹²⁸

967. *Znanje počinioaca.* Počinilac mora znati da postoji rasprostranjeni ili sistematski napad protiv civilnog stanovništva i da su njegova dela deo tog napada.²¹²⁹ Počinilac ne mora imati detaljna saznanja o napadu ili deliti njegov cilj.²¹³⁰

4.2.2 Pravni zaključci

968. Kao što je zaključeno u poglavlju 4.1.2, Pretresno veće konstatuje da je na teritoriji Hrvatske i Bosne i Hercegovine postojao oružani sukob koji je trajao tokom celog perioda relevantnog za zločine za koje se optuženi terete u Optužnici. Uslov za postojanje nadležnosti za zločine protiv čovečnosti je, prema tome, ispunjen. Pretresno veće će se sada osvrnuti na opšta obeležja zločina protiv čovečnosti.

969. Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da su zločini za koje se optuženi terete činili deo napada koji je bio kako rasprostranjen – u smislu da je zahvatao znatan deo Hrvatske i Bosne i Hercegovine – tako i sistematski, što se vidi iz toga da su srpske snage ciljne teritorije zauzimale i etnički čistile na dosledan i koordiniran način. Tužilaštvo takođe tvrdi da su taj napad karakterisali vojni napadi na nebranjena nesrpska sela, sistematska pogubljenja nesrpskih civila i uništavanje džamija, crkava i domova nesrba, kao i drugih civilnih ciljeva.²¹³¹

970. Prilikom ocenjivanja da li su ostvarena opšta obeležja zločina protiv čovečnosti, Pretresno veće će razmotriti dokaze u vezi s pojedinačnim tačkama Optužnice. Ti dokazi su detaljno obrađeni u poglavlju 3, tako da se prikaz i analiza dokaza ovde neće ponavljati. Kao što se kaže u gorepomenutim poglavljima, Pretresno veće zaključuje da su srpske snage (definisane u paragrafima 4 i 6 Optužnice) ubile veliki broj Hrvata, Muslimana i drugih nesrba. Pretresno veće dalje zaključuje da su te srpske snage počinile deportaciju i prisilno premeštanje hiljada Hrvata i Muslimana iz svakog od područja navedenih u Optužnici: SAO Krajine, SAO SBZS i opština u Bosni i Hercegovini na koje se odnosi Optužnica. S tim u vezi, Pretresno veće je uzelo u obzir incidente u kojima su ljudi preseljeni protiv svoje volje

²¹²⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 100.

²¹²⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 99; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 124, 126; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 99-100.

²¹³⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 248, 252; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 102-103; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 124; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 99.

²¹³¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 391.

ili bez stvarne mogućnosti izbora. Pretresno veće je takođe uzelo u obzir incidente u kojima su srpske snage stvorile atmosferu u kojoj žrtve nisu imale drugog izbora nego da odu. Takva atmosfera je, između ostalog, stvorena napadima na sela i gradove, proizvoljnim zatočavanjem, ubijanjem i zlostavljanjem. Takvi uslovi vladali su tokom više dana ili nedelja pre nego što su ljudi otišli, a ponekad i tokom više meseci. Pretresno veće je takođe zaključilo da su krivična dela ubistva, deportacije i prisilnog premeštanja istovremeno predstavljala i dela u osnovi progona.

971. Pretresno veće zaključuje da su tokom niza godina zločini činjeni širom područja na koje se odnosi Optužnica, ali da su u SAO Krajini i SAO SBZS bili najučestaliji u jesen 1991, a u Bosni i Hercegovini u periodu od aprila do septembra 1992. godine. S nekoliko izuzetaka, žrtve tih zločina bile su nesrbi. U SAO Krajini i SAO SBZS žrtve su uglavnom bile Hrvati, a u opštinama u Bosni i Hercegovini na koje se odnosi Optužnica Muslimani. Dokazi pokazuju da je za cilj prevashodno uzimano civilno stanovništvo. Na osnovu gorenavedenog, Pretresno veće zaključuje da su uslovi "napada", "rasprostranjenosti" i "civilnog stanovništva" ispunjeni. S obzirom na to, kao i na činjenicu da je pravni uslov da je napad bio rasprostranjen *ili* sistematski, Pretresno veće se neće baviti pitanjem da li je on bio sistematski.

972. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da je postojao rasprostranjen napad usmeren protiv nesrpskog civilnog stanovništva SAO Krajine, SAO SBZS i opština u Bosni i Hercegovini na koje se odnosi Optužnica. Osim ako u vezi s konkretnim incidentima ubistva, deportacije, prisilnog premeštanja i progona u poglavljima 4.3.2, 4.4.2 i 4.5.2 nije navedeno drugačije, Pretresno veće, uzimajući u obzir okolnosti kao što su nacionalnost žrtava i mesto i vreme izvršenja dela, zaključuje da su zločini za koje je u tim poglavljima utvrđeno da su počinjeni bili deo rasprostranjenog napada na civilno stanovništvo i da su počinioци znali da su njihova dela deo tog rasprostranjenog napada.

4.3 Ubistvo

4.3.1 Merodavno pravo

973. U tački 2 Optužnice optuženi se terete za ubistvo kao zločin protiv čovečnosti, kažnjivo na osnovu člana 5(a) Statuta. U tački 3 Optužnice optuženi se na osnovu člana 3 terete za ubistvo kao kršenje zakona ili običaja ratovanja. Opšta obeležja i uslovi za postojanje nadležnosti za ta krivična dela izneti su u poglavljima 4.1 i 4.2 gore u tekstu.

974. Za krivično delo ubistva potrebno je dokazati sledeća obeležja:

- (a) nastupila je smrt žrtve;
- (b) smrt žrtve prouzrokovana je delom ili propustom počinioca; i
- (c) delo ili propust počinjeni su s namerom da se žrtva liši života ili da se hotimično nanese teške telesne ozlede za koje je počinilac trebalo razumno da zna da mogu prouzrokovati smrt.²¹³²

4.3.2 Pravni zaključci

975. U poglavlju 3, Pretresno veće je odlučilo da će sledeće incidente u kojima je, prema navodima, počinjeno ubistvo dodatno razmotriti s obzirom na merodavno pravo:

Ubistvo 56 civila nesrpske nacionalnosti kod Bačina 21. oktobra 1991. godine (Optužnica, par. 27) (poglavljje 3.1.1): 41 žrtva;

Ubistvo seljana nesrpske nacionalnosti iz Saborskog, Poljanka i Lipovače u periodu od avgusta do novembra 1991. godine (Optužnica, par. 28) (poglavljje 3.1.2): sedam žrtava;

Ubistvo devet civila u Vukovićima 7. novembra 1991. godine (Optužnica, par. 30) (poglavljje 3.1.3): osam žrtava;

Ubistvo najmanje 20 civila hrvatske nacionalnosti u Saborskom 12. novembra 1991. godine (Optužnica, par. 31) (poglavljje 3.1.4): devet žrtava;

Ubistvo najmanje 38 civila nesrpske nacionalnosti u Škabrnji 18. novembra 1991. godine (Optužnica, par. 32) (poglavljje 3.1.5): 37 žrtava;

Ubistvo deset civila u Marinoviću, zaseoku sela Bruška, 21. decembra 1991. godine (Optužnica, par. 35) (poglavljje 3.1.6): devet žrtava;

Ubistvo 11 zatočenika u zgradi policije u Dalju 21. septembra 1991. godine (Optužnica, par. 36) (poglavlje 3.2.1): deset žrtava;

Ubistvo 26 civila hrvatske nacionalnosti u zgradi policije u Dalju 4. oktobra 1991. godine (Optužnica, par. 37) (poglavlje 3.2.2): 17 žrtava;

Ubistvo civila hrvatske nacionalnosti i mađarske narodnosti u Centru za obuku u Erdutu 9. novembra 1991. godine i posle tog datuma (Optužnica, par. 38) (poglavlje 3.2.3): 13 žrtava;

Ubistvo civila nesrpske nacionalnosti u Centru za obuku u Erdutu 11. novembra 1991. godine (par. 39) (poglavlje 3.2.4): pet žrtava;

Ubistvo civila hrvatske nacionalnosti i mađarske narodnosti u Centru za obuku u Erdutu 26. decembra 1991. godine ili približno tog datuma (Optužnica, par. 42) (poglavlje 3.2.5): dve žrtve;

Ubistvo najmanje 16 civila nesrpske nacionalnosti u Crkvini 7. maja 1992. godine ili približno tog datuma (Optužnica, par. 50) (poglavlje 3.4.1): 16 žrtava;

Ubistvo oko 27 civila nesrpske nacionalnosti koji su 12. jula 1992. godine ili približno tog datuma korišćeni kao živi štit (Optužnica, par. 54) (poglavlje 3.5.1): 19 žrtava;

Ubistvo jedanaest muškaraca nesrpske nacionalnosti u Trnovi 20. septembra 1995. godine ili približno tog datuma (par. 56) (poglavlje 3.6.1): 11 žrtava;

Ubistvo 65 civila nesrpske nacionalnosti u Sasini 21. septembra 1995. godine ili približno tog datuma (Optužnica, par. 57) (poglavlje 3.6.2): 65 žrtava;

Ubistvo šest muškaraca i dečaka, Muslimana, u Godinjskim Barama u julu 1995. godine (Optužnica, par. 61) (poglavlje 3.7.1): šest žrtava; i

Ubistvo oko 20 civila nesrpske nacionalnosti u Zvorniku 8. aprila 1992. godine ili približno tog datuma (Optužnica, par. 62) (poglavlje 3.8.1): 12 žrtava.

976. Prilikom ocenjivanja da li je nastupila smrt žrtava i da li je njihova smrt prouzrokovana delom ili propustom nekog drugog lica, Pretresno veće je konkretno uzelo u obzir činjenice o kojima je presuđeno vezane za smrt i okolnosti smrti, sudskomedicinske dokaze, kao i svedočenja svedoka koji su bili očevici ubijanja i drugih svedoka koji su mogli dati informacije o okolnostima smrti. To uključuje svedoke koji su svedočili o tome gde i s kim je žrtva poslednji put viđena živa, kao i dokaze o kontaktima žrtve i potencijalnih i

²¹³² Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 261.

verovatnih počinilaca pre smrti žrtve. Među njima su i svjedoci koji su svedočili o ekshumaciji leševa. Podsećajući na činjenične zaključke iznete u poglavlju 3, Pretresno veće se uverilo da su pravni uslovi ispunjeni, odnosno da su žrtve o kojima je ovde reč preminule i da je njihova smrt prouzrokovana delima počinilaca.

977. Kod ocenjivanja subjektivnog elementa ubistva, Pretresno veće je uzelo u obzir sudskomedicinske dokaze o uzroku smrti i drugim ozledama žrtava. Pretresno veće je uzelo u obzir i dokaze o okolnostima pod kojima su se incidenti dogodili, između ostalog, o načinu na koji je počinilac postupao sa žrtvom (na primer, o premlaćivanju).

978. U vezi s jednim incidentom (*Ubistvo oko 27 civila nesrpske nacionalnosti koji su 12. jula 1992. godine ili približno tog datuma korišćeni kao živi štit (Optužnica, par. 54)*), Pretresno veće je uzelo u obzir način na koji su počiniooci prisilili žrtve da skinu košulje, stanu u redove kao živi štit i pešice krenu u pravcu linije fronta.

979. U vezi s jednim drugim incidentom (*Ubistvo deset civila u Marinoviću, zaseoku sela Bruška, 21. decembra 1991. godine (par. 35)*), za šest žrtava (Iku Marinović, Dragana Marinovića, Draginju Marinović, Krstu Marinovića, Mandu Marinović i Stanu Marinović) ne postoje dovoljni dokazi o tome pod kojim su tačno okolnostima ubijene. Međutim, s obzirom na svoj zaključak da su ta ubistva izvršili isti počiniooci koji su izvršili ubistva za koja su Pretresnom veću predočeni dokazi o tačnim okolnostima ubijanja, i to u isto ili približno u isto vreme i na istom mestu, Veće zaključuje da je dokazano da su ti počiniooci posedovali nužnu nameru. Isto rezonovanje primenjeno je i kod više drugih sličnih incidenata.

980. U vezi s jednim drugim incidentom (*Ubistvo 26 civila hrvatske nacionalnosti u zgradi policije u Dalju 4. oktobra 1991. godine (par. 37)*), Pretresno veće je uzelo u obzir da je počinilac priznao da je ubio žrtve.

981. Pretresno veće zaključuje da su u predmetnim incidentima počiniooci postupali s namerom da žrtve liše života ili da su im barem hotimično naneli teške telesne ozlede za koje je razumno trebalo da znaju da mogu prouzrokovati smrt.

982. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 4.1.2 u vezi s opštim obeležjima za kršenja zakona ili običaja ratovanja.

983. Pretresno veće će se sada osvrnuti na pitanje statusa žrtava. U vezi s jednim incidentom (*Ubistvo najmanje 38 civila nesrpske nacionalnosti u Škabrnji 18. novembra 1991. godine (par. 32)*), Pretresno veće zaključuje da za četiri žrtve (Slavka Miljanića zvanog Čave, Nediljka Škaru, Nediljka Jurića i Stanka Vickovića), koje su bile pripadnici hrvatskih

odbrambenih snaga, dokazi nisu dovoljni da se utvrdi da li su one u trenutku kad su ubijene bile van borbenog stroja, odnosno da li iz nekog drugog razloga nisu učestvovala u aktivnim neprijateljstvima. S obzirom na to, Pretresno veće neće razmatrati pitanje njihove smrti u vezi s ovim zaključkom.

984. U vezi s istim incidentom (*Ubistvo najmanje 38 civila nesrpske nacionalnosti u Škabrnji 18. novembra 1991. godine (par. 32)*), Pretresno veće podseća na dokaze čiji je prikaz dat u činjeničnom zaključku u vezi s Josipom Miljanićem, kog su prisilili da klekne i potom mu pucali u glavu. U skladu s tim, Pretresno veće zaključuje da je Josip Miljanić u trenutku kad je ubijen bio van borbenog stroja ili da iz nekog drugog razloga nije učestvovao u aktivnim neprijateljstvima, pa će pitanje njegove smrti dalje razmotriti u vezi s ovim zaključkom.

985. U vezi s jednim drugim incidentom (*Ubistvo oko 27 civila nesrpske nacionalnosti koji su 12. jula 1992. godine ili približno tog datuma korišćeni kao živi štit (par. 54)*), pošto je u vezi s dve od navodnih žrtava (Omerom Delićem i Salihom Makarevićem) uzelo u obzir okolnosti pod kojima su ubijene, uniforme koje su nosile i činjenicu da je u trenutku njihove smrti na relevantnom području i oko njega bilo aktivnih neprijateljstava i pošto je u vezi s trećom navodnom žrtvom (Nedžadom Makarevićem) uzelo u obzir dokaze o njenoj pripadnosti ABiH i činjenicu da je u trenutku njene smrti na relevantnom području i oko njega bilo aktivnih neprijateljstava, Pretresno veće zaključuje da su sve tri žrtve ubijene u kontekstu koji bi se razumno mogao smatrati borbenom situacijom. S obzirom na to, dokazi nisu dovoljni da se utvrdi da su te žrtve u trenutku kad su ubijene bile van borbenog stroja ili da iz nekog drugog razloga nisu učestvovala u aktivnim neprijateljstvima. Pretresno veće stoga neće dalje razmatrati to ubijanje u vezi s ovim zaključkom.

986. Što se tiče ostalih žrtava, Pretresno veće, s obzirom na njihovu starost i odeću, kao i na okolnosti pod kojima su izvršena ubistva, a u nekim slučajevima i na činjenice o kojima je presuđeno i neposredne dokaze vezane za status žrtava, zaključuje da su te žrtve u trenutku kad su ubijene bile civili ili da su bile izbačene iz borbenog stroja usled lišenja slobode ili nekog drugog razloga, odnosno da iz nekog drugog razloga nisu učestvovala u aktivnim neprijateljstvima.

987. Na osnovu pripadnosti počinitelaca i načina izvršenja dela, Pretresno veće dalje zaključuje da je postojala tesna veza između ubijanja i oružanog sukoba.

988. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 4.2.2 u vezi s opštim obeležjima i uslovima za postojanje nadležnosti za zločine protiv čovečnosti.

989. Kad je reč o statusu žrtava, Pretresno veće podseća na svoje zaključke iznete gore u tekstu i zaključuje da su pravni uslovi za zločine protiv čovečnosti s tim u vezi ispunjeni.

990. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da sledeći incidenti (u odnosu na navedene žrtve) predstavljaju ubistvo kao zločin protiv čovečnosti i kao kršenje zakona ili običaja ratovanja:

Ubistvo 56 civila nesrpske nacionalnosti kod Bačina u oktobru 1991. godine (Optužnica, par. 27) (poglavlje 3.1.1): Katarina Alavančić, Terezija Alavančić, Josip Antolović, Marija Batinović, Mara Ćorić, Mijo Čović, Marija Delić, Ana Dikulić, Ruža Dikulić, Sofija Dikulić, Stjepan Dikulić, Antun Đukić, Marija Đukić, Antun Đurinović, Ana Ferić, Juraj Ferić, Kata Ferić, Filip Jukić, Marija Jukić, Jozo Karanović, Antun Krivajić, Reza Krivajić, Barbara Kropf, Pavao Kropf, Ivan Kulišić, Nikola Lončarić, Antun Mucavac, Ivo Pezo, Sofija Pezo, Anka Piktaja, Stjepan Sabljar, Veronika Stanković, Antun Švračić, Marija Švračić, Ivan Trninić, Ivo Trninić, Kata Trninić, Terezija Trninić, Katarina Vladić, Mijo Krnić i Marija Šestić;

Ubistvo seljana nesrpske nacionalnosti iz Saborskog, Poljanka i Lipovače u periodu od avgusta do novembra 1991. godine (Optužnica, par. 28) (poglavlje 3.1.2): Mate Brozinčević, Roža Brozinčević, Mirko Brozinčević, Milan Lončar, Ivica Lončar, Nikola Vuković i Ivica Vuković;

Ubistvo devet civila u Vukovićima 7. novembra 1991. godine (Optužnica, par. 30) (poglavlje 3.1.3): Nikola Vuković, Vjekoslav Vuković, Lucija Vuković, Milka Vuković, Joso Matovina, Dane Vuković (od oca Polde), Dana Vuković (od oca Mate) i Nikola Matovina;

Ubistvo najmanje 20 civila hrvatske nacionalnosti u Saborskom i uništavanje tog sela 12. novembra 1991. godine (Optužnica, par. 31) (poglavlje 3.1.4): Ivan Vuković, Jure Vuković (rođen 1929), još jedan Jure Vuković (rođen 1930), Nikola Bićanić, Petar Bićanić, Milan Bićanić i Juraj Štrk, Jeka/Jela Vuković i Ana Bićanić;

Ubistvo najmanje 38 civila nesrpske nacionalnosti u Škabrnji 18. novembra 1991. godine (Optužnica, par. 32) (poglavlje 3.1.5): Lucija/Lucka/Luca Šegarić, Stana Vicković, Josip Miljanić, Krsto Šegarić, Grgica Šegarić zvana Maja, Joso/Jozo Brkić, Ilija Ražov, Rade Šegarić, Vice Šegarić, Jozo Miljanić, Slavka Miljanić, Petar Pavičić, Mile Pavičić, Kata Rogić zvana Soka, Ivica Šegarić, Ante Ražov, Željko Ćurković, Marija Brkić, Petar Jurić,

Niko Pavičić, Josip Perica, Ljubo Perica, Ivan Ražov, Jela Ražov, Nikola Rogić, Mara Žilić, Marko Brkić, Roko Žilić, Grgo Jurić, Tadija Žilić, Gašpar Perica, Marko Rogić i Vladimir Horvat;

Ubistvo deset civila u Marinoviću, zaseoku sela Bruška, 21. decembra 1991. godine (Optužnica, par. 35) (poglavlje 3.1.6): Dušan Marinović, Roko Marinović, Petar Marinović, Dragan Marinović, Ika Marinović, Krsto Marinović, Draginja Marinović, Stana Marinović i Manda Marinović;

Ubistvo 11 zatočenika u zgradi policije u Dalju 21. septembra 1991. godine (Optužnica, par. 36) (poglavlje 3.2.1): Ivan Zelember, Čedomir Predojević, Dražen Štimec, Željko Filipčić, Darko Kušić, Ivan Forjan, Pavo Zemljak, Vladimir Zemljak, Zoran Anđal i Haso Brajić;

Ubistvo 26 civila hrvatske nacionalnosti u zgradi policije u Dalju 4. oktobra 1991. godine (Optužnica, par. 37) (poglavlje 3.2.2): Zvonko Mlinarević, Ranko Soldo, Elvis Hadić, Franjo Mesarić, Ernest Bača, Mihajlo Šimun/Šimon, Josip Mikić/Mikec, Marin/Marinko Šomodvarac, Rudolf Jukić, Pavao/Pavo Šarac, Đorđe Radaljević, Vinko Oroz, Petar/Pero Rašić, Stanislav Strmeča/Štrmečki, Ivica Krkalo, Danijel Tomičić i Mile Grbešić;

Ubistvo civila hrvatske nacionalnosti i mađarske narodnosti u Centru za obuku u Erdutu 9. novembra 1991. godine i posle tog datuma (Optužnica, par. 38) (poglavlje 3.2.3): Josip Bence, Mihaljo Pap, Franjo Pap, otac, Franjo Pap/Papp, Julijana Pap, Natalija Rakin, Antun Kalozi, Nikola Kalozi, Nikola Kalozi, otac, Josip Senaši, Stjepan Senaši, Marija Senaši i Ivan Mihaljev;

Ubistvo civila nesrpske nacionalnosti u Centru za obuku u Erdutu 11. novembra 1991. godine (Optužnica, par. 39) (poglavlje 3.2.4): Tomo Curić, Ivan Kućan, Josip Vaniček, Jakov/Jakob Barbarić i Josip Debić;

Ubistvo civila hrvatske nacionalnosti i mađarske narodnosti u Centru za obuku u Erdutu 26. decembra 1991. godine ili približno tog datuma (Optužnica, par. 42) (poglavlje 3.2.5): Manda Maj i Josip/Jura Zoretić;

Ubistvo najmanje 16 civila nesrpske nacionalnosti u Crkvini 7. maja 1992. godine ili približno tog datuma (Optužnica, par. 50) (poglavlje 3.4.1): Jozo Antunović, Luka Gregurević, Ilija Matić, Niko Brandić, Josip Oršolić, Ivo Tuzlak, Ivan Agatić, Luka Blažanović, Sead Hurtić, Džemal Balić, Miro Ćorković, Husein Hrnić, Izet Kahrimanović, Franjo Mandić, Nezir Nadžak i Selim Purak;

Ubistvo oko 27 civila nesrpske nacionalnosti koji su 12. jula 1992. godine ili približno tog datuma korišćeni kao živi štit (Optužnica, par. 54) (poglavlje 3.5.1): Ešref Ahmić, Hasan Ahmić, Zijad Ahmić, Hasib Kadić, Halid Mujanović, Meho Mujanović, Arif Omerčić, Hasib Omerčić, Mehmed Omerčić, Bećir Sehić, Muhamed Zečević, Ramiz Hamidović, Muhamed Husanović, Senad Ahmić, Safet Hamidović i Anto Kalem;

Ubistvo jedanaest muškaraca nesrpske nacionalnosti u Trnovi 20. septembra 1995. godine ili približno tog datuma (Optužnica, par. 56) (poglavlje 3.6.1): Hasan Topić, Mesud Smailagić, Osman Muratović, Safet Šehić, Mehmed Šehić, Mihdad Šabić, Idriz Omerspahić, Mehmed Tahudžić, Derviš Šehić, Abdulah Behremović i Nijaz Topalović;

Ubistvo 65 civila nesrpske nacionalnosti u Sasini 21. septembra 1995. godine ili približno tog datuma (Optužnica, par. 57) (poglavlje 3.6.2): Senad Aganović, Fevzija Alagić, Munevera Alagić (Rešić), Remzija Alagić, Kadir Alibabić, Osman Arapović, Mehmedalija Bajrić, Senad Bajrić, Meho Bajrović, Hajrudin Behar, Elvir Behremović, Ibrahim Behremović, Jahija Bešić, Muharem Botonjić, Drago Buha, Irfan Čekić, Eniz Cerić, Aziz Dautović, Ermin Drobić, Ibrahim Drobić, Muharem Drobić, Ekrem Džafić, Šefko Džananović, Enes Džinić, Ernes Hajrić, Avdo Halimović, Mehmed Hasanović, Osman Hasić, Vedad Hromalić, Ago Jakupović, Fadil Jakupović, Fehim Jakupović, Idriz Jakupović, Muharem Jakupović, Husein Talić, Hakija Kasumović, Adnan Talić, Muharem Kamber, Ibraga Talić, Besim Talić, Taib Omić, Rasim Talić, Ibrahim Sinanović, Ibrahim Pašagić, Bećo Kumalić, Osman Kamber, Zijad Kamber, Karanfil Mušić, Avdo Pašalić, Ismet Karabeg, Sulejman Talić, Haris Talić, Muhamed Talić, Muharem Mahić, Arif Omić, Rifet Kursumović, Džemal Talić, Šefko Talić, Safet Jakupović, Mehmed Kurtović, Muharem Šekić, Husein Kurbegović, Adem Lasić, jedno neidentifikovano lice i Derviš Cerić;

Ubistvo šest muškaraca i dečaka, Muslimana, u Godinjskim Barama u julu 1995. godine (Optužnica, par. 61) (poglavlje 3.7.1): Safet Fejzić, Azmir Alispahić, Smajil Ibrahimović, Sidik Salkić, Juso Delić i Dino Salihović; i

Ubistvo oko 20 civila nesrpske nacionalnosti u Zvorniku 8. aprila 1992. godine ili približno tog datuma (Optužnica, par. 62) (poglavlje 3.8.1): Mevludin Ahmetović zvani Šemsudin, Nusret Ahmetović, Fahrudin Alajbegović, Sabit Bilalić, Samir Bilalić, Senad Bilalić, Edhem Hadžić, Sead Hidić, Senad Hidić, Ivo Kojić, Dedo Krtićić i Hajrudin Delić.

4.4 Deportacija i prisilno premeštanje

4.4.1 Merodavno pravo

991. U tačkama 4 i 5 Optužnice optuženi se terete za deportaciju i prisilno premeštanje kao zločin protiv čovečnosti. Prema Optužnici, "[n]apadi, [...] nasumično hapšenje i zatoč[enje], paljenje katoličkih crkava i džamija, prisilni rad, mučenje, šikaniranje, korišćenje živih štitova, pljačkanje, silovanje i ostali vidovi seksualnog zlostavljanja, kao i pretnje daljim delima progona" nagnali su civile nesrpske nacionalnosti s područja na koje se odnosi Optužnica da pobegnu. Pretresno veće dalje smatra da su određena dela, mada nisu konkretno nabrojana, obuhvaćena definicijom napada i šikaniranja.²¹³³ Krivično delo deportacije (tačka 4) navedeno je u članu 5(d) Statuta, dok se optužba za prisilno premeštanje (tačka 5) zasniva na članu 5(i) "druga nehumana dela". Opšta obeležja i uslovi za postojanje nadležnosti za ta krivična dela izneti su u poglavljima 4.1 i 4.2 gore u tekstu.

992. I deportacija i prisilno premeštanje podrazumevaju prisilno raseljavanje lica s područja na kojem se ona zakonito nalaze, bez osnova dopuštenih međunarodnim pravom.²¹³⁴ Za krivično delo deportacije nužan je uslov da žrtve budu raseljene preko *de jure* državne granice ili, u određenim situacijama, preko *de facto* granice.²¹³⁵ Prisilno premeštanje podrazumeva raseljavanje lica unutar državnih granica.²¹³⁶

993. Prisilno raseljavanje znači da se ljudi preseljavaju protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora.²¹³⁷ Strah od nasilja, prinuda, zatočenje, psihološki pritisak i druge takve okolnosti mogu stvoriti atmosferu u kojoj nema drugog izbora osim odlaska, što, prema tome, predstavlja prisilno raseljavanje ljudi.²¹³⁸ Činjenica da je raseljavanje lica izvršeno u skladu sa sporazumom političkih ili vojnih vođa ili je sprovedeno pod pokroviteljstvom MKCK ili neke druge neutralne organizacije to raseljavanje ne čini nužno dobrovoljnim.²¹³⁹

994. Međunarodno humanitarno pravo prihvata da postoji ograničen broj okolnosti pod kojima je raseljavanje civila tokom oružanog sukoba dopušteno, odnosno raseljavanje je dopušteno u slučaju da se vrši iz razloga bezbednosti dotičnih lica ili iz imperativnih vojnih

²¹³³ Pretresno veće u principu nije smatralo da se optužbe za prisilno premeštanje odnose i na premeštanje ljudi u zatočeničke objekte i iz jednog u drugi zatočenički objekat.

²¹³⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278, 317; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 304, 308.

²¹³⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278, 300; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 304.

²¹³⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 317.

²¹³⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 229, 233; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 279.

²¹³⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 281.

²¹³⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 286; Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 523; Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 127; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 724.

razloga.²¹⁴⁰ U takvim situacijama raseljavanje je privremeno i mora se izvršiti na takav način da se obezbedi da raseljena lica budu vraćena u svoje domove čim to situacija dopusti.²¹⁴¹ Međutim, pitanje da li je neko prisilno raseljavanje ljudi legalno primerenije je analizirati u okviru razmatranja opštih obeležja zločina protiv čovečnosti.²¹⁴²

995. Počinilac deportacije ili prisilnog premeštanja mora imati nameru da ljude prisilno raseli, ali nije nužno da mu namera bude da to raseljavanje bude trajno.²¹⁴³

4.4.2 Pravni zaključci

SAO Krajina

996. Pretresno veće će sada razmotriti navode o deportaciji i prisilnom premeštanju ljudi iz SAO Krajine.²¹⁴⁴ U poglavlju 3.1.7, Pretresno veće je odlučilo da će dalje razmotriti navode o šest incidenata u kojima su ljudi deportovani ili prisilno premešteni unutar te regije ili iz nje, s tim da će četiri od tih incidenata razmotriti zajedno.

Prvi incident: odlazak 80.000-100.000 Hrvata i drugih nesrba iz SAO Krajine u periodu od aprila 1991. do aprila 1992. godine

997. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.1.7 da je u periodu od aprila 1991. do aprila 1992. godine 80.000-100.000 civila Hrvata i drugih nesrba napustilo SAO Krajinu (a kasnije i taj deo RSK). Ti ljudi su otišli zbog stanja koje je vladalo na tom području u vreme njihovog odlaska, a to stanje je nastalo usled kombinacije sledećih faktora: napada na sela i gradove u kojima su Hrvati činili značajan procenat stanovništva ili koji su bili potpuno hrvatski; ubijanja, korišćenja živih štitova, zatočavanja, premlaćivanja, prisilnog rada, seksualnog zlostavljanja i drugih oblika šikaniranja Hrvata; i pljačkanja i uništavanja imovine. Te radnje su počinile lokalne srpske vlasti, pripadnici i jedinice JNA (uključujući rezerviste JNA), TO-a SAO Krajine i policije SAO Krajine, kao i srpske paravojne jedinice, lokalni Srbi i određena poimenično navedena lica (uključujući Milana Martića). Pretresno veće ima u vidu

²¹⁴⁰ Ženevska konvencija III, čl. 19; Ženevska konvencija IV, čl. 49; Dopunski protokol II, čl. 17; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 284-285; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 597-598; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 725; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 308.

²¹⁴¹ Ženevska konvencija IV, čl. 49; Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 524; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 599; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 725.

²¹⁴² V. Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 167.

²¹⁴³ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 278, 304-307, 317; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 206; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 304.

²¹⁴⁴ Pretresno veće napominje da je 19. decembra 1991. godine Skupština SAO Krajine proglasila RSK (Činjenice o kojima je presuđeno, činjenica br. 149). Doslednosti radi, Pretresno veće će u celom ovom poglavlju koristiti naziv "SAO Krajina".

da su ljudi koji su pobjegli bili Hrvati i drugi nesrbi i da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

998. Pretresno veće smatra da su situacija prinude i strah od nasilja koji su izazvani gorenavedenim delima stvorili atmosferu u kojoj ti Hrvati i drugi nesrbi iz SAO Krajine nisu imali drugog izbora nego da odu. Pretresno veće stoga zaključuje da su oni koji su otišli bili prisilno raseljeni. Uzimajući u obzir okolnosti prisilnog raseljavanja, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su lica koja su raseljena bila prisiljena da napuste područje na kom su zakonito boravila.

999. Ljudi koji su prisilno raseljeni pobjegli su uglavnom u delove Hrvatske pod kontrolom nesrba i, u manjoj meri, u druge zemlje. Na osnovu toga, Pretresno veće zaključuje da su oni prešli *de facto* ili *de jure* granicu.

1000. Pretresno veće će sada razmotriti *mens rea* onih koji su činili svaku od gorenavedenih grupa. Pretresno veće uzima u obzir karakter dela onih koji su činili lokalne srpske vlasti, pripadnike i jedinice JNA (uključujući rezerviste JNA), TO-a SAO Krajine i policije SAO Krajine, srpske paravojne jedinice i lokalne Srbe, kao i dela određenih poimenično navedenih lica, i okolnosti pod kojima su ta dela vršena. Kad je reč o onima koji su činili JNA i TO SAO Krajine, Pretresno veće, osim toga, dokaze o *mens rea* vezane za ovaj incident ne posmatra izolovano, već uzima u obzir i svoj zaključak da su lica koja su činila te grupe u vezi s drugim incidentima u SAO Krajini postupala sa *mens rea* koja se traži za deportaciju i prisilno premeštanje. Pretresno veće stoga zaključuje da su oni koji su činili lokalne srpske vlasti, pripadnike i jedinice JNA (uključujući rezerviste JNA), TO-a SAO Krajine i policije SAO Krajine, srpske paravojne jedinice i lokalne Srbe, kao i određena poimenično navedena lica (uključujući Milana Martića), posedovali nameru da prisilno rasele te Hrvate i druge nesrbe.

1001. Pretresno veće je uzelo u obzir karakter dela onih koji su činili "Jedinicu za posebne namjene, Dvor na Uni" i Jedinicu, kao i okolnosti pod kojima su ta dela vršena. Pretresno veće je konkretno uzelo u obzir borbeni izveštaj Miše Popovića od 26. jula 1991, izveštaje Radeta Božića i Bože Novakovića od istog dana, izveštaje Dragana Oluića i Borjana Vučkovića i nekoliko pripadnika "Jedinice za posebne namene, SAO Krajina, Republika Srbija" sačinjene u periodu od 26. do 31. jula 1991, kao i govor Kapetana Dragana od 31. jula 1991. godine, koji svi ukazuju na to da su u tim selima tokom relevantnog perioda vođene teške borbe između srpskih i hrvatskih snaga. Pretresno veće stoga smatra da postoji razumna mogućnost da je taj napad bio usmeren isključivo protiv hrvatskih snaga i da nije imao za cilj

prisilno raseljavanje stanovništva. Iz tog razloga, Pretresno veće ne može da zaključi da su oni koji su činili "Jedinicu za posebne namjene, Dvor na Uni" i Jedinicu posedovali traženu nameru.

1002. S obzirom na okolnosti njihovog raseljavanja, Pretresno veće zaključuje da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1003. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su u periodu od aprila 1991. do aprila 1992. godine oni koji su činili lokalne srpske vlasti, pripadnike i jedinice JNA (uključujući rezerviste JNA), TO-a SAO Krajine i policije SAO Krajine, srpske paravojne jedinice i lokalne Srbe, kao i određena poimenično navedena lica (uključujući Milana Martića), počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Drugi do četvrti incident: razmena Hrvata i drugih nesrba iz Saborskog, Škabrnje i Knina i njihovo premeštanje na teritoriju pod hrvatskom kontrolom u oktobru i novembru 1991. godine

1004. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.1.7 o proterivanju Hrvata i drugih nesrba iz Saborskog u oktobru 1991. i iz Saborskog, Škabrnje i Knina u novembru 1991. godine, koje su izvršili pripadnici JNA i TO SAO Krajine. Neki od ljudi koji su raseljeni pre razmene bili su prvo premešteni u zatočeničke objekte, dok su drugi direktno fizički prebačeni na teritoriju pod hrvatskom kontrolom. Pretresno veće ima u vidu da su ti ljudi bili Hrvati i drugi nesrbi i da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1005. Pošto je uzelo u obzir gorenavedena dela, Pretresno veće zaključuje da su ti Hrvati i drugi nesrbi odvezeni protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora i da su, prema tome, prisilno raseljeni. Pošto je uzelo u obzir da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili stanovnici Saborskog, Škabrnje i Knina, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1006. S obzirom na to da su ljudi koji su bili prisilno raseljeni premešteni na teritoriju pod hrvatskom kontrolom, Pretresno veće zaključuje da su oni prešli *de facto* ili *de jure* granicu.

1007. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili JNA i TO SAO Krajine, Pretresno veće zaključuje da mu karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1008. S obzirom na način na koji je izvršeno premeštanje i na to da su neki od ljudi u vreme kad su premešteni bili u zatočeništvu, Pretresno veće zaključuje da su oni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1009. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili JNA i TO SAO Krajine počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Šesti incident: odlazak otprilike 8.000 Hrvata i drugih nesrba iz SAO Krajine u periodu od maja 1992. do 1994. godine

1010. Pretresno veće podseća na svoj zaključak iz poglavlja 3.1.7 da je u periodu od maja 1992. do kraja 1994. godine otprilike 8.000 civila Hrvata i drugih nesrba napustilo Krajinu, deo RSK, i otišlo uglavnom u Hrvatsku i (u manjem broju) u druge zemlje, usled maltretiranja i zastrašivanja koje su vršili pripadnici policije SAO Krajine i lokalni Srbi. Pretresno veće ima u vidu da su ti ljudi bili Hrvati i drugi nesrbi i da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1011. Pretresno veće je već zaključilo da su situacija prinude i strah od nasilja koji su izazvani napadima, i kasnijim zločinima, izvršenim na području Krajine, u RSK-u, u periodu od 1991. do 1992. godine stvorili atmosferu u kojoj ti Hrvati i drugi nesrbi nisu imali drugog izbora nego da odu. Pretresno veće se uverilo da se prisilno raseljavanje Hrvata i drugih nesrba na tom području nastavilo i u periodu od 1992. do 1994. godine. Pretresno veće zaključuje da su oni koji su u periodu od maja 1992. do kraja 1994. godine napustili područje Krajine, u RSK-u, bili prisilno raseljeni. Pošto je uzelo u obzir da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili stanovnici tog područja, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da ti ljudi bili prisiljeni da napuste područje na kom su zakonito boravili.

1012. Ljudi koji su prisilno raseljeni uglavnom su pobešli u delove Hrvatske pod kontrolom nesrba i, u manjem broju, u druge zemlje. Na osnovu toga, Pretresno veće zaključuje da su oni prešli *de facto* ili *de jure* granicu.

1013. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili policiju SAO Krajine i lokalne Srbe, Pretresno veće uzima u obzir karakter dela i okolnosti pod kojima su ona vršena. Pretresno veće, osim toga, dokaze o *mens rea* vezane za ovaj incident ne posmatra izolovano, već uzima u obzir i svoj zaključak da su lica koja su činila te grupe u vezi s nekim drugim incidentom koji se između aprila 1991. i aprila 1992. godine odigrao na istom području postupala sa *mens rea* koja se traži za deportaciju i prisilno premeštanje.

1014. Na osnovu okolnosti njihovog raseljavanja, Pretresno veće zaključuje da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1015. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili policiju SAO Krajine i lokalne Srbe počinili krivično delo deportacije.

SAO SBZS

1016. Pretresno veće će sada razmotriti navode o prisilnom premeštanju i deportaciji ljudi iz SAO SBZS. U poglavlju 3.2.6, Pretresno veće je odlučilo da će dalje razmotriti navode o devet incidenata deportacije ili prisilnog premeštanja u SAO SBZS.

Prvi incident: odlazak iz Erduta u periodu od jula do 1. avgusta 1991. godine

1017. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.2.6 da je JNA počela da granatira Erdut u julu 1991. godine. Posle granatiranja, stanovnici su počeli da napuštaju Erdut i JNA je 1. avgusta 1991. godine zauzela Erdut bez otpora. To područje je, kad je zauzeto, bilo pretežno napušteno, a nekoliko pripadnika MUP-a Hrvatske je bežalo.

1018. Pretresno veće smatra da su ljudi koji su napustili Erdut to učinili iz brige za bezbednost zbog borbenih operacija koje su bile u toku i da su drugi stanovnici otišli pre nego što je to mesto zauzeto. Pretresno veće smatra da nema dovoljno dokaza za zaključak da je zbog načina na koji je izvedeno zauzimanje Erduta stvorena atmosfera u kojoj njegovi stanovnici nisu imali drugog izbora nego da odu. Pretresno veće stoga neće dalje razmatrati ovaj incident.

Drugi incident: odlazak iz Erduta 1. avgusta 1991. godine

1019. Pretresno veće podseća na svoj zaključak iz poglavlja 3.2.6 da su 1. avgusta 1991. godine pripadnici TO silom oterali stanovnike Erduta u pravcu Aljmaša. Pretresno veće ima u vidu da je, prema svedočenju svedoka JF-032, jedan od ciljeva napada bio da se meštani Hrvati isteraju iz Erduta. Pretresno veće ima u vidu da su barem neki od stanovnika tog mesta bili Hrvati i stoga zaključuje da njihova nacionalnost odgovara optužbama iz Optužnice.

1020. Pošto je uzelo u obzir gorenavedena dela, Pretresno veće zaključuje da su ti Hrvati premešteni protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora i da su, prema tome, prisilno raseljeni. Budući da su ti Hrvati bili stanovnici grada Erduta, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1021. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su raseljeni bili prisiljeni da napuste grad Erdut i da odu u pravcu Aljmaša, područja pod kontrolom nesrba oko devet kilometara udaljenog od Erduta. Pretresno veće na osnovu toga zaključuje da su ti ljudi stigli u Aljmaš. S obzirom na to, Pretresno veće zaključuje da su ljudi koji su prisilno raseljeni prešli *de facto* granicu.

1022. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili TO, Pretresno veće zaključuje da mu karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1023. Budući da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili stanovnici Erduta i da nisu pružali nikakav otpor pre nego što su oterani, Pretresno veće zaključuje da su oni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1024. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili TO počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Treći incident: premeštanje najmanje 90 Hrvata i Mađara iz Erduta 9. aprila 1992. godine

1025. Pretresno veće podseća na svoj zaključak iz poglavlja 3.2.6 da su 9. aprila 1992. godine pripadnici SDG-a i drugi naoružani ljudi okupili najmanje 90 Hrvata i Mađara iz Erduta, prevashodno starijih, i ukrkali ih u autobuse koji su išli u Sarvaš, gde su im rekli da pešice odu u Osijek. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su premešteni bili Hrvati i Mađari i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1026. Pošto je uzelo u obzir gorenavedena dela, Pretresno veće zaključuje da su ti Hrvati i Mađari odvezeni protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora i da su, prema tome, prisilno raseljeni. Uzimajući u obzir da su ti Hrvati i Mađari bili stanovnici grada Erduta, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1027. Pretresno veće je takođe uzelo u obzir da su ljudi koji su raseljeni bili prisiljeni da napuste grad Erdut, da su odvezeni u Sarvaš i da su prisiljeni da pešice odu u Osijek, koji je bio pod hrvatskom kontrolom. S obzirom na to, Pretresno veće zaključuje da su oni prešli *de facto* granicu.

1028. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili SDG i druge naoružane ljude, Pretresno veće zaključuje da mu karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1029. S obzirom na to da su ljudi koji su prisilno raseljeni prevashodno bili starijih žitelji Erduta i s obzirom na okolnosti njihovog premeštanja, Pretresno veće zaključuje da su oni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1030. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili SDG i druge naoružane ljude počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Četvrti incident: zauzimanje Dalja 1. avgusta 1991. godine

1031. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.2.6 da je 1. avgusta 1991. godine JNA, zajedno s jedinicama TO i dobrovoljcima iz Srbije, napala i zauzela opštinu Dalj, zbog čega su seljani Hrvati pobjegli, zajedno s hrvatskom vojskom i policijom. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su raseljeni usled napada na Dalj uglavnom bili Hrvati i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1032. Pretresno veće je zaključilo da su ljudi koji su napustili Dalj to učinili iz brige za bezbednost zbog borbenih operacija koje su bile u toku. Pretresno veće smatra da nema dovoljno dokaza za zaključak da je zbog načina na koji je izvedeno zauzimanje Dalja stvorena atmosfera u kojoj njegovi stanovnici nisu imali drugog izbora nego da odu. Pretresno veće stoga neće dalje razmatrati ovaj incident.

Peti incident: premeštanje iz Dalja u periodu od 1. avgusta 1991. do juna 1992. godine

1033. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.2.6 da su 1. avgusta 1991. godine pripadnici TO silom oterali stanovnike Dalja u pravcu Aljmaša. Pretresno veće ima u vidu da je, prema svedočenju svedoka JF-032, cilj napada bio da se meštani Hrvati isteraju iz Dalja. Pretresno veće takođe ima u vidu da su ti ljudi u velikom broju bili Hrvati i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1034. Pošto je uzelo u obzir gorenavedena dela, Pretresno veće zaključuje da su ti Hrvati oterani protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora i da su, prema tome, prisilno raseljeni. Uzimajući u obzir da su ti Hrvati bili stanovnici Dalja, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1035. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili prisiljeni da odu u pravcu Aljmaša, područja pod kontrolom nesrba oko šest kilometara udaljenog od Dalja. Pretresno veće na osnovu toga zaključuje da su lica koja su raseljena stigla u Aljmaš. S obzirom na to, Pretresno veće zaključuje da su ljudi koji su prisilno raseljeni prešli *de facto* granicu.

1036. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili TO, Pretresno veće zaključuje da mu karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1037. Budući da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili stanovnici Dalja i da nisu pružali nikakav otpor pre nego što su oterani, Pretresno veće zaključuje da su oni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1038. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili TO počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Šesti incident: zauzimanje sela u Osječko-baranjskoj županiji u avgustu i septembru 1991. godine

1039. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.2.6 da su u avgustu i septembru 1991. godine jedinice JNA i TO zauzele nekoliko sela u Osječko-baranjskoj županiji, između ostalog, Aljmaš i Sarvaš. Pre nego što su ta sela zauzeta, ljudi su ih napustili.

1040. Pretresno veće smatra da postoji razumna mogućnost da su ljudi koji su napustili ta sela to učinili iz brige za bezbednost zbog borbenih operacija koje su bile u toku i da su iz svojih sela otišli pre nego što su zauzeta. Pretresno veće smatra da nema dovoljno dokaza za zaključak da je zbog načina na koji su izvedeni ti napadi stvorena atmosfera u kojoj stanovništvo nije imalo drugog izbora nego da ode. Pretresno veće stoga neće dalje razmatrati ovaj incident.

Sedmi incident: odvoženje ljudi iz Vukovara u Hrvatsku i Srbiju posle novembra 1991. godine

1041. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.2.6 da su pripadnici JNA posle zauzimanja Vukovara u novembru 1991. godine autobusima prevezli grupu muškaraca i žena u Hrvatsku i u Srbiju. U nekima od tih autobusa, muškarcima su preteli i terali ih da pevaju "četničke" pesme. Pretresno veće ima u vidu da su ti muškarci i žene koji su odvezeni iz Vukovara uglavnom bili Hrvati i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1042. Pošto je uzelo u obzir gorenavedene činjenice, Pretresno veće zaključuje da su ti Hrvati odvezeni protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora i da su, prema tome, prisilno raseljeni. Uzimajući u obzir da su ti Hrvati bili stanovnici grada Vukovara, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1043. Pretresno veće podseća da su ti muškarci i žene odvezeni u druge delove Hrvatske i u Srbiju i s obzirom na to zaključuje da su oni prešli *de jure* ili *de facto* granicu.

1044. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili JNA, Pretresno veće zaključuje da mu karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1045. Budući da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili stanovnici grada Vukovara i da u vreme premeštanja nisu bili identifikovani kao borci, Pretresno veće zaključuje da su oni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1046. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili JNA počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Osmi incident: odlazak 8.000 ljudi iz Iloka 17. oktobra 1991. godine

1047. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.2.6 da je, nakon što je JNA početkom oktobra 1991. zauzela Ilok, oko 8.000 lica, od kojih su mnoga bile hrvatske nacionalnosti, 17. oktobra 1991. godine napustilo Ilok i otišlo na teritoriju pod kontrolom Hrvatske. Ti ljudi su se izjasnili da žele da odu zato što su čuli šta se dogodilo u okolnim selima. Pretresno veće ima u vidu da su mnogi od tih ljudi bili Hrvati i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1048. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su napustili Ilok to učinili nakon što su se građani na referendumu izjasnili da žele da odu na teritoriju pod hrvatskom kontrolom, i to zato što je JNA postavila ultimatum naoružanim formacijama u Iloku da se predaju i da predaju oružje i zato što su čuli kakvo je stanje u okolnim selima. Većina Veća, uz suprotno mišljenje sudije Picard, smatra da nema dovoljno dokaza za zaključak da je atmosfera bila takva da stanovništvo nije imalo drugog izbora nego da ode i stoga neće dalje razmatrati ovaj incident.

Deveti incident: odlazak hiljada ljudi iz SAO SBZS u periodu od 1991. do 1992. godine

1049. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.2.6 da su u periodu od 1991. do 1992. godine JNA, šešeljevci, srpski dobrovoljci, lokalne vlasti, SRS, pripadnici paravojnih formacija iz Prigrevice, SNB, policija, TO, "Specijalna jedinica" i SDG izvodili napade na celoj teritoriji SAO SBZS, zbog kojih je pobešlo na hiljade ljudi. Pretresno veće podseća da su dela koja su vršena u okviru tih napada obuhvatala prisilno premeštanje, zatočavanje, razaranje jedne katoličke crkve, pljačkanje, ograničavanje slobode, prisilni rad,

premlaćivanje, ubistva, pretnje i šikaniranje. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su pobjegli u velikom broju bili Hrvati i drugi nesrbi i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1050. Pretresno veće smatra da su situacija prinude i strah od nasilja koji su izazvani gorenavedenim delima stvorili atmosferu u kojoj ti Hrvati i drugi nesrbi nisu imali drugog izbora nego da odu. Pretresno veće stoga zaključuje da su oni koji su otišli bili prisilno raseljeni. Pošto je uzelo u obzir da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili stanovnici SAO SBZS, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1051. Pretresno veće podseća da su hiljade Hrvata i drugih nesrba prisilno raseljene iz svojih gradova i sela i da su napustile SAO SBZS i s obzirom na to zaključuje da su ti ljudi prešli *de facto* ili *de jure* granicu.

1052. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili JNA, šešeljevce, srpske dobrovoljce, lokalne vlasti, SRS, pripadnike paravojnih formacija iz Prigrevice, SNB, policiju, TO, "Specijalnu jedinicu" i SDG, Pretresno veće zaključuje da mu karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1053. Na osnovu okolnosti njihovog raseljavanja, Pretresno veće zaključuje da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1054. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili JNA, šešeljevce, srpske dobrovoljce, lokalne vlasti, SRS, pripadnike paravojnih formacija iz Prigrevice, SNB, policiju, TO, "Specijalnu jedinicu" i SDG počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Opština Bijeljina

1055. Pretresno veće će sada razmotriti navode o prisilnom premeštanju i deportaciji ljudi iz opštine Bijeljina. U poglavlju 3.3.1, Pretresno veće je odlučilo da će dalje razmotriti navode o četiri incidenta deportacije ili prisilnog premeštanja u toj opštini.

Prvi incident: preuzimanje vlasti u gradou Bijeljini do 4. aprila 1992. godine

1056. Pretresno veće podseća na svoj zaključak iz poglavlja 3.3.1 da su do 4. aprila 1992. godine SDG, lokalna paravojna grupa na čijem čelu je bio Mirko Blagojević, pripadnici TO-a i članovi SDS-a Bijeljina preuzeli vlast nad Bijeljinom i da je zbog toga velik broj Muslimana

napustio taj grad. Pretresno veće dalje podseća na svoj zaključak da su pripadnici tih grupa ubili najmanje 45 nesrpskih civila i da su pripadnici SDG-a počev od marta 1992. godine zastrašivali i terorisali meštane Muslimane i "nelojalne" Srbe. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su otišli zbog preuzimanja vlasti u Bijeljini bili Muslimani i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1057. Pretresno veće smatra da su situacija prinude i strah od nasilja koji su izazvani gorenavedenim delima stvorili atmosferu u kojoj ti Muslimani nisu imali drugog izbora nego da odu. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da su oni koji su otišli bili prisilno raseljeni. Uzimajući u obzir da su ljudi koji su raseljeni bili stanovnici tog grada, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1058. Muslimani koji su prisilno raseljeni napustili su grad Bijeljinu, ali Pretresno veće nije moglo da utvrdi gde su oni na kraju završili. S obzirom na to, Pretresno veće ne može da zaključi da su ljudi koji su raseljeni prešli *de facto* ili *de jure* granicu.

1059. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili SDG, lokalnu paravojnu grupu pod komandom Mirka Blagojevića, TO i SDS Bijeljina, Pretresno veće uzima u obzir karakter gorenavedenih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena i zaključuje da su ta lica posedovala traženu nameru.

1060. Na osnovu okolnosti njihovog raseljavanja, Pretresno veće zaključuje da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1061. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili SDG, lokalnu paravojnu grupu pod komandom Mirka Blagojevića, TO i SDS Bijeljina počinili krivično delo prisilnog premeštanja, kao zločin protiv čovečnosti.

Drugi incident: period posle preuzimanja vlasti u gradu Bijeljini, od aprila do septembra 1992. godine

1062. Pretresno veće podseća na svoj zaključak iz poglavlja 3.3.1 da su u periodu posle preuzimanja vlasti u Bijeljini, najkasnije od aprila pa do septembra 1992. godine, paravojne grupe, konkretno SDG, i pripadnici lokalnog MUP-a zatočili, ubili, seksualno zlostavljali i terorisali meštane, većinom Muslimane, ali i neke Srbe, i razorili ili oštetili dve džamije. Mauzer je takođe zapretio da će Muslimani biti otpušteni s posla i proterani i savetovao im je da se ne vraćaju. Zbog toga je Bijeljinu napustilo na hiljade Muslimana, kao i neki Srbi. Među njima je bila i jedna muslimanska porodica, koja je, napustivši taj grad, otišla u Srbiju.

Pretno veće ima u vidu da su ljudi koji su otišli uglavnom bili Muslimani i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1063. Pretno veće smatra da su situacija prinude i strah od nasilja koji su izazvani gorenavedenim delima stvorili atmosferu u kojoj ti Muslimani nisu imali drugog izbora nego da odu. Pretno veće stoga zaključuje da su oni koji su otišli bili prisilno raseljeni. Budući da su ti Muslimani bili stanovnici tog grada, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretno veće se uverilo da su oni tamo zakonito boravili.

1064. Najmanje jedna muslimanska porodica koja je prisilno raseljena iz Bijeljine otišla je u Srbiju i, prema tome, prešla *de jure* granicu. Što se tiče hiljada ostalih Muslimana, Pretnom veću nisu predloženi dokazi o tome gde su oni na kraju završili i ono stoga ne može da zaključi da su ti ljudi prešli *de facto* ili *de jure* granicu.

1065. Pretno veće će sada razmotriti *mens rea* onih koji su činili svaku od gorenavedenih grupa, kao i *mens rea* Mauzera. Pretno veće uzima u obzir karakter dela onih koji su činili pomenute paravojne grupe, konkretno, SDG, i lokalni MUP i okolnosti pod kojima su ta dela vršena. U vezi s Mauzerom, Pretno veće je uzelo u obzir njegove izjave u kojima je pretio proterivanjem muslimanskom stanovništvu koje je nakon preuzimanja vlasti u Bijeljini ostalo u gradu. Pretno veće stoga zaključuje da su oni koji su činili gorenavedene grupe, kao i Mauzer, posedovali nameru da prisilno rasele te Muslimane.

1066. Uzimajući u obzir da su ljudi koji su raseljeni bili stanovnici tog grada, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretno veće zaključuje da su žrtve prisilnog raseljavanja bile civili ili lica van borbenog stroja.

1067. Na kraju, Pretno veće van razumne sumnje zaključuje da su u periodu posle preuzimanja vlasti u Bijeljini oni koji su činili pomenute paravojne grupe, konkretno, SDG, i lokalni MUP, kao i Mauzer, počinili krivična dela prisilnog premeštanja i deportacije, kao zločine protiv čovečnosti.

Treći incident: premeštanje na "međuprostor", jun 1992. godine

1068. Pretresno veće podseća na svoj zaključak iz poglavlja 3.3.1 da su u junu 1992. godine članovi SDS-a Bijeljina, uz pomoć Mauzerovih ljudi, u pokušaju da opštinu očiste od preostalih Muslimana, jedan broj muslimanskih stanovnika Bijeljine premestili na "međuprostor" između zaraćenih strana. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su premešteni bili Muslimani i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1069. S obzirom na to da su ljudi koji su raseljeni bili zatočeni i premešteni na "međuprostor", Pretresno veće zaključuje da su oni premešteni protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora i da su, prema tome, prisilno raseljeni. Pošto je uzelo u obzir da su ti Muslimani bili stanovnici tog grada, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1070. Budući da su ljudi koji su prisilno raseljeni premešteni na "međuprostor" između zaraćenih strana, Pretresno veće smatra da su oni prešli *de facto* granicu.

1071. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili SDS Bijeljina i Mauzerove ljude, Pretresno veće zaključuje da mu karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1072. Budući da su ljudi koji su raseljeni bili stanovnici Bijeljine i da su, pre nego što su premešteni, držani u zatočeništvu, Pretresno veće zaključuje da su žrtve prisilnog raseljavanja bile civili ili lica van borbenog stroja.

1073. Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su u periodu posle preuzimanja vlasti u Bijeljini oni koji su činili SDS Bijeljina i Mauzerove ljude počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Četvrti incident: razmena ljudi iz logora Batković u periodu od juna 1992. do početka 1993. godine

1074. Pretresno veće podseća na svoje zaključke da su barem od juna 1992. godine srpske vlasti prebacile više od 1.200 muslimanskih i hrvatskih civila u logor Batković i na druge lokacije, gde su ih zatočile. Zatočenicima su držani u strašnim uslovima. Neke zatočeničke tukli, ubili, primoravali da vrše ponižavajuće polne radnje i prisiljavali da obavljaju fizičke poslove. Neki od zatočenika iz logora Batković početkom 1993. godine su razmenjeni i poslani u Hrvatsku. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su bili premešteni i razmenjeni

bili Muslimani i Hrvati i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1075. Uzimajući u obzir gorenavedena dela, Pretresno veće zaključuje da su ti Muslimani i Hrvati premešteni i razmenjeni protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora. S obzirom na to, Pretresno veće zaključuje da su oni prisilno raseljeni. Pošto je uzelo u obzir da su ti Muslimani bili stanovnici Bijeljine, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1076. Budući da su neke od žrtava u okviru razmene poslate u Hrvatsku, Veće zaključuje da su one prešle *de jure* granicu. Što se tiče ostalih ljudi, Pretresno veće, iako mu nisu predloženi nikakvi dokazi o tome gde su oni poslani u okviru razmene, smatra da je jedini logičan zaključak taj da su poslani na neko područje pod kontrolom strane suprotstavljene srpskim vlastima.

1077. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili srpske vlasti, Pretresno veće zaključuje da mu karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1078. Budući da su mnogi od ljudi koji su raseljeni bili premešteni iz drugih zatočeničkih objekata i da je među njima bilo žena, dece i starijih, Pretresno veće zaključuje da su oni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1079. Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su u periodu posle preuzimanja vlasti u Bijeljini oni koji su činili srpske vlasti počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Opština Bosanski Šamac

1080. Veće će se sada osvrnuti na navode o prisilnom premeštanju i deportaciji ljudi iz gradova i sela u opštini Bosanski Šamac. U poglavlju 3.4.2, Pretresno veće je odlučilo da će dalje razmotriti navode o dva incidenta deportacije ili prisilnog premeštanja u vezi s tom opštinom.

Prvi incident: napad na Bosanski Šamac i zauzimanje tog grada 17. aprila 1992. godine

1081. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.4.2 da su 17. i 18. aprila 1992. godine mnogi muškarci, žene i deca, koji su većinom, a možda i svi, bili Hrvati i Muslimani, napustili grad Bosanski Šamac. Ti ljudi su otišli u Domaljevac i u Grebnice, u

opštini Bosanski Šamac, kao i u Hrvatsku. Njihov odlazak je bio posledica napada na Bosanski Šamac i zauzimanja tog grada od strane lokalne srpske policije, TO-a, 30 pripadnika Jedinice, 18 lokalnih pripadnika srpskih paravojskih formacija i 4. odreda Taktičke grupe 17 JNA. Grad je napadnut i zauzet 17. aprila 1992. godine. Tokom napada i zauzimanja grada ljudi su isterivani iz domova, kuće su im pretresane, svuda se pucalo i pljačkalo. Lokalne srpske vlasti, uključujući srpski Krizni štab, počev od 17. aprila 1992. godine hapsile su i zatočavale Muslimane i Hrvate, što je takođe bio jedan od faktora koji su ih nagnali da odu iz te opštine. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su napustili opštinu Bosanski Šamac većinom, a možda i svi, bili Muslimani i Hrvati i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1082. Pretresno veće smatra da su situacija prinude i strah od nasilja koji su izazvani gorenavedenim delima stvorili atmosferu u kojoj ljudi koji su se tamo nalazili nisu imali drugog izbora nego da odu. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da su oni koji su 17. aprila 1992. godine napustili grad Bosanski Šamac bili prisilno raseljeni. Pretresno veće zaključuje da su ti Hrvati i Muslimani bili stanovnici Bosanskog Šamca i, u nedostatku pokazatelja o suprotnom, smatra da su oni tamo zakonito boravili.

1083. Pretresno veće zaključuje da su ljudi koji su raseljeni na teritoriju Hrvatske prešli *de jure* granicu. Što se tiče onih koji su raseljeni u Domaljevac i Grebnice, u opštini Bosanski Šamac, Pretresno veće ne može da zaključi da su ti ljudi prešli *de facto* ili *de jure* granicu, pa čak ni da su otišli na neko područje pod kontrolom nesrba.

1084. Pretresno veće će sada razmotriti *mens rea* svake od gorenavedenih grupa. Pretresno veće uzima u obzir karakter dela lica koja su činila gorepomenute snage koje su napale grad Bosanski Šamac i zauzele ga, kao i okolnosti pod kojima su ta dela vršena, i zaključuje da su ta lica posedovala nameru da prisilno rasele te Muslimane i Hrvate. Pored toga, kad je reč o onima koji su činili lokalne srpske vlasti, uključujući srpski Krizni štab, Pretresno veće dokaze o *mens rea* vezane za ovaj incident ne posmatra izolovano, već uzima u obzir i svoj zaključak da su te vlasti u vezi s drugim incidentima u opštini Bosanski Šamac postupale sa *mens rea* koja se traži za deportaciju i prisilno premeštanje. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da su lica koja su činila te vlasti takođe posedovala nameru da prisilno rasele te Muslimane i Hrvate.

1085. Na osnovu okolnosti njihovog raseljavanja, Pretresno veće zaključuje da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1086. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili lokalnu srpsku policiju, TO, 30 pripadnika Jedinice, 18 lokalnih pripadnika srpskih paravojnih formacija i 4. odred Taktičke grupe 17 JNA, kao i lokalne srpske vlasti, uključujući srpski Krizni štab, počinili krivična dela deportacije i prisilnog premeštanja, kao zločine protiv čovečnosti.

Drugi incident: razmene Muslimana i Hrvata u periodu od 17. aprila 1992. godine do sredine juna 1993. godine

1087. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.4.2 da su lokalne srpske vlasti u opštini Bosanski Šamac, uključujući srpski Krizni štab, u periodu od 17. aprila 1992. pa najmanje do polovine juna 1993. godine u toj opštini proizvoljno hapsile i držale u zatočeništvu hiljade muslimanskih i hrvatskih civila. Zatočnici su prisiljavani na neplaćen rad, premlaćivani, seksualno zlostavljani, prećeno im je, prisiljavani su da pevaju srpske pesme i vređani su na nacionalnom osnovu. U periodu od 25/26. maja 1992. do 15/16. juna 1993. godine iste lokalne srpske vlasti poslale su, u okviru najmanje jedanaest razmena, stotine tih zarobljenih Muslimana i Hrvata na teritoriju Hrvatske. Samo nekoliko Muslimana i Hrvata razmenjeno je u svojstvu ratnih zarobljenika. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su u okviru razmene odvedeni iz opštine Bosanski Šamac većinom, a možda i svi, bili Hrvati i Muslimani i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1088. Pretresno veće smatra da su situacija prinude i strah od nasilja koji su izazvani gorenavedenim delima stvorili atmosferu u kojoj ti ljudi nisu imali drugog izbora nego da pristanu da budu uključeni u razmenu. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da su ljudi koji su razmenjeni bili prisilno raseljeni. S obzirom na okolnosti tog incidenta, Pretresno veće zaključuje su ti Hrvati i Muslimani bili stanovnici Bosanskog Šamca i, u nedostatku pokazatelja o suprotnom, smatra da su oni tamo zakonito boravili.

1089. Budući da su ljudi koji su raseljeni u okviru razmene poslani na teritoriju Hrvatske, Pretresno veće zaključuje da su oni prešli *de jure* granicu.

1090. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili lokalne srpske vlasti, uključujući srpski Krizni štab, Pretresno veće zaključuje da karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1091. Na osnovu okolnosti njihovog raseljavanja, Pretresno veće zaključuje da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1092. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su lokalne srpske vlasti, uključujući srpski Krizni štab, počinile krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Opština Doboj

1093. Pretresno veće će sada razmotriti navode o deportaciji i prisilnom premeštanju ljudi iz opštine Doboj. U poglavlju 3.5.2, Pretresno veće je odlučilo da će dalje razmotriti navode o osam incidenata deportacije ili prisilnog premeštanja u opštini Doboj.

Prvi incident: zauzimanje grada Doboja 7. maja 1992. godine

1094. Pretresno veće podseća na svoj zaključak iz poglavlja 3.5.2 da su zbog zauzimanja grada Doboja i kombinacije brojnih incidenata koji su se odigrali 7. maja 1992. godine ili pre tog datuma, konkretno, otpuštanja Muslimana i Hrvata s radnih mesta i uništavanja njihovih poslovnih objekata, mučenja i seksualnog nasilja u Bukovačkim Čivčijama, artiljerijskih napada, granatiranja i uništavanja jedne džamije i jedne katoličke crkve u gradu Doboju, policijskog časa zavedenog za Muslimane i Hrvate, kao i protivpravnog prisvajanja imovine koja je pripadala Hrvatima i Muslimanima, hiljade Hrvata i Muslimana najkasnije tog datuma napustile grad Doboj i otišle u Tešanj. Pretresno veće dalje podseća na svoj zaključak da su ta dela počinili pripadnici JNA, srpske policije, Jedinice u Doboju, Belih orlova, Predinih vukova, Osinjske brigade, kao i srpske vlasti i drugi Srbi. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su napustili grad Doboj bili Hrvati i Muslimani i stoga se uverilo da njihova nacionalnost odgovara optužbama iz Optužnice.

1095. Pretresno veće smatra da su situacija prinude i strah od nasilja koji su izazvani gorenavedenim delima stvorili atmosferu u kojoj ti Muslimani i Hrvati nisu imali drugog izbora nego da odu. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da su te hiljade Muslimana i Hrvata koje su najkasnije 7. maja 1992. godine napustile grad Doboj bile prisilno raseljene. Pošto je uzelo u obzir činjenicu da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili stanovnici grada Doboja, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1096. Hiljade Muslimana i Hrvata koje su napustile grad Doboj otišle su u Tešanj, grad pod muslimanskom kontrolom u opštini Tešanj. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da su ti ljudi prešli *de facto* granicu.

1097. Pretresno veće će sada razmotriti *mens rea* lica koja su činila svaku od gorenavedenih grupa. Što se tiče *mens rea* lica koja su činila JNA, srpsku policiju, Jedinicu u Doboju, Bele orlove, Predine vukove, Osinjsku brigadu i srpske vlasti, Pretresno veće je uzelo u obzir karakter gorenavedenih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena. Kad je reč o *mens rea* Srba koji su otprilike u martu i aprilu 1992. godine otpuštali Muslimane i Hrvate s radnih mesta i dizali u vazduh njihove poslovne objekte, Pretresno veće je uzelo u obzir da je cilj tih postupaka bio da se ti Muslimani i Hrvati liše sredstava za život i da se tako prisile da napuste grad. Pretresno veće zaključuje da su oni koji su činili JNA, srpsku policiju, Jedinicu u Doboju, Bele orlove, Predine vukove i druge Srbe posedovali traženu nameru. Kad je reč o licima koja su činila Osinjsku brigadu i srpske vlasti, Pretresno veće ne može da zaključi da su ona posedovala traženu nameru. Pretresno veće neće dalje razmatrati taj deo incidenta.

1098. Pošto je uzelo u obzir okolnosti koje su te Muslimane i Hrvate nagnale da napuste Doboju, Pretresno veće zaključuje da su hiljade Muslimana i Hrvata koje su napustile taj grad bile civili ili lica van borbenog stroja.

1099. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili JNA, srpsku policiju, Jedinicu u Doboju, Bele orlove, Predine vukove i druge Srbe počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Drugi incident: odlazak stanovnika Ankara 3. maja 1992. godine ili približno tog datuma

1100. Pretresno veće podseća na svoj zaključak iz poglavlja 3.5.2 da je 3. maja 1992. ili približno tog datuma jedinica Belih orlova koja je početkom 1992. godine stigla u opštinu Doboju naterala nesrpske stanovnike Ankara da odu. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su bili prisiljeni da odu bili nesrbi i da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1101. Uzimajući u obzir da su ti nesrbi bili prisiljeni da napuste Ankare, Pretresno veće zaključuje da su oni otišli protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora i da su, prema tome, prisilno raseljeni. Budući da su ljudi koji su raseljeni bili stanovnici Ankara, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1102. Pretresnom veću nisu predloženi nikakvi dokazi o tome gde su ljudi koji su prisilno raseljeni na kraju završili i ono stoga ne može da zaključi da su oni prešli *de facto* ili *de jure* granicu, pa čak ni da su otišli na neko područje unutar opštine Doboju koje je bilo pod kontrolom nesrba.

1103. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili pomenutu jedinicu Belih orlova, Pretresno veće zaključuje da karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1104. Pošto je uzelo u obzir okolnosti raseljavanja, Pretresno veće zaključuje da su ljudi koji su raseljeni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1105. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su lica koja su činila tu jedinicu Belih orlova počinila krivično delo prisilnog premeštanja, kao zločin protiv čovečnosti.

Treći incident: premeštanje muslimanskog stanovništva Bukovačkih Čivčija u maju 1992. godine

1106. Pretresno veće podseća na svoj zaključak iz poglavlja 3.5.2 da su krajem maja 1992. godine, po naređenju Radojice Božovića da se lokalno muslimansko stanovništvo protera, pripadnici Jedinice u Doboju stavili Muslimane iz Bukovačkih Čivčija u sedam autobusa i četiri od tih sedam autobusa prevezli na teritoriju pod muslimanskom kontrolom, preko granice na mostu preko Bosne, gde su ti Muslimani razmenjeni za zarobljene Srbe. Neki vojno sposobni muškarci muslimanske nacionalnosti iz preostala tri autobusa izdvojeni su od ostalih i odvedeni u fabriku na Usori, dok su žene i deca iz tih autobusa kasnije razmenjeni. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su ukrncani u autobuse i potom razmenjeni bili Muslimani i da njihova nacionalnost odgovara optužbama iz Optužnice.

1107. Uzimajući u obzir gorenavedena dela, Pretresno veće se uverilo da su ti Muslimani odvezeni iz Bukovačkih Čivčija protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da su oni prisilno raseljeni. Budući da su Muslimani koji su prisilno raseljeni bili stanovnici Bukovačkih Čivčija, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1108. Pretresno veće ima u vidu da su Muslimani iz prva četiri autobusa prevezeni na teritoriju pod muslimanskom kontrolom, preko granice na mostu preko Bosne. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da su ti Muslimani prešli *de facto* granicu. Kad je reč o ženama i deci, Muslimanima, iz preostala tri autobusa, Pretresno veće, iako mu nisu predočeni nikakvi dokazi o tome gde su oni poslani u okviru razmene, smatra da je jedini logičan zaključak taj da su poslani na neko područje pod kontrolom strane suprotstavljene srpskim vlastima. Pretresno veće stoga zaključuje da su oni prešli *de facto* granicu. Što se tiče muškaraca, Muslimana, koji su izdvojeni, Pretresno veće uzima u obzir da su oni odvedeni u fabriku na Usori, još uvek u

opštini Doboj. S obzirom na to, Pretresno veće ne može da zaključi da su oni prešli *de facto* ili *de jure* granicu.

1109. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili Jedinicu u Doboju, Pretresno veće zaključuje da karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1110. Pošto je uzelo u obzir okolnosti pod kojima su Muslimani premešteni iz Bukovačkih Čivčija i činjenicu da je među ljudima koji su raseljeni bilo žena i dece, Pretresno veće zaključuje da su ti Muslimani bili civili ili lica van borbenog stroja.

1111. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili Jedinicu u Doboju počinili krivična dela deportacije i prisilnog premeštanja, kao zločine protiv čovečnosti.

Četvrti incident: premeštanje muslimanskog stanovništva Bukovačkih Čivčija u julu 1992. godine

1112. Pretresno veće podseća na svoj zaključak iz poglavlja 3.5.2 da je u julu 1993. godine srpska policija, uz pomoć Crvenog krsta, celokupno muslimansko stanovništvo Bukovačkih Čivčija i neke ljude iz okolnih sela u 12 autobusa prevezla u Turbe, u opštini Travnik. Pretresno veće dalje podseća na svoj zaključak da su ti ljudi odvezeni protiv svoje volje. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su odvezeni iz Bukovačkih Čivčija bili Muslimani i stoga se uverilo da njihova nacionalnost odgovara optužbama iz Optužnice. Kad je reč o ljudima iz okolnih sela koji su takođe bili u tim autobusima, mada Pretresno veće, s obzirom na kontekst i okolnosti, smatra da je vrlo verovatno da su i oni bili Muslimani, njemu nisu predloženi dovoljni dokazi da bi moglo da donese zaključak o njihovoj nacionalnoj pripadnosti. Shodno tome, u vezi s tim ljudima nisu ispunjeni uslovi navedeni u Optužnici i Pretresno veće se stoga njima neće dalje baviti u vezi s ovim incidentom.

1113. Uzimajući u obzir gorenavedena dela i svoj zaključak da su ti Muslimani odvezeni protiv svoje volje, Pretresno veće zaključuje da je muslimansko stanovništvo prisilno raseljeno iz Bukovačkih Čivčija. Pošto je uzelo u obzir da su Muslimani koji su prisilno raseljeni bili stanovnici Bukovačkih Čivčija, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1114. Muslimansko stanovništvo sela Bukovačke Čivčije odvezeno je u Turbe, u opštini Travnik. Na osnovu dokaza koji su mu predloženi, Pretresno veće ne može da utvrdi da li su ti Muslimani prešli *de facto*, odnosno *de jure* granicu.

1115. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili srpsku policiju, Pretresno veće zaključuje da karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1116. Pošto je uzelo u obzir da je premešteno celokupno muslimansko stanovništvo i da ono nije pružalo otpor, Pretresno veće zaključuje da su ti Muslimani bili civili ili lica van borbenog stroja.

1117. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili srpsku policiju počinili krivično delo prisilnog premeštanja, kao zločin protiv čovečnosti.

Peti incident: premeštanje Muslimana iz Gornje Grapske 10. maja 1992. godine

1118. Pretresno veće podseća na svoj zaključak iz poglavlja 3.5.2 da su 10. maja 1992. godine JNA i Srbi s Ozrena u maskirnim uniformama JNA, pod komandom Milovana Stakovića, izveli združeni napad na selo Gornja Grapska. Te snage su oko 2.000 muslimanskih seljana odvele u Kostajnicu i postrojile ih ispred Doma kulture, nakon čega su, po naređenju Nikole Jorgića, naterale žene i decu da uđu u autobuse, koji su potom otišli, dok su muškarce odvele u Bare. Pretresno veće ima u vidu da su ti ljudi bili Muslimani i stoga se uverilo da njihova nacionalnost odgovara optužbama iz Optužnice.

1119. Uzimajući u obzir gorenavedena dela, Pretresno veće zaključuje da su ti Muslimani otišli protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora i da su, prema tome, prisilno raseljeni. Budući da su ljudi koji su raseljeni bili stanovnici Gornje Grapske, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1120. Pretresnom veću nisu predloženi nikakvi dokazi o tome gde su ti žene i dece, Muslimani, poslani. S obzirom na to, Pretresno veće ne može da zaključi da su ljudi koji su raseljeni prešli *de facto* ili *de jure* granicu, pa čak ni da su premešteni na neko područje unutar opštine Doboj koje je bilo pod kontrolom nesrba. Kad je reč o muškarcima, Muslimanima, koji su odvedeni u Bare, Pretresno veće napominje da se zatočenički objekat Bare nalazio u opštini Doboj i da su ti muškarci ostali pod kontrolom Srba.

1121. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili JNA i Srbe s Ozrena pod komandom Milovana Stakovića, Pretresno veće zaključuje da karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1122. Pošto je uzelo u obzir okolnosti raseljavanja i činjenicu da je među ljudima koji su raseljeni bilo žena i dece, Pretresno veće zaključuje da su oni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1123. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili JNA i Srbe s Ozrena, pod komandom Milovana Stakovića, počinili krivično delo prisilnog premeštanja, kao zločin protiv čovečnosti.

Šesti incident: premeštanje svedoka B-1115 na teritoriju Bosne i Hercegovine 1. oktobra 1993. godine

1124. Pretresno veće podseća na svoj zaključak iz poglavlja 3.5.2 da su 1. oktobra 1993. godine lokalne srpske vlasti u opštini Doboj organizovale razmenu u okviru koje je svedok B-1115, bosanski Musliman, koji je u to vreme bio zatočen na Usori, prešao na teritoriju Bosne i Hercegovine. Pretresno veće ima u vidu da je svedok B-1115 bosanski Musliman i zaključuje da njegova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1125. S obzirom na to da je svedok B-1115 pre razmene proveo dugo vremena u zatočeništvu, Pretresno veće zaključuje da je on u razmenu uključen protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora i da je, prema tome, prisilno raseljen. Pošto je uzelo u obzir činjenicu da je svedok B-1115 bio stanovnik opštine Doboj, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da je on tamo zakonito boravio.

1126. Budući da je svedok B-1115 premešten na teritoriju Bosne i Hercegovine, Pretresno veće zaključuje da je on prešao *de facto* granicu.

1127. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili lokalne srpske vlasti, Pretresno veće zaključuje da karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1128. Pošto je uzelo u obzir da je svedok B-1115, pre nego što je premešten na teritoriju Bosne i Hercegovine, proveo gotovo godinu i po u zatočeništvu, Pretresno veće zaključuje da je on bio civil ili lice van borbenog stroja.

1129. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili lokalne srpske vlasti u opštini Doboj počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Sedmi incident: razmena 140 Muslimana i Hrvata iz opštine Doboj 4. septembra 1992. godine

1130. Pretresno veće podseća na svoj zaključak iz poglavlja 3.5.2 da je 4. septembra 1992. godine najmanje 140 Hrvata i Muslimana napustilo tu opštinu i u okviru razmene koju su organizovale lokalne srpske vlasti, uključujući pripadnike SJB-a Doboj i članove tamošnjeg SDS-a, prešlo na teritoriju Republike Hrvatske. Pomenute srpske vlasti su mnoge od tih 140 Hrvata i Muslimana pre razmene držale u zatočeništvu u 33 objekta širom opštine Doboj. Među tih 140 Hrvata i Muslimana bilo je i ljudi koji nisu bili držani u zatočeništvu, već su opštinu Doboj napustili zbog jednog ili više od sledećih dela počinjenih 4. septembra 1992. godine ili pre tog datuma u gradu Doboju i širom opštine Doboj: zastrašivanja stanovnika grada Doboja, ubijanja tri civila u Makljenovcu, granatiranja Gornje Grapske, prilikom kojeg su poginula 34 civila i uništena je jedna džamija, uništavanja jednog broja muslimanskih i hrvatskih verskih spomenika, pljačkanja, proizvoljnog hapšenja i zatočavanja u nehumanim uslovima i na premalom prostoru, zbog čega je preminula najmanje jedna osoba, batinanja i ubijanja u zatočeničkim centrima, prisilnog rada i ubijanja najmanje 30 zatočenika na Ozrenu.

1131. Pretresno veće dalje podseća na svoj zaključak da su gorenavedena dela počinili srpske vlasti u Doboju, uključujući SJB Doboj i članove tamošnjeg SDS-a; JNA; VRS; lokalna srpska policija; pripadnici Jedinice u Doboju; šešeljevci; pripadnici Karagine jedinice i grupe Miće; Beli orlovi; Predini vukovi; pripadnici jedinice zvane Crvene beretke iz Crne Gore; i druge paravojne jedinice; kao i Srbi s Ozrena; vojnici sa crvenim beretkama i crnim košuljama; vojnici u maskirnim uniformama ili s maskirnim kapama; vojnici u šarenim uniformama i sa šajkačama s kokardama; i Srbi u civilnoj odeći. Pretresno veće je takođe zaključilo da u faktore zbog kojih su ti Muslimani i Hrvati napustili opštinu spadaju i sledeći incidenti koji su se odigrali 7. maja 1992. ili pre tog datuma: odlazak hiljada ljudi iz grada Doboja, prisilno proterivanje žitelja Ankara, prisilno proterivanje Muslimana iz Bukovačkih Čivčija, prisilno proterivanje 200 Muslimana iz Gornje Grapske, kao i korišćenje živih štitova 12. jula 1992. godine ili približno tog datuma. Pošto su grupu od 140 ljudi koja je 4. septembra 1992. godine u okviru razmene odvedena iz opštine Doboj činili Muslimani i Hrvati, Pretresno veće se uverilo da nacionalnost tih ljudi odgovara optužbama iz Optužnice.

1132. U vezi s onima iz te grupe od 140 Muslimana i Hrvata, koji su, kad su uključeni u razmenu, bili u zatočeništvu, Pretresno veće, s obzirom na činjenicu da su ti ljudi pre razmene bili zatočeni, zaključuje da su oni razmenjeni protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora i da su, prema tome, prisilno raseljeni. Kad je reč o onima iz te grupe od 140 Muslimana i Hrvata koji pre razmene nisu bili zatočeni, Pretresno veće smatra da su situacija

prinude i strah od nasilja, izazvani gorenavedenim delima počinjenim 4. septembra 1992. godine ili pre tog datuma, stvorili atmosferu u kojoj ti Muslimani i Hrvati nisu imali drugog izbora nego da odu. Iz tog razloga, Pretresno veće zaključuje da su ti Muslimani i Hrvati takođe bili prisilno raseljeni. Pošto je za tih 140 prisilno raseljenih Muslimana i Hrvata uzelo u obzir da su oni bili stanovnici opštine Doboj, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1133. Budući da je 140 Muslimana i Hrvata koji su 4. septembra 1992. godine napustili opštinu Doboj u okviru razmene poslato na teritoriju Republike Hrvatske, Pretresno veće zaključuje da su oni prešli *de jure* granicu.

1134. Pretresno veće će sada razmotriti *mens rea* onih koji su činili svaku od gorenavedenih grupa. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili lokalne srpske vlasti, uključujući lica koja su činila SJB Doboj i lokalni SDS, u vezi s premeštanjem onih Muslimana i Hrvata iz te grupe od 140, koji su, kad su uključeni u razmenu, bili u zatočeništvu, Pretresno veće zaključuje da mu karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1135. U vezi s onim Muslimanima i Hrvatima iz grupe od 140 koji pre razmene nisu bili zatočeni, Pretresno veće će prvo razmotriti *mens rea* onih koji su činili Jedinicu u Doboju, šešeljevce, lokalne srpske vlasti, uključujući lica koja su činila SJB Doboj i lokalni SDS, kao i *mens rea* snaga koje su napale Doboj i Gornju Grapsku, uključujući lica koja su činila JNA, Srbe s Ozrena u uniformama JNA, policiju, pripadnike srpskih paravojnih formacija, Bele orlove i Predine vukove. Pretresno veće je uzelo u obzir karakter relevantnih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena. Pretresno veće, osim toga, dokaze o *mens rea* vezane za ovaj incident ne posmatra izolovano, već uzima u obzir i svoj zaključak da su lica koja su činila te grupe u vezi s drugim incidentima u opštini Doboj postupala sa *mens rea* koja se traži za deportaciju i prisilno premeštanje. Pretresno veće zaključuje da su oni koji su činili gorenavedene grupe posedovali nameru da prisilno rasele te Muslimane i Hrvate.

1136. Pretresno veće je razmotrilo i *mens rea* onih koji su činili grupu Miće, VRS, Karaginu jedinicu i Crvene beretke iz Crne Gore, kao i *mens rea* vojnika u raznim uniformama i Srba u civilnoj odeći. Pretresno veće smatra da dokazi koji su mu predočeni nisu dovoljni da bi moglo da utvrdi da su dela onih koji su činili pomenute grupe počinjena s konkretnom namerom da se Muslimani i Hrvati koji su 4. septembra 1992. godine u okviru razmene napustili grad Doboj prisilno rasele.

1137. Pošto je uzelo u obzir činjenicu da je tih 140 Muslimana i Hrvata opštinu Doboj napustilo bez otpora, da su neki od tih 140 Muslimana i Hrvata pre razmene držani u zatočeništvu, kao i okolnosti koje su ostale ljude iz te grupe naterale da pristanu da u okviru razmene odu iz te opštine, Pretresno veće zaključuje da su oni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1138. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili JNA, policiju, srpske pripadnike paravojnih formacija, uključujući Jedinicu u Doboju, Bele orlove, Predine vukove, Srbe s Ozrena i šešeljevce, kao i oni koji su činili lokalne srpske vlasti u opštini Doboj, uključujući lica iz SJB-a Doboj i članove tamošnjeg SDS-a, počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Osmi incident: preseljenje 600-720 Hrvata iz Dragalovaca u Hrvatsku u septembru 1995. godine

1139. Pretresno veće podseća na svoj zaključak iz poglavlja 3.5.2 da su u septembru 1995. godine, očekujući priliv velikog broja srpskih izbeglica, lokalne vlasti u Doboju i katolička Banjalučka biskupija organizovale preseljenje 600–720 Hrvata iz Dragalovaca u Republiku Hrvatsku. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su otišli iz Dragalovaca bili Hrvati i stoga se uverilo da njihova nacionalnost odgovara optužbama iz Optužnice.

1140. Pretresnom veću nisu predloženi dovoljno konkretni dokazi da bi moglo da utvrdi da su ti Hrvati preseljeni protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora. Pretresno veće stoga ne može da utvrdi da su oni prisilno raseljeni i neće dalje razmatrati ovaj incident.

Opština Sanski Most

1141. Pretresno veće će se sada osvrnuti na navode o prisilnom premeštanju i deportaciji ljudi iz gradova i sela u opštini Sanski Most. U poglavlju 3.6.3, Pretresno veće je odlučilo da će dalje razmotriti navode o osam incidenata deportacije ili prisilnog premeštanja u toj opštini.

Prvi incident: napadi na Begiče, Hrustovo, Mahalu, Muhiće, Otoku i Vrhpolje, 25-30. maj 1992. godine

1142. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.6.3 da su u periodu od 25. do 30. maja 1992. godine 6. krajiška brigada JNA, TO Sanski Most i SOS vršili artiljerijske napade na naselja i sela Begiči, Hrustovo, Mahala, Muhići, Otoka i Vrhpolje, u kojima su

živeli bosanski Muslimani. U tim artiljerijskim napadima, u Begićima, Hrustovu, Mahali, Muhićima i Vrhpolju, a možda i drugde, ljudi su ginuli i prouzrokovana je velika materijalna šteta. Te snage su nastavile da otvaraju artiljerijsku vatru na Mahalu i pošto su prisilile stanovnike da se okupe na igralištu, a vatru na Hrustovo su otvarale i nakon što je muslimansko stanovništvo predalo oružje. Zbog artiljerijskih napada, stanovnici svih tih sela, uključujući Otoku, bili su prisiljeni da odu. Posle artiljerijskih napada, iste te snage su većem broju seljana koji su bežali oduzele stvari od vrednosti, ubile izvestan broj onih koji nisu pobjegli i pljačkale kuće. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su otišli zbog napada na gorenavedena sela uglavnom bili Muslimani i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1143. Pretresno veće smatra da su situacija prinude i strah od nasilja koji su izazvani gorenavedenim delima stvorili atmosferu u kojoj ti Muslimani nisu imali drugog izbora nego da odu. Pretresno veće stoga zaključuje da su oni prisilno raseljeni. Pretresno veće uzima u obzir da su ljudi koji su otišli bili stanovnici tih muslimanskih naselja i sela, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1144. Deo muškaraca, Muslimana, iz Hrustova, Mahale, Muhića, Otoke i Vrhpolja otišao je u Pobrežje, u opštini Sanski Most, a početkom juna 1992. godine pripadnici jedne lokalne srpske paravojne jedinice došli su tamo da ih traže. Pretresno veće ne može da zaključi da su ti ljudi prešli *de facto* ili *de jure* granicu. Kad je reč o ostalim muslimanskim stanovnicima tih sela, Pretresnom veću nisu predočeni dokazi o njihovom odredištu i ono stoga ne može da zaključi da su ti ljudi prešli *de facto* ili *de jure* granicu.

1145. Što se tiče *mens rea*, Pretresno veće uzima u obzir karakter gorenavedenih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena, kako tokom tako i nakon napada. Pretresno veće zaključuje da su oni koji su činili gorenavedene snage posedovali nameru da prisilno rasele Muslimane iz njihovih sela i naselja.

1146. Budući da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili stanovnici tih muslimanskih naselja i sela i da su bežali, Pretresno veće zaključuje da su oni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1147. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili 6. krajišku brigadu JNA, TO Sanski Most i SOS počinili krivično delo prisilnog premeštanja, kao zločin protiv čovečnosti.

Drugi incident: odvoženje muškaraca, Muslimana, iz Pobrežja u junu 1992. godine

1148. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.6.3 da su početkom juna 1992. godine pripadnici jedne lokalne srpske paravojne jedinice po Aničićevom naređenju izdvojili više muškaraca, Muslimana, iz Hrustova, Kamička, Mahale, Muhića, Otoke i Vrhpolja koji su se sklonili u Pobrežje, i naterali ih da uđu u autobuse. Potom su ti ljudi autobusima odvezeni u halu "Kringa"/"Krinksa", odakle su odvezeni u pravcu teritorije pod muslimanskom kontrolom, na području Bihaća. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su odvezeni bili Muslimani i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1149. Uzimajući u obzir gorenavedena dela, Pretresno veće zaključuje da su ti muškarci, Muslimani, odvezeni protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora i da su, prema tome, prisilno raseljeni. Budući da su ti Muslimani bili u Pobrežju, gde su se sklonili nakon što su nedugo pre toga pobjegli iz svojih sela, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1150. Uzimajući u obzir da su ti muškarci odvezeni u pravcu teritorije pod muslimanskom kontrolom, na području Bihaća, Pretresno veće zaključuje da su oni prešli *de facto* granicu.

1151. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili pomenutu lokalnu srpsku paravojnu jedinicu, Pretresno veće zaključuje da karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1152. Pretresno veće uzima u obzir da su ljudi koji su prisilno raseljeni boravili u Pobrežju nakon što su pobjegli iz svojih sela, da su pripadnici pomenute lokalne srpske paravojne jedinice došli baš njih da traže i da oni nisu pružali nikakav otpor. Na osnovu toga, Pretresno veće zaključuje da su ti ljudi bili civili ili lica van borbenog stroja.

1153. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili tu lokalnu srpsku paravojnu jedinicu u opštini Sanski Most počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Treći incident: odvoženje više od 200 stanovnika 31. maja 1992. godine ili približno tog datuma

1154. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.6.2 da je 31. maja 1992. godine 50-100 pripadnika 6. brigade, TO-a Sanski Most, SOS-a ili pripadnika jedne lokalne paravojne jedinice sprovelo grupu od više od 200 stanovnika Jelečevića i susednih sela u

zaselak Kljevce, gde su je zatočili. Ti seljani su potom autobusima i vozom prebačeni u Doboj, gde im je naređeno da odu na teritoriju pod muslimanskom kontrolom. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su odvezeni bili nesrbi i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1155. Uzimajući u obzir gorenavedena dela, Pretresno veće zaključuje da je grupa od više od 200 stanovnika Jelečevića i susednih sela odvezena protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora. Pretresno veće stoga zaključuje da su oni prisilno raseljeni. Uzimajući u obzir da su ljudi koji su odvezeni bili stanovnici Jelečevića i susednih sela, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1156. Pretresno veće uzima u obzir da su stanovnici Jelečevića i susednih sela odvezeni u Doboj i da im je potom naređeno da odu na teritoriju pod muslimanskom kontrolom. Na osnovu toga, Pretresno veće zaključuje da su oni prešli *de facto* granicu.

1157. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili 6. brigadu, TO Sanski Most, SOS ili pomenutu lokalnu paravojnu jedinicu, Pretresno veće zaključuje da karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1158. Budući da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili stanovnici Jelečevića i susednih sela i da su, neposredno pre nego što su odvezeni u Doboj, držani u zatočeništvu, Pretresno veće zaključuje da su oni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1159. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili 6. brigadu, TO Sanski Most, SOS ili pomenutu lokalnu srpsku paravojnu jedinicu počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Četvrti incident: premeštanje Muslimana u Manjaču 6. juna 1992. godine ili posle tog datuma

1160. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.6.3 da su srpske snage pod komandom policije iz Sanskog Mosta odvele najmanje 75 muškaraca, uglavnom Muslimana, ali i nekoliko Hrvata, iz njihovih kuća i zatočile ih u "Betonirki". Pored toga, pripadnici 6. brigade, TO-a Sanski Most, policije, SOS-a ili pripadnici jedne druge lokalne srpske paravojne grupe odveli su veliki broj Muslimana iz njihovih kuća i zatočile ih u sportskoj dvorani u gradu Sanskom Mostu. Krizni štab je 4. juna 1992. godine zadužio Vručinića, Rašulu i Aničića da prebace na Manjaču zarobljenike za koje procene da spadaju u kategoriju političara, ekstremnih nacionalista i nepoželjnih lica. Dana 6. juna 1992. godine ili posle tog datuma, srpske snage, među kojima su bili i pripadnici policije iz Sanskog Mosta, prebacile su

najmanje 150 zatočenika iz sportske dvorane i iz "Betonirke", u opštini Sanski Most, u logor na Manjači, u opštini Banjaluka. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su odvedeni bili Muslimani i Hrvati i zaključuje da njihova nacionalnost odgovara optužbama iz Optužnice.

1161. Uzimajući u obzir gorenavedena dela, Pretresno veće zaključuje da je 150 ljudi, koji su pre nego što su odvedeni držani u zatočeništvu, odvedeno protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora. Pretresno veće stoga zaključuje da su oni prisilno raseljeni. Budući da su ljudi koji su odvedeni bili stanovnici Sanskog Mosta, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1162. Pretresno veće zaključuje da ljudi koji su poslani u Manjaču nisu prešli *de facto* ili *de jure* granicu.

1163. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili Krizni štab i srpske snage, uključujući pripadnike policije iz Sanskog Mosta, Pretresno veće zaključuje da mu karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1164. Budući da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili stanovnici opštine Sanski Most i da su, kad su premešteni, bili u zatočeništvu, Pretresno veće zaključuje da su oni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1165. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili Krizni štab i srpske snage, uključujući pripadnike policije iz Sanskog Mosta, počinili krivično delo prisilnog premeštanja, kao zločin protiv čovečnosti.

Peti incident: odlazak otprilike 4.500 Muslimana u periodu od početka avgusta do 3. septembra 1992. godine

1166. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.6.3 da je početkom avgusta 1992. i 2. i 3. septembra 1992. godine oko 4.500 Muslimana, među kojima su bili muškarci, žene, deca i stari ljudi, napustilo Sanski Most u konvojima koje su pratile policija bosanskih Srba i vojna policija i krenulo prema Travniku, i to zbog tri grupe dela. Prvu grupu je činilo otpuštanje Muslimana i Hrvata s javnih funkcija, za šta su odgovorni Krizni štab Sanski Most, SDS, policija iz Sanskog Mosta i pripadnici Belih orlova. Drugu grupu su činili artiljerijski napadi, ubijanja, zatočavanje, batiranje i otuđivanje imovine u selima na području Vrhpolja u periodu od maja do jula 1992. godine, koje su počinili pripadnici 6. brigade, TO-a Sanski Most, SOS-a i jedne lokalne srpske paravojne jedinice. Naposletku, treću grupu dela činili su uništavanje poslovnih objekata i otuđivanje imovine, koje je počinio SOS, rušenje džamija

koje su počinili pripadnici TO-a Sanski Most, kao i zatočavanje, batinanje i ubijanje u gradu Sanskom Mostu i širom opštine, u periodu od aprila do avgusta 1992. godine, od strane pripadnika 6. brigade, TO-a Sanski Most, SOS-a ili jedne lokalne srpske paravojne jedinice, kao i pripadnika srpske policije. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su otišli bili Muslimani i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1167. Pretresno veće smatra da su strah od nasilja i situacija prinude koji su izazvani gorenavedenim delima stvorili atmosferu u kojoj ti Muslimani nisu imali drugog izbora nego da odu. S obzirom na to, Pretresno veće zaključuje da su oni koji su otišli bili prisilno raseljeni. Budući da su ljudi koji su pobjegli bili stanovnici Sanskog Mosta, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1168. Pretresno veće dalje zaključuje da su ljudi koji su pobjegli u Travnik prešli *de facto* ili *de jure* granicu.

1169. Pretresno veće će sada razmotriti *mens rea* svake od gorenavedenih grupa. Pretresno veće je uzelo u obzir karakter dela onih koji su činili SDS i Bele orlove i okolnosti pod kojima su ta dela vršena. U vezi s onima koji su činili Krizni štab Sanski Most, policiju iz Sanskog Mosta, 6. brigadu, TO Sanski Most, SOS i lokalnu srpsku paravojnu jedinicu, Pretresno veće, osim toga, dokaze o *mens rea* vezane za ovaj incident ne posmatra izolovano, već uzima u obzir i svoj zaključak da su lica koja su činila te grupe u vezi s drugim incidentima u opštini Sanski Most postupala sa *mens rea* koja se traži za deportaciju i prisilno premeštanje. Na osnovu toga, Pretresno veće zaključuje da su oni koji su činili gorenavedene grupe i institucije posedovali nameru da prisilno rasele te Muslimane.

1170. Budući da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili stanovnici Sanskog Mosta i da je među njima bilo žena, dece i starijih, Pretresno veće zaključuje da su oni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1171. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili Krizni štab Sanski Most, SDS, policiju iz Sanskog Mosta, Bele orlove, 6. brigadu, TO Sanski Most, SOS i lokalnu srpsku paravojnu jedinicu počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Šesti incident: odlazak svedoka JF-064 20. septembra 1995. godine ili približno tog datuma

1172. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.6.3 da su 20. septembra 1995. godine ili približno tog datuma pripadnici SDG-a kod Trnova, u opštini Sanski Most,

ubili 11 muškaraca, nesrba, i da su u tom incidentu teško ranili svedoka JF-064. Pretresno veće dalje podseća da je svedok JF-064, bosanski Musliman, posle i zbog tih događaja, kao i zbog toga što je VRS prisiljavao nesrbe da obavljaju fizičke poslove, napustio opštinu Sanski Most i 22. septembra 1995. godine otišao u Banjaluku, a kasnije u Tuzlu. Pretresno veće ima u vidu da je svedok JF-064 Musliman i zaključuje da njegova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1173. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili SDG, Pretresno veće smatra da su oni nameravali da ubiju svedoka JF-064, zajedno s drugih 11 nesrba, kod kojih su u tome i uspeali. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili VRS, većina Veća, uz suprotno mišljenje sudije Picard, ne može da zaključi da su oni, kad su prisiljavali nesrbe da obavljaju fizičke poslove, nameravali da prisilno rasele svedoka JF-064. Pošto većina Veća, uz suprotno mišljenje sudije Picard, ne smatra da su oni koji su činili gorenavedene snage imali nameru da svedoka JF-064 prisilno rasele iz opštine Sanski Most, Veće se neće dalje baviti ovim incidentom.

Sedmi incident: odlazak svedoka JF-060 u septembru 1995. godine

1174. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.6.3 da su 19, 21. i 22. septembra 1995. godine pripadnici SDG-a u Sasini, u opštini Sanski Most, ubili 65 zatočenih nesrba i da su u tom incidentu teško ranili svedoka JF-060. Pretresno veće dalje podseća da je svedok JF-060 zbog tih događaja, kao i zbog toga što je VRS prisiljavao nesrbe da obavljaju fizičke poslove, i toga što su pripadnici SDG-a zatočavali ljude, tukli ih i silovali, napustio grad Sanski Most i otišao u Šehovce. Krajem septembra 1995. godine, svedok JF-060 i njegova porodica priključili su se konvoju i napustili Šehovce. Na kontrolnom punktu srpske snage su vojno sposobne muškarce, među kojim je bio i svedok JF-060, izdvojile od ostalih ljudi u konvoju i prebacile ih u logor "Sanakeram", u selu Usmane, a potom u jednu halu u Prijedoru, posle čega je svedok JF-060 razmenjen. Pretresno veće ima u vidu da je svedok JF-060 Musliman i stoga zaključuje da njegova nacionalnost odgovara optužbama iz Optužnice.

1175. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili SDG, Pretresno veće smatra da su oni nameravali da ubiju svedoka JF-060, zajedno s drugih 65 muškaraca, nesrba, kod kojih su u tome i uspeali. Kad je reč o zatočavanju, premlaćivanju i silovanju koje su ta lica vršila, većina Veća, uz suprotno mišljenje sudije Picard, ne može da zaključi da su oni prilikom vršenja tih dela nameravali da prisilno rasele svedoka JF-060. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili VRS, većina Veća, uz suprotno mišljenje sudije Picard, ne može da zaključi da su oni, kad su

prisiljavali nesrbe da obavljaju fizičke poslove, nameravali da prisilno rasele svedoka. Pošto većina Veća, uz suprotno mišljenje sudije Picard, ne smatra da su oni koji su činili gorenavedene snage imali nameru da svedoka JF-060 prisilno rasele iz opštine Sanski Most, Veće se neće dalje baviti ovim incidentom.

Osmi incident: odlazak svedoka B-1048 u septembru 1995. godine

1176. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.6.3 da su pripadnici SDG-a uhapsili svedoka B-1048, Muslimana, i odveli ga u hotel "Sanus", gde su ga zatočili. Krajem septembra 1995. pripadnici SDG-a odveli su svedoka u logor "Sanakeram", u selu Usmane, gde je bio zatočen sve dok ABiH 10. oktobra 1995. godine nije zauzela taj logor. Pretresno veće ima u vidu da je svedok B-1048 Musliman i zaključuje da njegova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1177. Uzimajući u obzir gorenavedena dela, Pretresno veće zaključuje da je svedok B-1048 premešten protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora i da je, prema tome, prisilno raseljen. Budući da je svedok B-1048 bio stanovnik Sanskog Mosta, Pretresno veće zaključuje da je on tamo zakonito boravio.

1178. Pretresno veće uzima u obzir da se selo Usmane nalazi u opštini Sanski Most i da je svedok B-1048 ostao pod kontrolom Srba. S obzirom na to, Pretresno veće ne može da zaključi da je on prešao *de facto* ili *de jure* granicu, pa čak ni da je raseljen na neko područje unutar opštine Sanski Most koje je bilo pod kontrolom nesrba.

1179. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili SDG, Pretresno veće zaključuje da karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1180. Pošto je uzelo u obzir okolnosti raseljavanja i činjenicu da svedok B-1048 nije pružao otpor, Pretresno veće zaključuje da je on bio civil ili lice van borbenog stroja.

1181. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili SDG počinili krivično delo prisilnog premeštanja, kao zločin protiv čovečnosti.

Opština Zvornik

1182. Pretresno veće će se sada osvrnuti na navode o prisilnom premeštanju i deportaciji u opštini Zvornik. U poglavlju 3.8.2, Pretresno veće je odlučilo da će dalje razmotriti navode o devet incidenata deportacije ili prisilnog premeštanja u vezi s tom opštinom.

Prvi incident: napad na Zvornik i zauzimanje tog grada 8. aprila 1992. godine

1183. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.8.2 da su zbog napada na grad Zvornik i njegovog zauzimanja, kao i zbog drugih dela vršenih otprilike u vreme tog napada, mnogi Muslimani pobjegli iz tog grada u Tuzlu i Kulu Grad, u opštini Zvornik, ili u Srbiju. Grad Zvornik su 8. aprila 1992. godine napali i zauzeli srpska policija, TO Zvornik, JNA i SDG, uz pomoć Žutih osa, Gogićeve grupe, šešeljevaca, Belih orlova, Vukovarske grupe i srpske rezervne policije. Pomenuta druga dela obuhvataju nametanje diskriminatornih mera s ciljem marginalizacije nesrpskog stanovništva, pljačku, nanošenje štete muslimanskim spomenicima ili njihovo uništavanje, proizvoljno hapšenje i zatočenje, mučenje, premlaćivanje, zlostavljanje i ubijanje, koje su vršili pripadnici raznih gorenavedenih srpskih snaga, kao i srpske vlasti u Zvorniku i SPO Vuka Draškovića. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su pobjegli bili Muslimani i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1184. Pretresno veće smatra da su situacija prinude i strah od nasilja koji su izazvani gorenavedenim delima stvorili atmosferu u kojoj ti Muslimani nisu imali drugog izbora nego da odu. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da su oni koji su otišli bili prisilno raseljeni. S obzirom na okolnosti tog incidenta, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su ti Muslimani bili stanovnici Zvornika i da su, prema tome, tamo zakonito boravili.

1185. Pretresno veće zaključuje da su svi ljudi koji su otišli prešli *de facto* ili *de jure* granicu.

1186. Pretresno veće će sada razmotriti *mens rea* onih koji su činili svaku od gorenavedenih grupa. Pretresno veće uzima u obzir karakter dela onih koji su činili srpsku policiju, TO Zvornik, JNA, SDG, Žute ose, Gogićevu grupu, šešeljevce, Bele orlove, Vukovarsku grupu, srpsku rezervnu policiju i SPO Vuka Draškovića, kao i okolnosti pod kojima su ta dela vršena. Pored toga, kad je reč o onima koji su činili srpsku policiju, TO Zvornik, SDG, Žute ose, šešeljevce, Bele orlove i srpsku rezervnu policiju, Pretresno veće dokazuje o *mens rea* vezane za ovaj incident ne posmatra izolovano, već uzima u obzir i svoj zaključak da su lica koja su činila te grupe u vezi s drugim incidentima u opštini Zvornik postupala sa *mens rea*

koja se traži za deportaciju i prisilno premeštanje. Pretresno veće stoga zaključuje da su oni koji su činili te grupe u ovom incidentu učestvovali s namerom da prisilno rasele te Muslimane. Srpske vlasti u Zvorniku uvele su diskriminatorne mere, navedene u poglavlju 3.8.2, koje su imale za cilj da se nesrpsko stanovništvo te opštine marginalizuje. Iz tog razloga, Pretresno veće zaključuje da su oni koji su činili srpske vlasti posedovali nameru da prisilno rasele te Muslimane.

1187. Budući da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili stanovnici grada Zvornika i da ni u toku ni nakon napada nisu pružali nikakav otpor, Pretresno veće zaključuje da su oni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1188. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili srpsku policiju, TO Zvornik, JNA, SDG, Žute ose, Gogićevu grupu, šešeljevce, Bele orlove, Vukovarsku grupu, srpsku rezervnu policiju, srpske vlasti u Zvorniku i SPO Vuka Draškovića počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Drugi incident: premeštanje žena, dece i starijih ljudi na teritoriju pod muslimanskom kontrolom

1189. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.8.2 da su srpski vojnici razdvojili kolonu od približno 3.000 Muslimana koji su pobjegli u strahu za svoju bezbednost i premestili žene, decu i starije osobe na teritoriju pod muslimanskom kontrolom. Pretresno veće ima u vidu da su ti ljudi bili Muslimani i da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1190. Pošto je uzelo u obzir gorenavedena dela, Pretresno veće zaključuje da su ti Muslimani odvedeni protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora i da su, prema tome, prisilno raseljeni. S obzirom na okolnosti tog incidenta, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su ti Muslimani bili stanovnici Zvornika i da su, prema tome, tamo zakonito boravili.

1191. S obzirom na to da su žene, deca i starije osobe, Muslimani, premešteni na teritoriju pod muslimanskom kontrolom, Pretresno veće zaključuje da su oni prešli *de facto* granicu.

1192. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili srpske vojnike, Pretresno veće zaključuje da karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1193. Uzimajući u obzir da je grupa žena, dece i starijih osoba koja je prisilno raseljena bila odvojena nakon što je pobjegla u strahu za svoju bezbednost, Pretresno veće zaključuje da su ti ljudi bili civili ili lica van borbenog stroja.

1194. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili pomenutu grupu srpskih vojnika počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Treći incident: premeštanje žena i dece, Muslimana, u Banju Koviljaču, Srbija, 8. aprila 1992. godine ili približno tog datuma

1195. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.8.2 da su 8. aprila 1992. godine ili približno tog datuma šešeljevci izveli grupu žena i dece, Muslimana, u kojoj je bila i svedokinja JF-007, iz podruma u koji su se sklonili, kao i da su šešeljevci i Arkan prisilili te žene i decu, Muslimane, i jednu grupu muškaraca, Muslimana, da uđu u autobus u gradu Zvorniku i odvezli ih u Banju Koviljaču, u Srbiji. Pretresno veće ima u vidu da su ti muškarci, žene i deca koji su odvezeni iz Zvornika bili Muslimani i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1196. Pretresno veće uzima u obzir da su se ti Muslimani, uključujući svedokinju JF-007, pre nego što su izvedeni iz podruma i potom ukrcani u autobus, skrivali u tom podrumu. Na osnovu toga, Pretresno veće zaključuje da su oni odvezeni protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora i da su, prema tome, prisilno raseljeni. S obzirom na okolnosti tog incidenta, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su ti Muslimani bili stanovnici Zvornika i da su tamo zakonito boravili.

1197. Budući da su ti Muslimani odvezeni u Banju Koviljaču, u Srbiji, Pretresno veće zaključuje da su oni prisilno raseljeni preko *de jure* granice.

1198. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili šešeljevce, kao i *mens rea* Arkana, Pretresno veće zaključuje da karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1199. Uzimajući u obzir da je među ljudima koji su prisilno raseljeni bilo žena i dece i da su se ti ljudi u predmetno vreme skrivali u podrumu, Pretresno veće zaključuje da su oni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1200. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili šešeljevce, kao i Arkan, počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Četvrti incident: napad na selo Divič krajem aprila ili početkom maja 1992. godine

1201. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.8.2 da su krajem aprila ili početkom maja 1992. godine pripadnici SDG-a, Belih orlova i rezervnog sastava policije napali selo Divič i da je posle napada najmanje 1.000 Muslimana pobešlo u pravcu obližnjeg sela Jošanica. Ljude koji su u maju 1992. godine pokušali da se vrate u selo pomenute snage su vratile. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su nakon napada na Divič pobešli iz tog sela bili Muslimani i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1202. Pretresno veće smatra da su situacija prinude i strah od nasilja koji su izazvani napadom na selo Divič stvorili atmosferu u kojoj ljudi nisu imali drugog izbora nego da odu. Pretresno veće stoga zaključuje da su oni koji su otišli bili prisilno raseljeni. Pošto je uzelo u obzir da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili stanovnici Diviča, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1203. Kad je reč o tome da li su ljudi koji su otišli prešli *de facto*, odnosno *de jure* granicu, Pretresno veće uzima u obzir da su oni otišli u obližnje selo Jošanica, odakle su kasnije pokušali da se vrate. Na osnovu toga, Veće zaključuje da Jošanica tada nije bila pod kontrolom srpskih snaga.

1204. Sve i da postoji sumnja u vezi s *mens rea* lica koja su činila snage koje su napale Divič, to jest njihovom namerom da prisilno rasele ljude koji su pobešli iz tog sela, takva sumnja bila bi uklonjena činjenicom su ta lica ljude koji su pokušali da se vrate u Divič kasnije u tome sprečila. Pretresno veće zaključuje da su oni koji su činili te snage time potvrdili da su svojim ponašanjem nameravali da prisilno rasele ljude koji su pobešli.

1205. Budući da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili stanovnici Diviča i da tokom napada nisu pružali nikakav otpor, Pretresno veće zaključuje da su oni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1206. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili SDG, Bele orlove i rezervnu policiju počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Peti incident: premeštanje 400-500 Muslimana iz Diviča

1207. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.8.2 da su 28. maja 1992. godine ili približno tog datuma pripadnici Žutih osa naterali između 400 i 500 Muslimana iz

sela Divič da uđu u autobuse, rekli im da će ih odvesti na muslimansku teritoriju i odvezli ih u Crni Vrh. Transport Muslimana iz Diviča organizovao je TO Zvornik, pod komandom Marka Pavlovića, po naređenju majora Svetozara Andrića, komandanta 1. biračke brigade VRS. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su odvezeni iz Diviča bili Muslimani i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1208. Budući da su pripadnici Žutih osa prisilili tih 400-500 Muslimana da uđu u autobuse kako bi, u organizaciji TO-a Zvornik, bili odvezeni, Pretresno veće zaključuje da su oni odvezeni protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora i da su, prema tome, prisilno raseljeni. S obzirom na okolnosti tog incidenta, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su ti Muslimani bili stanovnici Diviča i da su, prema tome, tamo zakonito boravili.

1209. Na osnovu dokaza se ne može utvrditi gde se nalazi Crni Vrh, a na teritoriji SRJ postoji više sela takvog imena. Međutim, budući da je ljudima koji su prisilno raseljeni rečeno da će ih odvesti na muslimansku teritoriju, Pretresno veće zaključuje da su oni odvezeni preko *de facto* granice.

1210. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili Žute ose i TO Zvornik, Pretresno veće zaključuje da mu karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1211. S obzirom na to da je među onima koji su prisilno raseljeni bilo žena i dece, i uzimajući u obzir način na koji su ti ljudi preseljeni, Pretresno veće zaključuje da su oni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1212. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili Žute ose i TO Zvornik počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Šesti incident: odvoženje 4.000-5.000 Muslimana iz Đulića

1213. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.8.2 da su u junu 1992. godine pripadnici TO Zvornik i policije odvezli 4.000-5.000 Muslimana iz Đulića. Pre nego što su Muslimane ukrkali u vozila, pripadnici TO Zvornik i policije razdvojili su muškarce od žena i dece, i te žene i decu prisilno prevezli na teritoriju pod muslimanskom kontrolom koja se graničila s Kalesijom. Pored toga, pomenute snage su muškarce, Muslimane, prevezle u Tehničku školu u Karakaju, odakle je trebalo da budu razmenjeni. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su odvezeni iz Đulića bili Muslimani i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1214. Pošto je uzelo u obzir gorenavedena dela, Pretresno veće zaključuje da su ti Muslimani odvezeni protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora i da su, prema tome, prisilno raseljeni. S obzirom na okolnosti tog incidenta, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su ti Muslimani bili stanovnici Đulića i da su, prema tome, tamo zakonito boravili.

1215. Budući da su žene i deca koji su odvezeni iz Đulića poslani na teritoriju pod muslimanskom kontrolom koja se graničila s Kalesijom, Pretresno veće zaključuje da su oni prešli *de facto* granicu. Što se tiče muškaraca, Muslimana, Pretresno veće uzima u obzir da su oni odvezeni u Tehničku školu u Karakaju, takođe u opštini Zvornik i pod srpskom kontrolom. S obzirom na to, Pretresno veće ne može da zaključi da su ti muškarci, Muslimani, odvezeni preko *de facto* ili *de jure* granice.

1216. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili TO Zvornik i policiju, Pretresno veće zaključuje da mu karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1217. S obzirom na to da su raseljena lica bili žene i deca, Pretresno veće zaključuje da su oni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1218. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili TO Zvornik i policiju počinili krivična dela deportacije i prisilnog premeštanja, kao zločine protiv čovečnosti.

Sedmi incident: odvoženje muslimanskog stanovništva Šepka u Loznicu, Srbija, 4. jula 1992. godine ili približno tog datuma

1219. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.8.2 da su 4. jula 1992. godine ili približno tog datuma pripadnici TO Zvornik prisilno prevezli muslimansko stanovništvo Šepka u Loznicu, u Srbiji. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su odvezeni iz Šepka bili Muslimani i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1220. Uzimajući u obzir gorenavedena dela, Pretresno veće zaključuje da su ti Muslimani odvezeni protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora i da su, prema tome, prisilno raseljeni. Pošto je uzelo u obzir da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili stanovnici Šepka, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1221. Pretresno veće dalje zaključuje da je muslimansko stanovništvo, kad je prisilno raseljeno iz Šepka u Srbiju, prešlo *de jure* granicu.

1222. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili TO Zvornik, Pretresno veće zaključuje da mu karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1223. Budući da su ljudi koji su raseljeni činili celokupno muslimansko stanovništvo Šepka i da su pre nego što su raseljeni morali predati oružje, Pretresno veće zaključuje da su oni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1224. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili TO Zvornik počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Osmi incident: odlazak preko 2.000 Muslimana iz sela Kozluk u periodu od aprila do početka juna 1992. godine

1225. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.8.2 da su srpske paravojne jedinice i lokalni Srbi postavili barikade, čime su izolovali Kozluk i njegovim stanovnicima ograničili slobodu kretanja. Pripadnici SDG-a zatvorili su Muslimane u fabriku "Alhos" i tamo ih tukli. Istovremeno, vojnici i pripadnici srpskih paravojnih jedinica koji su prolazili kroz Kozluk krali su automobile i pljačkali radnje. Osim toga, lokalne srpske vlasti prisilile su Muslimane da napuste svoja radna mesta. Usled navedenih incidenata, u periodu između aprila i početka juna 1992. godine preko 2.000 Muslimana je napustilo Kozluk i otišlo u Tuzlu

i Zapadnu Evropu. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su otišli iz Kozluka bili Muslimani i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1226. Pretresno veće smatra da su situacija prinude i strah od nasilja koji su izazvani gorenavedenim delima stvorili atmosferu u kojoj ti Muslimani nisu imali drugog izbora nego da odu. Pretresno veće stoga zaključuje da su oni koji su otišli bili prisilno raseljeni. Pošto je uzelo u obzir da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili stanovnici Kozluka, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1227. Pošto su ti Muslimani otišli u Tuzlu i u Zapadnu Evropu, Pretresno veće zaključuje da su oni prešli *de facto* ili *de jure* granicu.

1228. Kad je reč o *mens rea*, Pretresno veće će se sada osvrnuti na pitanje namere onih koji su činili svaku od gorenavedenih grupa. Pretresno veće je uzelo u obzir karakter dela srpskih paravojnih jedinica, lokalnih Srba, vojnika i SDG-a, kao i okolnosti pod kojima su ta dela vršena. Pored toga, kad je reč o SDG-u, Pretresno veće dokaze o *mens rea* vezane za ovaj incident ne posmatra izolovano, već uzima u obzir i svoj zaključak da su lica koja su činila tu grupu u vezi s drugim incidentima u opštini Zvornik postupala sa *mens rea* koja se traži za deportaciju i prisilno premeštanje. Shodno tome, Pretresno veće zaključuje da su oni koji su činili SDG posedovali nameru da prisilno rasele te Muslimane. Kad je reč o onima koji su činili srpske vlasti, Pretresno veće je uzelo u obzir da su oni prisilili Muslimane da napuste svoja radna mesta i tako ih lišili sredstava za život, zbog čega zaključuje da su oni imali nameru da te Muslimane prisilno rasele. Međutim, kad je reč o onima koji su činili srpske paravojne jedinice, lokalne Srbe i vojnike, većina Veća, uz suprotno mišljenje sudije Picard, pošto je uzela u obzir njihove postupke, ne može da zaključi da su oni posedovali nameru da prisilno rasele te Muslimane.

1229. Budući da su ljudi koji su raseljeni bili stanovnici Kozluka i da nisu pružali otpor, nego su otišli, Pretresno veće zaključuje da su oni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1230. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili srpske vlasti i SDG počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

Deveti incident: premeštanje 1.882 Muslimana iz Kozluka i Skočića u Loznicu, Srbija

1231. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 3.8.2 da je 26. juna 1992. godine ili približno tog datuma veliki broj srpskih vojnika, pripadnika TO i paravojnih jedinica, uključujući vojne izviđače, Bele orlove i pripadnike Gagićeve jedinice, ušao u selo

Kozluk. Marko Pavlović, Brano/Branko Grujić, predsednik SDS-a Zvornik, i Jovan Mijatović, član Kriznog štaba Zvornik, stigli su zajedno s njima i postavili ultimatum muslimanskom stanovništvu da napusti selo u roku od sat i po, jer će ih u protivnom ubiti. Snage koje su ušle u selo su pucale, zapalile nekoliko objekata i ranile najmanje jednog Muslimana. Pomenute snage su ukrcale 1.882 Muslimana, stanovnika Kozluka i Skočića, u 17 autobusa i odvezle ih u Loznicu, u Srbiji, u pratnji pripadnika lokalne srpske policije. Pre nego što su Muslimani otišli, ove snage su ih primorale da potpišu izjave kojima se odriču svoje imovine. Pretresno veće ima u vidu da su ljudi koji su odvezeni iz Kozluka i Skočića bili Muslimani i zaključuje da njihova nacionalnost, prema tome, odgovara optužbama iz Optužnice.

1232. Uzimajući u obzir gorenavedena dela, Pretresno veće zaključuje da su ti Muslimani odvezeni protiv svoje volje ili bez stvarne mogućnosti izbora i da su, prema tome, prisilno raseljeni. Pošto je uzelo u obzir da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili stanovnici Kozluka i Skočića, i u nedostatku pokazatelja o suprotnom, Pretresno veće zaključuje da su oni tamo zakonito boravili.

1233. Pretresno veće uzima u obzir da su ti Muslimani odvezeni u Loznicu, u Srbiji, i zaključuje da su oni prešli *de jure* granicu.

1234. Što se tiče *mens rea* onih koji su činili gorepomenute formacije, kao i *mens rea* pomenutih pojedinaca, Pretresno veće zaključuje da mu karakter samih dela i okolnosti pod kojima su ona vršena pružaju osnov za zaključak da su ta lica postupala sa traženom namerom.

1235. Budući da su ljudi koji su prisilno raseljeni bili stanovnici Kozluka i Skočića, i u nedostatku pokazatelja da su pružali otpor, Pretresno veće zaključuje da su oni bili civili ili lica van borbenog stroja.

1236. Na kraju, Pretresno veće van razumne sumnje zaključuje da su oni koji su činili srpske vojnike, TO, paravojne jedinice, uključujući vojne izviđače, Bele orlove i Gagićevu jedinicu, kao i Marko Pavlović, Brano/Branko Grujić i Jovan Mijatović, počinili krivično delo deportacije, kao zločin protiv čovečnosti.

4.5 Progon

4.5.1 Merodavno pravo

Opšta obeležja progona kao zločina protiv čovečnosti

1237. U tački 1 Optužnice optuženi se terete za progon kao zločin protiv čovečnosti, kažnjiv na osnovu člana 5(h) Statuta, počinjen nad Hrvatima, bosanskim Muslimanima, bosanskim Hrvatima i drugim nesrbima u SAO Krajini, SAO SBZS i u opštinama Bijeljina, Bosanski Šamac, Doboj, Sanski Most, Trnovo i Zvornik, u Bosni i Hercegovini. Opšta obeležja i uslovi za postojanje nadležnosti za to krivično delo izneti su u poglavlju 4.2.2 gore u tekstu.

1238. Krivično delo progona čini delo ili propust

- (a) koji predstavljaju *de facto* diskriminaciju i uskraćuju neko osnovno ljudsko pravo definisano međunarodnim pravom; i
- (b) koji su izvršeni s namerom da se diskriminiše na političkoj, rasnoj ili verskoj osnovi.²¹⁴⁵

1239. I dela navedena u drugim stavovima člana 5 Statuta ili u drugim članovima Statuta, kao i dela koja u Statutu nisu izričito pomenuta, mogu se smatrati delima u osnovi progona.²¹⁴⁶ To delo u osnovi, samo po sebi, ne mora predstavljati krivično delo u međunarodnom pravu.²¹⁴⁷ Međutim, nije svako uskraćivanje nekog osnovnog ljudskog prava dovoljno teško da bi predstavljalo zločin protiv čovečnosti.²¹⁴⁸ Delo u osnovi počinjeno na diskriminatornoj osnovi, uzeto izolovano ili zajedno s drugim delima, mora biti jednakog stepena težine kao i druga krivična dela iz člana 5 Statuta.²¹⁴⁹

Dela u osnovi progona

²¹⁴⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 185; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 113; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 131; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 101, 671, 674; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 320; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 327; Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 177. Prema toj jurisprudenciji, ova definicija obuhvata i diskriminaciju na nacionalnoj osnovi.

²¹⁴⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 219; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 296; Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 700, 702-703; Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 605, 614.

²¹⁴⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 323; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 296.

²¹⁴⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 621; Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 434; Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 735.

²¹⁴⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 199, 221; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 135; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 102, 671; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par.

(a) Ubistvo

1240. U tački 1 Optužnice optuženi se terete za progon putem ubistva. Ista dela se drugde u Optužnici optuženima takođe stavljaju na teret kao ubistvo, zločin protiv čovečnosti, na osnovu člana 5 Statuta i kao ubistvo, kršenje zakona ili običaja ratovanja, na osnovu člana 3 Statuta. O obeležjima krivičnog dela ubistva govori se u poglavlju 4.3 gore u tekstu.

1241. Delo ubistva, koje je izvršeno na diskriminatornoj osnovi i za koje su ostvarena opšta obeležja zločina protiv čovečnosti, predstavlja krivično delo progona.²¹⁵⁰

(b) Deportacija i prisilno premeštanje

1242. U tački 1 Optužnice optuženi se terete za progon putem "prisilno[g] premeštanj[a] i deportacij[e]". Ista dela se drugde u Optužnici optuženima takođe stavljaju na teret kao deportacija i prisilno premeštanje, zločin protiv čovečnosti, kažnjiv na osnovu člana 5(d) i (i) Statuta. Obeležja deportacije i prisilnog premeštanja izneta su u poglavlju 4.4 gore u tekstu.

1243. Delo prisilnog premeštanja ili deportacije, koje je izvršeno na diskriminatornoj osnovi i za koje su ostvarena opšta obeležja zločina protiv čovečnosti, predstavlja krivično delo progona.²¹⁵¹

321; Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 574; Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 177; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 296.

²¹⁵⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 143; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 143;

Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 106.

²¹⁵¹ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 222; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 153;

Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 153-154; Drugostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*, par. 172, 174.

4.5.2 Pravni zaključci

(a) Ubistvo

1244. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 4.2 i 4.3, između ostalog, na zaključak da su ubistva bila deo rasprostranjenog napada usmerenog protiv nesrpskog civilnog stanovništva SAO Krajine, SAO SBZS i opština u Bosni i Hercegovini na koje se odnosi Optužnica. Jedan od tih zaključaka je i taj da su počinjena ubistva nesrba, konkretno, Hrvata, Muslimana, bosanskih Hrvata, bosanskih Muslimana i Mađara. Na osnovu toga, Pretresno veće zaključuje da su ubistva bila *de facto* diskriminatorna.

1245. Da bi utvrdilo da li su konkretni glavni počinioci postupali s diskriminatornom namerom, Pretresno veće je proučilo dokaze i svoje zaključke u vezi sa svakim od ubistava za koja je zaključilo da su počinjena. Pretresno veće je prilikom ocenjivanja uzelo u obzir svoje zaključke da su u određenim slučajevima glavni počinioci svoje žrtve birali upravo zbog njihove nacionalne pripadnosti, što se vidi iz toga da su ih neposredno pre ubijanja ispitivali koje su nacionalnosti i onda puštali one koji su bili Srbi.²¹⁵² U vezi s drugim slučajevima, Pretresno veće je zaključilo da su glavni počinioci, neposredno pre ili odmah nakon ubijanja, svoje žrtve nazivali "*ustašama*" i izjavljivali da "nijedan *ustaša* ne smije ostati živ" ili da ih sve treba poklati, i da su kasnije objašnjavali da su ih ubili zbog toga što "mrz[e] sve *ustaše*" ili "zato što su žrtve bile *ustaše*".²¹⁵³ Pored toga, za glavne počinioce je u nekim slučajevima zaključeno da su svoje žrtve, neposredno pre nego što su ih ubili, vređali na osnovu njihove nesrpske nacionalnosti, na primer, tako što su im psovali majku "*ustašku*" ili "*balijsku*".²¹⁵⁴ U drugim slučajevima, Pretresno veće je uzelo u obzir da je za glavne počinioce, koji su svoju diskriminatornu nameru pokazali davanjem eksplicitnih diskriminatornih izjava pre ubijanja žrtava, zaključeno da su učestvovali i u drugim incidentima ubistva, u kojima su za cilj uzimane žrtve iste nacionalnosti.²¹⁵⁵ U takvim slučajevima, Pretresno veće zaključuje da su žrtve tih drugih incidenata takođe birane upravo zbog svoje nacionalnosti. Naposletku, u vezi s jednim brojem incidenata ubistva, Pretresno veće, s obzirom na svoje zaključke da su glavni počinioci u istom periodu učestvovali u hotimičnom šikaniranju, terorisanju, pljačkanju, premlaćivanju i, ponekad, ubijanju drugih žrtava iste nacionalnosti, zaključuje da su oni u tim incidentima postupali s diskriminatornom namerom.²¹⁵⁶

²¹⁵² V., na primer, zaključci u poglavljima 3.1.1, 3.2.4 i 3.6.1 i dokazi čiji prikaz se daje u tim poglavljima.

²¹⁵³ V., na primer, zaključci u poglavljima 3.1.3, 3.1.4 i 3.1.5 i dokazi čiji prikaz se daje u tim poglavljima.

²¹⁵⁴ V., na primer, zaključci u poglavljima 3.1.4, 3.6.2 i 3.7.1.

²¹⁵⁵ V., na primer, zaključci u poglavljima 3.1.2, 3.1.3, 3.2.3, 3.2.4 i 3.2.5.

²¹⁵⁶ V., na primer, zaključci u poglavljima 3.1.6, 3.1.7, 3.2.1, 3.2.2, 3.2.3, 3.2.5, 3.2.6, 3.4.1, 3.5.1 i 3.5.2 i dokazi čiji prikaz se daje u tim poglavljima.

1246. Osim toga, Pretresno veće je uzelo u obzir da su ta ubistva počinjena u kontekstu šireg diskriminatornog napada usmerenog protiv nesrpskog civilnog stanovništva SAO Krajine, SAO SBZS i opština u Bosni i Hercegovini na koje se odnosi Optužnica, kao što se opisuje u poglavlju 4.2.2.

1247. Na osnovu gorenavedenog, Pretresno veće zaključuje da su glavni počinioci u svakom od dokazanih incidenata ubistva postupali s traženom diskriminatornom namerom.

1248. Na kraju, Pretresno veće zaključuje da ubistva čiji se prikaz daje u poglavlju 4.3.2 predstavljaju progon kao zločin protiv čovečnosti.

(b) Deportacija i prisilno premeštanje

1249. Pretresno veće podseća na svoje zaključke iz poglavlja 4.4.2 o incidentima deportacije i prisilnog premeštanja, kao i na zaključke da su ti incidenti bili deo rasprostranjenog napada usmerenog protiv nesrpskog civilnog stanovništva SAO Krajine, SAO SBZS i opština u Bosni i Hercegovini na koje se odnosi Optužnica. Jedan od tih zaključaka je i taj da su krivična dela deportacije i prisilnog premeštanja počinjena nad Hrvatima, bosanskim Muslimanima i drugim nesrbima. Na osnovu toga, Pretresno veće zaključuje da su ti incidenti deportacije i prisilnog premeštanja bili *de facto* diskriminatorni.

1250. Da bi utvrdilo da li su konkretni glavni počinioci postupali s diskriminatornom namerom, Pretresno veće je proučilo dokaze i svoje zaključke u vezi sa svakim od incidenata deportacije i prisilnog premeštanja za koje je zaključilo da su počinjeni. Pretresno veće je prilikom ocenjivanja uzelo u obzir svoje zaključke da su u određenim incidentima glavni počinioci uveli više diskriminatornih mera kojima je cilj konkretno bio marginalizacija nesrpskog stanovništva.²¹⁵⁷ Glavni počinioci su, konkretno, zastrašivali i terorisali svoje žrtve zbog njihove nacionalnosti,²¹⁵⁸ između ostalog, tako što su masovno učestvovali u kriminalnim aktivnostima,²¹⁵⁹ nanosili štetu njihovim lokalnim bogomoljama ili ih uništavali,²¹⁶⁰ pljačkali im kuće,²¹⁶¹ pretili pripadnicima određenih nacionalnosti da će izgubiti posao ili biti proterani,²¹⁶² otpuštali ljude s posla na nacionalnom osnovu ili ih na

²¹⁵⁷ V., na primer, zaključci u poglavlju 3.8.2.

²¹⁵⁸ V., na primer, zaključci u poglavljima 3.1.7 i 3.3.1.

²¹⁵⁹ V., na primer, zaključci u poglavljima 3.3.1, 3.5.2, 3.6.3 i 3.8.2.

²¹⁶⁰ V., na primer, zaključci u poglavljima 3.1.7, 3.2.6, 3.3.1, 3.5.2, 3.6.3 i 3.8.2.

²¹⁶¹ V., na primer, zaključci u poglavljima 3.1.7, 3.2.6 i 3.5.2.

²¹⁶² V., na primer, zaključci u poglavlju 3.3.1.

drugi način prisiljavali da napuste radna mesta i uništavali njihove poslovne objekte,²¹⁶³ uvodili policijski čas za pripadnike tih nacionalnosti ili primenjivali druge oblike ograničavanja slobode kretanja,²¹⁶⁴ kao i tako što su prisvajali imovinu žrtava određene nacionalnosti pošto bi ih prisilili da odu ili neposredno pre toga.²¹⁶⁵ Pretresno veće je takođe uzelo u obzir da su u određenim incidentima glavni počinioci imali konkretan zadatak da traže ljude zbog njihove nacionalnosti i zatočavaju ih.²¹⁶⁶ U više slučajeva je zaključeno da su takvi ljudi na nacionalnom osnovu proizvoljno zatočavani, ponekad i u velikom broju i na duže vreme,²¹⁶⁷ zlostavljani,²¹⁶⁸ mučeni,²¹⁶⁹ seksualno zlostavljani²¹⁷⁰ ili prisiljavani da obavljaju fizičke poslove.²¹⁷¹ Diskriminatorna namera glavnih počinilaca vidi se iz činjenice da su zatočeni Srbi, nakon što bi se utvrdila njihova nacionalnost, puštani na slobodu,²¹⁷² iz izjava da su žrtve uhapšene zbog svoje nacionalne pripadnosti i iz osvete,²¹⁷³ psovanja žrtava korišćenjem pogrđnih imena vezanih za njihovu nacionalnost, kao i iz drugih pokušaja vređanja žrtava na nacionalnom osnovu, na primer, prisiljavanja da pevaju "četničke pesme" i psuju svoje političke vođe.²¹⁷⁴ Tako su u jednoj opštini zatočenicima premlaćivani, seksualno zlostavljani, mučeni i vređani, sve zbog svoje nacionalnosti, a jednom zatočeniku je, na primer, dok je udaran u prepone, rečeno da Muslimani ne treba da se množe.²¹⁷⁵ U jednoj drugoj opštini zatočenicima je tokom zlostavljanja rečeno da "hrvatski narod treba uništiti" i da "sve Hrvate treba ubiti".²¹⁷⁶ U više incidenata, glavni počinioci su postavljali ultimatum da svi pripadnici određene nacionalnosti smesta napuste svoje mesto, jer će ih u protivnom ubiti,²¹⁷⁷ i birali su i premeštali ljude, ili organizovali njihovo premeštanje, kako bi određena područja očistili od pripadnika te nacionalnosti.²¹⁷⁸ U vezi s drugim slučajevima, Pretresno veće je zaključilo da su napadi na konkretna mesta imali za cilj da se meštani prisile da odu kako bi se uspostavila čisto srpska teritorija²¹⁷⁹ i da se najmanje u jednom incidentu od

²¹⁶³ V., na primer, zaključci u poglavljima 3.1.7, 3.5.2, 3.6.3 i 3.8.2.

²¹⁶⁴ V., na primer, zaključci u poglavljima 3.1.7, 3.2.6, 3.5.2 i 3.8.2.

²¹⁶⁵ V., na primer, zaključci u poglavljima 3.2.6, 3.3.1, 3.6.3 i 3.8.2.

²¹⁶⁶ Zaključci u poglavljima 3.2.6, 3.5.2 i 3.8.2.

²¹⁶⁷ Zaključci u poglavljima 3.1.7, 3.2.6, 3.4.2 i 3.5.2.

²¹⁶⁸ Zaključci u poglavljima 3.1.7 i 3.2.6.

²¹⁶⁹ Zaključci u poglavljima 3.1.7, 3.2.6 i 3.4.2.

²¹⁷⁰ Zaključci u poglavlju 3.1.7.

²¹⁷¹ Zaključci u poglavljima 3.1.7, 3.5.2 i 3.8.2.

²¹⁷² Zaključci u poglavlju 3.2.6.

²¹⁷³ Zaključci u poglavlju 3.2.6 i dokazi čiji prikaz se daje u tom poglavlju.

²¹⁷⁴ Zaključci u poglavljima 3.1.7, 3.2.6, 3.5.2 i 3.8.2 i dokazi čiji prikaz se daje u tim poglavljima.

²¹⁷⁵ Zaključci u poglavlju 3.4.2.

²¹⁷⁶ Zaključci u poglavlju 3.1.7.

²¹⁷⁷ Zaključci u poglavlju 3.8.2.

²¹⁷⁸ V., na primer, zaključci u poglavlju 3.3.1, 3.5.2 i 3.8.2.

²¹⁷⁹ V., na primer, zaključci u poglavljima 3.1.7 i 3.2.6 i dokazi čiji prikaz se daje u tim poglavljima.

meštana, koji su nazivani "*ustašama*", tražilo da odu kako bi njihovo selo moglo da postane deo Velike Srbije.²¹⁸⁰

1251. Osim toga, Pretresno veće je uzelo u obzir da su ti incidenti deportacije i prisilnog premeštanja počinjeni u kontekstu šireg diskriminatornog napada usmerenog protiv nesrpskog civilnog stanovništva SAO Krajine, SAO SBZS i opština u Bosni i Hercegovini na koje se odnosi Optužnica, kao što se opisuje u poglavlju 4.2.2.

1252. Na osnovu gorenavedenog, Pretresno veće smatra da su glavni počinioci u svakom od relevantnih incidenata deportacije i prisilnog premeštanja za koje je utvrdilo da su počinjeni postupali s diskriminatornom namerom.

1253. Na kraju, Pretresno veće zaključuje da ti incidenti deportacije i prisilnog premeštanja, čiji se prikaz daje u poglavlju 4.4.2, predstavljaju progon kao zločin protiv čovečnosti.

²¹⁸⁰ V. zaključci u poglavlju 3.1.7.